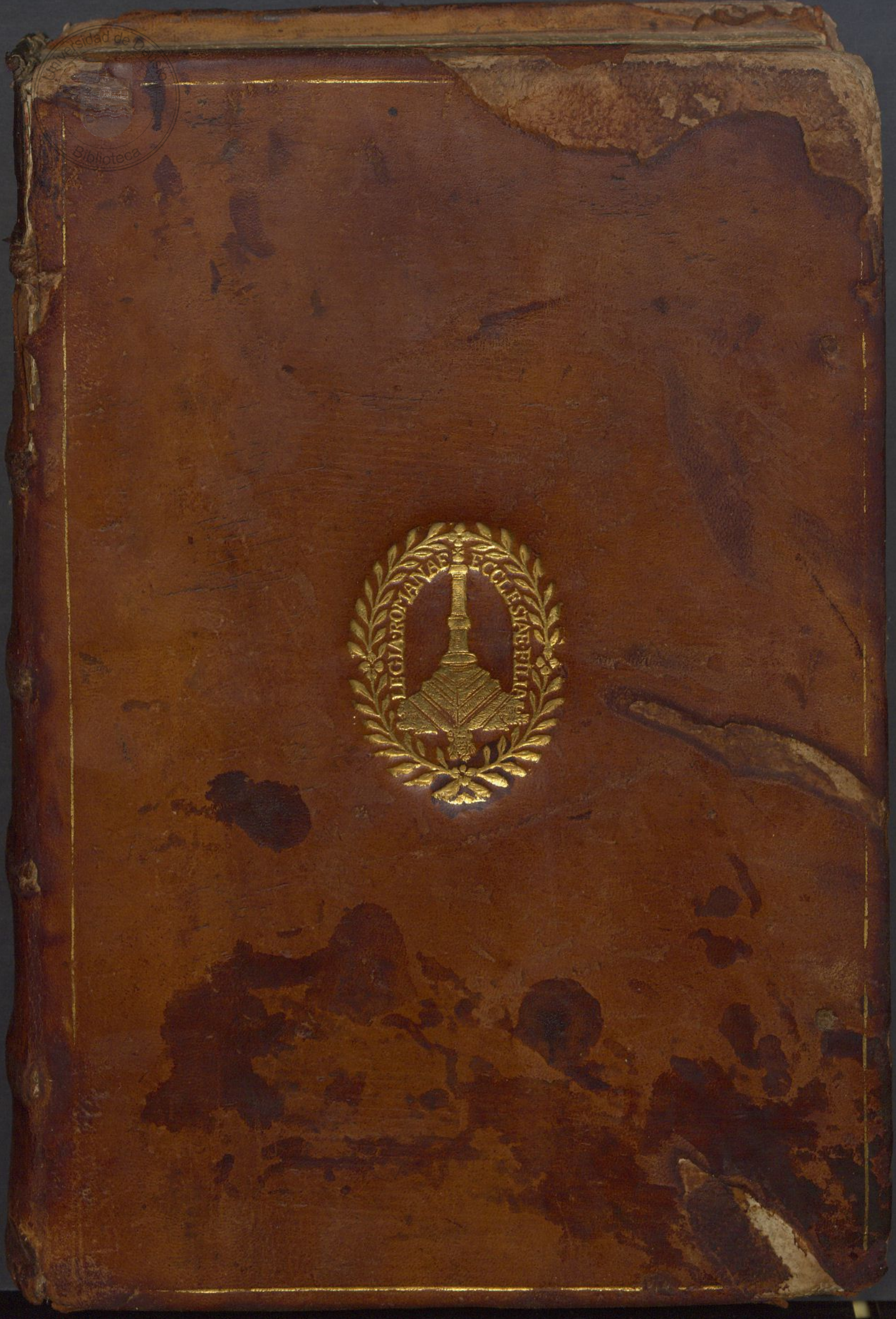




Universidad de
Biblioteca







Nr. 1. Gellius A. *Noctes atticae.*

Nr. 2. Macrobius, Ann. *In somnium Scipionis libri duo et septem saturnalia.*

Nr. 3. Lacroboscio, Joan. de *Textus de sphaera*

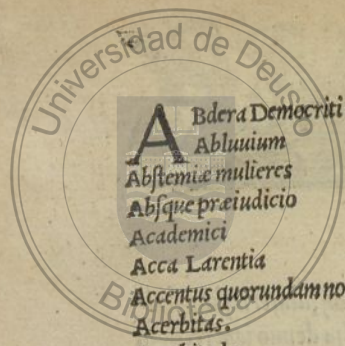




Codefridus Hittorpius, studiosis Salutem.



Um hisce mensibus hybernis, studiosi lectores, Aurelij Macrobij, illustris sane scriptoris, in Scipionis somnium commentarios, eiusdemq; Saturnalia denuo iam recognita & aucta, in lucem edere decreuissimus: uisum nobis est facturos esse uobis operæ pretium non mediocre, si eidem ex classibus scriptoribus aliquem ueluti itineris comitem adiungeremus: reputantibus deinde nobis & diu quidem dubitantibus quemnam ex tanta copia seligeremus potissimum, unum e multis tandem, nempe A. Gellium, luculentiss. profecto autorem, duximus esse longe commodissimū qui illi accederet, Noctes inquam huius Atticas: Idq; cum alijs nominibus multis, tum etiam ob id præcipue, q; hæ propter peculiarem sermonis munditiem, uerborumq; delectum & elegantiam, & multifararum & reconditarum rerū notitiam, uel in primis dignæ sint quæ in manibus uestris semper uersentur: Maxime uero, quod Macrobij Saturnalibus cum his uere Atticis bellarijs usq; adeo conueniat, ut aut eadem tractent, aut sane haud multū dissimilia: id quod alterum alteri conferentibus uobis oppido quam facile patuerit. Quinetiam uidere licet, Macrobiū bonam Gellij partem de uerbo ad uerbum in sua conuiuia transtulisse: ut uel hoc solo facile induci et persuaderi potuerimus, in toto scriptorum latinorum albo, qui Macrobio comes magis consentaneus ire posset, inueniri prorsus neminem. Adieci igitur huic animum, & eundem prælo destinauimus. Adhibiti sunt qui exemplaria conferrent, adhibiti qui castigarent, & Herculana claua, si qua forte offenderent, monstra cōficerent: studuimusq; pro uirili, ut si non omniquaq; absolutissimus, certe aliqua ex parte purgator in manus uestras prodiret: Quod quidem an assecuti simus, non ante quispiam uelimus iudicet, quā hanc nostram editionem cum alijs contulerit. Maximo autem adiumento nobis in hoc fuit uir humanitate iuxta insignis ac eruditione Arnoldus Vesaliens. cui ob hoc etiam præcipua quædam habenda est gratia, q; & græca, quæ passim mendosissima erant, uarijs in locis excussit, castigauit & reposuit. Deniq; ut in nullo uestris studijs non consuleremus, adieci igitur indicem, duplicem quidem illum: quem et ante nos ex Aldino codice mutuatum, Andreas Cratander chalcographus non indiligens, suæ editioni præfixerat: ueruntamen reddidimus eundem alio quanto copiosiorē, ut ex hoc quoq; lucri aliquid ad uos redundaret. Sed quid multis? Non pepercimus laboribus, non sumptibus, ut nitidius prodiret. Prodeunt igitur, quales quales sunt, Noctes Atticæ, sed haud dubie luculentæ: quas si quando, o studiosi, in manus uestras sumptueritis legeritisq; ita prorsus, mihi credite, afficies mini, ut plane non in tenebrosis noctibus, sed in illustrissima luce uersari uideamini: adeo nihil est insertum illis, quod aut nō sit uoluptati legere, aut cultui legisse, aut usui deniq; meminisse. Vestrum tandem erit sic has noctes euoluere, ut ingenia uestra reddantur cultiora eruditioraq;: Quod si aliquando factum cognouerimus, tum abunde nobis satisfactum arbitrabitur. Valete.



I N D E X

A Bdera Democriti oppidum 54
Abluuium
Abstemia mulieres
Absque praedicio
Academici
Acca Larentia
Accentus quorundam nominum
Acerbitas
Acerbitudo
Acetum an congelascit
Accipiter & chameleon
Accipitret.
Accij uersus de genethliacis
Accij responsio ad Pacunium.
Accius
Achei ad pugnam taciti
Achilles Romanus
Achillis clypeus.
Acinum neutri generis
Acina ebriosa
Acritas
Actiones uxoriae
Actio uerbum frequentatiuum.
Actuarie 103 Ad
Ad amissum iudicium
Adagium quere in prouerbi.
Adeffe & superesse.
Ad extra
Ad domum prosequi
Adfabre
Adhaese loqui.
Adlegatus.
Admirationem silentium parere.
Admodum
Adnotamenta
Adolescentes ad philosophia hortatur
Taurus.
Adolens nimis uetuste loquens repre
henditur
Adoptatio per praetorem.
Adoptator
Adulterij lex iniqua
Apprime Apprimum
Apprimus Approbus
Appotus Approbe.
Assentior pro assentio
Aduerbia in im.
Aduerse res.
Adulterio. Adulteritas.
Aeacus
Aedes sacrae no oēs sunt templa
Aedepol muliebri iuramentum
Aeditimus Aedituus
Aedituentes
Aediles & tribuni quo tempore
Aegles Craesi filius mutus.

Aegyptiorum laus
Aελύφη
Aelurus
Aemilius ad Pyrrhum
Aιμολία.
Aenigma
Aequilibrium
Aequor uentris
ibidē. Aerarij cura.
Aeria Aegyptus
Aerefulua
Aeriscator 157. Aeriscans
Aeschylus
Aesopi apologus de casita
Aetates tres
Aetnae montis conflagratio
Aerope
Aeuitas
Affatim 76 Affectum.
ibidem. Affecta res
Affectus & confectus
Africanus & Tiberius Gracchus
amicissimi facti
Agentia uerba pro patientibus
Ager Pontinus
Ager Vaticanus
Agere cum populo.
Agon, certamen.
Agrippae unde
Agrippae campus
Ahenum
Aius deus unde
Alexandriae bibliotheca.
Albania. Albani
Albus galerus.
Alce meretrix.
Alcibiades abiicit tibiam
Alcibiades ad Socratem.
Alca.
Alexandri continetia.
Alexandri equus.
Alexander Actolus
ibid. Alexander quando natus
ibidem. Alexandri mors
Alexander Molossus
Alexandri epistola
Algificus
Ale in exercitu
Alexis comedia
Alucolus
Amaror
Amata prima uirgo Vestalis
ibidem. Αμωλώς
Ambagiosa coniectatio
Ambages fallaciosa.

Ambitiosus
Ambiguum uerbum.
Ambulacrum
Amici causa an delinquendū quandoq;
Amici comitas minoris erga maiore
Amicis dissidentibus quid faciendū.
Ampliter.
Amoenus.
Amor abundus
Amor ciuili & inopinabilis
Analogia.
Anates Ponticae
Androdus seruus Dacus, & Ico
Androgyni
Anguis cum Scipione.
Animaduersiones censoriae
Animum excitari atque euibrari
Animum alicuius ad inquirendum
euerberare.
Animal nullum sensu tactus aut gustus
ibid. caret.
Animalia parua imitanda
Animum remittere
Anio
Annales & historia.
Anneus Cornutus
Annibal decē captiuos Romam misit
Annibalis crudelitas
Annibalis exemplum.
Annibalis iocus ad Antiochum.
Annosus
Annus ex quot mēsis etate Home.
Annus. LXIII. in senibus
Anneus Seneca leui futiliq; iudicio
Annus climactericus
Annis in genituo
Anuli gestatio
Anomalia 30. Antia lex. 30.
Antigenidas tiben.
αντισθεντα argumenta
Antiochus.
Antistita
Antonij Iuliani responsio
Antonius Iulianus.
Antropophagi
Aonia nunc Boeotia.
Apathia
ibid. ἀπαθία
Apathiae sectatores.
Appendices
Aristoteles quando natus
Apeliotes uentus
Apiarium.
Appionis historia.
Appij Caci filia.
Appius Claudus caudex

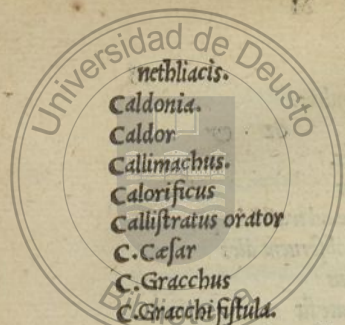
89
109
2.
2
115
22
19.
76.
110
114
30
174
59
86
71
50
8.
15
75
177.
178.
132
61
119
80
19
55
55
40.
42
148
114
ibidem
51.
96.
30.
151.
57. 92.
55
131
190
4
85
144
192
26
193
4
176.
26
25.
59
95.
177

V O C V M E T R E R V M

Apices literarum
Apluda
ἀποποπ
Aqua rigens, graece ὕδωρ ῥυόν
Aqua niualis frugib; & arborib; foecū
da sed hoibus potu nimio salubris
Aqua intercutis morbo arena calens li
berat.
Aqua fontium, & flumiorum an conge
lentur
Aqlo, uentus. 26. Aquor
Arbitrij libertatem defendit.
Arbitratus.
Arboretum. Arbustum
Arcera. 194
Archesilai uerbum
Archelaus Mithrid. regis praefectus
Archilochus Tullio Hostilio imperan
te claruit
Archite Tarentini simulacrum co
lum ba.
Area palatina
Areopagitarum iudicium
Arena numero singulari.
Ariscon ex foemina mas, cui nomen
Areseuse.
Argentum purum putum quid.
Argentifodine
Argeos.
Argestes uentus, graeci ἀργέστης
Argutulus & minutus doctor.
Arguta manus
ἀργυροχρη.
Argumenta fallaciosa & uasra.
Audaculus reprehensor.
Argumentationum duae species.
Argutor
Argutiola de congio
Arietinum oraculum
Arimaspi
Arionis historia
Ariolatio.
Aristarchus grammaticus
Aristagoras Histiaei familiaris
Aristeas Proconnesius
Aristodemi dictum
Aristoxenus musicus.
Aristotelis epistola.
Aristotelis uerecundia
Aristoteles.
ἀρπύγῃ
Arma contra patriā nō sumenda.
Arma numero singulari
Arrabo. Arra.
Arrogatio.
Arrogationis uerba
Artemisia cum Mausolo.

Arterias ad numerum moueri
Arteria duplex
Arteria neutri generis
Articulatim
Aruales 66 Aruales frēs.
Arulator
Aruspicum perfidia.
Asculani.
Aselli Pessinuntij.
Assentio Assentior
Assymboli immunes.
Asylum sani.
Asidius ab asibus
Aspectu in casu dandi a Vergilio.
Astraba.
Astringor
Atabulus uentus
Atypus
Atq; aduer. 105 Atq; postq;
Archite Tarentini simulacrum co
lum ba.
Atq; atq; si gemina sit, auget
ibidem. Atque & deque, conimctiones
ibid. Athenien. dicrum observatio.
Assuerate.
Atreus tragodia Pacuij.
Atridies 60 Atrium
Attilius regulus
Attica extra
Aures philosophiae libris & disputatio
nibus imbutae.
Auaritia 106 Auarus
Auaritia corp; hois quō effoeminat
Auaritia a sapientibus sprete.
Auētinus mōs cur extra pomeriū
Auens.
Auerruncus
Auparticula Ausero
Auditis nō auscultatis tanq;
polam. 11. Ausugio.
Augustus quo die natus.
Augusti epistola ad Caesarem.
Augusti laus.
Aulus Albinus
A. Posthumius Torquatus dictator
Aulus Gellius quo tempore
Aurigantes stelle
Aurum coronarium
Aurum Tholosanum
Auspicia maiora.
Auster uentus
Autumo.
Autumna tempestas
ἀέτωλα.
Bacchylides
Bagraa.
ibidem. Baiulus 54 Balbus
Balneae Sidae

39. Balnea uirilia.
185. Barba rasa a senibus.
104. Barbarismus 62 &
124.
23. Barbari mobiles.
152.
159. Barbaror. cōsue. ad tractadas pug. 8. 9.
170.
47. Babylonij quō obseruent dies
147. Bassus Ventidius
97. Beata uita uirtute fit
30. Bellaria.
68. Bellum Senonicum
64. Bellum & pugna
161. Bellum Peloponnesiacum
51. Bellum Samnitum
107. Bellum Punicum.
30. Bellum affectum
27. Belli homunculi.
45. Beneficus ac liberalis
Bias de re uxoria.
Bibax
ibidem. Bibliotheca Alexandriae.
ibid. Bibliothecam publicam quis primus in
stituit.
75. Bibliotheca templi Traiani.
122. Bidentes oues
157. Bina corda habentes
65. Bina iecora
144. Elaterones
Boeotia comoedia.
16. Boeotia Aonia dicitur
95. Boni uiri officium
34. Boreas uentus
ibidē. Boristhenes
127. Bosphorū mare qd Cimeriū dicitur
169
188. Botulus
58. Bouinator.
46. Βούτης
Breuiloquentia
Brundisium portus
Brutiani cum Romanis
Bucephalus Alexandri equus
ibid. Bucephalon oppidum.
102. Buceta.
108
176. Bundus terminata nomina.
194. Caccias uentus
139. Cecilius 27 53
55. Cecus.
38. Cecilius Sextus iurecōsultus
127. Cetero
26. Caruleus color.
146. Caduceum pacis signum.
188. Calari
159. Calabarrunculus.
5. Calces plantarum
64. Calcitro equus
45. Calciamentum
34. Calculus Phaurorini philosophi de ge
aa ij

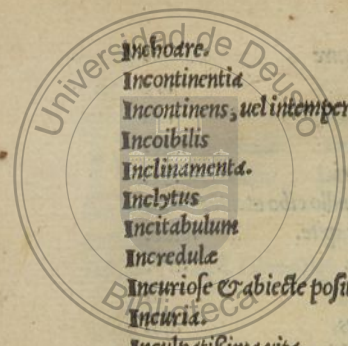


157	138.	Cato Saloniānus	129	Cis.	120.
	159	Catonum familia	ibi.	Cispius mons	145
	98	Cato Vticēsis	ibidē.	Citra calēdas.	120
	177	Catomium	159.	Ciuitates cum coniugio.	5.
	169	Catulli laus	82	Ciuitas	182.
	40	Catulli locus	70	Classes prociētē	8.
	8	Caudices	34.	Classicus scriptor	190
	93	Caudicē	103	Claustitimus	119
	8.	Cauernē	151	Cleopatra	27
	93.	Cauiator, canicula & nimis ridicu-		Cientes	59
	77.	larius fuit	53.	Climactericus annus	148
	68.	Caurus uentus	26	Climaculē	103
	10	Ceditij uirtus	37	Climacteres	39
	66	Ceditius Tribunus	37	Cludere multa uerba in paucissimas li-	
	ibidem	Celoces	103.	teras.	
	159	Censoriē animaduersiones	50.	Cn.Seius.	38
	171	Censores	82	Cn.Martius Coriolanus	176
	109	Centuriata comitia	126.	Cneus Fanius Annij filius	
	85	Centusis	152.	edilis.	67.
	166	Cepē Pelusiote	200.	Cœli partes quatuor	26 27
	171.	Cephisia uilla	1.	Cœlum singulariter	189
	61.	Cephisia locus in agro Attico	183	Cœlum liquide serenum.	25.
	157	Cc. atim	121.	Cœna lauta.	148.
	163	Cerites tabulē	162	Cœna secundum legem Liciniā.	29.
	85.	Ceritū gratiē apud Romanos.	ibi.	Cœnarum sumptus	148
	87	Ceremoniē unde	48	Cœsius color	31
	161	Ceremoniē dialis	98	Cogo	24
	159.	Cercyona	152.	Cognobilis	198
	151	Cercuri	103.	Coibatur passue.	7.
	184	Cercius uentus qui & circius	27	Cohibilis oratio & celer.	163
	156	Certandum non esse cum inquinatissi-		Collicior	159
	81	mis hominibus.	67	Coloniē	162.
	75	Cerua Sertorij, & astutia.	153.	Colores in oculis	30.
	170	Cesellius Vindex reprehenditur	71	Color igneus, flammeus	ibi
	103	Chameleontis natura	97.	Color sanguineus	ibi.
	46	Chaldei de stellarū motibus	137 138	Color croceus, aureus.	ibid.
	188	Chariis ac pensus	116.	Color ostrinus.	ibid.
	163.	Chilo Lacedemonicus	2	Columba lignea ab Archita	97.
	177.	Chirodota uestis.	78	Colloquia interpretanda quō	ibid.
	79	Cibus Pythagoreorum	49	Comœdiæ Plauti quot.	35
	188	Cibi diuersi in cœnis regijs	79	Comitia	189.
	32	Cibus puerorum	53.	Comitia calata	154
	38.	Cicatricē auersam nullam, aduersas	22.	Comitia centuriata	ibid.
	107	quinque.	11.	Comitia curiata.	61
	165	Ciceronis locus	11.	Comitialis morbus	173
	55	Ciceronis error	148.	Cominius Gallis uerba dedit.	166
	135	Cicero quando natus	154.	Commutationes	ibidem.
	91.	Cicromastix.	164	Communia uerba	150
	ibid.	Cidarum	103	Comparatio ab ingenijs ad poma.	122
	78	Cimmerium mare congelatur.	169.	Commodum	17
	103	Cinctus.	98.	Comperendinationes	140.
	105	Circuli. VII. in cœlo.	39.	Competentia.	1.
	103	Circuspecte & anxie considerare.	2	Comprecationes deorum	132
	128	Circumspicientia	141	Compitalia	132
	177	Circumspiciens.	88	Composite inditus	4.
		Circumscdere oppidum.	10.	Compluria	23

Compluries.	23.	nuum.	34	Decurias	182	Dies patrio casu	91
Con prepositio.	24	Corpora apud Aegyptios ape-		Defendere.	84	Dies dij	ibid.
Concionem habere	128	ripi.	96	Defamatiſſima uita.	141	Die trāſtini	102.
Concio.	182	Corporis proceritatis ratio ex		Dehonestamentum.	32.	Die quarto.	102
Concubitu in datiuo	51.	Plutarcho.	1.	Deiurium	81	Die quinto	Diequinti ibi.
Cordalium	36	Corpus an sit uox.	60	Delicia in singu. numero	189	Diepriſtini	102.
Confiteor	150	Corpus hominis auaritia quo-		Delphinus amasius.	76	Dieperendini	ib.
Conficere	72	modo effecminat	34	Demades	108	Dienoni	103.
Conijcere.	51	Corbitē	103.	Demetrius	155	Dieſpiter	58.
Connexum	159	Coruini qui	88.	Demosthenes Lana multa col-		Dies iusti	196
Connuere	65.	Crassus Mutianus quinq; pre-		lum circumuoluit	108.	Dies proximi	103.
Conſarcinans	29	cipua dona habuit	10	Demosth. dictum de Laide	7	Diem diffindi.	141
Conſermonabatur	166.	Craſſi geſta in Asia.	10.	Demosthenis mūditiā	4	Diffinitio ex quibus	45
Conſiliarij	180	Crates	30	Demost. ad Callistratū uenit	40	Digamma	143
Conſignatiſſime	11	Creta Aeria	144.	Demostenes ad populum.	108	Digestio quomodo fiat	72.
Conſilioſus	49	Crepidē.	151	Demost. uerbum & mors	176	Dignor passiue.	192.
Conſolor	150	Crepidarius	ibi.	Democritus Protagoram ad		Dij immortales dicuntur	24
Cōſuetudo domina uerborū	120	Crepidarium cultellum.	ibi.	philosophiam inuitat.	54	Dijouis	58
Conſulto conſilio.	25	Crepidule	ibid.	Democritus quo tempore	176	Diluxerit	34
Conſules quando creati ex pla-		Cretensium mos in conferen-		Democritus philosophus se ex		Diluculare	32
be cepti	176	dis prælijs.	8	cœcauit.	99.	Dilucide.	8
Contagium	118.	Crystallus.	187	De mocritus	177	Dimidiū	Dimidiaū 40 41
Contra ius & contra q̄ licet	3	Crispicans.		De more.	116	Dimidium plus toto	179
Contemplo	184.	Critola' Peripatetic' 97 177		Dentes in septem primis menſi-		Diodorus cui Crono cogno-	
Controuerſiæ genus qd̄ q̄to-		Craſſi filius mutus	56.	bus gignuntur	39	mentum	109.
gor appellatur.	91	Ctesias historicus.	85.	Dentes uallū eē uerborum	11	Diogenis Cynici dictum	24
Conuiuium ex quatuor rebus		Cubium	39	Deo cui rem diuinam facere		Diogenes modesta dixit	79.
constat.	126.	Cultus Hortensii	4.	oporteat non esse certū.	32	Diogenis responsio	185
Conuiuium numerus	125	Cultus Demosthenis	ibi.	Deorum nomina Roma.	58	Diogenes Critolaus	177
Conuiuales ſermones	126.	Cumprine	166.	Depalmare	195	Diomedis & Glauci permu-	
Conuiuij dominus qualis	ibi.	Cuneus	96	Deprecor	69	tatio.	27.
Copiantur	165	Cupediæ literarum	68.	Depudicare.	159	Dionysia gesticularia	5
Corda bina habentes	163	Cupediæ ciborum	68	Deq; cōtraria ſignific. atq;	105	Dionysius Siciliæ tyrānus	176
Cor masculino genere	71.	Cupide	109	Derepente	73.	Dioxippus	172
Corinthus Ephyre	144.	Cupreſſi quomodo ſerātur	41	Descendidi.	76	Disciplina rhetorica.	119
Coriolanus.	176	Cupreſſus maſc. ge.		Deſpicatiſſimus.	47	Disciplina ſeria.	62
Cornelij Nepo. error	154.	Curſim	3.	Deſpiciens & circūſpiciens	88	Disciplinosus.	49
Cornelius ſacerdos pugnam		Curſus lunaris	39	Detornare	87	Discumbo	44
Pharſalicam prædixit	154	Curiſe explorare	4.	Diagoras tres filios habuit	41	Diſunctum	58
Cornucopiæ	7	Curro cecurri.	77.	Diagore obitus	ibidem	Diſpeſſis	151
Cornutus Anneus	19	Curuamen.	138	Diatriba	16	Diuiſe.	15
Corona plexa	179	Cyclops.	152	Diarium	61	Diuinatio in oratione	18
triumphalis		Cylindrus lapis	64.	Dialecticæ laus	159	Diuortium	177
ciuica		Dædali pennis	66.	Dialecticæ captiones.	156	Diurnare	166
militaris uaria		Daphnitæ		Dicendi generatitia.	78	Doctus doctē.	30
obſidionalis		Δαφνῶν	25	Dictito.	86	Dolobella mulierem ream Athe-	
graminea		Darius	170	Dicturum inimicos Cice.	6	nas miſit	118.
Corona muralis	55.	Diūs quartæ inflexionis.	51	Dido inceſſu ſerio inſtās opi	88	Dolus	ibi.
caſtrenſis		Datiuus quintæ.	90	Dierum obſeruatio	34	Doloris natura	192
naualis		De prepoſitio	69.	Dierum diuiſio	ibid.	Doloris tolerantia.	116.
oualis		Debitio & habitio gratiæ	4	Dies ciuilis.	35	(tur. 39) Domicilium Mimi	173.
myrtea		Decemuiri	196	Dies qbus Halcyones nidulan-		Domitius Inſanus	182
oleagina.		Decima nomen Parcæ	42	Dies inominabilis	48	Dominatu in datiuo	51
Coronarium aurum.	ibidē.	Decretum	81.	Dies religioſi.	ib	Domus domiſ	ibid.
Coronati ſerui ueniebant.	75	Decreta nature.	116	Dies neſaſti. atri.	60	Draco legiſlator.	111
Corpus bene habitum & ſtre-		Decimus meſis partus.	41 42	Dies Allienſis.	ibid.	Dulcioriloquus.	188

Dur & uicesimo.	54 Errare	162 Facundiosus.	49 Flaminis Dialis ceremonie
Durities	166. Erratica stelle	138 Fallaciosa argumenta.	73. multæ 97, & deinceps.
Duritudo	ibi. Errones	ibi. Falsitimonij poena	196. Flamen Dialis
E blandita oratio	109 Error Cornelij Nepotis.	154 Fames Famij	91. Flammingare
Ebrietatis laus	146 Eſe & erit	168. Famis uis non tolerabilis	156 Flauisse capitoline
Ebriosus	ibi. Eſculenta	172 Fames sustentanda	ibi. Flauus color
Eculeus	193. Eſito	86 Famofus.	49 Flores uini
Edictum templi Dianæ Ephe-	Eſuritio	156 Fascinare.	162 Flores olei
Edulcare	20 Eſui & potui eſe	45. Fascinum	ibi Florētē uino aīn laceſcētia
Effatus	153 Eteſie uenti	27. Fatum & neceſſitas	122 Fluctui in caſu patrio
Efferatius	127 Euathlus cū Protagora	57 Fatum	63 Flumina magna quæ
Effutire	195 Euclidis uerſutia	67 Fatſcor.	165 Fœcunditas.
Egentiſſimus quiſque oppor-	53 Eudoxus	176 Fauisse capitoline	21 Fœdiſragi.
tuniſſimus	Euphorb' poſt Pythagoras	50 Fauces ad ueſtibus	158. Fœmina in mares
Egregius an egregi in uoca-	161 Eunuchus	46. Fauonius uentus	26 Fœnerator Fœnus
tio.	Eupolidis uerſus	11 Fautores	142 Fœneror pro ſcœnero
Elegans.	143. Euigilatus.	6 Febris quartanæ laus	172 Fœtus urſinus
Eloquentia	106. Euripidis laus	106 Febris rapida et quereera	195 Folia olearum uerti.
Elops Rhodius	11 Euripidē quinq; & ſeptuagin-	Febriculofus morbus	195 Fontium & fluuiorum aquæ
Elucus	79. ta tragœdias ſcripſiſſe	167 Fecialis uerba.	157. an congelantur
Elutriare	162 Euripidis genus & mors	152 Fecutina grammaticæ	130. Forma uxoria.
Eleuſinum certamen	159 Euripides	176 Feneſtelle error	154 Formidoſus
Empedocles	152. Eurys uentus	26 Ferie præcidanæ.	47 Forum Traiani
Empedoclis carmen.	176 Euronotus	ibi. Ferie uindemiales.	157 Forteſcere
Emplaſtrum	159 Exaduſum.	65 Ferrumen.	135 Forte quadam
Ennij natiuitas.	177 Exequiæ	190 Ferre quid ſignificet	12. Fraces olei
Enſes.	103 Ex diatriba Platonis.	185 Feſtinare & properare	162 Frangere
Ennius tricolor	174. Exercitus lectione	6 Feſtiui mendaciꝝ cōſilium	ca. Frater unde.
Ennianiſta	191. Exertare linguam.	90. pere.	15. Fratres aruales
Enimproſecto.	21. Exortus & occaſus mobilia et	Feſtus Poſthumius.	19. Frequentatiua uerba
Enucleate ſcripta	3 uaria ſunt	26 Feſtucaria uis.	200. Frequentamenta.
Epicuri uerbū reprehēditur	21 Ex iure manu conſertum	200 Ficedula auis.	148 Fretum comœdia
Epicurus	177. Expallum	151 Fidenates.	176 Fretu
Epicuri uoluptas	86 Expergere	67 Fides alieno iſtu ſonare.	86 Frigorificus
Epigrammata trium poetarū, C.	Explicauit.	6 Fidum natura	ibi. Frons in acie
Næuij, Plauti, M. Pacuij	15 Exq̄ſite et cōperte dicere	14 Fides Optatus multi nominis	Frons uirili genere
Epicteti dictum	25. Expergiſco	71 grammaticus.	18 Frons tis
Epictetus Roma diſceſſit	150 Extergor	30. Fides ſeruata.	96 Fruſcor.
Epitritos	185 Extrilidus	185 Fiere	188 Fruſtrari & fruſtratus.
Ephemeris	61 Eſt uis.	78. Filius Annij adi. C. Flauius	67 Fuſſe in poteſtatem.
Ephyre	144. E Abij interfecti	176 Figura Græca	151 Fuſſe in mentem
Equus quadrupes.	181 E Q. Fabius ad Carthagi-	Figurarum genera duo	13 Fulius
Equus pro equo.	ibi. niſes	104 Figura quali L. Piſo uſus.	154. Fumus
Equites pedarij	43. Fabij annales	54 Figura à ſingendo	156 Fumare Aetnam
Equus huberrimus & habitif-	Faba nociua	49 Filij quomodo alendi	113 Funis maſc. & ſcœmi. ge.
ſimus	53. Fabis non eſſe uſum Pytha-	Filij Iouis	152 Fur maſc. ſeruus.
Equitare	181. goram.	49 Filij Neptuni	ibi Furis nocturni poena
Equus equitibus corpulentis	Fabritius Lucinus	48. Filiorum in patres officium	17 Fur.
adimitur	82. Fabritius ad Pyrrhum	37. Filiorum & parentum inui-	Furius Camillus.
Equus ſtrigoſus	53. Fabritius, cum Samnites aurū	cem officia.	18 Furta per lancem & liciū
Equus Alexandri	54 donarent, quid.	10. Figure geometricæ	13. Furta apd Lacedæmones
Equus Scianus	38 Facies & faciꝝ in genitiuo	90 Finis hic & hæc.	130 Furtum quid.
Equus Diomedis	ibi. Facies	136. Facies	103. Finitimus unde
Equorum color	ibi. Facile & procliuiter	5. Fiſtule C. Grac. cōcionatorie	8 Furus poeta.
Errabundus	110 Facinus	118. Flagitium & uitium	12. Furum punitio.

Furtum uindicatur,	79 Habeo curam ueſtri an ueſtrum	198. Homo explorata aure	6
Furtorum quæſtiones cum lance, & li-	Habentem multa, multis egere.	86. Homines unoculi	85
cio	161 Halcyones aues	39 Homines ueloces	ibi.
Furtum compertum & oblatum	112 Halcyones rex in prælium	8 Hominis definitio	45.
Furfureum panem eſitare	107. Hallucinari.	18. 162 Homines monomeri	85.
Futilis philoſophia quæ argutijs eſt	ple- Hamilcæris pronuntiatio	47 Hoies plumatiles nullo cibo utentes	ibi
na.	102 Hæc & quid.	25. Homines canino capite.	ibide.
Futurum.	6. Harmodius	84. Honetum bonum.	117.
Furioſus mutusue..	46 Harunce aliqua cauſa	156 Honera	18
Gallus gallice	30. Haſdrubalis pronuntiatio.	47 Honos etiam malus	118.
Gallicas, uerbum nouum.	131. Haſta	103 Honor ſenectæ habitus	23
Gallus Afiniſus.	164 Haſte Martiæ mote in templo	47 Honos maior, etati maiori haberi	ibi.
Gallus ſuperbus	88. Hebdomada	39 dus.	ibi.
Ganea	84. Hædus ex Ambracia.	79 Honuſtum.	18
Fuligo argutiarum & uerborum	2. Hegeſias	85. Hortenſii cultus	4
Gaudium ingens mortis cauſa	41. Hellanici etas.	153. Hortenſii manus geſticuloſe	4
Gauli.	103 Heluari	18. Hortenſius Dionyſia ac geſticulatrix di-	5
Geſtuoſæ manus	4 Hellesboriſpecies	173 cebatur	5
Genethliaci qui.	140 Helius Meliſſus.	181 Hortenſii dictum	ibi
Genitiui & datiui quartæ declinatio	Helius Tubero	14. Hortor	150
nis.	51 Hemiolios	185. Hoſpites	59.
Genitiuus quintæ declinationis	90 Heracliti dictum	201 Hoſtia ſuccidanea, præcidanea	47
Geometria triplex.	136. Hercules	99. Hoſtie bidentes	158
Geſa	103 Herculis meſura.	1 Hoſtilius Mancinus.	50
Geſorete uel Geſeorete	ibi. Hermaphroditi.	86 Humanitas	118.
Gignenditepus	41 Hermundulus	157. Humane literæ	ibide.
Giluum uinum	137. Herodotus fabulator	36 Humanior.	ibide.
Gladiatorum nomina.	103 Herodoti etas.	153 Humani corporis mos adoleſcendi.	39
Glaus Iberica	79 Herodotus de leonibus	124 Hyades	125.
Glaucus. Glaucopis	31 Herſilia	152. Iacere	19
Glauci & Diomedis arma	27. Heſiodus	178 Iactare	ib.
Globus	27. Hexametri uerſus	185 Iaculorum uocabula	103
Gloſſaria mortuaria	182 Hiatus uocalium.	82 Iapyx uentus	26
Gracchi oratio	108. Hierocles Stoicus uir ſanctus & gra-	Ictus fortuitus	195
Gracchi paſſimonia	150. uis.	86. Idæus præco Troianorum	134
Gratia	118 Higinus Maronis interpres.	14. Ignis urinam laceſat	187
Gratioſus	89 Hippagines	103. Ignarus	90
Gracilis ſtylus.	78 Hipparchus	176 Illatabile.	15
Grandem pecuniam demereri	7 Hippocrates	ibidem illatenus.	164.
Gracilentum.	50 Hircosus.	114 Illaudatus quiſ.	19
Graphice ac ſcite	115 Hiſtieus	170 Imbellia	55
Gratiſator	106. Hiſtorias ſcribere arduum eſt.	51. Imparilitas	139.
Gratitatis officium	67 Hiſtoria.	61 Impeccabilis	175.
Gratiter ſimul & comiter.	18 Hiſtoria Metij Suffetij	196 Impendio loquacior, & promptior	2.
Græci quomodo naues ſuebant	166 Homerus quid de Ulyſſe ſentiat	11. Imperceptiora	139
Græca quomodo uertenda	87. Homeri patria	40. Impete pro impetu	188.
Gryphos.	2. Homerus.	39 Impolitia.	50
Grues Mellicæ	79 Homeri Heſiodiq; etas.	39 Improſpere	87.
Gubernium	159 Homo aure ſurda ac iacenti	6. In præpoſitio	24
Gurdus	ibide. Homo non bonæ rei	140 Inamabilis	20.
Gultus ac tactus	186. Homo quomodo in utero formetur	39 Inaurita.	175
Guttum	169. Homo morbo affectus auſenio.	194. Inanes glorias flare.	2.
Græci Hiſtorici	85 Homo læna.	159 Inora	175.
H. Litera	18. Homines in pueritia caneſcere in Alba	Inauditiuncula	62
Habeo dicere.	137. na.	85 Incentiones.	50.
Habet uerbum.	4. Homines uoce eſſaſcinantes.	ibide. Incipio	52.



Inchoare.	18. Insolens uerbum atq; inauditum.	8 Iusurandum per Iouem lapideum.	14
Incontinentia	175 Insubidus	190. Ius dicere	71
Incontinens, uel intemperans.	186 Insubide	2 Ius uocationis.	127.
Incoibilis	54 Insuper habere	45 Ius prehensionis	127
Inclinamenta.	49 Instare.	15 Ius proferendi pomerij	127
Inclutus	24. Institutum Pythagoricum	4. Ius trium liberorum	43.
Incitabulum	146. Intempestiue atq; insolite.	2 Ius sponsaliorum	46
Incredula	85 Interstitio.	201 Iustitia quid sit	63
Incuriose & abiecte positum	19 Instrumenta musica cur in castris.	8. Iustitie imago	142
Incuria	50 Interibi.	37 Iusurandum militum Romanorum	157
Inculpatissima uita.	140 Intentio	137. Iustitium	103
Inculpatus	19 Intercise.	106 Iuuenta	104
Incruenta uictoria.	55 Interrogandi casus	135. Iumentum.	196
Indefes	82. Intercutia uitia.	125 κόλασις	68
Indipisci animo ac recensere	165 Intercutibus adiectiuum	65 κύβους.	15
Indoctius rudiusq;	116. Interpretor	150. κύαμορ.	49
Inducie qua ratione dictæ	16. Internecinum morbi genus	17. Abandria.	159
Industria	13 Intestabilis	66 Laberij arrogantia	173.
Induxit, sefellit.	134 Intolerantia	175 Laberij dictum	43.
Industrie celeritas	96 Intra modum.	121 Laberij poetæ uersus	99.
Indigentia ex copia.	86 Intra oceanum.	120 Labeonis commentaria	9.
Indigetem mortalem uocat Anchises	Ac Intra calendas.	121 Laboriosus.	89
neam.	24 Intra montes.	195. Lacedæmonij uicti	176
Indignabundus	190. Inualentia	14. Lacedæmoniorum mos	112
In ararios relatus	53 Inueterare	17 Lacedæmones cum tibijs in aciem	8.
Inferia.	189 Inuitare quenquam ut sedeat.	89. Lacerna	131
Infelix	24. Inuidiosus	32 Lac plurali numero caret	189.
Inferæ aues.	66 Inuolucris	92 Lachrymæ	18
Infectus unde.	89 Inuolucra	152 Lacerum membrum	46
Infra classē	78 Iouis filij prudentissimi	17. Lacus Auernus	110.
Infortunitas	63 Irasci philosophum turpe	ibi. Lactis uis	113
Inflammanter.	94 Iræ signa	ibi. Lælius Varronis præceptor	159
Ingeniosus.	49 Ira quid	169 λανωόρ	11.
Ingenui.	62 Ire curriculo	14. λάλωρ	124.
Ingenij elegantia	106 Irroborare	159. Leæne partus	110
Ingenij cultum capere.	1. Isagoge	50 Letabundus.	7
Ingenium ingurgitare.	146 Ischiadici.	85. Lais meretrix	113
Inhumanus	24 Isigonus	95 Lana propilo	103
Inimicitia an in singulari	189. Istrus fluuius.	66. Lancea non latinum sed Hispanicum uer	155.
Inim aduerbia.	121 Italia unde.	105. bum est.	10.
Inijce	52. Itare	ibi. Lapsare	150
Iniuriam succensere alicui.	161 Italia armentosissima	141 Largior.	187
Iniuria factum itur.	97 ιταλοι	189 Laudari frigide turpius quam	19
Iniuria	89. Iudex pecunia uictus, capite punitur	ibi. uituperari	30
Iniurie poena.	194 Iudicis officium	18 Laudare est nominare	116
Inlatebrare	165 Iudicia priuata.	190 Lauor	115
Inquies & labor uigiliarum.	190 Iudicij quoddā gen ^o diuinatio dicitur	188 Lebadia oppidum.	108
Inquinamentum	20. Iulianus Hispanus rhetor	195 Lecti sopherici	29
Insanus.	24 Iulius Paulus	122. Legati Mileti	22
Insecenda	183 Iumentum-	1. Leges sumptuariæ	194
Infectiones.	183 Iunior paruo.	14. Lex Solonis	119
Insignite loqui	69. Iupiter Olympius	59 Leges duodecim tabularum	103
Insignitas iniurias	94. Iupiter lapideus	140. Legitimi	
Insignita labe corporis.	9. Iupiter unde dicatur	80 Lembus	
Inscriptiones seu tituli librorum.	201 Iurisperiti		
Infilio.	52 Iusurandum.		

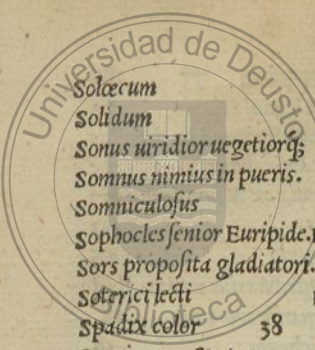
Legio cum militibus	157. Lictor.	155. Macedo philosophus	125.
Leonides	37. Licium	ibidem. Macheræ.	103
Leontes Ariolus.	36 Lignantur.	165. Magistratus maiores	127
Leo & Androdus seruus	59 Lignum alumine illitum non ardere	145 Magniloquentia	37.
Leo hospes hois, homo medicus leonis.	59 Linea quid.	13 Maiores	127
Lepida in conuiuio querenda.	68. Linguam recondendam Hesio.	11. Maiora auspicia	ibidem
Lepide designateq;	19 Lingua infrenis	ibi. Maiorum honor quondam	23.
Leporaria.	25 Linguam exertare	90. Magnum uaticum	165
Lepus unde.	15. Lingua qualis esse debeat	11 Malaxare	159
Lepores habentes bina iecora	163. Linguaces	ib Malitia.	78.
Lepidus & Fuluius Flac. amici facti.	118 Lingula	103. Malitia summa miseria	178.
Lælius in Erotopægnijs.	29. Lingua latina magis inops quam Græ-	Mammofus	40.
Læstrigonas	152 ca.	30. 31. Mancipia sub corona uendebantur	175
Letitia quid	32. Lyntres	103. Mancipium morbosum uitiosumue	45.
Leuitas	77. Literæ ad Pyrrhum	37. Manciola	188
Leuis	ibidem Literarum ordo	193. Mandata an semper sint facienda.	10.
Leuare tempus	184. Liticines	197 Manliana imperia aspera	10 90.
Leuatiore ac leuiore gelu durantur	169 Literator	158 Manlij Torquati historia	46
Leucas oppidum.	10 Litem contestari	57 Manulia meretrix	50
Lectus in iudices.	140. Lituus quid	56. Manuatus	159.
Lex.	19 100. Lituus auguralis	ib. Manum conferere	200.
Leges Sempronie	94 195 29. Locutulei	11. Manubie & præda	133
Lex Aterina	105 Locuples	95. M. Manlius	176.
Lex Lycurgi.	23 Locus Tullij pensitatus	4. M. Cicero de iure ciuili	14.
Lex Sylle	30. Longæus	23 M. Cice. contemporanei	101.
Lex Licinia	148 Longæ.	103. M. Cæsaris contemporanei	193
Lex Popilia	9 Loquacitas inanis culpatur	11. Marathonica pugna	176
Lex Papia.	ibid. Loquacitas stulta.	ibid. Mare placide	105.
Lex Aemilia	30. Loquentia.	ibidem. Mare Bosphoricum congelatur.	169.
Lex Fannia	195. Loqui ad populum	128. Mariti officium erga uxorem	12.
Lex Antia	30 Lorarij	95 Marspiter	58
Lex Iulia	30. Lorea quid	102 M. Ca. quid de uita humana sentiat	106.
Lex centumuiralium causarum.	161. Loricatus surculus	170 Marsius filius Circes	161.
Lex Aebutia	ibidem Logistoricus	53. Marfi populi uirulenti	ibid.
Lex Atinia	168. Lucetius	58. Masilia	98.
Lex Talionis	195 L. Liuius poeta	177 Materfamilias	181.
Lex Stolonis	ibi. Lucij Neratij petulantia	195. Matrimus	9.
Lex Voconia	78. 168. 195. Lucilius de ostreis, echinis, muribus	199. Matrona	ibi.
Lex Portia.	94. Lucilius de lege Fannia	129 Mature.	96.
Lex Auscia	108. Lucius Scipio Asiaticus.	81 Maturare	ibid.
Lex decemuiralis.	195. L. Papyrius	43. Maturitas.	ibi.
Liberos alendos esse proprio lacte.	113 Lucius Sicinius Denta.	22. Maturi fructus	ibi.
Liberi pro uno filio	22. L. Torquatus	5. Mathematici	7
Liberalis	167. Ludibunda.	110. Maurus maurice	50.
Liberi patris artifices qui.	197 Lutescere.	184. Mausolus	99
Libertini adoptari possunt	62. Luteus color.	31. Mausoli potio	100.
Libs uentus	26. Lusciosus	46 Mausoli sepulchrum	ib.
Libra, & selibra	80 Lux orationis	94. Mausolus tragœdia	ibi.
Librilis	196. Luxuria in cœnis	148. Menæder quot tragœdias scripserit	167
Libri Sibyllini	13 Luctari cum ærumnarū uarietate.	27 Menander	27
Liburni quomodo naues suebant	166. Luxuries luxurij.	91 Mecastor.	107.
Libros ad legendum quis primum dede-	Luna adolescente & deficiente quæ cre-	Mei	199.
rit.	70. scant, & quæ tabescant.	199 Medius stylus	78
Librorum numerus à Ptolomæis conqui-	Lysia orationes à Platonis quomodo dif-	Mediocris.	78
fitus.	70. ferant.	19 Megareses Athenas intrare non aude-	
Licinius Imbrex.	132 Macedonia Emathia	144 bant.	67

Memoria de Delo	25	Morbosus.	45	Necessarij	ibidē.
Memordi	76	Morbus & uitium	45	Negotia umbratica.	34.
Memnon nocticolor appellatus	188	Morbus cholicus	116	Nefasti dies	48.
Measōveg.	25	Morbus fonticus.	195.	Neptuni filij	152
Melissus Helius	181.	Moriens quando moreretur	68	Neptuni nomina	32.
Mendacium dicere.	109	Mors uiolenta.	122.	Neque id quoque.	166.
Mendacium a se diluere.	119	Mortem alicuius inhiare	28	Nequam	77.
Mendicimonium.	158	Mortalis.	136	Nequitia	ibi.
Menedemus Rhodius	123	Mortuaria glosaria.	81	Nequiter	155
Menippae, seu Cynica Varronis saty-		Mortui prae gaudio.	41.	Nerienes	132.
Menippus philosophus. 24	(r.e. 137	Mos antiquus senatorum	15	Nerij	ibi.
Mens uiri prudentis	135	Mos Apollinaris Sulpitij	129.	Nerio Martis uis	ibidem
Mense secunda & bellaria	126	Mos antiquus.	141	Nero fortis.	ibi.
Mensis octauus.	43	Mulcedo.	190	Nerula.	86.
Mentiri	109	Mulier ueneficij rea.	118.	Neruularia comœdia.	36.
Mensancule.	103	Mulieres abstemia	102	Neruus	96. 197.
Metellus de uxore ducenda.	5	Mulieres steriles	46	Nescis quid uesper serus uehat.	125
Metellus aduersus Manlium	67	Mulieribus non licuit iurare per Hercu-		Nescius	90.
Metae trianguli	13	lem.	107.	Nestor triseclisenex	188
Metius Suffetius	197	Mulierofus	48.	Neuuli in mammis	113
Metus	89	Multam dicere	105	Nicias	38
Mibi est nomen Iulium	154	Multicoria	111.	Nidum migravit.	33
Milestarum uirginum suspendium	149	Multiformia	ibidē.	Nigidiane commentationes cur in uul-	
Militaris musicae disciplina.	8.	Multiuga.	ibid.	gus non exeant.	193.
Miles infrequens	157	Multijuga ac sinuosa questio	141.	Nigror	31
Militibus uenā solui per ignominiam	95	Multigrumis.	188	Nilus fluuius	95
Militaria uocabula frons, subsidia, cune-		Mundus muliebris	44.	Niobes filij.	199.
us, orbis, globus, forfices, ferra, ala,		Muneror pro munero.	184	Nitescit	69.
turres.	69	Municeps	162.	Niualis aqua potui pessima.	187.
Mille millia	12	Municipium	ibidem	Noctescere.	184.
Mille hominum occiditur.	ibid.	Muralis corona	55.	Noctes Atticae	101
Milonis interitus.	151	Murena Tartesia.	79.	Nocticolorem	188
Mimi sententiae lepidiores.	173	Murices	65.	Nola iugo.	81.
Minoa	152	Murina	102	Nolo	77.
Miscella et confusanea doctrina.	201	Mus philosophus.	24.	Nomina in osus	48. 89.
Miracula uaria	85	Musonij sapiens dictum.	81	Nomina in bundus.	110.
Misereri uestrum.	199	Mutare.	29	Nomina non sunt positiua, sed natura -	
Mithridatis antidotus & mors	174	Muti magistri	140	lia.	95.
Mithridatem duarum & uiginti gentium		Mutus loquebatur	56	Non peccare, & quare	119.
linguas percalluisse.	ibi.	Myops	46	Nona.	42
Moechimonium	158	Myoparones.	103.	Nostri poenitet	199.
Moenia	189	Nacuius in tragoedia Hesione	103	Nostri misertus	ibi.
Modice	121	Nenij epigramma.	15.	Notationes temporum	175
Modus mutandi sententias	87	Nenius in carceratus scripsit comœ.	36	Notae uocum.	124
Modificor	1.	Nanus.	193.	Notus uentus	26
Modulandus	1.	Nasamones.	161.	Novitios cum ueteribus pensitare.	7.
Modus & spatium plantae Herculis	ib.	Nata res	127	Novitium, nouum.	65
Modificatio uerborum.	94	Natura	122	Novissimus	101.
Mos ingrediendi praelium ad tibicinum		Natura an morbos fecerit.	63.	Novissime	ibid.
modulos a quibus.	9	Naualis corona.	55.	Nubes atra sumat	176.
Modus medendi morui serpentum.	77	Nauium genera.	103	Nuces Thasie.	79.
Modus A. Gellij inter studendum.	201	Nausicaa	87	Nuctutia.	103
Mole trusatiles.	36.	Neapolis	91	Nudiusquartus	103.
Mons ex sale mero magnus	27	Ne particula.	132	Nugalia.	80.
Mons Auentinus.	127	Neceſſitas.	123	Nullum sine contrario contrarium	63
Monomeri.	85	Neceſſitudo	ibidem.	Numerus conuinatum	125.

Numeri septenarij uis.	38.	Oscitatio in partu letalis.	43.	Peccatus peccatu.	130	Philosophi solo uerbo	174.
Numina laeta.	58.	Oscus ofce.	30.	Peccatum purgari	100	Philosophi ad fores diuitu	67
Nummosus.	48.	Ostrea Tarentia.	79.	Peccatum sine tui iactura	130	Philosophus re & non nomi -	
Nuperrime.	65.	Oualis corona.	55.	Peccata tribus de causis puni -		ne exprobratur	132
Obba.	68.	Ouatior.	ibi.	untur.	68	Philosophus cur timet	186
Obes.	51.	Ouis masculini generis.	105.	Pectunculus Chius	79	Phaedon Elidenſis	24
Obijces.	159.	Oxie.	105.	Peculatus.	81	Phoenix color	31.
Oblitera gens.	188.	Pacificatione.	165.	Pecunia exacta.	161	Phocion philosophus.	7
Obnoxius.	79.	Pacificator.	72.	Pecunia mutuata.	196	Phrygia attagena	79
Obſeruat e curioſeq.	24.	Pacuij epigramma.	15.	Pecunia data quibus modis		Pictatum.	159
Obſidionalis corona.	55.	Pacuij carmen.	140.	probetur	140	Pigitum	131
Obuiā in equo uehēs uenit.	18.	Pacuius.	122.	Pecunie praeditia	52	Pigmei.	85
Oceanus lunae comes.	137.	Pactitia pugna.	16.	Pecuniarcus	44	Pignus.	145
Otiſus a metu.	32.	Phalarica.	105.	Pedaria ſententia	ibidē.	Pignorſcapio	77
Ocecurri.	77.	Phaſeli.	103.	Pedarij ſenatores	43	Pignoror pro ro	184
Oculi ludibundi.	36.	Phaſiae noſunt uolūtatis.	186	Pelamis Chalcedonia.	79	Pileati ſerui uendebantur	75
Oculorum doloribus mos me-		Pharmacopola.	11.	Pellex, quaſi πῶλλαξ	46	Pilum	103
dendi.	170.	Phauorinus memoriarum uete-		Penſitatores uerborum ſubti -		Piſcinae	25
Odiū Athenienſium.	67.	rum exequentiſſimus.	97.	liſimi.	164	Piſiſtratus	70
Offendere.	84.	Palatium habere.	148.	Penſiculate ſcripta	5.	Planipes, ſaltus	8
Officia filiorum in parentes.	20	Palmae natura.	36.	Penetrabilis querimonia	93	Planum	15
Officiorum gradus.	58.	Palma Aegyptia.	29.	Pepoſci	76	Plato.	43
Officiorū obſeruatio inter pa-		Paludamentum.	68.	Pepugi	ibidem	Platonis orationes & Lyſiae	19
tres & filios.	18.	Pancratiaſte.	135.	Perama	159.	Platonis & Xenophontis amu	
Officia iudicis dubia.	141.	Panis ſurfureus.	107.	Perdolitum eſt	90	latio.	142
Officium ſenatus habēdi.	144.	Papirius Prætextatus.	15.	Perdices bina corda haben -		Plautia rogatio.	123.
Officioſus.	49.	Paradiſus.	25.	tes.	163	Plautus in carceribus comœ -	
Offucia.	157	Parce que & unde.	42.	Perpenſatio	17	dias ſcripſit	36.
Oleagina corona.	55.	Parcere uitam.	16.	Periclis reſponſum.	3.	Plauti locus in Aſinaria	16
Oleum cur ſepe cōgelat.	169.	Parcus unde.	44.	Periculum	118.	Plauti epigramma.	ibi.
Olympicum ſtadium.	1.	Parentibus eſſe parendum.	20.	Per fuit familiaris	24	Plautus poeta	36.
Olympias Alex. mater.	70	Pariendi tempus.	42.	Per incertum ſtolidior an ua -		Plautiniſſimus	35
Onefcritus.	85.	Parones.	103.	nior quid	180	Plauti laus.	80
Onychinotegmine.	188.	Parſimonia ueterum.	29.	Perpetuum	24	Plebs.	100
Opera in foro.	140.	Participo uitij.	2.	Perſa, & Perſes	72	Plebſcitum.	100.
Opica uerba	111	Partim hominum.	98.	Perſa Plauti comœdia.	63	Pleides	38
Opicus a. um.	26	Partus quinq; puerorum	93.	Perſeus	24	Plinij laus	85
Oppido quā peritus.	76.	Partus urſi.	170.	Perſona unde	56	Plotium comœdia.	27
Opuleſcere.	184.	Paruitas.	79.	Pertentare	87	Ploſtrum	196
Orbis.	95.	Paſſis uelis & manibus.	151.	Petilentia.	188	Plurali numero carentia.	189
Orationē in pectore, nō in ore		Paſſua pro actiuis.	184.	Petorritum	155	Pluria.	63
naſci.	10.	Paſſum.	102.	Philippides poeta	41	Plutarchus philoſophus	16
Oratio C. Gracchi in Pōpil.	109	Paſſum a pando.	151.	Philippus Macedo	32	Plebs melici	26.
Orchius theſaurus.	15.	Patauium.	151.	Philippi epla ad Ariſt.	84	Poetae Graeci	175
Ordo rogandi ſententias.	49.	Patrimus ma.	9.	Philition	172	Poetarum ſapientiſſimus	54
Ordo literarum.	93	Pater Saturnus, Ianus.	58.	Philolaus Pythagoricus	43	Poetica iā nullius honoris	106
Oreſtis corpus.	39.	Pater, patronus.	59.	Philosophia guſtanda, non in -		Pœna falſi teſtimonij	197.
Orioles.	103.	Patrocinium.	ibi.	gurgitanda	60	Pœna indeprecabilis	10
Ornatu in datiuo.	51.	Patritij Megalenſes.	179.	Philophandum eſt paucis	60	Pœna & multa.	74
Ornithones.	25.	Paupertinus.	144.	Philophus	53	Pœnitenda	17
Oropi uatiatio.	79.	Pauus e Samo.	79.	Philophus ſolo habitu	84	Pœnitere	164.
Orthium carmen.	164.	Pauimentum.	68.	Philophus ſe iactans, repre -		Poli hiſtrionis hiſtoria	75
Oſcedo.	53.	Paſſum.	192.	henditur.	2.	Poculenta	172
Oſcitatio.	53.	Paſſum.	69.	Philophu irāſci turpe eſt	17	Polycrata	41
				Philophi Roma pulſi	149	Polyhiſtor Appion	59

Polystephanus.	85.	Primam cutem ac sententiarum	Caput sine lingua pedas. sen. 43	Pugiones.	103.
Polyphontes rex.	73.	Speciem eruere.	180.	Cum lance & licio euanes. 161.	Pugna Caesaris in Pharsalicis
Pomocrium.	127.	Prior pueritia.	100.	Dimidium plus toto. 179.	campis predicta.
Pompilius.	24.	Priueilegium.	100.	Diomedis & Glauci permuta-	Pulueret.
Pontius Sannites.	16.	Priuua.	100.	tio.	27.
Pontones.	103.	Pro aestimato captu solertia.	7.	Equus Seianus.	38.
Popina nulla.	150.	Probus probi.	30.	Haud cuius contingit Corin-	thum petere.
Populus.	100.	Problematum Arist. libri. 187.	24.	106	Hoc noueram antequam Theo
Populabundus.	110.	Pro prepositio.	24.	106	Hoc noueram antequam Theo
Porca praecidanea.	47.	Procineta classes.	8.	gnis nasceretur.	5.
Porca Cereri sacra.	47.	Prodromi.	27.	Homo non bonae rei.	140.
Portij Licinij uersus.	190.	Profata.	159.	Illois pedibus.	7. 168.
Porcetra.	181.	Profanum.	24.	In lente unguentum.	136.
Positus id est positio.	52.	Profestum.	24.	In puluere, incruentaq; uicto-	ria obuinit.
Posthuma proles.	23.	Proficere.	24.	Inter os & offam.	128.
Posthumiana imperia.	10.	Proficisci.	24.	Introite, na & hic dii sunt.	201.
Post deinde.	73.	Profligare.	24.	Iouem lapidem iurare.	14.
Postliminium iustum.	81.	Proferre.	24.	Loquere uerbis praesentibus.	8.
Post principia.	163.	Profugere.	24.	Malum consilium consulti pef	Pyramides.
Postremissimus.	150.	Prognostici non sunt consul-	140.	simum.	47
Postueta.	163.	Proie-re.	52.	Mala ad se attrahens, ut caecias	Pythagoras.
Poto.	30.	Proletarius.	161.	nubes.	27.
Potus an defluat in pulmo.	172.	Proloquium.	159.	Malui compilari q; uenire.	48.
Potus sum, praeteritū à potu.	30.	Prolubium.	164.	Musica abscodita nulli. rei.	137
Prandeo.	30.	Promeraco.	12.	Muti magistri.	140.
Prandium caninum.	137.	Promercalia.	45.	Nihil cum fidibus graculo, ni-	hil cum amaricino sui.
Prandium abstemium.	ibi.	Pronuntiatio.	159.	Non emo tanti poenitere.	7.
Praxiteles.	128.	Properare & festinare.	162.	Oportet comodare amicis, sed	usq; ad aras.
Prae modum.	76.	Properatim.	96.	Præmansum in os inferere.	45.
Prae se dictum.	42.	Propere.	96.	Quod in pomis est, itidē aiunt	esse in ingenijs.
Praecidanea hostia.	47.	Proprium.	65.	Sape etiam est olitor ualde op-	portuna locutus.
Praecox praecocis.	76.	Proprie ac signate locuti sunt	83.	Rudius ac planius.	116.
Praefica.	81.	Proprie ac signate locuti sunt	83.	Succisua opera.	183
Praedititia pecunia.	52.	Proprie ac signate locuti sunt	83.	Vir fugiēs & demuo pug.	176
Praeda.	134.	Proprium.	65.	Quare oleum sepe, uina raren	ter congelascunt.
Praedes, & manubiae.	81.	Propudiosa.	21.	Quasare.	19
Praefectus.	144.	Propugnari oppidum.	83.	Quare.	19
Prae iudicium.	17.	Propulsare caloris incōmoda.	116.	Quare.	19
Praeranciae finitiones.	130.	Prosa.	163.	Quare.	19
Praemature.	69.	Prosumia.	103.	Quare.	19
Praemorsisse.	77.	Protagoras insyncerus philoso	54.	Quare.	19
Praenestini populi.	162.	Protagoras et Euathli pact.	57	Quare.	19
Praenestini cur ex colonia i nu	162.	Protagoras et Euathli pact.	57	Quare.	19
Praenestini relati sunt.	162.	Protagoras et Euathli pact.	57	Quare.	19
Praenestini recessus.	106.	Protagoras et Euathli pact.	57	Quare.	19
Praepetes loci.	66.	Protagoras et Euathli pact.	57	Quare.	19
Praepetes aues.	65.	Protagoras et Euathli pact.	57	Quare.	19
Praepetem portum.	85.	Protagoras et Euathli pact.	57	Quare.	19
Praestabilis homo sapientiae.	2.	Protagoras et Euathli pact.	57	Quare.	19
Praesentaneum uenenum.	65.	Protagoras et Euathli pact.	57	Quare.	19
Praeter propter.	19.	Protagoras et Euathli pact.	57	Quare.	19
Praeter naturam.	122.	Protagoras et Euathli pact.	57	Quare.	19
Praeter fatum.	122.	Protagoras et Euathli pact.	57	Quare.	19
Praetextatus Papyrius.	15.	Protagoras et Euathli pact.	57	Quare.	19
Prehensionem habere.	126.	Protagoras et Euathli pact.	57	Quare.	19
Prima fax.	178.	Protagoras et Euathli pact.	57	Quare.	19

Quicquid est nomen tibi.	44.	Rogatio	101.	Satis eloquentia sapientiae pa-	Sensus quinq; 75
Quin particula.	172.	Rogare sententias.	49	rum.	11.
Quinam magis idoneus	18	Romuli sobrietas	116	Sauium. Sauire	192
Quinquatrus	26	Romanorum institutum dum	Sauuatio.	179	in animalibus
Quinq; sensus	75.	pugnas ineunt	8.	Sauromatae	85.
Quoad uiuet	82.	Romanorum laus in cōstituen-	Scari Cilices	79	Sentes
Quoad morietur	ibidē.	dis religionibus	32	Scaphae	103
Quot dentes in infante gignan	39	Romanorum mos in praenomi	Scuola	106.	Septentrionarius uentus. ibid
tur.	39	nibus indendis.	84.	Scibones	103.
Abula audaculus	147	Romanorū ritus incertamie.	8	Scimpodium Graecense	191
Radere barbam quan	36	Rom. praemij atq; inuitamen	Scipio Tib. Grac. filia dedit.	118	Sequestro aduerbium
do.	36	tis usi ad prole pcreand.	23	Scipio Africanus	52
Rapacitas nonnullorum Ro-	150	Rom. praeferebant patres mul	Scipionis Africani superioris	67.	Serra
manorum.	150	torum liberorum ibidem.	continentia	67.	Serra
Rarenter & nō rare	30	Ro. diē à media nocte usq; ad	Scipionis & Gracchi reditio	118	Serpens cuius corium longum
Raro	ibid	mediā proxima cōputabāt.	35	in gratiam	118
Rasitare	36.	Rubidus color	31	Scipionis Africani mater ste-	pedes centū & uiginti
Rataria.	103.	Rubi	192.	rilis	70.
Rectos cupressos	103	Rufus color, & ruber	30.	Scorpius	103.
Recentatur	153.	Rumigistri	103.	Scythae antropophagi	58.
Receptitius seruus	168.	Rustice loqui	124.	Scriptum facere	67
Reciproca argumenta	57.	Rustici cuiusdā prudentia.	192	Scriptu sese abdicare	67.
Redhibito in seruus	46	Rutilus color	31.	Scripserim & uenerim	179
Redhibere	ibidē	Rotundi numeri.	177.	Scholicus	44
Reditiones in gratiam	118	Sabinus medicus.	42.	Scrophae & porcetra	181.
Refrigerare.	137	Sacellum	68.	Scruta	41
Regiones coeli quatuor.	26	Sacerdos Vestalis.	98.	Scrutarius	ibidē
Regulus Attilius	65	Sacerdotissa	ibid	Sculna	201.
Reuise ad me	137	Sacerdotes foeminas antistitas	80.	Laconica	170.
Rhetores expulsi	150	non antistites	131	Seciderat	77
Rhetori quid concessum	5.	Sacrificor pro eo.	184.	Secundae res	72.
Rhodanus fluuius.	95.	Sallust. de Sertorio.	31	Scrupulosa & anxia	202.
Rhodus ciuitas	155	Sallustij locus	11.	55.	91.
Rhomphea	103	Sallustij defensio	51.	Sellularij quaestus	34.
Religiosa delubra.	48.	Sallust. loris caesus	174.	Seleucus rex libros referendos	Timonis
Religiosus unde	48.	Sallust. nouator uerborum	11	Athenas curauit.	70
Religione solui.	81.	Sallustij locus corruptus	199.	Seliceo	188.
Religio	Saltem.	121	Selibra & libra	81	Symbola Tauri quae
Remunculi	103.	Saluatim	ibidē.	Sempronij Gracchi & Scipio	Symposiacae quaestumcule.
Remittere animum	178	Sannites ad Fabritium qd di-	nis Africani amicitia	81.	Sitices
Renidens	120	xerint	10	Sempronius Asellio	22.
Repudium cum uxore quis pri	46.	Sanctitas.	166.	123.	Senatusconsultum
mus fecerit	50.	Sanctimonia	166	Senatus	182
Res inopinata	61	Sanctitudo	ibidē	Senatusconsultum quibus in lo	eto exercuit
Res gestae	126	Sandalarium	180	cis iure fieri potuerit	144
Rescire	127.	Sanguen	37.	Senatus ordo	49
Restare.	127.	Sanguis dimissio	96.	Senatores pedarij	43.
Responsio Accij ad Pacuuiū.	122	Sapiens cogi non potest.	116	Senatus in genituo	51.
Retē.	ibid.	Sapiens an irasci debeat	16	Senatus per quos habebatur	Solomis leges
Retinetis, pprietatis i uerb.	101	Sapientem non peccaturū.	119	more maiorum	144
Retorridi	155	Sapientia filia usus et memo-	124	Seniores à minoribus domum	Solitarium
Ridibunda	110	ria.	186.	ducebantur.	23
Ridicularius	53.	Sarcinula	85.	Sarpedon.	153.
Robigus	47	Satyrā Varrois inscriptio.	24.	his	148.
Roboraria	25.	Satyrā Varrois inscriptio.	24.	his	148.



Solocum	62. Subsecundaria	202. Testamentum.	68. Tuba.	56
Solidum	13. Subuades	161. Testamētū per aēs et librā.	154. Tullii locus in Verrem	120.
Sonus iuridior uegetiorq;	18. Subreptum	168. Testor	150. Tullii locus	ibid.
Somnus nimius in pueris.	53. Subsolanus	26. Theſſalia Hemonia.	144. Tul. quo die & tpe natus.	154
Somniculosus	89. Succule stelle	125. Theorematum	10. Tullius quot annos natus cum	ius temporis.
Sophocles senior Euripide.	176. Succidanea hostia	47. Theognis	3. primam causam egit. ibidē.	
Sors propoſita gladiatori.	73. Succidia humane	134. Theodeſtes	100. Tullius & Demosthenes	154
Soterici lecti	115. Succenturiare	148. Theopompus	ibidē. Tunicarum uſus quis	78.
Spadix color	38. 31. Succellum fortuna, experien-	Theophrastus	3. Turpius frigide laudari quā	grauiter uituperari.
Spari. Spate	103. tiam laus ſequitur	13. Theophrastus Leſbicus	123. Turres	96.
Spartum	166. Suffercatus alſ ſuffraſtus	51. Therſites	22. Turrim uel em	130.
Spectationes	58. Suffragium	154. Theſaurus	144. Turris lignea illita alumie.	145
Speculum ut imago	163. Superſe	14. Thracia Sithon	144. Thufcus thufce.	30.
Spepondi	77. Super rē quāpiā tractare.	15. Thucydidis etas	153. Tyro M. Tullij libertus	71.
Species ab aſpectu	136. Surgens quando ſurgeret	68. Thracis cuiuſdam fabula	81. Tyro M. Tullij libertus	71.
Speuſippi libros Ariſt. emit.	43. Suſq; deq; ſero	159. Tib. Sēpronius Gracchus	50. VAcāter accumulauit et	inaniter.
Spicea corona.	66. Suſq; deq; habeo	ibidē. Tibia ad iſciadicōs	50. Vades	161. (73.)
Sponſus & ſponſa	46. Sycophantē	140. Tibicen	ibid. Vagire	163.
Sponſalia	ibi. Syrenes ſcopuli	159. Tibia canere deſitum	151. Valeri in caſu uocatio	135.
Squalere	20. σὺν ἄλλω	108. Tibijs uſi ſunt Lacedæmonij in	8. Valerij Aeditui uerſus	190.
Squalentem	ibidē σπᾶς δὲ ἑσπᾶς	96. prelio	187. Vallum dentium	11.
Stadium Olympicum	1. TAbule qbus tēporibus	Timarch ^o accuſatur ab Aefchi	173. M. Varro quo tempore	139.
Staminaria Laberij	159. poſitæ fuerint	194. ne.	177. Varronis uerba.	151
Stata forma	58. Taſtus ac guſtus cum beluis	186. Timochares Ambraciensis	37. Varrōis præceptor Lælius	159
Status nomen ſeruile	53. communes.	7. Timor ſanguinē cōtrahit	188. Tituli uarij operum.	201.
Stelle aurigantes	139. Tacendi tempus	108. Timore uenter effluit	23. Toga	78
Stelle erronee ſue erraticæ	36. 138. Talentum Atticum	43. Tingere helleboro ſagittas qua	16. Tolerātia Socra. cū uxore	12.
Sternutatio	43. Talio	196. re.	183. Tollere pro corrigere ibidem.	ibid.
Stitiffes, non ſtetiffes.	23. Tangere	19. L. Liuius	188. Tolofanum	38.
Stoici quidam	2. Tarentum oppidum	122. T. Caſtritiuſ de Philippo	103. Torquatus 5 90	176
Stomachū hellebo. purgari	173. Tardigemulo	188. Tituli uarij operum.	90. Torquati pugna.	82
Stomachū abundus	169. Tarquinius Superbus	23. Toga	185. Traſtim	102
Stolonis rogatio	195. Taurus philoſophus	16. Tolerātia Socra. cū uxore	109. Tragule	109
Stolidior	180. Tauri moſ.	183. Tollere pro corrigere ibidem.	17. Tranſgredi	17
Strigilis	41. Tegmine onychino	188. Tolofanum	118. Tres & treis	118.
Strigosus equus	108. Telorum nomina	103. Torquatus 5 90	144. Tria dicendi genera	78
Stribiligo	62. Tēpeſtate maris cur quis pal-	185. Traſtim	62. Tribuni	154.
Strictim & curſim trāſgredi	3. leſcit	102. Tragule	ibid. Tributa	20
Stuppa	166. Temetum	109. Tranſgredi	41. Tribuni cur ius uocandi non	126
Stuppa cum lectica	93. Temere	17. Tranſgreſſus	habere	182.
Suada medulla	114. Temperantia Socratis	118. Tres & treis	177. Trinūmus comædiæ gen ^o	168
Suauiloquens iucunditas	ibid. Tempeſtas	144. Tria dicendi genera	110. Trinocitium	35
Suauitudo	123. Templum	62. Tribuni	26. Ventidius Baſſus	147.
Suauitas	ibidem. Templum Pacis	20. Tributa	ibidē. Ventorum nomina etiam græ-	ce.
Suſtonij Tranquilli ludicra hi	86. Tempus pariendi	41. Tribuni cur ius uocandi non	189. Vena quid.	183
ſtoria-	52. Tempus cœnādi Athenis	169. Tribus	126. Veneror	150.
Sub præpoſitio.	52. Tempus cœnādi Athenis	4. Tribus	182. Veneficiuſ mulieris indecuſ-	sum manſit.
Subſidium memoriæ	168. Tenuiter	177. Trinūmus comædiæ gen ^o	35. Venenum	ibidem.
Subnixus animus	165. Terentius	110. Trinocitium	26. Ventidius Baſſus	147.
Subſidia	96. Terentius Scæurus	32. Triones	ibidē. Ventrū nomina etiam græ-	ce.
Subargutuli	155. Terræmotus	92. Triquetra	189. Vero aſ quid.	179.
Subſiſium tempus	183. Tertium conſul.	ibidē. Triticum an in plurali	55. Verba communia.	150.
Subijces	52. Tertio conſul	104. Triumphalis corona		
Subluſtria uerba	134. Teſſerule	154. Tibicines		
Subnixus ſui conſcientia	52. Teſtamentorum genera			

Verba reciproca significatio-	89	Vestalis uirgo amata cur ap-	9.	Vigor & constantia mentis.	173	Vox an sit corpus	60
nis	89	pelletur	9.	Viris per Castorem iurare non	107	Vox unde constet	60.
Verba subluſtria	134	Vestibulum	197	licuit.	107	Vrbes & urbeis	130.
Verba in im., ut scripserim, cu-		Vestimentum	68	Viri illustres quo tempore flo-	170	Vrſorum partus informis.	170
ius temporis.		Vestitus indecorus	151	ruerunt	175	Vrtica piscis	50
Verba pot. i. uirgie capiēda	9	Vestri ac nostri	198.	Virica	98.	Vsum in grammatica plus au-	
Verba patiētia p agentib.	184	Vesticeps	139	Viſere ad Frontonem	30	toritate ualere	120.
Verba inciuilia.	95.	Vesperauerat	34.	Vita beata	178	Vsurpata in delicijs	67
Verba humida & lapsantia	10	Veterator in literis	34.	Vita humana ferro similis	106	Vsuaria	45.
Verba in arrogatione	62	Vetus	157	Vitium & flagitium.	12	Vsuscapio.	77.
Verbum augurale.	66	Vexare uerbum leue.	19	Vitiare & obtinere	127	Vtor	150
Verbū uehemens Archelai.	136	Viator	115	Vitium & morbus	45	Vulcatus Sedigitus de poetis	
Verbum omne ambiguum	109	Via Laurentina	93	Vituperones	188	comicis	153
Verba noua à Laberio	159.	Viaticum	165	Viuaria	25	Vulnus	89
Verborum uolumina	92.	Vibices	94	Vlyſſes ſapienti ſacundia præ	53	Vulturus uentus	26.
Verboſus	49	Victus puerorum	53	ditus	11	Vxor ducenda ne sit.	5.
Verbis antiquiſſimis non uten-		Viſitare	174.	Vlciſcendi ratio triplex	68	Vxoris uitium aut ferendum,	
dum.	107	Vieta poma.	122	Vls.	120	aut tollendum	12.
Vereor	150	Videndi ratio	60	Vltra	67	Vxorem in adulterio depre-	
Vergiliæ	38	Vinum edormi ant	65.	Vmbri quādo incipiebant di-	35	benſam licebat occidere	102
Vergilij locus	105	Vinum exoticum	ibid. em.	em.	35	Vxor ſua forma	58
Verg. locus ex Geo. 14.	91. 181	Vinum Rhodium, Leſbium ib.	157	Vndarum motus uariuſ	33	Vxor ſua actiones	46.
Verg. loc ^o in I. Aeneid.	98. 87	Vini tria genera	107	Vndabundus.	33	Vxor ſua	
Verg. locus in VI. Aeneid.	99.	Vinum eructum	107	Vnctio	86	Vxor ſua	
Vergilij ſecundus Aeneidos ui-		Vinum apud antiquos in con-	164	Vocabula poſitiua non eſſe	95	Vxor ſua	
ginti aureis emptus.	18.	uiuijs quare	164	Vocabula ancipitia	118	Vxor ſua	
Vergilius parit uerſus more		Vinum fomes ingenij	ibid.	Vocabiliſ ſonus	130.	Vxor ſua	
urſino	170.	Vinum non congelari.	169.	Voculatio	155.	Vxor ſua	
Veritum, puditum	150.	Vinum album, nigrum	157	Vocatiuus caſus ſecundæ de-	143	Vxor ſua	
Verruca eminēs locus.	77. 57	Vinum nouum, uetus	ibidē.	clinationis noī in uſ	143	Vxor ſua	
Verſus amatorij Platonis	192	Vinum interdictum mulieri -	102	Vocum turba.	92.	Vxor ſua	
Veruta	103	bus cur	48	Voluptati aurium morigera -	24.	Vxor ſua	
Verſus Ennij quibus deſcribit		Vinoſus	109.	Voluptas Epicuri	86	Vxor ſua	
uirum nobilem	115	Vir bonus	184.	Voluptas, dolor, duo mala ibi.	20	Vxor ſua	
Verſu efficiendorū ratio	183	Vireſcere	9.	Voluptatem maximam Epicu	117	Vxor ſua	
Vefanus	58	Virgo Veſtalis cur capta dili-	9.	rus deſiniuit.	186	Vxor ſua	
Vefcum	158.	gitur.	9.	Voluptas medium	117	Vxor ſua	
Veſtalis prima à Numa rege		Virginis Veſtalis capiendæ	9.	Voluptates due	186	Vxor ſua	
capta.	9	modus.	9.	Voluptates due	186	Vxor ſua	

E R R A T A,

Folio. I. uerſu penultimo, ſagitantiffimo pp. Fol. 2. uer. 36. μὴ τῆς. ibidem notentur accentus. Fol. 8. uerſu. 27. ὁ πρῶτος. Fol. 31. uer. 42. ὁ δὲ γῶγ. Fol. 33. uer. 36. ἔνθα. Fol. 35. uer. penulti. lege Caſini puerum. Fol. 101. uer. 47. ἀνθρακωπ. Fol. 103. uer. 26. intererit. Fol. 112. uer. 47. ἡ λιβανω. Folio. 115. uer. 13. queſitis. Fo. 134. uer. 15. ἐκτορα. Fo. 145. uer. ultimo, reduxit co-
pias. Folio. 149. uer. 33. demortue. Ibidem, uer. 40. rhetoribus, de. Fo. 156. ſac. 157. & deinde in ſequenti
bus. Ibidem uer. 48. abſurda. Fol. 172. uer. 35. ἀλλοτε μὲν τῆς. Fo. 174. uer. 31. ἄλλοτε. Fo. 183.
uer. antepenult. 2. εἰς. Fol. 187. uer. 3. τῆς ἀκονη.

ALTER INDEX, QVO

QVICQVID IN VNAQVAQUE RE LE-
ctor que fierit, siue id ad grāmaticen, siue ad ali-
as artes pertineat, inuenire q̄facillime queat.

Quæ ad philosophiam de natura, & di-
alecticam, & medicinam, atq; mathe-
maticam pertinent. *

- R**atio proceritatis corporis Herculis ex Plutar-
cho. 1.
De tempore tacendi & dicendi à Pythagoricis. 7.
Non esse equam reprehensionem Epicuri à Plutarcho
de syllogismo. 21.
De Iapyge uento, & ceteris à Phauorino. 26.
De colorum generibus. 30. & 31.
De tremotu. 32.
Quid obseruatum in undarum motibus, diuersis flanti-
bus uentis. 33.
Principium diei & noctis. 34. & 35.
De ui & natura palmæ arboris. 36.
De ui septenarij numeri. 38. & 39.
Gaudio multos perijsse. 41.
Temporis uarietas in puerperijs mulierum. 41. 42.
De definitione quedam. 44. 45.
Incentiones tibiarum ischiadicis mederi. 50.
De moderanda uita impuberum puerorum. 53.
De argumentis reciprocis. 57.
Vox an sit corpus, an incorporea. 60.
De ui oculorum, atq; uidendi rationibus. 60.
Chrysippi responsio aduersus eos qui negauerunt pro-
uidentiam. 63.
Item ab eodem de fato cum cōsilij nostri arbitrio. 63. 64.
Quid de quorundam sensuum naturali defectione scri-
psit Aristoteles. 75.
De amore delphini in puerum. 76.
Certiores ictus ad superna q̄ ad inferna esse. 83.
De prodigijs barbarorum, & sceminis in mares uer-
sis, & gentium miras esse uarietates. 83.
De conuersione foliorum oleæ, & de fidibus alieno ictu
sonantibus, brumali & solstitiali. 86.
Anno LXIII infortunio aliquo agi. 148.
De genere controuersie, quod dubium dicitur. 91.
Plinium Secundum latuisse genus argumenti, quod æv-
tr̄isq; pop̄o dicitur. 92.
Quid Aristotelis de numero puerperij memoriæ man-
dauerit. 93.
Quæ maxima flumina ultra Romanū imperium. 95.
Nomina non positiua, sed naturalia esse. 95.
Cur anulus gestetur in sinistra manus digito minimo
proximo. 96.
Plinij Secundi portenta fabu-
rum, & que in Democri-
tum indigne confert de columbæ simulacro. 96. 97.
De ætatum finibus, pueritiæ, iuuet̄is, senect̄is. 104.
De Pyrrhonibus philosophis, & eorum differentia ab
Academicis. 106. 107.

- Chrysippus omne uerbum ambiguum, Diodorus nullā
dixit. 109.
Infantibus à matre lac præbendum. 111. 112.
Homerū & Herodot. diuersum dixisse de leonibus. 124.
Numerus conuiuarum, & de mensis secundis, & bella-
rijs. 125.
Aduersus eos, qui ex motibus siderum fata hominum se
dicturos pollicentur. 137. 138.
Scriptum esse lignū alumine oblitum non ardere. 145.
Iouis filij humanissimi, Neptuni crudelissimi à poetis
traduntur. 152.
Syllogismum quibus uerbis Aristoteles defunierit. 153.
Reprehensio legis apud dialecticos percontandi, dise-
rendiq; 156.
Quo pacto fames possit tolerari, ab Erasistrato. 156.
ἀξίωμα quid significet, & quedam prima quæ in dia-
lectica traduntur. 158.
Bina corda perdices, & bina iecora lepores, quibus re-
gionibus. 169.
Quedam de quibusdā geometriæ partibus cognitu pul-
cherrima. 169.
Cur oleum congelascit facile, uinum minus, acetum fere
nunquam, aquæ fluiuiorum & fontium durēt̄ ma-
xime, mare minime. 168.
De habitu & natura stomachi et fistule, q̄ τρεῖς ἀνὰ δι-
citur, aduersus Erasistratum. 171.
De materijs in famibus quas Græci ἀρόγες & ἀρό-
τες appellant, exercendi gratia disputatis etiam à
philosophis. 172.
De natura hellebori candidi & nigri. 173.
Anates Ponticas uim habere detegendis uenenis, deq;
Mithridatis medicamento. 174.
Saturnalia ludicra agitare solitus Gellius quibus certa-
minibus, & sophismata, & enigmata oblectatoria. 178.
In febre arteriatangēda, & non uena. & quid utraq;
quidq; pulsus. 183.
Diogenes philosophus quali talione usus, pertentatus à
dialectico sophismatice. 184.
Cur repētino timore uenter effluat, & ignis urinam la-
cesat. 187.
Ex Aristotele, niuis aqua potui pessima, & quod ex ni-
ue crystallus concreatur. 187.
Quod pudor sanguinem ad extra diffundit, timor con-
trahit. 187.
Herodis Attici de ui & natura doloris disputatio. 192.
De ijs quæ cū luna habēt̄ cōsensum. i. σὺν πλάττειν. 199.
Historia de Cræsi filio loquente. 36. 37.
Leonem hominem agnouisse. 59.
De serpente inusitata longitudinis. 64.

Quæ ad philosophiam de moribus attinent.

- R**eprehensio in iactantem se esse philosophum. 2.
An pro amicis delinquendum quandoq;. 2. 3.
De infami munditia Demosthenis. 4.
An recte Metellus Numidicus dixerit i oratione de uxo-

- ribus ducendis. 5.
Dictum Demosthenis ad Laidem, non tanti emere poe-
nitere. 7.
Reprehensio Phauorini in adolescentem prisce nimis lo-
quentem. 7.
An rectius sit mandatum facere omnino, uel non. 9. 10.
C. Fabritius quid ad Samnites dixerit, cum aurum do-
narent. 10.
Aduersus inanem loquacitatem. 10. 11.
Quanta cum animi æquitate Socrates tolerauerit uxo-
ris ingenium. 12.
Responsio Tauri philosophi, an sapiens irascatur. 16.
Quo pacto Socrates patientiam exercuit. 17.
Quæ ratio officiorum inter parentes & filios. 17.
An semper patri obsequendum. 20.
Lex Solonis utilis, et si non uidetur. 22.
De uetere parsimonia, deq; antiquis legibus sumptua-
rijs. 29.
Apologus Aesopi non inutilis. 32.
Cur Sallustius auaritiā non animum, sed corpus effoe-
minare tradidit. 34.
Deliciarum uitium, & mollities oculorum & corporis
exprobrata acerbe & festiuiter. 36.
C. Fabritius Cornelium Rusinum inimicum cōsulem de
signauit. 48.
Quæ Aristoxenus & Plutarchus de Pythagora tradi-
derint. 49.
De moderanda uita impuberum. 53.
Notæ & animaduersiones censoriæ. 53.
Historia de Hostilio Mācino, & Manulia meretrice. 50.
De Africano superiore. 52.
Initium Protagoræ ad philosophiæ literas adeundi. 54.
Annibal cauilatus est apud Antiochum. 55.
Leonem Romæ hominem agnouisse. 59.
De Attilio Regulo capto à Carthaginiensibus. 65.
De Alexandro & Scipione memoratu digna. 66.
Philosophum non esse laudandum à nociferantibus, &
in laudando gestientibus. 53.
Dictum Biantis de re uxoria. 57.
Adhortatio ad philosophiam exemplo Euclidis. 67.
Quæ ad officium grauitatis & dignitatis ducant. 67.
Quæstiuncule symposiacæ. 68.
Puniēdis peccatis tres rationes, quarum Plato duarum
tantum meminit. 68.
Quæ im seuerè ab antiquis i fures uindicatum sit, et quid
de seruato et commodato. 79.
Confutatio ex Euripide luxuriantis gule. 79.
De obseruantia iurisiurandi Romanorum. 80.
Mentitus nomen & habitum philosophiæ, quibus uer-
bis notatus. 84.
Epistola Philippi regis ad Aristotelem de Alexandro si-
lio nato. 84.
De genere & natura uoluptatis. 86.
Qui multa habet, multis eget. 86.
Democritus quæ causa se lumine oculorū priuauerit. 99.
Non purgari peccatum, cum aliorum exemplo præten-
ditur. 100.
De falsæ philosophiæ probis ex Platone. 101. 102.
De mulierum ueterum uictu, & moribus, et de iure ma-
riti necandi uxorem adulteram. 102.
Quo pacto M. Cato Albinum Romanum græce scriben-
tem reprehenderit. 108.
De Demosthene rhetore cum legatis Mileti. 108.
Qui petunt, qui negant, & qui tacent, omnes petunt &
cupiunt in comitijs uel consilijs. 108.
Sobria & pulcherrima Romuli responsio circa uini
usum. 110.
De furtis, & quod quidam poena, quidam premio di-
gnos fures censebant. 111. 112.
Anneus Seneca leui futiliq; iudicio fuit. 114.
De modo tolerandi dolores, secundum Stoicos. 116. 117.
Errare eos, qui fiducia latendi peccant. 119.
De Aristotele, Theophrasto, & Menedemo, de q; uere-
cundia Aristotelis successorem eligentis. 123.
Sapientiam esse filiam usus & memoriæ. 124.
Numerus conuiuarum decens, & de secundis mēsis. 125.
De uestitu atq; calciatu non decoro. 131.
Exprobratio Catonis contra philosophantes nomine, et
non re. 132.
Homines ad cauendas iniurias semper intentos esse de-
bere. 135.
Manicatas uestes P. Africanus Sul. Gallo obiecit. 78.
Multā filie P. Appij dictā, quod locuta petulanter. 95.
Elegantia apud antiquos de nitidior cultu, non de inge-
nio amoeniore, & cultus nitidior uitio dabatur. 105. 106.
Dolabella proconsul ream ueneficij ac confitentem ad
Areopagitas reiecit. 118.
Reditiones in gratiam nobilium uirorum memoratu di-
gne. 118.
De officio iudicis. 140. 141.
Chrysippus quā apte iustitiam pinxerit. 142.
Plato non inuitiles uini inuitatiunculas in conuiuijs cen-
suit. 146.
Cenarum atq; luxuriæ exprobratio Phauorini. 148.
De admirando & uoluntario interitu uirginum Mile-
sarum. 149.
Philosophi & rhetores Roma pulsi. 149.
De parsimonia ac pudicitia Gracchi. 150.
Aduersus eos, qui curant quæ ad luxuriā, & quæ ad
philosophiam, omittunt. 151.
De uita & moribus Euripidis, & morte. 152.
Grauis sententia Musonij à M. Catone recepta. 155.
Sententiæ ex Publij mimis selectæ. 173.
Aduersus homines nequam, & impure philosophiā tra-
ctantes, duoq; uerba obseruāda omnium rerum lon-
ge salubria. 174.
Verba ex Symposio Platonis exercendi gratia in latinā
linguam uersa. 175.
In perficienda uita beata quantum uirtus ualeat. 177.
Probatissimi hominis, sed infacundi sententiæ præfertur
à Lacedæmonijs sententiæ improbi & facundi. 178.
Quid philosophus pallefcens tempestate maris respon-

derit, et quod primi motus nō sunt nostrae p̄tatis.	185
Gustus & tactus foedissima uoluptas, quia bestiarum sunt, ceterae ex tribus tantum hominum.	186.
Turpius frigide laudari, q̄ acerbè uituperari	187
Antonij Iuliani lepidissima responsio, & uersus amatorij ab eo in consuiuo dicti.	191.
Plato iuuenis lusit amatorios uersus.	191.
Artificij scenicoꝝ studium probrosum, amoremq̄ in honestum esse, superq̄ ea re uerba Aristotelis.	197.
Exēpla epistolarum Alexandri regis & Aristotelis, ob libros auscultatorios editos.	198.
Faceta responsio M. Ciceronis amolientis à se crimē manifesti mendacij.	119.
Prudens rescriptio Olympiadis Alexandro.	123.
An Xenophon & Plato infensi inter se fuerint.	142.
Ventidius Bassus ignobilis, primus de Parthis triumphauit.	147.
Sertorius dux, quo astu ad milites barbaros usus.	152.
Rhodij quibus uerbis Demetriū hostium ducē ab oppugnatione amouerunt, et de inelyta Ialysi imagine.	155.
Mithri. regē duarū & XX. linguarū gentiū locutū.	174.
Sallustium in adulterio deprehensum.	174.
Valerij Coruini nomen & historia.	88.
Manlii Torquati pugna cum Gallo prouocatore.	90.
Ex Ennio, quale ingenium comitasq̄ amici minoris erga maiorem.	115.

Quae ad grāmaticam & rhetoricam attinent.

DE uerbo mutato in oratione Cicerōis exploratio tenuis	4.
Recte Cicero, rem praesidio futurum dixit.	5.
Reprehensio Phaurorini in adolescentem nimis priscae loquentem.	7.
Aduersus inanem loquacitatem	10 & 11.
Recte dictum, mille hominum occiditur.	12.
L. Lelium praecceptorem reprehendit M. Varro: quod & ipse reprehendendus in etymologia furis.	12.
De uocabulis geometriae graecis, & latine dictis.	13.
De uersu Verg. ex eius codice, sēsu torquetur amaror.	13.
An latine dictum, superesse id quod defendit, & de uerbis superesse	14.
Induciae quid sint à M. Varrone.	16.
H. litera quae rōe antiq̄ quibusdā uocabulis imiserūt.	18.
A. C. Baso gen ^o quoddā iudicij diuinationē appellari	18.
Inter Platonis & Lysiae orationem quid intersit.	19.
Verg. defensio de uerbis ignauiter et abiecte, q̄b. usus	19.
Iniqua Plutarchi accusatio in Epicurum de quoddā uerbo in definitione uoluptatis	21.
Fauisse capitolinae quid significet	21.
Liberos in multitudinis numero, etiam unum filium filiā mae ueteres dixisse.	22.
M. Cato sitisses dicit, non stetisses.	23.
Cesellius Vindex à Sulpitio Apollinari reprehensus in enarratione Vergilianae uersus	23.
De natura quarundā praepositionū ex M. Cicerone	24.
Rescire quid sit, & quae eius significatio.	25.

Uuaria uulgo quae dicantur, & quid pro eo uocabulo à quibusdā dicatur.	25.
In praedonum potestatem fuisse an eleganter dicatur	6.
Super eo fidere, qd̄ Graeci ἀμαρῶν nos septentrionem uocant, ac de utriusq̄ uocabuli ratione et origine	25.
De Iapyge uento, & aliorum uentorum uocabulis à Phaeuorino.	26.
Consultatio & dijudicatio locorum comediae Menandri, & Caecilij.	27.
Quid Graeci ἀναλογίαν & ἀνωμαλίαν uocent.	30.
De uocabulis & generibus colorum.	30.
De Sallustij uerbis & Demosthenis, quibus Philippum & Sertorium descripserunt	31.
De explorandis Plauti comedijs, quoniam promiscuae uerae & falsae in eius nomine inscriptae feruntur.	35.
Bibosum à Nigidio & absurdo & nouo uocabulo	40.
Dimidium librum, uel dimidiā fabulam uitiose dici.	40.
Parcus homo unde dicatur	44.
Penus quid, & uarie declinari	44 & 45.
Quid haec uocabula uelint, morbus & uitium, & an eunuchus, & steriles mulieres redhiberi possint.	45.
Verba ueteris senatusconsulti, hostiae succidanae, tempora praecidanea, & feriae praecidanae.	47.
De accentibus quorundam nominum Punicorum	47.
Religiosus quid significet.	48.
Defensa à culpa sententia, ex historia Sallustij	50.
De uocabulis quibusdā à Varrone, & Nigidio declinatis contra consuetudinem.	51.
De natura particularū, quae praeposita uerbis intēdi atq̄ produci inscite & barbare uidentur	51.
De uerbo duo & uicesimo, quod uulgo incognitum est, & à uiris doctis uarie scriptum est	54.
Personae uocabuli interpretatio	56.
Defensio Vergilij ab accusatione Higini.	56.
Alphenum iureconsul. in interpretatione ueterum uocabulorum errasse	65.
Adoptatio & arrogatio quid sint, & quo pacto differant.	61.
Solēcismus quo pacto à latinis appellatur	62.
Pluria, compluria, & compluries latine dici.	82.
Verg. imerito dānatus, qd̄ praepetes pēnas dixerit.	65.
Testamentum & sacellum, qualia nomina	68.
Quaestiunculae symposiacae	ibidem
An e in uerbo quiesco producatur uel corripatur	69.
Deprecor uerbum bene à Catullo positum.	69.
Historiae & annalium differentia	61.
De pudendo errore Cesellij.	71.
Excusatio Marci Catonis aduersus Tullium Tyronem Ciceronis libertum.	72. 73. 74.
An affatim prima acuta pronuntiandum, & de accentibus quarundam uocum	76.
Peposci, memordi, & pepigi, & cetera id genus ab antiquis	77.
Vsuscipio, & pignoris capio.	77.
Leuitatem & nequitiam, non ea significatione esse, quae in uulgi sermonibus dicuntur.	77.
M. Cato quē classicum, & quem infra clasē dicat.	78.

Tria dicendi genera, & de tribus oratoribus Romanis misis ab Atheniensibus.	78.
Obnoxius quid significet, & de eius origine.	79.
Vergilius ob iniuriam Nolanorum, posuit Ora, pro Noia, & de consonantia literarum.	81.
Quoad uiuet, & quoad morietur, ex contrarijs idem significare.	82.
Offendere, & defendere, quid significant.	84.
An frequentatiua in prima syllaba correpta, ut primitiua, pronuntianda sint.	86.
Quis modus conuertendi in graecas sententias uerba, et quae bene Vergilius ab Homero, & quae non.	87.
Defensio Vergilij, quod aperte & pudice concubitum Veneris & Vulcani scripserit.	88.
De uerbis reciprocae significationis.	89.
Hec facies, huius facies, dicitur ab antiquis.	90.
De genere controuersiae, quod dubium dicitur.	91.
Tertio consul, an tertium dici oporteat.	92.
Contentio, & collatio locorum ex orationibus C. Gracchi, & M. Catonis.	93.
Auarius, simplex an compositum uocabulum.	95.
Quid mature, maturus, maturare.	96.
Praecox huius praecocius, & non praecoquis.	96.
Cur partim hominum, id est pars hoīm dicatur.	97.
Iniuria mihi factum itur, quali ordine uerborum Cato dixerit.	97.
Vergilij errores in histo. Ro. in VI. aeneidos.	98.
Rogatio, lex, priuilegium, plebiscitum, quid sit, & quo modo differunt.	100.
Nouissime & nouissimus M. Cicero cur uitarit.	101.
Diepristini, diecrastini, diequarti, & diequinti eleganter dicitur.	102.
Telorum, iaculorum, nauiumq̄ uocabula.	103.
Sallustius inscite damnatus, quod trasfretationem transgressum dixerit.	103.
Atq̄ particula, plus q̄ cōpletuiam habet uim.	104. 105.
De origine uocabuli terrae Italiae.	105.
Eloquētia apud antiquiores de nitidiorē cultu & uictu, & non de ingenio aeniorē dicebatur.	105.
Pro particula, quanta, qualis uel sit uarietas.	106.
Quintus Ennius Euripidem emulatus.	106.
Verbis antiquis, desitis minime utendum.	107.
Quo pacto M. Cato Romanum graecae scribentem accusat.	108.
Differentia inter mentiri, & mendacium dicere.	109.
Quid Titus Castritius senserit de uerbis, & sententia quadam C. Gracchi.	109.
De ludibundo, & errabundo, et id genus uerborum productionibus.	110.
Graecorum quorundam uerborum difficillima in linguam latinam mutatio.	110.
Quid significet, flumina retanda publice redempta habent.	111.
Anneus Seneca leui futiliq̄ iudicio fuit, iudicans de Ennio, & M. Tullio.	114.
Lictoris uocabulū quā ratione conceptū & ortum.	115.

Ex Ennio, quale ingenium comitasq̄ amici minoris erga maiorem debeat esse, depingitur.	115.
Quod Graeci enigma, Latini sirpos dixere.	117.
Quae dicuntur uocabula ancipitia.	118.
Quod additimus uerbum latinum fuit.	119.
Intra Calendas quid significet, utrum ante Calēdas, an Calendis, an utrumq̄. Et de dictione intra, ex Marco Cicerone.	120. 121.
Saltem particula, quam uim habeat & originem.	121.
Celatim, uelutim, saltuatim Sisenna usus.	122.
An satū & natura idem apud Ciceronē significant.	122.
An necessitudo & necessitas differant.	123.
Quod ueteres latini παρορσμός dixerunt. Item quod uocabulum Barbarismi non usurpauerunt.	123. 124.
De fuculis & hyadibus stellis, quid Tullius Tyro scripserit.	125.
Sororis & fratris recta interpretatio.	125.
Humanitas quid sit.	128.
Maior ratio habita sonitus uocū, quā discipline grāmaticae.	130.
Scripsisse eadē, qui diuersorū tēporum fuerūt. Nā Plato Euripidi Sophoclis uersum ascribit.	128.
Nerione seu Nerio quid importet.	132.
Manubiae quid sint.	133. 134.
Facies quid sit.	135.
In Valeri nomine primam syllabam acuedam, deq̄ ratione scribendi.	143.
Versus quos Vergil. imitatus, Homeri ac Parthenij.	135.
Quantum differat, cum multis mortalibus, & cū multis hominibus.	136.
De libro familiaris cuiusdam doctrinam, sed nullam de lectionem aut utilitatem habere, deq̄ uocabulis uerbum immutatis.	143.
An aufero, aufugio, autumo, eodem modo au particula sortiantur ex Cicerone.	146.
Verbū p̄ligo à plerisq̄ dici improprie insciteq̄.	147.
Erratum à Cicerone in secundo de gloria, de Heclōre et Aiace.	148.
Frontem masculino genere, à Caecilio poeta.	149.
Philosophi & rhetores olim Roma pulsī.	149.
De uerbis communibus utor, uereor, & alijs.	150.
Figuram nouam orationis, à graecis Metellus Numidicus mutuatus est.	150.
Passis uelis, passis manibus dixisse ueteres non à patior, sed à pando.	151.
Iouis filij humanissimi, Neptuni inhumanissimi à poetis traduntur.	152.
De etatibus historicorum nobilium.	153.
De comicis latinis iudicium Vulcatij Sedigiti.	153.
De uerbis nouis in C. Marij mimiambis inuentis.	153.
Comitia calata, curiata, cēturiata, tributa qd̄ sint.	154.
Errasse Cor. Nepotem, cum dixit Ciceronē trium & uiginti annorum causam dixisse pro Sex. Roscio.	154.
Quali figura orationis, & q̄ noua L. Piso usus.	154.
Vehiculum, quod petorritum dicitur, cuius linguae uocabulum sit.	155.

Vestibulum quid significet, & eius uocabuli origo. 157
 Hostia quae bidentes dicuntur, quid sint. 158
 Quibus uerbis Laberius usus, quae an sint latina, queri solet. 159.
 ἄγῶνα quid significet, & quaedam alia ad dialecticā pertinentia. 159.
 Susq; deq; in libris antiquorum quid significet. 160.
 Proletarij & Capitecensi quid sint, quid item sit in duo decim tabulis asiduus, & eius uocabuli origo. 160.
 Cloatius Verrius quaedam ad originem graecae linguae redegit, aut commode aut absurde. 161. 162.
 Quid municipium, & quid a colonia differat, & quid sint municipes. 162.
 Properare & festinare differre ex M. Catone. 162.
 Agrippas à partu agro appellatos, & de ijs deabus, quae uocantur Prosa & Postueria. 163.
 Quae ratio uocabuli agri Vaticani. 163.
 Aduersus inique accusantes M. Ciceronem in oratione pro M. Coelio. 164.
 Verba ex Claudio annotata. 165. 166.
 De sparto interpretatio M. Varronis ex Homeri uersu contra uulgariam opinionem. 166.
 Menander & Euripides ab ignobilioribus poetis quandoque superati. 167.
 Nō esse uerum, M. Ciceronem in libro de amicitia usum uitioso argumento, dubio pro confesso. 167.
 Quid seruus receptitius. 168.
 An de praeterito, uel futuro caueant haec uerba legis, qđ subreptum erit, eius rei aeterna autoritas esto. 168.
 Vergilius in describendo Aetnae incendia, Pindarū imitatus est. 170. 171.
 Quin particula, quot quantasq; uarietates significatio nis habeat. 172.
 Sallustij uerbis, perincertum stolidior an uanior, illius quidam, quod scē tantum Sallustium intelligere iactabat. 180.
 Q. Ennius, quadrupes eques, & nō equus dixit. 180. 181.
 Matronam, & matrem familiā non differre, ut Helius Melissus scripsit. 181. 182.
 Concio quot significaciones capiat, & quem in modum Phauorinus tractauerit intempestiuum, de ambiguitatibus uerborum querentem. 182.
 Similiter cadentia esse puerilia, & non ornamenta orationis. 182.
 Insecunda apud Marcum Catonem quid, & an inse- quenda. 183.
 Vena, arteria, pulsus, quid sint. 183.
 Verba ex carminibus Furij Antiatris, in seite à Cefellio Vindice reprehensa. 184.
 Morem ueteribus fuisse, uerba patiendi mutare in agē- di modum. 184.
 Numerus hemiolios & epitritos quid sit. 185.
 Quod M. Varro in herois uersibus obseruauerit rem ni- mis anxie obseruationis. 185.
 Turpius frigide laudari quā acerbē uituperari. 187.
 Obesum quid, & quaedam prisca uocabula. 189.

An arena, coelum, triticum pluralia inueniantur, & an inimicitiae, quadrigae in singulari. 188. 189.
 Praeter propter, & si in usu uulgi, tamen ab Ennio di- cta. 191.
 Plato admodū iuuenis amatorios lusit uersus. 192.
 Antonii Iuliani lepidissima responsio, & uersus amato- rii ab eo dicti in conuiuio. 190.
 Quos pumilioes, graece πόες dici. 193.
 Siticinum uocabulum quid significet in M. Catonis ora- tione. 197.
 Quā ob causam Sicinistas nebuloso nomine dixerit Lu- cius Accius. 197.
 An rectius, habeo curā uestri, an uestrū dicatur. 198. 199.
 Quā diuerse sententiae Graecorum super numero filio- rum Niobae. 199.
 Quibus uerbis delectari solitus sit Anton. Iulianus. 200.
 Quid uocabulum, iure manu confertum significet. 200.
 Quid sit sculna apud M. Varronem. 201.

Quae ad mores ueterum & histori- am pertinent.

Tibijs in bello usos antiquos. 8.
 De conditione uirginis Vestalis. 9.
 Caius Fabritius quid ad Samnites dixerit, cum aurum darent. 10.
 De libris Sibyllinis, & Tarquinio rege. 13.
 Papyrius Praetextatus quis fuerit, & causa cognomen- ti. 15.
 Tria epigrammata trium ueterum poetarum. 15. 16.
 De Sicinio Dentato bellatore memoratu digna. 22.
 Honores senectae habiti & ad patres & ad maritos. 23.
 Phaedon Socraticus seruus, & alii. 24.
 Non esse compertum, cui deo rem diuinam fieri oportet, cum terra moueatur uiribus. 32.
 Quod P. Africano, & aliis nobilibus ante senectā bar- bam radere patrii moris fuit. 36.
 De Q. Ceditio equiparato Spartano. 37.
 Literae consulum Romanorum ad Pyrrhum regem. 37.
 De etate Hesiodi, & Homeri. 39.
 Demosthenes dimisso Platone, sectatus ē Callistratū. 40.
 Plato & Aristoteles mercati sunt libros pretiis maxi- mis. 43.
 Nullae uxoriae actiones ante Carbilianū diuortium. 46.
 De more ueterum sponsaliorum, ex Ser. Sulpitio. 46.
 Historia de perfidia Hetruscorum aruspicum. 47.
 De ordine rogandarum sententiarum, iurgiorumq; in scena C. Caesaris, & M. Catonis. 48.
 Quae Aristoxenus & Plutarchus de Pythagora tradi- derint. 49.
 Notae et animaduersiones censoriae. 50.
 Historia de Hostil. Mancino, et Manulia meretrice. 50.
 De Africano superiore, ex annalibus desumpta. 52.
 De seueritate censoriae notae. 53.
 De equo Alexadri, qui Bucephalus dicitur. 54.
 Quae causa, qđq; inuitū Protagorae phāam adeūdi. 54.
 Annibal Poenus cauillatus est Antiochum regem. 55.

De coronis uarijs, & quae unaquaeque. 55.
 Historia de Croesi filio. 56. 57.
 De nominibus deorum populi Romani. 58.
 Leonem Romae hominem agnouisse. 59.
 De officiorum ordine & gradu populi Romani. 58.
 Cur dies primi post Calendas, Nonas, Idus, atri, quar- tus ante eas religiosus habeatur. 60.
 Historiae & annalium differentia. 61.
 De serpente inusitatae longitudinis. 64.
 Atilius Regulus à Carthaginensibus captus. 65.
 De Acca Larentia, Caia Tarratia, deq; origine sacer- dotij fratrum Arualium. 66.
 De Alexandro & Scipione digna memoratu. 66.
 Cn. Flauij a dilis curulis egregium factum. 67.
 Quis primus edidit libros, & quantus numerus Athe- nis fuerit librorum. 70.
 Admiranda de P. Scipione Africano superiore. 70.
 Cur serui pileati uenundati, & quae mancipia sub coro- na more maiorū uenierint, & qđ sit, sub corona. 75.
 Historia de Polo histrione dolorem imitante. 75.
 De amore delphini in puerum. 76.
 Manicatas uestes P. Africanus Sul. Gallo obiecit. 78.
 Quā seuerē in fures apud antiquos uindicatum sit, & de seruato, & commodato. 79.
 Obseruantia iurij iurandi apud Romanos, & de legatis ab Annibale deiurio accepto Romam missis. 80.
 Historia de Tiberio Sempronio Graccho tri. pleb. 81.
 Equos à cēforibus, pinguibus equitibus demptos, & an fuerit ignominia, an non. 82.
 Valerij Coruini nomen & historia. 88.
 Manlij Torquati pugna cum Gallo prouocatore picta, postquam descripta à Quadrigario. 90.
 Multa filiae P. Appij, quod petulanter locuta. 95.
 Inter militares ignomias fuisse sanguinis emissionem, & quae huius causa. 95.
 Acies Romana quibus modis, & quo habitu instrui so- lita sit, quaeq; earum instructionum sint uocabu. 96.
 Cur anulus in eo digito qui est in manu sinistra minimo proximus, portetur. 96.
 De flaminis dialis ceremonijs, & uirginum Vestae iura- mento. 97. 98.
 Historia de Artemisia, et de certamine apud Mausoli se- pulchrum. 99.
 Historia de populo Romano & Punico, & quod emu- li fuerunt pari uigore. 104.
 De suprema multa, & minima, & lege Aterina, & de ratione uocabuli Italiae. 105.
 Elegancia apud antiquos de nitidiorē cultu & uictu, quodq; idem uitio dabatur. 105.
 Mulieres Romanae per Hercule, uiri per Castorem non iurauerunt. 107.
 Dolabella proconsul ream ueneficii ac consentem, ad Areopagitas reiecit. 118.
 Reditiones in gratiam nobilium uirorum memoratu di- gnae. 118.
 Faceta respoſio M. Ciceronis, amolientis à se crimen ma-

nifesti mendacii. 119.
 Colloquium Pacuui & Accii poetarum. 122.
 Olympiadis rescriptio prudēs ac comis ad Alexandrū filium. 123.
 Tribunos plebis prehensionem habere, uocationem non habere. 126.
 Aediles, et questores populi Romani ius ad praetorem à priuato posse uocari, ex M. Varrone. 127.
 Qui sint magistratus maiores & minores. 127.
 Aliud est loqui ad populum, aliud cum populo agere, et qui magistratus à quibus auocent comitiatum. 128.
 De genere atque nominibus Portiae familiae. 129.
 Comprecationes, quae ritu Romano fiunt diis. 132.
 De officio iudicis. 140.
 An Xenophō et Plato emuli et iſensi inter se fuerit. 142.
 M. Varro ad Cn. Pompeium de officio senatus habendi commentarium dedit. 144.
 An praefectus latinarum causa creatus, ius conuocandi senatus, consulendiq; habeat. 145.
 Diuus Augustus in epistola ad Caium filium, letatur se annum euasisse, quo senes infortunio agi solent. 148.
 Nouum genus interitus Milonis Crotoniensis. 151.
 Cur nobiles Atheniensium tibijs canere desierunt. 151.
 Pugna Caesaris in Pharsalia à Cornelio sacerdote nunti- ata Patauī. 151.
 Euripidis uita, mores, & interitus. 152.
 Historia de Sertorio duce, & eius astu, quo est ad mili- tes Barbaros usus. 152.
 De etatibus historicorum nobilium. 153.
 Errasse Cor. Nepotem, qui dixit Ciceronem XXXIII. an- norum, causam dixisse pro Sex. Roscio. 154.
 Rhodii quibus uerbis Demetrium hostium ducē ab op- pugnatione amouerunt. 155.
 Quo ritu populi Roman. specialis bellum indicere solitus sit, & multa de militibus. 157.
 Hostiae, bidentes dictae, quid sint. 158.
 De Psyllorum interitu, ex Herodoto. 161.
 Super fidicine Arione ex historia Herodoti. 163.
 De literis clandestinis C. Caesaris, & aliorum. 168.
 Mithridatem regem uiginti duarum gentium linguis lo- cutum. 124.
 Sallustium in adulterio deprehensum. 174.
 Quibus temporibus post Romam conditam Graeci Ro- mani q; illustres floruerunt. 175.
 Contemporaneos fuisse Caesari & Ciceroni, M. Varro- nem, & P. Nigidium, cuius commentaria ob obscu- ritate non exeunt in uulgu. 193.
 Probatissimi, sed infacundi sententia praefertur à Lace- demonijs sententiae improbi, sed facundi. 179.
 Disputatio Sex. Cecillii iureconsulti, & Phauorini phi- losophi de legibus duodecim tabularum. 194.

FINIS.

A. GELLII NOCTIVM AT
TICARVM COMMENTARI
LIBER .I.

Quali proportione, quibusq; collectionibus Plutarchus ratiocinatum esse Pythagoram philosophum dixerit, de comprehendenda corporis proceritate qua fuit Hercules, cum vitam inter homines uiueret. Caput .I.

PLUTARCHVS in libro quem scribit
ὁ πόσις ψυχῶν καὶ σωμάτων ἀνθρώπων
ποιεῖ πρὸς εὐφροσύνην καὶ ἀρετὴν διαφορά, scite, subtiliterq; ratiocinatum Pythagoram philosophum dicit in reperienda modulandaq; status, longitudinisq; Herculis pstantia. Nam cum

ferè constaret curriculum stadii, quod est Pisis apud lo uem Olympium, Herculem pedibus suis metatum, idq; fecisse longū pedes sexcentos, cætera quoq; stadia in ter ris Græciæ, ab aliis postea instituta, pedum quidenr esse numero sexcentum, sed tñ esse aliquantulum breuiora, facile intellexit modum spatiumq; plantæ Herculis rone proportionis habita, tanto fuisse, quàm aliorz procerius, quanto Olympicum stadium lōgius esset, quàm cætera. Comprehensa aut mensura Herculani pedis, secundum naturalem membroz omnium inter se competentiam modificatus est. Atq; ita id collegit, quod erat consequens, tanto fuisse Herclē corpore excelsioremq; quàm alios, quanto Olympicum stadium cæteris pari numero factis, anteiret.

Ab Herode Attico consulari uiro tempestiue deprompta in quendam iacta bundum, & gloriosum adolescentem, specie tantum philosophiæ sectatorem, uerba Epicteti Stoici, quibus festiuiter à uero Stoico seiunxit uulgus loquacium nebulonum, qui se Stoicos nuncuparent. Caput .II.

Herodes Atticus uir & Græca facundia, & consulari honore præditus, accersebat sæpe nos, cū apud magistros Athenis essemus, in uillas ei ubi proximas, me & clarissimum uirum Seruilianum, cō pluresq; alios nostrates, qui Roma in Græciam ad capi endum ingenii cultum concesserant. Atq; ibi tunc cum essemus apud eum in uilla, cui nomen est Cephisia, & æstu anni, & fidere autumnii flagrantissimo, propulsaba mus caloris incommoda lucorū umbra ingentium, lon-

gis ambulacris & mollibus, ædium posticum refrigerantibus laucris nitidis, & abundis, & colluculentibus, totiusq; uillæ uenustate aquis undiq; canoris, atq; auibus psonante. Erat ibidē nobiscum simul adolescens, philosophiæ sectator, disciplinæ, ut ipse dicebat, Stoicæ, sed loquacior impendio, & præpior. Is plerunq; in conuiuio sermonibus, q post epulas haberi solent, multa atq; immodica de philosophiæ doctrinis intēpestiue, atq; insubide differebat: præq; se uno ceteros oēs linguæ Atticæ principes, gentēq; oēm togatam, totumq; nomen latinū, rudes esse, & agrestes p̄dicabat. Atq; interea uocabulis haud facile cognitis, syllogismosq; captionumq; dialecticarum laqueis strepebat: κερτῶν τὰς σκαζόσας θεωρίας, aliosq; id genus gryphos, neminem posse dicens nisi se dissoluere. Rem uero ethicam, naturamq; humani ingenij uirtutumq; origines, officiaq; earum confinia, aut contrā morborum, uitiorumq; fraudes, animorumq; labe, ac pestilentias asseuerabat, nulli esse ulli magis ea omnia explorata, comperta, meditataq;. Cruciatibus aut doloribusq; corporis, & periculis mortē minitantibus, habitum statumq; uitæ beatæ, quam se esse adeptum putabat, neq; lædi, neq; imminui existimabat: ac ne oris quoq;, & uultus serenitatem Stoici hominis, unquam ulla posse agri tudine obnubilari. Has ille inanes cum flaret glorias, iamq; oēs finem cuperent, uerbisq; eius defatigati pertæduissent, tum Herodes græca, cuius plurimus ei mos fuit, oratione utens: Permite inquit, philosophorum amplissime, qm̄ rñdere nos tibi, quos idiotas uocas, non quimus, recitari ex libro, quid de huiuscemodi magniloquentia uestra senserit, dixeritq; Epictetus Stoicorū maximus: iussitq; pferri dissertationum Epicteti digesta: ab Ariano primum lib: in quo ille uenerandus senex iuuenes, q se Stoicos appellabant, neq; frugi, neq; operæ probæ, sed theorematibus tantum nugantibus, & puerilium Isagogarum cōmentationibus dilatantes, obiurgatione iusta incessuit. Lecta igit sunt ex libro, qui prolatus est, ea quæ addidit. Quibus uerbis Epictetus se uere simul ac festiuiter sciunxit, atq; diuisit à uero atq; sincero Stoico, qui esset procul dubio ἀνώλυτος, ἀνεκβίαστος, ἀπαρεμπίδιστος, ἐλπίτης, εὐπορος, εὐδαίμων, uulgius aliud nebulonum hominum, qui se Stoicos nuncuparent. Vltroq; uerborum & argutiarum fuligine ob oculos audientium iacta, sanctissimæ disciplinæ noīe mentirentur.

Ἐπὶ μοι περὶ ἀγαθῶν, καὶ κακῶν ἀνέως
ἡλιόθεν με φέρων ἀνεμὸς κινόνεσσι πέλασσερ.

τῶν ὄντων τὰ μὲν ὀρίαν ἀγαθὰ, τὰ δὲ κακὰ. τὰ δὲ ἀδιάφορα, ἀγαθὰ μὲν οὐκ, ἀρετῇ αὖ. κακὰ δὲ, τὰ μετέχοντα κακίας, ἀδιάφορα δὲ, τὰ μετὰ τὸν τοῦτων πλεονεξία, ζωὴ, θάνατος, ἡ δόνη, πόνος, πόθος οἷός τις οὐτως ἐλλάνικος λέγει ἐν τοῖς αὐτοπῆλαικοῖς. τί γὰρ διαφέρει τὸ τοῦτο εἶπερ ἢ ὅτι διογένης ἐν τῇ ἡθικῇ. ἢ χρυσίππος ἢ κλεάνθης. βεβασάνικας οὐκ, αὐτὸ δὲ δῶγμα σαυτὸς πεποιήσας διείκνυε πῶς εἰσὶν ἐν πλοίῳ χαμάζεσθαι. μέμνησαι ταύτης τῆς διαφύσεως ὅταν φοβῆσθαι τὸ ἴσιον. καὶ ἀνακραυγῆσαι, εἰ μὴ σὸι τίς οὐκ πῶς παρασάθεις ἐπὶ, λέγει μοισὺν ἃ πρῶτον ἐλέγετο, καὶ κακία ὅτι τὸ ναυαγῆσαι μὴ τῆς κακίας μετέχον οὐκ ἄρα εὐλογεῖν ἐν σείσας αὐτὸ τί ἡμῖν, καὶ σοὶ ἀνδρῶπι; ἀπολύμεθα. καὶ σὺ ἐλθὼν παύλας. εἰ μὴ δὲ σὺ ὁ καὶ σαρ μεταπέμψεται κατηγορῶμενον.

Quod Chilo Lacedæmonius consilium anceps pro salute amici cepit. Quodq; est circumspecte & anxie considerandum, an pro utilitatibus amicorum delinquendum aliquando sit. Notataq; inibi, & relata quæ Theophrastus, & Marcus Cicero super ea re scripserunt. Caput. III.

Chilo Lacedæmonius.

Amici causa an delinquendum aliquando sit.

Chilo præstabilis homo sapientiæ, quonam usq; debuerit contra legem contraq; ius pro amico progredi, dubitauit. Ea q; res in fine quoq; uitæ ipso, animi eius anxio. Et ali deinceps multi philosophiæ sectatores (ut in libris eorum scriptum est) satis inquit, scite, satisq; solícite quæsierunt, ut uerbis quæ scripta sunt ipsis utar: εἰ δὲ βονέειν ὅτι φίλον παρὰ δὲ δίκαιον καὶ μέγιστον ὅσον καὶ ποῖα. Ea uerba si significant quæsisse eos, an contra ius, contraue morem faciendū pro amico sit, & in quibus libris, & in quibus causis, & quemnam adusq; modum. Super hac quæstione tū ab alijs, (sicuti dixi) multis, tum uel diligentissime à Theophrasto disputatur, uiro in philosophia peripatetica modestissimo, doctissimoq;. Ea q; disputatio scripta est (si recte meminimus) in libro eius de amicitia primo, Eum librum M. Cice, uidetur legisse, cum

ipse quoq; lib: de amicitia cōponeret, & cetera quidem, quæ sumenda à Theophrasto existimauit (ut ingenij facundiaq; eius fuit) sumpsit, & transposuit cōmodissime aptissimeq;. Hunc aut locum (de quo satis quæsitum esse dixi) oīm reg: aliarum difficilimum, strictim atq; cursim transgressus est. Neq; ea, quæ à Theophrasto pensiculate, atq; enucleate scripta sunt, executus est: sed anxietate illa, & quasi morositate disputationis prætermisā, genus ipsum rei tantum paucis uerbis notauit. Ea uerba Cicero nis (si recensere quis uellet) apposui: * His igitur finibus utendum esse arbitror, ut cū emendati mores amicorum sint, tum sit inter eos omnium rerum, consiliorum, uoluntatū, sine ulla exceptione cōmunitas: ut etiam si qua fortuna acciderit, ut minus iustæ uoluntates amicorū adiuuandæ sint, in quibus eorū aut caput agat, aut fama, declinandum sit de uia, modo ne summa turpitudine sequat. Est em̄, quatenus amicitia uenia dari possit. Cum age inquit, aut caput amici, aut fama, declinandum est de uia, ut etiam nonnunq; uolūtate illius adiuuemus. Sed cuiusmodi declinatio ista eē debeat, qualisq; ad adiuuandum digressio, & in quanta uoluntatis amici iniquitate, nō dicit. Quid aut refert scire, me in huiusmodi piculis amicorū, si nō magna me turpitudine infectura est, de uia recta esse declinandū, nisi id quoq; me docuerit, quā putet magnam turpitudinem ē? & cum decessero de uia, quousq; digredi debeam? Est em̄ inqt, quatenus dari amicitia uenia possit. Hoc imō ipsum est, qd maxime discendū est, quodq; ab ijs, qui doceant, minime dicit, q̄tenus, quaq; fini dari amicitia uenia debeat. Chilo ille sapiens (de quo paulo ante dixi) conseruandi amici causa, de uia declinauit. Sed uideo quousq; progressus est: falsum enim pro amici salute consiliū dedit. Idipm̄ tñ in fine quoq; uitæ, an iure possit reprehendi culpāq; dubitauit. Contra patriam, inquit Cī. arma p amico sumenda nō sunt. Hoc pfecto nemo ignorauit, & prius q̄ Theognis, ut Lucilius ait, nascere. Sed id quæro, id desidero, cū pro amico contra ius, & contra q̄ licet, salua tñ libertate atq; pace faciendum est, & cū de uia (sicut ipse ait) declinandū est, qd & quantum, & in quali causa, & quonam usq; id fieri debeat? Pericles ille Atheniensis egregius uir ingenio, bonisq; oibus disciplinis ornatus, in una quidē specie, sed planius tñ, qd ex istimaret, professus est. Nam cū amicus eū rogaret, ut pro re causaq; eius falsum deſeraret, his ad eū uerbis usus est: Δεῖ μὲν συμπεράττειν τοῖς φίλοις, ἀλλὰ μέγιστον δέσπ. Theophrastus in eo quem dixi libro, inq; sitius quidem sup hac re ipsa, & exactius p̄siusq; q̄ Cic. disse ruit. Sed is quoq; in docendo, nō de unoquoq; facto singillatim æstimat, neq; certis ex emploꝝ documentis, sed gnibus reg: summatim uniuersimq; utit, ad hunc fermē modū: Parua, inqt, & tenuis, uel turpitudine, uel infamia subeunda est, si ea re magna utilitas amico quæri potest. Rependitur quippe, & cōpensat leue damnum delibata honestas maiorē alia, grauiorēq; in adiuuando amico honestate. Minimaq; illa labe, & quasi lacuna famæ imminentis, partarum amico utilitatum ratione solidatur. Neq; nomini bus, inquit, moueri nos oportet, quod paria gnē ipso non sunt, honestas meæ famæ, et rei amici utilitas. Ponderibus hæc em̄, potestatibusq; p̄tribus, non uocabuloꝝ appellationibus, neq; dignitatibus generē dijudicanda sunt. Nam cū in rebus aut paribus, aut non longē secus, utilitas amici, & honestas nostra cōsistit, honestas pculdubio præponderat. Cū uero amici utilitas nimio est amplior, honestatis aut nostræ in re non graui, leuis iactura est, tunc q̄ utile amico est, id primum illo, quod honestum nobis est, sit plenius: sicuti magnum pondus aeris, parua lamina auri sit pretiosius. Verba adeo ipsa Theophrasti super ea re ascripti: οὐκ εἶναι που τῶτον τὸ γένος, τιμωτέρον ἢ δὴ, καὶ ὅτι οὐκ ἔστιν ἡ μένος τὸ τὸ πρὸς τὸ πλίκον θατέρω συγκρινόμενον εὐρετέρον εἶναι. λέγω δὲ ὅσον, οὐ καὶ χρυσίου τιμωτέρον χαλκοῦ. ὁ πλίκον τοῦ χρυσίου πρὸς δὲ πλίκον χαλκοῦ μέγιστος ἀνίσταται ἀλλομενον πλέον δὲ εἶναι, ἀλλὰ πρὸς τινὰ χρυσίου. ὁ δὲ πλίκος καὶ δὲ μέγιστος. Phauorinus quoq; philosophus huiuscemodi indulgentiam gratiæ, tēpe stuius laxato paulum, permissioq; subtili iustitiæ examine, his uerbis definiuit: ἡ καλὸς μὲν χάρις παρὰ τοῖς ἀνθρώποις τὸ τὸ ὁρίῃ φρεσὶς ἀκριβείας ἐνδεον. Post deī idem Theophrastus ad hanc fermē sententiam dissertit: Has tñ, inquit, & paritates reg:, & magnitudines, atq; has oēs officioꝝ æstimationes, alia nonnunq; momē

ra extrinsecus, atq; alia quasi appendices psonarum, & causarum, & tpm, & circumstantiarum ipsius necessitates, q̄s includere in p̄cepta difficile est, moderant et regunt, et quasi gubernant, & nunc ratas efficiunt, nūc irritas. Hac talia, quæ Theophrastus satis caute, & sollicitè, & religiose, causa disserendi magis disputandiq; diligētia, q̄ cū decernēdi snia, atq; fiducia disseruit: qm̄ profecto causas scientiæ, corporum uarietates, dissertationumq; & differentiarum ignorantes, directū atq; perpetuum, distinctumq; in rebus singulis præceptum, qd̄ ego in prima tractatus istius parte desiderare dixeram, non capiunt. Eius aut̄ Chilonis (à quo disputatiuncula huius initium fecimus) cum alia quædam sunt monita utilia, atq; prudētia, tū id maxime exploratæ utilitatis est, qd̄ duas ferocissimas affectiones amoris atq; odij, intra modū tm̄ coercuit: Hac, inquit, fini ames, tanq̄ forte fortuna osurus: hac itidem tenus oderis, tanq̄ fortasse post amaturus. Sup̄ hoc eodem Chilone Plutarchus philosophus in libro περὶ φιλοφρονεῖν, uerbis ita scripsit: χαίλω δὲ παλαὶ δὲ ἀκρόασις ἡνὸς λέγουσι. μηδὲν ἔχῃς ἡγεῖσθαι, ἡρώτησεν εἰ καὶ μηδὲν ἀφ' ἑλπίου ἔχῃς, καὶ οὐδὲν ἀνὰ κινεῖς ἐπὶ κακῶν δειρῶν καὶ σωτηρίας φιλίας καὶ ἀπεχθείας.

Quā tenuiter, curiosq; explorauerit Anto. Iulianus in orōne M. Tullij uerbi ab eo cōmutati, argutiā. Ca. IIIL.

An Iulianus.

ANronius Iulianus rhetor perq̄ fuit honesti, atq; amœni ingenij, doctrina q̄q; ista utiliore, ac delectabili, ueterumq; elegantiarum cura, & memoria multa fuit. Ad hæc, scripta oīa antiq̄ora tam curiosè spectabat, aut uirtutes p̄sitabat, aut uitia rimabatur, ut iudicium factū esse ad amussim diceret. Is Iulianus super eo enthy mēmate, qd̄ est in orōne M. Tullij, quam pro Cn. Planco dixit, ita æstimaui. Sed uerba prius, de q̄bus iudiciū ab eo factū est, ipsa ponam: Quanq̄ dissimilis est pecuniæ debitio, & gr̄a. Nam qui pecuniam dissoluit, statim non habet id, qd̄ reddidit: Qui aut̄ debet, as retinet alienum: Gratiam aut̄, & qui refert, habet: & qui habet in eo ipso qd̄ habet, refert. Neq; ego nunc Planco desinam debere, si hoc soluero. Nec minus ei redderem uoluntate ipsa, si hoc molestiæ nō accidisset. Crispum sanē ingt, agmen orationis rotundumq; ac modulo ipso numero uenustum, sed, quod cum uenia legendum sit, uerbi paulum imutati, ut sententiæ fides salua esset. Nanq; debitio gratiæ & pecuniæ collata, uerbū utrobq; seruari posset. Ita em̄ recte opposita inter sese gratiæ pecuniæq; debitio uidebit, si & pecunia quidem deberi dicat, & gratia. Sed quid eueniat in pecunia debita, solutaue: quid cōtra in gratia debita, redditaue, debitionis uerbo utrinq; seruato disserat. Cicero aut̄ iquit, cū gratiæ, pecuniæq; debitionem dissimilē esse dixisset, eiusq; sententiæ rationē redderet, uerbū, debet, in pecunia ponit, in gratia habet, subiicit, pro debet. Ita em̄ dicit: Gratiam aut̄, & q̄ refert habet: & qui habet, in eo ipso qd̄ habet, refert. Sed id uerbum habet, cum proposita cōparatione nō satis cōuenit. Debitio em̄ gratiæ, nō habitio cum pecunia conferit. Atq; ideo cōsequens quidē fuerat sic dicere: & qui debet, in eo ipso quod debet, refert: quod absurdum & nimis coactum foret, si nōdū redditam gr̄am, eo ipso redditā diceret, quia debet: Immutauit ergo, inquit, & subdidit uerbum ei uerbo, qd̄ amiserat, finitimum: ut uideat & sensum debitionis collata non reliquisse, & concinnitatē sententiæ retinuisse. Ad hunc modum Iulianus enodabat, diiudicabatq; uetere scriptorū sententias, quas apud eum adolescentes lectitabant.

Quod Demosth. rhetor cultu corporis, atq; uestitu probis obnoxio, infamiq; mūditiā fuit. Quodq; itē Hortensius orator ob eiusmodi mūditiā gestūq; in agendo histrionicū Dionysia saltatricula cognomēto cōpellatus est. Cap. V.

Demosthenis cultus.

Hortensius.

L. Torquatus

Demosthenem tradunt, & uestitu, ceteroq; cultu corporis nitido, uenusto, nimisq; accurato fuisse. Hinc etiam καὶ ἐν ἑκείνῃ illa χαλκὴ, καὶ μαλακοὶ χιτῶνισκοί, ab æmulis, aduersarijsq; probro datum: hinc etiam turpibus, indignisq; in eum uerbis nō tēperatum, cum pax uir, ore quoq; polluto diceret. Ad eundē modum Hortensius oībus fermē oratoribus ætatis suæ, nisi M. Tullio clarior: qui multa mūditiā, & circūspecte cōpositēq; indutus, & amictus esset, manusq; eius inter agendum forent argutæ admodum, & gestuosæ, maledictis appellationibusq; probrosis iactatus est: multa in eum quasi in histrionem, in ipsis causis, atq; iudicijs dicta sunt. Sed cum L. Torquatus

quatus subagressi homo ingenio, & infestiuo, grauius, acerbisq; apud consilium iudicium, cum de causa Syllæ quæreretur, nō iam histrionem eum esse diceret, sed gesticulariam Dionysiamq; eum notissimæ saltatriculæ noīe appellaret, tum uoce molli, atq; demissa Hortensius: Dionysia, inquit, Dionysia malo equidē esse, q̄ quod tu Torquate, Dionysia ἡμεῶν, ἀγροδίου τῆς, ἀπερίτῆς.

Verba ex oratione Metelli Numidici, quam dixit ad populum in censura, cum eum ad uxores ducendas adhortaretur, eaq; oratio quam ob causam reprehensa, & quo contrā modo defensa sit. Caput VI.

Multis & eruditis uiris audientibus legebatur oratio Metelli Numidici grauius ac disertius uiri, quam in cēsurā dixit ad populum, de ducendis uxoribus, cum eum ad matrimonia capeſſenda adhortaretur. In ea oratione ita scriptum fuit: Si sine uxore possemus Quirites esse, omnes ea molestia careremus. Sed quoniam ita natura tradidit, ut nec cum illis satis commode, nec sine illis ullo modo uiui possit, salutis perpetuæ potius, quam breui uoluptati consulendum. Videbatur quibusdam Metellum CENS. cui cōsiliū esset ad uxores ducendas populum hortari, non oportuisse nec de molestia, incommodisq; perpetuis rei uxoriæ confiteri, neq; adhortari magis, quam dissuadere, abstertereq; Sed contra illud potius orationem debuisse sumi dicebant, ut & nullas plerunq; esse in matrimonijs molestias asseueraret: & si quæ tamē accidere nonnunquam uiderentur, paruas & leues facilesq; esse toleratu diceret, maioribusq; eas emolumentis, & uoluptatibus obliterari, easdemq; ipsas neq; omnibus, neq; naturæ uitio, sed quorundam maritorum culpa, & iniustitia euenire. T. autē Castritius recte, atque condigne Metellum esse locutum existimabat. Aliter, inquit, CENS. loqui debet, aliter rhetor. Rhetori cōcessum est sententijs uti falsis, audacibus, subdolis, captiosis, si modo uerisimiles sint, & possint ad mouendos hominum animos qualicunq; astu irrepere. Propterea turpe esse ait rhetori, si quid in mala causa destitutum, atq; impugnatum relinquat. Sed enim Metellum inquit, sanctum uirum illa grauitate, & fide præditum, cum tanto honore, atq; uitæ dignitate apud po. Ro. loquentem, nihil decuit aliud dicere, quam quod uerum sibi esse, atq; omnibus uidebatur, præsertim cum super ea re diceret quæ quotidiana intelligentia & communi, peruulgatq; uitæ usu cōprehenderetur. De molestia igitur cunctis hominibus notissima confessus, eaq; confessione fidem sedulitatis, ueritatisq; commeritus, tum deniq; facile, & procliuiter, quod fuit rerum omnium ualidissimum, atq; uerissimum persuasit, ciuitatem saluam esse sine matrimonijs frequentia non posse. Hoc quoq; aliud ex eadem oratione Metelli dignum esse existimauimus assidua lectione, non hercle minus, quam quæ à grauissimis philosophis scripta sunt. Verba Metelli hæc sunt: Dij immortales plurimum possunt, sed non plus uelle debent nobis, quam parentes: At parentes, si pergunt liberi errare, bonis exheredant. Quid ergo nos à dijs immortalibus diutius expectemus, nisi malis rationibus finem facimus? ijdem deos propitios esse æquum est, qui sibi aduersarij non sunt. Dij immortales uirtutem approbare, non adhibere debent.

In hisce uerbis Ciceronis ex oratione quinta in Verrem, hanc sibi rem sperant præsidio futurum, neq; mendam esse, neq; uitium. Errareq; istos, qui bonos uiolant libros, & futuram scribunt. Atq; ibi de quodam alio Ciceronis uerbo dictum, quod probè scriptum perperam mutatur, & aspersa pauca de modulis, numerisq; orationis, quos Cicero auidè se status est. Caput VII.

In oratione Ciceronis quinta in Verrem libro spectatæ fidei, Tyroniana cura atq; disciplina facta, ita scriptum fuit: Homines tenues obscuro loco nati, nauigant, adeuntq; ad ea loca, quæ nunq̄ antea adiuerant, neq; noti essent, quò uenerūt: neq; semp cū cognitoribus esse possunt. Hac una tm̄ fiducia ciuitatis, non modo apud nostros magistratus, qui & legum, & existimationis periculo continentur, neq; apud ciues solum Romanos, qui & sermonis & iuris, & multarum rerum societate iuncti sunt, fore se tutos arbitrantur, sed quocunq; uenerint, hanc sibi rem præsidio sperant futurum. Videbatur quā pluribus in extremo uerbo menda esse: debuisse enim scri-

bi putabant, non futurum, sed futuram, neque dubitabant, quin liber emendatus esset, ne ut in Plauti comœdia mœchus (sic enim mendæ suæ illudebant) ita in Ciceronis oratione solœcismus esset manifestarius. Aderat ibi forte amicus noster, homo lectione multa exercitus, cui pleraque omnia ueterum literarum quæsitæ, meditata, euigilataque erant. Is libro inspecto ait, nullum esse in eo uerbo neque mendam, neque uitium, Ciceronem probe, ac uenuste locutum. Nam futurum inquit, non refertur ad rem, sicut legentibus temere et incuriose uidetur, neque pro participio positum est, sed uerbum est indefinitum, quod Græci appellant ἀσέμενον, neque numeris, neque generibus præseruiens, sed liberum undique et impromiscuum est. Quali Ca. Gracchus uerbo usus est in oratione, cuius titulus est de Q. Popilio circum conciliabula: in qua ita scriptum est: Credo ego inimicos meos hoc dicturum. Inimicos, inquit, dicturum, et non dicturos. Videturne ea ratione positum esse, apud Gracchum dicturum, qua est apud Cicer. futurum? sicut in græca oratione sine ulla uitij suspitione omnibus numeris generibusque, sine discrimine attribuuntur huiusmodi uerba πῶς ἔσονται, λέγει, et similia. In Q. quoque Quadrigarii tertio annali uerba hæc esse dixit: Dum ij conciderentur, hostium copias ibi occupatas futurum. In duodecimo annali eiusdem Quadrigarii principium libri sic scriptum: Si pro tua bonitate, et nostra uoluntate tibi ualeretur suppetit, est quod speremus deos bonis bene facturum. Item in Valerii Antiatii, libro quarto et uicesimo simili modo scriptum esse: Si hæc res diuinæ factæ, recteque perlitatæ essent, aruspices dixerunt omnia ex sententia processurum. Plautus etiam in Casina, cum de puella loqueretur, occisurum dixit, non occisuram, his uerbis: Etiamne habet Casina gladium? habet, sed duos, Quibus altero te occisurum ait, altero uillicum.

Item Laberius in Gemellis:

Non putauit, inquit, hoc eam facturum.

Non ergo isti omnes solœcismus quid

esset, ignorauerunt? Sed et Gracchus dicturum, et Quadrigarius futurum, et bene facturum, et Plautus occisurum, et Antias processurum, et Laberius facturum, indefinito modo dixerunt. Qui modus neque in numeros, neque in personas, neque in genera, neque in tempora distrahitur, sed omnia istæc una eademque declinatione complectitur. Sicuti M. Cicero dixit futurum, non uirili genere, neque neutro (solœcismus enim foret plane) sed uerbo usus est ab omni necessitate generum absoluto. Idem autem ille amicus noster in eiusdem M. Tullij Ciceronis oratione, quæ est de imperio Cn. Pompeij, ita scriptum esse à Cicerone dicebat, atque ipse ita lectitabat: Cui nostros portus, atque eos portus quibus uitæ ac spiritum ducitis, in p̄donum fuisse potestatem sciatis. Neque solœcismus esse aiebat, in potestatem fuisse, ut uulgus semidoctum putat, sed ratione dictum certa et proba contendebat: quia et Græci ita uterentur, et Plautus uerborum latino rum elegantissimus in Amphitryone dixit: Non uero mihi in mentem fuit: non (ut dici solitum est) in mente. Sed enim præter Plautum (cuius ille in præsentis exemplo usus est) multam nos quoque apud ueteres scriptores locutionum talium copiam offendimus, atque his uulgo annotamentis inspersimus. Ut rationem istam missam facias, et autoritates, sonus, qui ὑφωλία tantum, et positura ipsa uerborum satis declarant, id potius ἐπιμελία τῆς λέξεως modulamentis orationis Marci Tullij conuenisse, ut quoniam utrumuis dici latine posset, potestatem dicere mallet, non potestate. Illud enim sic compositum iucundius ad aurem conspectiusque, insuauius hoc inspectiusque est: si modo ita explorata aure homo sit, non furda, nec iacenti: sicuti est hercle, quod explicauit dicere maluit, quam explicuit, quod esse iam usitatius coeperat. Verba sunt hæc ipsius in exhortatione, quam de imperio Cn. Pompeij habuit: Testis est Sicilia, quam multis undique cinctam periculis, non terrore belli, sed consilij celeritate explicauit. At si explicuit diceret, imperfecto, et debili numero uerborum sonus clauderetur.

Historia in libris Phocionis philosophi reperta super Laide meretrice et Demosthenis rhetore.

Caput VIII.

Phocion ex Peripatetica disciplina haud sanè ignobilis uir fuit. Is librum multarum uariarumque historiae refertum composuit, eumque inscripsit κίρας ἀμαλθείας: Ea uox hoc ferme ualet, tanquam si dicas cornucopiae. In eo libro super Demosthenem rhetore, et Laide meretrice historia hæc scripta est: Laïs inquit, Corinthia ob elegantiam uenustatemque formæ grandem pecuniam demerebat. Conuentusque ad eam ditiorum hominum ex omni Græcia celebres erant, neque admittebatur, nisi qui dabat, quod poposcerat. Poscebat autem illa nimiam quantitatem. Hinc ait natum esse illud frequens apud Græcos dictum adagium: οὐ πᾶν τὸς ἀνδρὸς ἐς κόρινθον ἔστι ὀπλῆς. Quod frustra iret Corinthum ad Laidem, qui non quiretdare, quod posceretur. Ad hanc ille Demosthenes clanculum adit, et ut sibi sui copiam faceret, petit. At Laïs μυστὰς δὲ χαλμὰς ἢ τὸ λῶντορ poposcit. hoc facit nūmi nostratis denarium decem milia. Tali petulantia mulieris, atque pecuniæ magnitudine ictus expauisusque Demosthenes auertit iter: et discedens ego (inquit) Pœnitere tanti non emo. Sed græca ipsa, quæ fertur dixisse, lepidiora sunt: οὐκ ὠνδύμαι, inquit, μυστὰς δὲ χαλμὸν μεταμείλαρ.

Qui modus fuerit, quis ordo discipline Pythagoricæ, quantumque temporis imperatum obseruatumque sit, dicendi si mul ac tacendi.

Caput IX.

Ordo atque ratio Pythagoræ, ac deinceps familiæ successionis eius, recipiendi institutiisque discipulos, huiusmodi fuisse traditur: Iam à principio adolescententes, qui sese ad discendum obrulerant ἐφυσιογνωμόνι: Id uerbum significat mores naturasque hominum coniectione quadam, de oris et uultus ingenio, deque totius corporis filo atque habitu sciscitari. Eum, qui exploratus ab eo idoneusque fuerat, recipi in disciplinam statim iubeat, et tempus certum tacere. Non omnes idem, sed aliud alijs tempus pro æstimato captu solertia. Is autem qui tacebat, quæ dicebantur ab alijs, audiebat. Neque percontari, si parum intellexerat: neque commentari, quæ audierat, fas erat. Sed non minus quisquam tacuit, quam biennium. Hi prorsus appellabantur intra tempus tacendi audiendique, ἀκροσμοί. Ast ubi res didicerant rerum omnium difficillimas tacere, audireque, atque esse iam coeperant silentio eruditi, cui erat nomen ἐχρημυδία, tum uerba facere et quærere, quæque audissent scribere, et quæ ipsi opinarentur, expromere potestas erat. Hi dicebantur in eo tempore μαθηματικοί, scilicet ab ijs artibus, quas iam discere atque meditari inceperant: quoniam geometriam, et gnomonicam, musicam, cæterasque item disciplinas altiores μαθήματα ueteres Græci appellabant, uulgus autem (quos gentilitio uocabulo Chaldaeos dicere oportet) mathematicos dicit. Exinde his scientiæ studijs ornat, ad perspicienda mundi opera, et principia naturæ procedebant. At tunc denique nominabantur φυσικοί. Hæc eadem super Pythagora noster Taurus cum dixisset, nunc autem inquit isti, qui repente pedibus illotis ad philosophos diuertunt, non est hoc satis, quod sunt omnino ἀδωροί, ἀμύδοι, ἀγνομεῖστοι, sed legem etiam dant, qua philosophari discant. Alius ait, hoc me primum doce. Item alius, hoc uolo inquit discere, istud nolo. Hic à symposio Platonis incipere gestit propter Alcibiadis comestationem: Ille à Phædro propter Lysiae orationem. Est etiam inquit (proh Iupiter) qui Platonem legere postulet, non uitæ oranda, sed linguae orationisque comendæ gratia: nec ut modestior fiat, sed lepidior: Hæc Taurus dicere solitus, nouitios philosophorum sectatores cum ueteribus Pythagoricis pensitans. Sed id quoque non prætereundum est, quod omnes simul qui à Pythagora in cohortem illam disciplinarum recepti erant, quod quisque familiæ pecuniæque habebant, in medium dabant. Et coibatur societas inseparabilis, tanquam illud fuerit antiquum consortium, quod in re atque uerbo Romano appellabatur κοινόςιορ.

Quibus uerbis compellauit Phauorinus philosophus adolescentem, uetuste nimis et prisce loquentem.

Cap. X.

Phauorinus philosophus adolescenti uetere uerborum cupidissimo, et plerisque uoces nimis prisce et ignotissimas, in quotidianis communibusque sermonibus expromenti, Curius, inquit, et Fabritius, et Coruncanus antiquissimi uiri nostri, tes reprehensio

A iij

Cornucopiae

Adagium

Pythagorica disciplina.

ἀκροσμοί

Mathematici.

In mentem fuit

Euphonia

Explicauit.

& his antiquiores Horatij illi trigemini planè, ac dilucide cum suis fabulati sunt: neq; Auruncorum, aut Sicanorum, aut Pelasgorum, qui primi incoluisse Italiam dicuntur, sed ætatis suæ uerbis locuti sunt. Tu autem proinde quasi cum matre Euandri nunc loquere, sermone ab hinc multis annis iam desito uteris, quod scire atq; intelligere nemi nem uis, quæ dicas. Nonne homo inepte, ut qd' uis abunde consequaris, taceres? sed antiquitatem tibi placere ais, quod honesta, & bona, & sobria, & modesta sit. Viue ergo moribus præteritis, loquere uerbis præsentibus. Atq; id quod à C. Cæsare excellentis ingenij, ac prudentiæ uiro, in. I. de Analogia libro scriptum est, habe semper in memoria, atq; in pectore, Vt tanq̃ scopulum, sic fugias inauditum, atq; insolens uerbum.

Quod Thucy. historię scriptor inclutus, Lacedæmonios in acie nō tuba, sed tibij eē usus dicit. Verbaq; eius sup ea re posita. Quodq; Herodotus Halyatten regem fidicinas in procinctu habuisse tradit, atq; inibi quædam notata de Græchi fistula concionatoria.

Caput XI.

Caput XI.

Lacedæmoni
orum mos in
certamine

A Vtor historiae graecae grauissimus Thucydides, Lacedaemonios summos bel-
latores, non cornuum, tubarum ue signis, sed tibiarum modulis in praelijs us-
sos esse refert. Non prorsus ex aliquo ritu religionum, neq; rei diuinæ gratia,
neq; etiam ut excitarentur, atq; euibrarentur animi, quod cornua, & litui moliantur,
sed contra, ut moderatiores, modulatioresq; fierent, quod tibicinis numeris tempera-
tur. Nihil adeo in congregiendis hostibus, atq; in principijs praeliorum ad salutem, uir-
tutemq; aptius rati, quam si permulcti sonis mitioribus, non immodice ferocirent. Cū
procinctæ igitur classes erant, & instructa acies, cœptumq; in hostem progredi, tibiçi-
nes inter exercitum positi, canere inceptabant. Ea ibi præcentione tranquilla & uene-
rabili, ad quandam quasi militaris musicae disciplinam, uis & impetus militū, ne spar-
si dispalatiq; proruerent, cohibebatur. Sed ipsius illius egregij scriptoris uti uerbis li-
bet, quæ & dignitate, & fide grauiora sunt: καὶ μετὰ ταῦτα ἡ εὐνοδοῖο ἡ ἀρχαῖοι μὲν, καὶ οἱ
εὐνομαχοὶ ἑντόνως, ὁ δὲ καὶ χωρὶς ὄντες, λακεδαμόνιοι δὲ βραδέως καὶ ὑπὸ ἀνέμοις, πολλῶν δὲ αὐτῶν ἐγκα-
θεσώπων, οὗ τοῦ ἡδέως χάρις, ἀλλ' ἵνα, ὁμαλῶς μετὰ εὐνομαχοῖς βραδύνως προσέλθοιεν. καὶ μὴ διασπαδίως
αὐτῶν ἢ τάξις ὁ θρέπει ἀσὶ πρὶν μεγάλη στρατοπέδω ὅν ταῖς προσόδοις.

Cretenſes quoq; prælia ingredi ſoliros memoriæ datum eſt, præcinente, ac præmoderante cithara grefſus. Halyattes autem rex terræ Lydiæ, more atq; luxu barbarico præditus, cum bellum Mileſiis faceret, ut Herodotus in hiftorijs tradit, concinentes habuit fiſtulatores, & fidicines, atq; fœminas etiam tibicinas in exercitu, atq; in prociis. Quæ habuit laſciuientium delicias conuiuiorum. Sed enim Achæos Homerus pugnam indipiſci ait, non fidicularum, tibiærumq; concentu, uer̃ conſpiratu tacito nitibundos.

Achæi ad pu
gnam taciti.

διδ' ἄρ' ἴσαυσι γῇ μένεα πνεύοντες ἄχαιοι
 ἐν θυμῷ μεμαῶτες ἄλεξέμεναι ἄλλήλοισιν.

Romanorum
ritus in certa-
mine.

Quid ille uult ardentissimus clamor militum Romanorum, quem in congressibus præli-
orum fieri solitum scriptores annalium memorauerunt? Contrane institutum fiebat an-
tiquæ disciplinæ tam probabile? An tunc etiam gradu clementi, & silentio est opus, cum
ad hostem itur in conspectu longinquo procul distantem? Cum uero prope ad manus uen-
tum est, tunc iam est propinquo hostis, & impetu propulsandus, & clamore terrendus est.
Ecce autem pro tibicina Laconica, tibiæ quæ illius concionatoriæ in mentem uenit, quæ C.

C. Gracchi fu
stula.

Graccho cum populo agente praeſſe, ac ꝑmonſtraſſe modulos ferunt. Sed nequaꝑ ſic eſt, ut à uulgo dicif, canere tibia ſolituꝑ, qui ponè eũ loquentẽ ſtareꝑ, uarijsqꝑ modis tum demulcere animũ, actionemqꝑ eius tum intendere. Quid enim foret ea re inepti us, ſi ut planipedi ſaltanti, ita Graccho concionanti numeros, & modos, & frequentamenta quãdam uaria tibicen incineret? Sed qui hoc cõpertius memoria tradiderunt, ſteriffẽ in circũſtantibus dicunt occultius, qui fiſtula breui, ſenſim grauiusculũ ſonum inſpiraret ad deprimendum, ſedandumqꝑ impetum uocis eius. Reſerueſcente nanqꝑ impulſu, & inſtinctu extraneo, naturalis illa Gracchi uehementia indiguiffẽ nõ (opinor) exiſtimanda eſt. M. tamen Cicero fiſtulatorem iſtum utriqꝑ rei adhibituꝑ eſſe à Graccho putat, ut ſonis tum placidis, tum citatis, aut demiffam, iacentẽqꝑ orationẽ eius eri-

geret, aut ferocientem, sauientemq; cohiberet. Verba ipsius Ciceronis apposui: Itaq; idē Gracchus, quod potes audire Catule ex Licinio cliente tuo literato homine, quem seruū sibi habuit ille ad manum, cum eburnea solitus est hærere fistula, qui staret post ipsum occulte cum concionaret, peritum hoīem, qui inflaret celeriter cum sonum, q̄ illum aut remissum excitaret, aut à contentione reuocaret. Morem aut̄ illum ingredien-
di ad tibicinum modulos prælii institutum esse à Lacedæmonijs, Aristoteles in libris
problematum scripsit, quo manifestior fieret, exploratioq; militum securitas, & alacri-
tas. Nam diffidentia, inquit, & timori cum ingressione huiuscemodi minime cōuenit:
& mœsti, atq; formidantes ab hac tam intrepida, ac tam decora incedendi modulatio-
ne alieni sunt. Verba pauca Arist. super ea re apposui: Διὰ τὴν ἐπαθλοῦν ἡρωικῆν μέλλωσι,
περὶ αὐλῶν, ἐμβαίωσιν, ἵνα τοὺς θαλουὺς ἀχμημονῶντας γινώσκωσιν.

Virgo Vestæ quid ætatis, ex quali familia, et quo ritu, quibusq; ceremonijs, ac religionibus, ac cognomine à pont.
max. capiatur, et quo statim iure esse incipiat, simulatq; capta est. Quodq; ut Labeo dicit, nec intestato cuiquam, nec
eius intestate quisquam iure heres est.

Caput. XII.

Qui de Vestali uirgine capiēda scripserunt (quorū diligentissime scripsit La-
beo Antistius) minorem q̄ annos. vi. maiorem q̄ annos. x. natam, negauerunt
capi fas esse. Item, quæ non sit patrīma, & matrīma. Item, quæ lingua debili,
sensūue aurīū diminuta, aliāue quauis corporis labe insignita sit. Item quæ
ipsa, aut cuius pater emancipatus sit, etiam si uiuo patre in aui potestate sit. Item cuius
parentes alter ambōue seruitutē seruierunt, aut in negotijs sordidis diuersant. Sed eam
cuius soror ad id sacerdotium lecta sit, excusationem mereri aiunt. Item cuius pater fla-
men, aut augur, aut quīdecimuir sacris faciundis, aut qui septēuir epulonū, aut salius
est. Sponsa quoq; pontificis, & tibicinis sacrorū filiæ uacatio à sacerdotio isto tribui so-
let. Præterea Capito Atteius scriptum reliquit, neq; eius legendam filiam, qui domici-
lium in Italia non haberet, & excusandam eius, qui liberos treis non haberet. Virgo
autem Vestalis simulatq; capta, atq; in atrium Vestæ deducta, & pontificibus tradita
est, eo statim tpe sine emancipatione, ac sine capitis minutione ē patris potestate exit,
& ius testamēti faciundi adipiscit. De more aut, rituq; capiendæ uirginis, līc quidem
antigores nō extant, nisi q; capta fuisse ferēt, quæ capta prima est à Numa rege. Sed Pa-
pīam legem inuenimus, qua cauet, ut pont. max. arbitratu uirgines ē populo uiginti
legant. Sortitioq; in concione ex eo numero fiat. Sed ea sortitio ex lege Papīa non ne-
cessaria nunc uideri solet. Nam si qs honesto loco natus adeat pōt. max. atq; offerat ad
sacerdotium filiam suam, cuius duntaxat saluis religionū obseruationibus, ratio habe-
ri possit, gratia Populī legis per se ratū fit. Capi aut uirgo, ppter ea dici uidet, q; pont.
max. manu phēsa ab eo parente, in cuius potestate est, uelut bello capta abducit. In li-
bro. I. Fabij Pictoris, quæ uerba pont. max. dicere oporteat, cum uirginē capit, scriptū
est. Ea huiusmodi sunt: Sacerdotē Vestalem, quæ sacra faciat, quæ iussu & sacerdotem
Vestalem facere pro pō. Ro. Quiritibus uti, quod optima lege fiat, ita te amata capio.
Pleriq; aut capi uirginē solam debere dici putant. Sed flamines q; diales, item pōtifi-
ces, & augures capi dicebantur. L. Sylla regē gestat. li. ij. ita scripsit: P. Cornelius, cui pri-
mū cognomen Syllæ impositū est, flamen dialis captus. M. Cato de Lusitanis, cū Ser.
Galbā accusauit, eē dicit ius pontificū dicere noluisse. Ego me nunc uolo ius pōtificiū
optime scire. Iam ne ea causa pōtifex capiat. Si uolo auguriū optime tenere, ecq; me
ob eā rem augur ē capiat. Præterea in cōmentarijs Labeonis, quæ ad .xij. tabulas cōpo-
suit, ita scriptum est: Virgo Vestalis neq; hæres est cuiq; intestato: neq; intestata: quisq;
sed bona eius in publicū redigi aiunt. Id quo iure fiat, quærit. Amata inter capiendum
à pont. max. appellatur, quoniam quæ prima capta est, hoc fuisse nomine traditum est.

Virginis Vest
stalis capiēdæ
modus.

Amata prima
uirgo Vestalis

Quæsitū in philosophia est, quidā foret in recepto mandato rectius, id ne omnino facere, qđ mandātū est, an nonmūq̃ etiā contrā, si id speres ei, qđ mandauit, utilius fore. Sup̃q; ea quæstione exposita diuēse sentētiæ

Caput XIII.

Caput XIII.

IN officijs capiendis, censendis, iudicandisq; quæ græce καθήκοντα philosophi ap-
pellant, quæri solet, an negotio tibi dato, & quicquid omnino faceres, definito,

contra quid facere debeas, si eo facto uideri possit res euentura prosperius, ex quo utilitate eius, qui id tibi negotium mandauit. Anceps quaestio, et in utraque partem a prudentibus uiris arbitrata est. Sunt enim non pauci, qui sententiam suam una in parte defixerint, et re semel statuta, deliberataque ab eo, cuius negotium id pontificiumque esset, ne quaquam putauerint contra dictum eius esse faciendum, etiam si repentinus aliquis casus, re commodius agi posse polliceretur: ne si spes fefelleret, culpa impatientiae, et poena inde precabilis subeunda esset: Si res forte melius uertisset, dijs quidem gratiam habendam. Sed exemplum tamen intromissum uideretur, quo bene consulta consilia religione mandati soluta corruperentur. Alij existimauerunt incommoda prius, quae metuenda essent, si res gestata aliter foret quam imperatum est, cum emolumento spei pensitanda esse. Et si ea leuiora, minoraque, utilitas aut contra grauior, et amplior, spe quantum potest firma ostenderetur, tum posse aduersum mandata fieri, censuerunt: ne oblata diuinitus rei bene gerendae occasio amitteretur. Neque timendum exemplum non paradi tradiderunt, si rationes huiusce modi duntaxat non adessent. Cum primis autem respiciendum putauerunt, ingenium naturamque illius, cui ea res praecipuumque esset, ne ferox, durus, indomitus, inexorabilisque sit, qualia fuerunt Posthumiana imperia, et Manliana. Nam si tali praecceptorum ratio reddenda sit, nihil faciendum esse monuerunt aliter, quam praecipuum est. Instructius deliberatiusque fore arbitramur, theorematium hoc de mandatis huiusce modi obsequedis, si exemplum quoque P. Crassi Mutiani clari, ac incliti uiri apposuerimus. Is Crassus a Senonio Afellione, et plerisque alijs historiae Romanae scriptoribus traditur quinque habuisse rebus bonarum maxima et praecipua, quod esset ditissimus, quod nobilissimus, quod eloquentissimus, quod iurisconsultissimus, quod pontifex maximus. Is cum in consultatu obtineret Asiam prouinciam, et circumfere oppugnareque Leucas oppidum pararet, opusque esset firma ac procera trabe, qua arietem faceret, quo muros eius oppidi quateret, scripsit ad magistrum architektona molis Atheniensium sociorum, amicorumque po. Ro. ut ex malis duobus, quos apud eos uidisset, uter maior esset, eum mittendum curaret. Tum magister architektona cooperito, quam obrere malum desideraret, non uti iussus erat maiorem, sed quem esse magis idoneum, aptioremque faciendo arietem, facilioremque portatu existimabat, minorem misit. Crassus eum uocari iussit, et cum interrogasset, cur non quem iusserat misisset, causis, rationibusque, quas dictitabat spreto, uestimenta detrahi imperauit, uirgisque multum caecidit: corrupti atque dissolui officium omne imperantis ratus, si quis ad id, quod facere iussus est, non obsequio debito, sed consilio non considerato respondeat.

Quid dixerit, feceritque: C. Fabritius magna uir gloria, magnisque rebus gestis, sed familiae pecuniaeque inops, cui Samnites tanquam indigenti graue aurum donarent, plenumque odij.

Caput XIII.

C. Fabritius.

Vilius Higinius in libro de uita, rebusque illustrium uiro-um. vi. legatos dicit a Samnitibus ad C. Fabritium imperatorem po. Ro. uenisse, et memoratis multis, magnisque rebus, quae bene ac beneuole post redditam pacem Samnitibus fecisset, obtulisse dono grandem pecuniam, orasseque uti acciperet, utereturque: atque id facere Samnites dixisse, quod uiderent multa ad splendorem domus, atque uictus defieri, neque pro magnitudine, dignitateque lautum paratumque esse. Tum Fabritium planas manns ab auribus ad oculos, et infra deinceps ad nares, et ad os, et ad gulam, atque inde porro ad uentrem imum deduxisse, et legatis ita respondisse: Dum illis omnibus membris, quae attigisset, obsistere, atque imperare posset, nunquam quicquam defuturum. Propterea pecuniam, qua nihil sibi esset usus, ab ijs, quibus eam sciret usui esse, non accipere.

Quam importunum uitium sit, futilis inanisque loquacitas, et quam multis in locis a principibus utriusque linguae uiris, detestatione iusta culpata sit.

Caput XV.

Qui sunt leues et fuitiles, et importuni locutores, quique nullo rerum pondere innixi, uerbis humidis, et lapsantibus defluunt, eorum orationem bene existimatum est in ore nasci, non in pectore. Linguam autem debere aiunt non esse liberam, nec uagam, sed uinculis de pectore imo, ac de corde aptis moueri, et quasi

gubernari. Sic enim uideas quosdam scaterere uerbis sine ullo iudicii negotio cum securitate multa, et profunda, ut loquentes plerumque uideatur, loqui sese nescire. Vlysses com Homerus de Vlysses, tra Homerus uir sapiens facundia praeditum, uocem mittere ait non ex ore, sed ex pectore. Quo scilicet non ad sonum magis, habitumque uocis, quam ex sententiarum penitus conceptarum altitudine pertineret. Petulantiaeque uerborum coercendae uallum esse oppositum dentium, luculente dixit, ut loquendi temeritas, non cordis tamen custodia, atque uigilia cohibeatur, sed et quibusdam quasi excubijs in ore positae sepiatur. Homerica, de quibus supra dixi, haec sunt:

ἀλλ' ὅτε δὴ ὅππαι μεγάλῳ ἐν στήθεσσι
τέκνον ἐμὸν ποῖον σέ ἐπεφύγετο, φέρον ἔρχομαι ὁ δ' ὄνταρ.

M. Tullij quoque uerba posui, quibus stultam, et inanem dicendi copiam grauius, et uere detestatus est: Dum modo, inquit, hoc constet, neque infantiam eius, qui rem norit, sed eam explicare dicendo non queat, neque inscitiam illius, cui res non suppetat, uerba non desint, esse laudandam: quoque si alter sit optandum, malim equidem indisertam prudentiam, quam stultam loquacitatem. Item in lib. de oratore. I. uerba haec posuit: Quid enim est tam furiosum, quam uerborum uel optimorum, atque ornatissimorum sonitus inanis, nulla subiecta sententia, nec scientia? Cum primis autem M. Cato atrocissimus huiusce modi uitij inspector est: namque in oratione, quae inscripta est, Si se Coelius trib. pleb. appellasset: Nunquam, inquit, tacet, quem morbus tenet loquendi, tanquam ueternosum bibendi, atque dormiendi: Quod si non conueniant, tum conuocari iubet. Ita est cupidus orationis, ut conducatur, qui auscultet. Itaque auditis non auscultatis tanquam pharmacopolam. Nam eius uerba audiuntur: uerum ei se nemo committat, si aeger est. Idem Cato in eadem oratione eidem M. Coelio trib. pleb. uilitatem opprobrians, non loquendi tantum, uerum etiam tacendi: Frusto, inquit, panis conducitur potest, uel uti taceat, uel uti loquatur. Neque non merito Homerus unum ex omnibus Therfitem ἀμετροπὴν ἀκριτόμυθον appellabat: uerba illius multa, et ἀκοσμά strepentium sine modo graculorum similia esse dicit. Quid enim est aliud ἀμετροπὴν ἐκλογῶν Eupolidis quoque uersus de id genus hominibus consignatissime factus est: λαλῶν ἄριστος, ἀδωατότατος λέγων. Quod Sallustius noster imitari uolens, loquax, inquit, magis quam facundus. Quapropter Hesiodus poetarum prudentissimus linguam non uulgandam, sed recondendam esse dicit, perinde ut thesaurum. Eiusque esse in promendo gratiam plurimam, si modesta, et parca, et modulata sit:

γλώσσης τοι θησαυρὸς ἐν ἀνθρώποις ἄριστος

φασγάνης πλείστη ἢ χάρις κατὰ μέτρον ἴσσις. Epicharmium quoque illud non inscite se habet, οὐ λέγων θανόν, ἀλλὰ σιγῶν ἀδωατότατος.

Ex quo profecto sumptum est, qui cum loqui non posset, tacere non poterat. Phauorinum ego audiui dicere uersus istos Euripidis, ἀχάλην ὁρμάτον, ἀνόμωτον ἀφροσύνας τὸ τέλος διευχία. Non de ijs tantum factos accipi debere, qui impia, aut illicita dicerent, sed uel maxime de hominibus quoque posse dici stultitiam, et immodicam blaterantibus, quorum lingua tam prodiga, infrenis sit, ut fluat semper, et aestuet colluione uerborum terribilissima. Quod genus homines a Graecis significantissimum uocabulo ἀλάλῃς appellatos. Valerium Probum grammaticum illustrem, ex familiaritate eius docto uiro cooperi Sallustianum illud: Satis eloquentiae, sapientiae parum, breuius antequam uita decederet, sic legere coepisse, et sic a Sallustio relictum affirmasse, Satis loquentiae, sapientiae parum. Quod loquentia nouatori uerborum Sallustio maxime congrueret: Eloquentia cum insipientia minime conueniret. Huiusce modi autem loquacitatem, uerborumque turbam magnitudine inani uastam facitissimus poeta Aristophanes insignibus uocabulis denotauit in his uersibus:

ἀνθρώπων ἀγχιώτερ ἀνθρώπου
ἔχοντα ἀχάλην ἀκρατέα, ἀπύλωτον,
σώμα περὶ ἀλάντων. κομποφακλόγημονα.

Neque minus insigniter ueteres quoque nostri, hoc genus homines in uerba prouocatos, locutuleios, et blaterones, et linguaces dixerunt.

Satis loquentiae, sapientiae parum.

Quod uerba istec Quadrigarij ex annali tertio ibi: Mille hominum occiditur, non licentia, neq; de poetarum signa, sed ratione certa, & proba grammaticae disciplina dicta sunt. Caput XVI.

Quadrigarius in .iiij. annalium ita scripsit: Ibi occiditur mille hominum; occiditur quinque, non occiduntur. Item Lucilius in .iiij. satyrarum: Ad portam mille, a porta est exinde Salernum.

Mille inquit est, non mille sunt. Varro in .xviiij. rerum humanarum: Ad Romuli initium plus mille, & centum annorum est. Cato in .i. originum: Inde est ferme mille passus. M. Cice. in .vi. in Antoniū: Itane Ianus medius in L. Antonio mille nummum ferret expensum? In his atque multis alijs, mille numero singulari dictum est. Neq; hoc (ut quidam putant) uetustati concessum est, aut per figurarum concinnitatem admissum est, sed sic uidetur ratio poscere. Mille enim non pro eo ponitur, quod graece χίλιοι dicitur, sed quod χίλιαι, & sicuti una χίλιαι, & duae χίλιαι, ita unum mille, & duo milia, certa atq; directa ratione dicitur. Quamobrem id quoq; recte, & probabiliter dici solitum, mille denarium in arca est, & mille equitum in exercitu est. Lucilius autem praeterquam superius posui, alio quoq; in loco id manifestius demonstrat. Nam in libro .xv. ita dicit:

Hunc mille passum qui uicerit, atq; duobus,

Campanus sonipes succussor nullus sequetur.

Maiores in spatio, ac diuersus uidebitur ire.

Mille die nummum potes uno quærere centum.

Item alio libro, ix.

Mille passum dixit pro mille passibus, & uno mille nummum, pro unis mille nummis: aperteq; ostendit mille & uocabulum esse, & singulari numero dici, eiusq; pluratiuum esse milia, & casum etiam capere ablatum, neq; ceteros casus requiri oportere, cum sint alia pleraq; uocabula, quae in singulos tantum casus: quaedam etiam, quae in nullum inclinent: quapropter nihil iam dubium est, quin M. Cicero in oratione quam scripsit pro Milone, ita scriptum reliquerit: Ante fundum Clodij, quo in fundo, propter insanas illas substructiones, facile mille hominum uersabatur ualentium. Non uersabantur, quod in libris minus accuratis scriptum est. Alia enim ratione mille hominum, alia mille homines dicendum est.

Quanta cum animi equitate tolerauerit Socrates uxoris ingenium intractabile, atq; inibi quod M. Varro in quadam satyra de officio mariti scripserit. Caput XVII.

Xanthippe.



Socratis patientia.

Xanthippe Socratis philosophi uxor, morosa admodum fuisse fertur, & iurgiosa. Irarumq; & molestiarum muliebrium, per diem, perq; noctem scaetebat. Has eius intemperies in maritum Alcibiades demiratus, interrogauit Socratem, quanam ratio esset, cur mulierem tam acerbam domo non exigeret: Quoniam, inquit, Socrates, cum illam domi talem perpetior, insuesco & exerceor: ut ceterorum quoq; foris petulantiam, & iniuriam facilius feram. Secundum hanc sententiam quoq; Varro in satyra Menippea, quam de officio mariti scripsit: Vitium, inquit, uxoris aut tollendum, aut ferendum est. Qui tollit uitium, uxorem comodiorem praestat: qui fert, sese meliorem facit. Haec uerba Varronis tollere, & ferre, lepidè quidem composita sunt: sed tollere, apparet dictum pro corrigere. Id etiam apparet, eiusmodi uitium uxoris si corrigi non possit, ferendum esse Varronem censuisse, quae ferri scilicet a uiro honeste possunt. Vitia enim flagitij leuiora sunt.

Quod M. Varro in libro de ratione uocabulorum. XIII. L. Laetium magistrum suum πρὸς ἐτυμολογίας nonnullorum uerborum falsa dixisse reprehendit, quodq; idē Var. in eodē li. furis ἐτυμολογίας falsam dicit. Cap. XVIII.

In quartodecimo rerum diuinarum lib. M. Varro doctissimus tunc ciuitatis hominē L. Laetium errasse ostendit, qd uocabulum graecum uetus traductum in linguam Romanam per meraco, & quasi a se primitus latine fictum esset, resoluit in uoces latinas, ratione etymologica falsa. Verba ipsa super ea re Varronis posuimus: In quo Laetius noster literis ornatissimus memoria nostra errauit aliquoties. Nam aliquot uerborum antiquorum graecorum, perinde atq; essent propria nostra, reddidit causas falsas, Non enim

leporem dicimus (ut ait) qd est leuipes, sed qd est uocabulum antiquum graecum. Multa enim uetera illorum ignorantur, qd pro ijs, alijs nunc uocabulis utuntur, & illorum esse pleriq; ignorēt graecum, quod nunc nominant ἐλαφίον. Puteum esse, quod uocant φρέαρ: leporem, quod λατὼρ dicunt. In quo nō modo Laetij ingenium non reprehendo, sed industriam laudo. Successum enim fortuna, experientiam laus sequitur: Haec Varro in primore libro scripsit, de ratione uocabulorum scitissime, de usu utriusq; linguae peritissime, de ipso Laetio clementissime. Sed in posteriore eiusdē libri parte dicit, furem ex eo dictum, qd ueteres Ro. furuum atrum appellauerint, & fures per noctem, quae atra sit, facilius furētur. Nonne sic uidetur Varro de fure errasse, tanquam Laetius de lepore? Nam quod a Graecis nūc κλέψης dicitur, antiquiore Graeca lingua φῶρ est dictum. Hinc per affinitatem literarum, quae φῶρ graece est, latine fur. Sed ea res fugerit ne tunc Varro nis memoriam, an contra aptius & cohaerentius putarit furem a furuo, id est nigro, appellari, in hac re de uiro tam excellentis doctrinae non meum iudicium est.

Historia super libris Sibyllinis, ac de Tarquinio Superbo rege.

Caput XIX.

In antiquis annalibus memoria super libris Sibyllinis haec prodita ē: Anus hospita atq; incognita ad Tarquinium Superbum regem adiit, nouem libros ferens, quos esse dicebat diuina oracula, eos uelle dixit uenundare. Tarquinius pretium percōtatus est. Mulier nimium atq; immensum poposcit. Rex quasi anus aetate desiperet, risit. Tum illa foculum coram eo cum igni apposuit, & treis libros ex nouem deurit, & ecce quid reliquos sex an eodem pretio emere uellet, regē interrogauit. Sed enim Tarquinius id multo risit magis, dixitq; anum iam proculdubio delirare. Mulier ibidē statim treis libros alios exussit, atq; idipsum denuo placide rogauit, treis reliquos eodē illo pretio emat. Tarquinius ore iam serio, atq; attentiore animo sit, eam constantiam confidentiamq; nō insuper habendam intelligit, & libros treis reliquos mercede nihilo minore pretio, qd quod erat petitiū pro omnibus. Sed eam mulierem tunc a Tarquinio digressam, post ea nusquam loci uisam cōstitit. Libri tres in sacrum conditi, Sibyllini appellati. Ad eos quasi ad oraculum quindecim uiri adeunt, cum dii immortales publice cōsulēdi sunt.

Quid geometra dicant Graeci, quibusq; omnia ista latinis uocabulis appellentur.

Caput XX.

Figurarum, quae σχήματα geometra appellant, genera sunt duo, planū & solidum: haec ipsi uocant ἐπίπεδον, καὶ σφαιρόν. Planum est, quod in duas partes solum lineas habet, quae latum est, & quae longum: qualia sunt triquetra, & quadrata, quae in area fiunt sine altitudine. Solidum est, quando nō longitudo modo, & latitudines planas numeri lineae efficiunt, sed etiam extollunt altitudines, quales sunt ferme metae trianguli, quas pyramidas appellant, uel qualia sunt quadrata undique, quae κύβος illi, nos Pyramides, quadrantaliam dicimus. κύβος enim est figura ex omni latere quadrata, quales sunt Cinus. quāt M. Varro tesserae, quibus in alueolo luditur, ex quo ipsae quoq; appellatae κύβος. In numeris etiam similiter κύβος dicitur, cum omne latus eiusdem numeri aequaliter in sese soluitur, sicuti fit cum ter terna ducuntur. Atq; idem ipse numerus triplicatur. Huius numeri cubum Pythagoras uim habere lunaris circuli dixit, qd & luna orbem suum lustret septē & uiginti diebus, qui numerus ternio, qui graece dicitur τριάς, tantundē efficiat in cubo: Linea autem a nostris dicitur, quam γραμμή Graeci uocant. Eam M. Varro ita definit: Linea ē (inquit) longitudo quaedā sine latitudine & altitudine. εὐκλείδης autem breuius, praetermissa altitudine: γραμμή est (inquit) μήκος ἀπὸ πλάτους, quod exprime uno latine uerbo non queas, nisi audeas dicere illatibile.

Quod Iulius Higinus affirmatissime contēdit legisse se librum P. Vergilij domesticum, in quo scriptum esset: Et ora Triuia tentantum sensu torquebit amaror, non, quod uulgus legeret, sensu torquebit amaro. Caput XXI.

Versus istos ex Georgicis Vergilij pleriq; omnes sic legunt: At sapor indicium faciet manifestus, & ora Tristitia tentantum sensu torquebit amaro.

Higinus autem non hercle ignobilis grammaticus in cōmentarijs, quae in Vergiliū fecit, confirmat & perseuerat, non hoc a Vergilio relictū: sed quod ipse inuenerit in li-

bro, qui fuerat ex domo atq; familia Vergilij: & ora Tristia tentantum sensu torquebit
 Amaror. Neg; id soli Higino, sed doctis quibusdam etiam uiris cōplacitum: quoniam
 uidetur absurde dici, sapor sensu amaro torquet: cum ipse (inquit) sapor sensus sit, nō
 alium in semetipso sensum habeat, ac perinde sit quasi dicatur, sensus sensu amaro tor-
 quet. Sed em̄ cum Phauorino Higini cōmentariū legissem, atq; ei statim displicita esset
 insolētia & insuauitas amaroris, Iouem lapidem, inquit (quod sanctissimum iusiuranda
 dum est habitum) paratus sum ego iurare, Vergiliū hoc nunquam scripsisse. Sed Hi-
 ginum ego dicere uerum arbitror. Non enim primus finxit hoc uerbum Vergilius in-
 solenter, sed in carminibus Lucretij inuentum non est aspernatus, autoritate poetæ in-
 genio & facundia præcellentis. Verba ex quarto Lucretij hæc sunt:

Deniq; in os falsi uenit humor sæpe saporis,
 Cum mare uersamur propter, dilutaq; contra
 Cum tuimur misceri absynthia, tangit amaror.

Non uerba autem sola, sed uersus propè totos, & locos quoq; Lucretij plurimos secta-
 tum esse Vergiliū uidemus.

An qui causas defendit, recte latineq; dicat superesse id quod defendit, & superesse proprie quid sit. Cap. .XXII.

Superesse.

Inroboraui, inueterauiq; falsa atq; aliena uerbi significatio, quod dicitur, hic illi
 superest, cum dicendū est: Aduocatū esse quem cupiam, causamq; eius defende-
 re: atq; id dici nō in cōpitis tantum, neq; in plebe uulgaria, sed in foro & in comi-
 tio apud tribunalia. Qui integre aut locuti sunt magnam partē superesse, ita dixerunt,
 ut eo uerbo significarēt superfluere, & superuacare, atq; esse supra necessariū modum.
 Itaq; M. Varro in Satyra, quæ inscripta ē: Nescis quid uesp serus uehat, superfuisse di-
 cit immodice & intempestiue fuisse. Verba ex eo libro hæc sunt: In conuiuio legi nec
 omnia debent, & ea potissimū quæ simul sunt βιωφελῆς, & delectent potius, ut id quoq;
 uideat nō superfuisse. Memini ego p̄toris docti hominis tribunali me forte assistere, at
 que ibi aduocatū nō incelebrem sic postulare, ut quam causam diceret, remq; quæ agē-
 batur, nō attingeret. Tunc prætorē ei cuius res erat, dixisse aduocatū eum nō habere:
 & cum is qui uerba faciebat, reclamasset, ego illi. V. Cl. supersum, respondisse prætorē
 festiuiter: Tu plane superes, nō ades. M. aut Cicero in libro qui inscripserat de iure ci-
 uili in artē redigendo, uerba hæc posuit: Nec uero scientia iuris maioribus suis Q. He-
 lius Tubero defuit, doctrina etiam superfuit. In quo loco superfuit, significare uidetur
 supra fuit & præstitit, superauitq; maiores suos doctrina sua superfluētī, tum & nimis
 abundanti. Disciplinas enim Tubero Stoicas & dialecticas percalluerat. In libro quoq;
 de rep. secundo, idipsum uerbum Ciceronis nō temere transeundū. Verba ex eo libro
 hæc sunt: Non grauarer Læli, nisi & hos uelle putarem, & ipse cuperem te quoq; ali-
 quam partem huius nostri sermonis attingere: p̄sertim cum heri dixeris, te nobis etiā
 superfuturū: uerū si id quidem fieri nō potest, ne desis omnes te rogamus. Exquisite igitur
 & cōpente Iulius Paulus dicebat, homo in nostra memoria doctissimus, superesse
 nō simplici ratione dici tam latine quàm græce. Græcos enim πλεονεξία etiam in utraq;
 parte ponere, uel quod superuacaneū esset, ac nō necessariū, uel quod abundans nimis
 & affluens, & exuperans. Sic quoq; nostros ueteres superesse aliās dixisse, pro superflu-
 enti & superuacuo, neq; admodum necessario, ita ut supra posuimus Varronem dice-
 re: Aliās ita ut Cicero dixit, pro eo quod copia quidē & facultate ceteris anteiret: tum
 supra modum, tum & largius prolixiusq; fluere q̄ esset satis. Qui dicit ergo se superes-
 se ei, quem defendit, nihil istoz; uult dicere, sed nescio quid aliud indictum inscitumq;
 dicit. At ne Vergilij quidem poterit autoritate uti, qui in Georgicis ita scripsit:

Primus ego in patriam mecum modo uita superfit.

Hoc enim in loco Vergilius ἀναρρωπερ uerbo usus uidetur, quod supersit dixit pro lon-
 ginquius diutiusq; adsit. Illud cōtra eiusdem Vergilij est aliq̄to probabilius:

Florentisq; secant herbas, fluuiosq; ministrant,
 Farraq; ne blando nequeant superesse labori,

Significat enim supra laborem esse, neq; opprimi à labore. An autē superesse dixerint
 ueteres pro restare, & præficienda rei adesse, quærebamus. Nam Sallustius in signifi-
 catione ista non superesse, sed superare dicit. Verba eius in Iugurtha: Is plerunq; à re-
 ge exercitum ducere, & omnes res exequi solitus erat, quæ Iugurthæ fesso, aut maio-
 ribus astricto superauerant. Sed inuenimus in tertio Ennii annalium in hoc uersus:

Inde sibi memorat unum superesse laborem:

Id est reliquū esse & restare. Quod quidem diuise pronuntiandum est, non ut una pars
 orationis esse uideatur, sed duæ. Cicero aut in II. Antonianæ, quod est reliquum, nō
 superesse, sed restare dicit. Præter hæc superesse inuenimus dictum pro superstitem es-
 se. Ita enim scriptum est in libro epistolarum M. Ciceronis ad L. Plancum, & in epi-
 stola M. Asinij Pollionis ad Ciceronem uerbis his: Nam neq; deesse reip. uolo, neq; su-
 peresse. Per quod significat, si resp. emoriatur & pereat, nolle se uiuere. In Plauti autē
 Asinaria manifestius idipsum scriptū est in his uerbis, quæ sunt eius comœdiæ primæ:

Sicut tuum uis unicum gnatum tuæ

Superesse uitæ sospitem, & superstitem.

Cauenda igit est non improprietas sola uerbi, sed etiam prauitas omnis, si quis se nunc
 senior aduocatus adolescenti superesse dicat.

Quis fuerit Papyrius Prætextatus, quæ ue istius causa cognomen sit, historiaq; ista omnis super eodem Pa-
 pyrio cognita iucunda. Caput .XXIII.

Historia de Papyrio Prætextato dicta scriptaq; est à M. Catone in oratione, quæ
 usus est ad milites contra Galbam, cum multa quidem uenustate atque luce,
 ac munditia uerborum. Ea Catonis uerba huic prorsus commentario indi-
 dissem, si libri copia fuisset id temporis, cum hæc dictabam. Quod si non uirtutes digni-
 tatesq; uerborum, sed rem ipsam scire quæris, res ferè ad hunc modum est: Mos an-
 tea senatoribus Romæ fuit, in curiam cum prætextatis filiis introire. Tamē cum in se-
 natu res maior quæpiam consultata, eaq; in diem posterum prolata est: placuitq; ut eā
 rem, super qua tractauissent, ne quis enuntiaret prius quàm decreta esset. Mater Papy-
 rij pueri, qui cum parente suo in curia fuerat, percontata est filium, quidnam in senatu
 patres egissent. Puer respondit tacendum esse, neq; id dici licere. Mulier fit audiēdi cu-
 pidior secretum rei: & silentium pueri, animum que eius ad inquirendum euerberat.
 Quærit igitur compressius, uiolentiusq;. Tum puer matre urgente, lepidi atq; festiui
 mendacij consilium capit: Actum in senatu dixit utrum uideretur utilius, exq; republi-
 ca esse, unus ne ut duas uxores haberet, an ut una apud duos nupta esset. Hoc illa ut au-
 diuit, animus compauescit, domo trepidans egreditur, ad ceteras matronas peruenit.
 Ad senatum postridie matrum familiās caterua lachrymantes atq; obsecrantes orant,
 una potius ut duobus nupta fieret, quàm ut unī duæ. Senatores ingredienti curiam,
 quæ illa mulierum intemperies, & quid sibi postulatio illa uellet, mirabātur. Puer Pa-
 pyrius in medium curiæ progressus, quid mater audire institisset, quid ipse matri di-
 xisset, rem sicuti fuerat, denarrat. Senatus fidem atq; ingenium pueri exosculatur. Cō-
 sultum facit, uti posthac pueri cum patribus in curiam ne introeant, nisi ille unus Pa-
 pyrius. Atq; puero postea cognomentum honoris gratia inditum Prætextatus, ob ta-
 cendi loquendiq; in ætate prætextata prudentiam.

Macro. Sat.
lib. I. ca. VI.

Prætextatus

Tria epigrammata trium ueterum poetarum, Næuij, Plauti, Pacuij, quæ facta ab ipsis eorum se-
 pulchris incisa sunt. Caput .XXIII.

Trium poetarum illustrium epigrammata Cn. Næuij, Plauti, M. Pacuij, quæ
 ipsi fecerunt, & incidenda suo sepulchro reliquerunt, nobilitatis eoz; gratia,
 & uenustatis, scribenda in his cōmentarijs esse duxi. Epigramma Næuij plenū
 superbīæ Campanæ, quod testimoniū esse iustum poruisset, nisi ab ipso dictum esset:
 Immortales, mortales si foret fas flere,
 Flerent diuæ camœnæ Næuium poetam.
 Itaq; postquam est Orchio traditus thesauro,

Næuij epi-
gramma.

Obliti sunt Romæ lingua Latina loquier.

Epigramma Plauti, quod dubitassem modo an Plauti foret, nisi à Marco Varrone pos-
situm esset in libro de poetis primo:

Postquam est morte captus Plautus,
Comœdia luget, scena est deserta:
Deinde risus, ludus, iocusq; & numeri,
Innumeri simul omnes collachrymarunt.

Epigramma Pacuij uerecundissimū, & purissimū, dignūq; eius elegatissima grauitate:

Adolescens, tametsi properas, hoc te saxum rogat,
Vt se aspicias; deinde quod scriptum est, legas.
Hic sunt poetæ Pacuij Marci sita
Ossa, hoc uolebam nescius ne esses. uale.

Quibus uerbis M. Varro inducias definierit, quæ situmq; inibi cariosus quænam ratio sit uocabu-
li induciarum. Caput .XXV.

Induciæ.

DVobis modis M. Varro in libro humanarum, qui est de bello & pace, indu-
ciæ quid sint definit: Induciæ (inquit) sunt pax castræsis paucorum dierum.
Item alio in loco: Induciæ (inquit) sunt belli feriæ. Sed lepidæ magis atq; iu-
cundæ breuitatis utraq; definitio, quam plena aut proba esse uidetur. Nam neq; pax ē
induciæ; bellum enim manet, pugna cessat. Neq; in solis castris, neq; paucorum tantum
dierum induciæ sunt. Quid enim dicemus, si inducijs in mēsum aliquot factis, castris
concedatur, non ne tum quoq; induciæ sunt? Aut rursus quid esse id dicemus, quod in
primo annalium Quadrigarij scriptum est, C. Pontium Samnitum à dictatore Roma-
no sex horarum inducias postulasse, si induciæ paucorum tantum dierum appellandæ
sunt? Belli autem ferias festiue magis dixit quam aperte atq; definite. Græci autem si-
gnificantius consignantiūq; cessationem istam pugnae pacitiam, ἐκεχειρίαν dixerunt,
exempta una litera sonitus uastioris, & subiuncta lenioris. Nam quod eo tempore nō
pugnetur, & manus cohibeantur, ἐκεχειρίαν appellarunt. Sed profecto non id fuit Var-
roni negotium, ut inducias superstitione definiret, & legibus rationibusq; omnibus de
finitionum inseruiret. Satis enim uisum est, eiusmodi facere demonstrationem: Quod
genus Græci τῆρας magis & ὑπεργραφάς, quam ὀρίσμονες uocant. Induciarum autem uo-
cabulum, qua sit ratione factum, id diu ē quod quærimus. Sed ex multis quæ iam au-
diuimus uel legimus, probabilius id quod dicam uidetur: Inducias sic dictas arbitra-
mur, quasi tu dicas inde uti iam. Pactum induciarum eiusmodi est, ut in diem certum
non pugnetur, nihilq; incommodi detur: sed ex eo die postea uti iam omnia belli iure
agatur. Quod dicitur dies certus præfinitus, pactumq; sit, ut ante eum diem ne pugne-
tur, atq; is dies ubi uenit, inde uti iam pugnes. Idcirco ex ijs quibus dixi uocibus, quasi
per quendam coitum & copulam, nomen induciarum connexum est. Aurelius autem
Opilius in primo librorum, quos Musarum inscripsit: Induciæ (inquit) dicuntur, cum
hostes inter sese utrinq; utroq; alteri ad alteros impune, & sine pugna incunt. Inde ab
eo (inquit) nomen esse factum uidetur, quasi initus atq; introitus. Hoc ab Aurelio scri-
ptum propterea non præterij, ne cui harum noctium æmulo, eo tantum nomine ele-
gantius id uideretur, tanquam id nos originem uerbi requirentes, fugisset.

Quem in modum mihi Taurus philosophus responderit percontanti an sapiens irascetur. Cap. .XXVI.

Interrogauit in diatriba Taurum, an sapiens irascetur. Dabat enim sæpe post
quotidianas lectiones quærendi quod quis uellet potestatem. Is cum grauius
& copiose de morbo affectu ue iræ disserrisset, quæ & in ueterum libris, & in i-
psis commentarijs exposita sunt, conuertitur ad me qui interrogaueram: Et hæc ego
(inquit) super irascendo sentio. Sed & quid Plutarchus noster uir doctissimus ac pru-
dentissimus senserit, non ab re est, ut id quoq; audias: Plutarchus (inquit) seruo suo ne
quam homini & contumaci, sed libris disputationibusq; philosophiæ aures imbutas
habenti, tunicā detrahi ob nescio quod delictū, cædūq; eum loro iussit: cœperat uerbes

rari, obloquebat, non meruisse ut uapularer, nihil mali, nihil sceleris admisisse. Postre-
mo uociferari inter uapuladum incipit, neq; iam querimonias aut gemitus eiulatusq;
facere, sed uerba seria & obiurgatoria. Non ita esse Plutarchum, ut diceret philosophū
irasci turpe esse, sæpe eū de malo iræ disertauisse, librum quoq; περὶ ἀοργησίας pulcher-
rimum conscripsisse. Is omnibus, quæ in eo libro scripta sunt, nequaquam conuenire,
quod prouolutus effususq; in iram plurimis se plagis multaret. Tum Plutarchus lente
& leniter, quod autem, inquit, uerbero, nūc ego tibi irasci uideor, ex uultu ne meo, an
ex uoce, an ex colore, an etiam ex uerbis correptum esse me ira intelligis? Mihi quidem
neq; oculi (opinor) truces sunt, neq; os turbidum, neq; immaniter clamo, neq; in spu-
mam ruborem ue efferuesco, neq; pudenda dico, aut poenitenda, neq; omnino trepi-
do ira, & gestio: hæc enim omnia, si ignoras, signa esse irarum solent. & simul ad eum,
qui cædebat, conuersus, interim inquit, dum ego atq; hic disputamus, hoc tu age: Sum-
ma aut totius sententiæ Tauri hæc fuit, non idem esse existimauit ἀοργησίας ἢ ἀναλγησίας.
Aliudq; esse non iracundum animum, aliud ἀναλγησιον ἢ ἀναλγησιον. Nam aliorum omni-
um, quos Latini philosophi affectus, uel affectiones, Græci πάθη appellāt, ita huius quo-
q; motus animi, qui cū est ulciscendi causa sauior, ira dicit, non priuationem esse utilē
censuit, quam Græci σέφησις dicunt, sed mediocritatē, quam μετρίότητα illi appellant.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM

COMMENTARII LIBER .II.

Quo genere solitus sit philosophus Socrates exercere patientiam corporis, deq; eiusdem uiri patientia. Cap. I.



Inter labores uoluntarios & exercitia corporis, ad fortui-
tas patiētiæ uices, firmamentū id quoq; accepimus Socratē
facere insueuisse: Stare solitus Socrates dicit pertinaci statu
perdiusatq; pernox, à summo lucis ortu ad solem alteq; ori-
entē inconniuens, immobilis, iisdē in uestigijs, & ore atq;
oculis eundem in locum directis cogitabundus, tanq̃ quo-
dam secessu mentis, atq; animi factio à corpore. Quam rem
cum Phauorinus de fortitudine eius uiri, ut pleraq; disse-
rens attigisset, πωλλάνης inquit, δὲ ἡλίου εἰς ἡλιον ἐσθλὴν ἀσπασθε-
ναι & ἡν περὶ μνημον. Temperantia quoq; cum fuisse tanta tra-
ditum est, ut omnia fere uitæ suæ tempora à ualitudine inoffensa uixerit. In illius etiam
pestilentia uastitate, quæ in bello Peloponnesiaco in primis ipsam Atheniensium ciui-
tatem internecino genere morbi depopulata est, his parcendi moderandiq; rationibus
dicit & à uoluptatum labe cauisse, & salubritates corporis retinuisse, ut nequaquam
fuerit communi omnium cladi obnoxius.

Quæ ratio obseruatioq; officiorum esse debeat inter patres filiosq; in discumbēdo sedendoq; atq; in id genus rebus,
domitorisq; si filij magistratus sunt & patres priuati, superq; ea re Tauri philosophi dissertatio, & exemplum ex hi-
storia Romana petitur. Caput. .II.

AD philosophum Taurum Athenas, uisendi cognoscendiq; eius gratia, uenerat
uir Cl. præses Cretæ provinciae, & cum eo simul eiusdem præsidis pater. Tau-
rus sectatoribus commodū dimissis, sedebat pro cubiculi sui foribus: & cum
assistentibus nobis fermocinabat, introiuit provinciae præses, & cum eo pater. Assurre-
xit placide Taurus, & post mutuam salutationem resedit. Allata mox una sella est, quæ
in promptu erat: atq; dum aliæ promebantur, apposita est. Inuitauit Taurus patrem
præsidis ut sederet. Atq; ille ait: Sedeat hic potius, qui po. Ro. magistratus est. Absq;
præiudicio, inquit Taurus, tu interea sede, dum inspicimus quærimusq; utrum conue-
niat te ne potius sedere, qui pater es, an filium qui magistratus est. Et cum pater assedis
set, appositumq; esset aliud filio quoq; eius sedile, uerba super ea re Taurus facit cū sum-
ma (dii boni) honorum atq; officiorum perpenatione. Eorum uerborū sententia hæc
B iiii

fuit: in publicis locis, atque muneribus, atque actionibus patrum iura, cum filiorum qui in magistratu sunt, potestatibus collata interquiescere paululum & conuiuere. Sed cum extra rempub. in domestica re atque uita sedetur, ambuletur, in conuiuium quoque familiarum discumbatur, tum inter filium magistratum, & patrem priuatum publicos honores cessare, naturales & genuinos exoriri. Hoc igitur inquit, quod ad me uenistis, quod colloquimur nunc, quod de officiis disceptamus, priuata actio est. Itaque utere apud me iis honoribus prius, quibus domi quoque nostrae te uti priorem decet. Haec atque alia in eandem sententiam Taurus grauer simul, & comiter differuit. Quid autem super huiusmodi patris, atque filii officio apud Claudium legerimus, non ab re uisum est, ut ascribere remus. Posuimus igitur uerba ipsa Quadrigarii ex annali eius. vi. transcripta: Deinde facti consules Sempronius Gracchus iterum, Q. Fabius Maximus filius eius, qui prior anno erat consul, ei consuli pater proconsul obuiam in equo uehens uenit. Neque descendere uoluit, quod pater erat, & quod inter eos sciebant maxima concordia conuenire, lictores non ausi sunt descendere iubere. Vbi iuxta uenit, tum consul ait descendere iube: quod posteaquam lictor ille qui apparebat, cito intellexit, Maximum proconsulem descendere iussit. Fabius imperio parer, & filium collaudauit, cum imperium quod populi esset, retineret.

Qua ratione uerbis quibusdam, uocabulisque ueteres immiserunt h. litera spiritum. Caput .III.

H litera.

H Litera, siue illam spiritum magis quam literam dici oportet, inferebat eam ueteres nostri plerisque uocibus uerborum firmandis roborandisque, ut sonus earum esset uiridior uegetiorque. Atque id uidentur fecisse studio, & exemplo linguae Atticae. Satis notum est Atticos ἡδύς ἰσχυρός, multa itidem alia, citra morem gentis Graeciae ceterarum, inspirantis primae literae dixisse. Sic lachrymas, sic sepulchrum, sic ahenum, sic uehemens, sic inchoare, sic heluari, sic hallucinari, sic honera, sic honustum dixerunt. In his enim uerbis omnibus litera, seu spiritus istius nulla ratio uisa est, nisi ut firmitas, & uigor uocis, quasi quibusdam neruis additis intenderetur. Sed quoniam aheni quoque exemplo usi sumus, uenit nobis in memoriam, Fidum Optatum multi nominis Romae grammaticum ostendisse mihi librum Aeneidos secundum mirandae uetustatis, emptum in sigillariis. xx. aureis, quem ipsius Vergilii fuisse credebat, in quo duo isti uersus cum ita scripti forent,

Vestibulum ante ipsum, primoque in limine Pyrrhus,

Exultat telis, & luce coruscus aeni.

Additam supra uidimus h. literam, & ahenum factum. Sic in illo quoque Vergilii uersu in optimis libris scriptum inuenimus:

Aut foliis undam tepidi dispumat aheni.

Quam ob causam C. Bassus genus quoddam iudicii diuinationem appellari scripsit. Et quam aliam causam esse eius uocabuli dixerunt. Caput .IIII.

Diuinitio.

Cum de constituendo accusatore quaeritur, iudiciumque super ea redditur, cui nam potissimum ex duobus pluribus ue accusatio subscriptio ue in reum peramittatur, ea res atque iudicium cognitio, diuinitio appellatur. Id uocabulum quam ob causam ita factum sit, quaeri solet. C. Bassus in tertio librorum, quos de origine uocabulorum composuit: Diuinitio inquit, iudicium appellatur, quoniam diuinare quodammodo iudicem oporteat, quam sententiam sese ferre par sit. Nimis quidem est in uerbis C. Bassi ratio imperfecta, uel magis inops & ieiuna. Sed uidetur eum significare uelle, idcirco dici diuinationem, quod in aliis quidem causis iudex ea quae dicit, quaeque argumentis uel testibus demonstrata sunt, sequi solet. In hac autem re, cum eligendus accusator est, parua admodum & exilia sunt, quibus moueri iudex possit, & propterea quoniam magis ad accusandum idoneus sit, quasi diuinandum est: Haec Bassus. Sed alii quidem diuinationem esse appellatam putant, quoniam cum accusator & reus duae res quasi cognatae coniunctaeque sint, neque utra sine altera constare possit, in hoc tamen genere causae reus quidem iam est, sed accusator nondum est, & idcirco quod adhuc usque deest

& latet, diuinatione supplendum est, quisnam sit accusator futurus.

Quamlepide designatque dixerit Phauorinus phis, quid intersit inter Platonis & Lysiae oronem. Caput .V.

Phauorinus de Lysia & Platone solitus est dicere: Si ex Platonis, inquit, oratione uerbum aliquod demas mutes ue, atque id commodissime facias, de elegantia tantum detraxeris: si ex Lysiae, de sententia.

Quibus uerbis ignauiter, & abiecte Vergilius usus esse dicatur, & quid ijs qui improbe dicunt, respondeatur.

Caput .VI.

Nonnulli grammatici aetatis superioris, in quibus est Cornutus Anneus, haud sane indocti, neque ignobiles, qui commentaria in Vergilium composuerunt, reprehendunt, quasi incuriose & abiecte uerbum positum in his uersibus:

Candida succinctam latrantibus inguina monstris

Dulichias uexasse rates, & gurgite in alto

Ah timidos nautas canibus lacerasse marinis.

Vexasse enim putant uerbum esse leue, & tenuis ac parui incommodi, nec tantae atrocitati congruere, cum homines repente a belua immanissima rapti laniatique sint. Item aliud huiusmodi reprehendunt:

Omnia iam uulgata, quis aut Eurystea durum,

Aut illaudati nescit Busyridis aras?

Illaudati parum idoneum esse uerbum dicunt. neque id satis esse ad faciendam scelerati hominis detestationem, qui quod hospites omnium gentium immolare solitus fuit, non laude indignus, sed detrectatione, execrationeque totius generis humani dignus esset. Item aliud uerbum culpauerunt:

Per tunicam squalentem auro latus haurit apertum.

Tanquam non conuenerit dicere, auro squalentem, quoniam nitoribus splendorebusque auri squaloris illuies sit contraria. Sed de uerbo uexasse ita responderi posse credo: Vexasse graue uerbum est: factumque ab eo uideetur, quod est uehere, in quo inest iam uis quae dam alieni arbitrii. Non enim sui potens est, qui uehitur. Vexare autem, quod ex eo inclinatum est, uel atque motu proculdubio inclinatum est: Nam qui fertur & raptatur, atque huc atque illuc distrahitur, is uexari proprie dicitur: sicuti taxare pressius crebriusque est, quam tangere: unde proculdubio id inclinatum est: & iactare multo fusius largiusque est, quam iacere: id unde uerbum tractatum est: & quassare, quam quaterere grauius uiolentiusque est. Non igitur quia uulgo dici solet, uexatum esse quem fumo, aut uento, aut puluere, propterea debet uis uera atque natura uerbi deperire, quae a ueteribus (qui proprie atque signate locuti sunt, ita ut decuit) conseruata est. M. Catonis uerba sunt ex oratione quam de Achaenis scripsit: Cumque Annibal terram Italiam laceraret atque uexaret: Vexata Italia dixit Cato ab Annibale, quando nullum calamitatis, aut saeuitiae, aut immanitatis genus reperiri queat, quod eo tempore Italia non perpeffa sit. M. Tullii in Verrem: Quae ab isto sic spoliata atque direpta est, ut non ab hoste aliquo, qui tamen in bello religionem, & consuetudinis iura retineret, sed ut a barbaris praedonibus uexata esse uideatur. De illaudato autem duo uidentur responderi posse: Vnum est eiusmodi: Nec illaudatus, mo quisquam tam efferis est moribus, quin faciat aut dicat nonnunquam aliquid, quod laudari queat: unde hic antiquissimus uersuum uice prouerbi celebratus est:

πολλὰ κε καὶ κίπρωτος ἀνὴρ μάλα καὶ ἰσχυρὸς εἶπεν.

Sed enim qui omni in re atque omni tempore laudi uacat, is illaudatus est, isque omnium pessimus deterrimusque est: sicuti omnis culpa priuatio, inculpatum facit. Inculpatum autem instar est absolutae uirtutis. Illaudatus igitur quoque finis est extremae malitiae. Itaque Homerus non uirtutibus appellandis, sed uitii detrahendis laudare amplius solet. hoc enim est:

ἦ ὦ πόσις καὶ ἄνθρωπε.

τὼ δ' ὅν κ' ἄκουτε πετέδιον.

Et item illud:

B

iiii

ὅνδ' οὐκ ἂν ὑπερίζοντα ἰδοίς ἀγαμέμνονα δῖον.
 οὐδ' ἔκαστα πῶσόντ' οὐδ' οὐκ ἐδέλοντα μάχεσθαι.

Epicurus quoque simili modo maximam uoluptatem, detractionem, priuationemque omnis doloris definiuit his uerbis: ὁρὸς τῷ ἀλγούντῳ ὑπεξείρεσις. Eadem ratione idem Vergilius inamabilem dixit Strygiam paludem. Nam sicut illaudatum κατὰ laudis εἶρησις, ita inamabilem κατὰ amoris εἶρησις detestatus est. Altero modo illaudatus ira defenditur. Laudare significat prisca lingua nominare appellareque: sic in actionibus autem ciuilibus laudari id dicitur, quod est nominari. Illaudatus enim est quasi illaudabilis, qui neque mentione, aut memoria ulla dignus, neque unquam nominandus est. Sicuti quondam à communi consilio Asiae decretum est, uti nomen eius qui templum Dianae Ephesiae incenderat, ne quis ullo in tempore nominaret. Tertium restat ex iis, quae reprehensa sunt, quod tunicam squalentem auro dixit. Id autem significat copiam, densitatemque aurum in squamarum speciem intexti. Squalere enim dictum est à squamarum crebritate asperitateque, quae in serpentium pisciumque coriis uisuntur. Quam rem & alii, & hic quidem poeta locis aliquot demonstrat:

Quem pellis inquit, ahenis

In plumam squamis auro conferta tegebat.

Iamque adeo rutilum thoraca indutus ahenis

Horrebat squamis.

Et alio loco:

Accius in Pelopidis ita scribit: Eius serpentis squamæ squalido auro, & purpura praetextæ. Quicquid igitur nimis inculcatum obsitumque aliqua re erat, & incuteret uisenti bus facie noua horrorem, id squalere dicebatur: sic in corporibus incultis squamosisque alta congerie sordium, squalor appellabatur. Cuius significatiōis multo assiduoque usu totum id uerbum ita contaminatum est, ut iam squalor de re alia nulla, quam de solis inquinamenti dici coeperit.

De officio erga parentes liberorum, deque ea re ex philosophiae libris, in quibus scriptum quaesitumque est, an semper in omnibus patris iussis obsequendum sit.

Caput .VII.

Officia filiorum
in patres.

Quæri solitum est in philosophorum disceptationibus, an semper inque omnibus iussis patri parendum sit. Super ea re Græci, nostrique, qui de officiis scripserunt, tres sententias esse, quæ spectandæ considerandæque sint, tradiderunt, easque subtilissime diiudicauerunt. Earum una est: Omnibus quæ pater imperat, parendum. Altera est: In quibusdam parendum, quibusdam non obsequendum. Tertia est: Nihil necessum esse patri obsequi, & parere. Hæc sententia quoniam primo re aspectu nimis infamis est, super ea quæ prius dicta sunt dicemus: Aut recte, inquit, imperat pater, aut perperam: Si recte imperat, non quia imperat parendum, sed quoniam id fieri ius est, faciendum est: si perperam, nequaquam scilicet faciendum, quod fieri non oportet. Deinde ita concludunt: nunquam est igitur patri parendum, quæ imperat. Sed neque istam sententiam probari accepimus. Argutiola quippe hæc (sicuti mox ostendemus) friuola & inanis est. Neque autem illa (quam primo in loco diximus) uera & proba uideri potest, omnia esse, quæ pater iusserit, parendum. Quid enim si proditionem patriæ, si matris necem, si alia quædam imperarit turpia aut impia? Media igitur sententia optima atque tutissima uisa est: Quædam esse parendum, quædam non obsequendum. Sed ea tamen, quæ obsequi non oportet, leniter & uerecunde, ac sine detestatione nimia, sine opprobatione acerba reprehensionis declinanda sensim & relinquenda esse dicunt, quam respuenda. Conclusio uero illa, qua colligitur (sicuti supra dictum est) nihil patri parendum, imperfecta est, refutarique ac dilui sic potest: Omnia quæ in rebus humanis fiunt (ut docti censuerunt) aut honesta sunt, aut turpia. Quæ sua uel recta aut honesta sunt, ut fidem colere, ut patriam defendere, ut amicos diligere, ea fieri oportet, siue imperet pater, siue non imperet. Sed quæ his contraria, quæque turpia, & omnino iniqua sunt, ea ne si imperet quidem, Quæ uero in medio sunt, & à

Græcis tum ἀδίαφορα, tum μετὰ appellantur: ut in militiam ire, rus colere, honores capessere, causas defendere, uxorem ducere, uti iussum proficisci, ut accersitū uenire: quoniam hæc & his similia per sese ipsa neque inhonesta sunt, neque turpia: sed perinde ut à nobis aguntur, ita ipsis actionibus aut probanda fiunt, aut reprehendenda. Propterea ea in eiusmodi omnium rerum generibus, patri parendum esse censent, ueluti si uxorem ducere imperet, aut causas pro reis dicere. Quod enim utrunque in genere ipso, per sese neque honestum, neque turpe est, idcirco si pater iubeat, obsequendum est. Sed enim si imperet uxorem ducere infamem, propudiosam, criminiosam: aut pro reo Catilina aliquo, aut C. Bibulo, aut P. Clodio causam dicere, non scilicet parendum: quoniam accedente aliquo turpitudinis numero, desinunt esse per sese hæc media atque indifferetia. Non ergo integra est propositio dicenda, aut honesta sunt, quæ imperat pater, aut turpia. Neque ὅτι τὸ νόμιμον δὲ τὸ δυνάμιον uideri potest. Deest enim disiunctioni istæ tertium: aut neque honesta sunt, neque turpia: quod si additur, potest ita concludi: Nonnunquam est igitur patri parendum.

Quod parum æqua reprehensio Epicuri à Plutarcho peracta sit in syllogismi disciplina. Caput .VIII.

Plutarchus secundo librorum, quos de Homero composuit, imperfecte atque praepostere atque inscite syllogismo esse usum Epicurum dicit. Verbaque ipsa Epicuri ponit: ὁ δὲ ἀνατὸν οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς, τὸ δὲ διαλυτὸν ἀνασπῶν, τὸ δὲ ἀνασπῶν οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς. Nam praetermisit (inquit) quod in prima parte sumere debuit: ὁ δὲ ἀνατὸν οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς. Tum dein eodē ipso quod omiserat quasi posito concessitque, ad confirmandum aliud utitur. Progredi autem hic (inquit) syllogismus nisi illo prius posito, non potest. Vere hoc quidem Plutarchus de forma & ordine syllogismi scripsit. Nam si (ut in disciplinis traditur) ita colligere & ratiocinari uelis, sic dici oportet: ὁ δὲ ἀνατὸν οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς, τὸ δὲ διαλυτὸν ἀνασπῶν. ὁ δὲ ἀνασπῶν οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς. Sed Epicurus cuiusmodi homo est, non inscitia uidetur partem illam syllogismi praetermisisse. Neque id ei negotium fuit, syllogismum tanquam in scholis philosophorum cum numeris omnibus, & cum suis finibus dicere: & profecto quia separatio animi & corporis in morte euidentis est, non est ratus necessariam esse eius admonitionem, quod omnibus prorsus erat obuium: sicuti etiam quod conclusionem syllogismi non in fine posuit, sed in principio. Nam id quoque non imperite factum quis non uidet? Apud Platonem quoque multis in locis reperias syllogismos repudiatos, conuersoque ordine isto qui in docendo traditur, cum eleganti quadam reprehensionis contentione positos esse.

Mors.

Quod idem Plutarchus euidenti calumnia uerbum ab Epicuro dictum infectatus sit. Caput .IX.

In eodem libro idem Plutarchus eundem Epicurum reprehendit, quod uerbo usus sit parum proprio et alienae significationis. Ita enim scripsit Epicurus: ὁ δὲ ἀνατὸν οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς, τὸ δὲ διαλυτὸν ἀνασπῶν. Nō (inquit) πρὸς τὸν ἀλγόντῳ, sed πρὸς τὸν ἀλγόντῳ dicere oportuit. Detractio enim significanda est doloris, inquit, non dolentis. Nimis minute ac propere etiam subfrigide, Plutarchus in Epicuro accusando λέγει τὴν ἑρμηνείαν. Has enim curas uocum uerborumque elegantias, non modo non sectatur Epicurus, sed etiam infectatur.

Quid sint fauissae Capitolinae, & quid super eo uerbo M. Varro S. Sulpitio querenti rescripserit. Cap. .X.

Seruius Sulpitius iuris ciuilis autor, uir bene literatus, scripsit ad M. Varronem, rogauitque ut rescriberet, quid significaret uerbum quod in censorijs libris scriptum esset, id erat, uerbum fauissae Capitolinae. Varro rescripsit, in memoria haberi esse, quod Quintus Catulus curator restituendi Capitolij dixisset, Voluisse se aream Capitolinam deprimere, ut pluribus gradibus in eandem conscenderetur, suggestusque pro fastigij magnitudine altior fieret, sed facere id non quisse, quoniam fauissae impedissent. Id esse cellas quasdam & cisternas, quæ in area sub terra essent, ubi reponi solerent signa uetera, quæ ex eo templo collapsa essent, & alia quædam religiose donariis consecratis. At deinde eadem epistola negat quidem se in literis inuenisse, cur fauissae dictæ sint. Sed Quintum Valerium Soranum solitum dicere ait, quos thesauros

Fauissae
Capitolinae.

græco nomine appellaremus, priscos Latinos flauissas dixisse, q̄ in eos non rude æs, ar-
gentumq̄, sed flata signataq̄ pecunia conderetur. Coniectare igitur se detractam esse
ex eo uerbo secundam literam, & flauissas esse dictas cellas quasdam & specus, quibus
aditui Capitolini uterentur ad custodiendas res ueteres religiosas.

De Sicinio Dentato egregio bellatore multa memoratu digna.

Caput

.XI.

L Vcium Sicinium Dætatum, qui tribunus plebis fuit Sp. Tarpeio, A. Thermo
consulibus, scriptum est in libris annalium, plus quam credi debeat, strenuum
bellatorem fuisse; nomenq̄ ei factum ob ingētem fortitudinem, appellatumq̄
esse Achillem Romanum. Is pugnasse in hostem dicitur centum & XX. prælijs. Cica-
tricem auersam nullam, aduersas quinque & quadraginta tulisse. Coronis esse donatum
aureis octo, obsidionali una, muralibus tribus, ciuicis quatuordecim; torquibus tribus
& octoginta, armillis plus centum sexaginta, hastis duodeuiginti. Phaleris item dona-
tus est quinquies uiciesq̄. Populi militaria dona habuit multijuga, in his prouocato-
ria pleraq̄. Triumphauit cum imperatoribus suis triumphos nouem.

Considerata perpensaq̄ lex quædam Solonis, speciem habens primorem iniquæ iniustæq̄ legis, sed ad usum &
emolumentum salubritatis penitus repertam.

Caput

.XII.

Solonis legis
sententia.

IN legibus Solonis illis antiquissimis, quæ Athenis axib⁹ ligneis incisæ sunt, quas
q̄ latas ab eo, Athenienses (ut sempiternæ manerent) pœnis & religionibus san-
xerunt; legem esse Aristoteles refert scriptam ad hanc sententiam: Si ob discordi-
am dissensionemq̄ seditio atq̄ discessio populi in duas partes fieret, & ob eam causam
irritatis animis utrinq̄ arma caperetur, pugnareturq̄, tum qui in eo tempore, in eoq̄
casu ciuilis discordiæ, non alterutra parte sese adiunxerit, sed solitarius separatusq̄ a cō-
muni malo ciuitatis secesserit, is domo, patria, fortunisque omnibus careto, exul, extor-
risq̄ esto. Cum hanc legem Solonis singulari sapientia præditi legissemus, tenuit nos
grauis quædam in principio admiratio, requirētes quam ob causam dignos esse pœ-
na existimarit, qui se procul a seditione & ciuili pugna remouissent. Tum qui penitus
atq̄ alte usum, ac sententiam legis inspexerat, non ad augendam, sed ad definendam se-
ditionem, legem hanc esse dicebat, & res prorsum se sic habent. Nam si boni homines,
qui in principio coercendæ seditionis impares fuerint, populumq̄ percitum & amen-
tem non deterruerint, ad alterutram partem diuisi sese adiunxerint, tum eueniet, ut cū
socij partis seorsum utriusq̄ fuerint, eoq̄ partes ab ijs, ut maioris autoritatis uiris, tem-
perari ac regi cœperint, concordia per eos potissimum restitui cōciliariq̄ possit, dum
& suos apud quos sunt, regunt atq̄ mitificant, & aduersarios seruatos magis cupiunt
quam perditos. Hoc idem Phauorinus philosophus inter fratres quoq̄, aut amicos dis-
fidentis oportere fieri censebat, ut qui in medio sunt utriusq̄ partis beneuoli, si in con-
cordia amittenda parum autoritatis, quasi ambigui amici habuerint, tum alter in alte-
ram partem discedat. Ac per id meritum uiam sibi ad utriusq̄ concordiam muniant.
Nunc autem pleriq̄ (inquit) partis utriusq̄ amici, quæ si probe faciant, duos litigan-
tes destituunt & relinquunt, deduntq̄ eos aduocatis maleuolis aut auaris, qui lites ani-
masq̄ eorum inflamment, aut odij studio aut lucris.

Liberos in multitudinis numero etiam unum filium filiam ue ueteres dixisse.

Caput

.XIII.

Liberi.

A Ntiqui oratores historiæq̄ aut carminum scriptores, etiam unum filium fili-
am ue, liberos multitudinis numero appellarunt. Id quoq̄ nos cum in cōplu-
rium uetere libris scriptum aliquoties aduerteremus, nūc quoq̄ in libro Sem-
pronij Afellionis rerum gestarum quinto ita positum esse ostēdimus. Is Afellio sub P.
Scipione Africano tribunus militum ad Numantiam fuit, resq̄ eas quibus gerendis
ipse interfuit, conscripsit. Eius uerba de Tiberio Graccho tribuno plebis, quo in tēpo-
re interfectus in Capitolio est, hæc sunt: Nam Gracchus domo cum proficisceret, nun-
quam minus terna, aut quaterna milia hominum sequebatur. Atq̄ inde infra de eodē
Graccho ita scripsit: Orare cœpit ut se defenderent, liberosq̄ suos, eum quem uiriliter se-
xus tum in eo tempore habebat, produci iussit, populo que commendauit propē flens.

Quod M. Cato in libro qui inscriptus est contra Tiberium exulem, stitisses uadimonium, per i literam dicit, non stitisses.
Eiusq̄ uerbi ratio reddita.

Caput

.XIII.

IN libro uetere M. Cato, q̄ inscribit contra Tiberium exule, scriptum quidē sic erat:
Quid si uadimonium capite obuoluto stitisses? Recte ille stitisses scripsit. Sed fal-
si & audaces emendatores, e scripto, per libros stitisses fecerūt: tanquam stitisses
uanum & nihili uerbum esset. quin potius ipsi nequam & nihili sunt, qui ignorant sti-
tisses dictum à Catone, quoniam stiteretur uadimonium, non staretur.

Quod antiquitus ætati senectæ potissimum habiti sunt ampli honores, & cur postea ad maritos & patres ijsdem isti ho-
nores delati sint, atq̄ ibi quædam de capite legis Iulie septimo.

Caput

.XV.

A Pud antiquissimos Romanorum neque generi, neq̄ pecuniæ præstantior ho-
nos tribui, quam ætati solitus. Maioresq̄ natu à minoribus colebantur ad de-
um propē & parentū uicem. Atq̄ in omni loco, inq̄ omni specie honoris pri-
ores potioresq̄ habiti. A conuiuio quoq̄ (ut scriptum est in antiquitatibus) seniores
à minoribus domum reducebantur: eumq̄ morem accepisse Romanos à Lacedæmo-
nijs traditum est: apud quos Lycurgi legibus maior rerum omnium honos maiori æta-
ti habebatur. Sed postquam soboles ciuitati necessaria uisa est, & ad prolem populi fre-
quentandam præmijs, atq̄ inuitamētis usus fuit, tum antelati quibusdam in rebus, qui
uxorem, quicq̄ liberos haberent, senioribus neq̄ liberos, neq̄ uxores habentibus. Sicuti
capite septimo legis Iulie, priori ex consulibus fasces sumendi potestas sit, nō qui plu-
reis annos natus est, sed qui plureis liberos quam collega, aut i sua potestate habet, aut
bello amisit. Sed si par utriq̄ numerus liberorum est, maritus, aut qui in numero mari-
torum est, præfertur. Si uero ambo & mariti, & patres totidem liberorum sunt, tum il-
le pristinus honos instauratus, & qui maior natu est, prior fasces sumit. Super ijs autē,
qui aut coelibes ambo sunt, aut parem numerum filiorum habent, aut mariti sunt, & li-
beros non habent, nihil scriptum in lege de ea ætate est. Solitos tamen audio, qui lege
potiores essent, fasces primi mēsis collegis cōcedere, aut longe ætate prioribus, aut no-
biliores multo, aut secundum consulatum ineuntibus.

Quod Cællius Vindex à Sulpitio Apollinari reprehensus est in sensus Vergilianæ enarratione.

Cap. .XVI.

V Ergilij uersus sunt è libro sexto:

Ille uides pura iuuenis qui nititur hasta,
Proxima forte tenet lucis loca. primus ad auras
Aetherias Italo commistus sanguine surget
Syluius Albanum nomen, tua posthuma proles,
Quem tibi longæuo serum Lauinia coniunx
Educat syluis regem, regumq̄ parentem:
Vnde genus longa nostrum dominabitur Alba.

Videbantur hæc nequaquam conuenire,

Tua posthuma proles, &
Quem tibi longæuo serum Lauinia coniunx
Educat syluis regem.

Nam si hic Syluius, ut in omnium ferme annalium monumentis scriptum est, post mortē pa-
tris natus est, ob eamq̄ causam p̄nomen ei impositum hoc fuit, qua ratione subiectum est:

Quem tibi longæuo serum Lauinia coniunx
Educat filius?

Hæc em uerba significare uideri possunt, Aenea uiuo, ac iam sene, natum ei Syluium Posthuma p
& educatum. Itaque hanc sententiam esse uerborum istorum Cællius opinatus in cō les.
mentario lectionum antiquarum. Posthuma (inquit) proles, nō eum significat qui pa-
tre mortuo, sed qui postremo loco natus est: sicuti Syluius, qui Aenea iam sene, tardo se
roq̄ partu ē editus. Sed huius historiæ autorem nullum idoneum nominat. Syluium
autem post Aeneæ mortem (sicuti diximus) natum multi tradiderunt. Idcirco Apolli-
naris Sulpitius inter cætera in quibus Cællium reprehendit, hoc quoq̄ eius quasi ex

raturum animaduertit. Errorisq; istius hanc esse causam dixit, q; scriptum ita sit: Quem tibi longæuo, inquit, non seni. Significatio enim est cōtra hystoriae fidem, sed in lōgum iam æuū & perpetuum recepto, immortalisq; facto. Anchises enim qui hæc dicit ad filium, sciebat eum cum hominum uita discessisset, immortalē indigetē futurū, & longo perpetuoq; æuo potitur: Hoc sane Apollinaris argute. Sed aliud tamen est longum æuū, aliud perpetuum. Neq; dii longæui appellantur, sed immortales.

Cuiusmodi naturam esse quarundam præpositionum M. Cicero animaduertit, disceptatumq; ibi super eo ipso, quod Cicero obseruauerat.

Caput .XVII.

In, & con. **O**bseruate curiosēq; animaduertit M. Tullius, in & con, præpositiones, uerbis aut uocabulis præpositas, tunc produci atq; protendi, cum literæ sequerent, quæ primæ sunt in sapiente atq; felice, in alijs autē omnibus correpte pronuntiarī. Verba Ciceronis hæc sunt: Quid uero hoc elegantius qd nō fit natura, sed quodā instituto? Inclutus dicimus breuī prima lra, insanus pducta, inhumanus breuī, infelix longa. Et ne multis, quibus in uerbis eæ primæ literæ sunt, quæ in sapiente atq; felice, producte dicuntur: in cæteris uero omnibus, breuiter. Itemq; cōposuit, cōsueuit, concrepuit, confecit, consule ueritatē, reprehendet, refer ad aureis, probabunt. Quare cur ita sit? dicent, probe se iuuari: uoluptati autem aurium morigerari debet oratio. Manifesta quidem ratio suauitatis est in his uocibus, de quibus Cicero locutus ē. Sed quid dicemus de præpositione pro? quæ cum produci et corripī soleat, obseruationem hanc tamen M. Tullij aspernata est. Non enim semper producit, cum sequitur ea litera, quæ prima est in uerbo fecit, quam Cicero hanc habere uim significat, ut propter eam rem in & con, præpositiones producantur. Nam proficisci, & profundere, & profugere, & profanum, & profestum correpte dicimus: proferre autem, & profligare, & proficere, producte. Cur igitur ea litera, quam Cicero productiōis causam facere obseruauit, nō in omnibus cōsimilibus eandem uim aut rationis, aut suauitatis tenet, sed aliam uocem produci facit, aliam corripī? Neq; uero con particula, tum solum producit, cum ea litera de qua Cicero dicit, insequitur. Nam & Cato & Sallustius, scenoribus, inquit, coopertus est. Propterea colligatus & connexus, producte dicuntur. Sed tamen uideri potest in ijs quæ posui, ob eam causam particula hæc produci, quoniam eliditur ex ea n litera. Nam detrimentum literæ, productione syllabæ compensatur. Quod quidē etiam in eo seruatur, quod est cogo. Neq; repugnat quod coēgi & correpte dicimus. Non enim salua συνωρεσία dicitur a uerbo, quod est cogo.

Quod Phædon Socraticus seruus fuit, quodq; item alij complusculi seruitutem seruierūt.

Caput .XVIII.

Phædon. **P**hædon Elidensis ex cohorte illa Socratica fuit, Socraticq; & Platoni per fuit familiaris. Eius nomini Plato illum librum diuinum de immortalitate animæ edidit. Is Phædon seruus fuit, forma atq; ingenio liberali, & (ut quidā scripserūt) a lenone domino puer ad merendum coactus. Eum Cebes Socraticus hortante Socrate emisit dicitur, habuisseq; in philosophiæ disciplinis. Atq; is postea philosophus illustris fuit: sermonesq; eius de Socrate admodum elegantes leguntur. Alij quoq; nō pauci serui fuerunt, qui post philosophi clarī extiterunt. Ex quibus ille Menippus fuit, cuius libros M. Varro in Satyrīs æmulatus est. quas alij Cynicas, ipse appellat Menippas. Sed & Theophrasti Peripatetici seruus Pōpilius, & Zenonis Stoici seruus, qui Perseus uocatus est: & Epicuri, cui nomen Mus fuit, philosophi non incelebres uixerunt. Diogenes cyrenicus. Diogenes etiam Cynicus seruitutem seruauit, sed is ex libertate in seruitutem uenum erat: quem cum emere uellet Xenitades Corinthius, & quid is artificij nouisset percontatus foret: Noui, inquit Diogenes, hominibus liberis imperare. Tū Xenitades respondit ei: sum eiusdem miratus, emit, & manumisit: filiosq; suos ei tradens, accipe (inquit) liberos meos, quibus imperes. De Epicteto autem philosopho nobili, quod is quoque seruus fuit, recentior est memoria, quam ut scribi quasi oblitteratum debuerit. Eius Epicteti etiam de se scripti duo uersus feruntur, ex quibus latenter intelligas, non omnes modo dijs exosos esse, qui in hac uita cum arumnarum uarietate luctantur, sed esse arcanas

causas, ad quas paucorum potuit peruenire curiositas.

Δὲ ἡ ἐπὶ τῆς γυναικὸς, καὶ τοῦ σώματος, καὶ τοῦ πνεύματος, καὶ τοῦ φίλου, καὶ τοῦ ἀδελφοῦ.

Rescire uerbum quid sit, & quā habeat ueram & propriam significationem.

Caput XIX.

Rescire uerbum quid sit, & quā habeat ueram & propriam significationem. Verbum rescire obseruauimus uim habere propriam quandam, non ex communi significatione cæterorum uerborum, quibus eadem præpositio, re, imponit. Neq; ut rescribere, relegere, restituere dicimus, itidē rescire. Nam q factum aliquot occultius, aut inopinatum insperatumq; cognoscit, is dicit proprie rescire. Cur aut in hoc uno uerbo re particula huius sententiæ uim habeat, eadem adhuc quæro. Aliter em dictum esse rescui, aut rescire apud eos, q diligenter locuti sunt, non dum inuenimus, quam super his rebus, quæ aut occulto consilio latuerint, aut contra spem opinionem uel usu uenerint, quanq ipsum scire de oībus cōmuniter rebus dicat, uel aduersis, uel p̄speris, uel insperatis, uel expectatis. Næuius in Triphalo ita scripsit:

Si unquam quicquam filium rescuiro

Argentum amoris causa sumpsisse mutuum,

Extēplo illō te ducam, ubi non despuas. Claudius Quadriga. in. I. annali:

Ea Lucani ubi rescuerūt sibi per fallacias uerba data esse. Item Quadrigarius in eodē lib. in re tristi, & inopinata, uerbo isto ita utit: Id ubi rescuerunt propinq obsidum, q Pontio traditos sup̄ demonstrauimus, eorū parentes cum p̄pinq capillo passo in uiam prouolarunt. M. Cato in. iij. originum: Dein dictator iubet postridie magistrū equitū arcessi. Mittā te, si uis, cū eq̄tibz. Serō est, inq; magister eq̄rum, iam rescuiro.

Que uulgo dicuntur uiuaria, id uocabulū ueteres nō dixisse, et quid pro eo P. Scipio in oratione ad populū, quid posita M. Varro in libris de re rustica dixerit, usurpatum.

Caput XX.

Uiuaria quæ nunc dicuntur septa quædam loca, in quibus feræ uiuæ pascuntur. M. Varro in lib. de re rustica. iij. dicit leporaria appellari. Verba Var. subieci: Villaticæ pastionis g̃na sunt tria, ornithones, leporaria, piscinæ. Nunc ornithones dico oīm alitum, quæ intra parietes uillæ solent pasci. Leporaria te accipere uolo, non ea quæ tritauī nostrī dicebant, ubi solī lepores sunt, sed oīa septa ædificia uillæ, quæ sunt & habent inclusa aīalia quæ pascunt. Is item infra in eodē lib. ita scribit: Cum emisti fundū Thusculanum a M. Pisone, in leporario apri fuere multi. Viuaria aut quæ nunc uulgo dicuntur, sunt quos παρὰ δεινός Græci appellant: quæ aut leporaria Var. dicit, haud usq; memini ap̄ uetustiores scriptum. Sed qd apud Scipionē oīm ætatis suæ purissime locutum legimus, roboraria aliq̄ Romæ doctos uiros dicere audiui id significare, quod nos uiuaria dicimus: Appellataq; esse a tabulis roboreis, quibus septa essent. qd genus septorū uidimus in Italia locis plerisq;. Verba ex orōne eius contra Clau. Afellii q̄nta hæc sunt: Vbi agros optime cultos, & uillas expolitissimas uidisset, in his regionibus excelssimo locoq; murū statuere aiebat, inde corrigere uiam, alijs per uīneas medias, alijs p̄ roborarium atq; piscinam, alijs per uillam. Lacus uero & stagna, quæ piscibus uiuis coercent clausa, suo atq; p̄prio noīe piscinas noīauerunt. Apīaria quoq; uulgo dicitur loca, in quibus siti aluei apum: sed neminem eorū fermē, qui in corrupte locuti sunt, aut scripsisse memini, aut dixisse. M. aut Var. de re rustica. iij. μελισσῶνες, ut ἀμπελῶνες, id est ἀφῶνες inquit, ita facere oportet, quæ quidem mellaria appellabant. Sed hoc uerbum quo Var. usus est, græcum est: nam μελισσῶνες ita dicunt.

Sup̄ eo sidere, qd Græci ἀμπελῶνες, nos septentriones uocamus, ac de utriusq; uocabulū rōne & origine. Cap. XXI.

AB Aegina in Pyraū cōpluscūli earundē disciplinæ sectatores Græci Romaniq; hoīes eadem in naui transmittēbamur: nox fuit, & clemens mare, & anni æstas, cœlumq; liquide serenum: sedēbamus ergo in puppi simul uniuersi, & lucentia sidera considerābamus: Tum quispiam ex ijs, qui eodem in numero græcas res eruditi erant, quid ἀμπελῶνες esset, quid ἀφῶνες, quid βῶτας, & quanā maior ἀφῶνες & quæ minor, & cur ita appellata, & quā in partem procedentis noctis spatium mor

C

uerentur, & quamobrem Homerus solam eam non occidere dicat, cū & quædam alia scite, tum ista omnia, ac perite differebat: hic ego ad nostros iuuenes conuertor, & quid inquam, uos opici dicitis mihi? quare quod *μαχαρ* Græci uocāt, nos septentriones uocamus? Non enim satis est quod septem stellas uidemus, sed quid hoc rotum, quod septentriones dicimus, significet, scire inquam id prolixius uolo. Tum quispiam ex ijs, q se ad literas memoriasq; ueteres dederat: Vulgus, inquit, grammaticorū septētriones à solo numero stellarū dictum putat. Triones enim per sese nihil significare aiunt, Quinquatrus sed uocabuli esse supplementum, sicut in eo, quod quinquatrus dicamus, quod quinque ab idibus dierum numerus sit, atrus nihil: sed ego quidē cum Lælio, & M. Var. sentio, q triones rustico uocabulo boues appellatos scribunt, quasi quosdam teriones, hoc est, arandæ colendæq; terræ idoneos. Itaq; hoc fidus, quod à figura posituraq; ipsa quia simile plaustrū uidetur, antiqui Græcorū *μαχαρ* dixerunt, nostri quoq; ueteres à bubus iunctis septentriones appellauerunt, id est à septem stellis, ex quibus quasi iuncti triones figurantur. Præter hanc, inquit opinione, id quoq; Varro addit, dubitare sese, an propterea magis hæ septem stellæ triones appellatæ sint, quia ita sunt sitæ, ut ternæ stellæ proximæ quæq; inter sese faciāt trigona, id est triquetras figuras. Ex his duabus rōnibus quas ille dixit, quod posterius est, subtilius elegantiusq; uisum est. Intuentibus em̄ nobis in illud, ita propemodum res erat, ut ea forma esset, ut triquetra uideretur.

De uento iapyge, deq; aliorum uentorū uocabulis regionibusq; accepta à Phauorini sermonibus. Cap. XXII.

Iapyx

Ventorū descriptio.

Apeliotes Subsolanus.

Aqlo Boreas

Vulturnus.

Euronotus.

Caurus.

Argetes.

Fauonius.

Zephyrus

Africus.

Libs. Auster

Notus

Septentrionalis.

ruius.

ἀπαρκτίας

A Pud mensam Phauorini in conuiuio familiari legi solitum erat aut uetus carmen melici poetæ, aut historia partim græcæ linguæ, aliàs latinæ. Legebatur ergo tunc ibi in carmine latino *ιόντις* uentus, quæsitumq; est, quis hic uentus, & quibus ex locis spiraret, & quæ tam infrequentis uocabuli ratio esset. Atq; etiam petebamus, ut super cæterorū nominibus regionibusq; ipse nos docere uellet: quia uulgo, neq; de appellationibus eorum, neq; de finibus, neq; de numero conueniret. Tum Phauorinus ita fabulatus est: Satis inquit notum est, limites regionesq; esse cœli quatuor, exortum, occasum, meridiem, septentrionem. Exortus & occasus mobilia & uaria sunt. Meridies septentrionesq; statu perpetuo stant & manent. Oritur em̄ sol nō indidem semper, sed aut æquinoctialis oriens dicit, cum in circulo currit, qui appellatur *ἰσημερινός*, aut, *ἰσημερινός*, aut solstitialis, aut brumalis, quæ sunt, *ἰσημερινός*, *ἡμερησίως*, *ἡμερησίως*. Item cadit sol non in eundem semper locum: fit enim similiter occasus eius, aut æquinoctialis, aut solstitialis, aut brumalis. Qui uentus igit ab oriente uerno, id est æquinoctiali uenit, nominat eurus ficto uocabulo, ut isti *ἐπυμολογιστοὶ* aiūt, ἀπὸ τῆς ἐπὶ τῷ ὀρίῳ. Is alio quoq; à Græcis nomie ἀπὸ τῷ ὀρίῳ, à Romanis nauticis subsolanus cognominat. Sed qui ab æstiuâ, & solstitiali orientis meta uenit, latine aquilo, boreas græce dicit, eumq; propterea quidam dicit ab Homero *αὐροράνη* appellatum. Boream autem putant dicitur ἀπὸ τῆς βοῆς, quoniam sit uolenti flatus & sonori. Tertius uentus, qui ab oriente hyberno spirat, uulturnū Romani uocant. Eū pleriq; Græci misto noīe, quod inter notū & eurye sit, *εὐρότοπος* appellant. Hi sunt igit tres uenti orientales, aquilo, uulturnus, eurus, quorū medius eurus est. His oppositi & cōtrarij sunt alij tres occidui, caurus, quē solent Græci ἀπὸ τῆς αὐρῆς uocare. Is aduersus aquilonem flat. Itē alter fauonius, qui græce uocat *ζέφυρος*, is aduersus eurye flat. Tertius africanus, qui græce uocat *λίπ*, is aduersus uulturnū flat. Eæ duæ regiones cœli orientis occidentisq; inter sese aduersæ sex habere uētos uidentur. Meridies aut quoniam certo atq; fixo limite est, unum meridionalē uentum habet, is latine auster, græce νότος nominat, qm̄ est nebulosus atq; humectus: uotis em̄ græce humor nominat. Septentriones autem habent ob eandem causam unum: is obiectus directusq; in austrū, latine septentrionarius, græce ἀπαρκτίας appellatus. Ex his octo uentis, alij quatuor detrahunt uētos, atq; id facere se dicunt Homero autore, qui solos quatuor uentos nouerit, eurus, austrum, aquilonem, fauonium. Versus Homeri sunt:

οὐδὲ δ' αὖρος τ' ἐπεισὶ ζέφυρος τε νότος τε δύσας
ἤδη βορέης αὐροράνη τε μέγ' αὖμα κύνειον.

à quatuor cœli partibus, quas quasi primas nominauimus, oriente scilicet atq; occidente latioribus atque simplicibus, non tripartitis: Partim autem sunt, qui pro. VIII. XII. faciunt, inter hos, quatuor in media loca inferentes, cum meridie septentriones, eadem ratione, qua secundi quatuor interiti sunt inter primores duos apud orientem occidentemq;. Sunt porro alia quædam nomina quasi peculiaria uentorum, quæ incolæ in suis quiq; regionibus fecerunt, aut ex locorum uocabulis, in quibus pollent, aut ex aliqua causa, quæ ad faciendum uocabulum acciderat. Nostri nanq; Galli uentum ex sua terra flantem, quem sæuissimum patiuntur, circium appellant, à turbine (opi = Circius. nor) eius ac uertigine: *ἰσπύρα* ex ipsius Appuliæ oræ proficiscētem quasi finibus, Ap Iapyx puli eodem q ipsi nomine iapygem dicūt. Eum esse propemodum caurum existimo. Caurus. Nam & est occidentalis, & uidetur aduersus eurus flare. Itaq; Vergilius Cleopatram è nauali prælio in Aegyptum fugientem uento iapyge ferri ait: equum quoq; Appulum eodem quo uentum uocabulo iapygem appellauit. Est etiam uentus nomine cæ Cæcias. cias, quem Aristoteles ita flare dicit, ut nubes non procul propellat, sed ut ad sese uocet, ex quo uersum istum prouerbiale factum ait:

κακὰ ἐφ' αὐτὸν ἔλκωρ ὡς ὁ κακίας νέφος.

Præter hos autem, quos dixi, sunt alij plurifariam uenti cōmentiti, suæ quisq; regionis indigenæ, ut est Horatianus quoq; ille atabulus, quos ipse quoq; executurus fuit: addidissemq; eos, qui etesiae & prodromi appellantur, qui certo tempore anni, cum canis oritur, ex alia atq; alia parte cœli spirāt, rationesq; omnium uocabulorum (quia plus paulo adbibī) effudisse, nisi multa iam prorsus omnibus uobis reticentibus uerba fecissem, quasi fieret à me *ἀπεδοσεῖς ἐπὶ δὲ κακίας*. In conuiuio autem frequenti loqui solum unum, neq; honestum est (inquit) neq; commodum: Hæc nobis Phauorinus in eo quo dixi tempore apud mensam suam summa cum elegantia uerborum, totiusq; sermonis comitate atq; gratia denarravit. Sed quod ait uentū, qui ex terra Galilæa flaret, circium appellari, M. Cato in libris originum eum uentum cercium dicit, nō circium. Nam cum de Hispaniæ alpinis scriberet, qui citra Iberum colūt, uerba hæc posuit: Sūt in his regionibus ferrariæ argētifodinæ pulcherrimæ: Mons ex sale mero magnus: quantum demas, tantum accrescit. Ventus cercius cū loquere, buccam implet. Argentifodina. Armatum hominem, plaustrum oneratum percellit.

Quod supra aut dixi *ἐπὶ τῇ αὐρῇ* ex alia & alia pte cœli flare, haud scio an secutus opinio nem multorū, temere dixerim. P. Nigidi in. ij. libro, quos de uento composuit, uerba hæc sunt:

& austrī anniuersarij secundo sole flant. Considerandū igitur est, quid sit secundo sole.

Consultatio dijudicatioq; locorū facta ex comœdia Menandri, & Cæcilij, quæ Plotiū inscripta est. Cap. XXIII.

C Omœdias lectitamus nostrorum poetarum sumptas ac uersas de Græcis, Menandro, ac Posidio, aut Apollodoro, aut Alexide, & quibusdā item alijs comicis. Atqui cum legimus eas, nihil sanè displicent, quin lepide quoq; & uenuste scriptæ uideantur, prorsus ut melius posse fieri nihil censeas. At em̄ si conferas & componas græca ipsa, unde illa uenerunt, ac singula considerare atq; apte iunctis, & alternis lectionibus cōmittas, oppido quā iacere atq; sordere incipiunt quæ latina sunt: Ita græcarum, quas æmulari nequuerunt, facetijs atq; luminibus obsolescunt. Plotium comœdia. Nuper adeo usus huius rei nobis uenit: Cæcilij Plotium legebamus, haud quā mihi, & qui aderant, displicebat. Libitum est Menandri quoq; Plotiū legere, à quo istam comœdiam uerterat. Sed enim postq in manus Menander uenit, à principio statim (dij boni) quantum stupere, atq; frigere, quantumq; nutare à Menandro Cæcilius uisus est: Diomedis hercle arma & Glauci, non dispari magis pretio æstimata sunt. Accesserat dehinc lectio ad eum locū, in quo maritus senex super uxore diuite atq; deformi querabatur, quod ancillam suam non incito puellam ministerio & facie non illiberali, coactus erat uenundare, suspectam uxori quasi pellicem. Nihil dicam ego quantū differat uersus utriusq; eximius: sit satis, alijs ad iudiciū faciendū exponi. Menander sic:

C ij

ἡ ἀμφοτέρων ἡ ἐπὶ κληροῦς ἡ μέλλουσα καθύστερον
κατεργασάσα μέγα, καὶ περιβόητον ἔργον
ἐκ τῆς οἰκίας δ' ἐβόησε τῇ λυπώσῃ, ἢ βόησε.
ἢ ἐπιβλέπωνι πάντες εἰς τὴν κρεωβύλλης πρόσωπον.
ἢ γ' εὐγνώστος εἶχε με γυνὴ δέσποιναν.
καὶ τῇ δ' ἴμῳ ὡς ἐκτίσας οὐκ ἔτι παῖδας
τὶ λέγεται ὅτι δὴ τὸ σιωπᾶν ἐδόξατο.
τὴν νύκτα τῇ πρὸς κακῶν ἀρχῇ γὰρ
οἱ κρεωβύλλω λαβὼν ἐμὲ, καὶ δέκα τάλαντα,
γυναικὸς οὐκ ἔχων. εἰ δὲ τὸ φεῦγα
εἶπας ἀνυπόστατον. Διὰ δ' ὅλνυμιον.
καὶ ἀλὼν οὐδ' αὖτε παίδισκας, βραχυτοκῶν δ' ἐξ
λόγῳ τάχιον. ἀπαγέτω δ' ἐγὼ τὴν ἀντασάγαρον.

Cæcilius aut sic:

Senex. Is demum miser est, qui ærumnæ suam nequit
Occultare. ferre ita me uxor forma, & factis facit.
Si taceam, tamen indicium est, quæ nisi dotem, omnia
Quæ nolis, habet: qui sapit de me discet, qui quasi
Ab hoste captus libere seruius, salua urbe atq; arce.
Quæ mihi quicquid placet, eo priuatū, uin' me seruatū.
Dum eius mortem inhio, egomet uiuo mortuus
Inter uiuos. Ea me, clam se, cum mea ancilla ait
Consuetum, id me arguit, ita plorando, orando,
Instando, atq; obiurgando me obtudit, uti eam
Venundarem, nunc credo inter suas æqualeis
Et cognatas sermonem ferit: Quæ nostrarum fuit
Integra ætatula, quæ hoc itidem à uiro
Impetrarit suo, quod ego anus modo
Effeci, pellice ut meum priuarem uirum.
Hæc erunt consilia hodie, differor sermone miser.

Menandrum
Cæcilio præ
fert.

Præter uenustatē aut regē atq; uerborū, in duobus libris nequaquā parem, in hoc equi
dem soleo animum attendere, qd̄ Menander p̄clare & apposite & facete scripsit, ea Cæ
cilius nequaquā potuit, & qd̄ conatus enarrare. Sed quasi minime p̄banda prætermi
sit, & alia nescio, quasi inimica inculcauit: & illud Menandri de uita hoīm mediā sum
ptū, simplex, & uerū, & delectabile, nescio q̄ pacto omisit. Idem em̄ ille maritus senex
cum altero sene uicino colloquens, & uxoris locupletis superbiam deprecans, hæc ait:

ἔχω δ' ἐπὶ κληροῦς λαμβάνουσαν εἰρηκασίαν
τὸν οὐχὶ κυρία τῆς οἰκίας, καὶ τῇ ἀγῶνι.
καὶ πάντων ἀντ' ἐκείνης ἐχομένη. ἀπ' ὅλων χαλεπῶν.
χαλεπώτατων. ἀπασί δ' ἀργαλῆα ὅσον οὐκ ἐμοὶ μόνῳ,
ὅτι πολλοὶ μᾶλλον θυγατρὶ. πρᾶγμα
ἀμαχορ λήγας εὐδίδας.

Fortassis
ἀπόλ
λῶν

Cæcilius uero hoc in loco ridiculus magis quā personæ istī, quam tractabat,
aptus atq; conueniens uideri maluit, sic enim hæc corruptit:

Sed tua morosa ne uxor quæso est? Quam rogas?
Qui tandem? Tædet mentionis: quæ mihi ubi domum
Adueni, ac sedī, extemplo suauium datat, ieiuna anima.
Nihil peccat de suauio, ut deū omas uolt, quod foris potaueris.

Quid de illo quoq; loco in utraq; comœdia posito æstimari debeat, manifestum est.
Cuius loci hæc ferme sententia: Filia hominis pauperis in peruigilio uitata est. Ea res
clam patre fuit, & habebatur pro uirgine. ex eo uitio grauida mensibus exactis par
turit. Seruus bonæ frugī, cum pro foribus domus staret, & propinquare partum hæ

ili filia, atq; omnino uitium esse oblatum ignoraret, gemitum & ploratū audit puel
læ in puerperio enitentis, timet, irascitur, suspicatur, miseretur, dolet. Hi omnes mo
tus eius affectiōesq; animi in græca quidē comœdia mirabiliter acres & illustres, apud
Cæciliū autē pigra hæc omnia, & a rerum dignitate atq; gratia uacua sunt. Pōst ubi
idem seruus percontando quid acciderat, reperit, has apud Menandrum uoces facit:

ὦ τρεῖς κακοδαίμονες τίς ὦρ πένης γὰρ ἐμὴ
καὶ πεδίοποιος. ὡς ἀλόγιστος ἐστ' ἀνὴρ.
ὅς μιντε φυλακὴν ἢ ἀναγκάων ἔχει.
εἰ μὴτ' ἀνατὴ χίον εἰς τὰ κοινὰ τῶ βίον
ἐπαμφέδωκε δύναται τοῦτο χεῖμασιν.
ἀλλ' ἐν ἀνακατανύτῳ καὶ ταλαιπώρῳ βίῳ,
χρμαζόμενος ζῆτῶν μὲν, ἀνιστόν δ' ἔχω τὸ μέγθ,
ἀπάντορ ἀγαθῶν οὐ δύναμαι.
ὑπὲρ γὰρ ἐνός ἀλέγων. ἀπαντας νοδετῶ.

Ad horum autem synceritatem ueritatemq; uerborum, an aspirauerit Cæcilius consi
deremus. Versus sunt hi Cæciliū, trunca quædam ex Menandro dicentis, & confarci
nantis uerba tragici tumoris:

Is demum informatus est homo pauper,
Qui educit in egestate liberos, cui fortuna
Et res est ut continuo pateat, nam opulento famam
Facile occultat factio.

Itaq; ut suprā dixi, cum hæc Cæciliū uerba seorsum lego, neutiquam uidentur ingra
ta ignauaq;. Cum autem græca comparo & contendo, non puto Cæciliū sequi debu
isse, quod assequi nequireret.

De uetere parsimonia, atq; antiquis legibus sumptuarijs. Caput XXIII.

Parsimonia apud ueteres Ro. & uictus atq; cœnarum tenuitas non domestica so
lum obseruatione ac disciplina, sed publica quoq; animaduersione legumq; cō
plurium sanctionibus custodita est. Legi adeo nuper in Capitonis Attei colle
ctaneis senat' decretum uetus, C. Fannio, & M. Valerio Messala Coss. factum,
in quo iubentur principes ciuitatis, qui ludis Megalensibus antiquo ritu mutitarēt, id
est, mutua inter sese conuiuia agerent, iurare apud Coss. uerbis conceptis non ampli
us in singulas cœnas sumptus esse facturos, quā centenos uicenosq; aris, præter ho
lus & far & uinum, neq; uino alienigena, sed patrio ufuros; neq; argenti in conuiuio
plus pondo, quā libras centū illaturos. sed post id senatuscon. lex Fannia lata est, quæ
ludis Romanis, item ludis plebeis, & saturnalibus, & aliis quibusdam diebus in singu
los dies centenos aris insumi concessit, decemq; aliis diebus in singulis mensibus trice
nos; cæteris aut omnibus diebus denos. Hanc Lucilius poëta legem signat cū dicit:
Fanni centussisq; misellos.

In quo errauerunt quidam commentariorum in Luciliū scriptores, quod putauerit
Fannia lege perpetuos in omne dierum genus centenos aris statutos. Centum enim
aris Fannius constituit, sicuti suprā dixi, festis quibusdam diebus, eosq; ipsos dies no
minauit. Aliorum autem dierum omnium in singulos dies sumptus inclusit intra aris
aliās tricenos, aliās denos. Lex deinde Licinia rogata est, quæ cum certis diebus sicuti
Fannia centenos aris impēdi permisset, nuptiis ducenos indulset, cæterisq; diebus sta
tuit aris tricenos; cum & carnis arida, & salsamenti certa pondera in singulos dies con
stituerit. Sed quicquid esset tum è terra, uite, arboreq; promiscue atq; indefinite largi
ta est. Huius legis Lælius poëta meminit in erotopægniis. Verba Lælii hæc sunt: Qui
bus hæc dum, qui ad epulas fuit allatus, dimissum, cœnamq; ita ut lex Licinia sanxisset,
pomis, holeribusq; instructam: Lex Licinia, inquit, introducitur, lux liquida hæc do red
ditur. Lucilius quoq; legis istius meminit in his uerbis: Legem uitemus Licini. Postea
L. Sylla dictator, cum legibus istis situ atq; senio oblitteratis, pleriq; in patrimoniis ami

Fortassis
ἐπὶ χύσῃ.

Mutitarent.

Vinum alieni
gena.
Fannia lex.

Licinia lex.

plis heluarentur, & familiam pecuniamque suam prandiorum gurgitibus proluiscent, le-
gem ad populum tulit, qua cautum est, ut calēdis, idibus, nonisque, diebusque ludorum,
& feriis quibusdam solennibus. HS. tricenos in cenā insumere ius potestasque esset: ca-
teris autem aliis diebus omnibus, nō amplius ternos. Præter has leges, Aemiliam quoque
que legem inuenimus, qua lege non sumptus cenarū, sed ciborum genus, & modus
præfinitus est. Lex deinde Antia præter sumptum æris id etiam sanxit, ut qui magistra-
tus esset, magistratūque capturus esset, ne quō ad cenam nisi ad certas personas itaret.
Postremo lex Iulia ad populum peruenit, Cæsare Augusto imperante, qua profectis quodam
diebus ducenti finiuntur: calendis, idibus, nonis, & aliis quibusdam festiuis trece-
ti: nuptiis autem & repotiis. HS. millies esse. Etiam dicit Capito Atteius edictum, diu-
ne Augusti, an Tiberii Cæsaris non satis commemorari: quo edicto per dierum varias so-
lennitates, à CCC. HS. ad usque duo milia sumptus cenarum propagatus est, ut his saltē
finibus luxuriæ effluuiescentis æstus coerceretur.

Quid Græci ἀναλογία, quid contra ἀνωμαλία uocent.

Caput .XXV.

Analogia.
Anomalia.

Aristarchus.
Crates.

Raro.
Rariter.
Assentio.

IN latino sermone, sicut in græco alii ἀναλογία sequendā putauerūt, alii ἀνωμαλία.
ἀναλογία est similitudo similis declinatio, quam quidam latine proportionē uocant.
ἀνωμαλία, est inæqualitas declinationum consuetudinem sequēs. Duo autem Græ-
ci grammatici illustres, Aristarchus & Crates, summa ope, ille ἀναλογία, hic ἀνωμαλία
defensitauerunt. M. Varronis liber ad Ciceronem de lingua latina octauus, nullam esse ob-
seruationem similitudinis docet. Itaque in omnibus penē uerbis consuetudinem domina-
ri ostendit. Sicuti cum dicimus, inquit, lupus lupi, probus probi, & lepus leporis. Item
paro parui, lauo laui, pungo pupugi, tundo tutudi, & pingo pinxi. Cumque, inquit,
a ceno, & prandeo & poto, & cenatus sum, & pransus sum, & potus sum dicamus, &
astringor, tum & extergor, & lauor, astringi, & extersi, & laui dicimus. Item cum dica-
mus ab osco, thusco, græco, osce, thusce, græce. A Gallo tñ & a Mauro gallice & mauri-
ce dicimus. Item a probus probe, a doctus docte, sed a rarus non dicitur rare, sed alii ra-
ro dicunt, alii rariter. Idem M. Varro in eodem libro: Sentior, inquit, nemo dicit, &
id per se nihil est, assentior tamen fere omnes dicunt. Sifenna unus assentio in senatu di-
cebat, & eum postea multi secuti, neque tamen uincere consuetudinem potuerunt. Sed
idem Varro in aliis libris multa pro ἀναλογία tuenda scripsit. Sunt igitur hi tanquam lo-
ci quidam communes, contra ἀναλογία dicere, & item rursus pro ἀνωμαλία.

Sermones M. Frontonis, Phauorini philosophi de generibus colorum, uocabulisque eorum græcis & latinis, atque
inibi color spadix, & cuiusmodi sit.

Caput .XXVI.

Phauorinus philosophus, cum ad M. Frontonem consularem pedibus ægrum
uideret, uoluit me quoque ad eum secum ire. Ac deinde cum ibi apud Frontonē
plerisque uiris doctis presentibus, sermones de coloribus uocabulisque eorum agi-
tarent, quod multiplex colorum facies, appellationes autē incertæ & exiguæ forent: Plura,
inquit, sunt Phauorinus in sensibus oculorum, quā in uerbis uocibusque colorum discrimina. Nā
ut alias eorum concinnitates omittamus, simplices isti, rufi & uirides colores, singula qui-
dē uocabula, multas autē species differētes habent. Atque eā uocē inopiā in lingua magis
latina uideo, quā græca: quippe qua rufus color a rubore quidem appellatus est: Sed
cum aliter rubeat ignis, aliter sanguis, aliter ostrum, aliter crocus, has singulas rufi uari-
etates, latina oratio singulis propriisque uocabulis non demonstrat, omniaque ista signifi-
cat una ruboris appellatione: cum tamen ex ipsis rebus uocabula colorum mutuetur,
& igneum aliquid dicit, & flammeum, & sanguineum, & croceum, & ostrinum, &
aureum. Rufus enim color, & ruber nihil a uocabulo rufi differūt, neque proprietates
eius omnes declarant. ἔανδός ἔν ἡλίου πυρρός, ἡλίου ἐρυθρός, ἡλίου φοινικῆς scilicet, habere quasdam
distantias coloris rufi uidentur, uel augentes eum, uel remittētes, uel mista quadam spe-
cie temperantes. Tum Fronto ad Phauorinū, nō inficias, inquit, imus, quin lingua græ-
ca, quā tu uidere legisse, prolixior fusiorque sit, quā nostra. Sed in istis coloribus, quod

bus modo dixisti, designandis, non perinde inopes sumus, ut tibi uideatur. Non enim
hæc sunt sola uocabula rufum colorē demonstrantia, quæ tu modo dixisti, rufus, & ruber,
sed alia quoque habemus plura, quā quæ dicta abs te græca sunt. Fuluus enim & flauus
& rubidus, & phœniceus, & rutilus, & luteus, & spadix, appellationes sunt rufi colo-
ris, aut acuentes eum, quasi incendentes, aut cum colore uiridi miscentes, aut nigro in-
fuscantes, aut uirenti sensim albo illuminātes. Nam phœniceus, quem tu græce φοινικῆα
dixisti, noster est: & rutilus, & spadix phœnicei σπώδινος, qui factus græce, noster est,
exuberantiā splendoremque significat ruboris: quales sunt fructus palmæ arboris non
admodum sole incocti, unde spadix & phœnicei nomen est. Spadica enim Dorici uo-
cant auulsum ē palma termitem cum fructu. Fuluus autē uidetur de rufo atque uiridi mi-
stus, in aliis plus uiridis, in aliis plus rufi habere. Sic poeta uerborum diligentissimus,
fuluam aquilam dicit & iaspidem, fuluos galeros, & fuluum aurum, & arenam fuluā,
& fuluum leonē. Sicque Ennius in annalibus fuluo ære dixit. Flauus contra uidetur ex
uiridi, & rufo, & albo concretus. Sic flauentes comæ, & quod mirari quosdam uideo,
frondes olearum a Vergilio dicuntur flauæ. Sic multo antè Pacuuius aquam flauam
dixit, & flauum puluerem: cuius uersus (quoniam sunt iucundissimi) libens cōmemini:
Cedo tamen pedem lymphis flauis flauum ut puluerem,
Manibus iisdem, quibus Vlyssi sæpe permulsi, abluam:
Lasitudinemque nimiam manuum mollitudine.

Rubidus autem est rufus atrore & nigrore multo mistus. Luteus contra, rufus color est
dilucidior: unde eius quoque nomen esse factū uidetur. Non ergo, inquit, mi Phauori-
ne, species rufi coloris plures apud Græcos, quā apud nos nominant. Sed ne uiridis qui-
dē color pluribus ab illis, quā a nobis uocabulis dicit. Neque nō potuit Verg. colorē equi
significare uiridem, uolēs ceruleum magis dicere equum quā glaucū. Sed maluit uerbo
ut notiore græco, quā inusitato latino. Nostris autē latinis ueteribus cœsia dicta est, quæ
a Græcis γλαυκώπις dicitur: ut Nigidius ait, de colore cœli, quā cœlia. Postque hæc Fronto di-
xit, tum Phauorinus sciētiam rege huberem, uerborumque eius elegantiam exosculatus,
absque te, inquit, uno forsitan lingua profecto Græca longe antecisset, sed tu mi Fronto,
quod in uersu Homérico est, id facies:

ἡλίου νίκηρ ἐπ' ἀρετῇ ἀμφίρροπος ἔδνηκε.

Sed cum omnia libes audiui, quæ peritissime dixisti, tum maxime quod uarietatem fla-
ui coloris enarrasti, fecistique ut intelligerem uerba illa ex annali. XIII. Enni amœnissi-
ma, quæ minime intelligebam:

Verrunt extemplo placide mare marmore flauo,
Ceruleum spumat mare conferta rate pulsum.

Non enim uidebatur ceruleum mare cum marmore flauo conuenire. Sed cum sit ita,
ut dixisti, flauus color uiridi & albo mistus, pulcherrime prorsus spumas uirentis ma-
ris, flauo marmore appellauit.

Quid T. Castritius existimauerit super Sallustij uerbis & Demosthenis, quibus alter Philippum descripsit, alter Sen-
torium.

Caput

.XXVII.

Verba sunt hæc grauiā atque illustriā de rege Philippo Demosthenis: εὐρωπὸν δὲ
ἀντὶ τοῦ φίλιππου πρὸς ὃν ἡμῖν ὁ ἀγὼν, ὑπὲρ ἀρχῆς, καὶ δι' ἀναδείξεως, τὸν ὀφθαλμὸν ἐκκεκομμέ-
νον, τὴν κλῆρ κατεργάσατο, τὴν χεῖρα, τὸ σκέλος πεπηρωμένον. τῶν δὲ ἀρ βολιδῶν μέρος ἡ
πύχνη τοῦ σώματος παρελθὼν τὸ προτέρον, ὥστε εἰς τοὺς μετὰ ἡμῖν καὶ δόξας εἶναι. Hæc æmulari
uolēs Sallustius, de Sertorio duce in historiis ita scripsit: Magna gloria tribus milibus
in Hispaniam T. Didio imperāte, magno usu bello Marfico, paratu militum & armorum
fuit. Multaque tum ductu eius, quæ rapta primo per ignobilitatem, deinde per inuidiā
scriptorū, celebrata sunt, quæ eminus faciē suam ostentabant, aliquot aduersis cicatri-
cibus, & effosso oculo, quo ille dehonestamēto corporis maxime lætabat. Neque illis
anxius, quia reliqua gloriosius retinebat. De utriusque his uerbis T. Castritius esse pensi-
taret: nonne inquit, ultra naturæ modū humanæ est, dehonestamēto corporis lætari?

C illi

Letitia.

Terræmotus
ratio.

Siquidē lētitia dicit exultatio quādam animi, cū gaudio efferuentiore, euetu reꝝ expe-
titaz. Quanto illud ſyncerius & humanius, magisq; oībus cōueniens παρ ὅτι ἄρ βελανδι-
μέρς ἢ πύχνη το σώματς παρελίδ το το προίμονορ. Quibus uerbis, inquit, ostendit Phi-
lippus non ut Sertorius corporis dehonestamento latus, quod est, inquit, insolens &
immodicū, sed praeſtudio laudis & honoris, iacturaz damnorq; corporis cōtemptor,
qui ſingulos artus ſuos fortunæ prodigendos daret, quaſtu atq; compendio gloriarū.

Non esse compertum, cui deo rem diuinam fieri oporteat, cum terra mouetur uiribus. Caput .XXVIII.

Quam esse causa uideatur quamobrem terræ motus fiant, non modo his cōmunibus hoīm sensibus opinioibusq; cōpertū nō est, sed ne inter physicas qdem philosophias satis cōstitit, uentorum ne ui accidant, specus hiatusq; terræ subeuntium, an aquarum subter in terræ cauis undantium fluctibus pulsibusq; ita uti uidentur existimasse antiquissimi Græcorū, qui Neptunū *ἐννοσίγαιος*, *νῆπιος* *ἰσχυρός*, appellauerūt, an cuius aliæ rei causa, alterius uē dei ui ac numine, nondū etiam (sicut diximus) pro certo creditum. Propterea ueteres Romani cum in omībus aliis uitæ officiis, tum in constituendis religionibus, atq; in diis immortalibus animaduertendis castissimi cautissimiq; ubi terram mouisse senserant, nuntiatum uē erat, feri as eius rei cā edicto imperabant. Sed dei nomē, ita uti solet, cui seruari ferias oporteret, statuere & edicere quiescebant: ne alium pro alio nominādo, falsa religione populum alligarēt. eas ferias si quis polluisset, piaculoq; ob hāc rē remotus esset, hostiā siue deo, siue deæ immolabat. Idq; ita ex decretis pontificū obseruatū esse M. Varro dicit: quoniā & qua ui, & per quem deorū, dearum uē terra tremere, incertū esset. Sed de lunæ motibus, solisq; defectionibus, non minus in eius rei causa reperienda sese exercuerunt. Quippe M. Cato uir in cognoscendis rebus multi studiū, incerta tñ causa & incuriosa super ea re opinatus est. Verba Catonis ex originum quarto hæc sunt: Non libet scribere qđ in tabula apud Ponti. maxim. est, quoties annona cara, quoties lunæ aut solis lumini caligo, aut quid obstitērit, usque adeo paruifecit rationes ueras solis & lunæ deficientium, uel scire, uel dicere.

Apologus Aesopi Phrygis memoratu non inutilis.

Caput .XXIX.

Acſopi apolo
gus.

AEsopus ille ē Phrygia fabulator haud immerito sapiens existimatus est, cum quæ utilia monitu suasuq; erant, non seuerē, non imperiose præcepit, & censuit, ut philosophis mos est: sed festiuos delectabilesq; apologos commentus, res salubriter ac prospicienter animaduersas in mētes animosq; hominum cū audiendī quadam illecebra induit: uelut hæc eius fabula de auiculæ nidulo, lepide atq; iucunde præmonet spem, fidutiāq; regū, quas efficere quis possit, haud unq; in alio, sed in semet ipso habendam. Auicula, inquit, est parua, nomen est cassita, habitat nidulaturq; in segetibus, id fermē temporis ut appetat messis, pullis iam iam plumantibus. Ea cassita in sementes forte concesserat tēpestiuiores, propterea frumentis flauescētib; pulli etiā tunc inuolucres erant. Cum igitur ipsa iret cibum pullis quæsitum, monet eos, ut si qd ibi rei nouæ fieret diceretur ue, animaduertērent, idq; uti sibi ubi redisset, rēfūtiarent. Dominus postea segetum illarū filium adolescentē uocat, & uidēs ne inquit, hæc ematuruisse, & manus iam postulare? Iccirco die crastini, ubi primū diluculabit, fac amicos adeas, & roges ueniant, operamq; mutuam dent, & messē hanc nobis adiuent. Hæc ille ubi dixit, discessit: atq; ubi rediit cassita, pulli trepiduli circumstrepere orareq; matrem, ut statim iam properet, atq; alii in locū sese asportet: nam dominus, inquit, mihi sit qui amicos rogaret, uti luce oriēte ueniant, & metāt. Mater iubet eos à metu otiosos esse. Si enim dominus, inquit, messē ad amicos reicit, crastino seges non metetur, neq; necesse est hodie uti uos auferam. Die igitur postero mater in pabulum uolat, dominus quos rogauerat opperit, sol feruit, & sit nihil, & amici nulli erāt. Tunc ille rursus ad filium, amici isti, inquit, magnā in partē cessatores sunt, quin potius imus, & cognatos, affines, uicinosq; nostros oramus, ut adsint cras temporī ad metendū: Idem hoc

pulli pauesacti matri nuntiant. Mater hortatur, ut tū quoq; sine metu, ac sine cūra sint: cognatos affinesq; nullos fermē tam esse obsequibiles ait, ut ad laborem capeſſendum nihil cunctentur, & ſtatim dicto obediant. Vos modo (inquit) aduertite, ſi modo quid denuo dicetur. Alia luce orta, auis in paſtum profecta eſt, cognati & affines operam quam dare rogati ſunt, ſuperſedent. Ad poſtremum igitur dominus filio: ualeant (inquit) amici cum propinquis: afferes prima luce falces duas, unā egomet mihi, & tu tibi capies alteram, & frumentum noſmetipſi manibus noſtris cras metemus. Id ubi ex pulis dixiſſe dñm mater audiuit, tempus, inquit, eſt cedendi & abeundi, fiet nunc dubio ꝑ cul quod futurū dixit. In ipſo em̃ iam uertitur cuiā eſt res, nō in alio unde petitur. Atq; ita caſſita nidum migravit, & ſeges à domino demeſſa eſt. Hæc quidem eſt Aefopi fabula de amicorum & propinquorum leui & inani fiducia. Sed quid aliud ſanctiores libri philoſophorum monent, quā ut in nobis tantum ipſis nitamur? Alia autem omnia quæ extra nos, extraq; noſtrum animum ſunt, neq; pro noſtris, neq; pro nobis du camus. Hunc Aefopi apologum Q. Ennius in ſatyris, ſcite admodum & ueniſte uerſibus quadratis compoſuit, quorum duo poſtremi iſti ſunt: quos habere cordi & memoriae operæpretium eſſe hercle puto:

Hoc erit tibi argumentum semper in promptu situm,

Ne quid expectes amicos, quod tu agere possis.

Quid obseruatum sit in undarum motibus, & que in mari alio atq; alio modo fiunt, austris
flantibus aquilonibusq;.

Hoc sæpenumero in undarum motu obseruatum est, quas aglones uenti, quicq; ex eadem cœli regione aer fluit, quas uē faciunt in mari austri atq; africī. Nam fluctus, qui flante aquilone maximi ac creberrimi excitantur, simulac uētus posuit, sternuntur & confluēscunt, & mox fluctus esse desinunt. At non idem fit flante austro, uel africo, quibus iam nihil spirantibus, undæ tamen factæ diutius tu ment, & à uēto quidem iamdudum tranquillæ sunt. Sed mare est etiam atq; etiam undabundum. Eius rei causâ esse coniectatur, quod uenti à septentrionibus ex altiore cœli parte in mare incidentes, deorsum in aquarum profunda quasi præcipites deferunt, undasq; faciunt nō prorsus impulsas, sed ui intus commotas, quæ tantisper erutæ uoluntur, dum illius infusi desuper spiritus uis manet. Austri uero & Africī ad meridiānum orbis circulum, & ad partem axis infimam depressi, inferiores & humiles per su prema æquoris euntis protrudunt magis fluctus, quàm eruunt, & ideo non desup læse, sed propulsæ in aduersum aquæ etiam desistente flatu, retinent aliquantisper de pristino pulsu impetum. Id autem ipsum, quod dicimus, ex illis quoq; Homericis uersibus, si quis non incuriose legat, adminiculari potest. Nam de austri flatibus ita scripsit:

ἔνθα νότος πόντος λυδῶνα εἰς λάαμ ὠθεῖ.

Contra autem de borea, quem aquilonem appellamus, alio dicit modo:

καὶ βορέης ἀνθηγενέτης μέγα κύμα κυλίνδων.

Ab aquilonibus enim qui alti superniq; sunt, fluctus excitatos quasi per prona uolui dicit. Ab austris autem ijs, qui humiliores sunt, maiore ui quadam propelli sursum atq; subijci. Id enim significat uerbum *λάωω ὠθεῖν*; Sicut in alio loco, *λάωω ἄνω* a uento mutari. *ᾠθεῖν*. Id quoq; à peritissimis rerum philosophis obseruatum est, austris spirantibus mare fieri glaucum, & cæruleum, aquilonibus obscurius, atriusq;. Cuius rei causam, cum Aristotelis libros problematum percerpsimus, notauī, cur austro spirante mare cæruleum fiat, aquilone obscurius atriusq;: an propterea quod aquilo minus mare perturbat? Omne autem quod tranquillius est, atrum esse uidetur.

• A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM

COMMENTARII LIBER .III.

Quæsitum ac traditum quam ob causam Sallustius auaritiâ dixerit non animum modo uirilem, sed corpus quoque
psum effeminare. Caput Primum.

Caput Primum



Yeme iam discedete, apud balneas Scias in area sub calido sole cum Phauorino philosopho ambulabamus, atq; ibi inter ambulandum legebatur Catilina Sallustij, quem in manu amici conspectum legi iusserat. Cumq; hæc uerba ex eo libro lecta essent: Auaritia pecuniæ studium habet, quam nemo sapiens concupiuit, ea quasi uenenis malis imbuta, corpus animumq; uirile effœminat, semper infinita & insatiabilis est, neque copia, neque inopia minuitur: Tum Phauorinus me aspiciens: quo, inquit, pacto corpus hominis auaritia effœminatur? Quid enim istuc sit, quod animum uirile ab ea effœminari dixit, uideor ferme assequi: sed quonam modo corpus quoq; hominis effœminet, nondum reperio. Et ego in quā longē iamdiu in eo ipso quarendo fui, ac nisi tu occupasses, ultro te hocrogassem. Vix ego hæc dixeram cunctabundus, atq; inibi quispiam de sectatoribus Phauorini, quidebatur esse in literis ueterator: Valerium, inquit, Probum audiui hæc dicere, usum esse Sallustium circumlocutione quadam poetica: & cum dicere uellet, hominē auaritia corrumpi, corpus & animum dixisse, quæ duæ res hominem demonstrarent. Nāq; homo ex anima & corpore est. Nunq̃, inquit Phauorinus, quod equidem scio, tam inportuna tamq; audaci argutia fuit noster Probus, ut Sallustium uel subtilissimum breuitatis artificem, periphrasim poetarū facere diceret. Erat tum nobiscum in eodē ambulacro homo quispiam sanē doctus, is quoq; à Phauorino rogatus, ecquid haberet super ea re dicere, huiusmodi uerbis usus est: Quos, inquit, auaritia minuit & corrūpit, quicq; sese quærenda undiq; pecunia dederunt, eos plerosq; tali genere uitæ occupatos uidemus: ut sicuti alia in his omnia præ pecunia, ita labor quoq; uirilis exercendiq; corporis studium relictum sit. Negotijs se plerūq; umbraticis, & sellularijs quæstibus intentos habent, in quibus omnis eorū uigor animi corporisq; elanguescit, & quod Sallustius ait effœminat. Tum Phauorinus legi denuo uerba eadē Sallustij iubet, atq; ubi lecta sunt: Quid igitur (inquit) dicemus, quod multos uidere est pecuniæ cupidos, & eosdem tamen corpore esse uegeto ac ualentē? Tum ille ita respondit, non hercle inscite: Quisquis est, inquit, pecuniæ cupiens, & corpore tñ est bene habito, ac strenuo, aliarum quoq; rerū uel studio, uel exercitio eum teneri necessarium est, atq; in sese colendo non æque esse parcum. Nam si auaritia sola summa, omnes hominis partes affectionesq; occupet, etsi ad incuriam usq; corporis grassetur, ut per illam unam, neq; uirtutis, neq; uirium, neq; corporis, neq; animi cura assit, tum deniq; is uere dici potest effœminato esse & animo, & corpore, qui neq; sese, neq; aliud curet, nisi pecuniam. Tum Phauorinus, aut hoc, inquit, quod dixisti, probabile est, aut Sallust. odio auaritiæ, plus quā potuit eam criminatus est.

Quemnam esse natalem diem M. Varro dicat eorum, qui ante noctis horam sextam, post eam nati sunt. Atq; inibi de temporibus, terminisq; dierū, qui ciuiles nominantur, & usq; quaq; gentiū uarie obseruantur, & præterea qd Q. Mutius scripserit super ea, quā maritus nō iure usurpasset, qd rōnem ciuilis anni non habuerit. Caput II.

QVari solitum est, qui noctis hora tertia quartæue, siue qua alia nati sunt, uter dies natalis haberi appellariq; debeat, isne, quem nox ea consecuta est, an qui dies noctem cōsecuturus est. M. Varro in lib. rerū humanarū, quem de diebus scripsit: Homines, inquit, qui media nocte ad proximam mediam noctē in his horis. xxiij. nati sunt, una die nati dicuntur. Quibus uerbis ita uidetur dierum obseruationē diuississe, ut q post solē occasum añ mediā noctē natus sit, is ei dies natalis sit, à quo die ea nox coeperit. Cōtrā uero q in sex horis posterioribus nascatur, eo die uideri natum, qui post eam noctem diluxerit. Athenienses autem aliter obseruare idem Varro in eodem libro scripsit, eosq; à sole occaso, ad solem iterum occidentem omne id mediū tēpus unum diē esse dicere. Babylonios porro aliter. A sole em exorto, ad exortum eiusdem incipientē, totum id spatium unius diei nomine appellare, Multos ue-

ro in terra Vmbria unum, & eundem diem esse dicere à meridie ad insequentem meridiem. Quod quidem, inquit, minus absurdum est. Nam qui calendarum hora sexta natus est apud Vmbros, dies eius natalis uideri debet & calendarum dimidiarum, & qui est post calendarum dies, ante horam eiusdem sextam. Populum autem Romanum ita uti Varro dixit, dies singulos annumerare à media nocte usq; ad mediam proximam multis argumentis ostenditur. Sacra sunt Romana partim diurna, partim nocturna, sed ea quæ inter noctem fiunt, diebus adiunguntur, non noctibus. Quæ igitur sex posterioribus noctis horis fiunt, eo die fieri dicuntur, qui proximus eam noctem illucescit. Ad hoc ritus quoq; & mos auspicandi eandem esse obseruationem docet. Nam magistratus quando una die eis auspicandum est, & id super quo auspicauerunt agendum, post mediam noctem auspicantur, & post exortum solem agunt, auspicariq; esse & egisse ex eodem die dicuntur. Præterea tribuni plebei, quos nullum diem abesse Roma licet, cum post mediam noctem proficiunt, & post primam facem ante mediam sequentem reuertuntur, non dicuntur abfuisse unum diem, quando ante horam noctis sextam regressi partem aliquam illius in urbe Romana sunt. Quo quoque Mutium iuriconsultum dicere solitum legi, non esse usurpatam mulierem, quæ cum calendis Ianuarijs apud uirum causa matrimonij esse coepisset, ante diem quartam calendis Ianuarias sequentes usurpatum isset: Non enim posse impleri trinotium, quod abesse à uiro usurpandi causa ex duod. tabulis deberet: quoniam tertiæ noctis posterioris sex horæ alterius anni essent, qui inciperet ex calendis. Istæ autem omnia de die rum temporibus, & finibus ad obseruationem disciplinamq; iuris antiqui pertinentia, cum in libris ueterū inueniremus, non dubitabamus, quin Vergilius quoq; id ipsum ostenderit, non exposite atq; aperte, sed ut hominem decuit poeticas res agentem recondita, & quasi operta ueteris ritus significatione,

Torquet, inquit, medios nox humida cursus,
Et me saeuus equis oriens afflauit anhelis.

His enim uersibus oblique (sicuti dixi) admonere uoluit diem, quem Romani Dies ciuilis, ciuilem appellauerunt, à sexta noctis hora oriri.

De noscendis explorandisq; Plauti comædijs, quoniam promiscue ueræ atq; falsæ nomine eius inscriptæ feruntur. Atq; inibi quod Plautus in pistrino, & Næuius in carcere fabulas scriptarint. Caput III.

VErum esse comperior, quod quosdam bene literatos homines dicere audiui, qui plerasq; Plauti comædias curiose atq; contente lectitauerunt, non indici-
bus Helij Sedigitij, nec Claudij, nec Aurelij, nec Accij, nec Manilij super his fabulis, quæ dicuntur ambiguae, credituros, sed ipsi Plauto moribusq; ingenij, atq; linguæ eius. Hac enim iudicij norma Varronem quoq; usum uidemus. Nam præter illas unā & uiginti, quæ Varronianæ uocantur, quas iccirco à cæteris segregauit, quoniam niam dubiosæ nō erant, sed consensu omnium Plauti esse censebantur. Quasdam item alias probauit adductus stylo atq; facetia sermonis Plauto congruentis. Easq; iam nominibus aliorum occupatas Plauto uindicauit. Sicuti istam quam nuperrime legebamus, cui est nomen Bæotia. Nam cum in illis una & uiginti non sit, & esse Aquilij dicatur, nihil tamen Varro dubitauit, quin Plauti foret, neq; alius quisquam non infre-
quens Plauti lector dubitauerit, si uel hos solos uersus ex ea fabula cognouerit, qui quoniam sunt, ut de illius Plauti more dicam, Plautinissimi: propterea & meminimus eos, & ascripsimus. Parasitus ibi esuriens hæc dicit:

Vt illum dii perdant, primus qui horas repperit,
Quicq; adeo primus statuit hic solarium,
Qui mihi comminuit misero articulatim diem.
Nam me puero uetus erat solarium
Multo omnium istorum optimum & uerissimum.
Vbi iste monebat esse, nisi cum nihil erat.
Nunc etiam quod est, non est, nisi soli lubet,

Itaq; adeo iam oppletum est oppidum solarijs.

Maior pars populi aridi reptant fame.

Neruularia comœdia. Phauorinus quoq; noster cum Neruulariam Plauti legerem, quæ inter incertas est habita, & audisset ex ea comœdia uersum hunc:

Strateæ scrupedæ stratiuilæ sordidæ, delectatus faceta uerbor; antiquitate, meretricum uitia atq; deformitates significantium, uel unus hercle inquit, hic uersus Plauti esse hanc fabulam satis potest fidei fecisse. Nos quoq; ipsi nuperrime, cū legeremus Fretum (nomen est id comœdiæ, quam Plauti esse quidam non putant) haud quicq; dubitauimus, quin & Plauti foret, & omnium maxime genuina. Ex qua duos hos uersus excripsimus, ut historiam quæreremus oraculi Arietini, Nunc illud est, quod Arietini responsum magnis ludis dicitur:

Arietinū ora culum. Peribo, si non fecero,

Si faxo, uapulabo. Marcus autem Varro in libro de comœdijs Plautianis primo actu uerba hæc ponit: Nam nec Gemini, nec Leones, nec Cordalium, nec Anus Plauti, nec Bis cōpressa, nec Bæotia unq; fuit. Neq; adeo ἄγρονος, neq; Cōmorientes, sed M. Acutici. In eodem lib. Varro. id quoq; scriptum etiam Plautium fuisse quēpiam poetam comœdiar;. Cuius qm̄ fabulæ Plauti inscriptæ forent, acceptas esse quasi Plautinas; cum essent non à Plauto Plautinæ, sed à Plautio Plautianæ. Feruntur aut sub Plauti noīe comœdiæ circiter centū atq; xxx. Sed homo eruditissimus Lælius quinq; & xx. esse eius solas existimauit. Non tñ dubium est, quin ista, & quæ scripta à Plauto non uident, & nomini eius adiiciuntur, ueter; poetar; fuerint, & ab eo retractatæ expolitæq; sunt, ac propterea recipiant stylum Plautinum. Sed em̄ Saturionem & Aditū, & tertiam quandam, cuius nunc mihi nomen nō suppetit, in pistrino est scripsisse Varro & pleriq; alij memoriæ tradiderunt, cū pecunia omī, quā in opis artificij scenico; peperat, in mercationibus perditā inops Romā redisset, & ob quærendū uictum ad circumagendas molas, quæ trusatiles appellant, operam pistori locasset. Sicuti de Nauio quoq; accepimus, fabulas eum in carcere duas scripsisse, Ariolum & Leonem, cum ob assiduam maledicentiam, & probra in principes ciuitatis, de Græcorum poetarum more dicta, in uincula Ro. à triuuiris coniectus esset. Vnde post à trib. ple. exemptus est, cum in ijs quas supra dixi, fabulis, delicta sua & petulantias dictorum, quibus multos antè læserat, diluisset.

Molæ trusatiles.

Nauius

Radendæ barbae mos.

Archeilai uerbum.

Dictū in molles.

Palme natus ra.

Quod P. Africano, & alijs tunc uiris nobilibus ante etatē senectam barbā, & genas radere moris fuit. Cap. II. III.

In libris quos de uita P. Scipionis Africani cōpositos legimus, scriptum esse aīad uertimus P. Scipioni Pauli filio, postq; de Poenis triumphauerat censorq; fuerat, eidem diem dictum esse ad populum à Clau. Afellio trib. pleb. cui equū in censura ademerat. Eumq; cum esset reus, neq; barbam desisse radi, neq; nō candida ueste uti, neq; fuisse cultu solito reorum. Sed cum in eo tpe Scipionem minorē. xl. annos fuisse cōstaret, quod de barba rasa ita scriptum esset, mirabamur. Comperimus aut ceteros quoq; in iisdē temporibus nobiles uiros, barbam in eiusmodi ætate rasitauisse. Iccirco pleraq; imagines ueterum, nō admodū senum, sed in medio ætatis, ita factas uidemus

Deliciarū uitii, & mollities oculorū & corporis, ab Archeilao phō cuidā opprobata acerbè sil & festiuiter. Ca. V

Plutarchus refert Archeilaum philosophū uehementi uerbo usum esse, de quo dam nimis delicato diuite, q; in corruptus tñ, & castus perinteger dicebat. Nā cū uocē eius infractam, ca pillumq; arte cōpositum, & oculos ludibundos, atq; illecebræ uoluptatisq; plenos uideret: nihil interest inquit, quibus membris cynædis sitis, posterioribus, an prioribus.

De ui atq; natura palmæ arboris, quod lignum ex ea ponderibus impositis renitatur. Caput VI.

Per hercle rem mirandam Arist. in. vii. problematum, & Plutar. in. vii. symposiacor; dicit: Si supra palmā (inqt) arboris lignū, magna pōdera imponas, ac tam grauiter urgeas oneresq; ut magnitudo oneris sustineri nō queat, nō deorsum

palma cedit, nec intra flectit, sed aduersus pondus resurgit, & sursum nitit recuruatq;. Propterea, inquit, Plutarchus in certaminibus palmam signum esse placuit uictoriæ, quoniam ingenium eiusmodi ligni est, ut urgentibus opprimentibusq; non cedat.

Historia ex annalibus sumpta de Q. Ceditio tribuno militum, uerbaq; ex originibus M. Catonis apposta, quibus Ceditij uirtutem cum Spartano Leonida equiparat. Caput VII.

Plurimum dñ boni facinus, græcarumq; facundiarum magniloquentia condignum M. Cato libris Originum de Q. Ceditio tribuno militum scriptum reliquit. Id profecto est ad hanc fermē sententiam: Imperator Pœnus in terra Sicilia bello Carthaginiesi primo, obuiam Romano exercitui progreditur: colles, locosq; idoneos prior occupat. Milites Romani (uti res narrata est) in locum insinuant fraudi & perniciæ obnoxium. Tribunus ad consules uenit: ostendit exitium de loci importunitate, & hostium circumstantia. Maturum censeo, inquit, si rem seruare uis, faciundum ut. CCCC. aliquos milites ad uerrucam illam (sic enim M. Cato locum editum asperumq; appellat) ire iubeas, eamq; uti occupet imperes hortensisq; hostes profecto ubi id uiderint, fortissimus quisq; & promptissimus, ad occurrandum pugnandumq; in eos prauertentur: unoq; illo negotio sese alligabunt, atq; illi omnes. CCCC. proculdubio obruncabuntur. Tu interea occupatis in ea cæde hostibus, tempus exercitus ex hoc loco educendi habebis. Alia, nisi hæc, salutis uia nulla est. Consul tribuno respondit, consilium quidē fidum atq; prouidens sibi uiderier. Sed istos (inquit) milites. CCCC. ad eum locum in hostium cuneos quisnam erit qui ducat? Si alium (inquit tribunus) neminem reperis, me licet ad hoc periculum utare. Ego hanc tibi & reipub. animam do. Consul tribuno gratias laudesq; egit. Tribunus & CCCC. ad moriendum proficiscuntur. Hostes eorū audaciam demirantur. Quorsum ire pergant in expectado sunt. Sed ubi apparuit ad eandem uerrucam occupandam iter intendere, mittit aduersum illos imperator Carthaginensis peditatum equitatumq;, illos quos in exercitu uiros habuit strenuissimos. Romani milites circumueniuntur, circumuenti repugnant. Fit prælium diu anceps, tandem superat multitudo. Quadringenti omnes tum unā perfoffi gladijs, aut missilibus operti, cadunt. Consul interibi dum ea pugna fit, se in locos tutos, atque editos subducit. Sed quod illi tribuno duci militum quadringentorum diuinitus in eo plio usus uenit, non iam nostris, sed ipsius Catonis uerbis subiecimus: Verba Catonis: Dñ immortales tribuno militum fortunam ex uirtute eius dedere. Nam ita euenit, cum saucius multifariam ibi factus esset, tum uulnus capiti nullum euenit. Eumq; inter mortuos defatigatum uulneribus, atq; spiratē quod sanguen defluerat, cognouere, eum sustulere. Isq; conualuit. Sæpeq; post illam operam reip. fortem atq; strenuam perhibuit. Illoq; facto quod illos milites subduxit, exercitum ceterū seruauit. Sed idem benefactum loco in quo ponas, nimium interest. Leonidas Lacedæmonius laudatur, qui simile apud Thermopylas fecit: Propter eius uirtutes omnis Græcia gloriam, atq; gratiam præcipuam claritudinis inclytissimæ decorauere monumentis, signis, statuis, elogijs, historijs: Alijsq; rebus gratissimum id eius factum habuere. At tribuno militum parua laus pro factis relicta, qui idem fecerat, atq; remp. seruauerat. Hanc Q. Ceditij uirtutem M. Cato tali suo testimonio decorauit. Cl. autem Quadrigarius annalium tertio, non Ceditio nomen fuisse refert, sed Laberio.

Litere eximie consulum C. Fabritij & Aemilij ad regem Pyrrhum à Q. Claudio scriptore historiarum in memoriam date. Caput VIII.

Cum Pyrrhus rex in terra Italia esset, & unam atq; alteram pugnam prospere pugnasset, satisq; angerentur Romani, & pleraq; Italia ad regem descuiisset, cum Ambracienis quispiam Timochares regis Pyrrhi amicus, ad C. Fabritium consulem furtim uenit, ac præmium petiuit: & si de præmio conueniret, promisit regē uenenis necare. Idq; facile esse factu dixit, quoniam filij sui pocula in conuiuio regi ministrarent: eam rem Fabritius ad senatum scripsit. Senatus legatos ad regem misit, mandauitq; ut de Timochare nihil proderent, sed monerent uti rex circumspectius

Ceditius tribunus.

Verruca.

Sanguen.

Leonidas.

Pyrrhus.

Timochares. Fabritius.

ageret, atque a proximorum insidijs salutem tutaret. Hoc ita uti diximus, in Valerij Antiatris historia scriptum est. Quadrigarius autem in lib. III. non Timocharem, sed Nicias ad se ad consulem, scripsit. Neque legatos a senatu missos, sed a consulibus. Et regem populo Ro. laudes atque gratias scripsisse, captiuosque omnes quos tum habuerit, restituisse et reddidisse. Consules tum fuerunt C. Fabritius atque Aemilius. Literas quas ad regem Pyrrhum super ea causa miserunt, Cl. Quadrigarius scripsit fuisse hoc exemplo: Consules Romani salutem dicunt Pyrrho regi: NOS pro tuis iniurijs continuo animo strenui, commotissime tecum bellare studemus. Sed communis exempli et fidei ergo, uisum est uti te saluum uelimus, ut esset, quem armis uincere possimus. Ad nos uenit Nicias familiaris tuus, qui sibi pretium a nobis peteret, si te clam interfecisset. Id nos negauimus uelle. Ne ue ob eam rem quicquam commodi expectaret. Et simul uisum est, ut te certior faceremus; ne quid eiusmodi si accidisset, nostro consilio ciuitates putarent factum: et quod nobis non placet, pretio, aut premio, aut dolis pugnare. Tu, nisi caueas, iacebis.

Quis et cuiusmodi fuerit, qui in proverbio fertur, equus Seianus. et qualis color equorum sit, qui spadices uocantur, de quo istius uocabuli ratione.

Caput .IX.

Equus Seianus.

Equi Diomedis.

Caius Bassus in commentarijs suis, item Iulius Modestus in. II. questionum consularum, historiam de equo Seiano tradunt, dignam memoria atque admiratione. Cn. Seium quempiam scribunt fuisse, eumque habuisse equum natum Argis in terra Graecia, de quo fama constans esset tanquam de genere equorum progenitus foret, qui Diomedis Thracis fuisset, quos Hercules Diomede occiso in Thracia Argos perduxisset. Eum equum fuisse dicunt magnitudine inusitata, ceruice ardua, colore Phoeniceo, flaua et comanti iuba: omnibusque alijs equorum laudibus quoque longe praestitisse. Sed eundem equum tali fuisse fato siue fortuna ferunt, ut quisquis haberet eum, possideretque, ut is cum omni domo, familia, furtunisque omnibus suis ad internicionem deperiret. Itaque primum illum Cn. Seium dominum eius, a M. Antonio qui postea triumphauit reip. constituenda fuit, capitis damnatum, miserando supplicio affectum esse. Eodem tempore Cor. Dolobellam consulem in Syriam proficiscentem, fama istius equi adductum Argos diuertisse, cupidineque habendi eius exarsisse, emissitque eum. HS. centum milibus. Sed ipsum quoque Dolobellam in Syria bello civili obsessum, atque interfectum esse. Mox eundem equum qui Dolobellae fuerat, C. Cassium qui Dolobellam obsederat, abduxisse. Quem Cassium postea satis notum est, uictis Parthis fusoque exercitu suo, miseram mortem oppetisse. Deinde Antonium post interitum Cassii partem uictoria, equum illum nobilem Cassii requisisse: et cum eo potitus esset, ipsum quoque postea uictum atque desertum, detestabili exitio interisse. Hinc proverbium de hominibus calamitosum ortum, dicitur: Solitum: Ille homo habet equum Seianum. Eadem sententia est illius quoque ueteris prouerbij, quod ita dictum accepimus: Aure Tolosanum. Nam cum oppidum Tolosanum in terra Gallia Q. Cepio consul diripisset, multumque auri in eius oppidi repleis fuisset, quisquis ex ea direptione aurum attigit, misero cruciabilique exitu perijt. Hunc equum C. Bassus uidisse se Argis refert, haud credibili pulchritudine, uigoreque, et colore exuberantissimo. Quem colore nos (sicuti dixi) puniceum, graece partim φοινικα, alij παρδικα appellant: quoniam palmae termes ex arbore cum fructu auulsus, spadix dicitur.

Quod est quedam septenarii numeri uis et facultas, in multis naturae rebus animaduersa, de qua M. Varro in hebdomadibus differit copiose.

Caput .X.

Septenarius numerus.

Vergiliae. Pliades. Errones. Zodiacus.

Marcus Varro in primo libro, qui inscribuntur hebdomades, uel de imaginibus, septenarii numeri (quem Graeci εβδομαδα appellant) uirtutes, potestatesque multas uariasque dicit. Is namque numerus, inquit, septetiones maiores minoresque facit in caelo. Item uergilias, quas παρδικας uocant. Facit etiam stellas, quas alij erraticas, P. Nigidius erroneas appellat. Circulos quoque ait in caelo circum longitudinem axis septem esse, e quibus duos minimos qui axem extremum tanguunt, ωλδς appellari dicit. Sed eos in sphaera quae ηριωπι uocatur, propter breuitatem non inesse. At neque ipse zodiacus septenario numero caret. Nam in septimo signo fit solstitium a bruma,

ma, in septimo bruma a solstitio, in septimo aequinoctium ab aequinoctio. Dies deinde illos, quibus halcyones hyeme anni in aqua nidulantur, eos quoque septem esse dicit. Praeterea scribit lunae curriculum confici integrum quater septenis diebus. Nam duodecimo fimo luna (inquit) ex quo uestigio profecta est, eodem redit. Autoremque opinionis huius Aristidem esse Samium. In qua re non id solum animaduerti debere dicit, quod quater septenis, id est octo et uiginti diebus, conficeret iter luna suum. Sed quod is numerus septenarius, si ab uno profectus, dum ad semetipsum progreditur, omneis per quos progressus est numeros comprehendat, ipsumque se addat, facit numerum octo et uiginti, quot dies sunt curriculum lunaris. Ad homines quoque nascendos uim numeri istius porrigi, pertinereque ait. Nam cum in uterum (inquit) mulieris genitale semen datum est, primis septem diebus conglobatur coagulaturque: fitque ad capiendam figuram idoneum. Post deinde quarta hebdomade, quod eius uirile foetus futurum est, caput, et spina quae est in dorso, informatur. Septima autem fere hebdomade, id est nono et quadragesimo die, totus (inquit) homo in utero absoluit. Illam quoque uim numeri huius obseruatam refert, quod ante mensem septimum neque masculus neque foemina, salubriter ac secundum naturam nasci potest: et quod si qui iustissime in utero sunt, post ducentos septuagintatres dies, postquam sunt concepti, quadragesima denique hebdomade ita nascuntur. Pericula quoque uitae fortunaeque hominum, quae climacteras Chaldaei appellant, grauissima quaeque fieri affirmat septenarijs. Praeter haec, modum esse dicit summum adolescendi humani corporis septem pedes: quod esse magis uerum arbitramur, quam quod Herodotus homo fabulator in. I. historiis, inuentum esse sub terra scripsit Oresti corpus, cubita longitudinis habens septem, quae faciunt pedes duodecim et quadrantem: Nisi si (ut Homerus opinatus est) uastiora prolixioraque fuerint corpora hominum antiquorum: et nunc quae si iam mundo senescente, rerum atque hominum decremenda sunt. Dentes quoque et in septem primis mensibus, et septenos ex utraque parte gigni ait, et cadere annis septenis, et genuinos annasci annis fere bis septenis. Venas etiam in hominibus, uel potius arterias, medicos musicos dicere ait, numero moueri septenario, quod ipsi appellant ηριωπι, quae sit in collatione quaternarii numeri. Discrimina etiam periculorum in morbis maiore uim fieri putant in diebus, qui conficiuntur ex numero septenarii. Eosque dies omnium maxime, ita ut medici appellant, ηρικονς, η ηριστιμονς, cuiquam uideri primam hebdomadam et secundam et tertiam. Necnon id etiam est ad uim, facultatesque eius numeri augendas, quod quibus inedia mori consilium est, septimo demum die mortem appetunt: Haec Varro de numero septenario scripsit admodum conquisite. Sed alia quoque ibidem congerit frigidiuscula, ueluti septem opera esse in orbe terrarum miranda, et sapientes item ueteres septem fuisse, et curricula ludorum circensium solennia septem esse, ad oppugnandas Thebas duces septem electos, tum ibi addit se quoque iam duodecimam annorum hebdomadam ingressum esse, et ad eum diem septuaginta hebdomadas librorum conscripsisse. Ex quibus aliquandiu cum proscripseret, direptis bibliothecis suis, non comparuisse.

Quibus, et quam friuolis argumentis Accius in didascalice utatur, quibus docere nititur Hesiodum esse quam Homerum natu antiquiorem.

Caput .XI.

Super aetate Homeri atque Hesiodi non consentitur. Alij Homerus quam Hesiodum maiorem natu fuisse scripserunt, in quibus Philochorus, et Xenophanes: Alij minorem, in quibus L. Accius poeta, et Ephorus historiae scriptor. M. autem Varro in primo de imaginibus: uter natus prior sit, parum constare dicit: sed non esse dubium, quin aliquo tempore eodem uixerint, idque ex epigrammate ostendit, quod in tripode scriptum est, qui in monte Helicone ab Hesiodo positus tradit. Accius autem in. I. didascalico leuibus admodum argumentis utitur, per quae ostendit Hesiodum natu priorem: Quod Homerus, inquit, cum in principio carminis Achillem esse filium Pelei diceret, quis esset Pelus non addidit: quam rem procul (inquit) dubio dixisset, nisi ab Hesiodo iam dictum uideretur. De Cyclope item, inquit, uel maxime quod unoculus fuit, rem tam in

D ij

Climacteres

Herodotus fabulator.

Oresti corporis longitudo.

Homeri Hesiodi aetas.

lignem non praterisset, nisi æque prioris Hesiodi carminibus uulgatum esset. De patria quoque Homeri multo maxime dissensum est: Alij Colophonium, alij Smyrnæum: sunt qui Atheniensem, sunt qui Aegyptium dicant fuisse. Aristoteles tradit ex insula Ionatū. M. Varro in lib. de imaginibus primo, Homeri imagini hoc epigramma apposuit:
Capella Homeri candida hoc tumulum indicat,
Quod ariete mortuo faciunt sacra.

ἡ πρὸς τὸν ἄλγεος ἀρετὴν τῶν πρὸς τὸν δὲ μὲν
ἐμὴν γὰρ, ὅς ἐστι, κολοφώνιον, σαλαμίνιον, ἢ ἄλλου, ἢ δὲ ἑνὸς.

Largum atq; auidum bibendi, à P. Nigidio doctissimo uiro, nouo et propemodum absurdo uocabulo bibosum dictum. Caput .XII.

Bibax.
Bibosus.

Bibendi auidū P. Nigidius in cōmentarijs grāmaticis, bibacē et bibosum dicit. Bibacē ego, ut edacem, à plerisque alijs dictū lego. Bibosum dictū etiam nusq̃ reperī, nisi apud Laberīū. Neq; aliud est, qđ simili inclinatu dicat. Nō em̃ simile est, ut uinosus, aut uitiosus, ceteraq; quæ hoc modo dicunt, qm̃ à uocabulis, non à uerbis inclinata sunt. Laberius in mīmo li. I. q Salinator. inscriptus est, uerbo hoc ita uti: Non mammosa, non annosa, non bibosa, non procax.

Quod Demosthenes etiam tum adolescens, cum Platonis philosophi discipulus foret, audito fortē Callistrato rhetore in concione populi, desistit à Platone, et sectatus est Callistratum. Caput .XIII.

Demosthen.

Hermippus hoc scriptū reliquit, Demosthenem admodum adolescentem uenititare in academiam, Platonemq; audire solitum. Atq; is inquit: Demosthenes domo egressus, ut ei mos erat, cum ad Platonem pergeret, compluribusq; populos concurrenteis uideret, percōtatur eius rei causam: cognoscitq; currere eos auditū Callistratū. Is Callistratus Athenis orator in rep. fuit, quā illi δῆμαγωγὸς appellat. Visum est paulū diuertere, expeririq; an ad digna auditu tanto properatum studio foret. Venit, inquit, atq; audit Callistratum, nobilem illam τῆς πόλεως δόξαν dicentem. Atq; ita motus, et demulctus, et captus ē, ut Callistratū iam inde sectari cōperit, academiam cum Platone reliquerit.

Callistratus.

Dimidium librum legi, aut dimidiam fabulam audiri, aliq; huiusmodi qui dicat, uitiose dicere. Eiusq; uitij causas reddere M. Varro, nec quenquam ueterum istæ uerbis ita usum esse. Caput .XIII.

Dimidiatum

Dimidium.

Dimidium librum legi, aut dimidiam fabulam audiui, uel quid aliud huiusmodi, te male ac uitiose dici existimat Varro. Oportet em̃ (inquit) dicere dimidiatum librū, non dimidium: & dimidiatam fabulam, non dimidiam. Cōtra autem, si ē sextario hemina fusa est, non dimidiatum sextarium fustum dicendum ē. Et qui quoq; ex mille nummū, quod ei debebatur, quingentos recepit, non dimidiatum recepit dicemus, sed dimidium. At si scyphus (inquit) argenteus mihi cum alio cōmunis, in duas partes dissectus sit, dimidiatum eum dicere esse scyphum debeo, non dimidium: Argentī autem quod in eo scypho inest, dimidium meum esse, non dimidiatum: differit, ac diuidit subtilissime, quid dimidium dimidiato intersit: Q. Ennium scīenter hoc in annalibus dixisse ait:

Sicuti si quis ferat uas uini dimidiatum.

Sic pars quæ deest ē uase, non dimidiata dicenda est, sed dimidia. Omnis autem disputationis eius, quam subtiliter quidem sed subobscure explicat, summa hæc est: Dimidiatum est quasi dismediatum, & in parteis duas pares diuisum. Dimidiatum ergo nō si ipsum quod diuisum est, dici haud conuenit. Dimidium uero est, non quod ipsum dimidiatum est, sed quæ ex dimidiato pars altera est. Cum igitur partem libri dimidiam legisse uolumus dicere, aut partem dimidiam fabulæ audisse: si dimidiam fabulam, aut dimidium librum dicemus, peccabimus. Totum enim ipsum, quod dimidiatum atq; diuisum est, dimidium dicis. Itaq; Lucilius eadem secutus:

Vno oculo (inquit) pedibusq; duobus

Dimidiatus ut porcus.

Et alio loco:

Quid nī? et scruta quidem ut uendat, scrutarius laudat.

Scruta.
Scrutarius.

Præfractam strigilem soleam improbus dimidiatam.
Iam in uigesimo manifestius dimidiam horam dicere studiose fugit, Sed pro dimidia dimidium ponit in hisce uersibus:

Tempestate sua, atq; eodem uno tempore, & horæ

Dimidio tribus confectis duntaxat eandem,

Et quartam.

Nam cum obuium proximumq; esset dicere: & hora dimidia tribus confectis, uigilate atq; attente uerbum non probum mutauit, per quod satis apparet ne horam quidem dimidiam recte dici, sed uel dimidiatam horam, uel dimidiam partē horæ. Propterea Plautus in Bacch. dimidium auri dicit, nō dimidiatū auri. Item in Aulularia, dimidiū obsonii, non dimidiarum obsoniū in hoc uersu:

Ei adeo obsonii hinc iussit dimidium dari.

In Menæchmis autem dimidiatum diem, non dimidium, in hoc uersu:

Dies quidem iam ad umbilicum dimidiatus mortuus est.

M. Cato in libro quem de agricultura conscripsit: Semen cupressi serito crebrū, ita uti linum feri solet, eo crebro terram insternito dimidiatum digitum. Iam id bene tabula, aut pedibus, aut manibus complanato. Dimidiatum autem, inquit, digitum, non dimidium. Nam digiti quidē dimidium, digitum autē ipsum dimidiatum dici oportet. Itē M. Cato de Carthaginiensibus ita scripsit: Homines defoderunt in terram dimidiatos, ignemq; circumposuerunt, ita interfecerunt. Neq; quispiam omnium qui probe locuti sunt, his uerbis secus quā dixi, usus est.

Extare in literis perq; hominum memorias traditum, quod repente multis mortem attulit gaudium ingens insperatum, interclusa anima et uim magni nouiq; motus non sustinente. Caput .XV.

Cognito repente insperato gaudio, expirasse animam refert Aristoteles philosophus Polycratam, nobilem scēminam ē Naxo insula. Philippides quoq; comœdiæ poëta, haud ignobilis ætate iā edita, cū in certamine poetarū præter spem uicisset, & latissime gauderet, inter illud gaudium repente mortuus est. De Rhodio etiā Diagora celebrata historia est. Is Diagoras tres filios adolescentes habuit, unū pugilem, alterum pancratiastem, tertium luctatorem. Eosq; omnes uidit uincere, coronariq; eodem Olympiæ die: & cum ibi eum tres adolescentes amplexi, coronis suis in caput patris positis fauiarentur, cumq; populus gratulabundus flores undiq; in eum iaceret, ibi in stadio inspectante populo, in oculis atq; in manibus filiorum animam efflauit. Præterea in nostris annalibus scriptum legimus, qua tempestate apud Cannas exercitus populi Romani cæsus est, anum matrem nuntio de morte filii allato, luctu atq; mœrore affectam esse. Sed is nuntius non uerus fuit. Atq; is adolescens nō diu post ex ea pugna in urbem rediit. Anus repente filio uiso, copia atq; turba, et quasi ruina incidentis inopinati gaudii oppressa, exanimataq; est.

Gaudio eneati.

Polycrata.

Philippides.

Diagoras.

Temporis uarietas in puerperijs mulierum, quænam sit à medicis et philosophis tradita, atq; inibi poetarum quoq; ueterum super eadem re opiniones. Multaq; alia auditu atq; memoratu digna. Verbaq; ipsa Hippocratis medici, ex lib. illius sumpta, qui inscriptus est περί τῶν γυναικῶν. Id quoq; esse à grauissimis uiris memoriæ mandatū. Ca. XVI.

ET medici, et philosophi illustres, de tempore humani partus quæsiuerunt, ποσὸς τῶν μηνῶν ἀνθρώπου κύσεσθαι χρόνος. Et multa opinio est. Ea q; iam pro uero recepta: Postq̃ mulieris uterus conceperit semen, gigni hominem septimo rarerent, nūquam octauo, sæpe nono, sæpe numero decimo mense. Eumq; esse hominem gignēdi summum finem, decem menses non inceptos, sed exactos. Idq; Plautum ueterem poetam dicere uidemus in comœdia Cistellaria his uerbis:

Tum illa quam compresserat

Decimo post mense exacto, hic peperit filiam.

Hoc idem tradit etiam Menander poeta uetustior, humanarum opinionum uel peritissimus. Versus eius super ea re de fabula Plotio posui:

γυνὴ καὶ δεκάμηνος.

Tempus partus humani.

Sed noster Cæcilius, cum faceret eodem nomine & eiusdem argumēti comœdiam, ac pleraque à Menandro sumeret, in mensibus tamen genitalibus nominandis, non prætermisit octauum, quem præterierat Menander. Cæcilius uersus hi sunt:

Insolēt ne mulier decimo mense parere?

Pol nono quoque, septimo atque octauo.

Eam rem Cæcilius non inconsiderate dixisse, neque temere à Menandro, atque à multorum opinionibus descivisse, M. Varro uti credamus, facit. Nam mense nonnunquam octauo editum esse partum in li. XIII. rerum diuinarum scriptum reliquit. Quo in libro etiam XI. mense aliquando nasci posse hominem dicit. Eiusque sententiæ, tam de. VIII. quam de XI. mense, Aristotelē laudat autorem. Sed huius de mense. VIII. dissensionis causa cognosci potest in lib. Hippocratis, qui inscriptus est περί τρωφής. Ex quo lib. uerba hæc sunt: ἐστὶ δὲ καὶ οὐκ ἐστὶν ὀκτάμηνος γένεσις. Id tam obscure, atque præcise, tamque aduerse dictum Sabinus medicus qui Hippocratem commodissime commentatus est, his uerbis enarrauit: ὅτι μὲν φαινόμενον ὡς τῶν μετὰ τὴν ἐκ τῆς μήτρας οὐκ ἐστὶν ὡς ἀνίσκοντα μετὰ ταῦτα, καὶ ὅτι οὐκ ἐστὶν ἀνίσκοντα μετὰ ταῦτα, οὐκ ἐστὶν ἀνίσκοντα μετὰ ταῦτα. Antiquos autem Romanos Varro dicit non receperisse huiusmodi quasi monstrosas raritates. Sed nono mense aut decimo, neque præter hos alias partionem mulieris secundum naturam fieri existimasse. Idcircoque eos nomina Parcis tribus fecisse à pariendo, & à nono atque decimo mense. Nam parca, inquit, immutata litera una, à partu nominata. Item nona & decima à partus tempestiui tempore. Cællius autem Vindex in lectionibus suis antiquis, tria, inquit, nomina parcae sunt: Nona, Decima, Morta, & uersum hæc Liuii antiquissimi poetæ ponit ex ὁδυσσεύς. Quando dies adueniet, quæ profata Morta est? Sed homo minime malus Cællius, mortam quasi nomen accepit, cum accipere quasi μοῖραν deberet. Præterea ego de partu humano, præterquam quæ scripta in libris legi, hoc quoque uenisse usu Romæ cōperi: Fœminam bonis, atque honestis moribus, non ambigua pudicitia in. XI. mense post mariti mortem peperisse: Factumque esse negotium propter rationem temporis, quasi marito mortuo, postea cōcepisset: quā decēuiri in decimo mense gigni hominem, nō in undecimo scripserunt. Sed diuum Hadrianū causa cognita, decreuisse in. XI. quoque mense partum edi posse: idque ipsum eius rei decretū nos legimus. In eo decreto Hadrianus id statuere se dicit, requisitis ueterum philosophorum, & medicorum sententiis. Hodie quoque in satyra forte M. Varronis legimus, quæ inscribitur Testamentum, uerba hæc: Si quis mihi filius unus pluresue in decem mensibus gignuntur, ii si erunt ὅνοι λυραὶ, ex hæcades sunt. Quod si quis undecimo mense, κατ' Ἀριστοτέλην, natus esto, Accio idem quod Titio ius esto apud me. Per hoc uetus prouerbiū Varro significat, sicuti uulgo dici solitum erat, de rebus inter se nihil distantibus, idem Accii quod Titii: ita pari eodemque iure esse in. X. mensibus natos, & in. XI. Quod si ita, neque ultra decimum mensem foetura mulierum protolli potest, quæri oportet cur Homerus scripserit Neptunum dixisse puellā à se recens compressā:

Χαῖρε νῦν Πιλόπτη, πρὶν παλομένης δ' ἐν αὐτῇ
τῆς ἐξ ἀγλαὰ τέκνα, ὡς οὐκ ἀπρόωλοι ἐνναί
ἀδανότῳ.

Id cum ego ad complureis grammaticos attulissem, partim eorum disputabant, Homeri quoque ætate, sicuti Romuli, annum fuisse non. XII. mensium, sed. X. Alii conuenisse Neptuno maiestatiq; eius dicebant, ut longiore tempore foetus ex eo grandesceret. Alii alia quædam nugalia. Sed Phauorinus mihi ait, πρὶν παλομένης ἐν αὐτῇ, non confecto esse anno, sed affecto. In qua re usus est uerbo non uulgarie significationis. Affecta enim (sicuti M. Cicero & ueterum elegantissimi locuti sunt) ea proprie dicebantur, quæ non ad finem ipsum, sed proxime fini progressa deductæue erant. Hoc uerbum ad hanc sententiam in Ciceronis oratione fuit, quam dixit de prouinciis consularibus. Hippocrates autem in eo libro (de quo supra scripsi) cum & numerum dierum, quibus conceptum in utero coagulū cōfirmatur, & tempus ipsius partionis nono aut decimo mē-

Prouerbiū.

Affecta quæ
sint.

se definiisset, neque id tamen semper eadem esse finem dixisset: sed alias ocyus fieri, alias seriū, hisce ad postremū uerbis usus est: γίνεται δὲ ἐν τούτοις καὶ παλαιοί, καὶ ἐλαστοὶ καὶ ὀλδοί. Quibus uerbis significat quod aliquando ocyus fieret, non multo tamen fieri ocyus: neque quod seriū, multo seriū. Memini ego Romæ accurate hoc atque solcite quaesitum, negotio non rei tunc parua postulante, an. VIII. mense infans ex utero uiuus editus, & statim mortuus, ius trium liberorum suppleuisset, cum abortio quibusdam, non partus uideretur mensis octauū intempestiuitas. Sed quoniam de Homérico annuo partu, ac de. XI. mense diximus quæ cognoueramus, uisum est non prætereundum, quod in Plinii secundi libro. VII. naturalis historiae legimus. Id autem quia extra fidem esse uideri potest, uerba ipsius Plinii posuimus: Massurius autor est, L. Papyrium prætorem secundo hærede lege agente, bonorum possessionem contra eum dedisse, cum mater partum se. XIII. mensibus tulisse diceret, quoniam nullum certum tempus pariendi statutū ei uideretur. In eodē lib. Plinii secundi uerba hæc scripta sunt: Oscitatio in enixu letalis est, sicut sternuisse à coitu abortiuū.

Quod tres libros Plato Philolai Pythagorici, & Aristoteles pauculos Speusippi philosophi mercati sunt, pretijs fidem non capientibus. Caput .XVII.

Memoriae mandatum est, Platonem philosophum tenui admodum pecunia familiarī fuisse: atque eum tamen treis Philolai Pythagorici libros decem milibus denarium mercatum. Id ei pretium donasse quidam scripserunt amicū eius Dionem Syracusanum. Aristotelem quoque traditū libros pauculos Speusippi philosophi post mortē eius emisse talētis Atticis tribus: ea summa fit nummi nostri. HS. duo, &. LXX. milia. τίμων amarulentus librum maledicentissimū conscripsit, qui σίλλων inscribitur: In eo li. Platonē philosophū, quē dixeram tenui admodum pecunia familiarī fuisse, contumeliose appellat, quod impenso pretio librum Pythagoricæ disciplinæ emisset, ex quo Timæum nobilē illum dialogū cōtinuasset. Versus super ea re τίμων hi sunt:

καὶ σὺ παλαιοὶ καὶ ὀλδοί
πολλοὶ δ' ἀργυρίων ὀλίγων ἡδὲ ἀξίας βίβλων
ὁδὸν ἀπαρχόμενοι γράφουσι δ' ἰδιόχρητες.

Quid sint pedarij senatores, & quam ob causam ita appellati. Quamque habeant originem uerba hæc ex edito tralatitio consulum: Senatores, quibusque in senatu sententiam dicere licet. Caput .XVIII.

Non pauci sunt qui opinantur pedarios senatores appellatos, qui sententiam in senatu non uerbis dicerent, sed in alienam sententiā pedibus irent. Quid igitur cum SENAT. Consult. per discessionem fiebat, nonne uniuersi senatores sententiā pedibus ferebant? Atqui hæc etiam uocabuli istius ratio dicitur, quam C. Bassus in cōmentariis suis scriptam reliquit. Senatores enim dicit in ueterum ætate, qui curulem magistratū gessissent, curru solitos honoris gratia in curiam uehi, in quo curru sella esset, supra quam considerent, quæ ob eam causam curulis appellaret. Sed eos senatores, qui magistratum curulem nondum ceperant, pedibus itauisse in curiam. Propterea senatores nondum maioribus honoribus functos, pedarios nominatos. M. autem Varro in satyra Menippea, quæ ἱπποκρίτων inscripta est, equites quosdam dicit pedarios appellatos. Videturque eos significare, qui nondum à CENS. in senatū lecti, senatores quidē non erant. Sed quia honoribus populi usi quidē erant, in senatū ueniebāt, & sententiæ ius habebant. Nam & curulibus magistratibus functi, qui nondum à censoribus in senatū lecti erant, senatores nō erant. Et quia in postremis scripti erant, non rogabantur sententias: sed quas principes dixerant, in eas descendebant. Hoc significabat edictum, quo nunc quoque COSS. cū senatores in curiam uocant, seruandæ consuetudinis causa, tralatitio utuntur. Verba edicti hæc sunt: Senatores, quibusque in senatu sententiam dicere licet. Versum quoque Laberii, in quo id uocabulum positum est, notari iussimus, quem legimus in mimo, qui Scriptor inscriptus est:

Caput sine lingua, pedaria sententia est.

De pedarijs
senatoribus.

Hoc uocabulū ā plerisq; barbare dici aīaduertim⁹, nā pro pedariis pedancos appellāt.

Qua ratione C. Bassus scripserit, parcum hominem appellatum, & quam eius uocabuli causam putari, & contra quem in modum, quibusq; uerbis Phauorinus hanc traditionem eius eluserit. Caput .XIX.

C. Bassus.
Parcus.

A Pud cœnam Phauorini philosophi cum discubitu fuerat, cœptusq; erat apponi cibus, seruus assistens mensæ eius legere inceperat, aut græcū quid literarum, aut nostratum: uelut eo die, quo affui ego, legebatur C. Bassi eruditi uiri liber de origine uerborum & uocabulorum, in quo ita scriptum fuit: Parcus composito uocabulo dictus est quasi par arcæ: qñ sicut in arca omnia recondunt, eiusq; custodia seruantur & continentur, ita homo tenax paruocq; contentus, omnia custodita et recondita habet sicuti arca, quam ob causam parcus, quasi par arcæ nominatus est. Tum Phauorinus ubi hæc audiuit, superstitione, inquit, & nimis moleste atq; odiose cōfabricatus commolitusq; magis est originem uocabuli C. iste Bassus, quā enarrauit. Nam si licet res dicere commentitias, cur nō probabilius uideatur, ut accipiamus parcum ob eam causam dictū, quod pecuniam cōsumi atq; impendi arceat & prohibeat, quasi pecuniarcus? Quin potius quod simplicius, inquit, ueriusq; est id dicimus? Parcus enim neq; ab arca, neq; ab arcendo, sed ab eo quod est parum & paruū denominatus est.

Pecuniarcus.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM

COMMENTARII LIBER .IIII.

Sermo quidam Phauorini philosophi cum grammatico iactantiore factus in Socraticum modum, atq; ibi inter sermonem dictum, quibus uerbis penus a Q. Scauola definita sit, quodq; eadē definitio culpata reprehensa sit. Ca. I.



Puēstibulo adium Palatinarum omnis ferē ordinū multitudo opperientes salutationem Cæsaris constiterant: atq; ibi in circulo doctorum hominum Phauorino philosopho præsentē, ostentabat quispiam grammaticæ rei doctior scholice quædam nugalia, de generibus & casibus uocabulorum differens, cū arduis superciliis uocisq; & uultus grauitate composita, tanquam interpret & arbiter Sibyllæ oraculorum. Tum aspiciens ad Phauorinum (quam ei etiam nondum satis notus esset) Penus quoq; inquit, uariis generibus dictum, & uarie declinatum est. Nā

& hoc penus, & hæc penus, & huius peni & peniris, & penitiris & penotiris ueteres dictitauerunt: Mundum quoq; muliebrem Lucilius in satyrarum. XVI. non uirili genere, ut ceteri, sed neutro appellauit his uerbis:

Mundū omne.

Legauit quidam uxori mundum omne, penumq;.

Quod mundum atq; penū? nam qui diiudicet istuc?

Atq; omnium horum & testimoniis & exemplis constrepebat. Cumq; nimis otiose si bi placeret, intercessit placide Phauorinus: & iam bone, inquit, magister quicquid est nomen tibi, abunde multa docuisti, quæ quidem ignorabamus, & scire haud sane potestulabamus. Quid enim refert mea eiusq; qui cum loquor, quo genere penum dicam, aut in quas extremas literas declinē, si nemo id nō nimis barbare fecerit? Sed hoc plane indigeo addiscere, quid sit penus, & quo sensu id uocabulum dicatur, ne rē quotidiani usus, tanquam qui in uenalibus latine loqui tentant, alia q̄ oportet, uoce appellē. Quæris, inquit, rem minime obscurā. Quis adeo ignorat penum esse, uinū, et triticū, & oleū & lentem, & fabam, atq; huiusmodi cetera? Etiam ne, inquit Phauorinus, milium, et panicum, & glans, & hordeum penus est? Sunt enim p̄p̄modū hæc quoq; eiusmodi. Cumq; ille reticēs hæreret: Nolo, inquit, hoc iam labores, an ista quæ dixi, penus appellent: sed potēs ne mihi nō speciem aliquā de penu dicere, sed definire, gñe proposito, & differentiis appositis quid sit penus? Quot sint penus genera, & quas differentias dicas, nō hercle, inq; intelligo. Rem, inquit Phauorinus, plane dicā. Postulas quod diffi-

Penus qd sit.

lius est, dici planius. Nam hoc quidem peruulgatum est, definitionem omnem ex genere & differentia consistere. Sed si idem me tibi præmandere (quod aiunt) postulas, Locustus ab Era faciam sane id quoq; honoris tui habendi gratia, atq; deinde ita exorsus est: Si (inquit) ego te nunc rogem, uti mihi dicas, & quasi circūscribas uerbis, quid homo sit, non opinor respōdeas hominē esse te atq; me. Hoc em̄ quis homo sit, ostendere est, nō quid homo sit, dicere. Sed si (inquam) peterem, ut ipsum illud quod homo est, definires, tum profecto mihi dicerēs hominē esse mortale animal, rationis & scientiæ capiens, uel quo alio modo dicerēs, ut eum à cæteris animalibus omnibus separares. Perinde igit nunc te rogo, ut quid sit penus dicas, non ut aliquid ex penu nomines. Tum ille ostentator, uoce iam molli atq; demissa: Philosophias (inquit) ego nō didici, nec discere appetui. Et si ignoro an hordeū ex penu sit, aut quibus uerbis penus definiatur, nō ea re literas quoq; alias nescio. Scire (inquit ridens iam Phauorinus) quid penus sit, non ex nostra magis ē philosophia, q̄ grammatica tua. Meministi enim credo, quæri solitū quid Vergilius dixerit penum instruere, uel lōgam, uel longo ordine. Vtrunq; enim profecto scis legi solitū. Sed ut faciam æquiore animo ut sis, ne illi quidem ueteris iuris magistri, qui sapientes appellati sunt, definisse satis recte existimant, qd sit penus. Nam. Q. Scauolam ad demonstrandum penum his uerbis usum audio: Penus est, inquit, quod esculentū aut poculentū est. Qd em̄ ipsius patrisfamilias, aut liberorū patrisfamilias, eiusq; familiæ quæ circum eos aut liberos eius est, & opus nō facit, causa paratum est (ut Mutius ait) penus uideri debet. Nam quæ ad edendum bibendumq; in dies singulos prandij aut cœnæ causa parant, penus nō sunt: sed ea potius, quæ huiusce gñis lōgæ usionis gratia contrahunt & recondunt, ex eo quod non in prōptu sint, sed intus, & penit⁹ habeantur, penus dicta sunt. Hæc ego, inquit, cum philosophiæ me dedissem, nō insuper tamen habui discere: qm̄ ciuib; Romanis latine loquentibus, rem non suo uocabulo demonstrare, nō minus turpe esset, q̄ hominē non suo nomine appellare. Sic Phauorinus sermones in genus cōmune, à rebus paruīs & frigidis, abducebat ad ea, quæ esset magis utile audire ac discere, nō allata extrinsecus, non per ostentationem, sed indidē nata, acceptaq;. Præterea de penu ascribendum hoc etiam putauī, Ser. Sulpitium in reprehensis Scauolæ capitibus scripsisse, Scio Helio placuisse, non quæ esui tantum & potui forent, sed thus quoq; & cereos in penu esse, quodq; esset eius fermē rei causa cōparatum. Massurius autem Sabinus in iuris ciuilis secundo, etiam quod iumentorum causa apparatus esset, quibus dominus uteretur, penori attributum dicit. Ligna quoque & uirgas, & carbones, quibus conficeretur penus, quibusdam ait uideri esse in penu. Ex ijs autem quæ promercalia & usuaria in locis ijsdem essent, ea sola esse penoris putat, quæ sint usui annuo.

Quid differat morbus, & uitium, & quam uim habeant uocabula ista in edicto ædiliū, & an eunuchus & steriles mulieres redhiberi possint. diuersaq; super ea res sententiæ. Caput .II.

In edicto ædiliū curulū, qua parte de mancipijs uendundis cautum est, scriptū sic fuit: Titulus seruorū singulorū ut scriptus sit curato, ita ut intelligi recte possit, quid morbi uitijq; cuiq; sit: quis fugitiuus erro⁹ ue sit: noxaue solutus nō sit. Præter ea quæsierunt iureconfulti ueteres, quid mancipium morbosum, quid ue uitiosum recte diceretur: quantum que morbus à uitio differret. Cæcilius Sabinus in libro quem de edicto ædiliū curulium composuit, Labeonem refert, quid esset morbus hisce uerbis definisse: Morbus est habitus cuiusque corporis contra naturam, qui usum eius facit deteriore. Sed morbum aliās in toto corpore accidere dicit, aliās in parte corporis. Totius corporis morbum esse, ueluti phlogia, aut febris: Partis autem, ueluti cæcitas, aut pedis debilitas. Balbus autē, inquit, & atypus, uitiosi magis quā morbofi sunt: & equus mordax aut calcitro, uitiosus, nō morbosus ē. Sed cui morbus est, is etiam uitio fus est. Neque id tamē contrā sit. Potest em̄ qui uitiosus est, non morbosus esse. Quāob rem cum de homine morbofo ageretur, nequaquam (inquit) ita diceretur: Quanto ob id uitium minoris erit? De eunuchō quidem quæsitum est, an contra edictū ædiliū

Morbus.

Balbus.

Atypus.

Calcitro.

uideretur uenundatus, si ignorasset emptor eum eunuchum esse. Labeonem respōdisse aiunt, redhiberi posse quasi morbosum. Sues autem foeminas si steriles essent, & uenum essent, ex edicto aedilium posse agi Labeonem scripsisse. De sterili autem muliere, si natura sterilitate sit, Trebatium cōtra Labeonem respōdisse dicunt. Nam cum redhiberi eam Labeo, quasi minus sanam putasset, nō oportere aiunt Trebatium ex edicto appo-
fuisse, si ea mulier à principio genitali in sterilitate esset; at si ualetudo eius offendisset, exq; ea uitii factū esset, ut cōcipere fœtus nō posset, tum sanā nō uideri, & esse in cau-
sa redhibitionis. De myope quoq; qui lusciosus latine appellatur, & ὀφθαλμὸς δισσεσμένος est. Alij enim redhiberi omnino debere, alij contrā, nisi id uitium morbo cōtractum es-
set. Eū uero cui dens deesset, Seruius redhiberi posse respondit: Labeo in causa esse red-
hibendi negauit. Nam & magna (inquit) pars dente aliquo carent. Neq; eo magis ple-
riq; homines morbofi sunt. Et absurdum admodū est dicere, non sanos nasci homines,
quoniam cum infantibus non simul dentes gignuntur. Non prætereundum est id quo-
que, in libris ueterum iuris peritorū scriptum esse, morbum & uitium distare: q̄ uitii
perpetuum, morbus cum accessu discessuq; sit. Sed hoc si ita est, neq; cæcus neq; eunu-
chus morbosus est, contra Labeonis (quam suprà dixi) sententiā. Verba Massurij Sabinij
apposui, ex libro iuris ciuilis. II. Furiosus, mutus, ue, cui ue quod membrum lacerū
læsumq; est, aut obest quo ipse minus aptus sit, morbofi sunt. Qui non longe uidet, tam
sanus est, quam qui tardius currit.

Quod nulle fuerint rei uxoriæ actiones in urbe Roma ante Carbilianum diuortium, atq; inibi quid sit proprie pellex, quæq; eius uocabuli ratio sit. Caput .III.

Diuortij pri-
mum Romæ
factum.

Memoriæ traditum est, quingentis ferè annis post Romam conditam, nullas rei uxoriæ neq; actiones, neq; cautiones in urbe Roma, aut in Latio fuisse: quia profecto nihil desiderabantur, nullis etiam tūc matrimonijs diuer-
tibus. Ser. quoq; Sulpitius in libro quem composuit de dotibus, tum primum cautio-
nes rei uxoriæ necessarias esse uisas scripsit, cum Sp. Carbilus cui Ruga cognomentū
fuit, uir nobilis, diuortium cum uxore fecit, quia liberi ex ea corporis uitio non gigne-
rentur, anno urbis conditæ. D. XXI. M. Attilio, P. Valerio consulibus. Atq; is Carbi-
lius traditur uxorem, quam dimisit, egregie dilexisse, charissimamq; morum eius gra-
tia habuisse, & iurisiurandi religionē animo atq; amoris prauertisse, q̄ iurare à censori-
bus coactus erat, uxorem se liberorum quærendorum gratia habiturum. Pellicem autē
appellatā, probrosamq; habitam eā, quæ iuncta cōsuetaq; esset cum eo, in cuius manu
mancipioq; alia matrimoni causa foret, hac antiquissima lege ostenditur, quam Nu-
mæ regis fuisse accepimus: Pellex ædem Iunonis nō tangito: si tangit, Iunoni crinibus
dimissis agnum foeminam cædito. Pellex autē quasi πῆλξ, id est quasi πῆλξ, ut ple-
raq; alia, ita hoc quoq; uocabulum de Græco flexum est.

Pellex.

Quid Ser. Sulpitius in libro qui est de dotibus, scripserit de iure atq; more ueterum sponsaliorum. Cap. .III.

Sponsalia quo-
modo fiebāt.

Sponsalia in ea parte Italiæ, quæ Latium appellatur, hoc more atq; iure solita fieri scripsit Ser. Sulpitius in libro quem scripsit de dotibus: Qui uxorem (inquit) du-
cturus erat, ab eo unde ducenda erat, stipulabatur eam in matrimonium ductum
iri: qui daturus erat, itidem spondebat. Is contractus stipulationum sponsionumq; di-
cebatur sponsalia. Tunc quæ promissa erat, sponsa appellabatur: qui spoponderat ductu-
rum, sponsus. Sed si post eas stipulationes uxor non dabatur, aut nō ducebatur, qui sti-
pulabatur ex spōsu agebat, iudices cognoscebant. Iudex quam ob rem data, accepta ue
non esset uxor, quærebat. Si nihil iustæ causæ uidebatur, litē pecunia æstimabat. Quan-
tiq; interfuerat eam uxorem accipi aut dari, eum qui spoponderat, aut qui stipulatus
erat, condemnabat. Hoc ius spōsaliorum obseruatum dicit Seruius ad id tempus, quo
ciuitas uniuerso Latio lege Iulia data est. Hæc eadem Neratius scripsit in libro quem
de nuptijs composuit.

Sponsus.
Sponsa.

Historia narrata de perfidia aruspicum Hetruscorum, quodq; ob eam rem uersus hic à pueris Romæ urbe tota cantratus est: Malum consilium consultori pessimum est. Caput .V.

Statura Romæ in comitio posita Horatij Coclitis fortissimi uiri de cœlo tacta est. Ob id fulgur piaculis luendum aruspices ex Hetruria acciti, inimico atq; hostili in populū Ro. animo, instituerāt eam rem cōtrarijs religiōibus procurare. Atq; illam statuam suaserūt in inferiorē locum perperam transponi, quem sol oppositu cir-
cum undiq; aliæ ædium nunq̄ illustraret. Quod cum ita fieri persuassissent, delati ad
populū, proditiq; sunt. Et cum de perfidia cōfessi essent, necati sunt. Cōstititq; eam sta-
tuam (perinde ut ueræ rationes post compertæ monebant) in locum editum subducē-
dam: atq; ita in area Vulcani sublimiori loco statuendā. Ea q; res bene & prospere rei-
publicæ cessit. Tūc igit q̄ in Hetruscos aruspices male cōsultentes animaduersum uin-
dicatumq; fuerat, uersus hic scite factus cantatusq; esse pueris urbe tota fertur:

Malum consilium consultori pessimum est.

Ea historia de aruspiciibus, ac de uersu isto senario scripta est in annalibus maximis li-
bro. XI. & in Verrii Flacci libro primo rerum memoria dignarum. Videtur autē hic
uersus de græco illo Hesiodi uersu expressus:

ἢ ἢ καὶ βελίη τοῦ βελύσαντι κακίστη.

Verba ueteris senatusconsulti ista, quo decretum est hostijs maioribus expiandum, quod in sacrario haste Martiæ mo-
uissent. Atq; ibi enarratum, quid sint hostiæ succidaneæ: quid item tempora præcidaneæ. Et quod Capito Atteius feri-
as quasdam præcidaneas appellauit. Caput .VI.

Vt terram mouisse nuntiari solet, ea q; res procuratur: ita in ueteribus memo-
rijs scriptū legimus, nuntiātū esse senatui in sacrario, in regia hastas Martias
mouisse. Eius rei causa senatusconsultū factū est M. Antonio, A. Posthumio
consulibus. eiusq; exēplum hoc est: Qd C. Iulius L. filius pontif. nuntiavit in sacrario
in regia hastas Martias mouisse, D. E. R. I. C. ut M. Antonius consul hostijs maioribus
Ioui & Marti procuraret: qd & ceteris dijs (quibus uidere) placandis, uti procura-
set, satis habendū censuerit. Si qd succidaneis opus esset, Robigus accederet. Qd succi-
daneas hostias senatus appellauit, quæri solet qd uerbū id significet. In Plauti q; co-
mœdia quæ Epidicus inscripta ē, super eodē ipso uerbo requiri audio, in his uersibus:

Men' piacularem oportet fieri ob stultitiam tuam,

Vt meum tergum stultitiæ tuæ subdas succidaneum?

Succidaneæ autem hostiæ dicuntur, e, litera per morem compositi uocabuli in, i, literā
commutata. Nam quasi succedaneæ appellatæ: quoniam si primis hostijs litatum non
erat, aliæ post easdem ductæ hostiæ cædebantur: quæ quasi prioribus iam cæsis, luendi
piaculi gratia subdebantur, & succidebantur: ob id succidaneæ nominatæ, litera, i, scilicet
traçtim pronuntiata. Audio enim quosdam eam literam in hac uoce barbare corri-
pere. Eadem autem ratione uerbi, præcidaneæ quoq; hostiæ dicuntur, quæ ante sacrifi-
cia solennia pridie cæduntur. Porca etiam præcidanea appellata, quam piaculi gratia
ante fruges nouas fieri cœptas, immolari Cereris mos fuit, si qui familiam funestā aut
non purgauerant, aut aliter eam rem quam oportuerat, procurauerant. Sed porcā, et
hostias quasdam præcidaneas (sicuti dixi) appellari, uulgo notum est. Ferias præcida-
neas dici, id (opinor) à uulgo remotum est: propterea uerba Atteij Capitonis ex quin-
to librorum, quos de pōtificio iure composuit, scripsi: Ibi Cornucario PONT. MAX.
feriæ præcidaneæ in atrum diem inauguratæ sunt. Collegium decreuit, non habendū
religioni, quin eo die feriæ præcidaneæ essent.

Succidaneæ
hostiæ.

Præcidaneæ
hostiæ.

De epistola Val. Probi grammatici ad Marcellū scripta super accentu nominū quorundam Punicorū. Cap. .VII.

Valerius Probus, grammaticus inter suam ætatē pstanti scientia fuit. Is Annibālē & Asdrubālē, & Hamilcārē ita pronuntiabat, ut penultimā circūfle-
ret, ut ē epistola eius scripta ad Marcellū: in qua Plautū, & Ennī, multosq;
alios ueteres eo modo pronūtiasse affirmat: solius tñ Ennī uersum unū ponit, ex libro
qui Scipio inscribitur: Eum uersum quadrato numero factum subieciimus, in quo nisi
tertia syllaba de Annibālīs nomine circumflexe ponatur, numerus claudus est. Versus
Ennī, quem dixit, ita est:

Val. Probus.

Qui propter Annibalis copias considerant.

Quid C. Fabritius de Cornelio Rufino homine auaro dixerit: quem cum odisset, inimicusque esset, designan-
dum tamen eum consulem curauit.

Caput

VIII.

Fabritius.
Rufinus.

Fabritius Lucinus magna gloria uir, magnisque rebus gestis fuit. P. Cornelio Ru-
finus manu quidem strenuus, et bellator bonus, militarique disciplina peritus ad-
modum fuit, sed furax homo, et auaritia acri erat. Hunc Fabritius non proba-
bat, neque amico utebatur, osusque eum morum causa fuit. Sed cum temporibus reip. dif-
ficillimis consules creandi forent, et is Rufinus peteret consulatum, competitorumque eius
essent imbelles quidem & futiles, summa ope aduersus est Fabritius, uti Rufino consu-
latus deferretur. Eam rem plerisque admirantibus, quod hominem auarum cui esset ini-
micissimus, creari consulem peteret, quem hostiliter oderat: Fabritius inquit, nihil est
quod miremini, si malui compilari quam uenire. Hunc Rufinum postea bis consulatu
& dictatura functum, censor Fabritius senatu mouit ob luxurie notam, quod decem pon-
do argenti factitaret. Id autem quod supra scripsi, Fabritium de Cor. Rufino (ita in ple-
raque historia scriptum est) dixisse, M. Cicero non alijs a Fabritio, sed ipsi Rufino gratias
agenti, quod eius gratiam dedignatus non esset, dictum esse refert in libro. II. de ora-
tore. Verba Ciceronis haec sunt: Arguta etiam significatio est, cum parua re et saepe uer-
bo res obscura et late illustratur, ut cum C. Fabritio P. Cornelius homo (ut existima-
tur) auarus et furax, sed egregie fortis et bonus imperator, gratias ageret quod se homo
inimicus consulem fecisset, bello praesertim magno et graui, Nihil est quo mihi gratias
agas, inquit, si malui compilari quam uenire.

Quid significet proprie religiosus. Et in qua diuerticulo significatio istius uocabuli flexa sit. et uerba Ni-
gidij Figuli ex commentarijs eius super ea resumpta.

Caput

IX.

Nigidius Fi-
gulus.

Nigidius Figulus homo (ut ego arbitror) iuxta M. Varronem doctissimus, in un-
decimo commentariorum grammaticorum uersum ex antiquo carmine re-
fert memoria hercle dignum:

Religenter esse oportet, religiosum nefas.

Osus finita.
Religiosus.

Cuius autem id carmen sit, non scribit. Atque in eodem loco Nigidius: hoc (inquit) in-
clinamentum semper huiusmodi uerborum, ut uinosus, mulierosus, religiosus, numo-
sus signat copiam quandam immodicam rei super qua dicitur. Quocirca religiosus is
appellabatur, qui nimia & superstitiosa religione sese alligauerat. Eaque res uitio assigna-
batur. Sed praeter ista quae Nigidius dicit, alio quodam diuerticulo significationis, reli-
giosus pro casto atque obseruanti, cohibenti, sese certis legibus finibusque, dici coepit.
Simili autem modo, illa quoque uocabula ab eadem profecta origine, diuersum signifi-
care uidentur, religiosi dies, et religiosa delubra. Religiosi enim dies dicuntur tristi om-
ne infames impeditique, in quibus & res diuinas facere, et rem quampiam nouam exor-
diri, temperandum est, quos multitudo imperitorum praue et perperam nefastos ap-
pellant. Itaque M. Cicero in libro epistolarum nono ad Atticum: Maiores (inquit) nostri su-
nestiorem diem esse uoluerunt alliis pugnae, quam urbis captae, quod hoc malum ex illo. Itaque
alter religiosus etiam nunc dies, alter in uulgo ignotus. Idem tamen M. Tullius in oratione de
accusatore constituendo, religiosa delubra dicit, non ominosa: nec tristia, sed maiestatis
uenerationisque plena. Massurius autem Sabinus, in commentarijs quos de indigenis co-
posuit: Religiosum (inquit) est, quod propter sanctitatem aliquam remotum ac sepo-
situm a nobis est. Verbum a relinquendo dictum, tanquam ceremoniae a carento. Secundum
hanc Sabini interpretationem, templa quidem ac delubra, quia horum cumulus in ui-
tuperationem non cadit, ut illorum quorum laus immodesta est, quae non uulgo ac te-
mere, sed cum castitate ceremoniarumque adeunda, et reuerenda, et reformidanda sunt, ma-
gis quam inuulganda. Sed dies religiosi dicti, quos ex contraria causa propter ominis di-
ritatem relinquimus. Idcirco ait Terentius in Heautontimorumenos:

Tum quod dem ei, recte est.

Nam nihil esse mihi, religio est dicere.

Religiosi di-
es.

Quod si (ut ait Nigidius) omnia istiusmodi inclinamenta, nimium ac praeter mo-
dum significant, et iccirco in culpas cadunt, ut uinosus, mulierosus, uerbosus, moro-
sus, famosus, cur ingeniosus, & formosus, & officiosus, et speciosus, quae pariter ab inge-
nio, et forma, et officio inclinata sunt, cur etiam discipuli nosus, consiliofus, uictoriosus,
quae Mar. Cato ita affigurauit, cur item facundiosa, quod Sempronius Asellio. xiiij. reg-
gesta ita scripsit: Facta sua spectare oportere, dicta non: si minus facundiosa essent, cur,
inquam, ista omnia, nunquam in culpam sed in laudem dicuntur? quam haec quoque in-
crementum sui nimium demontrent: an propterea, quia illis quidem, quae supra posui,
adhibendus est modus quidam necessarius? Nam et gratia, si nimia atque immodica: et
mores, si multi atque uarij: et uerba, si perpetua, atque infinita, & obtusidentia: et fama, si ma-
gna, et ingeta, et inuidiosa sit, neque laudabilia, nec utilia sunt. Ingenium autem, et officium &
forma, & disciplina, & consilium, et uictoria, & facundia, sicut ipse uirtutum amplitudines,
nullis finibus cohibent, sed quanto maiora auctioraque sunt, etiam tanto laudatiora sunt.

Quid obseruatum de ordine rogandarum sententiarum in senatu, iurgiorumque in senatu C. Caesaris consulis,
et Marci Catonis diem dicendo eximentis.

Caput

X.

An te legem, quae nunc de senatu habendo obseruatur, ordo rogandi sententias
uarius fuit: Alias primus rogabat, qui a CENS. princeps in senatum lectus
fuerat: alias qui designati COSS. erant. Quidam et COSS. studio aut neces-
situdine aliqua adducti, quem ipse uisum erat, honoris gratia extra ordinem sententiam
primum rogabant. Obseruatum tamen est, cum extra ordinem fieret, ne quis quenquam
ex alio quam ex consulari loco sententiam primum rogaret. C. Caesar in consulatu quem
cum M. Bibulo gessit, quatuor solos extra ordinem rogasse suam dicit. Ex his quatuor, prin-
cipem rogabat M. Crassum. Sed postquam filia Cn. Pompeio desponderat, primum coepit Po-
peium rogare. Eius rei rationem reddidisse eum senatui, Tyro Tullius M. Ciceronis libertus re-
fert, itaque se ex patrono suo audisse scribit. Id ipsum Capito Atticus in libro, quem de offi-
cio senatorio composuit, scriptum reliquit. In eodem libro Capitonis, id quoque scriptum est:
C. inquit, Caesar consul, M. Catonem suam rogauit: Cato, rem quae consulebatur, quam non
est rep. uidebat, perfici nolebat. Eius rei gratia ducendae longa oratione utebatur, eximebaturque
dicendo diem. Erat enim ius senatori, ut sententiam rogatus, diceret ante quicquid uel-
let alius rei, et quoad uellet. Caesar COS. uiatorem uocauit: eumque cum finem non fa-
ceret, prehendi loquentem, & in carcerem duci iussit. Senatus consurrexit, et prosequeretur
Catonem in carcerem: Hac (inquit) inuidia facta, Caesar destitit, & mitti Catonem iussit.

Quae qualiaque sint, quae Aristoxenus, quasi magis coperta de Pythagora memoriae commendauit, et quae item Plutar-
chus in eundem modum de eodem Pythagora scripsit.

Caput

XI.

Pinio uetus falsa occupauit et conualuit Pythagoram philosophum non effi-
cauisse ex animalibus. Item abstinuisse fabulo quem κνίμορ Graeci appellant.

Pythagorae
cibus.

Ex hac opinione Callimachus poeta scripsit:
κνίμορ ἄπο χεῖρας ἔχειν ἀνὶ ὠντορὶ δόδα
ἢ ἀγρὸν πυθαγόρας ὡς ἐκέλευε λέγων.

Ex eadem item opinione M. Ci. in lib. de diuinatione. I. haec uerba posuit: Iubet igitur
Plato sic ad somnum proficisci corporibus affectis, ut nihil sit, quod errorem animis
perturbationemque afferat. Ex quo etiam Pythagoreis interdictum putatur, ne faba uesce-
rent, quae res habet inflationem magnam. Is cibus tranquillitatem mentis quaerentibus
constat esse contrarius: Haec quidem M. Cic. Sed Aristoxenus musicus, uir literarum ue-
teris diligentissimus, Aristotelis philosophi auditor in libro, quem de Pythagora reliquit,
nullo sapientius legumento Pythagoram dicit usum, quam fabis: quam is cibus, et subduceret
sensum alium, et leuigaret. Verba ista Aristoxeni subscripsi: πυθαγόρας δὲ τῶν δαιμόνων μά-
λιστα τὸν κνίμορον ἐδοκίμασε λίαν κνιζικόντε γινέσθαι, καὶ διαφρονητικόν. διὸ καὶ μάλιστα κέχρηται αὐτῷ.

Porculis quoque minusculis, et haedis tenerioribus uictitasse idem Aristoxenus re-
fert. Quam rem uidetur cognouisse ex Xenophilo Pythagorico familiari suo, et ex qui-
busdam alijs natu maioribus, qui ab aetate Pythagorae, haud multum aberant. Ac de

E

Faba inflant

animalibus Alexis etiam poeta in comœdia quæ Pythagoræ uita inscribitur, docet. Videtur autem, de κῆρυξ non esitato causam erroris fuisse, quia in Empedoclis carmine, qui disciplinas Pythagoræ secutus est, uersus hic inuenitur:

Δαλοί πᾶνδ' εἰλοὶ κῆρυξ ὅρ' ἄπο χεῖρας ἐλίδ'.

Legumentum

Opinati enim sunt plerique, κῆρυξ legumentum uulgo dici. Sed qui diligentius scitiusque carmina Empedoclis arbitrati sunt, κῆρυξ hoc loco testiculos significare dicunt: eosque more Pythagoræ aperte atque symbolice κῆρυξ appellatos, quod sunt

εἰς τὸ κῆρυξ δ' ἐνὸς, καὶ αὐτοὶ τὸ κῆρυξ.

Idcirco Empedoclem uersu isto non a fabulo edendo, sed à rei ueneræ proluuio uoluisse homines deducere. Plutarchus quoque homo in disciplinis graui autoritate in primo libro, quos de Homero cōposuit, Aristotelem philosophum scripsit, eadem ipsa de Pythagoricis scripsisse, quod non abstinuerit edendis aialibus, nisi pauca carne quadam. Verba ipsa Plutarchi (quoniam res inopinata est) subscripsi: Ἀριστοτέλης δὲ, μήτρας, καὶ κερδίας, ἀκαλύφης, καὶ τοῦ πᾶν ἀλλ' ὡς ἀπέχεσθαι φησι τῶς πυθαγορικοῦς, καὶ οὐδ' αὖτε τῶς ἀλλοῖς. Ἀκαλύφης autem est aial marinum, quod urtica appellatur. Sed et piscibus nonnullis abstinere Pythagoricos Plutarchus in symplosiacis dicit: Pythagoram uero ipsum, sicut celebre est, Euphorbum primo se fuisse dictitasse: Ita hæc remotiora sunt his, quæ Clearchus, & Dicaarchus memoriæ tradiderunt, fuisse eum postea Pyrandrum, deinde Callideam, deinde de sceminam pulchra facie meretricem, cui nomen fuerit Alce.

Alce meretrix.

Note et animaduersiones censorie in ueteribus monumentis repte memoria dignæ.

Cap. XII.

SI quis agrum suum passus fuerat sordescere, cumque indiligenter curabat, ac neque arauerat, neque purgauerat: siue quis arborem suam, uineamque habuerat derelictam, non is sine poena fuit: sed erat opus censorium, censesque ararium faciebant. Item si quis eques Romanus equum habere gracilentum, aut parum nitidum uisus erat, impolitiae notabatur: Id uerbum significat, quasi tu dicas incuria. Cuius rei utriusque autoritates sunt: & Mar. Cato id sæpenumero attestatus est.

Quod inentiones quædam tibiariæ certo modo factæ ischiadicis mederi possint.

Caput XIII.

Ischiadicis tibiæ mederi

CREDITUM hoc à plerisque est, & memoriæ mandatum, ischiadici cum maxime doleant, tum si modulis lenibus tibicen incinat, minui dolores. Ego nuper in lib. Theophrasti scriptum inueni, uiperarum morsibus tibicinem scite modulateque adhibere mederi. Refert et Democriti liber, qui inscribitur περὶ νοσημάτων καὶ λογικῶν καὶ κῶν. In quo docet plurimis hominum morsibus, medicinam fuisse inentiones tibiæ. Tanta prorsus est affinitas corporibus hominum mentibusque, & propterea quoque uitæ, aut medelæ animorum & corporum.

Fortassis κακῶν.

Narratur historia de Hostilio Mancino adili, & Manulæ meretrice. Verbaque decreti tribunorum ad quos à Manulâ prouocatum est.

Caput XIII.

Hostilij postulat. Manulæ meretrix. noluisse.

CVM librum viij. Attei Capitonis coniectaneorum legeremus, qui inscriptus est de iudicijs publicis, decretum tribunorum uisum est grauitatis antiquæ plenum, propterea id meminimus: Idque ob eam causam, & in hanc sententiam scriptum est: A. Hostilius Mancinus adilis curulis fuit. Is Manulæ meretrici diem ad populum dixit, quod de ambulacro eius noctu lapide ictus esset: uulnusque ex eo lapide ostentabat. Manulæ ad trib. pleb. prouocauit. Apud eos dixit comefatorē Mancinū ad aedes suas uenisse. Eum sibi recipere non fuisse in aede sua. Sed cum ui irumperet, lapidibus depulsum. Tribuni decreuerunt adilē ex eo loco iure deiectionem, quo eum uenire cum coronario non decuisset: propterea ne cum populo adilis ageret, intercesserunt.

Defensa à culpa sua ex historia Sallustij, quæ inimici eius cum insectatione maligne reprehenderunt.

Caput XV.

ELEGANTIA orationis Sallustij uerborumque facundia, & nouandi studium cum multa prorsus inuidia fuit: multique non mediocri ingenio uiri conati sunt reprehendere plerique, & obrectare. In quibus plura inscite aut maligne uellicant. Nonnulla tamen uideri possunt non indigna reprehensione: quale illud in Catilinæ historia reatum

est, quod habeat eam speciem, quasi parum attente dictum. Verba Sallustij hæc sunt: At mihi quidem, tametsi haudquaquam par gloria sequatur scriptorem et autorem rerum, tamen in primis arduum uidetur res gestas scribere: Primum, quod factis dicta exæquanda sunt. Deinde quod plerique quæ delicta reprehenderis, maleuolentia, & inuidia dicta putant. Vbi de magna uirtute, atque gloria bonorum memores, quæ sibi quisque facilia factu putat, æquo animo accipit: Supra ea, ueluti ficta pro falsis ducit. Proposuit, inquit, dictum causas, quamobrem uideatur esse arduum res gestas scribere, atque ibi non primum causam, sed querelas dicit. Non enim causa uideri debet, cur historiæ opus arduum sit, quod si qui legunt, aut inique interpretentur quæ scripta sunt, aut uera esse non credant. Obnoxiam quippe, et obiectam falsis existimationibus eam rem dicendam, magis aiunt quam arduam: quia quod arduum est, sui operis difficultate est arduum, non opinionis alienæ erroribus: Hæc illi maleuoli reprehenses dicunt. Sed arduum Sallustius non pro difficili tamen, sed pro eo quoque ponit, quod Græci δυσχερές, aut χαλεπὸν appellant, quod est cum difficile, tum molestum quoque, & incommodum & intractabile. Quorum uerborum significatio à sententia Sallustij superscripta non abhorret.

De uocabulis quibusdam, à Varrone et Nigidio contra quotidiani sermonis consuetudinem declinatis. Atque inibi id genus quædam, cum exemplis ueterum relata.

Caput XVI.

MAR. VARRONEM, et P. NIGIDIUM uiros Romani generis doctissimos compertimus non aliter locutos esse, et scripsisse, quam senatus, et domus, et fluctus, huius senatus, qui est patrius casus ab eo, quod est senatus, domus, et fluctus, huius senatus. natui, domui, fluctui, ceteraque his consimilia pariter dixisse. Terentij quoque comici uersus in libris ueteribus itidem scriptus est: Eius anuis opinor causa, quæ est mortua.

Senatus. Domus. Fluctus.

Hanc eorum autoritatem quidam è ueteribus gramaticis ratione etiam firmare uoluerunt, quod omnis datiuus singularis litera finitus, id est non similis est genitiui singularis, s. litera addita genitiuum singularē facit: ut patri patris, duci ducis, cædi cædis. Cum igitur, inquit, in casu dandi, huius senatus dicamus, genitiuus ex eo singularis senatus est, et non senatus. Sed non omnes concedunt in casu datiuo senatus magis dicendum, quam senatus: sicut Lucil. in eodē casu, uictu, et anu dicit, non uictui, et anui, in hisce uersibus:

Quod sumptum atque epulas uictu præponis honesto. Et alio in loco:

Anu noceo inquit. Verg. quoque in casu dandi aspectu dicit, non aspectui:

Tecum aspectu ne subtrahe nostro.

Et in Georg.

Quod nec concubitu indulgent.

C. etiā Cæsar grauis autor linguæ latinæ, in Anticato, Vnius, inquit, arrogantia superbiaque dominatuque. Itē in Dolobella: Actionis illibuiti: quæ in aedibus fanisque posita, et honori erant, et ornatu. In libris quoque analogicis, omnia illiusmodi sine, id est, ista dicenda censet.

De natura quarundam particularum quæ præpositæ uerbis, intendi atque produci barbære atque inscite uidentur, exemplis rationibusque plusculis disceptatum.

Caput XVII.

LVCILIJ ex undecimo uersus sunt:

Scipiadae magno improbus obijciebat asellus,

Lustrum, illo censore, malum infelixque fuisse.

Obijciebat, o litera producta multos legere audio: idque eo facere dicunt, ut ratio numeri salua sit

Idem infra:

Et iam

Conijcere in uersus dictum præconis uolebam

Graij.

In hac quoque prima uerbi præpositione ob eandem causam producunt. Item .xv.

Subijcit hinc humilem, & suffercatus posteriorem.

Subijcit, u. litera longa legunt, quia primam syllabam breuem esse in uersu heroico non conuenit. Item apud Plautum in Epidico, cō, syllabam productam pronunciant:

Fortassis susfractus.

Age nunc iam et orna te Epidice, & pallium in collum conijce.

Apud Verg. quoque subijcit uerbum produci à plerisque audio: Etiam Parnassia laurus parua sub ingenti matris se subijcit umbra.

Sed neque ob, neque sub præpositio, producendi habent naturam, neque itē con, nisi cum

E ij

eam litera sequuntur, quæ in uerbis constituit, & confecit, secundum eam primæ sunt, uel cum eliditur ex ea n litera, sicut Sallustius: Fœnoribus, inquit, coopertus. In ijs autem quæ supra posui, & metæ esse integræ potest, & præpositiones istæ possunt non barbare protendi. Secunda enim litera in his uerbis per duo, h, non per unum scribenda est. Nam uerbum istud, cui supradictæ particula præpositæ sunt, non icio est, sed iacio, & præteritum non icit, sed iecit: Idque ubi compositum est, ex, a, litera, in, i, mutat: sicut fit in uerbis infilio, & incipio, atque ita uim consonantis capit. Et ideo ea syllaba productius latiusque paulo pronuntiata, priorem syllabam breuem esse non patitur, sed reddit eam positu longa. Proptereaque & numerus in uersu, & ratio in pronuntiatu manet. Hæc quæ diximus, eo etiam conducunt, ut quod apud Vergilium in sexto positum inuenimus,

Eripe me his inuicte malis, aut tu mihi terram

Inhæce, sic esse inhæce, ut supra dixi, & scribendum & legendum sciamus:

Nisi quis tam indocilis est, ut in hoc quoque uerbo, in, præpositionem metri causa pro tendat. Querimus igitur in obijcibus, o, litera, qua ratione intendatur, cum id uocabulum factum sit a uerbo obijcio, & nequaquam simile sit, quod a uerbo moueo motus, o, litera longa dicitur. Equidem memini Sulpitium Apollinarem uirum præstanti literarum scientia, obijces, & obijcibus, o, litera correpta dicere, in Vergilio quoque sic eum legere,

Qua ui maria alta tumescant

Obijcibus ruptis: sed ita ut diximus, i, literam, quæ in uocabulo quoque gemina esse debet, paulo huberius largiusque pronuntiabat. Cōgruens igitur est, ut subijces etiam, quod perinde ut obijces compositum est, u, litera breui dici oporteat. Ennius in tragœdia, quæ Achilles inscribitur, subijces pro aere alto ponit, qui coelo subiectus est, in his uersibus: Ergo deum sublimes subijces, humidus

Vnde oritur imber, sonitu sauo, & strepitu. Plerosque omnes tamē legere audias, u, litera producta. Id ipsum autem uerbum M. Cato sub alia præpositione dicit in oratione, quæ de consulatu suo habuit: Ita hos, inquit, fert uentus ad priorem Pyrenæum, quos præicit in altum. Et Pacuuius ite in Anchise: Id præmontoriū, cuius lingua in altum præicit.

De Africano superiore sumpta quedam ex animalibus memoratu dignissima. Caput XVIII.

Scipio Africanus antiquior, quanta uirtutum gloria præstiterit, & quam fuerit altus animo, atque magnificus, & qua sui conscientia subnixus, pluribus rebus, quas dixerit, quas que fecerit, declaratum est. Ex quibus sunt hæc duo exempla eius

Scipio Africanus antiquior, quanta uirtutum gloria præstiterit, & quam fuerit altus animo, atque magnificus, & qua sui conscientia subnixus, pluribus rebus, quas dixerit, quas que fecerit, declaratum est. Ex quibus sunt hæc duo exempla eius fiducia, ac exuperantia ingentis: Cum M. Næuius tribu. plebis accusaret eum ad populum, diceretque accepisse a rege Antiocho pecuniam, ut conditionibus gratiosis & molibus, pax cum eo populo Romano. noie fieret, & quedam item alia crimini daret, indigna tali uiro, tum Scipio pauca præfatus, quæ dignitas uitæ suæ, atque gloria postulabat, memoria, inquit, Quirites repeto diem esse hodiernum, quo Annibalē Poenū impio nostro inimicissimū magno plio uici in terra Africa, pacemque & uictoriam uobis peperit insperabile. Non igitur sumus aduersum deos ingrati, sed ceseo relinquamus nebulonē hunc, eamusque nunc pertinus Ioui opt. max. gratulati. Id cum dixisset, auertit, & ire in Capitolium coepit. Tum concilio uniuersa, quæ ad suam de Scipione ferendam cōuenerat, relicto tribuno, Scipione in Capitolium comitata, atque in ad aedes eius cum latitia & gratulatione solēni profecta est. Fere etiam orō, quæ uidetur eo die habita a Scipione: & qui dicunt eam non ueram, non eunt inficias, quoniam hæc quidē uerba fuerint, quæ dixi, Scipionis. Itē aliud est factum eius præclarum: Petilius quidam tribu. plebis a M. ut aiunt, Catone inimico Scipionis, comparatus in eum atque immixtus desiderabat in senatu instatissime, ut pecuniæ Antiochenæ, prædæque quæ in eo bello capta erat, rationē redderet. Fuerat enim L. Scipioni Asiatico fratri suo impatori in ea prouincia legatus. Ibi Scipio exurgit: & prolato e sinu togæ libro, rationes in eo scriptas esse dixit omnis pecuniæ, omnisque prædæ. Ille tum, ut palam recitare, & ad ararium deferret. Sed enim id iam non faciam, inquit, nec meipse afficiam contumelia. Eumque libere statim coram discidit suis manibus, & concerpit: ægre passus, quod cui salus imperij ac reip., accepta ferri deberet, ab eo ratio pecuniæ prædæque posceretur.

Quid M. Varro in Logistorico scripserit de moderando uictu puerorum impubium. Caput XIX.

Veros impuberes compertum est, si plurimo cibo, nimioque somno uterentur, hebetiores fieri, aduertimusque hinc elici tarditatem: corporaque eorum improcera fieri, minusque adolescere. Idem plerique alii medicorum philosophorumque, & M. Varro in Logistorico scripsit, quæ inscripta est Capys, aut de liberis educandis.

Notati a censoribus, qui audientibus ijs dixerunt ioca quedam intempestiuer: ac de eius quoque nota delibatum, qui steterat forte apud eos oscitabundus. Caput XX.

Inter censorsias seueritates tria hæc exempla in literis sunt castigatissima disciplina. Censoria nota. Vnum est huiusmodi: CENS. agebat de uxoribus solenne ius iurandum. Verba hæc erant ita concepta: Et tu ex animi tui sententia uxorem habes? Qui iurabat, cauilla tor quidam, & canicula, & nimis ridicularius fuit. Is locum esse sibi ioci dicendi ratus, cum ita, uti mos erat CENS. dixisset, & tu ex animi tui sententia uxorem habes? Habeo equidem, inquit, uxorem, sed non hercle ex animi tui sententia. Tum CENS. eum, quod intempestiue lasciuisset, in ararios retulit, causamque hanc ioci scurrilis apud se dicti sub scripsit. Altera seueritas eiusdem sectæ disciplinaque est: Deliberatum est de nota eius, quod ad CENS. ab amico aduocatus est, & in iure stans, clare nimis ac sonore oscitauit, atque inibi prope ut plecteretur, fuit, tanquam illud indicium uagi animi foret, & hallucinantis, & fluxæ atque apertæ securitatis. Sed cum ille deierasset, inuitissimum sese, ac repugnantem oscitatione uictum, tenerique eo uitio, quod oscedo appellatur, tum nota iam destituta exemptus est. P. Scipio Africanus Pauli filius, utranque historiam posuit in oratione, quam dixit in censura, cum ad maiorum mores populum hortaretur. Item aliud refert Sabinus Massurius in septimo memorabilium seuerè factum: CENS. inquit, Pub. Scipio Nasica, & M. Pompilius, cum equitum censum agerent, equum nimis strigosum & male habitum, sed equitem eius huberrimum & habitissimum uiderunt. Et cur, inquit, unt, ita est, ut tu scis, quod equus curatior? Quoniam, inquit, ego me curo, equum Statius meus seruus. Visum est paræ reuerens esse responsum, relatusque in ararios, ut mos est. Statius autem seruile nomen fuit. Plerique apud ueteres serui eo nomine fuerunt. Cæcilius us quoque ille comædiarum poeta inclutus seruus fuit, & propterea nomen habuit Statius. Sed postea uersum est quasi in cognomentum, appellatusque est Cæcilius Statius.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM

COMMENTARII LIBER .V.

Quod Musonius philosophus reprehendit, improbavitque laudari philosophum differentem a uociferantibus, & in laudando gestientibus. Caput I.



Musonius philosophum solitum dicere accepimus: Cum philosophus, inquit, hortatur, monet, suadet, obiurgat, aliud uel quid disciplinarum differit, tum qui audiunt, si de summo & soluto pectore obuias uulgatasque laudes effutunt, si clamitant, etiam si gestiunt, si uocum eius festiuitatibus, si modulis uerborum, si quibusdam quasi frequentamentis orationis mouentur, exagitantur, & gestiunt: tum scias, & qui dicit, & qui audit, frustra esse: neque illic philosophum loqui, sed tibicinē canere. Animus is, inquit, audientis philosophum quæ dicuntur utilia, ac salubria sunt, quæque & errorum atque uitiorum medicinas ferunt, laxamentum atque otium prolixè profuseque laudandi non habet. Quisquis ille est, qui audit, nisi ille est plane deperditus, inter ipsam philosophi orationem & perhorrescat necesse est, & pudeat tacitus, & poeniteat, & gaudeat, & admiret: uarios adeo uultus disparilesque sensus gerat, perinde ut eum conscientiamque eius affecerit, utrarumque animi partium, aut synceræ aut ægrarum, philosophi pertractatio, Præterea dicebat magnam laudem non

abesse ab admiratione: admirationē autē quæ maxima est, nō parere uerba, sed silentiū. Iccirco inquit poetarum sapiētissimus, auditores illos Vlyssi, labores suos illustrissime narrantis, ubi loquendi finis factus, nō exultare, nec strepere, nec uociferari facit: sed cō siluisse uniuersos dicit, quasi attonitos, & obstupidos, delinimentis aurium ad originē usq; uocis permanentibus.

Super equo Alexandri regis, qui Bucephalus appellatus est.

Caput .II.

Bucephalus.

Equus Alexandri regis, & capite & nomine bucephalus fuit. Empti Cares scripti talēis. XIII. & regi Philippo donatū: æris nostri summa est. HS. CCCXII. Super hoc equo dignum memoria uisum, quod ubi ornatus erat armatusq; ad prælium, haud unq; inscendi sese ab alio nisi à rege passus sit. Id etiā de isto equo memoratum est: Quod cum in eo insidens Alexander bello Indico, & facinora faciens fortia, in hostiū cuneum, nō satis sibi prouidens, immisisset, coniectisq; undiq; in Alexandrū telis, uulneribus altis in ceruice atq; in latere equus perfoctus est. Moribundustū ac p. pe iam exanguis, è mediis hostibus regem uiuacissimo cursu retulit: atq; ubi eū extra tela extulerat, ilico concidit: & domini iam superstitis securus, quasi cum sensus humani solatio animam expirauit. Tum rex Alexander parta eius belli uictoria, oppidum in iisdem locis condidit: atq; ob equi honores Bucephalon appellauit.

Bucephalon oppidum.

Quæ causa, quodq; initium fuisse dicatur Protagoræ ad philosophiæ literas aduendi.

Caput .III.

Protagoras.

Faiulus.

Abdera Demo criti oppidū.

Protagoram uirum in studiis doctrinarum egregium, cuius nomen Plato libro suo illi in clyto inscripsit, adolescētem aiunt uictus quærendi gratia in mercede missum, uecturasq; onerū corpore suo factitauisse, quod genus Græci βασίλων τας uocant, latine baiulos appellamus. Is de proximo rure in Abderam oppidum, cuius popularis fuit, caudices ligni plurimos funiculo breui circumdatos portabat. Tum forte Democritus ciuitatis eiusdem ciuis, homo ante alios uirtutis & philosophiæ gratia uenerandus, cum egrederetur extra urbem, uidet eum cū illo genere oneris tam impedito ac tam incoibili, facile atq; expedite incedētem. Et prope accedit, & iuncturam posituramq; ligni scite periteq; factam considerat, petitq; ut paulum acquiescat. Quod ubi Protagoras, uti erat petiit fecit: atq; itidem Democritus acruum illum, & quasi orbem caudicum breui uinculo compressum, ratione quadam quasi geometrica librari, cōtineriq; animaduertit: interrogauit quis id lignum ita composuisset. Et cum ille à se compositum dixisset, desiderauit uti solueret, ac denuo in modum eundem collocaret. At postquam ille soluit, ac similiter composuit: tum Democritus animi aciem, solertiamq; hominis non docti demiratus, mi adolescens, inquit, cum ingenium benefacienti habebas, sunt maiora melioraq; quæ facere mecum possis. Abduxitq; eum statim, secumq; habuit, & sumptum ministravit, & philosophias docuit, & esse eum fecit, quātus postea fuit. Is tamen Protagoras insyncherus quidem philosophus, sed acerrimus sophistarum fuit. Pecuniam quippe ingētem cum à discipulis acciperet annuam, pollicebatur se id docere, quam uerborū industria causa infirmior fieret fortior. Quam rem græce ita dicebat, τὸν ἡτῶ λόγον κρείττω ποιεῖν.

De uerbo duo & uicesimo, quod uulgo incognitum est, à uiris doctis multifariam in libris scriptum est. Cap. IIII.

Iulius Paulus.

Duodeuicesimo.

Apud Sigillaria fortē in libraria, ego & Iulius Paulus poeta uir memoria nostra doctissimus, confederamus, atq; ibi expositi erant Fabii annales, bonæ atq; syn ceræ uetustatis libri, quos uenditor sine mēdis esse cōtendebat. Grammaticus autē quispiam è nobilioribus ab emptore ad spectandos libros adhibitus, reperisse unū in libro mendum dicebat. Sed contrā librarius in quoduis pignus uocabat, si in una uspiam litera delictū esset. Ostendebat grammaticus ita scriptum in lib. IIII. Quapropter tum primū ex plebe alter COS. factus est, duo & uicesimo anno postq; Romā Galli ceperunt: Nō, inquit, duo & uicesimo, sed duodeuicesimo scribi oportuit. Quid em̄ est duo & uicesimo? Alio quoq; loco hic ita scripsit: Mortuus est anno duo & uicesimo. Rex fuit anno uicesimo primo,

Cuiusmodi ioco cauillatus sit Antiochum regem Poenus Annibal.

Caput .V.

In libris ueterum memoriarum scriptū est Annibalem Carthaginiēsem, apud regem Antiochum facetissime cauillatum esse. Ea cauillatio huiusmodi fuit: Ostēdebat ei Antiochus in campo copias ingenteis, quas bellum populo Romano facturus comparauerat: cōuertebatq; exercitum insignibus argenteis & aureis florentē. Inducebat etiam currus cum falcibus, & elephantos cum turribus, equitatumq; frenis, ephippiis, monilibus, phaleris præfulgētem. Atq; ibi rex contemplatione tantī ac tam ornati exercitus gloriabundus, Annibalem aspexit: & putas ne, inquit, conferri posse, ac satis esse credis Romanis hæc omnia? Tum Poenus, eludens ignauia imbelliamq; militum eius pretiose armatorū: Satis plane, inquit, satis esse credo Romanis hæc oīa, etiā si auarissimi sunt. Nihil prorsum, neq; tā lepide, neq; tam acerbe dici potest. Rex de numero exercitus sui, ac de æquiparatione æstimanda quæsierat: Rēdit Annibal de p. da.

De coronis militariibus, quæ sit earum triumphalis, quæ obsidionalis, quæ ciuica, quæ muralis, quæ castrensis, quæ naualis, quæ oualis, quæ oleagina.

Caput .VI.

Militares coronæ multifariæ sunt: Quarum quæ nobilissimæ sunt, has ferme esse accepimus, triumphalem, obsidionalem, ciuicam, muralē, castrensem, naualem. Est ea quoq; corona, quæ oualis dicitur. Est item postrema oleagina, qua uti solent qui in prælio non fuerunt, sed triumphum procurant. Triumphales coronæ sunt aureæ, quæ imperatoribus ob honorem triumphī mittuntur. Id uulgo dicitur aurum coronarium. Hæ antiquitus è lauro erant, post fieri ex auro coepte. Obsidionalis est, quam ii qui liberati sunt obsidione, dant ei duci, qui liberauit. Ea corona graminea est: obseruariq; solitum ut fieret è gramine, quod in eo loco generatum esset, intra quem clausi erant qui obsidebantur. Hanc coronam gramineam S. P. Q. R. Q. Fabio Maximo dedit bello Pœnorum secundo, quod urbem Romam obsidione hostiū liberasset. Ciuica corona appellatur, quam ciuis ciui, à quo seruatus est in prælio testem uitæ salutisq; perceptæ dat. Ea fit è fronde querna, quoniam cibus uictusq; antiquissimus querceus capi solitus sit. Fit etiam ex ilice, quod genus superiori proximum est: sicuti scriptum est in quadam comœdia Cæciliū:

A duehuntur, inquit, cum ilignea corona & chlamyde, Diū uostram fidem.

Massurius autem Sabinus in. XI. librorum memorabilium ciuicam coronam tum dari solitam dicit, cum is qui ciuem seruauerat, eodem tempore & hostem occiderat, neque locum in ea pugna reliquerat: aliter ius ciuicæ coronæ negat concessum. Tiberium tamen Casarem consultum, an ciuicam coronam capere posset, qui ciuem in prælio seruauerat, & hostes ibidem duos interfecisset, sed locum in quo pugnabat, non retinisset, eoque loco hostes potiti essent, rescripsisse dicit, eum quoq; ciuica dignum uideri: quod appareret, etiam iniquo loco ciuem ab eo seruatum, ut etiam à fortiter pugnantibus retineri non quīuerit. Hæc corona ciuica L. Gel. uir censorius in senatu Ciceronem consulem donari à repub. censuit, quod eius opera esset atrocissima illa Catilinæ cōiuratio detecta, uindicataq;. Muralis est corona, qua donatur ab imperatore qui primus muri subijt, inq; oppidum hostium per uim ascendit. Iccirco quasi muri pinnis decorata est. Castrensis est corona, qua donat eum imperator, qui primus hostium castra pugnans introiuit. Ea corona insigne ualli habet. Naualis est, qua donari solet maritimo prælio, qui primus in hostium nauem ui armatus trāsiliuit. Ea quasi nauium rostris insignita est. Et muralis autē, & castrensis, & naualis fieri ex auro solent. Oualis uero corona myrtea est: Ea utebantur imperatores, qui ouantes introibant urbem. Ouandi autem, ac non triumphandi causa est, cum aut bella non rite indicta, neq; cum iusto hoste gesta sunt, aut hostium nomen humile, & nō idoneum est, ut seruorum, piratarumq;, aut deditione repente facta, in puluere (ut dici solet) incruētaq; uictoria obuēnit. Cui facilitati aptam esse Veneris frondem crediderunt, quod non Martius, sed quasi Venerus quidam triumphus foret. Hanc myrteam coronam M. Crassus cum bello fugiti

Muralis.

Castrensis. Naualis.

Oualis.

uorum confecto, ouans rediret, insolenter aspernatus est: Senatusq; consultum faciundum per gratiam curauit, ut lauro nō myrto coronaret. M. Cato obiecit M. Fuluiū nobiliori, qđ milites per ambitionē coronis leuissimis de causis donasset; de qua re uerba ipse apposuit Catonis: Nā principio, quis uidit corona donari quenq; cū oppidū captū nō esset: aut castra hostiū nō incensa essent? Fuluius autē in quē hoc a Catone dictū est, coronis donauerat milites, quia uallū curauerant, aut quia putei strenue foderant. Prætereundū nō est, quod ad ouationes attinet: super quo dissensisse ueteres scriptores accipio. Patrimē scripserunt, qui ouarent, introire solitos equo uehētes. Et Sab. Mafurius pedibus ingredi ouātes dicit, sequētib; eos, nō militibus, sed uniuerso senatu.

Personæ uocabulum quā lepide interpretatus, quāq; esse uocis eius originem dixerit C. Bassus. Cap. VII.

LEpide mehercules, & scite C. Bassus in libris quos de origine uocabulorum cōposuit, unde appellata persona sit, interpretatur. A personando enim id uocabulum factum esse coniectat. Nam caput, inquit, & os, cooperimēto personæ tectum undique, una que tantum uocis emittendæ uia peruium, quod non uaga neq; diffusa est, in unum tantummodo exitum collectam coactamq; uocem, & magis claros canorosq; sonitus facit. Qm̄ igitur indumentum illud oris clarescere & resonare uocē facit, ob eam causam persona dicta est, o litera propter uocabuli formā productiore.

Defensus error à Vergilij uersibus, quos arguerat Iulius Higinus grammaticus. Et ibidem quid sit lituus, atque de etymologia uocis eius. Caput .VIII.

Ipsē quirinali lituo, paruaq; sedebat
Succinctus trabea, læuaq; ancile gerebat.

In his uersibus errasse Vergiliū Higinus scripsit, tanquam non animaduertērit deesse aliquid hisce uerbis: Ipse quirinali lituo. Nam si nihil, inquit, deesse animaduertimus, uidetur ita dictum, ut fiat lituo & trabea succinctus: quod est, inquit, absurdissimum. Quippe cum lituus sit uirga breuis, in parte qua robustior est, incurua, qua augures utuntur: quoniam modo succinctus lituo uideri potest? Imo ipse Higinus parum animaduertit sic hoc esse dictum, ut pleraq; dici per defectionem solent, ueluti cū dicitur M. Cicero homo magna eloquentia, atq; Roscius histrio summa uenustate: nō plenum hoc utrunq; neq; perfectum est: sed enim pro pleno, atq; perfecto auditur, ut Verg. alio in loco: Victorem Buten immani corpore:

Id est, corpus immane habentem. Et item alibi:

In medium geminos immani pondere caestus

Proiecit. Ac similiter:

Domus sanie dapibusq; cruentis

Intus opaca ingens.

Sic igitur id quoque uideri dictū debet: Picus quirinali lituo erat: sicut dicimus, statua grādi capite erat. Et est aut, & erat, & fuit, plerunq; absunt cum elegantia sine detrimento sententiæ. Et quoniam facta litui mentio est, non prætermittendum est, quod posse quæri animaduertimus, utrum lituus auguralis à tuba, quæ lituus appellatur, an tuba à lituo augurum, lituus dicta sit. Vtrunq; enim pari forma, & pariter in capite incuruū est. Sed si (ut quidam putant) tuba à sonitu lituus appellata est, ex illo Homérico uersu *ἄλγε βίῳ*, necesse est ita accipi, ut uirga auguralis à tubæ similitudine lituus uocetur. Utitur autem uocabulo isto Vergilius & pro tuba:

Et lituo pugnas insignis obibat, & hasta.

Historia de Cræsi filio sumpta ex Herodoti libris. Caput .IX.

Cræsi filius ex muto uocalis.

Filius Cræsi regis, cum iam per ætatem fari posset, infans erat: & cum iam multū adoleuisset, item nihil fari quibat. Mutus adeo & elinguis diu habitus est. Cū uero in patrem eius bello magno uictum, & urbe in qua erat capta, hostis gladio deducto regem esse ignorans inuaderet, diduxitq; adolescens os, clamare nitēs, eoq; nixu atq; impetu spiritus, uitū nodumq; linguæ rupit, planeq; & articulate elocutus est.

clamans in hostem, ne rex Cræsus occideretur. Tum & hostis gladium reduxit, & rex uita donatus est, & adolescens loq; prorsus deinceps incepit. Herodotus in historijs huius memoriæ scriptor est, eiusq; uerba sunt quæ prima dixisse filiū Cræsi refert, *ὡς ὁπρὸς αὐτὸν κτείνῃ καὶ δῖος*. Sed & quispia Samius athleta, nomen illi fuit *Αἰγλῆς*, cum antea nō loquens fuisset, ob similitudinem causam loqui cœpisse. Nam cum in sacro certamine sortitio inter ipsos & aduersarios nō bona fide fieret, & sortē noīs falsam subiici aiaduertisset, repente in eum, qđ id faciebat, sese uidere quid faceret, magnū inclamauit. Atq; is oris uinculo solutus, per omne inde uitæ tempus, nō turbide, neq; adhæse locutus est.

De argumentis quæ græce ἀντιστρέφοντα appellantur, à nobis reciproca dici possunt. Caput .X.

Inter uitia argumentorū, longè maximum esse uitium uidet eorū, quæ ἀντιστρέφοντα Græci dicunt. Ea quidam ex nostris, nō hercle nimis absurde reciproca appellant. Id autē uitium accidit hoc mō: Cum argumentum propositum referri cōtrā, cōuertiq; in eum potest, à quo dictum est, & utrunq; pariter ualeat, quale est puulgatum illud, quo Protagoram sophistæ acerrimum, usum eē ferūt aduersus Euathlum discipulum suum. Lis nanq; inter eos, & cōtrouersia sup pacta mercede hæc fuit: Euathlus adolescens diues, eloquentiæ discēdæ, causarūq; orandi cupiens fuit. Is in disciplinam Protagoræ sese dedit, daturūq; pmissit mercedē grandem pecuniā, quantā Protagoras petiuerat. Dimidiumq; eius dedit iam tunc statim priusq; disceret. Pepigitq; ut reliquum dimidium daret, quo primo die causam apud iudices orasset & uicisset. Postea cum diutule auditor affectatorq; Protagoræ fuisset, & in studio quidem faciundia abūde promouisset, causas tñ nō recipet, tempusq; iam lōgum transcurreret, & facere id uideret, ne reliquum mercedis daret: caput consilium Protagoras, ut tum existimabat, astutum: Petere institit ex pacto mercedem. Litem cum Euathlo contestat. Et cum ad iudices conijciendæ consistendæq; causæ gratia uenisset, tum Protagoras sic exorsus est: Disce, inquit, stultissime adolescens, utroq; id mō fore uti reddas qđ peto, siue cōtra te pronūtiatum erit, siue pro te. Nam si cōtra te lis data erit, merces mihi ex snia debebit, quia ego uicero: Sin uero secundum te iudicatum erit, merces mihi ex pacto debebit, quia tu uiceris: Ad ea rñdit Euathlus: Potui, inquit, huic tuæ tam ancipiti captioni isse obuiam, si uerba nō ipse facerem, sed alio patrono uterer. Sed magis mihi in ista uictoria proludium est, cū te nō in causa tñ, sed in argumento quoq; isto uinco. Disce igit tu quoq; magister sapientissime, utroq; modo fieri, uti nō reddam quod petis, siue cōtra me pronūtiatum fuerit, siue pro me. Nam si iudices pro causa mea senserint, nihil tibi ex snia debebit, quia ego uicero: Sin cōtra me pronuntiauerint, nihil tibi ex pacto debebo, quia ego nō uicero. Tum iudices dubiosum hoc inexplicabileq; esse, quod utrinq; dicebatur rati, ne sententia sua utrancunq; in partem dicta esset, ipsa sese rescinderet, rem iniudicatam reliquerunt, causamq; in diem longissimam distulerunt. Sic ab adolecente discipulo, magister disciplina eloquentiæ inclutus, suo sibi argumento confutatus est, & captionis uersutæ excogitatæ frustratus fuit.

Biantis de re uxoria syllogismum non posse uideri ἀντιστρέφοντα.

Caput .XI.

Existimauit quidam etiam illud Biantis, uiri sapientis, ac nobilis, responsum cōsimile esse, atq; est Protagorion illud de quo dixi modo ἀντιστρέφον. Nam cum rogatus esset à quodam Bias, deberet ne uxorem ducere, an uitam uiuere coeli bem, *ἦτοι, inquit, καλὴν ἔχεις ἢ αἰσχρὰν, καὶ ἐν καλῇ, ἔχεις κοινὴν, ἐν δὲ αἰσχρῇ, ἔχεις πρὶν. ἐκ τούτου ὅτι καὶ γὰρ οὐ ληπτέον ἄρα. Sic autē hoc respōsum cōuertunt, καὶ μὲν καλὴν ἔχεις, οὐχ ἔχεις πρὶν, καὶ ἢ αἰσχρὰν, οὐχ ἔχεις κοινὴν, γαμπτέον ἄρα. Sed minime hoc esse uidet ἀντιστρέφον, quoniam niam ex altero latere cōuersum, frigidius est infirmiusq;. Nam Bias proposuit nō esse ducendam uxore propter alterutæ incōmodum, quod necessario patiendum erit ei qđ duxerit. Qui conuertit autē, non ab eo se defendit incommodo quod adest, sed carere se altero dicit qđ nō adest. Satis est autē tuendæ sententiæ, quā Bias dixit, quod eum qui duxit uxorem, pati necesse est ex duobus incommodis, alterum: ut aut κοινὴν habeat, aut πρὶν. Sed Phauorinus noster, cum facta esset forte mentio syllogismi istius,*

Antistrephont.

Protagoræ & Euathli pæctio.

permutat. - 60/100

frustratus caput

Biantis argumentum.

Protasis. quo Biasus est, cuius prima *πρότασις, ἥτοι καλὴν ἔχει ἢ αἰσχρὰν*, non ratum id, neq; iustum disiunctum esse ait: quoniam nō necessum est alterum ex duobus, quæ disiunguntur uerum esse, quod in proloquio disiunctiuo necessarium est. Eminentia enim quædam significari formarum turpes & pulchræ uidentur. Est autē, inquit, tertium quoq; inter duo ista quæ disiunguntur, cuius rationem prospectumq; Bias non habuit. Inter em pulcherrimam fœminam & deformissimam, mediā quædā forma est, quæ à nimia pulchritudinis periculo, & à summo deformitatis odio uacat: Qualis à Q. Ennio in Menalippa, perq; eleganti uocabulo stata dicit, quæ neq; *κοινή*, futura sit, neq; *ποινή*: quam Vxoriam for- formam modicam & modestam, Phauorinus nō mehercle in scite appellabat uxoriam. ma. Ennius autem in ista (quam dixi) tragœdia, eas ferē fœminas ait incolumi pudicitia esse, quæ stata forma forent.

De nominibus deorum populi Romani, *Dijouis, & Veiois.* Caput XII.

Dijouis. **Veiois.** **Iupiter.** **Marspiter.** **Diespiter.** **Lucetius.** **Væ.** **Væscum.** **Væhemens.** **Vægrande.** **Væsanus.** **Vecors.** **Auerruncus.** **Robigus.** **Antiquis** spectationibus nomina hæc deorum inesse animaduertimus, *Dijouis & Veiois.* Est autem etiam ædes Veiois Romæ inter arcem & Capitolium. Eorum nominum rationem esse hanc comperi: Iouem Latini ueteres à iuuando appellauere, eundemq; alio uocabulo iuncto patrem dixerunt. Nam quod est in elisis aut immutatis quibusdam literis Iupiter, id plenum atq; integrum est Iouis pater. Sic & Neptunus pater consiſcite dictus est, & Saturnus pater, & Ianus pater, & Mars pater: hoc enim est Marspiter. Item Iouis Diespiter appellatus, id est diei & lucis pater. Idcircoq; simili nomine Dijouis dictus est & Lucetius, quod nos die & luce quasi uita ipsa afficeret, & iuaret. Lucetium, autem Iouem Cn. Næuius in libris belli Punici appellat. Cui Iouem igitur & Dijouem à iuuando nominassent, eum quoq; contra deum qui nō iuuandi potestatem, sed uim nocendi haberet (nam deos quosdam ut prodesſent, celebrabant, quosdam ut ne obessent, placabant) Veioū appellauerūt, dempta atq; detracta iuuandi facultate. Væ enim particula, quæ in alijs atq; alijs uocabulis uariatim per has duas literas cum à litera mediâ immiſſa dicitur, duplicem significatum eundemq; inter se diuerſum capit. Nam & augendæ rei & minuendæ ualet, sicuti aliæ particulae plurimæ: propter quod accidit, ut quædam uocabula, quibus particula ista præponitur, ambigua sint, & utroq; uerſum dicantur, uæscum, uæhemens, & uægrande, de quibus alio in loco huberiore tractatu facto admonuimus. Væsanos autem & uecordes ex una tantum parte dici, quæ priuatiua est, quam Græci *σερτηκὸν μόριον* dicunt. Simulacrum igitur dei Veiois, quod est in æde, de qua suprà dixi, sagittas tenet, quæ sunt uidelicet paratæ ad nocendum. Quapropter eum deum pleriq; Apollinem esse dixerunt. Immo Iaturq; illi ritu humano capra: eiusq; animalis figmentum iuxta simulacrum stat. Propterea Vergiliū quoq; aiunt multæ antiquitatis hominem sine ostentationis odio peritum, numina læua in Georgicis deprecari, significantem quandam uim esse huiusce modi deorum, in lædendo magis quàm in iuuando potentem. Versus Vergilij hi sunt:

In tenui labor, at tenuis non gloria, si quem
Numina læua sinunt, auditq; uocatus Apollo.

In istis autem dijs, quos placari oportet uti mala à nobis uel à frugibus natis amoueantur, Auerruncus quoq; habetur, & Robigus.

De officiorum gradu atq; ordine, moribus populi Romani obseruato.

Caput XIII.

Seniorum hominum & Romæ nobilium, atq; in morum disciplinarumq; ueteris doctrina memoriaq; præstantium, disceptatio quædam fuit, præſente & audiente me de gradu atq; ordine officiorum. Cumq; quæreret, quibus nos ea prioribus potioribusq; facere oporteret, si necesse esset in opa danda, faciundoq; officio alios alijs añſerre, non constabat. Conueniebat autē facile, cōſtabatq; ex moribus po. Ro. primū iuxta parentes locū tenere pupillos debere, fidei tutelæq; nostræ creditos: Secundum eos, pxiimum locum clientes habere, q̄ sese itidem in fidem patrociniūq; nostræ dederunt: Tum in tertio loco esse hospites, postea esse cognatos affinesq;. Huius moris obseruationisq; multa sunt testimonia, atq; documenta in antiquitatibus p̄scripta, Ex

quibus unum hoc interim de clientibus cognatisq;, qđ præ manibus est, ponemus: M. Cato in orōne quā dixit apud CENS. in Lentulū, ita scripsit, quod maiores sanctius habuere defendi pupillos, quā clientem non fallere. Aduersus cognatos, pro cliente testat. Testimonium aduersum clientē nemo dicit. Patrem primū, postea patronum pxiimum nomen habere. Massurius autē Sabinus in lib. iuris ciuilis. iij. antiquiorem locū hospiti tribuit quā clienti. Verba ex eo libro hæc sunt: In officijs apđ maiores ita obseruatum est, primū tutelā, deīn hospiti, deīn clienti, tū cognato, postea affini: de qua causa fœminæ uiris potiores sunt habitæ, pupillarisq; tutela mulieri prælata: etiam aduersus quē affuissent eius filij tutores relictī, in eadē causa pupillo aderant. Firmū atq; clarum isti testimonium rei phibet autoritas C. Cæsaris pont. max. qui in orōne quam p Bithynis dixit, hoc p̄cipio usus est: Vel pro hospitio regis Nicomedis, uel pro hoga necessitate, quorū res agitur, refugere hoc munus Mumi non potui. Nam neq; hominum morte memoria deleri debet, quin à proximis retineatur: neq; clientes sine summa infamia deferri possunt, quibus etiam à propinquis nostris opem ferre instituiamus.

Quod Appion doctus homo, qui polyhistor appellatus est, uidisse se Romæ scripsit recognitionem inter sese mutuam ex uetere notitia hominis & leonis. Caput XIII.

Appion polyhistor, qui polyhistor appellatus est, literis homo multis præditus, rebusq; græcæ plurima atq; uaria scientia fuit. Eius libri nō incelebres ferunt quibus oībus ferme, quæ mirifica in Aegypto uisunt audiunturq;, historia cōprehendit. Sed in ijs quæ audisse uel legisse sese dicit, fortasse à uitio studioq; ostentationis fit loquacior. Est em sanē quā in p̄dicandis doctrinis suis uendicator. Hoc autē, qđ in libro Aegyptiacorū. v. scripsit, neq; audisse, neq; legisse, sed ipsum sese in urbe Roma uidisse oculis suis cōfirmat: In circo maximo, inqt, uenationis amplissimæ pugna populo dabat. Eius rei, Romæ cū forte essem, spectator, inqt, fui. Multæ ibi sæuities feræ, magnitudine bestiarū excellentes, oīm inuſitata aut forma erat aut ferocia. Sed p̄ter alia oīa leonum, inquit, immanitas admirationi fuit, p̄terq; oēs ceteros unus. Is unus leo corporis impetu & uastitudine, terrificoq; fremitu & sonoro, toris, comisq; ceruicū fluctuantibus, aīos oculosq; oīm in sese cōuerterat. Introductus erat inter cōplures ceteros ad pugna bestiarū Dacus, seruus uiri consularis. Ei seruo Androdus nomen fuit. Hunc ille leo ubi uidit p̄cul, repente, inquit, quasi admirans stetit, ac deinde sensim atq; placide, tanq̄ nosciturabundus ad hoīem accedit. Tum caudam more atq; ritu adulantium canum clemēter & blande mouet, hominēq; sese corpori adiungit: crurāq; eius & manus p̄pe iam exanimati metu, lingua leniter demulcet. Homo Androdus inter illam tam atrocis feræ blandimenta amissum animum recuperat, paulatimq; oculos ad contuendum leonē refert. Tum quasi mutua recognitione facta, lætos, inquit, & gratulabūdos uideres hominē & leonem. Ea re, p̄sus tam admirabili, maximos populi clamores excitatos dicit. Arcessitumq; à Cæsare Androdum, quæſitamq; causam, cur ille atrocissimus leonū uni p̄ſiſſet. Androdus rē mirificam narrat atq; admiradam: Cum prouinciam, inquit, Africam pro consulari imperio meus dominus obtineret, ego ibi iniquis eius, & quotidianis uerberibus ad fugam sum coactus: & ut mihi à domino terræ illius præſide tutiores latebræ forent, in camporum & arenarum solitudines concessi: ac si defuiſſet cibus, consilium fuit mortem aliquo pacto quærere. Tum sole, inquit, medio rapido, & flagranti, specum quandam nactus remotam latebroſamq;, in eam me p̄ntro & recondo: neq; multo post ad eandem specum uenit hic leo debili uno & cruento pede gemitus edens, & murmura dolorem cruciatumq; uulneris cōmiserantia. Atq; illic primo quidem conspectu adueniētis leonis territum sibi & pauēfactum animum dixit: sed postq̄ introgressus, inqt, leo (uti re ipsa apparuit) in habitaculū illud suum, uidet me p̄cul delitescētē, mitis & mansuetus accessit, & sublatum pedē oñdere mihi & porrigere, quasi opis petendæ gratia uisus est. Ibi, inquit, ego stirpē ingentem uestigio pedis eius hærentem reuulsi, conceptamq; saniem uulnere intimo expressi, accuræ

Appion polyhistor.

Androdus Dacus seruus.

Leonis & ferui innouata notitia

tiusque sine magna iam formidine siccaui penitus, atque deterfi cruore. Ille tunc mea opera, et medela leuatus, pede in manibus meis posito recubuit et requieuit; atque ex eo die triennium totum ego & leo in eadem specu eodemque uictu uiuimus. Nam quas uenas habens, sole meridiano torrens edebam. Sed ubi me, inquit, uitae illius ferinae iam peractum est, leone in uenatu profecto, reliqui specum; et uiam ferme tridui permensus, a militibus uisus apprehensusque sum, & ad dominum ex Africa Romam deductus. Is me statim rei capitalis damnandum, dandumque ad bestias curauit. Intellego autem, inquit, hunc quoque leonem me tunc separato captum, gratiam nunc mihi beneficii et medicinae referre: Haec Appion dixisse Androdum tradit. Ea quoque omnia scripta circūlataque tabella populo declarat. Atque ideo cunctis petentibus dimissum Androdum, & poena solutum, leonemque ei suffragijs populi donatum. Postea, inquit, uidebamus Androdum, et leonem loco tenui reuinctum, urbe tota circum tabernae ire, donari aere Androdum, floribus spargi leonem, oēsque ferē ubique obuio dicere: Hic est leo hospes hoīs, hic est homo medicus leonis.

Corpusne sit uox, an ἀσώματος, uarias esse philosophorum sententias. Caput XV.

Corpus.

Vetus atque perpetua quaestio inter nobilissimos philosophorum agitata est, corpusne sit uox an incorporeum. Hoc enim uocabulum quidam finxerunt proinde, quod Graece dicitur ἀσώματος. Corpus autem est, quod aut efficiens est aut patiens: id Graece dicitur ὁ δρώμενος ἢ πάσχων σῶμα ἐστίν.

Quam definitionem significare uolens Lucretius, ita scripsit:

Tangere enim aut tangi, nisi corpus, nulla potest res.

Alio quoque modo corpus esse Graeci dicunt ὁ τριχὺ διασάτορ. Sed uocem Stoici corpus esse contendunt, eamque esse dicunt ictum aera. Plato autem non esse uocem corpus putat. Non enim percussus, inquit, aer, sed plaga ipsa atque percussio, uox est.

οὐκ ἀπλῶς πληγὴ ἀέρος ὅστις ἢ φωνή. πλὴν τὴν αἰετὰ καὶ δάκτυλος παρὰ γόμηνος, καὶ οὐδὲ πῶς πρὶ φωνῆς. ἀλλ' ἢ πόσιν πληγὴ, καὶ σφόδρα, καὶ τόση δὲ ὥστε ἀκρότη γένεσθαι.

Democritus, ac deinde Epicurus ex indiuiduis corporibus uocem constare dicunt: eamque (ut ipsis eorum uerbis utar) ἐσμά λόγον appellant. Hos aliosque tales argute delectabilisque desidia aculeos cum audiremus, uel lectitaremus, neque in his scrupulis aut emolumentum aliquot solidum ad rationem uitae pertinens, aut finem ullum quaerendi uideremus, Ennium Neoptolemum probabamus, qui profecto ita ait: Philosophandum est paucis: nam omnino haud placet.

De uis oculorum, deque uidendi rationibus Caput XVI.

Videndi causa.

DE uidendi ratione, deque cernendi natura diuersas esse opiniones philosophorum animaduertimus. Stoici causas esse uidendi dicunt radiis: ex oculis, in ea quae uideri queunt, emissionem, aerisque simul intentionem. Epicurus affluere semper ex omnibus corporibus simulacra quaedam corporum ipsorum, eaque sese in oculos inferre, atque ita fieri sensum uidendi putat. Plato existimat genus quoddam ignis lucisque de oculis exire, idque coniunctum continuatumque uel cum luce solis, uel cum alterius ignis lumine, sua uis et externa nixum efficere, ut quaecumque offenderit illustraueritque, cernamus. Sed & hic ea quae differimus imaginandum: eiusdemque illius Enniani Neoptolemi, de quo supra scripsimus, consilio utendum est, qui degustandum ex philosophia censet, non in eam ingurgitandum.

Quam ob causam dies primi post calendas, nonas, idus, atri habeantur, et cur diem quoque quartum ante calendas, uel nonas, uel idus quasi religiosum plerique uitant.

Caput XVII.

Atri dies.

Verrius Flaccus in quarto de uerborum significatione, dies qui sunt postridie calendas, nonas, idus, quos uulgius imperite nefastos dicit, propter hanc causam dictos habitosque atros esse scribit: Urbe, inquit, a Gallis Senonibus reuoluta, L. Attilius in senatu uerba fecit, Q. Sulpitium trib. militum ad Alliam aduersus Gallos pugnatum, rem diuinam dimicandi gratia postridie idus fecisse. Tum exer-

citum po. Ro. occisione occisum, et post diem tertium eius dici urbem praeter Capitolium captam esse. Compluresque alij senatores recordari sese dixerunt, quoties bellum gerendi gratia, res diuina postridie Calendas, Nonas, Idus a magistratu populi Ro. facta esset, eius belli proximo deinceps praelio reip. male gestum esse. Tum senatus eam rem ad pontifices reiecit, ut ipsi quod uideretur statuerent. Pontifices decreuerunt nullum his diebus sacrificium recte futurum. Ante diem quoque quartum Calendas, uel Nonas, uel Idus, tanquam inominalem diem plerique uitant. Eius obseruationis an religio ulla sit tradita, quaeri solet. Nihil super ea re scriptum inuenimus, nisi quod Claudius annalium quinto, cladem illam pugnae Cannensis uastissimam, factam dicit ante diem quartum Nonas Sextileis.

In quo, et quantum differat historia ab annalibus: superque ea re uerba posita ex libro rerum gestarum Sempronij Asellionis primo. Caput XVIII.

Historiam ab annalibus quidam differre eo putant, quod cum utrumque sit rerum gestarum narratio, earum tamen proprie rerum sit historia, quibus rebus gerendis interfuerit is qui narret. Eamque esse opinionem quorundam Verrius Flaccus refert in libro de significatu uerborum quarto, ac se quidem dubitare super ea re dicit. Posse autem uideri putat nonnihil esse rationis in ea opinione, quod historia Graece significat rerum cognitionem praesentium. Sed nos audire soliti sumus, annales omnino id esse, quod historiae sint: historias non omnino esse id, quod annales sint. Sicuti quod est homo, id necessario animal esse: quod est animal, non id necesse est hominem esse. Ita historias quidam esse aiunt rerum gestarum uel expositionem, uel demonstrationem, uel quo alio nomine id dicendum est: annales uero esse, cum res gestae plurimum annorum, obseruato cuiusque anni ordine, deinceps componuntur. Cum uero non per annos, sed per dies singulos res gestae scribuntur, ea historia Graeco uocabulo ἐφημερίς dicitur: cuius latinum interpretamentum scriptum est in libro Sempronij Asellionis primo: ex quo libro plura uerba ascripsimus, ut simul ibidem, quid ipse inter res gestas et annales esse dixerit, ostenderemus. Verum inter eos (inquit) qui annales relinquere uoluissent, et eos qui res gestas a Romanis perscribere conati essent, omnium rerum hoc interfuit: Annales libri tantummodo quod factum quo uel anno gestum sit, id demonstrabant. Id eorum est, quasi qui diarium scribunt, quam Graeci ἐφημερίδα uocant. Nobis non modo satis esse uideo, quod factum esset id pronuntiare, sed etiam quo consilio, quaque ratione gesta essent, demonstrare. Paulo post idem Asellio in eodem libro: Nam neque alacriores ad remp. defendendam, neque seniores ad rem perperam faciendam annales libri commouere quicquam possunt. Scribere autem bellum quo initum consule, et quo modo confectum sit, et quis triumphans introierit, ex quo libro quae in bello gesta sint iterare, id fabulas non praedicare ait. Interea quid senatus decreuerit, aut quae lex rogatio uel lata sit, neque quibus consilijs ea gesta sunt iterare, id fabulas pueris est narrare, non historias scribere.

Quid sit adoptio, quid item sit arrogatio, quantumque haec inter se differant: uerbaque eius quae qualiaque sint, qui in liberis arrogandis super ea re populum rogat. Caput XIX.

Cum in alienam familiam, inque liberorum locum extranei sumuntur, aut per prae-torem fit, aut per populum. Quod per praetorem fit, adoptio dicitur: quod per populum, arrogatio. Adoptantur autem, cum a parente in cuius potestate sunt, tertia mancipatione in iure ceduntur: atque ab eo qui adoptat, apud eum apud quem legis actio est, uindicantur. Arrogantur hi, qui cum sui iuris sint, in alienam sese potestatem tradunt, eiusque rei ipsi autores fiunt. Sed arrogationes non temere, nec inexplorate committuntur. Nam comitia arbitris etiam pontificibus praebentur, quae curiata appellantur. Aetas quoque eius qui arrogare uult, an liberis potius gignundis idonea sit, bonaque eius qui arrogatur, ne infidiose appetita sint, consideratur. Iusque iurandum a Q. Mutio pontifice maximo conceptum dicitur, quod in arrogando iuraretur. Sed arrogari non potest, nisi iam uesticeps, Arrogatio autem dicta, quia genus hoc in ali-

F

enam familiam transitus per populi rogationē sit. Eius rogationis uerba hæc sunt: **Ve** litis, iubeatis, uti L. Valerius L. Titio tam iure legeq; filius sibi fiet, quā si ex eo patre matreq; familias eius natus esset: Vtiq; ei uitæ necisq; in eum potestas fiet, uti pariedo filio est: hoc ita, ut dixi, ita uos Quirites rogo. Neq; pupillus autem, neq; mulier quæ in parentis potestate est, arrogari possunt: quoniam & cum foeminis nulla comitiorū communio est: & tutoribus in pupillos tantam esse auctoritatem potestatemq; fas non est, ut caput liberum fidei suæ commissum alienæ ditioni subiiciat. Libertinos uero ab ingenuis adoptari quidem iure posse Massurius Sabinus scripsit. Sed id neq; permitti dicit, neq; permittendum esse unquam putat, ut homines libertini ordinis per adoptionem in iura ingenuorū inuadāt. Alioqui (inquit) si iuris ista antiquitas seruet, etiam seruus a domino per prætorem dari in adoptionē potest. Idq; ait plerosq; iuris ueteris auctores posse fieri scripsisse. Animaduertimus in oratione P. Scipionis, quam censor habuit ad populum de moribus, inter ea quæ reprehendebat q; contra maiorum instituta fieret, id etiam eum culpauisse, q; filius adoptiuus patri adoptatori inter præmia patrum prodesset. Verba ex ea oratione hæc sunt: In alia tribu patrem, in alia filium suffragium ferre. Filium adoptiuum tam procedere, q; si se natum habeat. Absentis cense ri iubere, ut ad censum nemini necesse sit uenire.

Quod uocabulum latinum solæcismo fecerit Capito Asinius, quid ipsum appellauerint ueteres Latini, quibusq; uerbis solæcismum defuerit idem Asinius. Caput .XX.

Solæcismus.
Imparilitas.
Stribiligo.

Solæcismus latino uocabulo ab Asinio Capitone, eiusdemq; ætatis alijs imparilitas appellatus, a uetustiorib; Latinis stribiligo dicebatur, a uersura uidelicet & prauitate tortuosæ orationis, tanquam sterobiligo quædam. Quod uerbum Asinius Capito in literis quas ad Clodiu Thuscum dedit, hisce uerbis definit: Solæcismus est (inquit) impar & inconueniens compositura partium orationis. Cum græcum autem uocabulū sit solæcismus, an Attici homines qui elegantius locuti sunt, usi eo sint, quæri solet. Sed nos neq; solæcismum, neq; barbarismum apud Græcorum idoneos adhuc inuenimus. Nam sicut βάρβαρον, ita σολοῖσμον dixerunt. Nostri quoq; antiquiores solæcismum facile, solæcismū haud scio an unquam dixerint. Quod si ita est, neq; in græco, neq; in latino solæcismus probe dicitur.

Barbarum.
Solæcum.

Pluria qui dicat & compluria, & compluries non barbare dici, sed latine. Caput .XXI.

Pluria forte quis dixit sermocinans uir apprimè doctus, meus amicus, non heracle studio ferens ostentandis, neq; quo plura, dicendum nō putaret. Est enim doctissima homo seria, & ad uitæ officia deuincta, ac nihil de uerbis laborante. Sed opinor assidua ueterum scriptorum tractatione inoleuerat linguæ illius uox, quam in libris sæpe offenderat. Aderat cum ille hoc dixit, reprehensor audaculus uerborum, qui perpauca eademq; a uulgo protrita legerat. Habebatq; nonnullas disciplinæ grammaticæ inauditiunculas, partim rudeis inchoatasq; partim non probas: easq; quasi puluerem ob oculos, cum adortus queng; fuerat, aspergebat: sicut tunc amico nostro, barbare (inquit) dixisti pluria. Nanq; neq; rationem uerborum hoc, neq; auctoritatem habet. Ibi ille amicus ridens, amabo te (inquit) uir bone, quia nunc mihi a magnis serijsq; rebus orium est, uelim doceas nos, cur pluria siue compluria (nihil enim differt) non latine, sed barbare dixerint M. Cato, & Q. Claudius, Valerius Antias, L. Lælius, P. Nigidius, M. Varro, quos subscriptores approbatoresq; huius uerbi habemus, præter poetarum oratorumq; ueterum multam copiam. Ad quæ ille nimis arrogatè, tibi (inquit) habeas auctoritates istas, ex Faunorū & Aboriginum seculo repetitas, atq; huic rationi respōdeas. Nullum enim uocabulum neutrum comparatiuum, numero pluratiuo, casu recto, ante extremum a, habet i literam, sicuti meliora, maiora, grauiora: proinde igitur plura, & nō pluria dici conuenit, ne contra formam perpetuam in cōparatiuo, i litera sit ante extremum a. Tum ille amicus noster, cum hominem cōfidentem pluribus uerbis non dignum existimaret, Asini (inquit) Capitonis doctissimi uiri epistolæ sunt uno in libro multæ, opinor positæ in tēplo Pacis, Primaq; epistola scripta est ad Pacu-

uium Labeonem, cui titulus præscriptus est: Pluria, non plura dici debere. In ea epistola rationes grammaticas posuit, per quas docet pluria latinum esse, plura barbarum. Ad Capitonem igitur te dimittimus. Ex eo id quoq; simul discēs, si modo assequi poteris, quod in ea epistola scriptum est, pluria siue plura, absolutum esse siue simplex, non (ut tibi uidetur) comparatiuum. Huius opinionis Asiniana id quoq; adiumentum ē, Compluries. quod compluries cum dicimus, non cōparatiue dicimus. Ab eo autem quod est cōpluria, aduerbiū ē factum cōpluries. Id quoq; quoniam minus usitatū est, uersum Plauri subscripsi ex comœdia, quæ Persa inscribitur:

Quid metuis? Metuo hercle uero. Senti ego compluries.

Item M. Cato in. IIII. Originum, eodem in loco ter hoc uerbum posuit: Compluries eorū milites mercenarij inter sese multi, alteri alteros occidere, compluries multi simul ad hostes transfugere, compluries in imperatorem impetum fecere.

AVLI GELLII NOCTIVM ATTICVM

RVM COMMENTARII LIBER SEXTVS.

Quem in modum responderit Chrysippus aduersus eos, qui prouidentiam consistere negauerunt.

Caput .I.



MOMINES fecisse dicitur tantam uim esse ærumnarum & malorum. Aduersus ea Chrysippus, cum in libro quarto differeret, nihil est prorsus istis (inquit) insipidiū, qui opinantur bona esse potuisse, si nō essent itidem mala. Nam cū bona malis contraria sint, utraq; necessarium est opposita inter sese, & quasi mutuo aduersorūq; fulta nisu consistere. Nullum adeo contrarium esse sine contrario altero. Quo enim pacto iustitiæ sensus esse posset, nisi essent iniuriæ? Aut qd aliud iustitiæ est, quā iniustitiæ priuatio? Qui itē fortitudo intelligi posset, nisi ex ignauia oppositione? Qui continentia, nisi ex intemperantia? Quo item modo prudentia esset, nisi foret contra imprudentia? Proinde (inquit) homines stulti, cur non hoc etiam desiderant, ut ueritas sit, & non sit mēdacium? Nanque itidem sunt bona & mala, felicitas & infortunitas, dolor & uoluptas. Alterum em̄ ex altero (sicuti Plato ait) uerticibus inter se contrarijs deliquatum est. Si tuleris unū, abstuleris utrunq;. Idem Chrysippus in eodem libro tractat consideratq; dignumq; esse id quæri putat, & ἡ ἀνθρώπων νόσος καὶ φύσιν γένοντι, id est, natura ne ipsa rerum uel prouidentia, quæ compagem hanc mundi, & genus hominum fecit, morbos quoq; & debilitates & ægrotudines corporum, quas patiuntur homines, fecerit? Existimat autem non fuisse hoc principale naturæ consilium, ut faceret homines morbis obnoxios. Nunquam enim hoc cōuenisse naturæ auctori, parentiq; rebus omnium bonarū. Sed cum multa (inquit) atq; magna gigneret, pareretq; aptissima & utilissima, alia quoq; simul agnata sunt incommoda his ipsis quæ faciebat cohærentia. Ea q; nō per naturam, sed per sequelas quasdam necessarias facta dicit, quod ipse appellat καὶ ἀναγκαῖα. Sicut (inquit) cum corpora hominum natura fingeret ratio subtilior, & utilitas ipsa operis postulauit, ut tenuissimis minutisq; ossiculis caput cōpingeret: Sed hanc utilitatē rei maioris, alia quædam incōmoditas extrinsecus cōsecuta est, ut fieret caput tenuiter munitum, & ictibus offensionibusq; paruis fragile: Proinde morbi quoque & ægrotudines partæ sunt, dum salus paritur: Sic hercle (inquit) dum uirtus hominibus per consiliū naturæ gignitur, uitia itidem per affinitatem contrariam nata sunt.

Quo itidem modo, & uim necessitatemq; sati constituerit, & essetamen in nobis consilij iudicijq; nostri arbitrium confirmauerit. Caput .II.

Fatum, quod Græci περὶ γένεω uel ἐμπερικύβητος uocant, ad hanc fermè sententiā Chrysippus Stoicæ princeps philosophiæ definit: Fatum ē (inquit) sempiternum quædam & indeclinabilis series rerum & catena, uoluens semetipsa sese, &

F ij

Fatum.

implicans per aternos consequentia ordines, ex quibus apta connexa que est. Ipsa autem uerba Chrysippi, quantum ualui memoria, ascripsi: ut si cui meum istud interpretamentum uidebitur esse obscurius, ad ipsius uerba animaduertat. In libro enim *περί προνοίας* quarto, *ἐμαρμένω* esse dicit *φυσικῶν πάντων* *τῶν ὁλῶν* *τῶν ἀκρίβειαν* *τῶν ἐτέρων* *τῶν ἐτέροις* *ἐπακοῶν* *ἐπὶ τῶν καὶ ἀπὸ βατὰς οὐσῶν* *ἐπὶ τοιαύτης συμπλοκῆς*. Aliarum autem opinio num disciplinarumque autores huic definitioni ita obstrepunt: Si Chrysippus (inquiunt) fato putat omnia moueri & regi, nec declinari transcendique posse agmina fati & uolumenta, peccata quoque hominum & delicta non sustentanda, neque inducenda sunt ipsis, uoluntatibusque eorum, sed necessitati cuidam & instantia quae oritur ex fato, omnium quae sit rerum domina & arbitra, per quam necesse sit fieri quicquid futurum est. Et propterea nocentium poenas legibus inique constitutas, si homines ad maleficia non sponte ueniunt, sed fato trahuntur. Contra ea Chrysippus tenuiter multa & argute disserit, sed omnium ferè quae super ea re scripsit, sententia huiusmodi est: Quamquam ita sit, inquit, ut ratione quadam necessaria principali, & coacta atque connexa sint fato omnia, ingenia tamen ipsa mentium nostrarum perinde sunt fato obnoxia, ut proprietates eorum est ipsa & qualitas. Nam si sunt per naturam primitus salubriter utiliterque ficta, omnem illam uim quae de fato extrinsecus ingruit, inoffensius tractabiliusque transmittunt. Sin uero sunt aspera & incerta & rudia, nullisque artium bonarum adminiculis fulta, & etiam si paruo siue nullo fatalis incommodi conflictu urgeantur, sua tamen leuitate & uoluntario impetu, in assidua delicta & errores ruunt. Idque ipsum ut ea ratione fiat, naturalis illa & necessaria rerum consequentia efficit, quae fatum uocatur. Est enim genere ipso quasi fatale & consequens, ut mala ingenia peccatis & erroribus non uacent. Huius deinde rei exemplo non hercle nimis aliene neque illepide utitur: Sicut (inquit) lapidem cylindrum si per spatia terrae prona atque dirupta iacias, causam quidem ei & initium precipitantiae feceris, mox tamen ille praecipitans uoluitur, non quia tu id iam facis, sed quoniam ita sese modus eius & formae uolubilitas habet. Sic ordo & ratio & necessitas fati, genera ipsa & principia causarum mouet; imperus uero consiliorum mentiumque nostrarum, actionesque ipsas, uoluntas cuiusque propria & animorum ingenia moderantur. Infer deinde uerba haec, his quae dixi, congruentia: *Διό τινος τῶν πυνθαγορέων οὕτως εἰρηται. γινώσκῃ δ' ἀνδρῶν πως ἀνταίρετα πῆμα καὶ ἐλόντας. ὡς τ' ἐλαβὼν ἐκείσοις πρὸς αὐτοῖς γινόμενων, καὶ κατὰ δρμὴν αὐτῶν ἀμαρτῶν ὄντων τε καὶ βλαπτομένων, καὶ κατὰ τὴν αὐτῶν διάνοιαν καὶ προῶς.* Propterea negat oportere ferri audiri que homines aut nequam, aut ignauos, & nocentes, & audaces: qui, cum in culpa & in maleficio reuincti sunt, perfugiunt ad fati necessitatem, tanquam in aliquod fani asylum: & quae pessime fecerunt, ea non suae temeritati, sed fato esse attribuenda dicunt. Primus autem Homerus sapientissimus & antiquissimus poetarum dixit in hisce uersibus:

Ὡς πόρρι. διορ δὴ νυ διούε βροτοὶ αἰεὶ ὄντων.

τῶν ἡμέων γὰρ φασὶ καὶ ἐμμεναι, οἱ δ' καὶ αὐτοὶ

σφῆσιρ ἐτασθαλίησιρ ὕπνερ μόρορ, ἀλλ' ἔχουσιν.

Itaque M. Cicero in libro quem de fato conscripsit, cum quaestione istam diceret obscurissimam esse & implicatissimam, Chrysippum quoque philosophum non expedisse se in ea refert his uerbis: Chrysippus astuas, laboransque quam pacto explicet & fato omnia fieri, & esse aliquid in nobis, intricatur hoc modo.

Historia sumpta ex libris Tuberonis de serpente inusitatae longitudinis.

Caput

.III.

Serpens inusitatae magnitudinis.

Tubero in historiis scriptum reliquit, bello. I. Punico Attilium Regulum consulem in Africa castris apud Bagradam flumen positus, praelium grande atque acre fecisse aduersus unum serpentem, in illis locis stabulantem, inusitatae immanitatis. Eumque magna totius exercitus conflictatione, balistis atque catapultis diu oppugnatum. Eiusque interfecti longum corium pedes. C. & XX. Romam misisse.

Quid idem Tubero in historiis de Attilio Regulo a Carthaginiensibus capto literis mandauerit. Quid etiam

Tuditanus super eodem Regulo scripserit.

Caput

.IIII.

Quod satis celebre de Attilio Regulo, id nuperrime legimus scriptum in Tuditanis libris: Regulum captum ad ea, quae in senatu Romae dixit, suadens ne captiui cum Carthaginiensibus permutarentur: Id quoque addidisse, uenenum si bi Carthaginienses dedisse, non praesentaneum, sed eiusmodi, quod mortem in diem proferret, eo consilio, ut uiueret quidem tantisper, quoad fieret permutatio: post autem grassante sensim ueneno cor tabesceret. Eundem uero Regulum Tubero in historiis redidisse Carthaginem, nouisque exemplorum modis excruciatum a Poenis dicit. In atras, inquit, & profundissimas tenebras eum claudebant: ac diu post ubi erat uisus sol ardentissimus, repetere educebant, et aduersus ictus solis oppositum continebant, atque intendere in caelum oculos cogebant. Palpebras quoque eius ne conuiere posset, sursum ac deorsum diductas insuebant. Tuditanus autem somno diu prohibitum, atque ita uita priuatum refert. Idque ubi Romae cognitum est, nobilissimos Poenorum captiuos liberis Reguli a senatu deditos, & ab iis in armario muricibus praefixo destitutos, eademque in omnia cruciatus interisse.

Quod Alphenus iuriconsultus in uerbis ueteribus interpretandis errauit.

Caput .V.

Alphenus iureconsultus, Ser. Sulpitii discipulus, rerumque antiquarum non incuriosus, in libro digestorum. XXX. & .IIII. Coniectaneorum autem secundo: In foedere, inquit, quod inter po. Ro. & Carthaginienses factum & scriptum inuenitur, ut Carthaginienses quotque annis darent po. Ro. certum pondus argenti puri puti, quae sit est quid esset argentum purum putum, respondi ego, inquit, esse purum putum ualde purum: sicut nouum nouitium dicimus, & proprium proprium, augere atque intendere uolentes noui & proprii significationem. Hoc ubi legimus, mirabamur eandem affinitatem uisam esse Alpheni puri & puti, quae sit noui & nouitii. Nam si esset puritium, tum sane uideretur dici, quasi nouitium. Id etiam mihi fuit, quod nouitium per augendi figuram dictum existimauit: cum sit nouitium non quod magis nouum sit, sed quod a nouo dictum inclinatumque sit. Iis ergo assentimus, qui putum esse dicunt a putando dictum, & ob eam causam prima syllaba breui pronuntiant, non longa, uti existimasse Alphenus uideat, qui a puro id esse factum scripsit. Putare autem ueteres dixerunt, uacantia ex qua re, ac non necessaria, aut etiam obstantia & aliena auferre, & excidere, & quod esset utile, ac sine uitio uideretur relinquere. Sic namque arbores & uites, & sic etiam rationes dictae putari. Verbum quoque ipsum puto, quod declarandae sententiae nostrae causa dicimus, non signat profecto aliud quam id agere nos in re dubia obscuraque, ut decisis amputatisque falsis opinionibus, quod uideatur esse uerum & integrum, & incorruptum, retineamus. Argenteum ergo in Carthaginiensi foedere putum dictum esse, quasi exputatum excoctumque, omnique aliena materia carens, omnibusque ex eo uitiiis detractis, emaculatum & candefactum. Scriptum est autem purum putum non in Carthaginiensi solum foedere, sed cum in multis aliis ueterum libris, tum etiam in Q. quoque Ennii tragedia, quae inscribitur Alexander, & in satyra M. Varronis, quae inscripta est, *Δις πᾶσι δὲ οἱ γέγοντες.*

Temere ineptaque reprehensum esse a Iulio Higino Vergilium, quod praepetes Dedaletas pennas dixerit. atque ibi quid sint aues praepetes. Et quid ille sint aues quas Nigidius inferas appellauit.

Caput .VI.

Daedalus (ut fama est) fugiens Minoia regna, Praepetibus pennis ausus se credere caelo, Insuetum per iter gelidas enauit ad arctos. In his Vergilii uersibus reprehendit Higinus praepetibus pennis, quasi improprie & in scite dictum. Nam praepetes, inquit, aues ab auguribus appellantur, quae aut opportune praouolant, aut idoneas sedes capiunt. Non apte igitur usum uerbo augurali existimauit in Dedaletas uolatu, nihil ad augurum disciplinam pertinere. Sed Higinus nimis hercule ineptus est, cum quid praepetes essent se scire ratus est, Verg. autem & Trimaetium doctum uisum ignorasse, qui in secundo Iliadis uictoriam uolucrum praepetem appellauit hoc uersus:

F iii

Dum dat uincenti præpes uictoria palmam.

Cur autem non Q. quoque Ennium reprehendit, qui in annalibus, non ut Vergilius pennis Dædali præpetes, sed longe diuersius inquit:

Quid

Brundisium pulchro præcinctum præpetere portu?

Et si uim potius naturamque uerbi considerasset, neque id solum quod augures dicerent, in spexisset, ueniam prorsus poetis daret, similitudine ac translatione uerborum non significatione utentibus. Nam quoniam non ipsa tantum aues, quæ prosperius præuolant, sed etiam loci, quos capiunt, qui idonei felicesque sunt, præpetes appellantur. Idcirco Dædali pennas præpetes dixit, quoniam ex locis in quibus periculum metuebat, in loca tutiora perueniat.

Præpetes loci. Locos porro præpetes & augures appellant. Et Ennius in annali primo dixit:

Præpetibus hilares sese pulchrisque locis dant.

Auibus autem præpetibus contrarias, aueis inferas appellari Nigidius Figulus in libro primo augurii priuati ita dicit: Discrepat dextra sinistra, præpetibus inferas. Ex quo est coniectare præpetes appellatas, quæ altius sublimiusque uolitent, cum differre à præpetibus Nigidius inferas dixerit. Adolescens ego Romæ, tum cum etiam ad grammaticos itare, audiui Apollinarē Sulpitiū, quē in primis sectabar, cū de iure augurio quære retur, & metio præpetū auiū facta esset, ē L. Claro præfecto urbis dicere præpetes sibi uideri esse alites, quas Homerus ταινίεσσας appellauerit. Quoniam istas potissimum augures spectaret, quæ ingentibus alis patula atque porrecta præuolarēt. Atque ibi hos Homerus uersus dixit:

τὴν δ' αἰωνόσι ταινίεσσας κελύεσσι
καί δ' ἐδ' ὄντα μετατρέπομαι οὐδ' ἀλεγειώ.

De Acca Laurentia, & Caia Tarratia, deque origine sacerdotij fratrum Arualium. Caput .VII.

Acca Laurentia, & Caia Tarratia, siue illa Suffetia est, nomina in antiquis annalibus celebra sunt. Earum altera post mortem, Tarratia autem uiuæ amplissimi honores à po. Ro. habiti. Et Tarratiam quidem uirginem Vestæ fuisse lex Horatia testis est, quæ super ea ad populum lata, qua lege ei plurimi honores fiunt: inter quos ius quoque testimonij dicendi tribuitur, testabilisque una omnium sceminarum ut sit, datur: Id uerbum est ipsius legis Horatiæ. Contrarium est in XII. tabulis scriptum: Improbis intestabilisque esto. Præterea si quadraginta annos nata sacerdotio abire, ac nubere uoluisset, ius ei potestasque exaugurandi atque nubendi facta est, munificentia & beneficij gratia, quod campum Tiberinum siue Martium po. Ro. condonasset. Sed Acca Laurentia corpus in uulgius dabat, pecuniamque emeruerat ex eo quaestu huberem. Ea testamento, ut in Antiatis historia scriptum est, Romulum regem, ut quidam alii tradiderunt, po. Ro. bonis suis heredem fecit. Ob id meritum à flamine Quirinali sacrificium ei publice fit, & dies ē nomine eius in fastos additus. Sed Sabinus Massurius in primo memorabilium secutus quosdam historiae scriptores, Accam Laurentiam Romuli nutricem fuisse dicit: Ea, inquit, mulier ex XII. filiis maribus unum morte amisit. In illius locum Romulus Accæ Laurentiæ sese filiū dedit, seque & ceteros eius filios fratres Aruales appellauit. Ex eo tempore collegium mansit fratrum Arualium numero. XII. cuius sacerdotij insigne est spicea corona, & albæ infula.

De Alexandro, & de P. Scipione memoratu digna. Caput .VIII.

Appion Græcus homo, qui πολυίσως est appellatus, facili atque alacri facundia fuit. Is cum de Alexandri regis laudibus scriberet, uicti, inquit, hostis uxorem facie inclita mulierem, uetuit in conspectum suum deduci, ut eam ne oculis suis quidem contingeret. Lepida igitur quaestio agitari potest, utrum uideri continentiorē par sit, Publium ne Africanum superiorem, qui Carthagine ampla ciuitate in Hispania expugnata, uirginem tempestiuam, forma egregia, nobilis uiri Hispani filiam, captā perductamque ad se, patri inuiolatā reddidit, an regem Alexandrum, qui Darii regis uxorem eandem eiusdemque sororem prælio magno captam, quam esse audiebat exuperanti forma, uidere noluit, perducere ad sese prohibuit. Sed hanc utramque declamatiunculam su-

Lepida quaestio.

per Alexandro & Scipione celebrauerint, quibus abunde & ingenii, & otii, & uerborum est. Nos satis habebimus, quod ex historia est id dicere, Scipionem istum uerone an falso, incertum: fama tamen, cum esset adolescens, haud syncera fuisse: & propemodum constitisse hosce uersus à Cn. Nauius poeta in eum scriptos esse:

Etiam qui res magnas manu saepe gessit gloriose,
Cuius facta uiua nunc uigent, qui apud gentes solus
Præstat, cum suus pater cum pallio uno ab amica abduxit.

His ego uersibus credo adductum Valerium Antiatem aduersus ceteros omnes scriptores de Scipionis moribus sensisse, & eam puellam captiuam non redditam patri scriptuisse, contra quam nos supra diximus, sed retentam à Scipione, atque in deliciis amoribusque ab eo usurpata.

Locus exemptus ex annalibus L. Pisonis, historiae & orationis lepidissime. Caput .IX.

Quod res uidebatur memoratu digna, quam fecisse Cn. Flauium Annii filium edilem curulem L. Piso in III. annali scripsit, eaque res perquam pure & uenuste narrata à Pifone, locum istum totum huc ex Pisonis annali transposuimus: Cn. inquit, Flauius patre libertino natus, scriptum faciebat. Isque in eo tempore adili curuli apparebat, quo tempore aediles subrogantur. Eumque primæ tribus aedilem curulem renuntiauerunt. At aedilis, qui comitia habebat, negat accipere: Neque sibi placere, qui scriptum faceret, eum aedilem fieri. Cn. Flauius Annii filius dicitur tabulas posuisse, scriptu sese abdicasse. Isque aedilis curulis factus est. Idem Cn. Flauius Annii filius dicitur ad collegam uenisse uisere ægrotum. Et in conclaue postquam introiuit, adulescentes ibi complures nobiles sedebant. Ii contemnentes eum, assurgere ei nemo uoluit. Cn. Flauius Annii filius aedilis id arrisit. Sellam curulem iussit sibi afferri. Eam in limine apposuit, ne quis illorum exire posset, utique ii omnes inuiti uiderent sese in sella curuli sedentem.

Cn. Flauij festum unum factum.

Historia super Euclide Socratico, cuius exemplo Taurus philosophus adhortari adulescentes suos solitus est ad philosophiam gnauiter sectandam. Caput .X.

Philosophus Taurus uir memoria nostra in disciplina Platonica celebratus, cum aliis bonis multis, salubribusque exemplis hortabatur ad philosophiam capeendam, tum uel maxime ista re animos iuuenum expergebat, Euclidem quam dicebat Socraticum factitauisse: Decreto, inquit, suo Athenienses cauerant, ut qui Megaris ciuis esset, si intulisse Athenas pedem prehensus esset, ut ea res ei homini capitalis esset. Tanta Athenienses, inquit, odio flagrabant finitimorum hominum Megarensium. Tum Euclides, qui in diem Megaris erat, quique etiam ante id decretum & esse Athenis, & audire Socratem consueuerat, postquam id decretum sanxerunt, sub noctem prius quam ad uesperasceret, tunica longa muliebri indutus, & pallio uersicolore amictus, & caput et ora uelatus, ē domo sua Megaris Athenas ad Socratem comēbat, ut uel noctis aliquo tempore consiliorum sermonumque eius fieret particeps. Rursusque sub lucem milia passuum paulo amplius uiginti, eadem ueste illa tectus redibat. At nunc, inquit, uidere est philosophos ultrò currere, ut doceant, ad fores iuuenum diuitum, eosque ibi sedere atque opperiri prope ad meridiem, donec discipuli nocturnum omne uinum edormiant.

Ardor Euclidis ad audiendum Socratem. indidem.

Verba ex oratione Q. Metelli Numidici, quæ libuit meminisse ad officij grauitatis dignitatisque uitæ decentia. Ca. XI.

Cum inquinatissimis hominibus non esse conuitio decertandum, neque in maledictis aduersus impudētes & improbos uelitandum: quia tantisper similis & compar eorum fias, dum paria & similia dicas atque audias, non minus ex oratione Q. Metelli Numidici sapientis uiri cognosci potest, quam ex libris & disciplinis philosophorum. Verba hæc sunt Metelli aduersus Cn. Manlium tribunum plebis, a quo apud populum in concione laceffitus iactatusque fuerat dictis petulantibus: Nunc, quod ad illum attinet Quirites, quoniam se ampliorem putat esse, si se mihi inimicum dictitauerit, quem ego mihi neque amicū recipio, neque inimicum respicio, in eum ego non sum plura

Non decertandum conuitio cum malis.

dicturus. Nam eum indignissimum arbitror, cui à uiris bonis bene dicatur; tum ne idoneum quidem, cui à probis maledicatur. Nam si in eo tempore huiusmodi hominum culti nomines, in quo punire non possis, maiore honore, quam contumelia afficias.

Quod neq; testamentum, sicuti Seruius Sulpitius existimauit, neq; sacellum sicuti Trebatius, duplicia uerba sunt: sed à testatione productum alterum, alterum à sacro diminutum. Caput .XII.

Testamentum.

Bibliotheca

Seruius Sulpitius iureconsultus, uir ætatis suæ doctissimus, in libro de testamentis secundo, qua ratione adductus, testamentum uerbum esse duplex scripserit, non reperiō. Nam compositum esse dixit à mentis contestatione. Quid igitur calciam mentum? quid paludamentum? quid pauimentum? quid uestimentum? quid alia mille per huiusmodi formam producta? Etiam ne ista oīa composita dicemus? Obrepisse autem uidetur Seruio, uel si quis alius est, qui id prior dixit, falsa quidem, sed non abhorrens, neq; inconcinna, quasi mentis quædam in hoc uocabulo significatio: sicut hercle C. quoq; Trebatius eadem concinnitas obrepit. Nam in libro de religionibus secundo: Sacellum est, inquit, locus paruus deo sacratus cum ara. Deinde addit uerba hæc: Sacellum ex duobus uerbis arbitror compositum, sacri & cellæ, quasi sacra cella: Hoc quidem scripsit Trebatius. Sed quis ignorat sacellum & simplex uerbum esse, & non ex sacro & cella compositum, sed ex sacro diminutum?

Sacellum.

De quæstionculis apud Taurum philosophum in conuiuio agitis, quæ symposiacæ uocantur. Caput .XIII.

Lepida in conuiuio querenda.

Factitatum obseruatumq; hoc Athenis est ab iis, qui erant philosopho Tauro iunctiores, cum domū suam nos uocaret, ne omnino (ut dicitur) immunes & asymboli ueniremus, coniectabamus ad cœnulam non cupedias ciborum, sed argutias quæstionum. Vnusquisq; igitur nostrum commentus paratusq; ibat, quod quæret. Eratq; initium loquendi, edundi finis. Quærebantur autem nec grauias, nec reuerenda, sed ῥηδύμματα, quædam lepida, & minuta, & florentem uino animum laceissentias: quale hoc ferme est subtilitatis ludicræ quod dicam: Quæsitum est quando moriēs moreretur: cū iam in morte esset, an tum etiam cum in uita foret: Et quādo surgens surgeret: cum iam staret, an tum etiam cum sederet: Et qui artem disceret, quando artifex fieret, cum iam esset, an cum etiam non esset. Vtrum enim horum dicas, absurde atq; ridicule dixeris: multoq; absurdius uidebis, si aut utrumq; esse dicas, aut neutrū. Sed ea oīa cum captiones esse quidam fuitiles & inanes dicerent: Nolite, inquit Taurus, hæc quasi nugarum aliquem ludum aspernari. Grauiissimi philosophorū super hac re serio quæsiuerunt. Et alii moriendi uerbum, atq; momentum, manente adhuc uita dici atq; fieri putauerunt: alii nihil in eo tempore uitæ reliquerunt, totumq; illud quod mori dicis, morti uindicauerunt. Item de cæteris similibus in diuersa tempora, & in contrarias sententias discesserunt. Sed Plato inquit noster, neq; uitæ id tps, neq; morti dedit, idemq; in omni consimilium rerum disceptatione fecit. Vidit quippe utrumq; esse pugnans, neq; posse ex duobus contrariis, altero manente, alterum constitui, quæstionemq; fieri per diuersorum inter se finium, mortis & uitæ cohærentiam. Et iccirco peperit ipse expressitq; aliud quoddam nouū in confinio tempus, quod uerbis propriis atq; integris τὸν ῥηδύμνης φύσιν appellauit. Idq; ipsum ita uti dico, inquit, in libro cui πρὸς Μενιδίους titulus est, scriptum ab eo reperietis, τὸ γὰρ ῥηδύμνης τοῦ τὸν εἶκοι σὺ μαίνετο, ὥς ὅτι ἐκείνους μεταβάλλοι εἰς ἑτέρους. Talia apud Taurum symbola, & alia quæ erant secundarum mensarum, ut ipse dicere solitus erat, τραγῳματά.

Puniendis peccatis treis esse rationes à philosophis attributas. Et quamobrem Plato duarum ex ijs meminerit. Caput .XIII.

Pœnæ ratio triplex.

Puniendis peccatis treis esse debere causas existimatum est. Vna est, quæ ὁδὸς αἰσῶ, uel νόλασις, uel παρὰ νῆσις dicitur, cum pœna adhibetur castigandi atque emendandi gratia, ut is qui fortuito deliquit, attētiō fiat correctiorq;. Altera est, quā in qui uocabula ista curiosius diuiserunt, τιμωρίαν appellant. Ea causa animaduertendi est, cum dignitas autoritas que eius, in quem est peccatum, tuenda est: ne prætermissa

animaduersio contemptum eius pariat, & honorem leuet. Idcircoq; id ei uocabulum à conseruatione honoris factum putant. Tertia ratio uindictæ est, quæ πῦρ ἀστυα à Græcis nominatur: cum punitio propter exemplum necessaria, ut cæteri similibus à peccatis, quæ prohiberi publicitus interest, metu cognitæ pœnæ deterreantur. Idcirco ueteres quoq; nostri, exempla, pro maximis grauissimisque pœnis dicebant. Quando igitur aut spes magna est, ut is qui peccauit, citra pœnam ipse sese ultro corrigat, aut spes contra nulla est emendari eum posse & corrigi, aut iacturam dignitatis eius in quem peccatum est, metui non necessum est, aut non id peccatū est, cuius exemplo necessario metu sancendum sit: tum quicquid ita delictum est, non sane dignum esse imponendæ pœnæ studiū uisum est. Has treis ulciscendi rationes & philosophi alij plurifariam, & noster Taurus in primo commentariorum, quos in Gorgiam Platonis cōposuit, scriptas reliquit. Plato autem ipse uerbis apertis duas solas esse puniendi causas dicit: Vnam, quam primo in loco propter corrigendū; alteram, quam in tertio propter exēpli metum posuimus. Verba sunt hæc Platonis in Gorgia: προσήκει δὲ πᾶσι, ὅτι μὲν ἀμωρὸς μέν ἐστι ἄλλος ὁρῶντες ἀμωρὸς μέν ἐστι βελτίων γίνεσθαι, καὶ ὁντινός. ἢ πῶς ἀστυα ἄλλοις γίνεσθαι ἵνα ἄλλοι οἱ ὁρῶντες πᾶσιν ἡ πόλις μόνος βελτίος γίνωνται. In hisce uerbis facile intelligas ἀμωρὸς Platonē dixisse, non ut supra scripsi quosdam dicere, sed ita ut promiscue dici solet, pro omni punitiōe. An ne autem quasi omnino paruam, & cōtemptu dignam præterierit pœnæ sumendæ causam propter tuendam læsi hominis auctoritatem, an magis quasi ei quam dicebat, rei non necessariam prætermiserit, cum de pœnis non in uita, neq; inter homines, sed post uitæ tempus capiendis scriberet, ego in medium relinquo.

De uerbo quiesco, an e litera, corripi an produci debeat.

Caput .XV.

Amicus noster homo multi studij, atque in bonarum disciplinarum opere frequens, uerbum quiescit, usitate e litera correpta dixit. Alter item amicus, homo in doctrinis quasi in præstigijs mirificus, communium que uocum respuens nimis & fastidiens, barbære eum dixisse opinatus est, quoniam producere debuisset, non corripere. Nam quiescit, ita oportere dici prædicauit, ut calescit, nitescit, stupefcit, atq; alia huiusmodi multa. Id etiam addebat, quod quies ē productio, non breui diceretur. Noster autem, qua est omnium rerum uerecunda mediocritate, ne si Helij quidem Cincij, & Satyri dicendum ita censuissent, obsecuturum sese fuisse ait contra perpetuam latinæ linguæ cōsuetudinem. Neq; se tam insignite locuturum, absone, aut inaudita ut diceret. Literas aut super hac re fecit, item inter hæc exercitia quædā ludicra, & quiesco non esse his simile, quæ supra posui, nec à quiete dictum, sed ab eo quiescem: Græcæq; uocis ἔχωρ καὶ ἔσχωρ, ionice à uerbo ἔχω ἔχω, & modum & originem uerbum illud habere demonstrauit. Rationibusq; haud sane frigidis docuit, quiesco e litera longa dici non conuenire, ut diceret eiusmodi quispiam qui tumultuarijs, & modicis linguæ exercitationibus ad famam se faciendæ permiserat, neq; orationis latinæ modos usurpationes ue ullas didicerat.

Quiesco habet e correptam.

Notum uerbum deprecor, à poeta Catullo inusitate quidem, sed apte positum & proprie, deq; ratione eius uerbi, exemplisq; ueterum scriptorum.

Caput .XVI.

Cum in Lycio forte uespera ambularemus, uir quidam ludo ibi nobis & uoluptati fuit. Nam cum esset uerbum deprecor, doctiuscule positū in Catulli carmine, quia id ignorabat, frigidissimos uersus esse dicebat, omium quidē meo iudicio uenustissimos, quos subscripsi:

Lesbia mi dicit semper male, nec tacet unquam

De me dispeream, me nisi Lesbia amat.

Cui ego quasi eadem totidem mox deprecor illi

Affidue, uerum dispeream nisi amo.

Deprecor hoc in loco uir bonus ita dictum esse putat, ut plerunque à uulgo dicitur, Deprecor, quod significat, ualde precor, & oro, & supplico. In quo, de, præpositio ad augendum

& cumulandum ualet. Quod si ita esset, frigidum sane uersus forent. Nunc enim contra omnino est. Nam de praepositio, quoniam est anceps, in uno eodemque uerbo diuersitatem significationis capit. Sic enim deprecor à Catullo dictum est, quasi detestor, uel execror, uel depello, uel abominor. Contra autem ualet, cum Cicero pro P. Sylla ita dicit: Quam multorum hic uitam à Sylla deprecatus est. Item in dissuasiōe legis agrariae: Si quid deliquero, nullae sunt imagines, quae me à uobis deprecantur. Sed neque solus Catullus ita isto uerbo usus est. Pleni adeo sunt libri ueterum similis in hoc uerbo significationis, ex quibus unum & alterum quae suppetierant, apposui. Q. Ennius in Erechtheo non longe secus dixit quam Catullus:

Quibus nunc (inquit) arumna mea libertatem paro?

Quibus seruitutem mea miseria deprecor?

Significat abigo, & amolior, uel prece adhibita, uel quo alio modo. Itē Ennius in Cresphonte:

Ego cum meae uitae parcam, letum inimico deprecor.

Cicero in libro sexto de rep. ita scripsit: Quod quidem eo fuit maius, quia cum in causa pari collegae essent, non modo inuidia pari non erant, sed etiā Claudii inuidia Gracchi charitas deprecabatur. Hic quoque item non est ualde precabatur, sed quasi propulsa bat, & defensabat inuidiam, quod Graeci propinqua significatione *προσπαύω* dicunt. Item pro A. Licinio similiter Cicero uerbo isto utitur: Quid (inquit) huic homini facias? Nonne concedas interdum, ut excusatione summae stultitiae, summae improbitatis odium deprecetur? Item in Verrē actionis. II. prooemio: Nunc uero quid faciat Hortensius? auaritia? ne crimina frugalitatis laude deprecetur? an hominem flagitiosissimum, libidiniosissimum, nequissimumque defendat? Sic igitur Catullus eadem se facere dicit, quarens ueniam, quod & male diceret ei palam, respueretque & recusaret, detestareturque assidue, & tamen eam penitus deperiret.

Quis omnium primus libros publice praebuerit legendos: quantusque numerus fuerit Athenis ante clades Persicas in bibliothecis publicorum.

Caput

.XVII.

Libros Athenis disciplinarum liberalium publice ad legendum praebendos primus posuisse dicitur Pisistratus tyrannus. Deinde studiosius accuratiusque ipsi Athenienses auxerunt. Sed omnem illam postea librorum copiam Xerxes Athenarum potitus, urbe ipsa praeter arcem incensa abstulit, asportauitque in Persas. Hos porro libros uniuersos multis post tempestatibus, Seleucus rex qui Nicanor appellatus est, referendos Athenas curauit. Ingens postea numerus librorum in Aegypto à Ptolemaeis regibus uel conquisitus uel confectus est, ad milia ferme uoluminum septingenta. Sed ea omnia bello priore Alexandrino, dum diripitur ea ciuitas, non sponte neque opera consultata, sed à militibus forte auxiliariis incensa sunt.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM

COMMENTARII LIBER .VII.

Admiranda quaedam ex annalibus sumpta de P. Scipione Africano superiore. Caput .I.



QUOD de Olympiade Philippi regis uxore, Alexandri matre in historia graeca scriptum est, idem de P. Scipionis quoque matre, qui prior Africanus appellatus est, memoriae datum est. Nam & C. Oppius, & Iulius Higinus, alique qui de uita & rebus Africani scripserunt, matrem eius diu sterilem existimant tradunt. P. quoque Scipionem cum quo nupta erat, liberos despauisse. Postea in cubiculo atque in lecto mulieris, cum absente marito cubas sola obdormisset, uisum repente iuxta eam cubare ingentem anguem. Eumque, ipsi qui uiderant territis & clamantibus, elapsam inueniri non quisi-

se, id ipsum P. Scipionem ad aruspices retulisse. Eos sacrificio facto respondisse, fore ut liberi gignerentur. Neque multis diebus postea quam ille anguis in lecto uisus est, mulierem concepisse, concepti foetus signa atque sensum pati. Exinde mense decimo peperisse. Natumque esse hunc P. Scipionem Africanum, qui Annibalem & Carthaginienses in Africa bello Punico. II. uicit. Sed & eum impedio magis ex rebus gestis quam ex illo ostento, uix esse uirtutis diuinae creditum est. Id etiam dicere haud piget, quod idem illi quos supra nominaui, literis mandauerint: Scipionem hunc Africanum solitauisse noctis extremo priusquam diluculari in Capitolium uentitare, ac iubere aperiri cellam Iouis, atque ibi solum diu demorari quasi consultantē de rep. cum Ioue: Aedituosque eius templi saepe esse demiratos, quod solum id temporis in Capitolium ingredientem canes semper in alios saeuientes, neque latrarent eum, neque incurrerent. Has uulgi de Scipione opiniones confirmare atque approbare uidebantur dicta, factaque eius pleraque admiranda, ex quibus est unum huiusmodi: Assidebat oppugnabatque oppidum in Hispania, situ moenibusque ac defensoribus ualidum et munitum, re etiam cibaria copiosum. Nullaque eius potius spes erat. Et quodam die ius in castris sedens dicebat, atque ex eo loco id oppidum procul uidebatur. Tum militibus qui in iure apud eum stabant, interrogauit quispiam ex more, in quem diem locumque uadimonium promitti iuberet. Et Scipio manum ad ipsam oppidi, quod obsidebatur, arcem protendens: Perendie (inquit) sese stant illo in loco. atque ita factum. Die tertio in quem uadari iusserat, oppidum captum est. Eodem die in arce eius oppidi ius dixit.

De Cefellij Vindicis pudendo errore, quem offendimus in libris eius quos inscripsit lectionum antiquarum.

Caput

.II.

Turpe erratum offendimus in illis celebratissimis commentariis lectionum antiquarum, quae Cefellij Vindicis, hominis hercle pleraque haud indiligentis, quod erratum multos fugit, quam multa in Cefellio reprehendendo etiam per calumnias rimarentur. Scripsit autem Cefellius Q. Ennium in. XIII. lib. annalium cor dixisse masculino genere. Verba Cefellij subiecta sunt: Masculino genere cor, ut multa alia, enutiauit Ennius: Nam in. XIII. annalium, quem cor dixit: Ascripsit deinde uersus Ennii duos:

Annibal audaci dum pectore dehortatur,

Ne bellum faciam, quem credidit esse meum cor.

Antiochus est, qui hoc dixit, Asiae rex. Is admiratur & permouetur, quod Annibal Carthaginienensis bellum se facere populo Romano uolentem dehortetur. Hos autem uersus Cefellius sic accipit, tanquam si Antiochus sic dicat: Annibal me, ne bellum geram dehortatur: Quod cum facit, aequale cor putat habere me ei: quam stultum esse me credit, cum id mihi persuadere uult: Hoc Cefellius quidem, sed aliud longe Ennius. Nam tres uersus sunt, non duo, ad hanc Ennii sententiam pertinentes, ex quibus tertium uersum Cefellius non respexit:

Annibal audaci dum pectore dehortatur,

Ne bellum faciam, quem credidit esse meum cor

Suasorem summum, & studiosum robore belli.

Horum uersuum sensus atque ordo sic opinor est: Annibal ille audentissimus atque fortissimus, quem ego credidi, (hoc enim est, cor meum credidit) perinde atque diceret, quem ego stultus homo credidi fore summum suasorem ad bellandum, is me dehortatur dissuadetque, ne bellum faciam. Cefellius autem forte *ἐαδὺ μὲν οὐκ ἔστιν* ista uerborum captus, quem cor dictum putauit, & quem accentu acuto legit, quasi ad cor referatur, non ad Annibalem. Sed non fugit me, si aliquis sit tam incoditus, sic posse defendi cor Cefellij masculinum, ut uideatur tertius uersus separatim atque diuissim legendus: perinde quasi praecis interruptisque uerbis exclamet Antiochus, suasorem summum. Sed non dignum est eis qui hoc dixerint, responderi.

Quid Tullius Tyro Ciceronis libertus reprehenderit in M. Catonis oratione, quam pro Rhodiensibus in senatu dixit: & quid ad ea quae reprehenderat, responderimus.

Caput

.III.

Civitas Rhodiensis & insulae opportunitate, & operum nobilitate, & nauigandi solertia, naualibusque uictorijs celebrata est: Ea Rhodiensis ciuitas cum amica atque socia populi Romani foret, Persa tamen Philippi filio Macedonum rege, cum quo bellum populo Romano fuit, amico usa est. Connixique sunt Rhodienses legationibus Romam saepe missis, id bellum inter eos componere. Sed ubi ista pacificatio peragratari nequiuisset, uerba à plerisque Rhodiensibus in concionibus eorum ad populum facta sunt, ut si pax non fieret, Rhodienses regem aduersus populum Romanum adiuta-
rent. Sed nullum super ea re publicum decretum factum est. At ubi Perses uictus cap-
tusque est, Rhodienses pertimere ob ea, quae compluribus in coetibus populi acta dictaque erant. Legatosque Romam miserunt, qui temeritatem quorundam popularium suorum deprecarentur, & fidem consiliumque publicum expurgarent. Legati postquam Romam uenerunt, & in senatum intromissi sunt, uerbisque pro sua causa suppliciter factis, de curia excesserunt. Sententiae rogari coepta. Cumque partim senatorum de Rhodiensibus quere-
rentur, maleque eos animatos fuisse dicerent, bellumque eos illis faciendum censerent, tum M. Cato exurgit, & optimos fideissimosque socios (quorum opibus diripiendis possiden-
disque, non pauci ex summatibus uiris intenti infensique erant) defensum conseruatumque pergit, orationemque inclytam dicit, quae & seorsum fertur, inscriptaque est pro Rhodi-
ensibus, & in quinto Originum libro scripta est. Tyro autem Tullius M. Ciceronis li-
bertus, sane quidem fuit ingenio homo eleganti, & haudquaquam rerum literarumque ueterum indoctus. Eoque ab ineunte aetate liberaliter instituto, adminiculatore & qua-
si administratore in studijs literarum Cicero usus est. Sed profecto plus ausus est quam ut tolerari ignoscique possit. Namque epistolam conscripsit ad Q. Axiu familiarem patro-
ni sui confidenter & nimis callide. In qua sibi uisus est orationem istam pro Rhodiensibus acriter subtilique ingenio & iudicio percensuisse. Ex ea epistola libitum forte nobis est reprehensiones eius quasdam attingere, maiore scilicet uenia reprehensuri Tyro-
nem, quam tum ille reprehenderit Catonem. Culpauit autem primum hoc, quod Ca-
to inerudite & ἀνεργώς, ut ipse ait, principio nimis insolenti nimisque acriter & obiurgato-
torio usus sit: cum uereri sese ostendit, ne patres gaudio atque laetitia rerum gestarum pro-
spere, de statu mentis suae deturbati non satis conspicerent, neque ad recte intelligendum consulendumque essent idonei. In principijs autem (inquit) patroni qui pro reis dicunt,
conciliare sibi & complacare iudices debent: sensusque eorum expectatione causae sus-
pensos rigentesque, honorificis uerecundisque sententijs commulcere, non iniurijs atque imperiosis comminationibus conficere. Ipsum deinde principium apposuit, cuius uer-
ba haec sunt: SCIO solere plerisque hominibus rebus secundis atque prolixis atque prospe-
ris animum excellere, atque superbiam atque ferocitatem auferere atque crescere: quod nunc mihi magnae curae est, quod haec res tam secunde processerit, ne quid in consulendo aduersi eueniat, quod nostras secundas res confricat: ne uel haec laetitia nimis luxuriose eueniat. Aduersae res se domant, & docent quid facto opus sit. Secunda res laetitia trans-
uorsum trudere solet à recte consulendo atque intelligendo. Quo maiore opere dico, sua-
deoque uti haec res aliquot dies proferatur, dum ex tanto gaudio in potestatem nostram redeamus. Quae deinde Cato iuxta dicit, ea (inquit) confessionem faciunt, non defensionem: neque propulsionem translationem uel criminis habent, sed cum pluribus alijs communicationem, quod scilicet nihil ad purgandum est. Atque etiam (inquit) insuper proficitur Rhodienses qui accusabantur, quod aduersus populum Romanum regi magis cupuerint, fauerintque, id eos cupisse atque fauisse utilitatis suae gratia, ne Romani Per-
se quoque rege uicto, ad superbiam ferociamque & immodicum modum inolescèrent. Ea-
que ipsa uerba ponit ita ut infra scriptum est: Atque ego quidem arbitror Rhodienses noluisse nos ita depugnare, uti depugnatum est: neque regem Persen uicisse, non Rhodi-
enses id modo uoluere, sed multos populos ac multas nationes idem uoluisse arbitror. Atque haud scio an partim eorum fuerint, qui non nostrae contumeliae causa id uoluerunt euenire, sed enim metuere, si nemo esset homo quem uereremur, quicquid liberet face-

remus: ne sub solo imperio nostro in seruitute nostra essent, libertatis suae causa in ea sententia fuisse arbitror. Atque Rhodienses tamen Persen publice nunquam adiuuere. Cogitate quanto nos nostri natiui cautius facimus. Nam unusquisque nostrorum, si quis aduersus rem suam quid fieri arbitrat, summa uel contra nititur, ne aduersus eam fiat, quod illi tamen prope-
si. Sed quod ad principium reprehensum attinet, scire oportuit Tyronem, defensos esse Rhodienses à Catone, sed ut à senatore, & consulari, & censorio uiro, quod quidem optimum esse publicum existimabat, suadente, non (ut à patrono solet) causam pro reis dicente. nis
Alia namque principia conducunt reos apud iudices defendenti, & clementiam misericor-
diamque undique indaganti: Alia cum senatus de re publica consulitur, uiro auctoritate praestan-
ti, sententijs quorundam iniquissimis promoto, & pro utilitatibus publicis, ac pro salute sociorum grauius ac libere indignanti simul ac dolenti. Quippe recte & utiliter in disci-
plinis rhetoricae praecipitur, iudices de capite alieno, deque causa ad sese non pertinenti cog-
nitueros, ex qua praeter officium iudicandi, nihil ad eos simul periculi uel emolumen-
ti redundatur est, conciliandos esse, ac propitiandos laudabiliter ac placabiliter, & leni-
ter, estimationi salutisque eius, qui apud eos accusatus est. At cum dignitas, & fides, & utilitas omnium communis agitur, ob eamque rem aut suadendum quid ut fiat, aut fieri iam co-
pro differendum est: tum qui se in eiusmodi principijs occupat, ut bene uolos benignosque sibi auditores paret, otiosam operam in non necessarijs uerbis sumit. Iamdudum enim ne-
gotia periculaque ipsarum rerum communia, consilijs eos capiendis conciliant, & ipsi potius si-
bi exposcunt consultoris beneuolentiam. Sed quod ait confessum Catonem noluisse Rhodienses ita depugnare, uti depugnatum est, neque regem Persen à po. Ro. uinci, atque id esse dixisse non Rhodienses modo, sed multas quoque alias nationes uoluisse, sed id nihil ad purgandum, extenuandum uel crimen ualere, iam hoc primum Tyro improbe mentis. Verba ponit Catonis, & alijs tamen eum uerbis calumniat. Non enim Cato confitetur Rhodienses noluisse uictoriam esse po. Ro. sed sese arbitrari dixit, id eos uoluisse, quod erat proculdubio suae opinionis professio, non Rhodiensium culpae confessio. In qua re, ut meum quidem iudicium est, non culpa tantum uacat, sed dignus quoque laude admi-
rationeque est: cum & ingenuae, & religiose dicere uisus est contra Rhodienses quod sen-
tiebat: & parta sibi ueritatis fide, ipsum illud tamen, quod contrarium putabat, flexit & transu-
lit, ut eos iccirco uel maxime aequum esset acceptiores charioresque fieri po. Ro. quod cum & utiles essent, & uellent regi esse factum, nihil tamen adiuuandi eius gratia fecerint. Po-
stea uerba haec ex eadem oratione ponit: Ea nunc derepente tanta nos beneficia, ultrò ci-
troque tantam amicitiam relinquimus? Quod illos dicimus uoluisse facere, id nos priores facere occupabimus? Hoc (inquit) entymema neque, & uitiosum est. Rñderi enim po-
tuit, occupabimus certe. Nam si non occupauerimus, opprimemur, incidendumque erit in insidias, à quibus antea nos non cauerimus. Recte, inquit, hoc uitio dat Lucilius poetae Eu-
ripidi, quod cum Polyphontes rex propterea se interfecisse fratrem diceret, quod ipse ante consilium de nece eius cepisset, Aerope fratris uxor hisce cum uerbis eluserit:
ἐγὼ σὲ μέλει, ὡς σὺ φῆς κτείνεαι πόσις. καὶ ἔγωγε σὲ μέλει, ὡς καὶ δόσος παρῶν δίδει.
Ad hoc enim, inquit, planè stultitiae plenum est, eo consilio atque ea fini facere nolle aliquid, uti nunquam id facias, quod uelis. Sed uidelicet Tyro animam non aduertit, non esse in omnibus rebus cauendis eandem causam, neque humanae uitae negotia, & actiones, & offi-
cia, uel occupandi, uel differendi, uel etiam ulciscendi, uel cauendi, similia esse pugnae gladiatoriae. Nam gladiatori composito ad pugnandum, pugnae haec proposita fors est, aut occidere, si occupauerit, aut occumbere si cessauerit. Homini autem uita non tam iniqua, neque tam indomitae necessitatibus circumscripta est, ut iccirco prior iniuriam facere debe-
as: quàm nisi feceris, pati possis. Quod tantum aberat à po. Ro. mansuetudine occupare, ut saepe iam in sese factas iniurias ulcisci neglexerit. Post deinde usum esse Catonem di-
cit in eadem oratione argumentis parum honestis, & nimis audacibus: ac non uiri eius, quilibet fuit, sed uafri, ac fallaciosi, & quasi Graecorum sophistarum solertijs. Nam cum obijceret, inquit, Rhodiensibus, quod bellum po. Ro. facere uoluissent, negauit penè, Sed ignosci

poposcit, quia id non fecissent, etsi maxime uoluissent, induxisseque eum dicit, quam dicitur
Res sophistica lectici *ἱερογῶν* appellant, rem admodum insidiosam & sophisticam, neque ad ueritates
 magis, quam ad captiones repertam: cum conatus sit exemplis decipientibus colligere
 confirmareque neminem, qui male facere uoluit, plecti æquum esse, nisi quod factum uoluit,
 etiam fecerit. Verba autem ex ea oratione M. Catonis hæc sunt: Qui acerrime aduersus
 eos dicit, ita dicit, hostes uoluisse fieri. Et quis est tandem nostrorum, qui quod ad sese at
 tineat, æquum censeat quenquam poenas dare ob eam rem, quod arguatur male facere uoluisse?
 Nemo opinor. Nam ego, quod ad me attinet, nolim. Deinde paulo infra dicit: Quid
 nunc, quæ tandem lex est tam acerba, quæ dicat, si quis illud facere uoluerit, mille num
 mis dimidium familiæ multa esto. Si quis plus quingenta iugera habere uoluerit, tanta
 poena esto. Si quis maiorem pecudum numerum habere uoluerit, tantum damni esto. Atque nos
 omnia plura habere uolumus, & id nobis impune est. Postea ita dicit: sed si honorem non æ
 quum est habere ob eam rem, quod bene facere uoluisse quis dicit, neque fecit tantum, Rhodiensibus
 tale erit, non quod male fecerunt, sed quia uoluisse dicuntur. His argumentis Tyro
 Tullius M. Catonem contendere, & conficere dicit, Rhodiensibus quoque impune esse
 debere, quod hostes quidem populi Romani esse uoluissent, & qui maxime non fuissent. Dissi
 mulari autem non posse ait, quin paria & consimilia non sint, plus quingenta iugera habere
 re uelle, quod plebiscito colonis prohibitum fuit, & bellum iniustum atque impium populi
 Romani facere uelle; Neque item inficiari posse, quin alia causa in primo sit, alia in poenis: Nam
 beneficia, inquit, promissa opperiri oportet, neque autem remunerari, quæ facta sint. Iniurias
 autem imminentes præcauisse, iustum est magis, quam expectauisse. Summa enim perfectio stultiti
 æ, inquit, est non ire obuiam sceleribus cogitatis, sed manere opperiri: ut cum ad
 missa & perpetrata fuerint, tunc denique, ubi quæ facta sunt, infecta fieri non possunt, puniantur.
 Hæc Tyro in Catonem, non minus frigide sanè, quam inaniter. Sed enim Cato non nudam, nec
 solitariam, nec improbatam hanc *ἱερογῶν* facit. Sed multis eam modis præfulcit, mul
 tisque alijs argumentis conuolat. Et quia non Rhodiensibus magis, quam reipublice consulebat,
 nihil sibi dictum factumque in ea re turpe duxit, quin omnem sententiæ uiam, seruatum ire socios
 nitere. Ac primum ea non incallide conquisiuit, quæ non iure naturæ, aut iure gentium
 fieri prohibentur, sed iure legum, rei alicuius medendæ, aut temporis causa iussæ, sicut est
 de numero pecoris, & de dominio agri præfinito, aut eiusmodi aliquo, in quibus rebus quod
 prohibitum fieri per leges quidem non licet, uelle id tamen facere, si liceat, inhonestum
 non est. Atque eas res contulit seorsum, miscuitque cum eo quod neque facere, neque uelle per
 sese honestum est, tunc deinde ne disparilitas collationis euidenter fieret, pluribus id propu
 gnaculis defensat. Neque tenues istas, & enucleatas uoluntatum in rebus illicitis repre
 hensiones, qualia in philosophorum otio disputantur, magnificat: sed id solum ex summa
 ope nititur, ut causa Rhodiensium, quorum amicitiam retineri ex re publica fuit, aut æqua iudicare
 tur, aut quidem certe ignoscenda: atque interim, neque fecisse Rhodienses bellum, neque fa
 cere uoluisse dicit. Interim autem facta sola censenda dicit, atque in iudicium uocanda, sed
 uoluntates nudas inanesque, neque legibus, neque poenis fieri obnoxias. Interdum autem qua
 si deliquisse eos concedat, ignosci postulat, & ignoscentias utiles esse rebus humanis do
 cet: ac nisi ignoscant, metus in re publica reque nouæ monet: sed enim contra si ignoscatur, con
 seruatum iri ostendit populo Romano magnitudinem: Superbiæ quoque crimen, quod tunc præter
 cetera in senatu Rhodiensibus obiectum erat, mirifica & propè diuina responsionis fi
 gura elusit & eluit. Verba adeo ipsa ponemus Catonis, quam Tyro ea prætermisit: Rhodi
 enses superbos esse aiunt, id obiectantes, quod mihi est liberis meis minime dici uelim. Sint
 sanè superbi, quid id ad nos attinet? Id ne irascimini, si quis superbior est quam nos? Nihil
 prorsus hac compellatione dici potest, neque grauius, neque munitius aduersus homines super
 bissimos facta, quam superbiam in sese amarent, in alijs reprehenderent. Præterea animad
 uertere est in tota ista Catonis oratione, omnia disciplinæ rhetoricæ arma, atque sub
 sidia mora esse, sed non perinde, ut in decursibus ludicris, aut simulacris præliorum uolu
 ptarijs fieri uidemus. Non inquam distincte nimis, ac compe, atque modulate res acta est,

Ignoscentiæ.

sed quasi in ancipiti certamine cum sparfa acies est, multisque locis Marte uario pugna
 tur: sic in ista tunc causa Cato, cum superbia illa Rhodiensium famosissima multorum odio atque
 inuidia flagraret, omnibus promiscue tuendi atque propugnandi modis usus est: & nunc
 ut optime meritos commendat, nunc tanquam si innocentes purgat, & ne bona diuitiarumque eorum
 expetantur, obiurgat: nunc etiam quasi sit erratum, deprecatur: nunc ut necessarios rei
 publicæ ostentat, nunc clementiæ, nunc mansuetudinis maiorum, nunc utilitatis publicæ
 commonefacit: eaque omnia distinctius numerosiusque ac comprius fortasse dici potuerint,
 fortius atque uiuidius potuisse dici non uidentur. Inique igitur Tyro Tullius, qui ex om
 nibus facultatibus tam opulentæ orationis aptis inter sese & coheretibus paruum quip
 piam nudumque sumpsit, quod obtreteret: tanquam non dignum M. Catone fuerit, quod
 delictorum non perperatores uoluntates non censuerit puniendas. Commodius autem ere
 ctiusque de his meis uerbis, quibus Tull. Tyroni respondi, modo æstimabit iudiciumque
 faciet, qui & orationem ipsam Catonis totam acceperit in manus, & epistolam Tyro
 nis ad Axium scriptam requirere & legere curauerit. Ita enim nos syncerius explora
 tiusque uel corrigere poterit, uel probare.

Cuiusmodi seruos, & quæ ob causam Cælius Sabinus iuris ciuilis autor pileatos uenundari solitos scripserit, & quæ
 mancipia sub corona more maiorum uenerint. Atque id ipsum sub corona quid sit.

Caput .IIII.

Pileatos seruos uenum solitos ire, quorum nomine uenditor nihil præstaret, Cæli
 us Sabinus iuris peritus scriptum reliquit: cuius rei causam esse ait, quod eius
 modi conditionis mancipia insignia esse in uendendo deberent, ut emptores er
 rare & capi non possent: neque lex uendendi opperienda esset, sed oculis iam percipe
 rent, quodnam esset mancipiorum genus: sicuti, inquit, antiquitus mancipia iure belli
 capta coronis induta ueniebant, & ideo dicebantur sub coronis uenire. Namque ut ea
 corona signum erat captiuorum uenaliū, ita pileus impositus demonstrabat eiusmodi
 seruos uenundari, quorum nomine emptori uenditor nihil præstaret. Est autem alia ratio
 huius opinio, cur dici solitum sit, captiuos sub corona uenundari, quod milites custo
 die causa, captiuorum uenaliū greges circumstarent, eaque circumstantio militum corona ap
 pellata sit. Sed id magis uerè esse, quod supra dixi, Cato quoque in libro, quem compo
 suit de re militari, docet. Verba sunt hæc Catonis: Ut populus sua opera potius ob re
 bene gesta coronatus supplicatum eat, quam re male gesta coronatus ueneat.

Historia de Polo histione memoratu digna.

Caput .V.

Histrio in terra Græcia fuit fama celebri, qui gestus & uocis claritudine & ue
 nustate ceteris antestabat, nomen fuisse aiunt Polum, tragædias poetarum nobi
 lium scite atque assueate actitauit. Is Polus unice amatum filium morte amisit: eum lu
 ctum quam satis uisus est eluxisse, rediit ad quaestum artis. In eo tempore Athenis Electram
 Sophoclis acturus, gestare urnam, quasi cum Orestis ossibus debebat. Ita compositum fa
 bulæ argumentum est, ut ueluti fratris reliquias ferens Electra, comploret commiserere
 atque interitum eius, qui per uim extinctus existimatur. Igitur Polus lugubri habitu
 Electræ indutus, ossa atque urnam in sepulchro tulit filij, & quasi Orestis amplexus op
 pleuit omnia, non simulacris, neque imitamentis, sed luctu atque lamentis ueris & spiran
 tibus. Itaque cum agi fabula uideretur, dolor actitatus est.

Polus histrio.

Quid de quorundam sensuum naturali defectione Aristoteles scripserit.

Caput .VI.

Ex quinque sensibus, quos animantibus natura tribuit, uisu, auditu, gustu, tactu, o
 doratu, quos Græci *αἰσθησῶν*, ὄψιν, ἀκοήν, γαστήρ, ἀσπὴν, ὀσφρησιν appellant: quedam
 animalium alia alio carent, & aut cæca natura gignuntur, aut inora, inauritæ.
 Nullum autem gigni animal Arist. dicit, quod aut gustus sensu careat, aut tactus. Verba
 ex libro eius, quem *περὶ ἀνῆμων* composuit, hæc sunt, τὸν δὲ ἀσπὴν, ὅτι τὸν γαστήρ πᾶντα
 ἔχει, πλὴν ἐπὶ τῷ ἀνδρὶ ζῴῳ.

An affatim quasi admodum prima acuta pronuntiandum sit, & quedam itidem non incuriose tractata
 super aliarum uocum accentibus.

Caput .VII.

G ij



Ninianus poeta, præter ingenij amœnitates, literarum quoque ueterum & rationum in literis oppido quam peritus fuit, & fermocinabatur mira quadam & scita sua uirtute. Is affatim, ut admodum, prima acuta, non media pronuntiabat, atque ita ueteres locutos censebat. Itaque se audiente Probum grammaticum hos uersus in Plauti Cistellaria legisse dicit,

Potin' es tu homo facinus facere strenuum?

Aliorum est affatim qui faciant,

Sanctego me uolo fortem perhiberi uirum.

Exaduersum. Causamque esse huic accentui dicebat, quod affatim non essent duæ partes orationis, sed utraque pars in unam uocem coaluisset: sicuti in eo quoque, quod ex aduersum dicimus, secundam syllabam debere acui existimabat: quoniam una, non duæ essent orationis partes: Atque ita oportere apud Terentium legi dicebat in his uersibus:

In quo hæc discebat ludo, exaduersum loco Tonstrina erat quædam.

Adfabre. Admodum. Adprobe. Adprimus. Adprime. Adprobus. Addebat etiam quod, ad, prouerbum tum ferme acueret cum significaret επιτασσει, quam intentionem nos dicimus: sicuti adfabre, & admodum, & adprobe dicunt. Cætera quidem satis comode Annianus, sed hanc particulam, ad, semper cum intentionem significaret, acui putauit, non id perpetuum uidetur. Nam & adpotus cum dicimus, & adprimus, & adprime, intensio in his uerbis demonstrat, neque tamen, ad, particula satis comode accenti acuto pronuntiatur. Adprobus tamen, quod significat ualde probus, non inficias eo quod prima syllaba acui debeat. Cæcilius in comœdia, quæ inscribitur Triumphus, uocabulo isto Hierocles hospes est mihi, adolescens adprobus.

Num igitur in istis uocibus, quas nos non acui diximus, ea causa est, quod syllaba insequitur natura longior, quæ non ferme patitur acui priorem, in uocabulis syllabarum plurimum quam duarum? Adprimus autem longe primum L. Liuius in Odyssea dicit in hoc uersu: Ibi denique uir summus adprimus Patroclus.

Idem Liuius in Odyssea præmodum dicit quasi admodum:

Parcentes, inquit, præmodum: Quod significat supra modum, dictumque est præmodum, quasi præter modum, in quo scilicet prima syllaba acui debuit.

Res ultra fidem tradita super amore delphino, & puero amatorio.

Caput .VIII.

Delphini pios ueneri et amasii.

Delphinus amore perijt. Delphinos uenereos esse, & amasios non modo historiae ueteres, sed recentes quoque memorie declarant. Nam & sub Cæsaribus in Puteolano mari, ut Apion scriptum reliquit, & aliquot seculis ante apud Naupactum, ut Theophrastus tradidit, amatores flagrantissimi delphinorum quidam cogniti conperti sunt. Neque enim amauerunt quod sunt ipsi genus, sed pueros forma liberali, in nauiculis forte, aut in uadis littoris conspectos, miris & humanis modis arserunt. Verba subscripsi ἀπριων, eruditi uiri ex Aegyptiacorum li. v. quibus delphini amantis, & pueri non abhorrentis consuetudines, lusus, gestationes, ac aurigationes refert: eaque omnia sese ipsum, multosque alios uidisse dicit. Ὁ αὐτὸς δ' οὐρ εἶδεν περὶ δισκάρχων δελφῖνα ἐρώντα παῖδες, καὶ πρὸς παῖδας ἐπισημένους φασιν. ἄλλοι οὐρ καὶ πρὸς ἀνδράσιν οἰκίζοντες, ὁ δὲ ἑαυτοῦ παῖδας ἐπὶ τῶν νηπύων καὶ τὰς ἀκρότας περιελάττων ἵνα μὴ τὸν ποδὸν μόνον ἔχοντα ἀμύξει, ὁ δὲ περὶ τὸν περιβεβηκότα μέγιστον διακοσίων ἀνδρῶν σάδ' ἵων ἐλέχτο δ' ἄρα ἡ ῥώμη, καὶ πᾶσα ἡ ἰταλία διασάδ' ἵων ἰχθύων νηχομένων ὑπὲρ ἑρωτοῦ.

Ad hæc adiicit re non minus miranda: Postea, inquit, idem ille puer delphino amœnus, morbo affectus obiit suum diem. At ille amas, ubi sæpe ad littus solitum annauit, & puer, qui in primo uado aduentum eius opperiri consueuerat, nusquam fuit, desiderio tabuit, exaiatusque est: & in littore iacens inuentus, ab his qui re cognouerant, in sui pueri sepulchro humatus est.

Delphinus amore perijt.

Peposci, memordi, pepugi, spepondi, & occecurri, plerisque ueterum dixisse (non uti postea receptum est dicere) per o aut per u literam in prima syllaba positam, sed per e, atque ideo græce rationis exemplo dixisse. Præterea notatum, quod uiri non indocti neque ignobiles, a uerbo descendendo non descendendi, sed descendendi dixerunt.

Caput .IX.

Memordi.

Peposci, momordi, pupugi, cucurri, probabiliter dici uidentur, atque ita nunc omnes ferme doctiores huiusmodi uerbis utuntur: sed Q. Ennius in satyris memor derit dixit per e literam, non momorderit: Meum, inquit, non est, at si me canis

memorderit. Item Laberius in Gallis: De integro patrimonio Meo centum millia nummum memordi.

Item Publius Nigidius de animalibus libro secundo: Pruna percoctus: simul sub dentes mulieris Veni, bis ter memordit.

Serpens si memordit, gallina deligit, & opponit. Item Plautus in Aulularia: Ut admemordi Hominem.

Sed idem Plautus in Trigemini, non memordisse, neque memomordisse dixit, sed memorsisse: Præmorsisse. Ni fugissem, inquit, mediu credo præmorsisset. Item Accius in Cœciliatrice: Vrsus se memordisse autumat.

Peposci quoque non peposci Valerius Antias lib. annaliu. xlv. scriptum reliquit: Denique Peposci. Licinius trib. pleb. pduellionem ei diem dixit, & comitiis diem a Q. Martio pretore peposcit. Pepugero æquæ Accius in Aedilitia dicit: Sed si pepugero, metuet.

Helium quoque Tuberone lib. ad C. Oppium scripto occecurrit dixisse Probus annotauit, & hæc eius uerba apposuit: Si generalis species occecurrit. Idem Probus Valerium Antiatem lib. historiæ. xij. speponderat scripsisse annotauit: uerbaque eius hæc apposuit: Tib. Gracchus, qui quaestor C. Mancino in Hispania fuerat, & cæteri, qui pacem speponderant. Ratio autem istarum dictionum hæc esse uideri potest, quoniam Græci in quadam specie præteriti temporis, quod παρακειμενον appellant, secundam uerbi literam in, e, ple runque uertunt, ἡράφω, ἡράφα, πείθω, πείθηκα, λαλῶ, λαλάθηκα, κρατῶ, κρατάθηκα, λονω, λέλθηκα. Sic ergo mordeo memordi, posco peposci, tendo tetendi, tango tetigi, pungo pepugi, spondeo spepondi, curro cecurri, tollo tetuli facit. Sic & M. T. & C. Cæsar, mordeo memordi, pungo pepugi, spondeo spepondi dixerunt. Præterea inueniri a uerbo scindo simili ratione non sciderat, sed seciderat dictum esse. L. Accius in Sotadicorum lib. I. seciderat dicit. Verba eius hæc sunt: Non ergo agla ita ut hi prædicant, Seciderat pectus.

Ennius quoque & Valerius Antias in lib. historiæ. lxxv. uerba hæc scripsit: Deinde funere locato, ad forum descendidit. Laberius quoque in Catulario ita scripsit: Ego mirabar quomodo mammae mihi descendiderant.

Vsfuscipio & copulate & recto uocabuli casu dicitur, ita pignoris capio coniuncte, & eadem uocabuli forma dictum est.

Caput .X.

Vt hæc usufuscipio dicitur copulato uocabulo, a, litera in eo tractim pronuntiat: ita pignoris capio iunctæ sunt partes, & productæ dicebantur. Verba Catonis sunt ex .l. epistolicarum quaestionum: Pignoris capio ob æs militare, quod æs a Tribuno ærario miles accipere debebat, uocabulum seorsum fit, per quod satis dilucet, hanc captionem, posse dici, quasi hanc captionem, & in usu, & in pignore.

Neque leuitatem, neque nequitiam, ea significatione esse, qua in uulgi sermonibus dicuntur.

Caput .XI.

Leuitatem plerumque nunc pro inconstantia & mutabilitate dici audio, & nequitiam pro solertia astutiaque: sed ueterum hominum, qui proprie atque integre locuti sunt, leues dixerunt, quos uulgo nunc uiles, & nullo honore dignos dicimus: & leuitatem appellauerunt perinde quasi lenitatem: Et neque hominem nihili, neque rei neque frugis bonæ, quod genus Græci ferè ἄσωτον, ἢ ἀκρόασον, ἢ ἀργέον, ἢ ἀργήσον, ἢ κακὸν ὄνον, ἢ μίανρον dicunt. Qui exempla horum uerborum requirit, ne in libris nimis remotis quaerat, inueniet ea in M. Tullij secunda Antoniana: nam cum genus quoddam sordidissimum uitæ, atque uictus M. Antonij, idem demonstraturus esset, quod in caupona delitesceret, quod uesperum perpotaret, quod ore inuoluto iter faceret ne cognosceretur: hæc & alia eius modi cum in eum dicturus esset: Videte, inquit, homines leuitatem: tanquam prorsus ista dede cora hoc uitio in homine notarentur. At postea cum in eundem Antonium probra quadam alia ludibriosa & turpia ingessisset, ad extremum hoc addidit: O hominem neque: nihil enim magis proprie possum dicere. Sed ex eo loco Marci Tullij uerba copulscula libi it ponere: At uidete leuitatem hominis, cum hora diei decima ferè ad saxa rubra uenisset, delituit in quadam cauponula: atque ibi se occultans perpotauit ad uesperum. Inde cisio ce

G iiij

leriter ad urbem aduectus, domum uenit ore inuolutus. Ianitor rogat, quod es tu? A. Mar-
co tabellarius cōfestim ad eam cuius causa uenerat, deducit, eique epistolā tradit. Quam
illa cū legeret flens (erat enim scripta amatorie Caput auit literarū hoc erat, sibi cum illa
mima posthac nihil futurū, oēm se amorem abiēcisse illius, atque in hanc trāsduisse) Cū
mulier fieret huberius, homo misericors ferre non potuit. Caput apuit, in collum inua-
sit. O hominem neque, nihil enim magis proprie possum dicere. Ergo ut te catamitti, nec opi-
nato, cum ostendisses, praefer spem mulier aspiceret: iccirco urbem terrore nocturno,
er meritorius Italiam multorum dierū metu perturbasti. Consimiliter Q. quoque Claudius in I. Anna-
lium, nequitiam appellauit luxum uitae prodigium effusumque, in hisce uerbis: Persuadet
Nolo, cuidam adolescenti Lucano, qui apprimē summo genere natus erat, sed luxuria et ne-
quitia pecuniam magnam cōsumpserat. M. Varro in libris de lingua latina: Ut ex nō,
Nequam. et uolo, inquit, nolo fit: sic ex ne, et quicquid, media extrita syllaba, cōpositum est nequā.
P. Africanus pro se contra Tib. Asellium de multa ad populum: Omnia mala, praeter, fla-
gitia, quae homines faciunt, in duabus rebus sunt, malitia, atque nequitia: utraque defendis, mali-
tiam an nequitiam? an utrunque simul? Si nequitiam defendere uis, licet. Sed tu in uno
scorto maiorem pecuniam absumpsisti, quam quanti omne instrumentum fundi Sabi-
ni incensum dedicauisti. Si hoc ita est, qui spondet mille nummum? Sed tu plus tertia
parte pecuniae paternae perdidisti, atque absumpsisti in flagitijs. Si hoc ita est, qui spondet
mille nummum? non uis nequitiam? Age malitiam saltem defende. Sed tu uerbis conce-
ptis coniurasti sciens, sciente animo tuo. Si hoc ita est, qui spondet mille nummum?

De tunica χερσίδωτος, quod earum usum P. Africanus Sul. Gallo obiecit. Caput XII.

Tunicis uti uirum prolixis ultra brachia, et usque in primores manus, ac propē
in digitos, Romae atque omni in Latio indecorū fuit. Eas tunicas graeco uocabu-
lo nostri χερσίδωτος appellauerunt. Fœminisque solis uestem longē lateque dif-
fusam, indecorem existimauerunt, ad uenas cruraque aduersus oculos ptegeta. Viri au-
tem Ro. primo quidem sine tunicis, toga sola amicti fuerunt: Postea substrictas, et bre-
ues tunicas citra humerū definientes habebant, quod genus Graeci dicunt ἐξωμίδα. Hac
Exomides. antiquitate inductus P. Africanus Pauli filius, uir omnibus bonis artibus atque omni uirtu-
te praeditus, P. Sul. Gallo homini delicato inter pleraque alia quae obiectabat, id quoque
probrio dedit, quod tunicis uteretur manus totas operientibus. Verba sunt haec Scipio-
nis: Nam qui quotidie unguentatus aduersum speculum ornetur, cuius supercilia ra-
duntur, qui barba uulsa, feminibusque subuulsis ambulet, qui in conuiujs adolescentu-
lus cum amatore, cū chirodota tunica inferior accubuerit, qui non modo uinosus, sed uiro-
sus quoque sit, eum ne quisquam dubitet, quin idem fecerit, quod cinædi facere solent.
Tunica chiro-
dota. Vergilius quoque tunicas huiusmodi quasi foemineas, ac probrosas criminatur:

Et tunicae, inquit, manicas, et habent redimicula mitrae.

Q. quoque Ennius Carthaginensium tunicatam iuuentutē non uidet sine probro dixisse.

Quem classicum dicat M. Cato, quem infra classem. Caput XIII.

Classici infra
classem. Classici dicebantur non omnes qui in classibus erant, sed primae tantum classis ho-
mines, qui. C. & XXV. milia aëris amplius uel censi erant. Infra classem autē
appellabantur, secundae classis, ceteraque omniū classium, qui minore summa aë-
ris quam supra dixi, censebantur. Hoc eo strictim notauimus, quoniam in M. Catonis ora-
tione, qua Voconiam legē suadet, quæri solet, quid sit classicus, quid infra classem.

De tribus dicendi generibus, ac de tribus philosophis, quæ ab Atheniensibus ad senatū Romanū legati sunt. Ca. XIII.

Tria dicendi
genera. F. T. in carmine, et in soluta oratione grāa dicendi probabilia sunt tria, quæ Graeci
χαραντῆρες uocant, nominaque eis fecerunt apponi, ἀδελφός, ἰσχυρός, μέγας. Nosque quæ
primum posuimus, huberem uocamus, secundum gracilem, tertium medio-
cre: huberi dignitas, atque amplitudo est, gracili uenustas et subtilitas, mediis in confi-
Stylus huber. nio est utriusque modi particeps. His singulis orationis uirtutibus uicia agnata sunt, pa-
Gracilis ri numero, quæ earum modum et habitum simulacris falsis ementiuntur. Sic plerumque
Medius, sufflati atque tumidi fallunt pro huberibus, squalentes et ieiuni dicti pro gracilibus, incer-

ei et ambigui pro mediocribus. Vera autem et propria huiusmodi formarum exem-
pla, in latina lingua M. Varro esse dicit hubertatis Pacuii, gracilitatis Lucilium, me-
diocritatis Terentium. Sed ea ipsa genera dicendi, iam antiquitus tradita ab Homero
sunt tria in tribus: Magnificum in Ulyssē et huber est, subtile in Menelao et cohibi-
tum, mistum moderatumque in Nestore. Animaduersa eadem tripartita uarietas est in
tribus philosophis, quos Athenienses Romam ad senatum populumque Romanum
legauerant, impetratum uti multam remitterent, quā fecerant propter Oropi uastatio-
nem. Ea multa fuerat talentum ferē quingentum. Erant isti philosophi, Carneades ex
academia, Diogenes Stoicus, Critolaus Peripateticus. Et in senatum quidem introdu-
cti, interprete uisunt Cæcilio senatore. Sed ante ipsi seorsum quoque quisque ostentandi
gratia, magno conuentu hominum disertauerunt. Tum admirationi fuisse, aiunt Ru-
tilius et Polybius, philosophorum trium sui cuiusque generis facundiam. Violenta, in-
quiunt, et rapida Carneades dicebat, scita et teretia Critolaus, modesta Diogenes et
sobria. Vnumquodque autem genus, ut diximus, cum caste pudiceque ornatur, fit illustri-
us: cum fucatur atque praelinitur, fit praestigiosum.

Quam seuerē moribus maiorum in fures uindicatum sit, et quid scripsit Mutius Scaeuola super eo, quod serua-
tum, datum, commodatumue esset. Caput XV.

Labeo in lib. de. xij. tabulis secundo, acriter et seuera iudicia de furtis habita esse
apud ueteres, scripsit. Idque Brutum solitum dicere, furti damnatum esse, qui iu-
Furtum. mentum aliorum duxerat, quam quo utendum acceperat: Item qui longius
produxerat, quam quē in locum petierat. Itaque Q. Scaeuola in librorum, quos de iure
ciuili composuit sextodecimo, uerba haec posuit: Quod cui seruandum datum est, si id
usus est, siue quod utendum acceperit, ad aliam rem atque accepit, usus est, furti se obligauit.

Locus excerptus est satyra M. Varronis, quæ περὶ ἐξωμίδων inscripta est, de peregrinis ciborum generibus,
et appositi uersus Euripidis, quibus delicatorem hominem luxuriantem gulam consutauit. Caput XVI.

Varro in satyra, quā περὶ ἐξωμίδων. i. de cibis peregrinis et lautitijs inscripsit,
lepide admodum et scite, factis uersibus, coenarum ciborumque exquisitas de-
licias comprehendit. Nam pleraque id genus, quæ heluones isti terra et mari
conquirunt, exposuit inclusitque in numeros senarios. Et ipsos quidem uersus cui otium
erit, in libro quo dixi, positos legat. Genera autem, nominaque edulium, et domicilia ci-
borum omnibus alijs praestantia, quæ profunda ingluuiēs uestigauit, quæ Varro op-
probrās executus est, haec sunt ferme, quantum nobis memoria est: Pauus ē Samo, Phry-
gia attagena, grues Mellicae, hocedus ex Ambracia, pelamis Chalcedonia, muræna Tar-
tessia, aselli Pessinuntij, ostrea Tarentia, pectunculus Chius, elops Rhodius, scari Cili-
ces, nuces Thasiae, palma Aegyptia, glans Iberica. Hanc autem peragrans gulæ, et suc-
cos insuetos inquirētis industriam, atque has undique uersum indagines cupediae, ma-
iore detestatione dignas censebimus, si uersus Euripidi recordemur, quibus utebatur
sæpiissime Chrysippus philosophus, tanquam edendi irrationes quasdam repertas
esse, non per usum uitae necessarium, sed per luxum animi, parata atque facilia fastidien-
tis per improbam satietatis lasciuiam. Versus Euripidi ascribendos putauimus:

ἐπεὶ τί δὲ βροτοῖσι πλεονέκτημα μόνον
δυνατὲς ἀκτῆς, πόματ' ὅθ' ὑδρόχοοι
ἀτὶνα πόρεσι καὶ πέφυκεν ἡμᾶς ἔσθαι
ὧν οὐκ ἀπαρτίζετο πλεονεχὴς ἑσθὶν
ἄλλων ἐστὶν ἀνθρώπων.

Sermo habitus cum grammatico, insolentiarum et imperitarum pleno, de significatione uocabuli, quod est ob-
noxius, de quo eius uocis origine. Caput XVII.

Percontabar Romae quempiam grammaticum primae in docendo celebratissimum,
non hercle experiundi uel tentandi gratia, sed discendi magis studio et cupidi-
ne, quid significaret obnoxius, quæque eius uocabuli origo ac ratio esset. Atque ille
aspicit me, illudens leuitatem quaestionis paruicatemque: obscuram, inquit, sanè rem quæ
ris, multaque prorsus uigilia indaganda. Quis adeo tam linguae latinae ignarus est
G. iij

qui nesciat esse dici obnoxium, cui quid ab eo, cui esse obnoxius dicitur, incommodari & noceri potest ei qui habeat aliquem noxam, id est, culpam suam conscius? Quin potius, inquit, hæc mittis nugalia, & affers ea quæ digna quæri tractarique sint. Tum vero ego promotus, agendum iam oblique, ut cum homine stulto existimaui. Et cætera, inquit, uir doctissime, & grauiora remotioraque, si discere & scire debuero, quando mihi usus uenerit, tum quæram ex te, atque discam. Sed enim quia dixi sæpe obnoxius, & quid dicerem, nesciui, didici ex te, & scire nunc cœpi: quod non ego omnino solus, ut tibi sum uisus, ignorauit: sed (ut res est) Plautus homo linguæ atque elegantiae in uerbis latinæ princeps, quid esset obnoxius nesciuit. Versus enim est in Stichus illius, ita scriptus:

Nunc ego hercle perij plane, non obnoxie: Quod minime congruit cum ista quæ me docuisti, significatione. Composuit enim Plautus tanquam duo inter se contraria, plane, & obnoxie, quod à tua significatione longe abest. At ille grammaticus satis ridicule quasi obnoxius, & obnoxie, non declinatione sola, sed re atque sententia differrent: ego, inquit, dixi quid esset obnoxius, non quid obnoxie. At tunc ego admiratus insolentis hominis incertiam, mittamus inquit, sicuti uis, quod Plautus obnoxie dixit. Sed si id nimis esse re motum putas, atque illud quoque præmittamus, quod Sallustius in Catilina scribit: Minari etiam ferro, nisi sibi obnoxia foret. Et quod uidetur uobis puulgius esse, id me doce. Versus enim Vergilius sunt notissimi:

Nam neque tunc astris acies obtusa uideri,

Nec fratris radijs, obnoxia surgere luna.

Quod tu ais culpam suam conscius, alio quoque loco Vergilius uerbo isto utitur, à tua sententia diuerse, in his uersibus:

Iuuat arua uidere

Non rastris hominum, non ulli obnoxia curæ.

Cura enim prædesse aruis solet, non nocere, quod tu de obnoxio dixisti. Iam uero illud etiam Q. Ennius quo pacto congruere tecum potest? quod scribit in Phœnice in hisce uersibus:

Sed uirum uera uirtute uiuere animatum adiecit fortiter,

Eumque innoxium uocare aduersus aduersarios,

Ea libertas est, qui pectus purum & firmum gestitat.

Aliæ res obnoxie nocte in obscura latent.

At ille oscitans, & hallucinanti similis: nunc, inquit, mihi operæ non est: cum otium erit reuises ad me, atque disces, quid in uerbo isto & Vergilius, & Sallustius, & Plautus, & Ennius senserint. Et nebulo quidem ille, ubi hoc dixit, digressus est. Si quis autem uolet non originem solam uerbi istius, sed significationem quoque eius uarietatemque recensere, ut hoc etiam Plautinum spectet, ascripti uersus ex Asinaria:

Maximas, optimas, & gaudio effertissimas

Suis heris ille mecum una pariet, gnatoque & patri,

Deuota ut ætate ambo ambobus nobis sint obnoxii,

Nostro deuincti beneficio. Qua uero ille grammaticus finitione usus est,

ea uidetur in uerbo tam multiplici, unam tamen modo eius usurpationem eius notasse: quæ quidem congruit cum significatu, quo Cæcilius usus est in Chrysis in his uersibus:

Quamquam ego mercede hic conductus tua aduenio,

Ne tibi me esse ob eam rem obnoxium reare,

Audibis male, si male dicis mihi.

De obseruata custodiaque apud Romanos iurisiurandi sanctimonia. Atque inibi de decem captiuis, quos Annibal Romam deiurio ab ijs accepto legauit.

Caput .XVIII.

Iurandum
Ro. inuolatum

Iurandum apud Romanos inuolatum sanctumque habitum seruatumque est. Id & moribus legibusque multis ostenditur, & hoc, quod dicemus, ei rei non tenue argumentum esse potest: Prælio Cannensi Annibal Carthaginensium imperator, ex captiuis nostris electos decem Romam misit, mandauitque eis, pactusque est, ut si populus Romanus uideretur, permutatio fieret captiuorum: & pro ijs, quos alteri plures acciperent, darent argenti pondo libram scilicet, & selibram: Hos priusquam proficiscerentur, iureiurando ade-

git redituros eos esse in castra Punica, si Romani captiuos non permutarent. Veniunt Romam decem captiui, mandatum Pœni imperatoris in senatu exponunt. Permutatio senatui non placita: parentes, cognati, affinesque captiuorum amplexi eos, postliminio in patriam redisse dicebant, statumque eorum integre incolumemque esse: ac ne ad hostes adire uellent, orabant. Tum octo ex ijs, postliminium iustum non esse sibi responderunt: quoniam deiurio uincti foret, statimque uti iurati erant, ad Annibalem profecti sunt, duo reliqui Romæ manserunt, solutosque esse sese, ac liberatos religione dicebant: quoniam cum egressi castra hostium fuissent, commentitio consilio regressi eodem die, tanquam si ob aliam fortuitam causam issem: atque ita iureiurando satisfacto, rursum iniurati abissent. Hæc eorum fraudulenta calliditas, tam esse turpis aestimata est, ut contempti uulgo, discerptique sint: CENSUSque eos postea omnino nota & damnis, & ignominie affecerunt: quoniam quod se facturos dicitauerant, non fecissent. Cornelius autem Nepos in lib. exëploꝝ. v. id quod literis mandauit, multis in senatu placuisse, ut ijs, qui redire nollent, datis custodibus ad Annibalem deducerentur. Sed eam sententiam numero plurius, quibus id non uideretur, superatam: eos tamen, qui ad Annibalem non redissent, usque adeo intestabiles, inuisosque fuisse, ut tædium uitæ ceperint, necemque sibi conscuerint.

Historia ex annalibus de Tiberio Sempronio Graccho sumpta, patre Gracchorum trib. pleb. atque inibi tribunitia pleb. decreta, cum ipsis uerbis relata.

Caput .XIX.

Placitum atque liberale atque magnanimum factum Tib. Sempronij Gracchi, in exemplis repositum est. Id exemplum huiusmodi est: L. Scipioni Asiatico, Scipionis Africani superioris fratri, cui M. Minutius Augurinus, trib. pleb. multa irrogauit, eumque ob eam causam prædes poscebat: Scipio Africanus, fratris nomine ad collegæ uirum legum tribunorum puocabat: petebatque ut uis consularis triumphalemque à collegæ uirum defenderent. Octo tribunum cognita causa decreuerunt. Eius decreti uerba, quæ posui, ex annalium monumentis exscripta sunt: Quod P. Scipio Africanus postulauit pro L. Scipione Asiatico fratre, cum contra leges, contraque morem maiorum trib. pleb. hominibus accitis per uim inauspicato sententiam de eo tulerit, multaque nullo exemplo irrogauerit, prædesque eum ob eam rem dare cogat: aut si non det, in uincula duci iubeat, ut eum à collegæ uirum prohibeamus: & quod contra, collega postulauit, ne sibi intercedamus, quo minus suapte potestate uti liceat: de ea re nostræ sententia omnino data est: Si L. Cornelius Scipio Asiaticus, collegæ arbitratu prædes dabit, collegæ ne eum in uincula ducat intercedemus: si eius arbitratu prædes non dabit, quo minus collega sua potestate utatur, non intercedemus. Post hoc decretum, cum Augurinus trib. pleb. L. Scipionem prædes non dantem prehendi, & in carcerem duci iussisset: Tum Tiberius Semp. Gracchus trib. pleb. pater Tiberij, atque C. Gracchorum, cum P. Scipioni Africano inimicus grauis, ob plebsque in rep. dissensiones esset, iurauit palam in amicitiam inque gratiam se cum P. Africano non redisse, atque ita decretum ex tabula recitauit, Eius decreti uerba hæc sunt: Cum L. Cornelius Scipio Asiaticus triumphans, hostium duces in carcerem coniecitauerit, alienum uidetur esse à dignitate reip. in eum locum imperatorem populi Romani duci, in quem locum ab eo coniecti sunt duces hostium. Itaque L. Cornelium Scipionem Asiaticum à collegæ uirum prohibeo. Valerius autem Antias contra hanc decretorum memoriam, contraque autoritates ueterum annalium, post Africani mortem, intercessionem istam, pro Scipione Asiatico factam esse à Tiberio Graccho dixit: neque multam irrogatam Scipioni, sed damnatum eum peculatus, ob Antiochenam pecuniam, quia prædes non daret, in carcerem duci ceptum, atque ita intercedente Graccho exemptum.

Quod Vergilius à Nolanis, ob aquam sibi non permissam, sustulit è uersu suo, Nola, & posuit, ora. atque inibi quedam alia de consonantia literarum iucunda.

Caput .XX.

Scriptum in quodam commentario reperi uersus istos, à Vergilio ita primum esse recitados, atque editos: Talem diues arat Capua, & uicina Veseuo Nola iugo. Postea Verg. petisse à Nolanis aquam, uti duceret in propinquum rus: Nola

Deiurium.

Tiberij Sempronij Gracchi exemplum.

Decretum.

nos beneficium petatum nō fecisse: poetam offensum, nomē urbis eorū quasi ex hoīm memoria, sic ex carmine suo derasisse, oraq; pro Nola mutasse, atq; ita reliquisse.

Et uicina Veseuo

Ora iugo.

Ea res uerane an falsa sit, nō laboro: Quin tñ melius suauiusq; ad aures sit, q̄ Nola, ora, dubiū id nō est. Nā uocalis in priore uersu extrema, eademq; in sequēti prima, canoro simul atq; iucundo hiatu tractim sonat. Est adeo inuenire apud nobiles poetas huiusmodi suauitatis multa, quæ appareant nouata eē, non fortuita: sed p̄ter ceteros oēs apud Homerū plurima, Vno qppe in loco tales tanq̄ hiatus, & sonitus in assiduis uocibus

ἢ δ' ἐτέρῃ δέῃα προέειπε χαλάρῃ

ἢ χίνοι πυρρῇ δ' ἔδ' αὖτ' ὅτ' ἔκρυπτο

λόγον ἄνω ὠθεῖν ἔσκεν ποτὶ λόγον.

(bus pluribus facit:

Atq; itē alio loco:

Catullus quoq; elegantissimus poetarum in hisce uersibus:

Minister uetuli puer falerni,

Ingere mi calices amariores,

Vt lex posthumiae iubet magistræ

Ebriosa acina ebriorioris.

Acinum neu
tri generis.

Cum ebrioso dicere posset, & quod erat usitatus, acinum in neutro genere appellare: amans tñ hiatus illius Homericī suauitatem, ebriosa dixit, propter consequentis literæ concentum. Qui ebrios aut Catullum dixisse putant, aut ebriosos (nam id quoq; temere scriptū inuenit) in libros scilicet de corruptis exemplaribus factos, inciderunt.

Quoad uiuet, & quoad morietur, cur id ipsum tēporis significet, cū ex duobus sint facta cōtrarij.

Cap. XXI.

Quoad uiuet.
Quoad morietur.

Quoad uiuet cum dicitur, item quoad morietur, uidentur quidem duæ res dici cōtrariæ, sed idem atq; unum tempus utraq; uerba demonstrant. Itē cū dicat, quoad senatus habebit, & quoad senatus dimittet, tametsi haberi atq; dimitti cōtraria sunt, unum atq; id ipsum tñ utroq; in uerbo ostendit. Tempora em̄ duo cum inter se opposita sunt, atq; ita cohærentia ut alterius finis cum alterius initio misceatur, non refert utrum per extremitatem prioris, an per initium sequentis, locus ipse confinis demonstratur.

Quod censores equum adimere soliti sint equitibus corpulentis & præpinguibus. Quæsitumq; utrum ea res cum ignominia, an incolumi dignitate equitum facta sit.

Caput XXI. I.

Imis pingui homini & corpulento CENSS. equum adimere solitos, scilicet minus idoneum ratos esse, cum tanti corporis pondere ad faciendum equitis munus: Non em̄ pœna id fuit, ut quidam existimant, sed munus, sine ignominia remittebat. Tñ Cato in orōne quā de sacrificio cōmissio scripsit, obijcit hanc rē criminiosius, uti magis uideri possit cum ignominia fuisse. Qd' si ita accipias, id profecto existimandum est nō omnino inculpatum, neq; indefidem uisum esse, cuius corpus in tam immodicum modum luxuriasset exhuberassetq;.

AVLI GELLII NOCTIVM ATTICARVM
LIBER OCTAVVS HAC AETATE NON REPERITVR, SED EX
VETVSTISSIMO EXEMPLARI HAEC CAPITA EXCERPTA SVNT.

Hesternā noctu recte an cū uitio dicat, & quānā sup istis uerbis grāmatica traditio sit. Itēq; qd' decēuiri in. xij. tabulis nox pro noctu dixerunt. CAPVT .I.

Quæ mihi. X. uerba dederit Phauorinus, quæ usurpens quidē à Græcis, sed sunt adulterina & barbara: quæ itē à me totidem accepit, quæ ex medio cōmuniquo usu latine loquentium minime latina sunt, neq; in uetere libris reperiantur. CAPVT .II.

Quem in modum & quā se uere increpauerit audientibus nobis Peregrinus philosophus adolescentem Romanum, ex equestri familia stantem segnem apud se, & assidue oscitantem. CAPVT .III.

Quod Herodotus scriptor historiæ memoratissimus, parum uere dixerit unam solam

que pinum arborum omnium cæsam nunquam denuo ex iisdem radicibus pullulare, & quod item de aqua pluuiali, & niue, rem non satis exploratam pro comperta posuerit. CAPVT .IIII.

Quid illud sit, quod Vergilius cælum stare puluere, & quod Lucilius pectus sentibus stare dixit. CAPVT .V.

Cum post offensionculas in gratiam redeatur, expostulationes fieri mutuas minime utile esse. Superq; ea re & sermo Tauri expositus, & uerba ex Theophrasti libro sumpta, & qd' M. Ci. de amore amicitiae senserit, cum ipsius uerbis additū. CAP. VI.

Ex Arist. li. q. περί της μνήμης inscriptus est, cognita acceptaq; de natura memoriæ & habitu: atq; inibi de alia quadā exhuberantia, aut interitu eius lecta auditaq;. C. VII.

Quid mihi usu uenerit, interpretari & quasi effingere uolenti iocos quosdam Platonicos latina oratione. CAPVT .VIII.

Qd' Theophrastus philosophus oīm suæ ætatis facundissimus, uerba pauca ad populū Atheniensem facturū, deturbatus uerecundia obtulerit: quodq; idem hoc Demostheni apud Philippum regem uerba facienti euenerit. CAPVT .IX.

Qualis mihi fuerit in oppido Eleusino disceptatio cū grāmatico quodam p̄stigiōso, tēpora uerborū & puerilia meditamenta ignorante, remoræ aut quæstionū nebulas & formidines ad capiēdos imperitorū aīos ostentante. CAPVT .X.

Quam festiue rīderit Xanthippæ uxori Socrates, petenti ut per Dionysia largiore sumptu cœnaret. CAPVT .XI.

Quid significet in ueterum libris scriptum, Pleriq; omnes: Et quod ea uerba accepta à Græcis uidentur. CAPVT .XII.

Qypsones, qd' hoīes Afri dicūt, nō esse uerbū Pœnicū, sed Græcū. CAPVT .XIII.

Lepidissima altercatio Phauorini philosophi aduersus quendam intēpestiuū de ambiguitate uerborū differentē, atq; inibi uerba quædā ex Næuio poeta & Cneo Gallo nō usitate collocata: atq; ibidē à P. Nigidio origines uocabulorū exploratæ. CA. XIII.

Quibus modis ignominiatu tractatusq; sit à C. Cæsare Laberius poeta: atq; inibi appositū uersus super eadem re eiusdem Laberij. CAPVT. .XV.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII LIBER .IX.

Quamobrem Q. Claudius Quadrigarius in undeuicesimo annali scripserit, rectioresq; certioresq; ictus fieri, si sursum quid mittas, quā si deorsum. Caput .I.



Claudius in undeuicesimo annali, cum oppidum à Metello procons. oppugnari, contra ab oppidanis desuper ē muris propugnari describeret, ita scripsit: Sagittarius cū funditore utrinq; summo studio spargunt fortissime: sed sagittam atq; lapidem deorsum an sursum mittas, hoc interest. Nā neutq; potest deorsum uersum recte mitti, sed sursum utrunq; optime: quare milites Metelli sauciabantur multo minus, & quod maxime opus erat, à pinnis hostes defendebant facillime. Percōtabar ego Antonium Iulianum rhetorem, cur hoc ita usu ueniret, quod Quadrigarius dixisset, ut contigui magis, directioresq; ictus fiant, si uel lapidem, uel sagittam sursum uersus iacias, quā deorsum: cum procliuior faciliorq; iactus sit ex supernis in infima, q̄ ex infimis in supna. Tum Iulianus comprobato genere quæstionis, quod de sagitta, inquit, & lapide dixit, hoc de omni ferē missili telo dici potest. Facilius autem iactus est (sicuti dixisti) si desuper iacias, si quid iacere tantum uelis, non ferire. Sed cum modus, & impetus iactus temperandus dirigendusq; est, tum si in prona iacias, moderatio atq; ratio mittentis, præcipitantia ipsa & pondere cadentis teli corrupta

Defendere. Offendere. **P**itur. At si in editiora mittas, & ad percutiendum superne aliquid, manum & oculos conlimes, quod modus à te datus fuerit, eò telum ibit quod ieceris. Ad hanc ferme sententiam, Iulianus super istis Q. Claudij uerbis nobiscum sermocinatus est. Quod aut ait idem Q. Claudius, à pinnis hostes defendebant facillime, aduertendum est, usum esse eum uerbo defendebant, non ex uulgaris consuetudine, sed admodum proprie & latine. Nam defendere & offendere inter sese aduersa sunt: quorum alterum significat *ἐμποδίζω* & *ἔχω*, alterum *ἐκποδίζω* & *ὀφείδω*, quod hoc in loco à Q. Claudio dicitur.

Quibus uerbis notat Herodes Atticus falso quoniam cultu amittit, nomen habet tumq; philosophiae mentientem.

Caput II.

AD Herodem Atticum consularem uirum, ingenioq; amœno, & græca facundia celebrem, adiit nobis præsentibus palliatus quispiam, & crinitus barbaq; probe ad pubem usq; porrecta, ac petit æs sibi dari *ἡς ἄρτις* emendos scilicet. Tū Herodes interrogat quisnam esset. Atq; ille uultu sonituq; uocis obiurgatorio, philosophū sese esse dicit: & mirari quoq; addit, cur quæredum putasset, qd uideret. Video, inquit, Herodes, barbam & pallium, philosophum nondum uideo. Quæso autē te cum bona uenia, dicas mihi, quibus nos uti posse argumentis existimas, ut esse te philosophum noscitemus? Interibi aliquot ex ijs, qui cum Herode erant, erraticum esse hominem dicere & nullius rei, incolamq; esse sordentium ganearum: ac nisi accipiat quod petit, conuictio turpi solitū incessere. Atq; ibi Herodes, demus, inquit, huic aliquid æris, cuiusmodi est, tanq; hoies, non tanq; homini. Et iussit dari pretium panis. xxx. diebus. Tū nos aspiciens, qui eum sectabamur: Musonius, inquit, æruscanti cuiuspiam id genus, & philosophū sese ostentanti, dari iussit mille nummū: & cum pleriq; dicerent nebulonē esse hoīem, malum & malitiosum, & nulla re bona dignum: tum Musonium subridens tem dixisse aiunt, *ἄξιόν οὖν ὅστις ἀεργυρίσ*. Sed hoc potius (inquit) dolori mihi, & ægritudine est, quod istiusmodi animalia spurca atq; probra, nomen usurpēt sanctissimum & philosophi appellentur. Maiores autē mei Athenienses, noīa iuuenum fortissimorum Harmodij, & Aristogitonis, qui libertatis recuperandæ gratia, Hippiam tyrannum interficere adorti erāt, ne unq; seruis indere liceret, decreto publico sanxerunt: quoniam nefas ducerent, nomina libertati patriæ deuota, seruili contagio pollui. Cur ergo nos patimur, nomen philosophiæ illustrissimum in hominibus deterrimis exordescere? Si mihi autē, inquit, exemplo ex contraria specie, antiquos Romanorum audio prænomina patritiorum quorundam, male de rep. meritorum, & ob eam causam capite damnatorum, censuisse, ne cui eiusdem gentis patritio inderentur: ut uocabula quoq; eorum defamata, atq; demortua cum ipsis uiderentur.

Epistola Philippi regis ad Aristotelē philosophum, sup Alexandro recens nato.

Caput III.

Philippus Amyntæ filius, terræ Macedoniae rex, cuius uirtute industriaq; Macedones locupletissimo imperio aucti, gentium nationumq; multarum potiri cœperant: & cuius uim atq; arma toti Græciæ cauendā metuendamq; inclytæ illæ Demosthenis orationes concionesq; notificant. Is Philippus, cum omni fere tempore negotijs belli, uictorijsq; affectus exercitusq; esset, à liberali tñ Musa, & à studijs humanitatis nunq; abfuit, quin lepide comiterq; pleraq; & faceret, & diceret. Feruntur adeo libri epistolarum eius, munditiæ & uenustatis & prudentiæ plenarum: uelut sunt illæ literæ, quibus Aristoteli philosopho natum esse sibi Alexandræ nuntiauit. Ea epistola, quoniam curæ diligentiaq; in liberorum disciplinas hortamentum est, excribenda uisa est, ad commouendos parentum animos. Exponenda igitur est ad hanc ferme sententiam: Philippus Aristoteli salutem dicit: Filium mihi genitum scito, quod equidem dijs habeo gratiam: non proinde quia natus est, quā pro eo, quod cum nasci contigit temporibus uitæ tuæ. Spero enim fore, ut eductus eruditusq; abs te, dignus existat & nobis, & rerum istarum successione. Ipsius autem Philippi uerba hæc sunt: *ἡλπιῖν ὅτι ἀριστοτέλης καὶ ἐγὼ ἴσμεν γινώσκειν ὅτι ὅτι πολλὰ οὐκ οὐκ οὐκ*

ἐπιτῇ γυνήσῃ τοῦ πατρὸς ὡς ἐπὶ τοῦ ΝΤΙ τὸ σὺν ἡλικίᾳ αὐτοῦ γινώσκοντα. ἐλπίζω γὰρ αὐτὸν ὅτι σὺ ἔσται φέιντα ἡμῶν πατρὸς δέντα ὅτι οὐκ ἔσται ἡμῶν ἡμῶν ἡμῶν ἡμῶν πρᾶγμα τῶν διαδοχῶν.

De Barbararum gentium prodigiosis miraculis, deq; diris & exitiosis fascinationibus, atq; inibi de foeminae uersis repente in mares.

Caput

III.

Cum è Græcia in Italiam rediremus, & Brundisium iremus, egressiq; è nauis in terram, in portu illo inclyto spatiaremur, quem Q. Ennius remotiore paulū, sed admodum scito uocabulo præpetem appellauit, fascēs librorū uenaliū expositos uidimus, atque ego statim auide pergo ad libros. Erant autem isti omnes libri Græci historici. græci miraculorū fabularūq; plenī. res inauditæ, incredulæ, scriptores ueteres non paruae auctoritatis, Aristæas Proconnesius, & Iligonus Nicaensis, & Ctesias, & Onesicritus, & Polystephanus, & Hegesias. Ipsa autem uolumina ex diutino situ squaliebant, & habitu aspectuq; tetro erant. Accessi tamen, percontatusq; pretium sum: & adductus mira atq; insperata utilitate, libros plurimos are pauco emo, eosq; omēs duabus proximis noctibus cursim transeo, atq; in legendo carpsi exinde quædam, & notauī mirabilia, & scriptoribus ferē nostris intentata: eaq; his commentarijs aspersi, ut qui eos lecti tabit, is ne rudis omnino & ἀνέκκοτος in eiusmodi rerū auditionibus reperiatur. Erant igit in illis libris scripta huiusmodi: Scythas illos penitissimos, qui sub ipsis septentrionibus ætatem agunt, corporibus hominum uesci, eiusq; uictus alimēto uitam ducere, & ἀνδρῶν φάγας nominari. Item esse homines sub eadem regione cœli, unum oculum habentes in frōtis medio, qui appellantur Arimaspi, qua facie fuisse κύκλωπας poetæ ferūt. Alios item esse homines apud eandem cœli plagam singularis uelocitatis, uestigia pedum habentis retro porrecta, non ut ceterorū hominum prospectantia. Præterea traditum esse memoratumq; in ultima quadam terra quæ Albania dicitur, gigni homines qui in pueritia canescunt, & plus cernant oculis per noctem q̄ inter diem. Itē esse cōpertum & creditum, Sauromatas qui ultra Borysthenem fluuium longe colunt, cibū capere semper diebus tertijs, medio abstinere. Id etiam in iisdem libris scriptum offendimus, quod postea quoq; in libro Plinii Secundi naturalis historię septimo legi, esse quasdam in terra Africa familias hominum, uoce atq; lingua effascinantium: qui si impensius forte laudauerint pulchras arbores, segetes latiores, infantes amœniores, egregios equos, pecudes pastu atq; cultu opimas, emoriantur repēte hæc omnia, nulli aliæ causæ obnoxia. Oculis quoq; exitialem fascinationem fieri, in iisdem libris scriptum ē: traditurq; esse homines in Illyrijs, qui interimant uidendo quos diutius irati uiderint: eosq; ipsos mares foeminasq; qui uisu tam nocenti sunt, pupillas in singulis oculis binas habere. Item esse in mōtibus terræ Indiæ homines, caninis capitibus & latratibus, eosq; uesci auium & ferarū uenatibus. Atq; itē esse alia apud ultimas orientis terras miracula, homines qui Monomeri appellantur, singulis cruribus saltuatim currentes, uiuacissima pernicitatis. Quosdam etiam esse nullis ceruicibus, oculos in humeris habentes. Iam uero hoc egredietur omnem modū admirationis, q̄ iisdem illi scriptores gentem esse aiunt apud extrema Indiæ, corporibus hirtis, & auium ritu plumantibus, nullo ciuatu uescientem, sed spiritu florū naribus hausto uictitantem. Pygmaeos quoq; haud longe ab ijs nasci: quorū qui longissimi sunt, non longiores esse q̄ pedes duos & quadrantē. Hæc atq; alia istiusmodi plura legimus. Sed cum ea scriberemus, tenuit nos non idonea scripturæ tædium, nihil ad ornandum iuuandumq; usum uitæ pertinentis. Libitū tamen est in loco hoc miraculorum, notare id etiam quod Plinius Secundus, uir in temporibus ætatis suæ, ingenij dignitatisq; gratia, auctoritate magna præditus, non audisse neq; legisse, sed scire sese atq; uidisse, in libro naturalis historię VII. scripsit. Verba igitur hæc quæ infra posui, ipsius sunt, ex eo libro sumpta: quæ profecto faciunt, ut neque respuenda neq; ridēda sit notissima illa ueterū poetarum de Canide & Ceneo canitena: EX foeminis (inquit) mutari in mares, non est fabulosum. Inuenimus in annalibus Q. Licinio Crasso, C. Cassio Longino consulibus, puerū factum ex uirgine, sub parentibus, iussuq; aruspicum deportatum in insulam desertam, Licinius Mutianus pro-

H

Voluptas,

Afito.

Folia oleae.

Nervæ.

De conuersione foliorum in arbore olea brumali & solstitiali die, deq; fidelibus id temporis ictu alieno sonantibus.

Neceſſum eſſe qui multa habeat, multis indigere : deq; ea re Phauorini philoſophi cum breuitate
eleganti ſententia. Caput .VIII.

LIBER .IX.

Quis modus sit uerba uertendi in græcas sententias, deq; ijs Homeri uersibus, quos Vergilius uertisse aut bene apteq; aut improbare existimatus est. Caput .IX.

Μαλο με Galatea perit lasciua puella,
Et fugit ad falices, & se cupit ante uideri.

τίτῃς μὴ τὸ καλὸν περὶ λαμβάνειν βόσκει τὰς αἴγας,
 καὶ πρὶ τὰν κρέαντων ἄγει τίτῃς, καὶ τὸν ὑπόστατον
 τὸν λιβυκὸν κνέκωνα φυλάσσει, μή τι κερύει.

Tityre dum redeo, breuis est uia, pasce capellas.
Et potum pastas age Tityre, & inter agendum
Occurrere capro (cornu ferit ille) caueto.

[illegible]

H ħ

Primum omnium diuersum esse dicebat Probus, quod apud Homerum quidem uirgo Nausicaa, ludibunda inter familiares puellas in locis solis, recte atque commode confertur cum Diana, uenante in iugis montium inter agrestes deas. Nequaquam autem conueniens Vergilium fecisse, quoniam Dido in urbe media ingrediens inter Tyrios principes, cultu atque incessu serio, instans operi (sicut ipse ait) regnisque futuris, nihil eius similitudinis capere possit, quæ lusibus atque uenatibus Dianæ congruat. Tum postea, quod Homerus studia atque oblectamenta in uenando Dianæ, honeste apteque dicit, Vergilius autem cum de uenatu deæ nihil dixisset, pharetram tamen facit eam ferre in humero, tanquam si onus et sarcinam. Atque illud impense Probum esse demiratum in Vergilio dicebant, quod Homerica quidem *ἡμεῖς* gaudium gaudeat genuinum & intimum, atque in ipso penetranti cordis et animæ uigens. Siquidem non aliud est *ἡμεῖς* et *ἡμεῖς* ipse autem imitari hoc uolens, gaudia fecerit pigra, et leuia, & cunctantia, & quasi in summo pectore supernantia. Nescire enim sese quid significaret aliud, perentant. Præter ista omnia, florem ipsius totius loci Vergilium uideri omisisse, quod hunc Homeri uersum exigue secutus sit:

ἔῃα δ' ἀριγνώτη πάλαι καὶ δέ τε πᾶσι.

Quādo nulla maior cumulariorque pulchritudinis laus dici potuerit, quod una inter omnes pulchras excelleret, una facile ex omnibus nosceretur.

Quod Anneus Cornutus uersus Vergilij, quibus Veneris et Vulcani concubitus pudice oportet, dixit, reprehensione infusa et odiosa inquinavit.

Caput

.X.

Anianus poeta,

Anianus poeta, et plerique cum eo eiusdem Musæ uiri, summis assiduisque laudibus hos Vergilij uersus ferebant: quibus Vulcanum et Venerem iunctos, mistosque iure coniugij, rem lege naturæ operiendam uerecunda quadam translatione uerborum, cum ostenderet demonstraretque, protexit. Sic enim scripsit:

Ea uerba locutus,

Oportatos dedit amplexus, placidumque petiuit

Coniugis infusus gremio per membra soporem.

Minus autem difficile esse arbitrabantur, ad istiusmodi reticenda uerbis uti uno atque altero, breui tenuisque ea signo demonstrantibus: sicuti Homerus dixerit:

ἄρ' ἀνικλὺν ζώνων, καὶ λείπτου δασμῶν

καὶ ἔργα φιλοπόισα.

τὸν μὲν δ' ἔντ' ἑταίροις κατένευ' ὅν' ἀλεχέεσσι.

Tot uero et tam euidentibus, ac tam non prætextatis, sed puris honestis que uerbis uenerandum illud concubij pudici secretum, neminem quenquam aliū dixisse: Sed Anneus Cornutus, homo sane pleraque alia non indoctus, neque imprudens, in secundo tamen librorum, quos de figuris sententiarum composuit, egregiam totius istius uerecundiae laudem, infusa nimis et odiosa scrutatione uiolauit. Nam cum genus hoc figuræ probasset, et satis circumspecte factos esse uersus dixisset, membra tamen (inquit) paulo incautius nominauit.

De Valerio Coruino, et unde Coruini sit cognomentum.

Caput

.XI.

Coruinus.

De Maximo Valerio, qui Coruinus appellatus est, ob auxilium propugnatio nemque corui alitis, haud quisquam est nobilium scriptorum, qui secus dixerit. Ea res prorsus admiranda, sic profecto est in libris annalibus memorata: Adolescens tali genere editus, L. Furio, Cl. Appio consulibus sit tribunus militaris: Atque in eo tempore copiae Gallorum ingentes, agrum Pōtinum infederant: instruebanturque acies a consulibus, de ui ac multitudine hostium saragētibus. Dux interea Gallorum, uasta et ardua proceritate, armisque auro præfulgentibus, gratia dimicandi ingrediens, et manu telum reciprocans, incedebat: perque contemptum et superbiam circumspicie ns, despiciensque omnia, uenire et congregari, si quis pugnare secum ex omni Ro. exercitu auderet. Tum Valerius tribunus, cæteris inter metum pudoremque ambiguis, impetrato prius a COSS, ut in Gallum tam immaniter arrogantem, pugnare sese pmitterent, pro

greditur intrepide modestique obuiam: et congregantur, et consistunt, et conferebantur iam manus, atque ibi uis quædam diuina fit: Coruus repente improuise aduolat, et super galeam tribuni insistit, atque in aduersarii os atque oculos pugnare incipit, insibilat, obturbat, unguibus manum laniabat, et prospectum alis arcebat. Atque ubi satis saue rat, reuolabat in galeam tribuni. Sic tribunus spectante utroque exercitu, et sua uirtute nixus, et opera alitis propugnantis, ducem hostium ferocissimum uicit interfecitque: atque ob eam causam cognomen habuit Coruinus. Id factum est annis. CCCC. & V. post Romam conditam. Statuam Coruino isti diuus Augustus in foro suo statuendam curauit. In eius statuæ capite, corui simulacrum est, rei pugnaeque quam diximus, monumentum.

De uerbis quæ in utraque partem significatione reciproca et aduersa dicuntur.

Caput .XII.

Formidolosus dici potest, et qui formidat et qui formidatur: ut inuidiosus et qui inuidet et cui inuidetur: ut suspiciosus, qui suspicat et qui suspectus est: ut ambitiosus, et qui ambit et qui ambitur: ut item gratiosus, et qui adhibet gratias et qui admittit: ut laboriosus, et qui laborat et qui labori est: ut pleraque alia huiusmodi in utraque partem dicuntur: ita infestus, ancipiti quoque significatione est. Nam et is infestus appellatur, qui malum infert cuiquam, et contra, cui aliunde impendet malum, is quoque infestus dicitur. Sed quod prius posui, profecto exemplis non indiget. Sic adeo multi loquuntur, ut infestum dicant inimicum, atque aduersum. Alterum autem illud, ignorabilius obscuriusque est. Quis enim e medio, facile dixerit infestum esse, cui alter infestus est? Sed et ueteres plerique ita dixerunt: et M. Tullius in oratione quam pro Cn. Plancio dixit, uocabulo hoc sic usus est: Dolebam, inquit, iudices, et acerbe ferebam, si huius salus ob eam ipsam causam esset infestior, quod is meam salutem atque uitam sua beneuolentia, præsidio, custodiisque texisset. Nos igitur de origine et ratione uerbi quærebamus: atque ita in Nigidianis commētariis inuenimus scriptum, infestum a festinando dictum: Nam qui instat (inquit) alicui, eumque properans urget, opprimereque eum studet festinatque, aut contra de alicuius periculo et exitio festinatur, is uterque infestus dicitur, ab instantia atque imminētia fraudis, quam uel facturus cuiquam uel passurus est. Ne quis autem de suspicioso, quod supra posuimus, et de formidolosso, in eam partem, quæ minus usitata est, exemplum requirat, inueniet de suspicioso apud M. Catonem de re floria ira scriptum: Sed nisi qui palam corpore pecuniā quæreret, aut se lenoni locauisset, et si famulosus et suspiciosus fuisset, uim in corpus liberum non æquum censuere afferri. Suspiciosum enim hoc in loco suspectum significat, non suspicantem. Formidolosum autem qui formidatur. Sallustius in Catilina ita dicit: Igitur talibus uiris non labor insolitus, non locus ullus asper aut arduus erat, non armatus hostis formidolosus. Item C. Caluus in poematis laboriosus dicit, non ut uulgo dicitur, qui laborat, sed in quo laboratur:

Durum (inquit) rus fugis, sed laboriosum.

Eadem ratione Laberius quoque in sororibus:

Aecastor, inquit, multum somniculosum.

Et Cinna in poematis:

Somniculosam, ut Pœnus aspidem Psyllus.

Metus quoque et iniuria, atque alia quædam id genus, sic utroque uersum dici possunt. Nam metus hostium recte dicitur, et cum timent hostes, et cum timentur. Itaque Sallustius in historia prima, metum Pompei dixit, non quod Pompeius metueret, quod est usitatus, sed quod metueretur. Verba hæc Sallustii sunt: Id bellum excitabat metus Pompei uictoris, Hiempsalem in regnum restituentis. Item alio in loco: Postquam remoto metu Punico, simultates exercere uacuum fuit. Iniurias itidem dicimus, tam illorum, qui patiuntur, quam qui faciunt: quare dictionum exempla sunt facilia inuentu. Illud etiam dictum a Verg. eandem habet formam, comunicata ultro et citro significationis: Et uulnere, inquit, tardus Vlyssi.

H III

Vulnus. Cum diceret vulnus, non quod accepisset Vlysses, sed quod dedisset. Nescius quoque dicitur tam is qui nescitur, quam qui nescit. Sed super eo qui nescit, frequens huius vocabuli usus est: infrequens autem de eo est, quod nescitur. Ignarus æque utroque uerbum dicitur, non tantum qui ignorat, sed & qui ignoratur. Plautus in Rudente:

Quæ incolis nescius nescias pessimus.

More humanæ cupidinis ignara uisendi.

Ignarum Laurens habet ora Numanta.

Sallustius:

Vergilius:

Verba ex historia Claudij Quadrigarij, quibus Manlij Torquati nobilis adolescentis, & hostis Gallii prouocatoris pugnam depinxit. Caput .XIII.

T. Manlius Torquatus.

Q. Claudij uerba.

Facies in g^o. Perditum est.

isti genitui.

Manliana imperia.

Facies facies.

Facies.

Dies dii.

Fames famij.

Titus Manlius summo loco natus, apprimeq; nobilis fuit, ei Manlio cognomen tum factum Torquato. Causam cognomenti fuisse accepimus: Torquis ex auro induuias, quam ex hoste quem occiderat, detractâ induit. Sed quis hostis & quod genus, & quam formidandæ uastitatis, & quantum insolens prouocator, & cuiusmodi fuerit pugna decertatum, Q. Claud. primo annalium purissime atq; illustrissime, simpliciq; & incompta oratiōis antiquæ suauitate descripsit. Quem locum ex eo libro Phauorinus philosophus cum legeret, non minoribus quati afficiq; animum suum motibus pulsibusq; dicebat, quam si ipse coram depugnantes eos spectaret. Verba Q. Claudii quibus pugna ista depicta est, ascripsi: Cum interim Gallus quidam nudus præter scutum & gladios duos, torque atq; armillis decoratus processit, qui & uiribus, & magnitudine, & adolescētia, simulq; uirtute cæteris antestabat: is maxime prælio cōmoto, atq; utrisq; summo studio pugnantibus, manu significare cœpit, utrique ut quiescerent pugnare. Pugna facta pausa est. Extemplo silentio facto, cum uoce maxima inclamaret, si quis secum depugnare uellet, uti prodiret. Nemo audebat propter magnitudinē atq; immanitatem facies. Deinde Gallus irridere cœpit, atq; linguam exertare. Id subito perditum est cuidam T. Manlio, summo genere nato, tantum flagitium ciuitati accidere, è tanto exercitu neminem prodire. Is, ut dico processit, neq; passus est uirtutē Romanam à Gallo turpiter spoliari. Scuto pedestri, & gladio Hispanico cinctus, contra Gallum constitit. Metu magno ea congressio in ipso ponte, utroq; exercitu inspectante facta est. Ita ut antè dixi, constitit, Gallus sua disciplina, scuto proiecto cantabundus, Manlius animo magis quam arte confusus, scutum scuto percussit, atq; statum Galli conturbauit. Dum se Gallus iterum eodem pacto constituere studet, Manlius iterum scuto scutum percutit, atq; de loco certo hominem iterum deiicit: eo pacto ei sub Gallicum gladium successit, atq; Hispanico pectus hausit: dein cōtinuo humerum dextrū eodem concussu incidit, neq; recessit usquam donec subuertit, ne Gallus impetū isti haberet. Vbi eū euerit, caput præcidit, torquemq; detraxit, eamq; sanguinolētā sibi in collum imponit: Quo ex facto, ipse posteriq; eius, Torquati sunt cognominati. Ab hoc T. Manlio, cuius hanc pugnam Quadrigarius descripsit, imperia & aspera & immitia, Manliana dicta sunt: quoniā postea bello aduersum Latinos, cum esset COS. filium suum securi percussit, qui speculatum ab eo missus, ne pugnaret interdicto, hostem à quo prouocatus fuerat, occidit.

Quod idem Quadrigarius, huius facies, patrio casu probe & latine dixit. Et quædam alia apposita, de similitum uocabulorum declinationibus. Caput .XIII.

Quod autem supra scriptum est in Q. Claudii uerbis, propter magnitudinem atq; immanitatem facies, id nos aliquot ueteribus libris inspectis explorauimus, atq; ita esse, ut scriptum est, comperimus. Sic enim pleraq; ætas ueteris declinauit hæc facies huius facies, quod nunc propter rationem grammaticam faciei dicitur. Corruptos autem quosdam libros reperi, in quibus faciei scriptū est, illo quod antè scriptū erat oblitterato. Meminimus etiā, in Tiburtii bibliotheca inuenire nos in eodē Claudii lib. scriptū utrunq; facies & facii: sed facies in ordine scriptū fuit, & contrā per ii geminum facii. Neq; id abesse à quadam consuetudine præca existimauimus, Nam & ab eo, quod est hic dies, tam huius dii, & ab eo quod est hæc fames,

tam huius famij, dixerit. Q. Ennius in .XVI. annali dies scripsit pro diei, in hoc uersu:

Postremæ longinqua dies confecerit atas.

Ciceronem quoq; affirmat Cællius in oratione, quam pro P. Sestio fecit dies scripsisse pro diei: quod ego impensa opera, conquisitis ueteribus libris plusculis, ita ut Cællius ait, scriptum inueni. Verba sunt hæc Marci Tullii: Equites uero daturos illius dies poenas. Quocirca factum hercle est, ut facile iis credam, qui scripserunt, idiographum librum Vergilii sese inspexisse, in quo ita scriptum est:

Libra dies somniq; pares ubi fecerit horas.

Id est, libra diei somniq;. Sed sicut hoc in loco dies à Vergilio scriptum uidetur, ita in illo uersu nil dubium est, quin dii scripserit pro diei: Munera latitantiq; dii: Quod imperitiores dei legunt, ab insolentia scilicet uocis istius abhorrentes. Sic autem dies dii à ueteribus declinatum est, ut fames famij, pernicies pernicii, progenies progenii, luxuries luxurij, acies acii. M. enim Cato in oratione, quam de bello Carthagenensi composuit, ita scripsit: Pueri atq; mulieres extrudebant famij causa. Lucilius in .XII. Rugosum atq; famij plenum. Sisenna in historiæ libro, VI. Romanos inferendæ pernicii causa uenisse. Pacuuius in Paulo:

Pater supreme nostræ progenii patris.

Cn. Matius in Iliadis .XXI.

Altera pars acii uitasset fluminis undas.

Idem Matius in tertio decimo:

An maneat speciei simulacrum, in morte silentium.

C. Gracchus de legibus promulgatis: Ea luxurij causa aiunt institui. Et ibidem infra ita scriptum est: Non est ea luxuries, quæ necessario parentur uitæ causa. Propter quod apparet, cum ab eo qd est luxuries, luxurij patrio casu dixisse. Marcus quoq; Tullius in oratione qua Sextum Roscium defendit, pernicii scriptum reliquit. Verba hæc sunt: Quorum nihil pernicii causa diuino consilio, sed ui ipsa & magnitudine rerum factū putamus. Aut facies ergo in casu patrio, aut facii, Quadrigarium scripsisse existimandū est. Faciei autem, in nullo ueteri libro scriptum reperi. In casu autem dandi, qui purissime locuti sunt, non faciei, uti dicitur nunc, sed facie dixerunt. Lucilius in satyris:

Et primum, inquit, facie honestas accedit.

Idem Lucilius in libro septimo:

Qui te diligit, ætati facieq; tuæ se

Fautorem ostendat, fore amicum polliceatur.

Sunt autem non pauci, qui utrobique facii legant, Sed C. Cæsar in libro de analogia. II. huius die, & huius specie, dicendum putat. Ego quoq; in Iugurtha Sallustii, summæ si dei, & reuerendæ uetustatis libro, die, casu patrio scriptum inueni. Verba hæc ita erāt: Vix decima parte die reliqua. Non enim puto argutiolam istam recipiendam, ut die dictum quasi ex die existimemus.

De genere controuersie, quod græce ἀπορον appellatur.

Caput .XV.

Cum Antonio Iuliano rhetore, per feriarum tempus æstiuarum, decedere ex urbis æstu uolentes, Neapolim concesseramus. Atq; ibi erat adolescens tunc quispiam ex ditioribus, cum utriusq; linguæ magistris meditando & exercens ad causas Romæ orandas eloquentiæ latinæ facultatem. Atq; is rogat Iulianum uti sese audiat declamantem. It auditum Iulianus. Imus quoque nos cum eo simul. Introit adolescens, & præfatur arrogantius, & elatius quam ætati eius decebat, ac deinde iubet exponi controuersias. Aderat nobiscum ibi Iuliani sectator, iuuenis promptus & proficiens, & offendens iam in eo, quod ille apud Iuliani aureis in præcipiti stare, & subitaria dictione periculū sui facere audebat. Exponit igitur tentamenti gratia controuersiam parum consistentem, quod genus Græci ἀπορον uocant: latine autem id non nimis incommode, inexplicabile dici potest. Ea controuersia fuit huiusmodi: De reo septē iudices

H

iiii

cognoscant: eaq; sententia sit rata, quam plures ex eo numero dixerint. Cum septē iudices cognouissent, duo censuerunt reum exilio multandum, duo alii pecunia, tres reliqui capite puniendum. Petitur ad supplicium ex sententia trium iudicum, & contradicit. Hac illa audita, nec considerata, neq; aliis ut proponeretur, expectatis, incipit statim mira celeritate, in eandē hāc controuersia principia nescio quā dicere, & inuolucra sensuū, uerborumq; uolumina, uocumq; turbas fundere, ceteris oībus ex cohorte eius, qui audire eum soliti erant, clamore magno exultantibus, Iuliano autē male ac misere rubente & sudante. Sed ubi deblateratis uersuum multis milibus, finem aliquando fecit, egressiq; inde sumus, amici familiaresq; eius Iulianum persecuti, quidnā existimaret, percontati sunt. Atq; ibi Iulianus festiuissime: Nolite quærere, inquit, quid sentiā, adolescens hic sine controuersia disertus est.

Quod Plinium Secundum hominem non indoctum fugerit, latueritq; uitium argumenti, quod ἀντιστροφῶν
Græci dicunt. Caput .XVI.

Plinius Secundus.

Plinius Secundus existimatus est esse ætatis suæ doctissimus. Is libros reliquit, q̄s studiosorum inscripsit, haud medijsfidius usquequaq; aspernendos. In iis libris multa uarie ad oblectandas eruditorum hominū aures ponit. Refert etiam pleasq; sententias, quas in declinandis controuersis lepide arguteque dictas putat: sicuti hanc quoq; sententiam ponit ex huiuscemodi controuersia: Vir fortis præmio, quod optauerit donetur. Qui fortiter fecerat, petiit alterius uxorem in matrimonium, & accepit. Is deinde, cui ea uxor fuerat, fortiter fecit, repetit eandem, contradicitur. Eleganter, inquit, & probabiliter, ex parte posterioris, uiri fortis, uxorem sibi reddi postulantis, hoc dictum est: Si placet lex, redde; si non placet, redde. Fugit autem Plinium, sententiolam istam, quam putauit esse argutissimam, uitio non carere, quod græce ἀντιστροφῶν dicitur. Et est uitium insidiosum, & sub falsa laudis specie latens. Nihil enim minus cōuertere ex contrario id ipsum aduersus eundem potest, atq; ita à priore illo uiro forti dici: Si placet lex, non redde; si non placet, non redde.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII LIBER .X.

Tertiumne consul, an tertio dici oporteat, & quonam modo Cn. Pompeius cum in theatro, quod erat dedicaturus, honores suos inscriberet, questionem ancipitem istius uerbi de consilio Ciceronis uitauerit. Caput .I.

Tertium consul.
Tertio consul.



Quarto prætor.

Quartum prætor.

Tamiliari meo cuipiam literas Athenis Romam misisti. In iis scriptum fuit, me illi iam tertium scripsisse. Is ad me rescripsit, petiuitq; ut rationem dicerem, cur tertium ac nō tertio scripsissem. Id etiā ascripsit, ut eadem quid super illo quoq; mihi uideretur, facerem se certiore, tertiumne COS. & quartū, an tertio et quarto dicendū esset: qm̄ Romæ doctum uirū dicere audisset, tertio & quarto COS. nō tertium quartūq; Idq; in principio libri Cœliū scripsisse: & Q. Claud. in libro. XI. C. Mariū creatum septimo COS. dixisse. Ad hæc ego rescripsi nihil amplius, q̄ uerba M. Varronis, hominis (opinor) quā fuit Claudius cum Cœlio, doctioris: quibus uerbis utrumq; de quo ad me scripserat, decidere. Nam & Varro satis aperte, quid dici oporteret, edocuit: & ego aduersus eum, qui doctus esse dicebat, litem meam facere absens nolui. Verba M. Varronis ex libro disciplinarum quinto hæc sunt: Aliud est, quarto prætorem fieri, & quartum: quod quarto locum assignificat, ac tres ante factos: quartum tēpus assignificat, & ter antē factum. Igitur Ennius recte conscripsit:

Quintus pater quartum fit consul.

Et Pompeius timide, quod in theatro ne ascriberet consul tertium aut tertio, extremas literas non cōscripsit. Quod de Pōpeio Varro breuiter & subobscurè dixit, Tyro Tullius Ciceronis libertus, in epistola quadam enarratius scripsit ad hunc fermē modum: Cum Pompeius (inquit) ædem Victoriæ dedicaturus foret, cuius gradus uice theatri essent, nomenq; eius & honores inscriberentur, quæri cœptum est, utrum consul tertio inscribendum esset, an tertium. Eam rem Pompeius exquisitissime retulit ad doctissimos ciuitatis. Cumq; dissentiretur, & pars tertio, alij tertium scribendum contendere, rogauit (inquit) Ciceronem Pompeius, ut quod ei rectius uideretur, scribi iuberet: Tum Ciceronem iudicare de uiris doctis ueritum esse, ne quorum opinionem improbasset, ipsos uideretur improbasse. Persuasit igitur Pompeio, ut neq; tertium neq; tertio scriberetur, sed ad secundum usque. t. fierent literæ, tert. ut uerbo non perscripto res quidem demonstraretur, sed dictio tamen ambigua uerbi lateret. Id autem quod & Varro & Tyro dixerunt, in eodem nunc theatro non est ita scriptum. Nam cum multis annis postea scena quæ prociderat, resecta esset, numerus tertij cōsulatus non uti in initio prioribus literis tert. sed tribus tantū lineolis. III. incisis significatus est. In M. autem Catonis quarta origine ita perscriptum est: Carthaginienses sextum de fœdere decessere. Id uerbum significat, quinque ante eos fecisse contra fœdus, & tum sextum. Græci quoq; in significandis huiusmodi rerum numeris, τῆς τοῦ ἑξῆς τῆς τοῦ dicūt, quod congruit cum eo, quod latine dicitur tertium quartumq;.

Quid Aristoteles de numero puerperij memorie mandauerit.

Caput .II.

Aristoteles philosophus memorie tradidit, mulierem in Aegypto uno partu quinque pueros enixam, eumq; esse finem dixit mulierum hominum partio: nis, neq; plures unquam simul genitos compertum: hunc autem esse numerū ait rarissimum. Sed & diuo Augusto imperante, qui temporum eius historiam scripserunt, ancillam Cæsaris Augusti in agro Laurete peperisse quinque pueros dicunt, eosq; pauculos dies uixisse, matrem quoq; eorum non multo postquam peperit, mortuam: monumentumq; ei factum iussu Augusti in uia Laurentina: inq; eo scriptum esse numerum puerperij eius, de quo diximus.

Locorū quorundā illustriū collatio, cōtentioq; facta ex orationibus C. Gracchi & M. Catonis. Caput .III.

C. Gracchus

Ortis ac uehemēs orator existimat esse C. Gracchus, nemo id negat: sed qd̄ nōn ullis uideat seuerior, acrior, ampliorq; esse M. Tullio, ferri id q̄ potest? Legebamus adeo nuper oronem Gracchi de legibus promulgatis, in qua M. Mariū, & quosdā ex municipijs Italicis honestos uiros, uirgis per iniuriā cæsos à magistratibus po. Ro. quanta maxime inuidia potest, conquerit. Verba hæc sunt, quæ sup̄ ea re fecit: Nuper Theanū Sidicinum cōsul uenit, uxore dixit in balneis uirilibus lauare uelle. Quæstori Sidicino à M. Mario datū est negotiū, uti balneis exigerent qui lauabant. Vxor renūtiat uiro, pax cito sibi balneas traditas esse, & pax lautas fuisse. Idcirco palus destitutus est in foro, eoq; adductus suæ ciuitatis nobilissimus homo M. Marius, uestimēta detracta sunt, uirgis cæsus est. Caleni ubi id audierunt, edixerūt ne quis in balneis lauasse uellet, cum magistratus Ro. ibi esset. Ferentini obeandē causam prætor noster quæstores arripi iussit. Alter se de muro deiecit, alter phensus & uirgis cæsus ē. In tam atroci re, ac tam misera atq; mœsta iniuriæ publicæ contestatione, ecquid est quod aut ampliter insigniterq; aut lachrymose atq; miseranter, aut multa copiosaq; inuidia, grauiq; & penetrabili querimonia dixerit? breuitas sane & uenustas et mundities orationis est, qua lis haberi fermē in comœdiæ festiuitatibus solet. Item Gracchus alio in loco ita dicit: Quanta libido, quantaq; intemperantia sit hominum adolescētium, unum exemplum uobis ostēdam: His annis paucis ex Asia missus est, q̄ per id tempus magistratum non ceperat, homo adolescens pro legato. Is in lectica ferebatur, ei obuiam bubulcus de plebe Venusina aduenit: & per iocum, cum ignoraret qui ferretur, rogauit num mortuum ferrent. Vbi id audiuit, lecticam iussit deponi: stuppis quibus lectica deligata erat, usque adeo uerberari iussit, dum animum efflauit. Hæc quidem oratio super tam uiro

lento atque crudeli facinore, nihil profecto abest à quotidianis sermonibus. At cum in simili causa apud M. Tullium ciues Ro. innocentes uiri, contra ius contraque leges uirgis caduntur, aut supplicio extremo necantur, quæ ibi tunc miseria? quæ cōploratio? quæ totius rei sub oculos subiectio? quod & quale inuidiæ, atque acerbioris fletum efferuefcit? Animum hercle meum, cum illa M. Ciceronis lego, imago quædam, & sonus uerborum & uocum & eiulationum circūplectitur: uelut sunt ista quæ de C. Verre dicit, quæ nos (ut in præsens potuimus) quantum memoria suppeditabat, ascripsimus: IPSE inflammatus scelere & furore, in forum uenit: ardebant oculi, toto ex ore crudelitas emanabat. Expectabant omnes, quò tandem progressurus, aut quidnam acturus esset: cum repente hominem proripi, atque in foro medio nudari, ac deligari, & uirgas expediri iubet. Iam hæc mediūsfidiū sola uerba, nudari, ac deligari, & uirgas expediri iubet, tanti metus horroreque sunt, ut non narrari quæ gesta sunt, sed rem geri prorsus uideas. Gracchus autem noster, non querentis neque implorantis, sed nuntiantis uice, PAULUS (inquit) in foro destitutus est, uestimenta detracta sunt, uirgis cæsus est. Sed enim M. Cicero præclare, cum diutina repræsentatione, non cæsus est, sed cædebatur (inquit) uirgis in medio foro Messanæ ciuis Romanus. Cū interea nullus gemitus, nulla uox illius miseri inter dolorem crepitumque plagarum audiebatur, nisi hæc: Ciuis Romanus sum. Hac commemoratione ciuitatis, omnia uerba depulsurum, cruciatumque à corpore deiecturum arbitratur. Complorationem deinde tam acerbæ rei, & odium in Verrem, detestationemque apud ciues Romanos, incense atque acriter atque inflammant facit, cum hæc dicit: O nomen dulce libertatis, o ius eximium nostræ ciuitatis, o lex Portia, legesque Sempronie, o grauiter desiderata, & aliquando reddita plebi Romanæ tribunitia potestas. Huccine tandem hæc omnia reciderunt, ut ciuis Romanus in provincia populi Romani in oppido fœderatorum, ab eo qui beneficio populi Romani fauces ac secureis haberet, deligatus in foro uirgis caderetur? Quid, cum ignes ardentesque laminæ, ceterique cruciatus admouebantur? Si te acerba illius imploratio, & uox miserabilis non leniebat, ne ciuium quidem Romanorum, qui tum aderant, fletu gemitumque maximo commouebare? Hæc M. Tullius atrociter, grauiter, copiose, apteque miseratus est. Sed si quis est tam agrestis aure ac tam hispida, quem lux ista & amœnitas orationis, uerborumque modificatio parum delectat, amat autem priora idcirco quod incompta, & breuia, & non operosa, sed natia quadam suauitate sunt, quodque in his umbra & color quasi opacæ uetustatis est: is si quid iudicii habet, consideret in causa pari M. Catonis hominis antiquioris orationem, ad cuius uim & copiam Gracchus nec aspirauit: intelliget (opinor) Catonem contentum eloquentia ætatis suæ non fuisse: & id iam tum facere uoluisse, quod Cicero postea perfecit. In eo nanque libro qui de falsis pugnis inscriptus est, ita de Quinto Thermo conquestus est: Dixit à decemuiris parum sibi bene cibaria curata esse. Iussit uestimenta detrahi, atque flagro cædi. Decemuiros Brutiani uerberare, uidere multi mortales. Quis hanc contumeliā, quis hoc imperium, quis hanc seruitutem ferre potest? Nemo hoc rex ausus est facere. Ea ne fieri bonis, bono genere natis boni consulis? Vbi societas, ubi fides maiorum? Insignitas iniurias, plagas, uerba, uibices, eos dolores atque carnificinas, per dedecus atque maximam contumeliā (inspectantibus popularibus suis atque multis mortalibus) te facere ausum esse? Sed quantum luctum, quantumque gemitum, quid lachrymarum, quantumque fletuum factum audiui? Serui iniurias nimis ægre ferunt: quid illos bono genere natos, magna uirtute præditos, opinamini animi habuisse atque habituros dum uiuent? Quod Cato dixit, Brutiani uerberare: ne qui fortasse de Brutianis requirat, id significat: Cum Annibal Pœnus cum exercitu in Italia esset, & aliquot pugnas populus Romanus aduersas pugnauiſſet, primi totius Italiæ Brutii ad Annibalem descuerunt. Id Romanis ægre passi, postquam Annibal Italia decessit, superatique Pœni sunt, Brutios ignominia causa non milites scribebant, nec pro sociis habebant: sed magistratibus in provincias euntibus parere, & præministrare seruoque uicem iusserunt. Itaque in sequebantur

magistratus, tanquam in scenicis fabulis, qui dicebantur lorari, & quos erant iussi, uinebant, aut uerberabant. Quot autem ex Brutiijs erant, appellati sunt Brutiani.

Lorarij.

Quod P. Nigidius argutissime docuit, nomina non posita esse, sed naturalia.

Caput .IIII.

Nomina uerbaque, non posita fortuito, sed quadam uel ratione naturæ facta esse P. Nigidius in grammaticis commentarijs docet, rem sane in philosophiæ disertationibus celebrem. Quæri enim solitum apud philosophos quod τὰ ὀνόματα ἢ διὰ τὸν λόγον. In eam rem multa argumenta dicit, cur uideri possint uerba esse naturalia magis quam arbitraria: ex quibus hoc uisum est lepidum & festiuum: Vos, inquit, cum dicimus, motu quodam oris conueniente cum ipsius uerbi demonstratio ne utimur, & labias sensim primores emouemus, ac spiritum atque animam porro uersum, & ad eos quibus cum sermocinamur, intendimus. At contra cum dicimus, nos, neque profuso intentoque flatu uocis, neque proiectis labijs pronuntiamus, sed & spiritum & labias, quasi intra nosmetipsos coercemus. Hoc idem fit & in eo, quod dicimus, tu, & ego, & tibi, & mihi. Nam sicuti cum adnuimus, & abnuimus, motus quidem ille uel capitis uel oculorum, à natura rei quæ significat, non abhorret: ita in his uocibus quasi gestus quidam oris & spiritus naturalis est. Eadem ratio est in græcis quoque uocibus, quam esse in nostris animaduertimus.

Auarus, simplex ne uocabulum sit, an compositum & duplex, sicut P. Nigidio uidetur.

Caput .V.

Avarus, non simplex uocabulum, sed iunctum copulatumque esse, Nigidius dicit in commentariorum undetricesimo: Auarus (inquit) appellatur, qui auidus aeris est: sed in ea copula, (inquit) litera, detracta est. Item locupletem ait dictum ex compositis uocibus, qui plerumque loca, hoc est qui multas possessiones tenet. Sed probabilius id firmitusque est, quod de locuplete dicit: nam de auaro ambigit. Cur enim non uideri possit ab uno solum uerbo inclinatum, quod est auco? eademque esse fictura, qua est amarus? de quo nihil dici potest, quin duplex non sit.

Auarus.

Locuples.

Multam dictam esse ab ædilibus plebis Appij Cæci filie mulieri nobili, quod locuta esset petulantius.

Caput

.VI.

Non in facta modo, sed in uoces etiam petulantiores publice uindicatum est. Ita enim debere esse uisa est Romanæ disciplinæ dignitas inuiolabilis. Appij nanque illius Cæci filia, à ludis quos spectauerat exiens, turba undique confluentis fluctuantisque populi iactata est: atque inde egressa, cum se male habitam diceret: Quid enim in me nunc factum esset, inquit, quantoque arctius pressiusque cōstricta essem, si P. Claudius frater meus nauali prælio classem nauium cum ingenti ciuium numero non perdidisset? certe quidē maiore nunc copia populi oppressa intercidiſſem. Sed uti nam (inquit) reuiuiscat frater, aliamque classem in Siciliam ducat, atque istam multitudinem perditum eat, quæ me male nunc miseram cōuexauit. Ob hæc mulieris uerba tam improba, ac tam inciuilia, C. Fundanius, & Tib. Sempronius ædiles plebei multam dixerunt ei aeris grauis. XXV. milia. Id factum esse dicit Capito Atteius, in commentario de iudicijs publicis, bello Punico. I. Fabio Licinio, & T. Acilio Crasso consulibus.

Appij Cæci filie libertas punita.

Fluminum que ultra imperium Romanum fluunt, prima magnitudine esse Nilum, secunda Istrum, proxima Rhodanum, sicut M. Varronem meminisse scribere.

Caput .VII.

Omnia flumina quæ in maria, quæ imperium Ro. est fluunt, quam Græci ὁ ἰσθμὸς Nilus. ὁ ἰσθμὸς αὖ appellat, maximum esse Nilum cōsentitur, proxima magnitudine Istrus. Rhodanus. esse Istrum scripsit Sallustius. Varro autem cum de parte orbis quæ Europa dicitur, differeret, in tribus primis eius terræ fluminibus Rhodanum esse ponit: per quod uidetur eum facere Istro æmulum. Istrus enim quoque in Europa fluit.

Inter ignominias militares quibus milites coercerantur fuisse sanguinis dimissionem. Et quanam esse uideatur causa huiusmodi castigationis.

Caput

.VIII.

Vit hæc quoque antiquitus militaris animaduersio, iubere ignominia causa, militum uenam solui, & sanguinem dimitti. Cuius rei ratio in literis ueteribus, quas equidem inuenire potui, non extat: sed opinor factum hoc primitus in militum ignominia causa.

Sanguinis emissio ignominiosa.

bus stupēris animi, atq; à naturali habitu declinantis, ut non tam pœna q̃ medicina uideretur. Postea tamen ob pleraq; alia delicta, idem factitatum esse credo per consuetudinem, quasi minus sani uiderentur omnes qui delinquerent.

Quibus modis quoq; habitu acies Ro. instrui solita sit, quæq; earum instructionum sint uocabula. Caput .IX.

Vocabula militaria.

Vocabula sunt militaria, quibus instructa certo modo acies appellari solet, frons, subsidia, cuneus, orbis, globus, forfices, ferra, alæ, turre. Hæc & quædam itē alia inuenire est in libris eorum, qui de militari disciplina scripserunt. Tralata autem sunt ab ipsis rebus, quæ ita proprie nominantur, earumq; rerum in acie instruenda sui cuiusq; uocabuli imagines ostenduntur.

Quæ eius rei causa sit, quod & Græci ueteres & Romani, anulum in eo digito gestauerunt, qui est in manu sinistra minimo proximus. Caput .X.

Anuli gestatio.

Veteres Græcos anulum habuisse in digito accepimus sinistrae manus, qui minimo est proximus. Romanos quoq; homines aiunt sic plerumq; anulis usitatos. Causam esse huius rei Appion in libris Aegyptiacis hanc dicit, q̃ in se-ctis apertisq; humanis corporib; ut mos in Aegypto fuit, quas Græci ἀνατομὰς appellant, repertū est neruū quēdam tenuissimum, ab eo uno digito de quo diximus, ad cor hoīs pergere ac puenire. Propterea nō inscitū uisum esse, eum potissimū digitū tali honore decorandū, qui cōtinens & quasi connexus esse cum principatu cordis uideretur.

Verbum mature quid significet, quæq; uocis eius ratio sit, & quod eo uerbo uulgus hominum improprie utitur. Atq; in ibi, quod præcox declinatum, præcoci facit, non præcoquis. Caput .XI.

Mature.

Mature, nunc significat propere & cito, contra ipsius uerbi sententiam. Aliud enim est mature, quā quod dicitur propere. P. Nigidius homo in omni um bonarū artium disciplinis egregius: Mature (inquit) est, quod neq; citius est neq; serius, sed medium quiddam & temperatum est. Bene atq; proprie Nigidius: Nam & in frugibus, & in pomis matura dicitur, quæ neq; cruda & immitia sunt, neq; caduca & decocta, sed tempore suo adulta maturataq;. Quoniam autem id quod non segniter fiebat, mature fieri dicebatur, progressa plurimū uerbi significatio est: & non iam quod nō segnius, sed quod festinatus sit, id fieri mature dicitur: quādo ea quæ præter sui temporis modum properata sunt, immatura uerius dicantur. Illud uero Nigidianum rei atq; uerbi temperamentum, diuus Augustus duobus græcis uerbis elegantissime exprimebat. Nam & dicere in sermonibus, & scribere in epistolis solitū esse aiunt τὸ εὐδὲ βραδύως. Per quod monebat, ut ad rem agendam simul adhiberetur & industria celeritas, & diligentia tarditas: ex quibus duobus cōtrarijs fit maturitas. Vergilius quoq; (si quis animum attēdat) duo ista uerba properare & maturare, tanquam plane resonantia contraria, scitissime separauit in hisce uersibus:

Frigidus agricolam si quando continet imber,
Multa forent quæ mox cœlo properanda sereno,
Maturare datur.

Properare.

Præmature.

Præcox.

Elegantissime ista duo uerba diuisit. Namq; in properatu rei rusticæ, per tēpestates pluuiasq; cum oriū est, maturari potest: per serenas, cū tempus instat, properari necessum est. Cum significandum autem est coactius quid factū & festinantius, tum rectius præmature factū id dicit q̃ mature: Sicut Afranius dixit in togata, cui Titulus nomen est:

Appetis dominatum demens præmature præcoccem.

In quo uersu animaduertēdum est, q̃ præcoccem inquit, non præcoquem. Est enim casus eius rectus, non præcoquis, sed præcox.

De portentis fabularum quæ Plinius Secundus indignissime in Democritum philosophum confert. Et ibidem de simulacro uolucris columbæ. Caput .XII.

Librum esse Democriti nobilissimi philosophorū, de uī & natura chamæleontis, eumq; se legisse Plinius Secundus in naturalis historiæ. XXVIII. refert: multa q; uana atq; intoleranda auribus, deinde quasi à Democrito scripta tradit, ex quibus pauca hæc inuiti meminimus, quia pertæsum ē: Accipitrem atem rapidissimā

à chamæleonte humi reptāte, si eum forte superuolet, detrahi, & cadere uī quadam in terram, cæterisq; aubus laniandum sese spōte sua obijcere & dedere. Item aliud ultra humanam fidem: Caput & collum chamæleontis, si uratur ligno quod appellatur robur, imbres & tonitrua derepente fieri: idq; ipsum usu uenire, si secur eiusdem animalis in summis tegulis uratur. Item aliud, quod hercle an ponerem dubitauī, ita est deridiculæ uanitatis: nisi idcirco plane posui, quod oportuit nos dicere, quid de istiusmodi admirationum fallaci illecebra sentiremus, quæ plerumq; capiuntur, & ad perniciem elabuntur ingenia maxime solertia, eaq; potissimum quæ discendi cupidiora sunt. Sed redeo ad Plinium: Sinistrum pedem ait chamæleontis, ferro ex igni calefacto torreri, cum herba quæ appellatur eodem nomine chamæleon, & utrumq; macerari unguento, colligiq; in modum pastilli, atq; in uas mitti ligneum: & eum qui id uas ferat, etiā si is in medio palam uersetur, à nullo uideri posse. His portētis atq; præstigijs à Plinio Secundo scripris, non dignum esse cognomine Democriti puto uel illud, quale est qd̃ idem Plinius in decimo libro Democritum scripsisse asseuerat: Aues quasdam esse certis uocabulis, & earum auium confuso sanguine gigni serpētem: eum si quis ederit, linguas auium & colloquia interpretaturum. Multa autem uidentur ab hominibus male solertibus huiuscemodi commenta in Democriti nomen data, nobilitatis autoritatib; eius perfugio utentibus. Sed id quod Archytam Pythagoricū commentū esse, atque fecisse traditur, neq; minus admirabile, neq; tamen uanū æque uideri debet. Nam & pleriq; nobilium Græcorū, & Phauorinus philosophus memoriæ uetere exequen-
tissimus, affirmatissime scripserūt, simulacrū columbæ è ligno ab Archyta ratione quadam disciplinæq; mechanica factū uolasse: ita erat scilicet libramētis suspensum, & aurā spirītus inclusa atq; occulta concitum. Libet hercle super re tam abhorrenti à fide, ipsius Phauorini uerba ponere: ἀρχύτας ταρωτίνου φιλόσοφου ἄμα ἃ μηχανοκὼς ὄρεται ἡσὲ τὸ πρὸς ὁρᾶν. ἐκ λίνου πεποιημένον, ἥτις ἐστὶ καὶ ἀδύνατον οὐκ ἐστὶ ἀνίστατο μέχρι γούρ τὸ τῶν.
Cum partim hominum, qua ratione dixerint. Caput .XIII.

Memoriae. Columbae lignæ uolat.

Partim hominum uenerūt, plerumq; dicitur: quod significat, pars hominum uenit, id est, quidam homines. Nam partim hoc in loco aduerbium est, neq; in casus inclinatur: sicuti, cum partim hominum, dici potest: id est, cum quibusdam hominibus, & quasi cum quadam parte hominū. M. Cato in oratione de re Floria ita scripsit: Ibi pro scorto fuit, in cubiculum subreptitauit & conuiuio: cum partim illorum iam sape ad eundem modum erat. Imperitiores autem, cum partim, legunt tanquam declinatum sit quasi uocabulum, nō dictum quasi aduerbium. Sed Q. Claudius. XXI. annali, insolentius paulo hac figura est ita usus: Eum enim cum partim copijs hominū adolescentium placentem sibi. Item Q. Claudij in. XXIII. annali, uerba hæc sunt: Sed idcirco me fecisse, quod utrum negligentia partim magistratuum, an auaritia, an calamitate populi Romani euenisse dicam, nescio.

Partim hominum. Cum partim hominum.

Iniuria mihi factum itur, quali uerborum ordine Cato dixerit. Caput .XIII.

Avdio illi iniuriam factum iri, audio contumeliam dictum iri, uulgo quoque ita dici, & istam esse uerborum figuram iam in medio loquendi usu, idcirco exemplis supersedeo. Sed contumelia illi uel iniuria factum itur, paulo est remotius. Exemplum igitur ponemus: M. Cato pro se contra C. Cassium: Atque euenit ita Quirites, uti in hac contumelia quæ mihi per huiusce petulantiam factum itur, rei quoq; publicæ mediūfidiū miserear Quirites. Sicut autem contumeliam factum iri, significat iri ad contumeliam faciendam, id est, operā dari quo fiat contumelia: ita contumelia factum itur, casu tantum immutato idem dicit.

Iniuria factum itur.

De flaminis Diali, deq; flaminicæ ceremonijs: uerbaq; ex edicto prætoris apposita, quibus dicit, non coacturum se ad iurandum, neq; uirgines Vestæ neq; Diales. Caput .XV.

Ceremoniæ impositæ flamini Diali multæ, item cautus multiplices, quos in libris qui de sacerdotibus publicis compositi sunt, item in Fabij Pictoris libro. Crum primo scriptos legimus. Vnde hæc ferme sunt, quæ commemoramus.

Flaminis Diali ceremoniæ.

I. Equo Dialem flaminem ueluti, religio est. II. Classem procinctam extra pomerium, id est, exercitum armatum uidere: idcirco rarer flamen Dialis creatus consul est, cum bella consulibus mandabantur. III. Item iurare Dialem fas nunquam est. IIII. Item anulo uti, nisi peruio cassioq; fas non est. V. Ignem e flaminia, id est flaminis Dialis domo, nisi sacrum efferri, ius non est. VI. Vinculum, si aedes eius introierit, solui necessum est, & uincula per impluuium in tegulas subduci, atq; inde foras in uia demitti. VII. Nodum in apice neq; in cinctu, neq; alia in parte ullum habet. VIII. Si quis ad uerberandum ducatur, si ad pedes eius supplex procubuerit, eo die uerberari piaculum est. IX. Capillum Dialis, nisi qui liber homo est, non detonet. X. Capram & carnem incoctam, & ederam, & fabam, neq; tangere Diali mos est, neq; nominare. XI. Propagines euitibus altius protectis non succidet. XII. Pedes lecti in quo cubat, luto tenui circumlitos esse oportet, & de eo lecto trinoctium continuum non decubat; neq; in eo lecto cubare alium fas est, neq; apud eius lecti fulcrum, capsulam esse cum strue atque ferro oportet. XIII. Vnguuium Dialis & capilli segmina, subter arborem filiquam terra operiuntur. XIII. Dialis quotidie festatus est. XV. Ac si ne apice sub diuo esse licitum non est, sub tecto uti libet, & non pridem a pontificibus constitutum. Massurius Sabinus scripsit & alia quaedam remissa, gratiamq; aliquot ceremoniarum factam dicit. XVI. Farinam fermento imbutam attingere ei fas non est. XVII. Tunicam intimam, nisi in locis tectis non exuit, ne sub coelo tanquam sub oculis Iouis nudus sit. XVIII. Super flaminem Dialem in conuiuio, nisi rex sacrificulus, haud quisquam alius accumbit. XIX. Vxorē si amisit, flaminio decedit. XX. Matrimonium flaminis, nisi morte dirimi non est ius. XXI. Locum, in quo bustum est, nunquam ingreditur. XXII. Mortuum nunquam attingit, funus tamē exequi non est religio. Eadē ferme ceremoniae sunt, quas flaminicas sacerdotissas Dialis seorsum aut obseruare, ueluti est: I. Quod bene nato operitur. II. Et quod uirica surculum de arbore filiqua habet. III. Et quod scalas, quae graece κλίμακες appellantur, eas ascendere ei plus tribus gradibus religiosum est. IIII. Atq; etiam cum it ad Argeos, quod neq; comit caput, neq; capillum depectit. Verba praetoris ex edicto perpetuo de flamine Diali, & de sacerdote Vestae ascripti: Sacerdotem Vestalem & flaminem Dialem in omni mea iurisdictione iurare non cogam. Verba M. Varronis ex secundo rerū diuinarū super flamine Diali haec sunt: Is solus album habet galerum, uel q; maximus est, uel quod Ioui immolata hostia albato fieri oporteat.

Quos errores Iul. Higinus in VI. Vergilij animaduertit in historia Romana erratos. Caput .XVI.

Reprehendit Higinus Vergilium, correcturumq; eum fuisse existimat, quod in libro sexto scriptum est: Palinurus est apud inferos, petens ab Aenea, ut suum corpus requireretur & sepeliendum curet. Is haec dicit:

Eripe me his inuicte malis, aut tu mihi terram
Inijce (nanq; potes) portusq; require Velinos.

Velin^o port^o Quo, inquit, modo aut Palinurus nouisse, aut nominare potuit portus Velinos? & Aeneas ex eo nomine locum inuenire? cum Velia oppidum, a quo portus qui in eo loco est, Velinum dixit. Ser. Tullio regnante Romae, post annum amplius sexcentimum, quam Aeneas in Italiam uenit, conditum in agro Lucano, & eo nomine appellatum est. Nam q; ab Harpalo (inquit) regis Cyri praefecto, ex terra Phocide fugati sunt, alij Veliam, partim Massiliam condiderunt. Inscitissime igitur petit, ut Aeneas portum Velinum requirat, cum id nomen eo tempore fuerit nusquam gentium. Neque simile (inquit) illud uideri debet, quod est in primo carmine:

Italiam fato profugus, Lauinia uenit
Littora.

Aut quod aequale est in sexto libro,

Chalcidicaq; leuis tandem superastitit arce.

Quoniam poeta ipsi quaedam ἱστορία dicere ex sua persona concedi solet,

quae facta ipse postea scire potuit: sicut Vergilius sciuit de Lauinio oppido, & de colonia Chalcidensi. Sed Palinurus qui potuit id (inquit) scire ea quae post annos sexcentos facta sunt? nisi quis eum diuinasse apud inferos putat, perinde ut animae defunctorum solent? Sed & si ita accipias, quanquam non ita dicitur, Aeneas tamen qui non diuinabat, quo pacto potuit requirere portum Velinum? cui nomen tunc (sicuti diximus) nullum usquam fuit. Item hoc quoque in eodem libro reprehendit, & correcturum fuisse Vergilium putat, nisi mors occupasset. Nam cum Thesea (inquit) inter eos nominasset, qui ad inferos adissent ac redissent, dixissetq;

Quid Thesea? magnum

Quid memorem Alciden? & mi genus ab Ioue summo est. Postea tñ infert,
Sedet, aeternumq; sedebit

Infelix Theseus.

Qui autem (inquit) fieri potest, ut aeternum apud inferos sedeat, quem supra cum iis nominat, qui descenderint illuc, atq; inde rursus euaserint: praesertim cum ita sit fabula de Theseo, atq; sic Hercules eum euellerit e petra, & in lucem ad superos eduxerit? Item in his uersibus errasse Vergilium dicit:

Eruet ille Argos, Agamemnoniasq; Mycenae,
Ipsūq; Aeaciden genus armipotens Achilli,
Vltus auos Troia, templa & temerata Mineruae.

Confudit (inquit) & personas diuersas & tempora. Nam neque eodem tempore, neque per eosdem homines, cum Achaeis & cum Pyrrho bellatum est. Pyrrhus em, quem dicit Aeaciden, de Epiro in Italiam transgressus, cum Romanis depugnauit aduersus Manium Curium, in eo bello ducem: Argium autem bellum, id est Achaicum, multis post annis a L. Mummio imperatore gestum est. Potest (inquit) igitur medius eximi uersus, qui de Pyrrho importune immixtus est, quem Vergilius proculdubio exemplurus (inquit) fuit.

Quam ob causam, & quali modo Democritus philosophus luminibus oculorum sese priuauerit, & super eare uersus Laberij, pure admodum & uenuste facti. Caput .XVII.

Democritum philosophum in monumentis historiae graecae scriptum est, uig. praeter alios uenerandum, autoritateq; antiqua praeditum, luminibus oculorum sua sponte se priuasse: quia existimaret cogitationes, commentationesq; animi sui in contemplandis naturae rationibus uegetiores & exactiores fore, si eas uidendi illecebris, & oculorum impedimentis liberasset. Id factum eius, modumq; ipsum quo caecitatem facile solertia subtilissima consciiuit, Laberius poeta in Mimo quem scripsit rectiorē, uersibus quidem satis munde atq; graphice factis, descripsit: sed causam uoluntariae cecitatis finxit aliam, uertitq; in eam rem quam tum agebat, non incōcinniter. Est em persona quae hoc apud Laberium dicit, diuitis auari & parci, sumptum plurimum & propinationem adolescentis filij deplorantis. Versus Laberiani hi sunt:

Democritus Abderites physicus philosophus, clypeum
Constituit contra exortum Hyperionis, oculos
Effodere ut posset splendore aereo, ita radijs
Solis aciem effodit luminis, malis bene
Esse ne uideret ciuib; sic ego
Fulgenti splendore in pecuniam uolo
Lucificare exitum aetatis meae,
Ne in re bona uideam esse nequam filium.

Historia de Artemisia, deq; eo certamine, quod apud Mausoli sepulchrum a scriptoribus inclitis decertatum est. Caput .XVIII.

Artemisia Mausolum uirum amasse fertur, supra omnis amorum fabulas, ultraq; affectionis humanae fidem. Mausolus autē fuit, ut M. Tullius ait, rex rex Cariae: ut quidam graecarum historiarum scriptores dicunt, prouincia graecae Artemisia. Mausolus.

ta præfectus, quem *Γραμμάριος* Græci uocant. Is Mausolus ubi fato perfunctus est, & inter lamenta & manus uxoris funere magnifico sepultus est, Artemisia luctu atq; desiderio mariti flagrans, ossa cineremq; eius mista odoribus, cōfusq; in pulueris faciem, aquæ indidit, ebibitq; multaq; alia uiolenti amoris indicia fecisse dicitur. Molita quoque est ingenti impetu operis, cōseruandæ mariti memoriæ causa, sepulchrū illud memoratissimū, dignatumq; numerari inter septem omniū terrarū spectacula. Id monumentū Artemisia cū dijs manibus sacris Mausoli dicaret, agona, id ē certamē, laudibus eius dicēdis facit: ponitq; præmia pecuniæ, aliarūq; rerū bonarū amplissima. Ad eas laudes decertandas uenisse dicunt uiri nobiles ingenio, atq; lingua præstabili, Theopompus, Theodectes, Naucrites. Sunt etiam, qui Isocratem ipsum cum ijs certauisse memoriæ mandauerint. Sed eo certamine uicisse Theopompum iudicatum est. Is fuit Isocratis discipulus. Extat nunc quoq; Theodectis tragœdia, quæ inscribit Mausolus, in qua cum magis quàm in prosa placuisse Higinus in exemplis refert.

Non purgari neq; leuari peccatum, cum prætenditur peccatorum quæ alij quoq; peccauerunt, similitudo: at-
que inibi uerba ex oratione super ea re Demosthenis.

Caput .XIX.

Incessebat quempiā Taurus philosophus seuera atq; uehementi obiurgatione ad-
olescentem, à rhetoribus & facundiæ studio ad disciplinas philosophiæ transgres-
sum, q; factum quiddam esse ab eo diceret inhoneste & improbe. At ille nō ibat in-
ficias fecisse, sed id solitum esse fieri defendebat, turpitudinemq; delicti, exemplorum
usu & consuetudinis uenia deprecabatur. Atque ibi Taurus isto ipso defensionis gene-
re irritator: Homo (inquit) stulte & nihili, si te à malis exemplis autoritates & ratio-
nes philosophiæ non abducunt, ne illius quidem Demosthenis uestri sententiā tibi in-
mentem uenit? quæ, quia lepidis & uenustis uocum modis uincta est, quasi quædam
cantilena rhetorica, facilius adhærere memoriæ tuæ potuit. Nam si me (inquit) nō fas-
lit, quod quidem in priori pueritia legerim, uerba hæc sunt Demosthenis aduersus eū,
qui (ut tu nunc facis) peccatum suum, peccatis alienis exemptum purgatumq; ibat:
οὐ γὰρ μὴ λέγει ὡς γέγονεν οὐτω πολλάκις. ἀλλ' αὐτὸ ὡς προσήκει γίνεσθαι. οὐ γὰρ εἴτι πώποτε μὴ τι-
τὸν νόμον ἐπείχῃς, σὺ γὰρ τῷ ἐμὲ μίσησ, διὰ τῷ ἀφηνύοις ὅν δικαίως. ἀλλὰ πᾶσι μάλλον ἄλ-
σκοιο. ὥσπερ γὰρ εἴτις ἑάλω, σὺ πάντα οὐκ ὁμῆσαι οὐτως ἐπὶ σὺ νῦν ἄλοος, ἀλλ' οὐ γὰρ
Sic Taurus omium suasionum admonitionumq; genere utens, sectatores suos ad rati-
ones bonæ inculpatæq; indolis ducebat.

Quid sit rogatio, quid lex, quid plebiscitum, quid privilegium, & quantum omnia ista differant. Caput .XX.

Lex.

Quari audio quid lex sit, quid plebiscitum, quid rogatio, quid priuilegiū. At
teius Capito publici priuatiq; iuris peritissim⁹, quid lex esset, hīsce uerbis de
finiuit; Lex (inquit) est generale iussum populi aut plebis, rogante magistra-
tu. Ea definitio, si probe facta est, neque de imperio Cn. Pompeij, neq;
de reditu M. Ciceronis, neq; de cæde P. Clodij quæstio, neq; alia id genus populi ple-
bis uel iussa, leges uocari possunt. Nō sunt em̃ gñalia iussa, neq; de uniuersis ciuib⁹, sed
de singulis cōcepta; quocirca priuilegia potius uocari debent; quia ueteres priua dixe-
runt, quæ nos singula dicimus; quo uerbo Lucilius in, I, satyræ libro usus est:

Abdomina thynnica uenientibus priua

Dabo, cephaleamq; carnem.

Populus.

Plebs.

Plebiscitum.

Rogatio.

Plebem aut Capito in eadē definitione seorsum à populo diuisit, qm̃ in populo omnis pars ciuitatis, omesq; eius ordines contineant. Plebs uero ea dicit̃, in qua gentes ciuit̃ patritiæ nō insunt. Plebiscitū igit̃ est (secundū eum Capitonē) lex quam plebes, nō populus accipit; sed toti⁹ huius rei iurisq; siue cū populus, siue cū plebs rogat̃, siue quod ad uniuersos pertinet, caput ipsum & origo, & quasi fons rogatio est. Ista em̃ omnia uocabula, censent̃ cōtinentq; rogationis principali gñe & nomine. Nam nisi populus aut plebs roget̃, nullū plebis aut populi iussum fieri potest. Sed quanq̃ hæc ita sunt, in ueteribus tamen scriptis nō magnam uocabulorū istorū differentiā esse animaduertimus. Nam & plebiscita, & priuilegia, translato nomine leges appellauerūt; eademq; omnia

confuso & indistincto uocabulo, rogationes dixere. Sallustius quoque proprietatum in uerbis retinentissimus, consuetudini concessit, & priuilegiū quod de Cn. Pompeii reditu ferebatur, legem appellauit. Verba ex secunda eius historia hæc sunt: Nam Syl^{la} ^{Sylla.} iam COS. de reditu eius legē ferentē, ex cōposito tri. pleb. C. Herennius prohibuerat.

Quam ob causam M. Cicero his omnino uerbis, nouissime & nouissimus, uti obseruantissime uitarit. Cap. XXI.

Non paucis uerbis, quorum frequens usus est nunc, & fuit, M. Ciceronem no-
luisse uti, manifestum est, quod ea non probaret, uelut est & nouissimus, & no-
uissime. Nam cum & M. Cato, & Sallustius, & alii quoque ætatis eiusdem, uer-
bo isto promiscue usitati sint, multi etiam non indocti uiri in libris id suis scripserint, abs-
tinuisse eo tamen tanquam non latino uideretur. Quoniam qui doctissimus eorum tem-
porum fuerat Aelius, illo ut nouo & improbo uerbo uti uitauerat: propterea id M. quo-
que Varronis ex libro de lingua latina ad Ciceronem. V. demonstrandum putauit: A quo
etiam, inquit, extremum nouissimum quoque dici coeptum uulgo: quod mea memoria, ut
Aelius Gallus, sic senes aliquot, nimium nouum uerbum quod esset, uitabant: Cuius
origo, ut à uetere uetustius, ac ueterrimum, sic à nouo declinatum nouius, & nouissimum.

Locus exemptus ex Platonis libro, qui inscribitur Gorgias, de falsæ philosophiæ probris: quibus philosophos temere incesit, qui emolumenta veræ philosophiæ ignorant. Caput. .XXII.

Caput. .XXII.

Plato ueritatis homo amicissimus, eiusq; oībus exhibendæ promptissimus, quæ omnino utile possint in desides istos ignauosq; qui obtentu philosophiæ nominis, inutile otium, & linguæ uitæq; tenebras sequuntur, ex persona quidem nō graui, neq; idonea, uere tamen, ingenuēq; dixit. Nam etsi Callicles, quem dicere hæc facit, ueræ philosophiæ ignarus, inhonestæ, indignaq; in philosophos confert, perinde tamen accipienda sunt quæ dicuntur, ut nos sensim moneri intelligamus, ne ipsi quoq; culpationes huiuscemodi mereamur, neue inertī inaniq; desidīa cultum & studiū philosophiæ mentiamur. Verba ipsa super hac re Platonis, ex libro qui appellatur Gorgias, scripsi, quoniam uertere ea consiliū non fuit: cum ad proprietates eorum nequaquam possit latīna oratio aspirare, ac multo minus etiam mea:

[illegible]

Platoní; uerb.

[illegible]

Philosophia
duplex.

Hæc Plato sub persona quidem, sicuti dixi, non proba, sed cum sensu tamen intelligentiæq; communis fide, & cum quadam indissimulabili ueritate differuit, non de illa scilicet philosophia, quæ uirtutum omnium disciplina est, quæ que in publicis simul & priuatis officiis excellit, ciuitates que & rempublicam, si nihil prohibeat, constanter & fortiter & perite administrat: sed de ista futili atque puerili meditatione argutiarum, nihil ad uitam neque tuendam, neque ordinandam promouente, qua id genus homines consenescent male feriati, quos philosophos esse & uulgi putat, & is putabat ex cuius persona hæc dicta sunt.

Verba ex oratione M. Catonis de mulicrum ueterum uictu & moribus: atq; inibi quod fuerit ius mari-
to, in adulterio uxorem deprehensam necare. Caput .XXIII.

Abstemie mu-
lieres Roma-
Temetum.

Qui de uictu atque cultu populi Romani scripserunt, mulieres Romæ atque in Latio atatem abstemias egisse, hoc est, uino semper, quod temetum prisca lingua appellabatur, abstinuisse dicunt: institutum, quæ ut cognatis osculum ferrent, reprehendendi causa, ut odor indicium faceret, si bibissent. Bibere autem solitas ferunt loream, passum, murinam, & quæ id genus epotant, potu dulcia: Atque hæc quidem in iis, quibus dixi, libris peruulgata sunt. Sed M. Cato non solum existimatas, sed multatas quoque à iudice mulieres refert, non minus si uinum bibissent, quam si probrum & adulterium admisissent. Verba M. Catonis ascripsi ex oratione, quæ inscribitur de dote, in qua id quoque inscriptum est: In adulterio uxores deprehensas ius fuisse maritis necare: Vir, inquit, cum diuortium fecit, mulieri iudex pro censo re est. Imperium quod uidetur habet. Si quid peruerse tetrequæ factum est à muliere, mulatur, si uinum bibit, si cum alieno uiro probri quid fecit, condemnatur. De iure autem occidendi, ita scriptum est: In adulterio uxorem tuam si deprehendisses, sine iudicio impune necares: illa te (si adulterares) digito non auderet contingere, neque ius est.

Die pristini, & die crastini, & die quarti, & die quinti, qui elegantius locuti sunt, dixisse,
non ut ea uulgo dicuntur nunc. Caput .XXIII.

Die quarto.
Die quinto.
Diequinte.
Diequinti.
Diuus Augu-
stus.

Dle quarto, & die quinto, quod Græci *ἡς πέμπτῃ* & *ἡς τεταρτῇ* dicunt, ab eruditis nunc quoque dici audio: & qui aliter dicit, pro rudi atque indocto despicitur. Sed Marci Tullii ætate, ac supra eam, non (opinor) ita dixerunt. Die quinte enim, & diequinti pro aduerbio copulate dictū est, & secunda in eo syllaba correpta. Diuisus etiam Augustus memoriarum veterum exquentissimus, linguæ latinæ non nescius, munditiarum patris sui in sermonibus sectator, in epistolis plurifariam si

gnificatione ista dierum non aliter usus est. Id autem erit perpetuæ ueterum consuetu-
dinis demonstrandæ gratiâ, uerba solennia prætoris ponere, quibus more maiorum fe-
riâs concipere solet, quæ appellantur compitalia. Ea uerba hæc sunt: Dienoni populo
Romano Quiritibus compitalia erunt, quando concepta fuerint, nefas. Dienoni præ-
tor dicit, nō die nono; neque prætor solum, sed pleraque omnis uetustas sic locuta est. Dienoni.
Venit ecce illius uersus Pōponiani in mentē, qui est ex Attellana, quæ Metui ascribitur:

Diction.

Dies hic sextus, cum nihil egi, die

Quarte moriar fame.

Suppetit etiam Cœlium illud ex libro historiarum secundo: Si uis mihi equitatum dare, & ipse cum cætero exercitu me sequi, diequinti Romæ in Capitolium curabo tibi cœna sit cocta. Et historiam autem & uerbum hoc, sumpsit Cœlius ex origine M. Catonis, in quo ita scriptum est: Igitur dictatorem Carthaginensium magister equitum monuit: Mitte mecum Romam equitatum, diequinti in Capitolio tibi cœna cocta erit. Extremam istius uocis syllabam, tum per e, tum per i, scriptam legi. Nam sanè quàm consuetum ueteribus fuerat, literis iis plerunque uti indifferenter: sicuti pristini & pristine, procliui & procliue, atque alia item multa hoc genus uarie dixerunt. Die pristini quoque eodem modo dicebatur, quod significabat die pristino, id est priore: quod uulgo pridie dicitur, conuerso compositionis ordine, quasi pristino die. Atque item similia figura diecrastini dicebatur, id est crastino die. Sacerdotes quoque populi Romani tunc cum dicunt in diem tertium, dieperendini dicunt. Sed ut plerique die pristini, ita Marcus Cato in oratione contra Furium, die proximi dixit. Die quarto autem Cn. Matius, homo impense doctus, in Mimiambris pro eo dixit quod nudiusquartus nos dici mus, in his uersibus:

Die pristini.

Die *crastini*.

Die perĉadini.

Die proximi.

Nuper die quarto ut recordor, & certe

Aquarium urceum unicum domi fregit.

Hoc igitur intērrit, ut diequarto quidem de præterito dicamus, diequarti aut quarte de futuro.

Telorum & iaculorum gladiorumq; uocabula: atque inibinauium quoque genera, qua scripta in ueterum
libris reperiuntur. Caput .XXV.

Caput .XXV.

TElorum, iaculorum, gladiatorumque uocabula, quæ in historiis ueteribus scripta sunt, item nauigiorum quoque genera & nomina, libitum forte nobis est sedentibus in rheda conquirere, neque itidem aliarum ineptiarum uacantem stupentemque animum occupare. Quæ tum igitur inppetierant, hæc sunt: Hasta, pilum, phalarica, semiphalarica, soliferrea, gesa, lancea, spari, rumigestri, faces, tragulæ, fræmæ, mesanculæ, cateiæ, rhompheæ, scorpius, scibones, ficilices, ueruta, enses, ficæ, machæræ, spatæ, lingulæ, pugiones, climaculæ. De lingula, quoniam est minus frequens, admonendum existimo, lingulam ueteres dixisse gladiolum oblongum, in speciem lingulæ factum, cuius meminit Næuius in tragœdia Hesiona. Versum Næuii apposui:

Телоръ ноѣ.

Sine mihi gerere morem uidear lingua, uerum lingua.

Item rhomphea genus celi est Thracæ nationis, positumq; hoc uocabulum in Q. Ennii annaliū. XIII. Nauium autem, quas reminisci tunc potuimus, appellatiōes hæ sunt: Gauli, corbitæ, caudicæ, lōgæ, hippagines, cercuri, celoces, uel ut Græci dicūt, κέλπες, lembus, oxia, remunculi, actuariæ, quas Græci ἰσοόπδης uocant uel ἰσακτίδης, profusmiæ, uel geforetæ, uel orioles, catta, scaphæ, pontones, nuctuciæ, mediæ, phaseli, parones, myoparones, lyntres, capulica, mareplacidæ, cidarum, ratariæ, catafscopium.

Rhompha.

Навиіи ноіа.

Vel ἐπακτο

κέλητες εως

२६.

11

Inscite ab Asinio Pollione reprehensum Sallustium, quod transfretationem transgressum dixerit,
 & transgressos qui transfretassent. Caput .XXVI.

Caput .XXVI.

A Sinio Pollioni in quadam epistola, quam ad Plancum scripsit, & quibusdam aliis C. Sallustius inique dignus nota uisus est, quod in primo historiae maris transitu transmissumq; nauibus factum, transgressum appellauit: eosq; qui fretum transmiserant, quos transfretasse dici solitum est, transgressos dixit. Verba ipsa Sal-

I iii

Transgredi.

Iustū posuit: itaq; Sertorius leui præsidio relicto in Mauritania, nactus obscuram noctem, astu secundo, furtim aut celeritate uitare prælum in transgressu conatus est. Ac deinde infra ita scripsit: Transgressos omnis recipit mons præceptus à Lusitanis. Hoc igitur & minus proprie & à nullo graui autore dictum aiunt. Nam transgressus, inquit, & ingressus, à transgrediendo dicuntur, idq; ipsum ab ingressu & à pedum gradu appellatum est. Idcirco uerbum transgredi, conuenire non putauit, neq; uolantibus, neq; serpentibus, neq; nauigantibus, sed iis solis qui gradiuntur, & pedibus iter emetiuntur. Propterea negant apud scriptorem idoneum, aut nauium transgressum reperiri posse, aut pro transfretatione transgressum. Sed quæro ego, cur non sicuti cursus nauium recte dici solent, ita transgressus etiam nauibus factus dici possit? præsertim cum breuitas tam angusti freti, quod terram Africam Hispaniamq; interfuit, elegantissima transgressionis uocabulo, quasi paucorum graduum spatium definita sit. Qui auctoritatem autem requirunt, & negant dictum ingredi transgredi uel in nauigantibus, uolo uti respondeant, quantum existiment interesse, ingredi atque ambulare. Atqui M. Cato in libro de re rustica: Fundus, inquit, eo in loco habendus est, ut & oppidum prope amplum sit, & mare, aut amnis, qua naues ambulant. Appetitas porro huiuscemodi translationes, habitasque esse pro honestamentis orationis, Lucretius quoque testimonium in hac eadem uoce dicit. In quarto enim libro, clamorem per arterias & per fauces gradientem dicit, quod est nimio confidentius, quam illud de nauibus, Sallustianum, Versus Lucretii hi sunt:

Corpoream quoq; enim uocem constare fatendum est

Et sonitum, quoniam possint impellere sensus.

Præterradit enim uox fauces sæpe, facitq;

Asperiora foras gradiens arteria clamor.

Præterea Sallustius in eodem libro, non eos solum, qui nauibus ueherentur, sed & scaphas quoq; nantes, progressas dicit. Verba ipsa de scaphis posui: Earum aliæ paululum progressæ, nimio simul & incerto onere, cum pauor corpora agitauerat, deprimebant.

Historia de populo Romano, deq; po. Punico, quod pari propemodum uigore fuerint æmuli. Caput .XXVII.

Po. Ro. & Poeni paritas.

IN libris ueteribus memoria extat, quod par fuit quondam uigor, & acritudo, amplitudoq; populi Romani atq; Pœni: neq; immerito existimatum. Nam cū aliis quidem populis de uniuscuiusq; reipub. cum Pœnis autem de omnium terrarum imperio decertatum est. Eius rei specimē est in illo utriusq; populi uerbo factum, cum Q. Fabius imperator Romanus dedit ad Carthagenenses epistolam, ibi scriptum fuit, po. Ro. misisse ad eos hastam & caduceum, signa duo, belli aut pacis, exq; iis utrū uel lent, eligerent: quod elegissent, id unum ut esse missum existimarent. Carthagenenses responderunt, neutrum sese eligere: sed posse qui attulissent, utrum mallent relinquere: quod reliquissent, id sibi pro electo futurum. M. Varro autem nō hastam ipsam, neque ipsum caduceum missa dicit, sed duas tesserulas: in quarum altera caduceum, in altera simulacra hastæ fuerunt incisa.

De ætatum finibus, pueritiæ, iuuentæ, senectæ, ex Tiberonis historia sumptum. Caput .XXVIII.

Pueri.
Iuniores.
Seniores.

TUvero in historiarum primo, scripsit Seruium Tullium regem po. Romani, cum illas quinque classes iuniorum celsus faciendi gratia institueret, pueros esse existimasse, qui minores essent annis septemdecim: Atq; inde ab anno. XVII. quos idoneos iam esse reip. arbitraretur, milites scripsisse: eosq; ad annum quadragesimum sextum iuniores, supraq; eum annum seniores appellasse. Eam rem propterea notauimus, ut discrimina, quæ fuerunt indicio moribusq; maiorum pueritiæ, iuuentæ, senectæ, ex ista censione Seruii Tullii prudentissimi regis nosceretur.

Quod particula atq; non complexiua tantum sit, sed uim habeat plusculam uariamq;. Caput .XXIX.

Atque.

ATque particula, à grammaticis quidem coniunctio esse dicitur connexiua, & plerunq; sanè coniungit uerba & cōnectit. Sed interdum alias quasdam potestates habet non satis notas, nisi in ueterum literarum tractione atq; cura exercitis.

Nam & pro aduerbio ualet, cum dicimus, aliter ego feci atq; tu: significat enim aliter quam tu. Et gemina si fiat, auget intenditq; rem de qua agitur, ut animaduertimus in Q. Ennii annalibus, nisi memoria in hoc uersu labor:

Atq; atq; accedit muros Romana iuuentus.

Cui significationi contrarium est, quod itidem à ueteribus dictum est, deq;. Et præterea pro alio quoq; aduerbio dicit, id est statim. Quod in his Vergilii uersibus existimatur obscure, & insequenter particula ista posita esse:

Sic omnia fatis

In peius ruere, ac retro sublapsa referri.

Non aliter quam qui aduerso uix flumine lembum

Remigijs subigit, si brachia forte remisit,

Atq; illum in præceps prono rapit alueus amni.

AVLI GELLII NOCTIVM ATTICARVM

COMMENTARII LIBER .XI.

De origine uocabuli terre Italiae, deq; ea multa quæ suprema appellatur, deq; eius nominis ratione, ac lege Aterina. Et quibus uerbis antiquitus multa minima dici solita sit. Caput .I.



Imæus in historijs, quas ofone græca de rebus po. Ro. cōposuit, & M. Var. in antiquitatibus rer. humanarum, terrā Italiā de græco uocabulo appellatam scripsit: quā boues græca ueteri lingua ἰταλὸι uocitantur: quorū ī Italiā magna copia fuerit, bucetāq; in ea terra gigni pasciq; solita sint cōpluria. Cōiectare autē ob eandē causam possumus, q̄ Italiā tunc esset armentosissima: multamq; quæ appellat suprema, institutam in singulos dies, duarū ouīū, triginta bouum, pro copia scilicet bouum, proq; ouium penuria. Sed cum eiusmodi multa pecoris armentiq; à magistratib' dicta erat, adigebant boues ouesq;, aliās pre-

Italia.

terij parui, aliās maioris: eaq; res faciebat inæqualem multæ punitionem. Idcirco postea lege Aterina constituti sunt in oues singulas æris deni, in boues æris centeni. Minima autem multa est ouis unius. Suprema multa est eius numeri cuius diximus: ultra quē multa dicere in dies singulos, ius nō est: et propterea suprema appellat, id ē summa & maxima. Quando igit nunc quoq; à magistratibus po. Ro. more maiorū multa dicitur uel minima uel suprema, obseruari solet, ut oues gñe uirili appellentur. Atq; ita M. Varro uerba hæc legitima, quibus minima multa dicere, cōcepit: M. Terentio, qm̄ citatus neq; respōdit, neq; excusatus est, ego ei unū ouem multam dico: ac nisi eo gñe dicere, negauerunt iustam uideri multam. Vocabulū autē ipsum multæ, idem M. Varro in undeicesimo rer. humanarum, nō latinum, sed Sabīnū esse dicit. Idq; ad suam memoriā mansisse ait in lingua Samnitū, qui sunt à Sabinis orti. Sed turba grammaticorū nouitia, ea κατ' ἀντίφρασιν, ut quædam alia, ita hoc quoq; dici tradiderunt. Cū autem usus, & mos sermonum is sit, ut & ita nunc loquamur ut pleriq; ueterum locuti sunt, multam dixit, & multa dicta est, nō esse ab re putauimus notare, quod M. Cato aliter dixit. Nam in quarto Originum uerba hæc sunt: Imperator noster, si quis extra ordinem depugnatus fuit, ei multam facit. Potest autem uideri consulta elegantia uitalse uerbum, cum in castris & in exercitu multa fieret, non in comitio nec ad populum diceretur.

Lex Aterina.

Ovis unus.

Quod elegantia apud antiquiores, non de amœniore ingenio, sed de nitidiore cultu atq; uictu dicebatur, eaq; in uitiō ponebatur. Caput .II.

ELEGANS homo non dicebat cum laude: sed id ferè uerbū ad ætatem M. Catonis, uitiū non laudis fuit. Est namq; hoc animaduertere, cum in quibusdam alijs, tum in libro Catonis, qui inscriptus est carmen de moribus, Ex quo libro uerba

hæc sunt. Avaritiâ omnia uitia habere putabant: sumptuosus, cupidus, elegans, uitiosus, irritus q̄ habebat, is laudabat. Ex quibus uerbis apparet elegantē dictū antiquitus, nō ab ingenij elegantia, sed qui nimis læto amœnoq̄ cultu uictuq̄ esset. Postea elegas reprehendi quidem desit, sed laude nulla dignabat, nisi cuius elegantia erat moderatissima. Sic M. Tullius L. Crassus & Q. Scauola nō meram elegantiam, sed multam parsi moniā mistam laudi dedit; Crassus (inquit) erat parcissimus elegantissim, Scauola parcorum elegantissimus. Præterea ex eodē libro Catonis, hæc etiā sparsim & intercise cōmeminimus. Vestiri (inquit) in foro honeste mos erat, domi quod satis erat, equos carius q̄ eoquos emebant. Poëtica artis honos non erat. Si quis in ea re studebat, aut sese ad cōuiuia applicabat, grassator uocabatur. Illa quoq̄ ex eodem libro præclaræ ueritatē sententia est: Nam uita (inquit) humana propē uti ferre est. Ferre si exerceas, conteritur: si non exerceas, tamen rubigo interficit. Item homines exercendo uidemus cōteri. Si nihil exerceas, inertia atq̄ torpedo plus detrimenti facit q̄ exercitatio.

Qualis quantaq̄ sit, pro particula uarietas, deq̄ exemplis eius uarietatis. Caput .III.

Quando ab arbitris negotijsq̄ otium est, & motandi corporis gratia aut spatium amur, aut uectamur, querere nōnunquam apud memetipsum soleo res eiusmodi, paruas quidem minutasq̄, & hominibus non bene eruditīs aspernabiles, sed ad ueteris scripta penitus noscenda, & ad scientiam linguæ latinæ cum primis necessarias: uelut est, quod forte nuper in Prænestino recessu uespertina ambulatione solus ambulans considerabam, qualis, quantaq̄ esset particularē quarundam in oratione latina uarietas, quod genus est præpositio pro. Aliter enī dici uidebā, pontifices pro collegio decreuisse, aliter quempiam testem introductū pro testimonio dixisse, aliter M. Catonem in Originum. IIII. Prælium factum, depugnatumq̄ pro castris, scripsisse. Et item in. V. Vrbes, insulasq̄ omnes pro agro Illyrico esse. Aliter etiam dici pro æde Castoris, aliter pro rostris, aliter pro tribunali, aliter pro cōcione, atq̄ aliter tribunum plebis pro potestate intercessisse. Sed has omnes dictiones, qui aut omnino similes & pares, aut usquequaq̄ diuersas existimaret, errare arbitrabar. Nam uarietatem istam eiusdem quidem fontis & capitis, non eiusdem tamen esse finis putabam. Quod profecto facile intelliget, si quis adhibeat ad meditationem suam intētionem, & habeat ueteris orationis usum, atq̄ notitiam celebriorem.

Quem in modum Q. Ennius uersus Euripidis æmulatus sit. Caput .III.

Euripidis uersus sunt in Hecuba, uerbis, sententia, breuitate insignes illustresq̄. Hecuba est ad Vlyssē dicens:

ὅ δ' ἀξίωμα καὶ κακὸς λόγος
πίσθη λόγος γὰρ ἐκτὶ ἀδούλων ἰσθρ.
ἡσυχίᾳ δὸκοντων αὐτὸς, οὐ ταυτὶ δένει.

Hos uersus Q. Ennius, cum eam tragediam uerteret, non sane incommode æmulatus est. Versus totidem Enniani hi sunt:

Hæc tu, & si peruerse dices, facile Achiuos flexeris.
Nam cum opulenti loquuntur pariter atq̄ ignobiles,
Eadem dicta, eademq̄ oratio æqua, non æque ualet.

Bene (sicuti dixi) Ennius. Sed tamen ignobiles ἀντὶ ἀδούλων & opulenti, & ἀντὶ δόκοντων satisfacere sententiæ non uidentur. Nam neq̄ omnes ignobiles ἀδούλοι, neq̄ omnes opulenti ἐν δόκοντι.

De Pyrrhonibus philosophis quedā, deq̄ Academicis strictim notata, deq̄ inter eos differētia. Cap. .V.

Pyrrhonij
philosophi.

Quos Pyrrhonios philosophos uocamus, ij græco cognomēto σκεπτικοί appellantur. Id ferme significat, quasi quæsitores & consideratores. Nihil enim decernunt, nihil cōstituit: sed in quarēdo semper cōsiderandoq̄ sunt, quidnam sit omnium rerum, de quo decerni cōstituiq̄ possit. Ac ne uidere quoq̄ plane quicq̄, neq̄ audire sese putant, sed ita pati afficiq̄, quasi uideant uel audiant: eaq̄ ipsa quæ affectiones istas in sese efficiant, qualia & cuiusmodi sint, contantur atq̄ insu-

stunt. Omniumq̄ rerum fidem ueritatemq̄, mistis cōfusiisq̄ signis uerū atq̄ falsū, ita incompressibilem uideri aiunt, ut quisq̄ homo est non præceps, neq̄ iudicij sui prodigus, his uti uerbis debeat, quibus autorem philosophiæ istius Pyrrhonē usum esse tradunt, οὐ μὲν δὲ οὐτως ἐχρὶ τόδε ἢ ἐκείνως ἢ οὐδέτερος. Indicia enī rei cuiusq̄, & synceras proprietates negant posse nosci & percipi: idq̄ ipsum docere atq̄ ostendere multis modis conantur. Super qua re Phauorinus quoq̄ subtilissime argutissimeq̄ decem libros cōposuit, quos πνεύματι τῶν ὁπῶν inscribit. Vetus autem quæstio, & a multis scriptoribus Græcis tractata, an quid & quantū inter Pyrrhonios & Academicos philosophos interfit. Vtriq̄ enim σκεπτικοὶ ἐφευκτικοὶ ἀπερριπτικοὶ dicuntur, quoniam utriq̄ nihil affirmant, nihil que comprehendī putant. Sed ex omnibus rebus perinde uisa fieri dicunt, quas φαντασίαι appellant, non ut res ipsæ: natura est, sed affectio animi, corporis ue est cōsum, ad q̄s ea uisa perueniūt. Itaq̄ omnes omnino res, quæ sensus hominū mouent, πᾶσι πῶς & esse dicunt. Id uerbū significat, nihil esse quicq̄ quod ex sese cōstet, nec quod habeat uim propriam & naturam, sed omnia prorsum ad aliquid referri: taliaq̄ uideri esse, qualis sit eorū species dum uidetur: qualiaq̄ apud sensus nostros quō peruenerunt, creant, non apud sese, unde profecta sunt. Cum hæc autem cōsimiliter tam Pyrrhonij dicant q̄ Academici, differre tamen inter sese & propter alia quedam, & uel maxime propterea existimati sunt, quod Academici quidem ipsum illud nihil posse comprehendī, quasi cōprehendunt, & nihil posse decerni, quasi decernūt. Pyrrhonij ne id quidem ullo pacto uideri uerum dicunt, quod nihil esse uerum uidetur.

Quod mulieres Romæ per Herculem non iurauerint, neq̄ uiri per Castorem. Caput .VI.

In ueteribus scriptis, neq̄ mulieres Romanæ per Herculem deierāt, neq̄ uiri per Castorem. Sed cur illæ non iurauerunt Herculem, obscurum non est. Nam Herculeano sacrificio abstinent. Cur autem uiri Castorem iurantes non appellarunt, non facile dictū est. Nusquam igitur scriptum inuenire est apud idoneos quidem scriptores, aut mehercule fœminam dicere, aut mecastor uirum. Aedepol autem, quod ius iurandum per Pollucem est, & uiro & fœminæ commune est. Sed M. Varro asseuerat antiquissimos uiros neq̄ per Castorem, neq̄ per Pollucem deierare solitos, sed ad ius iurandum fuisse tantum fœminarum ex initijs Eleusinis acceptum. Paulatim tamē in scititia antiquitatis uiros dicere ædēpol cepisse, factumq̄ esse ita dicendi morē: Sed mecastor a uiro dici, in nullo uetere scripto inueniri.

Verbis antiquissimis relictisq̄, & desitis minime utendum. Caput .VII.

Verbis uti aut nimis obsoletis exculcatisq̄, aut insolentibus nouitatisq̄ duræ & illepidæ, par esse delictū uidetur. Sed molestius equidem culpatusq̄ esse se arbitror, uerba noua, incognita, inaudita dicere, quam inuulgata & sordētia. Noua aut uideri dico, etiam ea quæ sunt inusitata & desita, tamē si sint uetusta. Est adeo id uitij plerunq̄ seræ eruditionis, quam Græci ὀφθαλμῶν appellant: ut quod nunquam didiceris, diu ignoraueris: cum id scire aliquādo cœperis, magnifacias, quo in loco cunq̄ & quacunq̄ in re dicere: Veluti Romæ nobis p̄sentibus, uetus celebratusq̄ homo in causis, sed repentina & quasi tumultuaria doctrina præditus, cum apud præfectum urbis uerba faceret, & dicere uellet, inopi quendam miseroq̄ uictu uiuere, & fursureum panem esitare, uinumq̄ eructum & fœtidū potare: Hic (inquit) eques Romanus apludam edit, & floces bibit. Aspexerunt omnes qui aderant, alius alium, primo tristiores turbato & requirente uultu, quidnam illud utriusque uerbi foret. Post deinde, quasi nescio quid thusce aut gallice dixisset, uniuersi riserunt. Legerat autem ille, apludam ueteres rusticos frumenti fursurem dixisse. Id que a Plauto in comœdia (si ea Plauti est) quæ Astraba inscripta est, positum esse. Item floces audierat prisca uoce significare uini fecem ē uinaceis expressam, sicuti fraces ex oleis. Id que apud Cæciliū & πωλόμενος legerat, ea que sibi duo uerba ad orationum ornamenta seruauerat. Alter quoque a lectionibus id genus paucis ἀπερομαλῶ, cum aduersarius causam differri postularet: Rogo prætor (inquit) subueni, succurre: quonam usq̄ nos bouinae

Apludā.
Astraba.
Floces uini.
Fraces olei.

tor hic demoratur? atq; id uoce magna ter quater ue in clamauit bouinator. Commur-
muratio fieri coepta est a plerisq; qui aderant, quasi monstrum uerbi admirantibus. At
ille iactans & gestiens: Non enim Lucilium (inquit) legistis, qui tergiuerfatorem boui-
natorem dicit. Est autem in Lucilij undecimo uersus hic:

Hic strigosus, bouinatorq; ore improbus duro.

Quid senserit dixeritq; M. Cato de Albino, qui homo Romanus graeca oratione res Romanas, uenia sibi ante
eius linguae imperitia petita, composuit.

Caput

VIII.

Iste uenusteq; admodum reprehendisse dicitur A. Albinum M. Cato. Albinus, q
cum L. Lucullo consul fuit, res Romanas oratione graeca scriptitauit. In eius histo-
riae principio scriptum est ad hanc sententiam: Neminem succensere sibi conueni-
re, si quid in his libris parum compositae aut minus eleganter scriptum foret. Nam sum
(inquit) homo Ro. natus in Latio, graeca oratio a nobis alienissima est. Ideoq; ueniam
gratiamq; malae existimationis, si quid esset erratum, postulauit. Eam cum legisset M.
Cato: Na tu (inquit) Aule nimis nugator es, cum maluisti culpam deprecari, q culpa
uacare. Nam petere ueniam solemus, aut cu imprudetes errauimus, aut cu copulsi pec-
cauimus. Tibi (inquit) oro te, quis perpulit ut id committeres, quod priusq faceres, pete-
res ut ignosceretur? Scriptum est hoc in libro Cornelij Nepotis de illustribus uiris.

Historia de legatis Mileti & Demosthene rhetore, in libris Critolai reperta.

Caput

IX.

Critolai scripsit, legatos Mileto publica rei causa uenisse Athenas, fortasse an-
dixerit auxilij petendi gratia. Tu qui pro sese uerba facerent, quos uisum erat
aduocasse, aduocatos (uti erat mandatum) uerba pro Milesiis ad populum fe-
cisse, Demosthenem Milesiorum postulatit acriter respondisse, neque Milesios auxilio
dignos, neq; ex rep. id esse contendisse. Rem in posterum diem prolatam, legatos ad De-
mosthenem uenisse, magnosq; opere orasse uti contra ne diceret. Eum pecuniam petiuisse,
& quam petiuerat, abstulisse. Postridie cum res agi denuo coepta esset, Demosthenem
lana multa collu ceruicesq; circumuolutu, ad populum prodisse, & dixisse se σωδύχλω
pati, eo contra Milesios loqui non quire. Tum e populo unum exclamasse: Non σωδύχλω
quod Demosthenes pateret, sed ἀγρυγύχλω esse. Ipse etiam Demosthenes, ut idē Cri-
tolaus refert, non id postea coelauit, quin gloria quoq; hoc sibi assignauit. Nam cum
interrogasset Aristodemum actorem fabularum, quantum mercedis, uti ageret, acce-
pisset, & Aristodemus talentum respondisset: At ego plus (inquit) accepi ut tacerem.

Quod C. Gracchus in oratione sua, historiam supra scriptam Demadi rhetori, non Demostheni attribuit, uer-
baq; ipsius C. Gracchi relata.

Caput

X.

Quod in capite superiore a Critolao scriptum esse diximus super Demosthe-
ne, id C. Gracchus in oratione qua legem Aufeiam dissuasit, in Demade con-
tulit uerbis hisce: Nam uos Quirites, si uelitis sapientia atque uirtute uti, & si
quaritis, neminem nostrum inuenietis sine pretio huc prodire, omnes nos
qui uerba facimus, aliquid petimus. Neq; ullius rei causa quisquam ad uos prodit, nisi
ut aliquid auferat. Ego ipse, qui apud uos uerba facio, uti uectigalia uestra augeatis, q
facilius uestra comoda & remp. administrare possitis, non gratis prodeo. Veru peto a
uobis, non pecuniam, sed bonam existimationem atq; honorē. Qui prodest dissuasuri ne
hanc legem accipiat, petunt non honorem a uobis, uerū a Nicomede pecuniam. Qui
suadent ut accipiat, ij quoq; petunt non a uobis bonam existimationem, uerū a Mithri-
date rei familiaris suae pretium & praemium. Qui autem ex eodem loco atq; ordine ta-
cent, ij uel acerrimi sunt. Nam ab omnibus pretium accipiunt, & omnes fallunt. Vos
cum putatis eos ab his rebus remotos esse, impartitis bonam existimationem. Legatio-
nes autē a regibus, cum putant eos sua causa reticere, sumptus atq; pecunias maximas
praebent, uti in terra Gracia. Quo in tempore tragœdus gloriae sibi ducebat, talentum
magnum ob unam fabulam datum esse, homo eloquentissimus ciuitatis suae Demades,
ei respondisse dicitur: Mirum tibi uidetur, si tu loquendo talentum quaesisti? Ego ut ta-
cerē, decem talenta a rege accepi. Itidē nunc isti pretia maxima ob tacendum accipiunt.

Verba P. Nigidij, quibus differre dicit, mentiri & mendacium dicere.

Caput

XI.

Verba sunt haec ipsa P. Nigidij, hominis in studiis bonae artium praecellen-
tis: quem M. Cicero ingenij doctrinaq; nomine, summe reueritus est: In-
ter mendacium dicere, & mentiri distat. Qui mentitur ipse non fallitur, sed
alter fallere conat. Qui mendacium dicit, ipse fallitur. Item hoc addidit: Qui mentis,
inquit, fallit, quantum in se est: At qui mendacium dicit, ipse non fallit, quantum in se
est. Item hoc quoq; sup eadem re dicit: Vir bonus, inq; p̄stare debet ne mentiat: pru-
dens, ne mendacium dicat. Alter incidit in hominem, alterum non. Varie mehercle,
& lepide Nigidius tot sententias in eandē rem, quasi aliud atq; aliud diceret, disparauit.

Quod Chrysippus philosophus, omne uerbum ambiguum dubiumq; esse dicit. Diodorus contra, nullum uer-
bum ambiguum esse putat.

Caput

XII.

Chrysippus ait, omne uerbum ambiguum natura esse, quoniam ex eodem duo
uel plura accipi possunt. Diodorus autem, cui Crono cognomen fuit: Nul-
lum, inquit, uerbum est ambiguum, nec quisquam ambiguum dicit, aut sentit.
Nec aliud dici uideri debet, quam quod se dicere sentit is qui dicit. At cu ego, inquit,
aliud sensi, tu aliud accepisti, obscure magis dictum, quam ambigue uideri potest. Am-
bigui enim uerbi natura illa esse debuit, ut qui diceret, duo uel plura diceret. Nemo au-
tem duo uel plura dicit, qui se sentit unum dicere.

Quid T. Castritius de uerbis, deq; sententia quadam Caij Gracchi existimauerit. Quodq; esse eam sine ullo
sensu emolumento docuerit.

Caput

XIII.

Apud T. Castritium disciplinae rhetoricae doctorem, graui atq; firmo iudicio
uirum, legebatur oratio C. Gracchi in P. Popilium. In eius orationis princi-
pio, collocata uerba sunt accuratius modulatusq; quam ueterum oratorum: consue-
tudo fert. Ea uerba, sicuti dixi, composita sunt haec: Quae uos cupide per hosce annos ap-
petistis atq; uoluistis, ea si temere repudiaretis, abesse non potest, qn aut olim cupide ap-
petistis, aut nunc temere repudiastis dicamini. Cursus igitur hic, & sonus rotundae uo-
lubilisq; sententiae, eximie nos, & unice delectabat, tanto id magis, quod iam nunc C.
Graccho uiro illustri & saeuero, eiusmodi compositionem fuisse cordi uidebamus.
Sed enim cum eadem ipsa uerba saepius petentibus nobis lectitarentur, admoniti a Ca-
stritio sumus, ut consideraremus, quauis, quodue emolumentum eius sententiae foret.
Neq; pateremur, ut aures nostrae cadentis apte orationis modis eblanditae, aim quoq;
nobis uoluptate inani perfunderent. Cumq; nos admonitione ista attentiores fecisset,
inspicite (inquit) penitus, quid efficiant uerba haec: dicatq; mihi quaso aliquis uester,
an sit ulla huiusce sententiae aut grauitas aut gratia. Quae uos cupide per hosce an-
nos appetistis atq; uoluistis, ea temere si repudiaretis, abesse non potest, quin aut olim
cupide appetistis, aut nunc temere repudiastis dicamini. Cui enim omnium hominum in-
mentem non uenit, id profecto usu uenire, ut quod cupide appetieris, cupide appetisse:
quod temere repudiaueris, temere repudiastis dicaris? At si opinor, inquit, ita scriptum
esset: quae uos per hosce annos appetistis, atq; uoluistis, ea nunc si repudiaretis, abesse non
potest, quin aut olim cupide appetistis, aut nunc temere repudiastis dicamini: Si, in-
quit, ita diceretur, grauior scilicet, solidiorq; fieret sententia, & acciperet aliquid iustae
in audiendo expectationis. Nunc aut uerba haec, cupide & temere, in quibus uerbis oē
momentum rei est, non in concludenda sententia tantum dicunt, sed supra quoq; non
dum desiderata ponunt. Et quae nasci oririq; ex ipsa rei conceptione debebant, an omni-
no, quae res postulat, dicunt. Nam qui ita dicit, si hoc feceris, cupide fecisse diceris, re di-
cit sensus alicuius ratione collectam & confectam. Qui uere ita dicit, si cupide feceris,
cupide fecisse diceris, non longē secus dicit, atq; si diceret, si cupide feceris, cupide fece-
ris. Haec ego, inq; admonui, non ut C. Graccho uitio dare (dij em̄ mentem meliorem mi-
hi. Nam si quicq; in tam fortis facundiae uiro, uitij uel erroris esse dici potest, id omne &
autoritas eius exhaustit, & uerustas consumpsit) sed uti caueretis, ne uos facile p̄stringe-

et modulatus aliquis currentis facundia sonitus; atque ut uim ipsam rege uirtutemque uerborum prius pensitaretis: & siquidem grauis, atque integra, & sincera sententia diceretur, tum si ita uideretur, gressibus quoque ipsis orationis, & gestibus plauderetis: Si uero frigidi & leues, & futiles sensus, in uerba apte numerosque posita includerent, non esse id secus credere rectis, cum homines insigni deformitate, ad facienda ridicula imitantur histriones, & gestiant.

Sobria & pulcherrima Romuli regis responsio circa uini usum.

Caput

.XIII.

Romuli sobrietas et lepidum responsum.

Simplicissima suauitate & rei & orationis L. Piso frugi usus est in .I. annali, cum de Romuli regis uita atque uictu scriberet. Ea uerba, quae scripsit haec sunt: Eundem Romulum dicunt ad cenam uocatum, ibi non multum bibisse, quia postea die negotium haberet. Ei dicunt: Romule, si isthuc oēs homines faciant, uinum uilius sit. Is respondit, imo uero carum, si quantum quisque uolet, bibat; nam ego bibi quantum uolui.

De ludibundo & errabundo, atque id genus uerborum productionibus, & quod Laberius sic amorabundam dixit, ut dicitur ludibunda, & errabunda. Atque inibi quod Sisenna per huiusmodi uerbum noua figura usus est. Cap. .XV.

Amorabundus Bundus finita Terentius. Scaurus.

Laberius in lacu Auerno, mulierem amantem uerbo inusitatus ficto, amorabundam dixit. Id uerbum Cefellius Vindex in commentario lectionum antiquarum ex figura scriptum dixit, qua ludibunda, ridibunda, & errabunda dicitur, ludens, & ridens, & errans. Terentius autem Scaurus, diui Adriani temporibus grammaticus uel nobilissimus, inter illa, quae de Cefellii erroribus composuit, in hoc quoque uerbo errasse eum scripsit, quod idem esse putauerit, ludens, & ludibunda, errans, & errabunda, ridens & ridibunda. Nam ludibunda, inquit, & ridibunda, & errans, & errabunda ea dicunt, quae ludentem, uel ridentem, uel errantem agit aut simulat. Sed qua ratione Scaurus adductus sit, ut Cefellium in eo reprehenderet, non hercle reperiebamus. Non est enim dubium, quin haec genere ipso duntaxat idem significant, quod ea demonstrant, a quibus producuntur. Quid esset autem ludentem agere, uel imitari, non intelligere uideri maluimus, quam insimulare eum tanquam ipsum minus intelligentem. Quin magis Scaurus oportuit commentaria Cefellii criminantem, hoc ab eo praeteritum requirere, quod non dixerit, an quid, & quantum differret a ludibundo ludens, & ridibundo ridens, & errabundo errans, ceteraque horum similia: an a principalibus uerbis paululum aliquid distarent, & quam uim haberet particula haec extrema eiusmodi uocabulis addita. Hoc enim fuit potius requirendum in istiusmodi figura tractatu, sicuti requiri solet in uisnolento, & lutulento, & turbulento, uacuane & inanis sit isthaec productio, cuiusmodi sunt, quae παραγωγὰς Graeci dicunt: An extrema illa particula habeat aliquid suae propriae significationis. Cum reprehensionem autem illam Scauri notarem, in memoriam nobis rediit, quod Sisenna in quarto historiae, eiusdem figurae uerbo ita usus est: Populabundus, inquit, agros, ad oppidum puenit. Quod scilicet significat, cum agros popularetur, non (ut Scaurus in consimilibus uerbis ait) cum populantem ageret, uel cum imitaretur. Sed inquirētibz nobis, quanam ratio & origo esset huiusmodi figurae, populabundus & errabundus, & larabundus, & ludibundus, multoque aliorum id genus uerborum, ἐπιβολὰς hercle, Apollinaris noster sibi uideri ait, particulam istam postremam, in qua uerba talia exeunt, uim & copiam & quasi abundantiam rei, cuius id uerbum esset, demonstrare: Ut larabundus is dicatur, qui abunde latus sit, & errabundus, qui longo atque abundanti errore sit. Ceteraque omnia ex ea figura ita dici ostendit, ut productio haec & extremitas, largam & fluentem uim, & copiam declaret.

Quod Graecorum quorundam uerborum difficillima est in linguam latinam mutatio, uelut quod graece dicitur πολυπραγμοσύνης.

Caput

.XVI.

Graeca quaedam uerba uix posse.

Adicimus saepe animum ad uocabula rege non paucissima, quae neque singulis uerbis, ut a Graecis, neque, si maxime pluribus eas res uerbis dicamus, tam dilucide, tamque apte demonstrari latina oratione possunt, quam Graeci ea dicunt prius uocibus. Nuper etiam cum allatus esset ad nos Plutarchi liber, & eius libri indicem legissemus, qui erat περί πολυπραγμοσύνης, percontanti cuipiam, qui & literarum & uocum

graeque expers fuit, cuiusnam liber, & qua de re scriptus esset, nomen quidem scriptoris statim diximus, rem, de qua scriptum fuit, dicturi haesimus. Ac tum quidem primo, quia non satis commode opinabar interpretaturum esse, si dicerem librum scriptum esse de negotiositate, aliud institui apud me exquirere: quod, ut dicitur, uerbum de uerbo expressum esset. Nihil erat prius, quam aut meminissem legere me, aut si etiam uellem fingere, quod non insigniter asperum, absurdum, durumque esset, si ex multitudine & negotio uerbum unum compingerem: sicuti multijuga dicimus, & multicoloria, & multiformia. Sed non minus illepide ita diceretur, quam si interpretari uoce una uelis πολυφιλία, aut πολυτροπία, aut πολυσαρκία. Quamobrem cum diutile tacitus in cogitando fuisset, tandem non uideri mihi significari eam rem posse uno nomine. Et ideo iuncta oratione, quid uellet graecum id uerbum pararam dicere. Ad multas igitur res aggressio, earumque omnium rege actio, πολυπραγμοσύνη in graece dicitur, de qua hunc librum compositum esse inscriptio ista indicat. Tum ille opicus, uerbis meis inchoatis & inconditis adductus, uirtutem quidem esse πολυπραγμοσύνης: Hortatur, inquit, nos profecto nescio quis hic Plutarchus ad negotia capeffenda, & ad res obeundas plurimas cum industria & celeritate: nomenque ipsius uirtutis, de qua locuturus es, libro ipsi, sicuti dicis, non incommode praescripsit. Minime, inquit, uero. Neque enim ista omnino uirtus est, cuius graeco nomine argumentum hoc libri demonstrat: Neque id quod tu opinare, aut ego me dicere sentio, aut Plutarchus facit. Deterret enim nos hoc quidem in libro, quod potest maxime, a uaria, promiscuaque, & non necessaria rege eiusmodi plurimarum & cogitatione, & petitione. Sed huius, inquit, tui erroris culpam esse intelligo in mea scilicet facundia, qui ne pluribus quidem uerbis potuerim non obscure rissime dicere, quod a Graecis perfectissime uno uerbo, & planissime dicitur.

Quid significat in ueteribus praetorum edictis, quod flumina retanda publice redempta habent. Cap. .XVII.

Edicta ueterum praetorum, sedentibus forte nobis in bibliotheca templi Traiani, et aliud quid requirentibus, cum in manus incidissent, legere atque cognoscere libebitum est. Tum in quodam edicto antiquiore ita scriptum inuenimus: Qui flumina retanda publice redempta habent, si quis eorum ad me adductus fuerit, qui dicatur, quod eum ex lege locationis facere oportuerit, non fecisse. Retanda igitur quid esset, quaerebat. Dixit ibi quispiam nobiscum sedens amicus meus, in libro se Caii de origine uocabulorum septimo legisse: retas uocari arbores, quae aut ex ripis fluminum eminerent, aut in aluceis eorum extaret: appellatasque esse a retibus, quod praetereuntes naues impedirent, & quasi irretirent. Idcirco sese arbitrari retanda flumina locari solita esse, id est purganda, ne quid aut morae, aut periculi nauibus in ea uirgulta incidentibus fieret.

Qua poena Draco Atheniensis in legibus, quas populo Atheniensi scripsit, fures affecerit. Et qua postea Solon, & qua item decemuii nostri, qui duodecim tabulas scripserunt. Atque inibi ascriptum quod apud Aegyptios furta licita & permissa sunt: apud Lacedaemonios autem cum studio quoque affectata, & pro exercitio utili celebrata. Ac praeterea M. Catonis de puniendis furtis digna memoria sententia. Caput .XVIII.

Draco Atheniensis uir bonus, multaque esse prudentia existimatus est, iurisque diuini & humani peritus fuit. Is Draco leges, quibus Athenienses uterentur, primus omnium tulit. In illis legibus furem cuiuscunque modi furti, supplicio capitis puniendum esse, & alia pleraque nimis seuerè censuit sanxitque. Eius igitur leges, quam uidebantur impendio acerbiores, non decreto iussuque, sed tacito illiteratoque Atheniensium consensu, oblitteratae sunt. Postea legibus alijs mitioribus a Solone compositis, usi sunt. Is Solon ex septem illis inclitis sapientibus fuit. Is sua lege in fures, non (ut Draco antea) morte, sed dupli poena uindicandam existimauit. Decemuii autem nostri, qui post reges exactos, leges quibus populus Romano uteretur, in .xij. tab. scripserunt, neque pari seueritate in puniendis omnium generum furibus, neque remissa nimis lenitate usi sunt. Nam fur, qui manifesto furto prehensus esset, tum demum occidi permiserunt: si autem cum faceret furtum, nox esset, aut inter diu se telo, cum prehenderetur defenderet. Ex ceteris autem manifestis furibus liberos uerberari, addicique iusserunt ei cui factum furtum esset, si modo id luci fecissent, neque se telo defendissent: seruos item furti manifesti prehensos, uerberibus affici, & saxo precipitari.

K ij

sed pueros impuberes prætoris arbitratu uerberari uoluerunt, noxamq; ab his factam
Per lancem li sarciri. Ea quoq; furta, quæ per lancē liciumq; concepta essent, perinde ac si manifesta
ciumq; forent, uindicauerunt. Sed nunc à lege illa decēuiali discessum est. Nam si quis sup ma
 nifesto furto, iure & ordine experiri uelit, actio in quadruplū dat: Manifestum aut fur
 tum est, ut ait Massurius, quod deprehenditur dum fit. Faciendū finis est, cum platum
 est quō ferri cœperat. Furti cōcepti, item oblati, tripli pœna est. Sed qd sit oblatum, qd
 conceptum, & pleraq; alia ad eam rē, ex egregijs uetere moribus accepta, neq; inutilia
 cognitu, neq; iniucunda, q legere uolet, inueniet Sabini librę, cui titulus est de furtis.
 In quo id quoq; scriptum est, qd uulgo inopinatum: Nō hoīm tm, neq; reꝝ mouenti
 um, quæ auferri occulte & surripī possunt, sed fundi quoq; & ædium fieri furtum. Cō
 demnatū quoq; furti colonum, q fundo, quē conduxerat, uēdito, possessione eius dñm
 interuertisset. Atq; id etiā (qd magis inopinabile est) Sabinus dicit: furem esse hoīs iu
 dicatum, q cum fugitiuus pter oculos dñi forte iret, obtentu togæ tanq se amiciens, ne
 uidereſ a dño, obstitisset. Alijs deinde furtis oībus, quæ nec manifesta appellant, pœnā
 imposuerunt dupli. Id etiam memini legere me in lib. Aristonis iurecōsulti, haudqua
 iudocli uiri, apd ueteres Aegyptios (quod genus hoīm constat & in artibus reperien
 dis solertes extitisse, & in cognitione reꝝ indaganda sagaces) furto oīa fuisse licita, &
 impunita. Apud Lacedæmonios quoq; sobrios illos & acres uiros, cuius rei non adeo
 ut Aegyptijs fides lōgīnqua est, non pauci neq; ignobiles scriptores, q de moribus le
 gibusq; eorū memorias cōdiderunt, ius atq; usum fuisse furandi dicunt: idq; à iuuentu
 te eorū, nō ob turpia lucra, neq; ad sumptū libidini p̄bendum, cōparandumue opulen
 tiam, sed p exercitio disciplinaq; rei bellicæ factitatū: quod & furandi solertia & assue
 tudo, acueret, obfirmaretq; aīos adolescentium, & ad infidiarū astus, & ad uigilandi tole
 rantiam, & obrepēdi celeritatem. Sed em M. Cato in oratione, quam de p̄da militi
 bus diuidūda scripsit, uehemētibus, & illustribus uerbis de impunitate peculatus, atq;
 licentia conquerit. Ea uerba, qm nobis impense placuerūt, ascripsimus: Fures, inq; p̄
 uatorū furtoꝝ, in neruo atq; in cōpedibus ætatē agunt: fures publici in auro atq; in pur
 pura. Quā caste aut, & q religiose à prudentissimis uiris qd esset furtum definitum sit,
 p̄tereundum non puto: ne qs eum solū esse furē putet, q occulte tollit, aut clām furri
 pit. Verba sunt Sabini ex lib. iuris ciuīlis secundo: Qui alienam rē attrectauit, cū id se
 inuito dño facere iudicare deberet, furti tenet. Item alio capite: Qui alienum tacens lu
 cri faciendū causa sustulit, furti obstringit, siue scit cuius sit, siue nescit. Hæc qdem sic in
 eo quo nunc dixi lib. Sabinus scripsit, de rebus furti faciendū causa attrectatis. Sed me
 minisse debemus, scdm ea quæ sup̄a scripsi, furtū sine ulla quoq; attrectatiōe fieri pos
 se, sola mente atq; aīo, ut furtum fiat, annitēte. Quocirca ne id qdem Sabinus dubitare
 se ait, qn dominus furti sit cōdemnandus, qui seruo suo uti furtum faceret, imperauit.

AVLI GELLII NOCTIVM ATTICARVM

COMMENTARII LIBER DVODECIMVS.

Disertatio Phauorini philosophi, qua suadet nobili fœminæ, ut liberos, quos peperisset, non nutricum adhibita
 rum, sed suo sibi lacte aleret.

Caput

.I.



Vntiatum quondam est Phauorino philosopho, nobis præsentibus,
 uxorem auditoris sectatorisq; sui paululum antē enixam, auctumq;
 cum esse nato filio. Eamus (inquit) & puerperam uisum, & patri
 gratulatum. Is enim erat loci senatorij ex familia nobiliori. Imus u
 nā, & qui tum aderamus: profectiq; eum sumus ad domum quō
 pergebat, & cum eo simul introgressi sumus. Tum in primis ædibus
 cōplexus hominem, congratulatusq; assedit, atque ibi pcontatus est, quā diutinum
 puerperium, & quā laboriosi nixus fuissent, Puellamq; defessam labore ac uigilia, so

mnum capere cognouit. Fabulari instituit prolixius. Et nihil, inquit, dubito, quin filiū
 lacte suo nutritura sit. Sed cū mater puellæ, parcendum esse ei diceret, adhibendasq; pu
 ero nutrices, ne ad dolores, quos in enitendo tulisset, munus quoq; nutritionis graue
 ac difficile accederet: oro te (inquit) mulier, sine eam totam integram esse matrem filiū
 sui. Quod est enim hoc contra naturam imperfectum atque dimidiatum matris genus
 peperisse, ac statim ab sese abiēcisse? aluisse in utero sanguine suo nescio quid quod nō
 uideret? non alere nunc suo lacte, quod uideat iam uiuentem? iam hominem? iam ma
 tris officia implorantem? An tu quoq;, inquit, putas naturam fœminis mammarum hu
 bera, quasi quosdam neuulos uenustiores, non liberorum alendorum, sed ornandi pe
 ctoris causa dedisse? Sic enim quod à uobis scilicet abest, pleraq; istæ prodigiosæ mu
 lieres, fontem illum sanctissimum corporis generis humani educatorē arefacere & ex
 tinguere, cum periculo quoq; auersi, corruptiq; lactis laborant, tanquam pulchritudis
 nis sibi insignia deuenustet. Quod quidem faciunt eadem uecordia, qua quibusdam
 commentitiis fraudibus nituntur, ut fœdus quoque ipsi in corpore suo concepti abori
 antur, ne æquor illud uentris irrugetur, ac de grauitate oneris & labore partus fatiscat,
 quod cum sit publica detestatione comuniq; odio dignum, in ipsis hominem primor
 diis, dum fingitur, dum animatur, inter ipsas artificis naturæ manus interfectum iri,
 quantulum hinc abest, iam perfectum, iam genitum, iam filium, proprii atq; consueti
 atque cogniti sanguinis alimonia priuare? Sed nihil interest (hoc enim dicitur) dum ala
 tur & uiuat, cuius id lacte fiat. Cur igitur iste qui hoc dicit, si in capeſſendis naturæ sen
 sibus tam obscuruit, non id quoq; nihil interesse putat, cuius in corpore, cuiusq; ex san
 guine concretus homo & coalitus sit? An qui à spiritu multo, & colore exaluit, non
 idem sanguis est nunc in huberibus, qui in utero fuit? Non ne hac quoque in re solertia
 naturæ euident est, quod posteaquam sanguis ille opifex in penetralibus suis omne cor
 pus hominis finxit, aduētante iam partus tempore, in supernas se parteis profert, & ad
 fouenda uitæ atq; lucis rudimenta præsto est, & recens natis notum & familiarem ui
 ctum offert? Quamobrem non frustra creditum est, sicuti ualeat ad fingendas animi at
 que corporis similitudines, uis & natura seminis, non secus ad eandem rem, lactis quo
 que ingenia & proprietates ualere. Neque in hominibus id solum, sed in pecudibus
 quoque animaduersum. Nam si ouium lacte hœdi, aut caprarum agni alerentur, con
 stat ferme in his lanam duriores, in illis capillum gigni teneriores. In arboribus etiā
 & frugibus, maior plerunq; uis & potestas est, ad earum indolem uel detrectadā uel
 augendam, aquarum atque terrarum quæ alunt, quā ipsius, quod iacitur seminis. Ac
 sæpe uideas, arborem latam & nitētem, in locum alium transpositam, deterioris terræ
 succo deperisse. Quæ (malum) igit ratio est, nobilitatē istam natī modo hominis, cor
 pusq; & animum benigne ingenitis primordiis inchoatum, insitiuo degeneriq; alimē
 to lactis alieni corrumpere? præsertim si ista, quam ad præbendum lac tūc adhibebitis,
 aut serua, aut seruilis, & ut plerunque solet, externæ atq; barbaræ nationis, si improba,
 si informis, si impudica, si temulenta est. Nam plerunque sine discrimine, quæcunq; id
 temporis lactens est, adhiberi solet. Patiēmur ne igitur infantem hunc nostrum pernī
 cioso contagio inficere? & spiritum ducere in animum atque in corpus suum ex corpore
 & animo deterrimo? Id hercle ipsum est, quod sæpenumero miramur, quosdam pu
 dicarum mulierum liberos, parentum suorum neque corporibus, neq; animis similes
 existere. Scite igitur & perite noster Maro, quod cū uersus illos Homerī consecraret:

οὐκ ἄρα σοί γε πατήρ ἢ ἱππότεα πηλὲν εἶ,
 οὐδ' ἔτις μήτηρ. γλαυκὴ δ' ἐδ' ἐλκτε δ' ἀλ' ἄλλα
 πῶς τ' ἔλκεται, ὅτι τοι νόος ὅστις ἀπὸ μητρὸς.

non partionem solam, tanquam illam quam ille sequebatur, sed alituram quoq; feram
 & sauiam criminatus est. Addidit enim hoc de suo:

Hyrcanæq; admorunt hubera tigris,

Quoniam uidelicet in moribus inolescendis, magnam fere partem ingenium altricis, & natura lactis tenet: quæ iam à principio imbuta paterni seminis concretione, ex matris etiam corpore & animo recentem indolem configurat. Et præter hæc autem quis illud etiam negligere aspernariq; possit, quod quæ partus suos deserunt ablegant quæ à sese, & aliis nutriendos dedunt, uinculum illud coagulumq; animi atq; amoris, quo parentes cum filiis natura consociat, interseindunt, aut certe quidem diluunt deterunt quæ. Nam ubi infantis aliorum dati, facta ex oculis amolitio est, uigor ille maternæ flagrantia sensum atque paulatim restinguitur, omnisq; impatiētissimæ sollicitudinis strepitus confilescit: Neque multo minor amandati ad nutricem aliam filii, quàm morte amissi obliuio est. Ipsius quoque infantis affectio animi, amoris, consuetudinis, in ea sola, unde alitur, occupatur: & proinde (ut in expositis usu uenit) matris quæ genuit, neque sensum ullum, neq; desiderium capit. Ac propterea oblitteratis, & abolitis nativæ pietatis elementis, quicquid ita educati liberi amare patrem atq; matrem uidentur, magnam fere partem non naturalis ille amor est, sed ciuilis & opinabilis: Hæc Phauorinū dicentem audiui græca oratione: cuius sententias communis utilitatis gratia, quantum meminisse potui, retuli. Amœnitates uero & copias hubertatesq; uerborum, latina ois facundia uix quidem indispisci potuerit, mea tenuitas nequaquam.

Quod Anneus Seneca iudicans de Q. Ennio, deq; M. Tullio leui futiliq; iudicio fuit. Caput .II.

DE Anneo Seneca partim existimant, ut de scriptore minime utili: cuius libros attingere, nullum pretium operæ sit, quod oratio eius uulgaris uideatur, & protrita: res atque sententiæ, aut ut inepto inaniq; impetu sint, aut leui & quasi dicaci argutia: eruditio autem uernacula & plebeia, nihilq; ex ueterum scriptis habens neq; gratiæ neq; dignitatis. Alii uero elegantia quidem in uerbis parum esse, nō inficias eunt: sed & rerum, quas dicat, scientiam doctrinamq; ei non deesse dicunt, & in uitis morum obiurgandis, seueritatem grauitatemq; non inueniunt. Mihi de omni eius ingenio deq; omni scripto, iudicium censuramq; facere non necessum est. Sed qd de M. Cicerone, & Q. Ennio, & P. Vergilio iudicauit, ea res cuiusmodi sit, ad confiderandum ponemus. In libro enim. XXII. epistolarum moralium, quas ad Lucilium composuit, deridiculos uersus Q. Ennium de Cethego antiquo uiro fecisse hos dicit:

Dictis tollis popularibus olim

Qui cum uiuebant homines, atq; æuum agitabant.

Flos delibutus populis, & suada medulla.

Ac deinde scribit de iisdem uersibus uerba hæc: Admiror eloquentissimos uiros & ditos Ennio, pro optimis ridicula laudasse. Cicero certe inter bonos eius uersus, & hos refert. Atq; id etiā de Cicerone dicit: Nō miror, inquit, fuisse qui hos uersus scriberet, cū fuerit q; laudaret: nisi fortè Cicero summus orator agebat causam suam, & uolebat hos uersus uideri bonos. Postea hoc etiam addidit insulsiſſime: Apud ipsum quoq; inquit, Ciceronem inuenies etiam in prosa oratione quædam, ex quibus intelligas illum non perdidisse operam, quod Ennium legit. Ponit deinde quæ apud Ciceronem reprehendit quasi Enniana, quod ita scripserit in libris de rep. quod Menelao Laconi quædā fuit suauiloquens iucunditas, & quod alio in loco dixerit, breuiloquentiam in dicendo colat. Atq; ibi nugator homo, Ciceronis errores deprecatur: & non fuit, inquit, Cicero nis hoc uitium, sed temporis. Necesse erat hæc dici, cū illa legeretur. Deinde ascribit, Ciceronem hæc ipsa interposuisse, ad effugiendam infamiam nimis lasciuæ orationis & nitidæ. De Vergilio quoq; eodem in loco uerba hæc ponit: Verg. quoq; noster nō ex alia causa duos quosdam uersus & enormes, & aliquid supra mensuram trahentis interposuit, quàm ut Ennianus populus agnosceret in nouo carmine antiquitatis aliquid. Sed iam uerborum Senecæ piget. Hæc tamen inepti, & insipidi, & insulsi hominis ioca non præteribo. Quidam sunt, inquit, tam magni sensus Q. Ennii, ut licet scripti sint inter hircosos, possunt tamen inter unguentatos placere. Et cū reprehendisset

uersus, quos supra de Cethego posuimus, qui huiusmodi, inquit, uersus amant, liceat sibi & eisdem admirari & Sotherici lectos. Dignus sanè Seneca uideatur lectio ac studio adolescentium, qui honorem coloremq; ueteris orationis Sotherici lectis comparant, quasi minime scilicet gratiæ, & relictis iam contemptisq;. Audias tamen cōmemorari ac referri pauca quædam, quæ ipse idem Seneca benedixit, quale est illud, qd in hominem avarum & auidum, & pecuniæ sitientem dixit: Quid enim refert quantum habeas? multo illud plus est, quod non habes. Bene hoc sanè, bene. Sed adolescentium indolem, non tam iuuant, quæ bene dicta sunt, quàm inficiunt, quæ pessime: multoq; magis si & plura sint, quæ deteriora sunt. Et quædam in his non pro *ῥυδὴ μὴ κα* aliquo rei parua ac simplicis, sed in re ancipiti pro consilio dicuntur.

Lictoris uocabulum qua ratione conceptum, ortumq; sit, & super eo diuersæ sententiæ Valgij Rufi, & Tullij Ciceronis liberti acceptæ. Caput .III.

VAlgius Rufus in secundo libro, quos inscripsit de rebus per epistolā quæ Valgius Rufus. Lictorem dicit à ligando appellatum esse: quod cum magistratus po. Ro. uirgis quæpiam uerberari iussissent, crura eius & manus ligari uinciriq; à uiatore solita sint: isq; qui ex collegio uiatorum officium ligandi haberet, lictor sit appellatus. Vtiturq; ad eam rem testimonio M. Tullij, uerbaq; eius refert ex oratione, quæ dicta est pro C. Rabirio: Lictor, inquit, colliga manus. Hæc ita Valgius, & nos sanè cum illo sentimus. Sed Tyro Tullius M. Ciceronis libertus, lictorem uel à lino, uel à licio dictum scripsit. Licio enim trāsuerſo quod linium appellatur, qui magistratibus, inquit, præministrabant, cincti erant. Si quis autem est, qui propterea putet probabilius esse quod dixit Tyro, quoniam prima syllaba in lictore, sicuti in licio producta est, & in eo uerbo quod est ligo, correpta est, nihil ad rem istam pertinet. Nam sic à ligando lictor, ut à legendo lector, & à uincendo uictor, & à tuendo tutor, & à struendo structor, productis quæ corripiebantur uocalibus, dicta sunt.

Ex Q. Ennij septimo amaliū uersus, quibus depingitur finiturq; ingenium, comitasq; hominis minoris erga amicum superiorem. Caput .IIII.

DEs scriptum definitumq; est à Q. Ennio in annali septimo, graphice admodū sciteq; sub historia Gemini Seruillii, uiri nobilis, quo ingenio, qua comitate, qua modestia, qua fide, qua linguæ parsimonia, qua loquendi opportunitate, quanta rerum antiquarum morumq; ueterum, ac nouorum scientia, quantaq; seruandi tuendiq; secreti religione, qualibus deniq; ad minuendas uitæ molestias fomentis, leuamentis, solatiis amicum esse conueniat hominis genere & fortuna superioris. Eos ego uersus non minus frequenti, assiduq; memoratu dignos puto, quàm philosophorum de officiis decreta. Ad hæc odor quidam uetustatis in his uersibus tam reuerendus est, suauitas tam impromiscua, tamq; ab omni fuco remota est, ut mea quidē sententia pro antiquis, sacratisq; amicitia legibus obseruandi, tenēdi, colēdi que sint. Quapropter ascribendos eos existimaui, si quis iam statim desideraret:

Hocce locutus, uocat qui cum bene sæpe libenter
Mensam sermonesq; suos, rerumq; suarum
Comiter impertit, magna cum lapsa diei
Pars foret, è summis rebus paruisq; regundis,
Parte fuisset, de paruis, summisq; gerendis
Consilio, induſoro, lato, sanctoq; senatu,
Cui res audacter magnas paruasq; iocumq;
Eloqueret, quæ tincta malis, & quæ bona dicto
Euomeret, si quid uellet, tutoq; locaret
Quo cum multa uolup, ac gaudia, clamq; palamq;
Ingenium cui nulla malum sententia suadet
Ut faceret facinus, leuis, haud malus, idem
Doctus, fidelis, suauis homo, facundus, suoq;

Contentus, scitus, beatusq; secunda loquens in
Tempore, commodus, & uerborum uir paucorum,
Multa tenens antiqua, sepulta, & saepe uetustas
Quae facit, & mores ueteresq; nouosq; tenentem,
Multorum ueterum leges, diuumq; hominumq;
Prudentem, qui multa loqui uel tacere uel possit,
Hunc inter pugnas compellat Seruilius sic.

T. Aelium Scillonem dicere solitum ferunt, Q. Ennium de semetipso hanc scripsisse, pi-
cturamq; istam morum & ingenii ipsius Q. Ennii factam esse.

Sermo Tauri philosophi, de modo atq; ratione tolerandi doloris secundum Stoicorum decreta. Cap. V.

Lebadia.

Patientiae ex-
emplum.

Dolor cur à
Stoicis dici-
tur indifferens
& non esse
malum.

Cum Delphos ad Pythia conuentumq; totius ferme Graeciae uisendum philo-
sophus Taurus iret, nosq; ei comites essemus, inq; eo itinere Lebadiam uenisse
mus, quod est oppidum antiquum in terra Boeotia, affertur ibi ad Taurum
amicum eius quempiam nobilem in Stoica disciplina philosophum, agra ualitudine
oppressum decumbere, tunc omisso itinere, quod alio maturandum erat, & relictis ue-
hiculis, pergit eum propere uidere. Nosq; de more, quem in locum cumq; iret, secuti
sumus. Et ubi ad ades in quibus ille agrotus erat, peruenimus; uidemus hominem do-
loribus cruciatibusq; allabi, quod Graeci *χωλόν* dicunt, & febri simul adrapida affligari,
gemitusq; ex eo compressos erumpere, spiritusq; & anhelitus è pectore eius euadere,
non dolorè magis indicantes, quam pugnam aduersus dolorem. Post deinde cum Tau-
rus & medicos accersisset, collocutusque de facienda medela esset, & eum ipsum ad re-
tinendam patientiam testimonio tolerantiae, quam uidebat perhibito stabilisset, egres-
si que deinde ad uehicular, & ad comites rediremus: Vidistis, inquit Taurus, non sa-
ne iucundum spectaculum, sed cognitu tamen utile, congregientes compugnantesq;
philosophum & dolorem. Faciebat uis illa & natura morbi, quod erat suum distractio-
nem cruciatumq; membrorum. Faciebat contra ratio & natura animi, quod erat aequè
suum, perpetiebat & cohibebat coercibatq; intra sese uiolentias effrenati doloris. Nul-
los eiulatus, nullas cōplorationes, ne ullas quidē uoces indecoras edebat. Signa tñ quae-
dam (sicut uidistis) existerant uirtutis & corporis, de possessione hominis pugnantia.
Tum è sectatoribus Tauri iuuenis, in disciplinis philosophiae non ignarus: si tanta, in-
quit, doloris acerbitas est, ut contra uoluntatem, contraq; iudicium animi nitatur, in-
uitumq; hominem cogat ad gemendum, confitendumq; de malo morbi saeuientis, cur do-
lor apud Stoicos indifferens esse dicitur, nō malum? Cur deinde aut Stoicus homo co-
gi aliquid potest, aut dolor cogere; cum & dolorē Stoici nihil cogere, & sapientē nihil
cogi posse dicant? Ad ea Taurus, uultu iam propemodū latiore, delectatus em iam ui-
debat illecebra quaestiois: si iam amicus, inquit, hic noster melius ualeret, gemitus eius
modi necessarios à calūnia defendisset, & hanc opinor, tibi quaestionē dissoluisset. Me
autem scis cum Stoicis non bene conuenire, uel cum Stoica potius disciplina. Est enim
pleraq; & sibi & nobis incōgruens, sicut in lib. quē super ea re cōposuimus, declaratur.
Sed ut tibi à me mos gerat, dicā ego indoctius (ut aiunt) & apertius, quae fuisse dictu-
puto sinuosius atq; solertius, si quis nūc adesset Stoicorū. Nosti em credo uerbum illud
uctus & peruulgatū: *ἀμαδύς ἐστι πᾶς ὁ πόνος, καὶ ὁ σάφης ἐστι λύγος*. Atq; hinc exorsus de dolo-
re atq; gemitu Stoici agrotantis, ita disseruit: Natura, inqt, oīm reū quae nos genuit, in-
duit nobis inoleuitq; in ipsis statim principiis, qbus nati sumus, amorē nostri & chari-
tatē, ita prorsus, ut nihil qcūq; esset charius pensiusq; nobis, q̄ nosmetipsi. Atq; hoc esse
fundamentum rata est cōseruandae hoīm perpetuitatis, si unusq;sq; nostrū, simul atq; edi-
tus in lucē foret, harum prius reū sensum affectionēq; caperet, quae à ueteribus philo-
sophis τὸ πρῶτον καὶ φύσιν appellata sunt, ut oībus scilicet corporis sui commodis gaude-
ret, ab incommodis omnibus abhorreret. Postea per incrementa aetatis exorta è semini-
bus suis ratio est, & utendū consilii reputatio, & honestatis utilitatisque uerae contem-

platio, subtiliorq; & exploratio cōmodorū delectus: atq; ita praeter ceteris omnibus eni-
tuit & p̄fulsit decori & honesti dignitas: Ac si ei retinendae obtinendae uel incōmodum
extrinsecus aliquod obstaret, contemptū est. Neq; aliud esse uere & simpliciter bonum
nisi honestum; aliud quicūq; malum, nisi quod turpe esset, existimatum est. Reliqua oīa,
quae in medio forent, ac neq; honesta essent neq; turpia, neq; bona esse neq; mala, decre-
tum est. Productiones tñ & relationes, suis quaeq; momentis distinctae diuisaeq; sunt,
quae *πρῶτον καὶ ὑστέρῃ ἀποπροσέχοντα* ipsi uocant. Propterea uoluptas quoq; & dolor,
quod ad finem ipsum bene beateq; uiuendi pertinet, & in medijs relictis, & neq; in bo-
nis neq; in malis iudicata sunt. Sed enim quoniam his primis sensibus doloris uolupta-
tisq; an consilii & rationis exortum, recens natus homo imbutus est, & uoluptati qui-
dem natura cōciliatus, à dolore autē, quasi à graui quodā inimico abiectus alienatusq;
est, iccirco affectiones istas primitus penitusq; inditas, ratio post addita, cōuellere, ob-
stirpare, atq; extinguere uix potest. Pugnat autē cū ijs semper, & exultantibus eas oppri-
mit obteritq; & parere sibi, atq; obedire cogit. Itaq; uidistis philosophum ratione decre-
ti sui nixum, cum petulantia morbi dolorisq; exultantia colluctantem, nihil cedentem,
nihil confitentem, neq; (ut pleriq; dolentes solent) eiulantem atq; lamentantem, ac mi-
serē sese & infelicem appellantem, sed acres tantum anhelitus, & robustos gemitus e-
dentem, signa, atq; indicia nō uicti, neq; oppressi à dolore, sed uincere eum atq; oppri-
mere enitentis. Sed haud scio, inquit, an dicat aliquis, ipsum illud, quod pugnat, quod
gemit, si malum dolor nō est, cur necesse est gemere, & pugnare? Quia em omnia, quae
nō sunt mala, molestia quoq; omni nō carent: sed sunt pleraq; noxa quidem magna &
p̄niciē priuata, quia nō sunt turpia: cōtra naturae tamen mansuetudinem lenitatemq;
opposita sunt & infesta, p̄ obscuram quandam & necessariam ipsius naturae cōsequen-
tiam. Hæc ergo uir sapiens tolerare & cunctari potest, nō omnino sensum suū amitte-
re potest. *Ἀλλὰ γὰρ ἡ φύσις* enim atq; *ἡ ἀνάγκη*, nō meo tantum, inquit, sed quorundam etiam
ex eadem porticu prudentiorū hominum, sicuti iudicio Panætii grauis atq; docti uiri,
improbata abiecta est. Sed cur contra uoluntatem suam gemitus facere cogit philo-
sophus Stoicus, quem nihil cogi posse dicunt? Nihil sanē potest cogi uir sapiens, cum
est rationis obtinendae locus. Cum uero natura cogit, ratio quoq; à natura data cogit.
Quare etiam, si uideretur, cur alicuius manu ad oculos suos repente agitata, inuitus con-
niueat? cur fulgente coelo à luminis iactu, nō sua sponte & caput & oculos declinet?
cur tonitru uehementius facto, sensim pauescat? cur sternutamētis quatitur? cur aut
in ardoribus solis aestuet? aut cur in pruinis immanibus obrigescat? Hæc enim & ple-
raq; alia, nō uoluntas, nec consilium, nec ratio moderatur, sed naturae necessitatisq; de-
creta sunt. Fortitudo autē nō ea est, quae contra naturam monstri uice nititur, ultraq; mo-
dum eius egreditur, aut stupore animi, aut immanitate, aut quadam misera & necessa-
ria in perpetiendis doloribus exercitatione: qualem fuisse accepimus fere quendam in
ludo Cæsaris gladiatorem, qui, cum uulnera eius à medicis execabantur, ridere solitus
fuit. Sed ea uera & p̄ba fortitudo est, quā maiores nostri scientiam esse dixerunt: & rege
tolerandarum & non tolerandarū. Per quod apparet, esse quadam intolerabilia, qui-
bus fortes uiri aut obeundis abhorreant, aut sustinendis. Cū hæc Taurus dixisset, uide-
returq; in eandē rem plura etiam dicturus, puentum est ad uehicular, & conscendimus.

Quod Graeci enigma dicunt, Latini antiqui sirpos appellauerunt.

Caput .VI.

QUAE Graeci dicunt anigmata, hoc genus quidam ex nostris ueteribus sirpos
appellauerunt: quale est quod nuper inuenimus, perhercle antiquum, p̄quā
lepidū, tribus uersibus senarijs compositū anigma: qd̄ reliquimus inenarratū, Aenigma
Sirpos.

Versus tres hi sunt:

Semel, minus ne, an bis minus sit, non sat scio,
An utrunq; horum, ut quondam audiui dicier,
Ioui ipsi regi noluit concedere.

Hoc qui nolet diutius apud se quærere, inueniet quid sit, in M. Varronis de sermone latino ad Marcellum secundo libro.

Quæ ob causam Cn. Dolobella proconsul, ream mulierem ueneficij, cõsistentem ad Areopagitas reiecit. Cap. .VII.

AD Cn. Dolobellam, proconsulari imperio prouinciã Asiã obtinentem, deducta mulier Smyrnea est. Eadem mulier uirum & filium, eodem tempore, uenenis clam datis, uita interfecerat, atque id fecisse se cõfitebatur. Dicebatque habuisse se faciendi causam, quoniam ille idem maritus & filius, alterum filium mulieris ex uiro priore genitum, adolescentem optimum & innocentissimum, exceptum insidijs occidissent. Idque ita esse factum controuersia non erat. Dolobella retulit ad cõsiliũ. Nemo quisque ex consilio sententiam ferre in causa tam ancipiti audebat, quod & cõfessum ueneficij, quo maritus & filius necati forent, non admittendum impunitum uidebatur, & digna tamen poena in homines sceleratos uindicatũ fuisset. Dolobella eam rem Athenas ad Areopagitas, ut ad iudices grauiores exercitatioresque reiecit. Areopagita cognita causa accusatorem mulieris, & ipsam quæ accusabat, cetero anno adee iusserunt. Sic neque absolutum mulieris ueneficij est, quod per leges non licuit, neque nocens damnata punitaque, quæ digna uenia fuit. Scripta hæc historia est in libro Val. Maximi, factorum & dictorum memorabilium octauo.

Reditiones in gratiam nobilium uirorum memoratu dignæ.

Caput .VIII.

P. Africanus superior, & Ti. Grac. Tib. & C. Gracchorum pater, rerum gestarum magnitudine, & honoribus atque uitæ dignitate illustres uiri, dissenserunt sæpenumero de repu. & ea, siue qua alia re non amici fuerunt. Ea simulas cum diu mansisset, et solenni die Ioui epulum libaretur, atque ob id sacrificium senatus in Capitolio epularetur, fors fuit, ut apud eandem mensam duo illi iunctim locarentur. Tunc quasi dijs immortalibus arbitris, in cõuiuio Iouis opt. max. dextris eorum conducentibus, repente amicissimi facti, neque solum amicitia incepta, sed affinitas simul instituta. Nam P. Scipio filium am uirginem habens iam uiro maturam, ibi tunc eodem in loco despondit eam Tib. Graccho, quem probauerat elegeratque exploratissimo iudicij tempore, dum inimicus est. Aemilius quoque Lepidus, & Fuluius Flaccus nobili genere, amplissimisque honoribus, & summo loco in ciuitate predicti, odio inter sese graui, & similitudine diutina conflictati sunt. Postea populus eos simul CENS. facit. Atque illi, ubi uoce preconiis renuntiati sunt, ibidem in capto statim nondum dimissa cõsione, ultro uterque & pari uoluntate cõiuncti cõplexique sunt. Ex quo eo die, & in ipsa censura, & postea, iugi concordia fidelissime amicissimeque uixerunt.

Quæ dicantur uocabula ancipitia, & quod honoris quoque uocabulum ancipiti sententia fuerit. Caput .IX.

Vocabula ancipitia.

Periculum.

Venenum.

Contagium.

Honoris malus

Est plurifariam uidere atque animaduertere in ueteribus scriptis, pleraque uocabula, quæ nunc in sermonibus uulgi, unam certamque rem demonstrant, ita fuisse media & cõmunia, ut significare & capere possent duas inter sese res contrarias. Ex quibus quædam satis nota sunt, ut tempestas, ualetudo, facinus, dolus, gratia, industria. Hæc enim ferè iam uulgatum est ancipitia esse, & utroque uersus dici posse. Periculum etiam, & uenenum, & contagium, non uti nunc dicunt, per malis tantum dicta esse, multum ex emplo: eiusmodi reperias. Sed honorem quoque mediã uocem fuisse, & ita appellatum, ut etiam malus honor diceretur, & significaret iniuriam, id profecto rarissimum est. Quam autem Metellus Numidicus in oratione, quã de triumpho suo dixit, his uerbis usus est: Qua in re quanto uniuersi me unum antestatis, tanto uobis, quàm mihi maiorem iniuriam atque contumeliam facit Quirites. Et quanto probi iniuriam facilius accipiunt quàm alteri tradunt, tanto ille uobis, quàm gratiam mihi, peiorem honorem habuit. Nam me iniuriam ferre, uos facere uult Quirites, ut hic conquestio, istuc uituperatio relinquitur. Honorem, inquit, peiorem uobis habuit, quàm gratiã mihi: cuius uerbi sententia est, quàm ipse quoque supra dicit, maiore uos affecit iniuria & contumelia quàm me. Præter huius autem uerbi notionem, ascribendam esse hanc sententiam ex oratione Q. Metelli existimaui, ut definiremus Socratis esse decretum:

κακίον εἶναι τὸ ἀδικεῖν τῷ ἀδικούνῳ.

Quod æditimus uerbum latinum sit.

Caput .X.

Aeditimus uerbum latinum est & uetus, ea forma dictum, qua finitimus & legi æditimus. Sed pro eo à plerisque nunc ædituus dicitur, noua & cõmentitia usurpatione, quasi à tuendis ædibus appellatus. Satis hoc esse potuit admonendi gratia dixisse, propter agrestes quosdam & indomitos certatores; qui nisi autoritatibus adhibitis, non comprimuntur. M. Varro in libro secundo ad Marcellum de latino sermone, æditimum dici oportere censet magis, quàm ædituum: quod alterum sit recenti noui tate fictum, alterum antiqua origine incorruptum. Liuius quoque (ut opinor) in Proteilaodamia, claustritimum dixit, qui claustris ianuæ præset, eadẽ scilicet figura, qua æditimum dici uidebat, qui ædibus præest. In Verrem M. Tullij in exemplaribus fidelissimis, ita inueni scriptum: Aeditimi, custodesque mature sentiunt. In libris autem uulgariis æditui scriptum est. Pomponij fabula Attellana est, quæ ita inscripta est, Aeditimus, in

Qui postquam tibi appareo, atque æditimor in templo tuo. (Quod hic uersus est:

T. autem Lucretius in carmine suo, pro ædituis, ædituentes appellat:

Onerataque passim

Cuncta cadaueribus cœlestium templa manebant,

Hospitibus loca quæ complerant ædituentes.

Errare istos, qui spe & fiducia latendi peccant, cum latebra peccati perpetua nulla sit. Et super eare Peregrini philosophi sermo ex Sophoclis poetæ sententia. Caput .XI.

Philosophum nomine Peregrinum, cui postea cognomen Proteus factum est, uirum grauem atque constantem uidimus, cum Athenis essemus, diuersantem in quodam tugurio extra urbem. Cumque ad eum frequenter ueritatem, multa hercle dicere eum utiliter & honeste audiuimus, in quibus id fuit, quod præcipuum auditu meminimus: Virum quidem sapientem non peccaturum esse dicebat, etiam si peccasse eum dii atque homines, ignoraturi forent. Non enim poenæ aut infamiæ metu non esse peccandum censebat, sed iusti honestique studio & officio. Si qui tamen non essent tali uel ingenio, uel disciplina præditi, uti se ui sua, ac sponte facile à peccando tenerent, eos omnes tunc peccare procliuus existimabat, cum latere posse id peccatum putarent, impunitatemque ex ea latebra sperarent. At si sciant, inquit, homines, nihil omnium rerum diutius posse celari, suppressius prudentiusque peccabitur. Propterea uersus istos Sophoclis prudentissimi poetarum in ore esse habendos dicebat:

πρὸς ταῦτα καὶ τῆς ἀνδρὸς ὡς ἀπαιτῶν ὁρῶν
καὶ τῶν ἀνδρῶν τῶν ἀνδρῶν ὡς ἀπαιτῶν ὁρῶν.

Alius quidam ueterum poetarum, cuius nomen mihi nunc memoriæ non est, ueritatem temporis filiam esse dixit.

Faceta responsio M. Ciceronis amolentis à se crimen manifesti mendacij.

Caput .XII.

Hæc quoque disciplina rhetorica est, callide & cum astu res criminosas citra periculum cõfiteri: ut si obiectum sit turpe aliqd, quod negari non queat, response ioculari eludas, & rem facias risu magis dignam quàm crimine: sicut se esse Ciceronem scriptum est, cum id, quod inficiari non poterat, urbano facetoque dicto diluit. Nam cum emere uellet in palatio domum, & pecuniam in præsens non haberet, à P. Sylla, qui tum reus erat, mutuo. HS. uicies tacite accepit. Ea res tamen priusquam emeret, prodita est, & in uulgus exiuit. Obiectumque ei est, quod pecuniam domus emendæ causâ à reo accepisset. Tum Cicerone inopinata opprobratione permotus, accepisse se negauit, ac domum quoque se empturum negauit. Atque adeo, inquit, uerum sit accepisse me pecuniam, si domum emero. Sed cum postea emisset, & hoc mendacium in senatu ei ab inimicis obijceretur, risit satis, atque inter ridendum & inquit, homines estis, cum ignoratis prudentis, & cauti patrisfamilias esse, quod emere uelit, empturum sese negare propter competitores emptionis.

Intra calendas cum dicitur, quid significet, utrum ante calendas, an calendis, an utrumque. Atque inibi quid sit in oratione Marci Tullij, intra Oceanum, & intra montem Taurum, & in quadam epistola, intra modum. Cap. .XIII.

Peregrinus philosophus Proteus.

Veritas temporis filia.

Rhetoricum præceptum.

Cum Romae a COSS. iudex extra ordinem datus, pronuntiare intra calēdas iussus essem, Apollinarem Sulpitium doctum hominem percontatus sum, an his uerbis intra calēdas, ipsae quoque calēdae tenerentur; Dixique ei, me uideri debere datum iudicem, calēdasque mihi productas, ut intra eū diem pronuntiare. Cur, inquit, hoc me potius rogas, quam ex istis aliquem peritis studiosisque uiris, quos adhibere in consilium iudicaturi soletis? Tum illi ita ego respondi: Si aut de uetere inquam iure, aut recepto, aut controuerso, aut ambiguo, aut nouo, aut constituto discendum esset, issem plane sciscitatum ad istos, quos dicis. Sed cum uerborum latinorum sententia, usus ratio exploranda sit, seuus profecto et caecus animi forem, si cum haberem tui copiam, issem magis ad alium, quam ad te. Audi igitur, inquit, de ratione uerbi quid existimē. Sed eo tamen pacto, ut id facias, non quod ego de proprietate disseruero, sed quod in ea re omnium plurimum consensus obseruari cognoueris. Non enim uerborum tantum communium, uerae atque propriae significationes longiore usu mutantur, sed legum quoque ipsarum iussa consensu tacito obliterantur. Tum deinde disseruit, me et plerisque aliis audientibus, in hunc ferme modum: Cum dies, inquit, ita praefinita est, ut iudex in calēda pronuntiet, occupauit iam haec omnes opinio, non esse dubium, quin ante calēdas iure pronuntietur. Et id tantum ambigi uideo, quod tu quaeris, an calēda, quoque iure pronuntietur. Ipsum aut uerbum sic proculdubio natum est, atque ita sese habet, ut cum dicitur intra calēda, non aliud accipi debet, quam solae calēda. Nam tres istae uoces, intra, citra, ultra, quibus certi locorum fines demonstrantur, singularibus apud ueteres syllabis appellabantur, in, cis, uis. Haec deinde particulae, quoniam paruo exiguoque sonitu obscurius promebantur, addita est tribus omnibus eadem syllaba: et quod dicebatur, cis Tiberim, et uis Tiberim, dici coeptum est citra Tiberim, et ultra Tiberim. Item quod erat, in, accedente eadem syllaba, intra factum est. Sunt ergo haec omnia quasi contermina, iunctis inter se finibus cohaerentia, intra oppidum, ultra oppidum, citra oppidum: ex quibus intra, in (sicuti dixi) significat. Nam qui dicit intra oppidum, intra cubiculum, intra ferias, non dicit aliud, quam in oppido, in cubiculo, in feriis. Intra calēda, igitur non ante calēda est, sed in calēda, id est, eo ipso die, quo calēda sunt. Itaque secundum uerbi ipsius rationem, qui iussus est intra calēda pronuntiare, nisi calēda pronuntiet, contra iussum uocis facit. Nam si ante id fiat, non intra id pronuntiat, sed citra. Nescio autem quo pacto recepta uulgo interpretatio est absurdissima, ut intra calēda significare uideatur, etiam citra calēda, et uel ante calēda. Nihil enim ferme interest. Atque insuper dubitatur, an calēdis quoque pronuntiare possit, quando neque ultra, neque citra, sed quod inter haec medium est, intra calēda, id est calēdis pronuntiandum sit. Sed nimis consuetudo uicit, quae cum omnium domina regit, tum maxime uerborum est. Ea omnia cum Apollinaris scite persequar, atque enucleate disputauisset, tum ego haec dixi: Cordi, inquit, mihi fuit, priusquam ad te ire quaerere explorareque, quoniam modo ueteres nostri particula ista, qua de agitur, usi sunt: atque ita inuenimus Tullium in tertia in Verrē scripsisse: Est autem modo locus intra oceanum iam nullus, neque tam longinquus, neque tam reconditus, quo non per haec tempora nostrorum hominum libido iniquitasque peruaserit. Intra oceanum dicit, contra rationem tuam. Non enim uult (opinor) dicere in oceano. Terras enim demonstrat omnes, quae oceano ambiuntur, ad quas a nostris hominibus adiri potest, quae sunt citra oceanum, non in oceano. Neque enim uideri potest insulas significare nescio quas, quae penitus esse intra aequora ipsa oceani dicuntur. Tunc Sulpitius Apollinaris renidens, non me hercle inargute, inquit, nec incallide opposuisti hoc Tullianum: sed Cicero intra oceanum, non (ut tu interpretare) citra oceanum dixit. Quid enim potest dici citra oceanum esse, cum undique oceanus circumscribat omnes terras, et ambiat? Nam citra quod est, id extra est. Qui autem potest intra esse dici, quod extra est? Sed si ex una tamen parte orbis oceanus foret, citra oceanum esse dici potest, uel ante oceanum. Cum uero omnes terras omnia maria et undique circumfluat, nihil citra eum est: sed undarum illius ambitu terris omnibus conuallatis, in medio eius sunt omnia, quae intra oras eius inclusa sunt, Sicu-

Consuetudo.

ti hercle sol non citra caelum uertitur, sed in caelo, et intra caelum. Haec tunc Apollinaris scite acuteque dicere uisus est. Sed postea in libro M. Tullii epistolarum ad Ser. Sulpitium, sic dictum esse inuenimus: intra modum, ut intra Calendas dicunt, qui dicere citra Calendas uolunt. Verba haec Ciceronis sunt, quae apposui: Sed tamen quoniam ef fugi eius occasionem, qui fortasse arbitraretur me hanc rem imperite non putare, si perpetuo tacerem, modice hoc faciam, aut etiam intra modum, ut et illius uoluntati, et me is studiis seruiam. Modice dixerat hoc faciam, id est cum modo aequo et pari. Deinde quasi hoc displiceret, et corrigere id uellet, addidit: Aut etiam intra modum. Per quod minus sese ostendit id facturum esse, quam quod fieri modice uideretur, id est non ad ipsum modum, sed retro paululum, et citra modum. In oratione etiam quam pro P. Sestio scripsit, intra montem Taurum sic dicit, ut non significet in monte Tauro, sed usque ad montem Taurum cum ipso monte. Verba sunt haec ipsius M. Tullii ex ea quam dixi oratione: Antiochum magnum illum maiores nostri magna belli contentione, terra marique superatum, intra montem Taurum regnare iusserunt. Asiam, qua illum multarunt, Attalo ut is in ea regnaret, condonarunt. Intra montem (inquit) Taurum regnare iusserunt, quod non perinde est, ut intra cubiculum dicimus: nisi uideri potest, id esse intra montem, quod est intra regiones, quae Tauri montis obiectu separantur. Nam sicuti quod intra cubiculum est, is non in cubuli parietibus, sed intra parietes est quibus cubiculum includitur, qui tamen ipsi quoque parietes in cubiculo sunt: ita qui regnat intra montem Taurum, non solum in monte Tauro regnat, sed in his etiam regionibus, quae Tauro monte clauduntur. Num igitur secundum istam uerborum M. Tullii similitudinem, qui iubetur intra Calendas pronuntiare, is et ante Calēdas, et ipsis Calēdis iure pronuntiare potest? Neque id fit quasi priuilegio quodam inscitae consuetudinis, sed certa rationis obseruatione: cum omne tempus quod Calendarum die includitur, intra Calēdas esse recte dicitur.

Intra modum. Modice.

Saltem particula, quam uim habeat et quam originem. Caput .XIII.

Altem particula, quam haberet principalem significationem, quaeque uocis istius origo esset, quaerebam. Ita enim primitus factam esse apparet, ut quae uideatur sicuti quaedam supplemeta orationis temere et incondite assumpta. Atque erat quod diceret, legisse se in grammaticis commentariis P. Nigidii, saltem ex eo dictum, quod esset, si aliter. Idque ipsum dici solitum per defectionem. Nam plenam esse sententiam, si aliter, non potest. Sed id nos in ipsidem commentariis Nigidii, cum eos non (opinor) incuriose legissemus, nusquam inuenimus. Videntur autem uerba ista, si aliter non potest, a significatione quidem uoculae huius de qua quaerimus, non abhorrere. Sed tot uerba tamen in paucissimas literas cludere, improba cuiusdam subtilitatis est. Fuit etiam qui diceret homo in libris atque literis assiduus, saltem sibi dictum uideri, uel media litera extrita. Saltem enim ante dictum, quod nos saltem diceremus. Nam cum alia quaedam petita, et non impetrata sunt, tum solemus (inquit) quasi extremum aliquid petaturi, quod negari minime debeat, dicere, hoc saltem fieri aut dari oportere, tanquam salutem postremo petentes, quam et impetrari certe, et obtineri sit aequissimum. Sed hoc itidem non illepide quidem dictum, nimis tamen esse uidetur commentitium. Censuimus igitur amplius quaerendum.

Quod Sisenna in libris historiarum, aduerbijs huiusmodi saepenumero usus est, celatim, uelatim, saltuatim. Caput .XV.

Cum lectitarem historiam Sisennae assidue, huiusmodi figurae aduerbia in oratione eius animaduertim, cuiusmodi sunt haec, cursim, properatim, celatim, uelatim, saltuatim. Ex quibus duo prima, quia sunt notiora, exemplis non indigebant: reliqua in historiis sexto sic scripta sunt: Quam maxime celatim poterat in insidijs suos disponit. Item alio in loco: Nos una aestate in Asia et Graecia literis gesta, idcirco continentia mandauimus, ne uelatim aut saltuatim scribendo, lectorum animos impediremus.

Aduerbia in im. Celatim. Uelatim. Saltuatim.



Inquisitio uerborum istorum M. Tullij curiosior, quae sunt in libro primo Antonianarum: Multa autem impēdere uidentur prae naturam etiam praeterq; fatum. Tractatumq; an idem duo ista significant, fatum atq; natura, an diuersum.

Caput .I.



Præter natu-
ram.
Præter fatū.

ARCVS Cicero in. I. Antonianarum ita scriptum reliquit: Hūc igitur ut sequerer properauī, quē præsentes non sunt secuti; nō ut proficerem aliquid, (neque enim sperabam id, nec præstare poteram) sed ut si quid mihi humanitus accidisset, (multa autem impendere uidetur præ naturam etiam præterq; fatum) huius diei uocē testem reip. relinquerem meae perpetuae erga se uolūtatī. Præter naturam, inquit, præterq; fatum. An utrunq; idem ualere uoluerit, fatum atq; naturam, & duas res, ἀνδ' ἐνός ὑπὸ καμίνος τῶν πρῶτων, καὶ φύσιν: an uero diuiserit separariq; ut alios casus natura ferre uideatur, alios fatum, confide-

randū equidem puto. Atq; id maxime requirendū, qua ratione dixerit accidere multa humanitus posse præ fatum: qñ sic ratio et ordo, & insuperabilis quædam necessitas fati constituit, ut omnia intra fatum claudenda sint, nisi illud sane Homeri secutus est:

μη γὰρ ὁ πῶς μὲν ἀπὸ μοῖρας αἰδῶται, καὶ φησὶν.

Nihil autem dubium est, quin uiolentam & inopinatam mortem significauerit, quæ quidē potest recte uideri accidere præ naturam. Sed cur id quoq; genus mortis extra fatum posuerit, neq; operis huius est explorare, neq; temporis. Illud tamen nō prætermittendum est, quod Vergilius quoq; idipsum quod Cicero de fato opinatus est, cū hoc in quarto libro dixit de Elīsa, quæ mortem per uim potita est:

Nam quia nec fato, merita nec morte peribat.

Demosthen.

Tanq̃ in faciendo fine uitæ, quæ uiolenta sunt, nō uideant̃ ē fato uenire. Demosthenis aut, uiri prudentia parī atq; facundia p̃diti, uerba idem ferē significantia de natura atq; fato M. Cicero secutus uidet̃. Ita em̃ scriptū est in oratione illa egregia, cui titulus est τὸ περὶ τῆς φιλίας, ὃ μὲν τοῖς γονεῦσι νομίζουσιν μόνον γινώσκουσι, τὸν δὲ ἐμὲ καμίνος καὶ τὸν αὐτόματον θάνατον, τὸ δὲ καὶ τῇ κατὰ φύσιν ὁ πῶς τῶν κατὰ φύσιν ἐπιδιδόντων ἀπὸ τῆς φύσεως ἐκείνης. Quod Cicero fatum atq; naturam uidet̃ dixisse, id multo antē Demosthenes τὴν περὶ καμίνος καὶ τὸν αὐτόματον θάνατον appellauit. Αὐτόματ' enim θάνατ' quasi naturalis & fatalis, nulla extrinsecus uī coactus uenit.

Super poetarū Pacuuij & Accij colloquio familiari in oppido Tarentino.

Caput .II.

M. Pacuuius.
L. Accius.

Vibus otium & studium fuit, uitas atq; ætates doctorum hominum quære re ac memoriæ tradere, de M. Pacuuius, et L. Accio tragicis poetis, historiam scripserunt huiuscemodi: Cum Pacuuius (inquiunt) grandi iam ætate & diutino corporis morbo affectus, Tarentum ex urbe Roma concessisset, Accius tūc haud paruo iunior, proficiscens in Asiam, cum in oppidum uenisset, diuertit ad Pacuuium, comiterq; inuitatus, plusculisq; ab eo diebus retentus, tragœdiam suam cui Atreus nomen est, desideranti legit. Tum Pacuuius dixisse aiunt, sonora quidem esse quæ scripsisset & grandia, sed uideri ea tamen sibi duriora paulum & acerbiora. Ita est (inquit Accius) uti dicis. Neq; id sane me pœnitet. Meliora enim fore spero quæ deinceps scribā. Nam quod in pomis est, itidem (inquit) esse aiunt in ingenijs: quæ dura & acerba nascuntur, post fiunt mitia & iucunda. Sed quæ gignuntur statim uieta & mollia, atque in principio sunt uiuida, non matura mox fiunt, sed putria: Relinquendum igit̃ uisum est in ingenio, quod dies atq; ætas mitificet.

An uocabula hæc, necessitudo & necessitas, differenti significatione sint. Caput .III.

Risu prorsus atq; ludo res digna est, cum pleriq; grammaticorū asseuerant, necessitudinem & necessitatem mutare lōge differre, ideo q̃ necessitas sit uis quæpiam premens & cogens: necessitudo autem dicat̃ ius quoddam & uinculum religiosæ cōiunctionis: idq; unum solitarium significet. Sicut autem nihil quicquam interest, suauitudo dicas an suauitas, sanctitudo an sanctitas, acerbitudo an acerbitas, acritudo an (quod Accius in Neoptolemo scripsit) acritas: ita nihil rationis dici potest, quin necessitudo & necessitas separent̃. Itaq; in libris uetere uulgo reperias necessitudinem dici pro eo quod necessum est. Sed necessitas sane pro iure officioq; obseruantia affinitatis ue infrequens est. Quanq̃ qui ob hoc ipsum ius affinitatis familiaritatis ue coniuncti sunt, necessarij dicuntur. Reperi tamen in oratione C. Cæsaris, quæ Plautiam rogationem suasit, necessitatem dictam pro necessitudine, id est iure affinitatis. Verba hæc sunt: Equidem mihi uideor pro nostra necessitate, non labore, non opera, non industria defuisse. Hoc ego scripsi de utriusq; uocabulī indifferētia, admonitus forte uerbi istius, cum legerem Sempronij Asellionis ueteris scriptoris quartū ex historia librum, in quo de P. Africano Pauli filio ita scriptum est: Nam se patrem suum audisse dicere L. Aemilium Paulum, nimis bonum imperatorem signis collatis decetare, nisi summa necessitudo, aut summa ei occasio data esset.

Acerbitas.
Acerbitudo.
Acritas.
Acritudo.
Necessitudo.
Necessitas.

Olympiadis Alexandri matris, comis ac prudens ad filium rescriptio. Caput .III.

In plerisq; monumentis rerum ab Alexandro gestarum, & paulo antē in libro M. Varronis, qui inscriptus est Orestes uel de infania, Olympiadem Philippi uxore festiuissime rescripsisse legimus Alexandro filio. Nam cum is ad matrem ita scripsisset: Rex Alexander Iouis Ammonis filius, Olympiadī matri salutem dicit, Olympias ei rescripsit ad hanc sententiam: Amabo (inquit) mi fili quiescas, neq; deferas me, neq; criminare aduersum Iunonem. Malum mihi prorsum illa magnum dabit, cum tu me literis tuis pellicem illi esse confiteris. Ea mulieris scita atq; prudentis erga ferocē filium comitas, sensim & comiter admonuisse eum uisa est, deponendam esse opinionē uanam, quam ille ingentibus uictorijs & adulantium blandimentis, & rebus supra fidē prosperis imbiberat, genitum esse sese de Ioue.

Olympiadis
prudens rescriptum.

De Aristotele, Theophrasto, & Menedemo philosophis, deq; eleganti uerecundia Aristotelis, successorem diatribæ suæ eligentis. Caput .V.

Aristoteles philosophus, annos iam ferē natus duo & sexaginta, corpore ægro affectoq; ac spe uitæ tenui fuit. Tunc omnis eius sectatorum cohors ad eum accedit, orantes obsecrantesq; ut ipse deligeret loci sui & magisterij successorem, quo post summum eius diem perinde ut ipso uterentur ad studia doctrinæ complenda excolendaq; quibus ab eo imbuti fuissent. Erant tunc in eius ludo boni multi, sed præcipui duo, Theophrastus & Menedemus: ingenio ij atq; doctrinis ceteros præstabant. Alter ex insula Lesbo fuit, Menedemus autem Rhodo. Aristoteles respondit, facturum esse quod uellent, cum id sibi foret tempestiuum. Postea breui tempore cum idem illi qui de magistro destinando petierāt, præsentēs essent, uinum (ait) quod tum biberet, non esse id ex uoletudine sua, sed insalubre esse atq; asperum: ac propterea quæri debere exoticum, uel Rhodium aliquod uel Lesbium. Id sibi utrunq; ut curarent, petiuit: usumq; eo dixit, quod sese magis iuuisset. Eunt, curant, inueniūt, adferūt. Tum Aristoteles Rhodium petit, degustat. Firmum (inquit) hercle uinum & iucundum. Petiit mox Lesbium: quo item degustato, utrunq; inquit, oppido bonum. Sed ἡ δ' οὐκ ὁ λόγος. Id ubi dixit, nemini fuit dubium, quin lepide simul & uerecunde, successorem illa uoce sibi, nō uinum delegisset. Is erat ē Lesbo Theophrastus, homo suauitate insigni linguæ pariter atq; uitæ. Itaq; nō diu post Aristotele uita defuncto, ad Theophrastum omnes concesserunt.

Theophrast.
Menedemus.

Vinum Rhodum.
Vinum Lesbium.

Aristotelis
uerecundia in
successore eligendo.

Quid ueteres latini dixerunt, quas Greci προσηγορία appellat. Et item quod uocabulum barbarisimi non usurpauerint, neq; Romani antiquiores, neq; Attici. Caput .VI.

L ij

Comitium ex
quatuor con-
stat.Sermones con-
uiuales.

Bellaria.

Tragemata.

Labeonis li-
bertas.

est turbulenta. Et Romæ quidem constat, sed & Athenis. Nusquam aut plures cubabant. Ipsum deinde conuiuium constat, inquit, ex rebus quatuor, & tū denique oībus suis numeris absolutū est, si belli hominū collecti sunt, si lectus locus, si tps lectum, si apparatus non neglectus. Nec loquaces aut, inquit, cōuiuas, nec mutos legere oportet: ga eloquentia in foro & apud subsellia, silentiū uero nō in conuiuio, sed in cubiculo eē debet. Sermones igit id tps habendos censet, non super rebus anxiis, aut tortuosis, sed iucundos atq inuitabiles, & cū quadam illecebra & uoluptate utiles, ex qbus ingenium nostrū uenustius fiat & amoenius. Qd pfecto, inquit, eueniet, si de id genus rebus ad cōmunē uitæ usum pertinentibus cōfabulemur, de qbus in foro, atq in negotiis agendis loqui non est otii. Dominū aut, inquit, conuiuii esse oportet nō tam lautū, q sine foridibus. Et in conuiuio legi nō oīa debent, sed ea potissimū quæ simul sint βιωφιλή, & delectent. Neq nō de secundis quoq mēsis, cuiusmodi esse eas oporteat, pcepit. His em uerbis uti: Bellaria, inquit, ea maxie sunt mellita, quæ mellita nō sunt. μέλιμασπρ em cū μέλι, societas infida. Qd Varro in hoc loco dixit bellaria, nequis fortē in ista uoce hæreat, significat id uocabulū omne mēsa sedæ genus. Nam quæ τραγῳμῳα Græci aut μέλιμασπρ dixerunt, ea ueteres nostri bellaria appellauerūt. Vina quoque dulciora, est inuenire in comediis antiquioribus hoc nomine appellata, dictaq esse ea Liberi bellaria.

Tribunos plebis prehensionem habere, uocationem non habere. Caput .XII.

IN quadam epistola Attei Capitonis scriptum legimus, Labeonem Antistium, legum atq morum po. Ro. iurisq ciuilis doctum apprime fuisse. Sed agitabat, inquit, hominem libertas quædam nimia atq uecors, usque eo, ut D. Augusto iam principi, & remp. obtinente, ratum tamen pensumq nihil haberet, nisi quod iustū sanctūmque esse in Romanis antiquitatibus legisset. Ac deinde narrat, quid idem Labeo per uiatorem a trib. plebis uocatus, responderit: Cum a muliere, inquit, quadam tribuni ple. aduersum eum aditū, Gellianum ad eū misissent ut ueniret, & mulieri responderet, iussit eum qui missus erat, redire, & tribunis dicere, ius eos non habere, neq se neq alium quenquam in causa uocandi: cum moribus maiorū trib. pleb. prehensionem haberent, uocationem non haberent. Posse igitur eos uenire, & prehendi se iubere, sed uocandi absentem ius non habere. Cum hoc in ea Capitonis epistola sublegissemus, id ipsum postea in M. Varronis reg. humanarum uno & uicesimo libro, enarratius scriptum inuenimus, uerbaq ipsa super ea re Varronis ascriptimus: In magistratu, inquit, habent alii uocationem, alii prehensionem, alii neutrum. Vocationem, ut COSS. & ceteri qui habent imperium: Prehensionē, ut trib. pleb. & alii, qui habent uiatorem: Neq uocationem, neq prehensionem, ut quæsto. & ceteri, qui neq licitorem habēt, neq uiatorem. Qui uocationem habent, iidem prehendere, tenere, abducere possunt: & hæc omnia, si ue adsunt quos uocant, siue acciri iusserunt. Tribuni ple. uocationē habent nullā. Neq minus multi imperiti, perinde atq haberēt, ea sunt usi. Nam quidā non modo priuati, sed etiam COS. in rostra uocari iusserunt. Ego triumuir uocatus a portio trib. ple. non iui, autoribus principibus: & uetus ius tenui. Item tribunus cū essem, uocari neminē iussi, neq uocatum a collega parēre inuitum. Huius ego iuris, quod M. Varro tradit, Labeonem arbitror, uana tunc fidutiā, cum priuatus esset, uocatum a trib. non isse. Quæ (malū) aut ratio fuit, uocantibus nolle obsequi, qd cōfiteare ius habere prehēdēdie. Nam qui iure prehendi, is etiā in uincula duci potest. Sed quærētibus nobis quam ob causam trib. qui haberent summam coercendi potestatem, ius uocandi nō habuerint, illud occurrit quod tribuni ple. antiquitus creati uidentur non iure dicundo, nec causis querelisq de absentibus noscendis, sed intercessionibus faciendis quibus præsentes fuissent, ut iniuria, quæ coram fieret, arceretur. Ac propterea ius ad se uocandi ademptū, quoniam ut uim fieri uetarent, assiduitate eorum & præsentium oculis opus erat.

Quod in libris humanarum M. Varronis scriptum est, ediles & quæstores populi Romani in ius a priuato ad prætorem uocari posse. Caput .XIII.

CVm ex angulis secretisq librorum ac magistrorū, in mediū iam hominū & in lucē fori prodissē, quæsitū esse memini, in plerisq Romæ stationibus ius publice docentiū aut respondentiu, an quæst. po. Ro. ad præto. in ius uocari posset. Id aut non ex otiosa quæstione agitabatur, sed usus forte natæ rei ita erat, ut uocandus esset in ius quæst. Non pauci igitur existimabant, ius uocationis in eum prætori non esse, qm magistratus po. Ro. proculdubio esset. Et neq uocari, neq, si uenire nollet, capi atq prehendi, salua ipsius magistratus maiestate, posset. Sed ego qui tum assiduus in libris M. Varronis fui, cum hoc quæri dubitariq aduertissem, protuli unum & uicesimum reg. humanarum, in quo ita scriptū fuit: Qui potestate neq uocationis populi uiritim habent, neq prehensionis, eos magistratus a priuato in ius quoq uocari est potestas. M. Leuinius ædilis curulis a priuato ad prætorē in ius est eductus. Nūc stipati seruis publicis non modo prehendi non possunt, sed etiam ultrò summouent populum. Hoc Varro in ea libri parte de ædilibus. Supra autem in eodem libro, quæsto. ne que uocationem habere, neq prehensionem dicit. Vtraq igitur libri parte recitata, in Varronis omnes sententiam concesserunt, quæstorq in ius ad prætorem uocatus est.

Verba ex libro Messalæ auguris, quibus docet qui sint minores magistratus, & consulem prætorēq collegas esse, & quædam alia de auspicijs. Caput .XIII.

Pomœrium quid esset, augures po. Ro. qui libros de auspicijs scripserunt, istius modi sententia definierunt: Pomœrium est locus intra agrum effatum, per totius urbis circuitum ponē muros, regionibus certis determinatus, qui facit finē urbani auspicii. Antiquissimum aut pomœriū quod a Romulo institutum est, Palatini montis radicibus terminabat. Sed id pomœrium pro incrementis reip. aliquoties prolatum est, & multos editosque colles circumplexum est. Habebat autem ius proferendi pomœrii, qui populū Ro. agro de hostibus capto auxerat. Propterea quæsitum est, ac nunc etiam in quæstione est, quam ob causam ex septem urbis montibus, cum ceteri sex intra pomœrium sint, Auentinus solus, quæ pars non longinqua nec infrequens est, extra pomœrium sit. Neq id Ser. Tullius rex, neq Sylla, qui proferendi pomœrii titulum quæsiuit, neq postea D. Iulius, cum pomœrium proferret, intra effatos urbis fines incluserint. Huius rei Messala aliquot causas uideri scripsit. Sed præter eas omnes ipse unam probat, quod in eo monte Remus urbis cōdendæ gratia auspicauerit, auesq irritas habuerit, superatusque in auspicio a Romulo sit. Idcirco, inquit, omnes qui pomœrium protulerunt, montem istum excluderunt, quasi auius obscenis ominosum. Sed de Auentino monte prætermittendum non putauī, quod non pridē ego in Elidis grammatici ueteris cōmentario offendi, in quo scriptum erat, Auentinū antea, sicuti dixerimus, extra pomœrium exclusum: post autem D. Claudio, receptū & intra pomœrii fines obseruatū. In edicto COSS. quo edicunt, quis dies comitiis centuriatis futurus sit, scribitur: Ex uetere forma perpetua nequis magistratus minor de cœlo seruasse uelit. Quæri igitur solet, qui sint magistratus minores. Super hac re meis uerbis nil opus fuit, quoniam liber Marci Messalæ auguris de auspicijs primus, cum hæc scriberemus, forte adfuit, propterea ex eo libro uerba ipsius Messalæ subscripsimus: Patritiorum auspicia in duas sunt potestates diuisa: Maxima sunt consulum, prætorum, censorum. Neque tamen eorum omnium inter se eadem, aut eiusdem potestatis, ideo & collegæ non sunt censes consuli, aut prætoris: prætores consuli sunt. Ideo neq consules aut prætores censorib. neq censes consilib. aut prætorib. turbant, aut retinēt auspicia. At censes inter se, rursus prætores consulesq inter se, & uitiāt & obtinent. Prætor & si collega consulis est, neque prætorem neq consulem iure rogare potest, ut quidem nos a superioribus accepimus, aut ante hæc tempora seruatum est. Et ut in cōmentario XIII. C. Tuditani patet, quia imperium minus prætor, maius habet consul: & a minore imperio maius, aut a maiore collega rogare iure non potest. Nos his tps prætores prætorē creante ueterum auctoritatem sumus secuti, neque his comitiis in auspicio fuimus, Censes æque non eodem rogantur auspicio atq consules & prætores. Reliquo

Pomœrium.

Auentinus
mons.Magistratus
maiores.

rum magistratuum minora sunt auspicia. Ideo illi minores, hi maiores magistratus appellatur. Minoribus creandis magistratibus, tributis, comitiis magistratus, sed iustis us curiata datur lege. Maiores centuriatis comitiis fiunt. Ex his omnibus uerbis Messalæ manifestum fit, & qui sint magistratus minores, & quamobrem minores appellentur. Sed & collegam esse PRAET. COS. docet, quod eodem auspicio creantur. Maiora autem dicuntur auspicia habere, quia eorum auspicia magis rata sunt, quam aliorum.

Item uerba eiusdem Messalæ differentis, aliud esse ad populum loqui, aliud cum populo agere, & qui magistratus à quibus auocent comitiatum. Eiusdem capituli. XIII. portio.

Idem Messala in eodem libro de minoribus magistratibus ita scribit: COS. ab omnibus magistratibus, & comitiatum, & concionem auocare potest. Praetor & comitiatum & concionem usquequaque auocare potest, nisi à COS. Minores magistratus nusquam, nec comitiatum nec concionem auocare possunt. Ea re, qui eorum primus uocat ad comitiatum, is recte agit, quia bifariam cum populo agi non potest. Nec auocare alius alii posset, si concionem habere uolunt, uti ne cum populo agant, quamuis multi magistratus simul concionem habere possunt. Ex his uerbis Messalæ manifestum est, aliud esse cum populo agere, aliud concionem habere. Nam cum populo agere est rogare quod populum, quod suffragiis suis aut iubeat, aut uetet. Concionem autem habere, est uerba facere ad populum sine ulla rogatione.

Humanitatem non id significare quod uulgo putat: sed eo uocabulo qui synceriter locuti sunt, magis proprie esse usos. Caput. XV.

Qui uerba latina fecerunt quicquid iis probe usi sunt, humanitatem non id esse uoluerunt quod uulgo existimat, quodque à Græcis φιλοανθρωπία dicitur, & significat dexteritatem quandam beneuolentiamque erga omnes homines promiscuam. Sed humanitatem appellauerunt id propemodum, quod Græci παρθερία uocant, nos eruditionem institutionemque in bonas artes dicimus: quas qui synceriter cupiunt appetuntque, ii sunt uel maxime humanissimi. Huius enim scientiæ cura & disciplina, ex uniuersis animantibus uni homini data est, ideoque humanitas appellata est. Sic igitur eo uerbo ueteres esse usos, & cum primis M. Varronem, Marcumque Tullium, omnes ferme libri declarant. Quamobrem satis habui interim exemplum proponere. Itaque uerba posui Varronis, è libro rerum humanarum primo, cuius principium hoc est: Praxiteles qui propter artificium egregium, nemini est paulum modo humaniori ignotus. Humaniori, inquit, non ita ut uulgo dicitur, facili & tractabili & beneuolo, tametsi rudis literarum sit (hoc enim cum sententia nequaquam conuenit) sed eruditiori doctiorique qui Praxitelem, quid fuerit, et ex libris, & ex historia cognouerit.

Quid apud Marcum Catonem significant uerba hæc, inter os atque offam. Caput. XVI.

ORatio est M. Catonis Censorii de ædilitio uitio creatis: ex ea oratione uerba hæc sunt: Nunc ita aiunt, in segetibus & in herbis bona frumenta esse. Nolite ibi nimiam spem habere. Sæpe audiui, inter os atque offam multa interuenire posse. Verum inter offam atque herbam, ibi uero longum interuallum est. Eurutius Clarus, qui præfectus urbi, & bis consul fuit, uir morum literarumque ueterum studiosissimus, ad Sulpitium Apollinarē scripsit, hominem memoriæ nostræ doctissimū, querere sese et petere ut sibi rescriberet, quamnam esset eorum uerborum sententia. Tum Apollinaris nobis presentibus (nam id temporis ego adolescens Romæ sectabar eum discendi gratia) rescripsit Claro, ut uiro erudito, breuissime: Vetus esse prouerbiū, inter os & offam idem significans, quod græcus ille παροιμιώδης uersus:

πολλὰ μετὰ πέλινον, καὶ χεῖλες ἀνέρεος

Platonem tribuere Euripidi Sophoclis uersum. Et inueniri uersum uerbis iisdem aut paucis syllabis immutatis, apud diuersos poetas, temporibus uarijs natos. Caput. XVII.

Versus est notæ uenustatis senarius: Εὐμὴν Πλάτωνος ἐν Θεατρῷ Εὐριπίδου εἶπε: quod quidē nos admo-

dum miramur. Nam scriptum eum legimus in tragœdia Sophoclis, quæ inscripta est αἶας ὁ λόκρεος. Prior autem natus fuit Sophocles quam Euripides. Sed etiam ille uersus non minus notus,

γέρον γέροντα παλαιὰ γέροντα ἔγω,

et in tragœdia Sophoclis scriptus est, cui titulus est αἰολοκλήτης, & in Bacchis Euripidis id quoque animaduertimus apud Aeschylum, ἐν τῷ πυρφόρῳ προμύθεα, et apud Euripidem in tragœdia quæ inscripta est ἰνώ, eundem esse uersum absque paucis syllabis:

Aeschylus sic:

σὺ γὰρ περὶ ὅσον δὲ, καὶ λέγοντα παλαιὰ.

Euripides ita:

σὺ γὰρ περὶ ὅσον δὲ, καὶ λέγοντα ἀσφαλῆς.

Fuit autem Aeschylus non breui antiquior.

De genere atque nominibus familie Portia.

Caput

XVIII.

Cum in domus Tiberianæ bibliotheca federemus ego & Apollinaris Sulpitius, & quidā alij mihi aut illi familiares, prolatus forte liber est, ita inscriptus, M. Catonis nepos. Tum quæri coeptum est, quisnam is fuisset M. Cato nepos. Atque ibi adolescens quispiam (quod ex eius sermonibus coniectare potui) non abhorrens à literis: Hic (inquit) est M. Cato, non cognomēto Nepos, sed M. Catonis Censorij ex filio nepos, qui pater fuit M. Catonis prætorij uiri, qui bello ciuili Vtica necē sibi gladio manu sua consciuit: de cuius uita liber est M. Ciceronis, qui inscribitur laus M. Catonis, quem in eodem libro idem Cicero pronepotē fuisse dicit M. Catonis Censorij. Eius igitur quem Cicero laudauit, pater hic fuit M. Cato: cuius orationes feruntur inscriptæ M. Catonis Nepotis. Tum Apollinaris (ut mos eius in reprehendendo fuit) placide admodū leniterque: Laudo, inquit, te mi fili, quod in tantula ætate etiam si hunc M. Catonem, de quo nunc quæritur, quis fuerit ignoras, auditiuncula tamen quadam de Catonis familia aspersus es. Non unus autem, sed complures M. illius Catonis Censorij nepotes fuerunt geniti, non eodem patre. Duos enim M. ille Cato, qui & orator & censor fuit, filios habuit, & matribus diuersos, & ætatibus longe dispares. Nam iam adolescente altero matre eius amissa, ipse quoque iam multum senex, Salonij clientis sui filiam uirginem duxit in matrimonium. Ex qua natus est ei M. Cato Salonianus: hoc enim illi cognomentum fuit, à Salonio patre matris datum. Ex maiore autem Catonis filio, qui prætor designatus patre uiuo mortuus est, & egregios de iuris disciplina libros reliquit, nascitur hic, de quo quæritur, M. Cato M. filius M. nepos. Is satis uehemens orator fuit, multasque orationes ad exemplum aui scriptas reliquit, & consul cum Q. Martio Rege fuit. Inque eo consulatu in Africam profectus, in ea prouincia mortem obiit. Sed is, non ita ut dixisti, M. Catonis prætorij uiri, qui se Vtica occidit, & quem Cicero laudauit, pater fuit. Nec quia hic nepos Catonis Censorij, ille autem pronepos fuit, propterea necessum est patrem hunc ei fuisse. Hic enim nepos, cuius hæc modo prolata oratio est, filium quidem maiorem Catonem habuit, sed non eum qui Vtica periit, sed qui cum ædilis curulis & prætor fuisset in Galliam Narbonensem profectus, ibi uita functus est. Ex altero autem uiro Censorij filio longe natu minore, quem Salonianum esse appellatum dixi, duo nati sunt, L. Cato, & M. Cato. Is M. Cato tribunus plebis fuit, & præturam petens mortem obiit, exque eo natus est Marcus Cato prætorius, qui se bello ciuili Vtica interemit: de cuius uita laudibusque cum M. Tullius scriberet, pronepotem eum Catonis Censorij dixit fuisse. Videtis igitur hanc partem familiaris, quæ ex minore Catonis filio progenita est, non solū generis ipsius tramitibus, sed temporum quoque spatio differre. Nam quia ille Salonianus in extrema patris ætate, sicuti dixi, natus fuit, prognati quoque ab eo aliquanto posteriores fuerunt, quam qui à maiore fratre eius geniti erant. Hanc quoque temporum differentiam facile animaduertetis ex hac ipsa oratione cum eam legeris: Hæc Sulpitius Apollinaris nobis audientibus dixit, quæ postea ita esse uti dixerat, cognouimus, cum & laudationes funebres,

Agere cum populo. Concionem habere.

Humanitas.

Humanior.

M. Cato nepos.

Portia seu Catonum familia.

Cato Salonianus.

librum commentariorum de familia Portia legeremus.

Quod à scriptoribus elegantissimis maior ratio habita sit sonitus uocis atq; uerborum iucundioris, quæ à Græcis εὐφωνία dicitur, quam regulæ disciplina quæ à grammaticis reperta est. Caput .XIX.

Accusatiue
tertiæ inflexi-
onis uariæ
fines.

Vrbis.

Vrbes.

Turrim.
Securim,

Tris.

Hæc finis.

Quæ finem.

Rectos cu-
pressos.

Aere fulua.

Fretu.

Peccatu.

Interrogatus est Probus Valerius, quod ex familiari eius quondam cōperi, has ne urbis, an has urbes, & hanc turrem, an hanc turrim dici oporteret. Si aut uersum (inquit) pangis, aut orationem solutam struis, atq; ea uerba dicenda sunt, non finitones illas prærancidas, neq; fecutinas grammaticas spectaueris, sed aurē tuam interroga: quid loco conueniat dicere, quod illa suaserit, id profecto erit rectissimum. Tum is qui quæsierat, quonam modo, inquit, uis aurem meam interrogem? Et Probū ait respondisse, quo suam Vergilius percontatus est, qui diuersis in locis, urbes & urbis dixit, arbitrio cōsilioq; usus auris. Nam in primo Georgicōn, quem ego (inquit) librū manu ipsius collectum legi, urbis, per i literam scripsit. Verba uersibus eius hæc sunt:

Vrbis ne inuifere Cæsar,

Terrarumq; uelis curam

Verte enim, & muta ut urbes dicas, insipidius nescio quid facies & pinguius. Contrā, in tertio Aeneidos, urbes, per e literam dixit:

Centum urbes habitant magnas,

Hic item muta, ut urbis dicas, nimis exilis uox erit & exanguis. Tanta quippe iuncturæ differentia est in cōsonantia uocum proximarum. Præterea idem Vergilius turrim dixit non turrem, & securim non securem:

Turrim in præcipiti stantem.

Et,

Incertam excussit ceruice securim.

Quæ sunt (opinor) iucundioris gracilitatis, quàm si suo utrunque loco per e literam dicas. At ille qui interrogauerat, rudis profecto & aure agresti homo: Cur (inquit) alio ud alio in loco doctius rectiusq; esse dicas, nō fane intelligo. Tum Probus iam commotior: Noli (inquit) igitur laborare, utrum istorum debeas dicere, urbis, an urbes. Nam cum id genus sis quod uideo, ut sine iactura tui pecces, nihil perdes utrum dixeris. His tum uerbis Probus & hac fini hominem dimisit, ut mos eius fuit erga indociles propè iuclementer. Nos autem aliud quoque postea consimiliter à Vergilio duplici modo scriptum inuenimus. Nam tres & tris posuit eodē in loco, ea iudicij subtilitate, ut si aliter dixeris mutauerisq; & aliquid tamen auris habeas, sentias suauitatem sonitus diuidere. Versus ex decimo hi sunt:

Tres quoq; Threicios boreæ de gente suprema,

Et tris, quos Idas pater, & patria Ismara mittit.

Tres hic, tris illic, utrunque pensiculate modulataq; reperies suo quidq; in loco sonare aptissime. Sed in illo quoq; itidem Vergilij uersu,

Hæc finis Priami fatorum,

simul ut & hic finis dicas, durum atq; absolum erit, respuentq; aures quod mutaueris: sicut illud contrā eiusdem Vergilij insuauius facias, si mutes:

Quem das finem rex magne laborum?

Nam si ita dicas, quam das finem, iniucundum nescio quo pacto & laxiorē uocis sonū feceris. Ennius itē rectos cupressos dixit, contra receptum uocabuli genus hoc uersu:

Capitibus nutantis pinos, rectosq; cupressos.

Firmior ei credo & uiridior sonus esse uocis uisus est, rectos dicere cupressos, quàm rectas. Contrā uero idem Ennius in annali duodeuicesimo, aere fulua dicit, non fuluor: non ob id solum, quod Homerus αἰερα βαδίζων dicit, sed quod hic sonus (opinor) uocalior est uisus & amcenior. Sicuti etiam Mar. Ciceroni mollius teretiusq; uisum est in quinta in Verrem, fretu scribere quàm freto: Perangusto (inquit) fretu diuisa. Erat em crassius uastius que, perangusto freto dicere. Itidem in secunda simili usus modula-

mine: Manifesto peccatu, inquit, non peccato. Hoc enim scriptum in uno atque in altero antiquissimæ fidei libro Tyroniano reperi, Verba sunt Ciceronis hæc: Nemo ita ui-

uebat, ut nulla eius uitæ pars, summæ turpitudinis esset expers, nemo ita in manifesto peccatu tenebatur, ut cum impudens fuisset in facto, tum impudentior uideretur si negaret. Huius autem uocis cum elegantior hoc in loco sonus, & tum ratio certa & probata est. Hic enim peccatus, quasi peccatio, recte latineq; dicitur. Sicut hic incestus, nō qui admisit, sed quod admissum est: & hic tributus, quod tributum nos dicimus, à plerisq; Incestu. uetere dicta sunt. Hic quoq; allegatus, & hic arbitratus, pro allegatione, proq; arbitratu. Quia ratione seruata, arbitrato, & allegatu meo dicimus. Sic igit in manifesto peccatu dixit, ut in manifesto incestu ueteres dixerunt. Non quia latinum esset peccato dicere, sed quia in loco isto positum subtilius ad aurem molliusq; est. Lucretius æque auribus inseruiens, funem sceminino genere appellauit in hisce uersibus:

Nunc (ut opinor) enim mortalia secla superne

Aurea de cœlo demisit funis in arua,

Cum dicere usitatus, manente numero posset,

Aureus è cœlo demisit funis in arua.

Sacerdotes quoq; scēminas M. Cicero antistitas dicit, nō secundum grammaticam legem antistites. Nam cum insolentias uerborum à ueteribus dictorum plerumq; respueret, huius tamen uerbi in ea parte sonitu delectatus, sacerdotes (inquit) Cereris atq; illius fanī antistitæ. Vsq; adeo in quibusdam neq; rationem uerbi, neq; consuetudinem sed solam aurem secuti sunt, suis uerba modulis pensitantem. Quod qui non sentiunt, (inquit idē ipse M. Cicero, cum de numerosa & apta oratione disserteret) quas aureis habeant, aut quid in his hominis simile sit, nescio. Illud uero cum primis apud Romanos ueteres grammatici annotauerunt, quod cum dixisset quodam in loco καλοῖον τε ψῆφος τε, alio in loco non ψῆφος, sed ψῆφον dixit,

ψῆφον δ' ὡς τε ψῆφον νέφθ' ἐρχετο ἢ καλοῖον,

secutus non communem, sed propriam in quocunq; uocis situ iucunditatem. Nam si alterum in alterius loco ponas, utrunque feceris sonitu insuaue.

Verba Titi Castritij rhetoris ad discipulos adolescentes de uestitu atq; calciatu non decoro.

Caput

20

.XXI

Titus Castritius rhetoricæ disciplinæ doctor, qui habuit Romæ locum principem declamandi & docēdi, summa uir autoritate grauitateq; & à diuo Adriano ob mores atq; literas spectatus, cum me præsentem (usus sum enim eo magistro) discipulos quosdam suos senatores uidisset, die feriato tunicis & lacernis indutos, & gallicis calciatos, Equidem (inquit) maluissem uos togatos esse. Pigritum est cinctos saltem esse & penulatos. Sed si hic uester huiuscemodi uestitus de multo iam usu ignoscibilis est, soleatos tamen uos populi Romani senatores, per urbis uias ingredi nequaquam decorum est: non hercle uobis minus quàm illi tum fuit, cui hoc M. Tullius pro turpi crimine obiecit. Hæc me audiēte, Castritius & quædam alia ad eam rem conducentia, romane & seuerè dixit. Pleriq; autem ex his qui audierant, requirēbant cur soleatos dixisset, qui gallicas, non soleas haberent? Sed Castritius profecto scite atq; incorrupte locutus est. Omnia enim fermè id genus, quibus plantarū calces tantum infime teguntur, cætera propè nuda, & teretibus habenis iuncta sunt, soleas dixerunt: nonnunq; uoce græca crepidulas. Gallicas autem uerbum esse opinor noui, non diu ante aratē M. Ciceronis usurpari cœptū. Itaq; ab eo ipso positum est in secūda Antonianarum: Cum gallicis (inquit) & lacerna cucurristi. Neque in ea significatione id apud quenquam alium scriptum lego, grauioris duntaxat autoritatis scriptorem, sed (ut dixi) crepidas & crepidulas prima syllaba correpta, id genus calciamentum appellauerunt, quod Græci κρηπίδας uocant: eiusq; calciamenti sutores crepidarios dixerūt. Sempronius Asellio in libro rerum gestarum quartodecimo: Crepidarium (inquit) cultellum rogauit à crepidario sutore.

Comprecationes quæ ritu Romano fiunt dijs, expositæ sunt in libris sacerdotum, inter quas Marti Nerienem tribuunt, & quid Nerienē seu Nerio nomen importet.

Caput

.XXII

21

Funis aurea.

Antistitæ.

Castritius.

Pigritum est.

Soleæ quid.

Crepidulæ.

Crepidarij.

Comprecati
ones deor.

Comprecationes deorum immortalium, quæ ritu Romano dijs fiunt, expostæ sunt in libris sacerdotum populi Ro. & in plerisque antiquis orationibus. In his scriptum est, Laciam Saturni, Salaciam Neptuni, Horam Quirini, Iurites Quiritij, Maiam Volcani, Nerien Iunonis, Molas Martis, Nerienem quoque Martis. Ex quibus id quod postremum posui, sic plerisque dicere audio, ut primam in eo syllabam producant, quo Græci modo dicunt *νηριος*, maris deas. Sed qui probe locuti sunt, primam correptam dixerunt, tertiam prodixerunt. Est enim rectus casus uocabuli, sicut in libris ueteris scriptum est, Nerio: quanquam M. Varro in satyra Menippea, quæ inscribitur *νηριος* uel *νηριος*, non Nerio, sed Nerienes uocatiue dicit in his uersibus:

Theanna, & Peranna, Pranda, Celato, Pales,
Nerienes, Minerua, Fortuna, ac Ceres.

Nerio. Ex quo nominandi quoque casum eundem fieri necessum est. Sed Nerio à ueteribus sic declinatur quasi Anio. Nam perinde ut Anienem, sic Nerienem dixerunt, tertia syllaba producta. Id autem, siue Nerio, siue Nerienes est, Sabinum uerbum est, eoque significatur uirtus & fortitudo. Itaque ex Claudij quos à Sabinis oriundos accepimus, qui erat egregia atque præstati fortitudine, Nero appellatus est. Sed id Sabini à Græcis accepisse uidentur, qui uincula & firmamenta membrorum uerba dicunt: unde nos quoque latine neruos appellamus. Nerio igitur, Martis uis & potentia, & maiestas quædam esse Martis demonstratur. Plautus autem in Truculento, coniugem esse Nerienem Martis dicit, atque id sub persona militis in hoc uersu:

Mars peregre adueniens salutat Nerienem uxorem suam.

Cn. Gellius
scriptor.
Herfilia pre
catio.Nerio Mart
tis uxor.
Licinius Im
brix.

Super ea re audiui non incelebrem hominem dicere, nimis comice Plautum imperito & incondito militi falsam nouamque opinionem tribuisse, ut Nerienem coniugem esse Martis putaret. Sed id perire magis quam comice dictum intelliget, qui leget Cn. Gellij annalem tertium, in quo scriptum est, Herfiliam, cum apud T. Tatium uerba faceret, pacemque oraret, ita precatam esse: Neria Martis, te obsecro pacem dare, ut liceat nuptiis propriis & prosperis uti, quod de tui coniugis consilio contigit, uti nos itidem intergras raperent, unde liberos sibi & suis posteris patriæ pararent. De tui (inquit) coniugis consilio, Martem scilicet significans: per quod apparet non esse id poetice à Plauto dictum, sed eam quoque traditionem fuisse, ut Nerio à quibusdam uxor esse Martis diceretur. Inibi autem animaduertendum est, quod Gellius Neria dicit per a literam, non Nerio, neque Nerienes. Præter Plautum etiam, præterque Gellium, Licinius Imbrix uetus comædiarum scriptor in fabula, quæ Neæra inscripta est, ita scripsit:

Nolo ego Nearam te uocent, sed Nerienem,
Cum quidem Marti es in connubium data.

Ita autem senarij numerus huiusce uersus habet, ut tertia in eo nomine syllaba, contra quod supra dictum est, corripienda sit. Cuius sonitus quanta apud ueteres indifferetia sit, notius est quam ut plura in id uerba sumenda sint. Ennius autem in I. annali in hoc uersu: Nerienem Mauortis.

Et hercle, nisi quod minime solet, numerum seruauit, primam syllabam intendit, tertiam corripit. Ac ne id quidem prætermittendum puto, cuiusmodi est quod in commentario quodam Seruii Claudij scriptum inueni, Nerio dictum quasi neirio, hoc est sine ira, & cum placiditate: ut eo nomine mitem tranquillūque fieri Martem precemur. Ne enim particula, ut apud Græcos, ita plerumque in latina quoque lingua, priuatiua est.

M. Catonis consularis & censorij pulcherrima exprobratio contra philosophantes nomine & nomine. Cap. XXXIII. 22

Vasum.

Egeo multa.

Marcus Cato consularis & censorius, publicis iam priuatisque opulentus rebus, uillas suas inexcultas & rudes, ne tectorio quidem prælitas fuisse dicit, ad annum usque ætatis suæ septuagesimum, atque ibi postea his uerbis utitur: Neque mihi (inquit) ædificatio, neque uasum, neque uestimentum ullum est in manu pretiosum, neque pretiosus seruus, neque ancilla. Si quid est (inquit) quo utar, uxor: si non est, Egeo multa, ego sum, cuique per me uti atque frui licet. Tum deinde addit, uitio uertunt, quia multa

egeo. At ego illis, quia nequeunt egere. Hæc mera ueritas Tusculani hominis, egere se multis rebus, & nihil tamen cupere dicentis, plus hercle commouet ad exhortandam parsimoniam, sustinendamque inopiam, quam græcæ istorum præstigiæ philosophari sese dicentium, umbrasque uerborum inanes fingentium, qui se nihil habere & nihil tamen egere, ac nihil cupere dicunt, cum & habendo & egendo & cupiendo ardeant.

Quæsitum tractatumque quid sint manubiæ, atque inibi dicta quædam de ratione utendi uerbis pluribus idem significantibus. Caput 23. XXXIII.

In fastigijs fori Traiani simulacra sunt sita circumdique inaurata, equorum atque signorum militarium: subscriptumque est, ex manubijs. Quærebat Phauorinus, cum in area fori ambularet, & amicum suum COS. opperiret, causas pro tribunali cognoscens, nosque tunc eum sectaremur, quærebat inquam, quid nobis uideretur significare proprie manubiarum illa inscriptio. Tum quispiam, qui cum eo erat, homo in studijs doctrinæ multi atque celebrati nominis: Ex manubijs, inquit, significat ex præda. Manubiæ enim dicuntur præda, quæ manu capta est. Etiam si, inquit Phauorinus, opera mihi princeps, & propè omnis in literis disciplinisque græcis sumpta est, non usque eo tamen in frequens sum uocum latinarum, quas subcisiuo atque tumultuario studio colo, ut hanc ignorem interpretationem uulgariam, quod esse dicant manubiæ præda: Sed quæro an M. Tullius uerborum homo diligentissimus, in oratione quæ dixit de lege agraria Calendis Ianuarij contra Rullum, inani & illepidæ geminatione iunxerit manubias & prædam, si duo hæc uerba idem significant, neque ulla re aliqua dissident. Atque (ut erat Phauorinus egregia quadam uel diuina memoria) uerba ipsa M. Tullij statim dixit. Ea nos ascribimus hic: Prædam, manubias, sectionem, castra denique Cn. Pompeij sedente imperatore decemuirum uendent. Et infra itidem duo hæc simul iunctim posita dixit: Ex præda, ex manubijs, ex auro coronario. Ac deinde ad eum conuertit, qui manubias esse prædam dixerat: Et uidetur ne tibi, inquit, utroque in loco M. Cicero duobus uerbis idem, sicuti tu putas, significantibus, inepte & frigide esse usus: ac tali ioco dignus, quali apud Aristophanem facerissimum comicorum Euripides Aeschylum insectatus est, cum ait:

Νῆς ταυτῶν ἡμῖν ἔπειρ ὁ σοφὸς ἀρχυλῶς,
ἦ καὶ γὰρ εἰς γῆρ φησὶ, καὶ κατέρχουσα.
ἦ καὶ δὲ ταυτῶν ὅτι τῶ κατέρχουσα.
οὐ γὰρ δὴ ὥσπερ εἰς εἰς εἰποι γείτονι.
ἀλλ' ὅσον σὺ μάκρ' εἶ, εἰ δὲ βόλα, καὶ δ' ὅσον.

Nequaquam uero, inquit ille, talia uidentur, quale est *μάκρ' εἶ καὶ δ' ὅσον*, quæ à poetis uel oratoribus Græcis nostrisque, celebrandæ & ornandæ rei gratia, duobus eadem pluribus uel nominibus frequentantur. Quid igitur, inquit Phauorinus, ualet hæc repetitio instaurationis eiusdem rei sub alio nomine, in manubijs & in præda? Num ornat, ut alioqui solet, orationem? Num eam modulationem aptioremque reddit? Num ornandi uel exprobrandi criminis causa, exaggerationem aliquam speciosam facit? sicuti in libro eiusdem M. Tullij, qui de constituendo accusatore est, una eademque res pluribus uerbis uehementer atque atrociter dicit: Sicilia tota, si una uoce loqueretur, hoc diceret: Quod auri, quod argenti, quod ornamentorum in meis urbibus, sedibus, delubris fuit. Nam cum urbes totas semel dixisset, sedes, delubraque addidit, quæ sunt ipsa quoque in urbibus. Item in eodem libro simili modo: Siciliam, inquit, prouinciā C. Verres, per triennium depopulatus esse, Siculorum ciuitates uastasse, domos exinanisse, fana spoliasse dicitur. Ecquid uidetur, cum Siciliam prouinciā dixerit, atque etiam insuper ciuitates addiderit, domos etiam & fana, quæ infra posuit, comprehendisset, uerba hæc item multa atque uaria depopulatus esse, uastasse, exinanisse, spoliasse, nonne unam & eandem uim in sese habent? Sanè: sed quia cum dignitate orationis, & cum graui uerborum copia dicuntur, quanquam eadem fere sint, & ex una sententia cooriantur, plura tamen esse existimant, quoniam & aures & animi sæpius feriunt. Hoc ornatus genus, in crimine uno uocibus multis atque seuis extruendo, ille iam tunc M. Cato antiquissimum in orationibus suis ce-

M

lebrauit: Sicuti in illa, quæ inscripta est, de decē hoībus, cum Thermum accusauit, qđ decem liberos hoīes eodem tempore interfecisset, hīscē uerbis eandem rem omnibus significantibus, usus est: quæ quoniam sunt eloquentiæ latinæ tunc primum exorietis lumina, uerba qđem sublustria, libitum est ea mihi ἀπομανυμνύειν: Tuum nefariū faci nus peiore facinore opire postulas, succidias hūanas facis, decē funera facis, decē capi ta libera interficis, decē hoībus uitam eripis, indicta causa, iniudicatis, indēnatis. Itē M. Cato in orationis principio, quā dixit in senatu pro Rhodiensibus, cū uellet res nimis p̄sp̄eras dicere, tribus uocabulis idē sentientibus dixit. Verba eius hæc sunt: Scio sole re plerisq; hominibus in rebus secundis atq; plixis, atq; prosperis animum excellere, at que superbiam, atque ferocitatem auget. Idem Cato ex originum septimo, in oratione, quam contra Seruium Galbam dixit, compluribus uocabulis super eadem re usus est: Multa me dehortata sunt huc prodire, anni, ætas, uox, uires, senectus: uerume nūmero cum tantam rempublicam agier arbitrarer. Sed ante omneis apud Home rum, eiusdem rei atq; sententiæ luculenta exaggeratio est:

ἐκτοτα δ' ἐκ βελίων ὑπαρχε Ζεύς, ἐκ τῆ κοινῆς.

ἐκ τ' ἀνδρῶν ταύτης, ἐκ δ' αἵματός, ἐκ τῆ κυδοίμῃς.

Item alio in uersu:

ἰσχυροῦτε, μάχῃ τε, φόβῳ τ' ἀνδρῶν ταύτης.

Nam cum omnia ista utrobique multa & continua nomina, nihil plus demonstrent quàm prælum, huius tamen rei uaria facies, delectabiliter ac decore multis uarijs que uerbis dicta est. Neque non illa quoque apud eundem poetam una in duobus uerbis sententia, cum egregia ratione repetita est. Idæus enim, cum inter Aiacem & Hectorē rem decertantes armis intercederet, his ad eos uerbis usus est:

μηκέτι πάϊδε φίλῳ πολεμίζετε μηδὲ μάχεσθον.

In quo uersu non oportet alterum uideri uerbum, idem quod superius significans, supplendi numeri causa, extrinsecus additum & consarcinatum. Est enim hoc inane admodum & futile. Sed cum in iuuenibus gloriæ studio flagrantibus, peruiaciam ferociamq; & cupidinem pugnae, leniter tamen ac placide obiurgaret, atrocitatem rei, & culpam perseuerandi bis idem dicēdo, alio atq; alio uerbo auxit inculcauitq; duplexq; eadem compellatio admonitionem facit instantiorem. Nec illa quidem eiusdem significationis repetitio, ignaua & frigida uideri debet:

μνηστῆρες δ' ἄρα Πηλεΐδῃ θάνατόν τε μόρον τε

ἔειπον, quod bis idem dixerit, θάνατον καὶ μόρον.

Indignitas enim moliendæ tam acerbæ tamq; iniustæ necis, miranda mortis iterati one defleta est. Cæterum quis tam obtuso ingenio est, qui non intelligat πολεμίζετε καὶ μάχεσθον uerba, idem duo significantia, non frustra posita esse, ut illa quoq;

βάσιν ἢ οὐλῇ ὄντες, & βάσιν ἢ ἰσι ταχῆαι: neq; ἐκ παραλλήλων, ut quidam putant,

sed hortamentum esse acre, iustæ, imperatæq; celeritatis. Verba quoq; illa M. Ciceronis in L. Pisonem trigemina, etiam si duræ auris hominibus non placent, non uenustatem modo numeris quæsiuere, sed figuram simulatiōemq; oris pluribus simul uocibus uer bauerunt. Vultus deniq; inquit, totus, qui sermo qđam tacitus mentis est, hic in frau dem homines impulit, hic eos quibus erat ignotus, decepit, fefellit, induxit. Quid igit simile est, inquit, apđ eundem in præda & manubijs? Nihil profecto istiusmodi. Nam neq; ornatiū fit additis manubijs, neq; exaggeratiū modulatiū ue, sed aliud omnino præda est, ut in libris rerum uerborumq; uetere scriptum est, aliud manubiæ. Nam p̄ da dicitur corpora ipsa rerum quæ capta sunt: Manubiæ uero appellatæ sunt pecunia à quæst. ex uenditione prædæ redacta. Vtrunq; ergo dixit M. Tullius cumulandæ in uidiæ gratia decemuiros ablaturus, persecuturosq; prædam quæ nondum esset uenun data, & pecuniam quæ ex uenditione prædæ præcepta esset. Itaq; hæc inscriptio, quam uidetis, ex manubijs, non res corporaq; ipsa p̄demonstrat (Nihil enim captū est hore a Traiano, ex hostibus) sed facta esse hæc, cōparatq; ex manubijs, id est, ex pecunia præ

Præda
Manubiæ.

datitiā declarat. Manubiæ enim sunt, sicuti iam dixi, non præda sed pecunia per quæ sto. po. Ro. ex præda uendita contracta. Quod per quæst. autem dixi, intelligi nunc oportet præfectum ærario significari. Nam cura ærarij à quæst. ad præfect. trāsata est. Est tamen nonnusquam inuenire, ita scripsisse quosdam non ignobiles scriptores, ut autē emere aut incuriose prædam pro manubijs, & manubias pro præda posuerint, & tropica quadam figura mutationem uocabuli fecerint: quod facere concessum est, sci te id periteq; facientibus. Sed enim qui proprie atq; signate locuti sunt, sicuti hoc in lo co Marcus Tullius, manubias pecuniam dixerunt.

Verba P. Nigidij, quibus dicit, in nomine Valeri in casu uocandi, primam syllabam acuendam esse, & item alia ex eiusdem uerbis ad rectam scripturam pertinentia. Caput .XXIII.

P. Nigidij uerba sunt, ex cōmentarijs grammaticor. xxiiij. hominis in discipli nis doctrinarum omnium præcellentis: Deinde, inquit, uoculatio q̄ poterit fer uari, si non sciemus in nominibus, ut Valeri, utrum interrogandi aut uocandi sint? Nam interrogandi secunda syllaba superiore tono est quàm prima, deinde nouissi ma deijcitur. At in casu uocandi, summo tono est prima, deinde gradatim descendunt. Sic quidem P. Nigidius dici præcipit. Sed si quis nunc Valerium appellās, in casu uo candi secundum id præceptum Nigidij acuerit primam, non aberit quin rideatur. Sū mum autem tonum προσφθίου acutam dicit: & quem accentum nos dicimus, uoculatio nem appellat: & casum interrogandi eum dicit, quem nunc nos genitiuū dicimus: Id quoq; in eodem libro Nigidiano animaduertimus: Si huius (inquit) amici, uel huius magni scribas, unum, i, facito extremum: Sin uero hi magnei, hi amiceī, casu multitudi nis recto, tum ante, i, scribendum erit: atq; idipsum facies in similibus. Item si huius ter rei scribas, i, litera sit extrema: Si huic terræ, per, e, scribendum est. Item mi qui scribit in casu interrogandi, uelut cum dicimus mi studiosus, per, i, unum scribat, non per e: at cum mei, tum per e, & i, scribendum est, quia dandi casus est. Hæc nos autoritate do ctissimi hominis adducti, propter eos, qui harum quoq; reꝝ scientiam quærunt, non prætermittenda existimauimus.

Valeri

Voculatio
Casus interro
gandi.

Mi & mei.

De uersibus, quos Vergilius sectatus uidetur, Homeri ac Parthenij. Caput .XXV.

Parthenij poetæ uersus est:

γλαυκῷ, καὶ νῆρῃ, καὶ εἰναλίῳ μελιεργῇ.

Eum uersum Vergilius æmulatus est: itaq; fecit duobus uocabulis uenuste immutatis parem:

Glauco, & Panopeæ, & Inoo Melicertæ.

Sed illi Homericō nō sanè rē parem, neq; similē fecit. Esse em̄ uidet Homeri simplici or & syncerior, Vergiliū aut̄ νεωπερικότερον, & qđam quasi ferrumine immisso fucator:

ταῦρον δ' ἀλφειῷ, ταῦρον δὲ ποσειδάωνι.

Taurum neptuno, taurum tibi pulcher Apollo.

De sententia Panætij philosophi, quam scripsit in libro de officijs secundo, qua hortatur, ut homines ad cauē das iniurias in omni loco intenti paratiq; sint. Caput .XXVI.

LEgebatur Panætij philosophi lib. de officijs secundus, ex tribus illis inclytis li bris, quos M. Tullius magno cū studio, maximoq; opere æmulatus est. Ibi scri ptum est, tum multa alia ad bonam frugem ducentia, tum uel maxime quod esse hæereq; in animo debet. Id autem est ad hanc ferme sententiam: Vita, inquit, ho minum, quā ætatem in medio reꝝ agunt, ac sibi suisq; esse usui uolunt, negotia pericu laq; ex improuiso assidua & propē quotidiana fert. Ad ea cauenda atq; declinanda, per inde esse oportet aīo semp prompto atq; intento, ut sunt athletarum, q̄ pancratiastæ Pancratiastæ uocantur. Nam sicuti illi ad certandū uocati, proiectis alte brachijs consistunt, caputq; & os suum manibus oppositis quasi uallo præmuniunt: membraq; eorum omnia pri usq; pugna mota est, aut ad uitandos ictus cauta sunt, aut ad faciendos parata: ita aīmus atq; mens uiri prudētis, aduersus uim & petulantias iniuriarū, omni in loco atq; in tem

M ij

porē prospiciens, debet esse erecta, ardua, septa, solida, expedita, nunq̄ conuiuens, nufquam aciem suam flectens: consilia cogitationesq̄ contra fortunæ uerbera, contraq̄ insidias iniquorum, quasi brachia, & manus prætendens: ne qua in re aduersa & repentina incurfio, imparatis improtectisq̄ nobis oboriatur.

Quod Quadrigarius, cum multis mortalibus dixit: an quid, et quantum differret, si dixisset cum multis hominibus.

Caput .XXVII.

M. Fronto,

Mortaleis,

Verba sunt Claudii Quadrigarii ex annalium eius .xiiij. Cōcione dimissa, Metellus in Capitolium uenit cum multis mortalibus. Inde cum domum proficisceret, tota ciuitas eum reduxit. Cum is liber, eaq̄ uerba M. Frontonis, nobis ei ac plerisq̄ aliis assidentibus legerent; & cuidam haud sanè uiro indocto uideretur, multis mortalibus pro hoibus multis, inepte frigideq̄ in historia, nimisq̄ id poetice dixisse: tum Fronto illi, cui hoc uidebatur: An tu, inquit, aliaq̄ homo res iudicij elegatissimi, mortalibus multis, ineptum tibi uideri & frigidum dicis? Nil aut arbitrare cauſa fuisse, quod uir modestus, & puri atq̄ propè quotidiani sermonis, mortalibus maluit, quàm hoibus dicere eandemq̄ credis futuram fuisse multitudinis demonstrationē, si cum multis hoibus, ac non cum multis mortalibus diceret? Ego quidem, inq̄, sic existimo (nisi me scriptoris istius, oisq̄ antiquæ orationis amor atq̄ ueneratio, cæco esse iudicio facit) longe lateq̄ esse amplius, prolixius, fufius in significanda totius propè ciuitatis multitudine, mortales quā hoies dixisse. Nāq̄ multorū hominum appellatio, intra modicū quoq̄ numerū cohiberi atq̄ includi potest: Multi aut mortales, nescio quo pacto, & quodam sensu inenarrabili omne ferè genus, quod in ciuitate est, & ordinum & ætatum & sexus cōprehendunt. Quod scilicet Quadrigarius ita (ut res erat) ingenrem atq̄ p̄miscuam multitudinem uolens oñdere, cum multis mortalibus Metellū in Capitolium uenisse dixit *ἐμφανὲς πορ*, q̄ si cum multis hoibus dixisset. Ea nos oīa, quæ Fronto dixit, cū ita ut par erat, non approbantes tm̄, sed admirantes quoq̄ audiremus: Videte tm̄, inq̄, ne existimetis, semp atq̄ in omī loco mortales multos, p̄ multis hominibus dicendū: ne planè fiat Græcū illud de Var. satyra puerbium, *ἐπὶ τῇ φανί μύρῳ*. Hoc iudiciū Frontonis etiā in paruis minutisq̄ uocabulis, non prætermittendū putauī, ne nos forte fugeret lateretq̄ subtilior huiuscemodi uerborum cōsideratio.

Non haftenus esse faciem qua uulgo dicitur.

Caput .XXVIII.

Nimaduertere est, pleraq̄ uerborū latinorum ex ea significatione, in qua nata sunt, decessisse uel in aliam longē, uel in proximam: eamq̄ decessionem facit esse cōsuetudine, & inscitia temere dicentis, quæ cuiusmodi sint, nō didicerint: Sicuti quidam faciem esse hoīs putant os tantum, & oculos & genas, quod Græci *πρόσωπον* dicunt: qñ facies sit forma oīs & modus, & factura quædam corporis totius, a faciendo dicta, ut ab aspectu species, & a fingendo figura. Itaq̄ Pacuuius in tragoedia, quæ Niptra inscribitur, faciem dixit hominis pro corporis longitudine:

Aetate, inquit, integra, feroci ingenio, facie procera uirūm.

Nō solū aut in hoīm corporibus, sed etiā in res cuiusq̄ modi aliaq̄ facies dī. Nam mōtis, & cœli, & maris facies, si tēpestiue dicat, p̄bē dicit. Sallustij uerba sunt ex hist. scd̄a: Sardinia in Africo mari, facie uestigii humani in orientē, q̄ in occidentem latior p̄minet. Ecce aut id quoq̄ in mentē uenit, qđ etiā Plautus in Penulo, faciem pro totius corporis colorisq̄ habitu dixit.

Verba Plauti hæc sunt:

Sed earum nutrix, qua sit facie mihi expedi.

Statura non magna, corpore aquilost.

Ipsast specie uenusta, ore atq̄ oculis pernigris.

Formam quidem hercle uerbis depinxit probē. Præterea meminī Quadrigarium in undeuicesimo faciem pro statura, totiusq̄ corporis figura dixisse.

Quid sit in satyra M. Varronis caninum prandium.

Caput .XXIX.

Audabat uenditabatq̄ se nuper quispiam in libraria sedens, homo inepte gloriosus, tanquam unus esset sub omni cœlo satyrarum M. Varronis enarrator, quas partim Cynicas, alii Menippæas appellant: & iaciebat inde quædam non admodum difficilia, ad quæ conicienda aspirare posse neminem dicebat. Tum fortē ego libz ex iisdem satyris ferebam, qui *ὑδωρ κρυόν* inscriptus est. Propius igitur accessi, & nosti, inquam, magister uerbum illud scilicet uetus: Egregiam Musicam, quæ sit abscondita, eam esse nulli rei: Oro ergo te, legas hos uersus pauculos: & prouerbii istius, quod in his uersibus est, sententias dicas mihi. Lege, inquit, tu mihi potius quæ non intelligis, ut ea tibi ego enarrem. Quonam, inquam, pacto legere ego possum, quæ non assequor? Indistincta namq̄ sient, & confusa, quæ legero, & tuā quoq̄ impediēt intentio nem. Tunc aliis etiā qui ibi aderant, cōpluribus idem cōprobandibus, desiderantibus que, accipit a me librum ueterem fidei spectatæ luculente scriptum. Accipit aut inconstatissimo uultu & mœstissimo. Sed quid deinde dicam? Non audeo hercle postulare, ut id credatur mihi. Pueri in ludo rudes, si eum librum accepissent, non ii magis in legendo deridiculi fuissent. Ita & sententias intercidebat, & uerba corrupte pnuntiabat: Reddit igitur mihi librum multis iam ridētibus: Et uides, inquit, oculos meos ægros, assiduisq̄ lucubrationibus propè iam perditos? Vix ipsos literarum apices potui comprehendere. Cum ualebo ab oculis, reuise ad me, & librum istum tibi totum legam. Recte, inquam, sit oculis magister tuis. Sed in quo illis nihil opus est, id rogo te, dicas mihi: Caninū prandium in hoc loco, quem legisti, quid significat? At ille egregius nebulosus, quasi difficili quæstiōe perterritus, exurgit statim. Et abiens, non, inquam, paruam rem quæris: Talia ego gratis non doceo. Eius aut loci, in quo id prouerbium est, uerba hæc sunt: Non uides apud Mnescheum scribi, tria gñā esse uīni, nigrum, album, medium, quod uocant *κίρρον*, id est, giliū: nouum, uetus, mediū: & efficere nigrum, uirum, album urinam, medum *πρίπ*: Nouum refrigerare, uetus calefacere, mediū uero esse prandium caninum. Quid significet prādium caninum, rem leuiculam diu & anxie quæsiuimus. Prandium aut abstemiū, in quo nihil uīni potatur, caninum dicit, qm̄ canis uīno caret. Cum igit mediū uinum appellasset, qđ neq̄ nouū esset, neq̄ uetus: & plerunq̄ hoies ita loquant, ut omē uinum, aut nouū esse dicant, aut uetus: nullam uim habere significauit, neq̄ noui, neq̄ ueteris, qđ mediū esset. Idcirco pro uino non habendum, quia neq̄ refrigeraret neq̄ calefaceret. Refrigerare id dicit, qđ græce dī *ἐναψύσαι*.

Vini genera.

Vini genera.

Prandium caninum.

Abstemiū.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM

COMMENTARIJ LIBER .XIIII.

Disertatio Phauorini philosophi, aduersus eos qui Chaldaei appellantur, & ex cœtu motibusq̄ siderum & stellarum, fata se hominum dicturos pollicentur. Caput .I.



Duersum istos qui sese Chaldaeos seu genethliacos appellāt, ac de motu deq̄ positu stellarū dicere posse quæ futura sunt, profitentur, audiuius quondam Phauorinum philosophum, Roma græce differentem egregia atq̄ illustri oratione, exercendi ne aut ostendendi grā ingenii, an quod ita serio iudicatoq̄ existimaret, non habeo dicere. Capita aut locorū argumentorūq̄ quibus usus est qđ ei meminisſe potui, egressus ibi ex auditu one propere annotaui. Ea q̄ fuerūt ad hanc ferme sententiam:

Disciplinam istam Chaldaeorum tantæ uenustatis non esse, quantæ uideri uolūt. Neq̄ eos principes eius autoresq̄ esse, quos ipsi ferant, sed id præstigiæ atq̄ offuciarum genus commentos esse homines æruscatores, & cibum quæstumq̄ ex mendaciis captā tes: atq̄ eos, qm̄ uiderent terrena quædam inter homines sita, cœlestium rerum sensu atque ductu moueri, quale est, quod oceanus, quasi lunæ comes, cum ea simul senescit adoleſcitq̄, hinc uidelicet sibi argumentum ad persuadendū parauisse, ut crederemus oīa rerum humanarum, & parua & maxima, tanq̄ stellis atq̄ sideribus euicta duci & regi.

Offucia. Aërscatores.

Esse autem nimis quam ineptum absurdumque, ut quoniam æstus oceani cum lunæ curriculo congruit, negotium quoque alicuius, quod ei forte de aquæ ductu cum riuatibus aut de communi pariete cum uicino apud iudicem est, ut existimemus id negotiū, quasi habena quadam de cœlo uinctum gubernari. Quid & si uis & ratione quapiam diuina fieri potest, nequaquam tamen id censebat in tam breui exiguoque uitæ spatio, quanto uis hominis ingenio comprehendi posse & percipi. Sed cōiectari pauca quædā, ut uerbo ipsius utar, *παχυγέσσω*, nullo scientiarum fundo concepta, sed fusa, & uaga, & arbitraria: qualis longinqua oculorum acies est, per interualla media caligantium. Tolli enim quod maximum inter deos atque homines differt, si homines quoque res omnes post futuras prænoscerent. Ipsam deinde siderum stellarumque obseruationem, quam esse originem scientiæ suæ prædicarent, haudquaquam putabat liquide consistere. Nam si principes Chaldaei, qui in patentibus campis colebant, stellarum motus, & uias, & discessiones, & cœtus intuentes, quid ex iis efficeretur obseruauerunt: procedat, inquit, hæc sane disciplina, sed sub ea modo inclinatione cœli, sub quæ tunc Chaldaei fuerunt. Non enim potest, inquit, ratio Chaldaeorum obseruationis manere, si quis ea uti uelit sub diuersis cœli regionibus. Nam quanta, inquit, partium circulorumque cœli, ex deuergentia et conuexionibus mundi uarietas sit, quis non uidet? Eadem igitur stellæ, per quas omnia diuina humanaque fieri contendunt, sicuti ne usquequaque pruinas aut calores cient, sed mutant & uariant, tempestatesque eodem in tpe alibi placidas, alibi uiolentas mouent, cur non euenta quoque res, ac negotiorum, alia efficiunt in Chaldaeis, alia in Getulis, alia apud Danubium, alia apud Nilum? Per autem, inquit, inconsequens, ipsum quidem corpus, & habitum tam profundi aeris, sub alio atque cœli curuamine non eundem manere: in hominem autem negotiis stellas istas opinari idem semper ostendere, si eas ex quacunque terra conspexeris. Præterea mirabatur id cuique pro præcepto liquere, stellas istas, quas à Chaldaeis & Babylonis siue Aegyptiis obseruatas ferunt, quas multi erraticas, Nigidius erroneas uocat, non esse plures quam uulgo dicerent. Posse enim fieri existimabat, ut & alii quidam planetæ pari potestate essent, sine quibus recta atque perpetua obseruatio perfici non quieret, neque eos tamen cernere homines possent, propter exuperantiam uel splendoris uel altitudinis. Nam & quædā, inquit, sidera è quibusdā terris conspiciuntur, earumque terrarum hominibus nota sunt: sed eadem ipsa ex omni terra alia non uidentur, & sunt aliis omnino ignotissima. Atque ut uidemus, inquit, & has tantummodo stellas, & ex una parte terrarum obseruari debuisse, quæ tandem finis obseruationis istius fuit, & quæ tpe satis esse uisa sunt ad percipiendum, quid præmonstraret aut cœtus stellarum, aut circuitus aut transitus? Nam si isto modo concepta fieri obseruatio est, ut adiuuaret quo habitu, quaque forma, quaque positura stellarum aliquis nasceretur, tum deinceps ab ineunte uita, fortuna eius, & mores, & ingenium, & circumstantia rerum negotiorumque, & ad postremum finis etiam uitæ spectaret, earumque omnia, ut usu uenerant, literis mandarentur: ac postea longis temporibus, cum ipsæ illæ eodem in loco, eodemque habitu forent, eadem cæteris quoque euentura existimarentur, qui eodem illo tpe nati fuissent: Si isto, inquit, modo obseruari conceptum est, exque ea obseruatione cōposita quædam disciplina est, nullo id pacto potest procedere. Dicant enim quot tandem annis, uel potius quot seculis orbis hic obseruationis perfici quierit. Constare quippe inter astrologos dicebat, stellas istas quas erraticas dicerent, quæ esse omnium rerum fatales dicerent, infinito prope & innumerabili numero annorum ad eundem locum cum eodem habitu simul omnes profectæ sunt, regredi: ut neque ullus obseruationis tenor, neque memoriæ ulla effigies literarum tanto æuo potuerint edurare. Atque illud etiā cuiusmodi esset, considerandum putabat, quod aliud stellarum agmen foret, quod primum tpe conciperet homo in utero matris, aliud postea, cum in decem mensibus proximis in lucem ederetur. Quærebaturque qui conueniret diuersam super eodem fieri demonstrationem, si ut ipsi putarent, aliud atque aliud earundem stellarum situs atque ductus, alias atque alias fortunas daret? Sed & nuptiarum tempore, ex quibus liberi quæ rerentur, atque ipso etiam illo maris atque foeminae coitu, iam declarari oportere dicebat, certo quo

Stellæ erraticæ.
Erroneæ.

dam & necessario stellarum ordine, quales, qualisque fortuna homines gignerent, ac multo etiam antequam pater ipse, atque mater nascerentur, ex eorum genitura debuissent iam tum perspicui, quinam olim futuri essent quos ii creaturi forent, & supra longe atque longe per infinitum: ut si disciplina ista fundamento aliquo ueritatis nixa est, centesimo usque ab hinc seculo, uel magis primo cœli atque mundi exordio, atque inde iam deinceps continua significatione, quoties generis autores eiusdem homines nascerentur, stellæ istæ præmonstrare debuerint, qualis, qualisque fato futurus sit quisque hodie natus est. Quo autem, inquit, pacto credi potest, uniuscuiusque stellarum formæ & positionis sortem atque fortunam, uni omnino homini certam destinatumque esse? eamque formam post longissima seculorum spatia restitui, si uitæ fortunæque eiusdem hominis indicia, in tam breuibus interuallis per singulos maioris eius gradus perque infinitum successionum ordinem, tam sæpe ac tam multiplicitate, eadem ipsa non eadem stellarum facie denotantur? Quod si id fieri potest, earumque diuersitas atque uarietas admittitur, per omnes antiquitatis gradus, ad significanda eorum hominum qui post nascentur, exordia, imparilitas hæc turbat obseruationem, omnisque ratio disciplinæ confunditur. Iam uero id minime ferendum esse censebat, quod non modo casus & euenta, quæ eueniret extrinsecus, sed consilia quoque hominum ipsa, & arbitria, & uarias uoluntates appetitionesque, & declinationes, & fortuitos, repentinisque in leuissimis rebus animorum impetus recessusque, moueri agitarique desuper è cœlo putarent: tanquam si forte ire in balneas uolueris, ac deinde nolueris, atque id rursum uolueris, non ex aliqua diuersa pari uariarum animi agitatione, sed ex necessaria quadam errantium siderum reciprocatōe cōtigerit: ut plane homines, non quod dicitur *λογικά* *ζῶα*, sed ludicra & ridenda quædā *ψυχοβότα*, esse uideantur, si nihil sua sponte, nihil arbitratu suo faciunt, sed ducētibz stellis & auriarum gantibus. Ac si, inquit, potuisse prædici affirmant, Pyrrhusne rex, an Manius Curius prælio uicturus esset, cur tandem non de alea quoque, ac de calculis, & aluolo audeant dicere, quisnam ibi ludentiū uincat? An uidelicet magna sciunt, parua nesciunt? & minora maioribus imperceptiora sunt? Sed si magnitudines rerum sibi uindicant, magisque esse perspicuas, & facilius comprehendere posse dicunt, uolo, inquit, mihi respondeant, quid in hac totius mundi contemplatione præstantis naturæ opibus, in tam paruis atque breuibus negotiis fortunisque hominum, magnum putent? Atque id uelim etiā, inquit, ut respondeant, si tam paruū atque rapidum est momentū temporis, in quo homo nascens fatum accipit, ut in eodem illo puncto sub eodem circulo cœli, plures simul ad eandem cōpetentiam nasci non queant, & si iccirco gemini quoque non eadem uitæ sorte sunt, quoniam non eodem temporis puncto editi sunt: peto, inquit, respondeant, cursum illū temporis transuolantis, qui uix cogitatione animi comprehendere potest, quoniam pacto aut consulto assequi queant, aut ipsi perspicere & deprehendere: cum in tam præcipiti dici dierum noctiumque uertigine, minima momenta ingentes facere dicant mutationes? Ad postremum autem, & quid esset, quod aduersum hoc dici posset, requirebat, quod homines utriusque sexus, omnium ætatum diuersis stellarum motibus in uitam editi, regionibus sub quibus geniti sunt, longe distantibus, omnes tamen isti, aut hiantibus terris, aut labentibus tectis, aut oppido rum expugnationibus, aut eadem in nauis fluctu obruti, eodem genere mortis, eodemque ictu temporis interirent? Quod scilicet, inquit, nunquam eueniret, si momenta nascendi singulis attributa, suas unumquodque leges haberent. Quod si quædam, inquit, in hominum morte atque uita, etiam diuersis temporibus editorum, per stellarum pares quosdam postea conuentus, paria nonnulla & consimilia posse dicuntur obtingere, cur non aliquando possint omnia quoque paria usu uenire, ut existant per huiusmodi stellarum concursiones & similitudines Socrates simul & Antisthenes, & Platones multi, genere, forma, ingenio, moribus, uita omni, & morte pari? quod nequaquam, inquit, prorsus fieri potest. Non igitur hac causa probe uti queat aduersum hominum impares ortus, interitus pares. Illud autem condonare se iis dicebat, quod non id quoque requireretur, si uita, mortisque hominum, rerumque humanarum omnium tempus & ratio, & causa in cœlo & apud stellas foret, quid de muscis, aut uermiculis, aut echinis, multisque aliis minutissimis, terra ma-

Arbitrij libertate defendit.

ut animantibus dicerent: An ista quoque iisdem, quibus homines, legibus nasceretur, iisdemque iisdem extingueretur, ut aut ranunculis quoque, & culicibus nascendi fata sint de coelestium siderum motibus attributa; aut si id non putaret, nulla ratio uideretur, cur ea siderum uis in hominibus ualeret, deficeret in ceteris? Hæc nos ficta, & incondita, & propemodum ieiuna oratione attigimus: At Phauorinus (ut hominis ingenium fuit, utque græcæ facundiae copia simul & uenustas) latius ea & amœnius & splendidius, & profluentius exequabatur. Atque identidem cōmonebat, ut cauermus, ne qua nobis isti syncophantæ ad faciendam fidem irreperant, quod uiderent quædam interdum uera effutire, aut spargere. Non enim comprehensa, inquit, neque definita, neque percepta dicunt, sed lubrica atque ambagiosa cōiectatione nitentes, inter falsa atque uera pedetentim quasi per tenebras ingredientiæ eunt. Et aut multa tentando incidunt repente imprudentes in ueritatem, aut ipsorum qui eos consulunt, multa credulitate ducente, perueniunt callide ad ea quæ uera sunt, & ideo uident in præteritis rebus quam futuris ueritatē facilius imitari. Ista tamen omnia, quæ aut temere aut astute uera dicunt, præ ceteris, inquit, quæ mentiuntur, pars ea non fit millesima. Hæc autem quæ dicentem Phauorinum audiui, multa etiam memini poetarum ueterum testimonia confirmare, quibus huiusmodi ambages fallaciosa confutantur: ex quibus est Pacuianum illud:

Nam si qui quæ euentura sunt, præuideant,

Aequiparent loui.

Item Accianum illud:

Nihil, inquit, credo auguribus, qui aures uerbis diuicant

Alienæ, suas ut auro locupletent domos.

Item Phauorinus deterrere uolens, & depellere adolescentes à genethliacis istis, & qui busdā aliis id genus, qui prodigiosis artibus futura omnia dicturos pollicentur, nullo pacto adeundos esse consulendosque, huiusmodi argumentis concludebat: Aut aduersa, inquit, euentura dicunt, aut prospera: Si dicunt prospera & fallunt, miser fies frustra expectando: Si aduersa dicunt, & mentiuntur miser fies frustra timendo: Si uera respondent, eaque sunt non prospera, iam inde ex animo miser fies, antequam è fato fias: Si felicia promittunt, eaque euentura sunt, tum plane duo erunt incommoda, & expectatio te spei suspensum fatigabit, & futurum gaudii fructum spes tibi iam deflorauerit. Nullo igitur pacto utendum est istiusmodi hominibus, res futuras præfagientibus.

Quemadmodum differuit Phauorinus, consultus à me super officio iudicis.

Caput .II.

Muti magistris libri.

Quo primum tempore à prætoribus lectus in iudices sum, ut iudicia quæ appellatur priuata, susceperem, libros utriusque linguæ de officio iudicis scriptos conquisiui: ut homo adolescens, à poetarum fabulis, & à rhetorum epilogis, ad iudicandas lites uocatus, rem iudiciariam, quoniam uocis (ut dicitur) uis uæ nimia penuria erat, ex mutis, quod aiunt magistris cognoscerem. Atque in rerum quidam diffusionibus comperendinationibus, & aliis quibusdā legitimis in rebus, ex ipsa lege Iulia, & ex Sabini Massurii, & ex quorundam aliorum iurisperitorum commentariis commoniti & adminiculati sumus. In iis autem, quæ existere solent negotiorum ambagibus, & in ancipiti rationum diuersarum circumstantia, nihil quicquam nos huiusmodi libri iuuerunt. Nam etsi consilia iudicibus ex præsentium causarum statu capienda sunt, generalia tamen quædā præmonita & præcepta sunt, quibus ante causam præmuniri iudex præpararique ad incertos casus futurarum difficultatum debeat, sicut illa mihi tunc accidit inexplicabilis reperiendæ sententiæ ambiguitas. Petebatur apud me pecunia, quæ dicebatur data numerataque: sed qui petebat, neque tabulis, neque testibus id factum docebat, & argumentis admodum exilibus nitebatur. Sed eum constabat uirum esse ferme bonum, notæque & expertæ fidei, & uitæ inculpatissimæ, multaque & illustra exempla probitatis sinceritatisque eius expromebantur. Illum autem, unde petebatur, hominem esse non bonæ rei, uitæque turpi & sordida, conuictumque vulgo in mendaciis, plenumque esse perfidiæ & fraudis ostendebat. Is tamen cum suis multis patronis clamabat, probari apud me debere pecuniā datā consuetis modis, expensilatione, men-

sa rationibus, chirographi exhibitione, tabularum obsignatione, testium intercessionem. Ex quibus omnibus si nulla re probaret, dimitti iam sanè oportere, & aduersariū de calumnia damnari. Quod de utriusque aut uita atque factis diceretur, frustra id fieri atque dici. Rē enim de petenda pecunia apud iudicem priuatum agi, non apud CENS. de moribus. Tūc ibi amici mei quos rogaueram in consiliū, uiri exercitati, atque in patrocinijs, & in operis fori celebres, semperque se circumundique distrahentibus causis festinantes, non sedendum diutius ac nihil esse dubium dicebant, quin absolendus foret quæ accepisse pecuniā illā nulla probatione solenni docebat. Sed enim ego homines cum considerabam, altere fidei, altere probri plenum, spurcissimæque uitæ ac defamatissimæ, nequaquam adduci potui ad absolendum. Iussit igitur diem diffundi, atque inde à subsellijs pergo ire ad Phauorinum philosophum, quem meo tempore Romæ plurimum sectabar: ac de hominibus, quæ apud me dicta fuerant, uti res erat, narro omnia: ac peto, ut & ipsum illud, in quo hærebam, & cætera etiam, quæ obseruanda mihi forent in officio iudicis, faceret me ut earum rerum eum prudentior. Tum Phauorinus, religiōe illa cūctationis & sollicitudinis nostræ cōprobata, id quidē, inquit, super quo nunc deliberas, uideri potest specie tenui paruaque esse: sed si de omni quoque officio iudicis præire tibi me uis, nequaquam est uel loci huius, uel temporis. Est enim disceptatio ista multilingua, & sinuosa quæstionis, multaque & anxiosa cura & circūspiciētia indigens. Namque (ut pauca tibi nunc quæstionum capita attingam) iam omnium primum hoc de iudicis officio quæritur. Si iudex forte id sciat, super qua re apud eum litigatur: eaque res uni ei prius quam agi cœpta, aut in iudicium deducta sit, ex alio quodam negotio ea fuque aliquo cognita ligdo, & cōperta sit, neque id tamen in agenda causa probatur, oporteat ne eum secundum ea, quæ sciens uenit iudicare, an secundum ea quæ aguntur: Id etiam, inquit, quæri solet, an deceat atque conueniat, iudicij causam iam cognitam, si facultas esse uideatur cōponendi negotij, officio paulisper iudicis dilato, cōmunis amicitia & quasi pacificatoris partes recipere. Atque illud amplius ambigi ac dubitari scio, debeat ne iudex inter cognoscendum ea, quæ dicto quæsitoque opus est, dicere & quærere, etiam si cuius ea dicta quæritque interest, neque dicat, neque postulet. Patrocinari enim prorsus hoc esse aiunt, non iudicare. Præter hæc super ea quoque re dissentit, an ex usu exque officio sit iudicis, rem causamque, de qua cognoscit, interlocutionibus suis ita exprimere consignareque, ut ante sententiæ tempus ex ijs, quæ apud eum in prius confuse uarietate dicuntur, pinde ut quoque in loco, ac tempore mouetur, signa & indicia faciat motus atque sensus sui. Nam qui iudices, inquit, acres, atque celebres uidentur, non aliter existimant, rem qua de agitur, indagari cōprehendique posse: nisi is, qui iudicat, crebris interrogationibus necessariisque interlocutionibus & suis sensus aperiat, & litigantium deprehendat. Contra autem, qui sedatiores & grauiore putantur, negant iudicem debere ante sententiā, dum causa utrinque agitur, quoties aliqua re pposita motus est, toties significare quid sentiat. Euenturæ enim aiunt, ut quæ pro uarietate ppositionum argumentorumque alius atque alius motus animi patiedus est, aliter atque aliter eadē in causa, eodēque in tempore sentire, & interloqui uideatur. Sed de his, inquit, & cæteris huiusmodi iudicialis officij tractatibus, & nos posthac, cum erit otium dicere quid sentiamus conabimur: & præcepta Aelii Tuberonis super officio iudicis, quæ nuperrime legi, recensēbimus. Quod autem ad pecuniā pertinet, quā apud iudicem peti dixisti, suadeo hercle tibi, utare M. Catonis prudētissimi uiri cōsilio, quod in oratione quam pro L. Turio contra Cn. Gellium dixit, ita esse moribus maiore traditum obseruatumque ait, ut si quid inter duos actum est, neque tabulis neque testibus planum fieri possit, tum apud iudicem, qui de ea re cognosceret, uter ex ijs uir melior esset, quæreretur. Et si pares essent, seu boni pariter seu mali, tum illi unde petitur, crederetur, ac secundum eum iudicaretur. In hac autem causa, de qua tu ambigis, optimus est qui petit, unde petitur deterrimus, & res est inter duos acta sine testibus. Eas igitur, & credas ei, qui petit, condemnesque eum, de quo petitur: quoniam sicuti dicis, duo pares non sunt, & qui petit melior est. Hoc quidē mihi tum Phauorinus, ut uis philosophum decuit, suaserat. Sed maius ego altiusque id esse existimaui, quam quod meæ ætati & mediocritati con-

Officia iudicis dubia.

ueniret, ut cognouisse, & condemnasse de moribus, non de probationibus rei gesta uideret, ut absoluerem tamen inducere in animum non quui, & propterea iuravi mihi nō liquere, atq; ita iudicatu illo solut⁹ sum. Verba ex oratione M. Catonis, cuius cōmīnit Phauorinus, hæc sunt: Atq; ego à maioribus memoria sic accepi, si qs quid alter ab altero peteret, si ambo pares essent, siue boni siue mali essent, quod duo res gessissent uti testes non interessent, illi unde petitur, ei potius credendum esse. Nūc si sponsonē fecisset Gellius cum Turio, ni uir melior esset Gellius, q̄ Turius, nemo opinor tam infānus esset, qui iudicaret meliorem esse Gellium quā Turium. Si non melior est Gellius Turio, potius oportet credi unde petitur.

An æmuli infensiq; inter sese fuerint Xenophon et Plato.

Caput .III.

Platonis & Xenophontis æmulatio.

Paritas ingeniorum æmulationē parit.

QUide Xenophontis Platonisq; uita & moribus pleraq; omnia exquisitissime scripsere, non abfuisse ab eis motus quosdam tacitos & occultos simultatis æmulationisq; mutuæ putauere: & eius rei argumenta quædam cōiectatoriæ ex eorum scriptis protulerunt. Ea sunt profecto huiuscemodi, qd̄ neq; à Platone in tot numero libris mentio usquam facta sit Xenophontis, neq; item cōtrā ab eo Platonis, in suis libris: quanq̄ uterq; ac maxime Plato, cōplurimum Socratis sectatorum in sermonibus, quos scripsit cōmeminerit. Id etiam esse non syncera neq; amicæ uoluntatis indicium crediderunt, quod Xenophon indycto illi operi Platonis, quod de optimo statu reip. ciuitatisq; administrandæ scriptum est, lectis ex eo duobus ferè libris qui primi in uulgo exierant, opposuit contra, cōscripsitq; diuersum regis administrationis genus, quod παυδίας κύριος inscriptum est. Eo facto scriptoq; eius, usq; adeo per motum esse Platonem ferunt, ut quodam in libro mentione Cyri regis habita, re tractādi leuandiq; eius operis gratia, uirum quidem Cyrum nauum & strenuum fuisse dixerit, παυδίας δ' οὐκ ὄντως ἡφθαί τὸ παράπαν: Hæc enim uerba sunt de Cyro Platonis. Præterea putant id quoq; ad ista, quæ dixi, accedere, quod Xenophon in libris, quos dictorum atq; factorum Socratis cōmentarios cōposuit, negat Socratem de cœli atq; naturæ causis rationibusq; unq̄ disputauisse: ac ne disciplinas quidem ceteras, quæ μαθηµατὰ Græci appellant, quæ ad bene beatēq; uiuendum non pertinerent, aut attigisse aut cōprobasse. Iccircoq; turpiter eos mētiri dicit, qui disertationes istiusmodi Socrati attribuerent. Hæc autem, inquit, Xenophon cum scripsit, Platonem uidelicet notat, in cuius libris Socrates de Physica, & Musica, & Geometria differit. Sed em̄ de uiris optimis & grauissimis, si credendum hoc aut suspicandum fuit, causam equidem esse arbitror non obtrectionis neq; inuidiæ, neq; de gloria maiore parienda certationis. Hæc enim procul à moribus philosophiæ absunt, in quibus illi duo omnium iudicio excelluerunt. Quæ igitur est istius opinionis ratio? Hæc profecto est, æquiparatio ipsa plerunq; & paritas uirtutum inter sese consimilium, etiam si contentionis studium & uoluntas abest, speciem tamen æmulationis creat. Nam cum ingenia quædam magna duorum plurimum, in eiusdem rei studio illustrium, aut parī sunt fama, aut proxima, oriuntur apud diuersos fautores eorū industriæ laudisq; æstimandæ contentio. Tum postea, ex alieno certamine ad eos quoq; ipsos cōtagium certationis aspirat: cursusq; eorum ad eandem uirtutis calcem pergentium, quando est compar uel ambiguus, in æmulandi suspensiones non suo sed fauentium studio delabitur. Proinde igitur & Xenophon & Plato Socraticæ amoenitatis duo lumina, certare æmulariq; inter sese existimati sunt, quia de ijs apud alios uter esset exuperantior certabatur: & qui aduæ eminentiæ cum simul iunctæ in arduum nitunt, simulacq; quoddam contentionis æmulæ pariūt.

Quod apte Chrysippus et graphice imaginē iustitiæ modulis coloribusq; uerborum depinxit. Cap. .IIII.

Chrysippus. Iustitiæ imago.

Condigne mehercle & condecere Chrysippus in libro, qui inscribuntur πρὸς ἑκατόν καὶ ἑξήκοντα primo, os & oculos iustitiæ, uultumq; eius seueris atq; uenerandis uerborū coloribus depinxit. Facit quippe imaginem iustitiæ, fieriq; solitam esse dicit à pictoribus rhetoribusq; antiquioribus, ad hunc ferme modum: For-

ma atq; filo uirginali, aspectu uehementi & formidabili, luminibus oculorū acerbis, neque humilis, neq; atrocis, sed reuerendæ cuiusdam tristitiæ dignitate. Ex imaginis autē istius significatione, intelligi uoluit iudicem: qui iustitiæ antistes est, oportere esse graue, sanctum, seuere, incorruptum, inadulabile, cōtrāq; improbos nocentesq; immiseri cordem atq; inexorabilem, erectumq; & arduum, ac potentem ui & maiestate æquitate ueritatisq; terrificum. Verba ipsa Chrysippi de iustitiā scripta hæc sunt:

παρβύτος δὲ εἶναι λέγεται, καὶ συμβολὴν τῷ ἀνιάφθορῳ εἶναι, καὶ μηδ' αὐτὸς ἐνδιδόναι τοῖς κακούργοις. καὶ δὲ προσπίπτει, καὶ τὸς ἐπιφθίους λόγους, καὶ τὰ παραπίπτει, καὶ δὲ ἐκστρέφει, καὶ τὸς κολακεῖαι καὶ τὰ ἄλλοις καὶ τῷ τοιούτῳ. διὲ ἀκολουθῶν, καὶ σκυδῶν καὶ γράφεται, καὶ σωεσπικὸς ἐχέσθαι δὲ προσώπων, καὶ ἐντονον, καὶ δὲ δόρυ καὶ βλέπεσθαι ὡς πὶ τοῖς μὲν ἀδίκῳις φόβος ἐμποιεῖται, τοῖς δὲ δὲ καίοις θάρσος. τοῖς μὲν ὡς πρὸς φίλους ὄντι τὸ τοιούτῳ προσώπων, τοῖς δὲ ἐτέρους, προσάντρες.

Hæc uerba Chrysippi eo etiam magis ponenda existimaui, ut prompta atq; exposita ad considerandum iudicandumq; sint. Quoniam legentibus nobis ea, delicatioris quidam disciplinarum philosophi, sæuitiæ imaginem istam esse, non iustitiæ dixerūt.

Lis atq; contentio grāmaticorum Romæ illustriū, enarrata sup̄ casu uocatiuo uocabuli, qd̄ est egregius. Cap. .V.

Essus ego quondam ex diutina cōmentatione, laxandi leuandiq; animi gratia, in Agrippæ campo deambulabam: Atq; ibi duos forte grammaticos cōspicatus, non parui in urbe Roma nominis, certationi eorū acerrimæ adfui, cū alter in casu uocatiuo, uir egregi, dicendum contenderet, alter, uir egregie. Ratio autē eius, qui egregi oportere dici cēsebat, huiuscemodi fuit: Quæcūq; inquit, nomina, seu uocabula, recto casu, numero singulari, us syllaba finiuntur, in quibus ante ultimā syllabam posita est, i, litera, ea omnia casu uocatiuo, i, litera terminantur, ut Cœlius cœli, modius modi, tertius terti, Accius acci, Titius titi, & similia omnia. Sic igitur egregius, quoniam us syllaba in casu noīandi finitur, eamq; syllabam præcedit, i, litera, habere debet in casu uocandi, i, literam extremā: & iccirco egregi, non egregie, rectius dicitur. Nam diuus, & riuus, & clius, non us syllaba terminantur, sed ea, quæ per duo u scribenda est. Propter cuius syllabæ sonum declarandum, reperta erat noua litera, F, quæ digamma appellabat. Hoc ubi ille alter audiuit, O inquit egregie grāmatice, uel si id mauis, egregissime, dic oro te, inscius, & impius, & sobrius, & ebrius, & propius, & anxius, & contrarius, & quæ us syllaba finiuntur, in quibus an ultimam syllabam, i, litera est, quæ casum uocandi habent: me em̄ pudor, & uerecūdia tenet, pnuntiare ea secundum tuā definitionē. Sed cū ille paulisp̄ oppositu horū uocabulorū cōmotus reticuisset, & mox tñ se collegisset, eandēq; illā quam definierat regulam retineret et ppugnaret, diceretq; & p̄prium, & propitiū, & anxium, & cōtrarium, itidē in casu uocatiuo dicendū, q̄a & aduersarius & extrarius ita diceret, inscium quoq; & impiū, & ebrium, & sobriū, insolentius q̄dem paulo, sed rectius p, i, lram nō per, e, in casu eodem pnuntiandum, eaq; inter eos contentio cum longius duceretur, non arbitratus ego operæpretium esse, eadem hæc ista diutius audire, clamantes cōpugnantesq; illos reliqui.

Cuiusmodi sint quæ speciem doctrinarum habeant, sed neq; delectent, neq; utilia sint. Atq; inibi de uocabulis singularum urbium regionumq; immutatis. Caput .VI.

Homo nobis familiaris in literarum cultu non ignobilis, magnamq; ætatis partem in libris uersatus: adiutum, inquit, ornatumq; uolo ire noctes tuas, & simul dat mihi libꝛe grandī uolumine, doctrinis oīgenis (ut ipse dicebat) præscartētem, quem elaboratum sibi esse ait ex multis & uarijs & remotis lectionibus, ut ex eo sumerem quantum liberet rerum memoria dignarum. Accipio cupidus, & libens tanq̄ si copiæ cornu nactus essem, & recōdo me penitus, ut sine arbitris legam. At quæ scripta erant, prō Iupiter, mera miracula, quo nomine fuerit, qui primus grāmaticus appellatus est, et quot fuerit Pythagoræ nobiles, quot Hippocrates, & cuiusmodi Homerus dicat in Vlyssis domo σεργειν. Quam ob causam Telemachus cubans iunctum sibi cubantem Pisisstratum, non manu attigerit, sed pedis ictu excitariτ ἐδρῆκεν. Telemachum quo genere claustrī incluserit, & quapropter idem poeta rosam non norit,

oleum ex rosa norit. Atque illud etiam scriptum fuit, quæ noīa fuerint sociorū Vlyssis, q̄ a Scylla rapti laceratūq; sunt: utq; ἐν τῇ ἰσῶ δαδάσῃ Vlysses errauerit κατὰ ἀρίσας χορ, an ἐν τῇ ἰσῶ κατὰ κρόπῃα. Id etiam istuc scriptum fuit, qui sint apud Homerū uersus ἰσῶ ἰσῶ, & quorū ibi nominum reperiatur παρὰσιχίς: et quis adeo uersus sit, qui per singula uocabula singulis syllabis increseat: ac deinde quaratiōe dicit singulas pecudes, in singulos annos terna parere: & ex quinq; operimētis, quibus Achillis clypeus munitus est, quod factum ex auro est, summum sit an medium: et præterea quibus urbibus regionibusq; uocabula iam mutata sint, quod Bœotia añ appellata fuerit Aonia, quod Aegyptus Aeria dicta est, qđ Creta eodem quoq; noīe Aeria dicta est, qđ Attica ἀττῆ, & Acta apud poeram, quod Corinthus, Ephyre, quod Macedonis ora ἡμαθία, quod Thessala αἰουονία, quod Tyrus, Sarra, quod Thracia ante Sithon dicta sit, quod Seston ποςιδώνδωρ: Hæc atq; item alia multa istiusmodi scripta in eo libro fuerant. Quem cum statim properans redderem, ὄναό σς inquam doctissime uirore, ταύτης τῆς πολυμαθίας, & libe hunc opulentissimum recipe, nil prorsus ad nostras paupertinas literas congruentem. Nam meæ noctes, quas instructum ornatumq; isti, de uno maxime illo uer su Homeri quærūt, quem Socrates præ omnibus semper rebus sibi esse cordi dicebat: οὔτα τοι ἐν μεγάροισι κἀκερ ἀγαθόντε τέτυκται.

Quod M. Varro Cn. Pompeio consuli primum designato commentarium dedit, quem appellauit ipse isagogicum de officio senatus habendi.

Caput .VII.

CN. Pompeio consulatus primus cum Marco Crasso designatus est. Eum magistratum Pompeius cum initurus foret, qm̄ per militia tempora, senatus habendi consulendiq; re: expers humanæ fuit, M. Varronem familiarem suū rogauit, uti cōmentarium faceret εἰσαγωγικόν (sic enim Varro ipse appellat) ex quo disceret, quid facere dicereq; deberet, cum senatum cōsuleret. Eum libe cōmentarium, quem super ea re Pompeio fecerat, perisse Varro ait in literis, quas ad Oppianum dedit, quæ sunt in lib. epistolicarū quæstionum. iij. In quibus literis, qm̄ quæ antè scripserat, non cōparebant, docet rursus multa ad eam rem ducentia. Primum ibi ponit, qui fuerit, per quos more maiorū senatus haberi soleret, eosq; nominat, dictatores, cōsules, p̄tor. trib. pleb. interregem, prefect. urb. neq; aliq; præter hos ius fuisse dixit facere senatuscōsul. quotiesq; usu uenisset, ut oēs isti magistratus eodem tēpore Romæ essent, tū quo supra ordine scripti essent, qui eorum prior alijs esset, ei potissimum senatus consulendi ius fuisse. Addit deinde extraordinario iure tribunos quoq; militares, qui pro cōsulibus fuissent. Item decēuiros, quibus imperium consulare tum esset. Item triumuiros reip. constituēdæ causa creatos, ius cōsulendi senatū habuisse. Postea scribit de intercessionibus, dixitq; intercedendi, ne senatuscon. fieret, ius fuisse ijs solis, qui eadem potestate, qua i, qui senatuscon. facere uellent, maiores ue essent. Tum ascripsit de locis in quibus senatusconsultum fieri iure posset, docuit confirmauitq; nisi in loco p̄ aug. constituto, quod templum appellaretur, senatuscon. factum esset, iustum id non fuisse: propterea & in curia Hostilia, & in Pompeia, & post in Iulia cum profana ea loca fuissent, tēpla esse per aug. cōstituta, ut in ijs senat. cōsulta more maiorū iusta fieri possent. Inter quæ id quoq; scriptum reliquit, non oēs aedes sacras, templa esse: ac ne aedem quidem Vestæ tēplum esse. Post hæc deinceps dicit senat. con. ante exortum aut post occasum solem factum, ratum non fuisse, opus etiam censorium fecisse existimatos, per quos eo tempore senatuscon. factum esset. Docet deinde inibi multa, quibus diebus haberi senatum ius non sit, immolareq; hostiam prius auspicariq; debere, qui senatum habiturus esset. De rebus quoq; diuinis prius, q̄ humanis ad senatum referēdum esse. Tum porro referri oportere, aut infinite de rep. aut de singulis rebus finite. Senatusq; con. fieri duobus modis, aut per discessionem, si consentiretur: aut si res dubia esset, per singulorū senatū exquiritas. Singulos autem debere cōsuli gradatim. Incipitq; a consulari gradu, ex quo gradu semper quidem antea primum rogari solitum, qui princeps in senatū lectus esset. Tum autem, cum hæc scriberet, nouum morem institutum refert, per ambi

Aug. id est, augures. Templum.

onem gratiamq; ut is prim⁹ rogaretur, quem rogare uellet qui haberet senatum, dum is tamen ex gradu consulari esset. Præter hæc de pignore quoq; capiēdo differit, deq; multa dicenda senatori, qui cum in senatum uenire deberet, non adesset. Hæc & alia quædam id genus in libro quo supradixi, M. Varro in epistola ad Oppianum scripta executus est. Sed quod ait senatusconsultum duobus modis fieri solere, aut conquisitis sententijs, aut per discessionem, parum conuenire uidetur cum eo quod Atteius Capito in Cōiectaneis scriptum reliquit. Nam in libro ducentesimoquinquagesimonono, Tuberōnem dicere ait, nullum senatuscōsultum fieri posse, non discessione facta: quia in omnibus senatusconsultis etiam in ijs quæ per relationem fierent, discessio esset necessaria: idq; ipse Capito uerum esse affirmat. Sed de hac omī re, alio in loco plenius ac curatiusq; nos meminī scribere.

Quæsitū esse dissensumq; an prefectus latinarū causa creatus, ius senatus cōuocandi cōsulendiq; habeat. Ca. VIII.

Præfectum urbi latinarum causa relictum, senatum habere posse Mutius negat, quoniam ne senator quidē sit, neq; ius habeat sententiæ dicendæ: cum ex ea atate præfectus fiat, quæ nō sit senatoria. M. autem Varro in quarto epistolicarum quæstionum, & Atteius Capito in Coniectaneorū ducentesimoquinquagesimonono ius esse præfecti senatus habendi dicunt. Deq; ea re assensum esse Capitonem Tuberōni contra sententiam Mutij refert. Nanq; & tribunis (inquit) plebis senatus habendi ius erat, quanquam senatores non essent ante Atinimum plebiscitum.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII LIBER .XV.

Quod in Q. Claudij annalibus scriptum est lignum alumine illitum non ardere.

Caput .I.



DECLamauerat Antonius Iulianus rhetor, præterquam semper aliās, tum uero nimum quā delectabiliter & feliciter. Sunt enim ferme scholasticæ istæ declamationes, eiusdem hominis eiusdemq; facundiæ, non eiusdem tamen quotidie felicitatis. Nos ergo familiares eius circumfusi undique, eum prosequeremur domū: cum deinde subeuntes mōtem Cispium, conspiciamus insulam quandam occupatam igni, multis arduisq; tabulatis editam, et propinqua iam omnia flagrare uasto incendio. Tū quispiam ibi ex comitibus Iuliani: Magni, inquit, reditus urbanorum prædiorum, sed pericula sunt longe maxima. Si quid autem posset remedij fore, ut ne tam assiduæ domus Romæ arderent, uenum hercle dedissem res rusticas, & urbicas emissem. Atqui illi Iulianus, læta (ut mos eius fuit) inter fabuladum uenustate: Si annalem (inquit) undeuigesimum Q. Claudij legissem, optimi & syncerissimi scriptoris, docuisset te profecto Archelaus regis Mithridatis præfectus, qua medela quaq; solertia ignem defēderes, ut ne ulla tua ædificatio è ligno correpta atq; insinuata flammis arderet. Percontatus ego sum quid esset illud mirum Quadrigarij. Repetit: In eo igitur libro scriptum inueni, cum oppugnaret L. Sylla in terra Attica Pyraum, & contra Archelaus regis Mithridatis præfectus ex eo oppido propugnaret, turrim ligneā defendēdi gratia structam, cum ex omī latere circumplexa igni foret, ardere non quisse, q̄ ab Archelao alumine oblita fuisset. Verba Quadrigarij ex eo libro hæc sunt: Tum Sylla conatus est, & tēpore magno eduxit copias, ut Archelai turrim unam quam ille interposuit, ligneā incenderet. Venit, accessit, ligna subdidit, submouit Græcos, ignem admouit. Satis sunt diu conati, nunquā quiuerūt incendere: ita Archelaus omēm materiam obliuerat alumine: quod Sylla atque milites mirabantur. Et postquam non succendit, reduxit,

Antonius Iulianus.

Cispium mōs.

Aluminis uis ignē depellit.

Quod Plato in libris quos de legibus composuit, largiores letioresque in conuiuijs inuitatiunculas uini non inuitiles esse existimauerit.

Caput

.II.

Ebriofus philosophaster.

EX insula Creta quispiam ætatem Athenis agēs, Platonicum esse se philosophū dicebat, & uiderier gestiebat. Erat autē nihili homo & nugator, atque in græcæ facundia gloria iactabundus, p̄terea uini libidine adusq; ludibria ebriofus. Is in conuiuijs iuuenū, quæ agitare Athenis hebdomadibus lunæ solenne nobis fuit, simul atque modus epulis factus, & utiles delectabilesq; sermones ceperant, tum silentio ad audiendū perito, loqui cœperat. Atque id genus uili & incōdita uerborū caterua, hortabatur omnes ad bibendū. Idq; se facere ex decreto Platonico prædicabat, tanq̃ Plato in libris quos de legibus cōposuit, laudes ebrietatis copiosissime scripsisset, utilemque eam esse bonis ac fortibus uiris censuisset. Ac simul inter eiusmodi orationem, crebris & ingentibus poculis omne ingeniū ingurgitabat, fomitem esse quendam dicēs & incitabulum ingenij uirtutisq; si mens & corpus hominis uino flagraret. Sed enim Plato in I. & in II. de legibus, nō ut ille nebulo opinabatur ebrietatem istam turpissimam, quæ la befacere & minuere hoīm mentes solet, laudauit: sed hanc largiorem paulo, iucundiorēq; uini inuitationem, quæ fieret sub quibusdam quasi arbitris & magistris conuiuiorum sobrijs, nō improbauit. Nam & modicis honestisq; inter bibendum remissionibus, refici integrariq; animos, ad instauranda sobrietatis officia existimauit, reddiq; eos sensim latiores, atque ad intentiones rursus capiēdas fieri habiliores. Et simul si qui penitus in ijs affectionū cupiditatumq; errores inessent, quos aliquis pudor reuerens concelaret, ea omnia sine graui periculo, libertate per uinum data detegi, & ad corrigēdum medendūq; fieri opportuniōra. Atque etiam hoc Plato ibidem dicit, non defugiendas esse neq; respuendas huiuscemodi exercitationes, aduersum propulsandam uini uiolentiam. Neq; ullum unquam continentem prorsus ac temperantem satis fideliter uisum esse, cuius uita uictusq; non inter ipsa errorum pericula, & in medijs uoluptatum illecebris explorata sit. Nam cui Libentia Gratiæq; omnes conuiuiorum incognita sint, quiq; illarum omīno expers sit, si eum forte ad participandas eiusmodi uoluptates aut uoluntas tulerit, aut casus induxerit, aut necessitas compulerit, deliniri plerūq; & capi, neq; mentem animumq; eius consistere, sed ui quadam noua ictum labascere. Congrediendum igitur censuit, & tanquam in acie quadam cum uoluptarijs rebus, cumq; ista uini licentia cominus decernendum, ut aduersum eas non fuga simus tuti nec absentia, sed uigore animi & constanti præsentia, moderatoq; usu temperantiam continentiamq; tueamur: & calefacto simul refotoq; animo, si quid in eo uel frigida tristitia, uel torpentis uerecundia fuerit, diluamus.

Quid M. Cicero de particula ista senserit scripseritq; quæ præposita est uerbis aufugio & aufero. Et an in uerbo autumo eadem ista hæc præpositio esse uideri debeat.

Caput

.III.

Aufugio.
Aufero.

Autumo.

an particula,

Egimus librum Ciceronis qui inscriptus est Orator. In eo libro Cicero cum dixisset uerba hæc, aufugio & aufero, composita quidē esse ex præpositione ab, & ex uerbis fugio & fero: sed eam præpositionem, quo fieret uox pronuntiata auditūq; lenior, uersam mutatamq; esse in au syllabam, cœptumq; esse dici aufugio & aufero pro abfugio & abfero. Cum hæc inquam ita dixisset, tum postea ibidem super eadē particula ita scripsit: Hæc (inquit) præpositio præter hæc duo uerba, nullo alio in uerbo reperietur. Inuenimus autem in commentario Nigidiano, uerbum autumo compositum ex ab præpositione & uerbo æstumo: dictūq; intercise autumo, quasi abæstumo, quod significaret totum æstumo, tanquam abnumero. Sed quod sit cum honore multo dictum P. Nigidij hominis eruditissimi audacius hoc argutiusq; esse uidetur quam uerius. Autumo enim non id solum significat, sed & dico, & opinor, & cōseō: cum quibus uerbis præpositio ista neq; cohærentia uocis, neq; significatione sententiæ conuenit. Præterea uir acerrimæ in studio literarum licentiæ Marcus Tullius, non sola esse hæc duo uerba dixisset, si reperiri posset ullum tertium. Sed illud magis quæri inspicitur, quæ dignum est, uersa ne sit & mutata, ab. præpositio in au syllabam propter lenitatem

tem uocis, an potius au particula sua sit propria origine: & proinde ut pleraque alia præpositiones à Græcis, ita hæc quoque inde accepta sit: sicuti est in illo uersu Homeri:

ἀνέρουσιν μὲν πρῶτα, καὶ ἔσφαζαν ἃ ἔειπαρ,
ὣ ἀβρομοὶ ἀνίαχοι.

Historia de Ventidio Baso ignobili homine, quem primum de Parthis triumphasse memoria traditum est. Caput .III.

IN sermonibus nuper fuit seniorum hominum & eruditorum, multos in uetere memoria altissimum dignitatis gradum ascendisse ignobilissimos prius homines & despiciatissimos. Nihil adeo tamen de quoquam tantæ admirationi fuit, quantæ fuerunt quæ de Ventidio Baso scripta sunt. Eum Picetem fuisse genere, & loco humili: & matrē eius à Pompeio Strabone, Pompeii magni patre, bello sociali quo Asculanos subegit, captam cum ipso esse. Mox triumphante Pompeio Strabone, eum quoque puerum inter cæteros ante currum imperatoris sinu matris uectum esse. Post cum adoleuisset, uictum sibi ægre quassisse, eumq; sordide inuenisse, comparandis mulis & ueliculis magistratibus, qui sortiti prouincias forent, præbenda publice conduxisse. In isto quæstu notum esse cœpisse C. Cæsari, & cum eo profectum esse in Gallias. Tum quia in ea prouincia satis nauiter uersatus esset, & deinceps ciuili bello mandata sibi pleraque impigre & strenue fecisset, non modo in amicitiam Cæsaris, sed ex ea in amplissimum quoque ordinem peruenisse. Mox tribunum quoque plebis, ac deinde prætorē creatū: atque in eo tpe iudicatū esse à senatu hostē cū M. Antonio. Post uero coniunctis partibus, non pristinam tantum dignitatem recuperasse, sed pontificatum, ac deinde consulatū quoque adeptum esse. Eamq; rē tam intoleranter tulisse po. Ro. qui Ventidium Basum memineral curādis mulis uictitasse, ut uulgo p̄ uias urbis uersiculi p̄scriberent:

Concurrite omnes augures, aruspices,
Portentum inusitatum conflatum est recens,
Nam mulos qui fricabat, consul factus est.

Eundem Bassum Suetonius Tranquillus præpositū esse à M. Antonio prouinciis orientalibus, Parthosq; in Syriam introrumpentes, tribus ab eo præliis fufos scribit, eumq; primum omnium de Parthis triumphasse, & morte obita publico funere sepultū esse.

Verbum profligo à plerisq; dici improprie insciteq;. Caput .V.

Sicut alia uerba pleraque, ignoratione & inscitia improbe dicentium quæ non intelligant, deflexa ac deprauata sunt à ratione recta & cōsuetudine: ita huius quoque uerbi, quod est profligo, significatio uersa & corrupta est. Nam cum ab affligendo, & ad perniciem interitumq; deducendo, inclinatum id tractumq; sit: semperque eo uerbo, qui diligenter locuti sunt, ita usi sint, ut profligare dicerent prodigere & depredere, profligatasq; res quasi profectas & perditas appellarint: nūc audio ædificia & templa, & alia fere multa, quæ prope absoluta affectaq; sunt, in profligato esse dici, ipsa que esse iam profligata. Quapropter urbanissime respondisse prætorem non indoctū uirum barbatulo cuidam ex aduocatorum turba, Sulpitius Apollinaris in quadam epistola scriptum reliquit. Nam cum ille, inquit, rabula audaculus ita postulasset, uerbaque ita fecisset: Omnia uir clarissime negotia, de quibus te cognitum esse hodie dixisti, diligentia & uelocitate tua profligata sunt: unum id solum relictū est, de quo rogo audias. Tum prætor satis ridicule: An illa negotia, de quibus iam cognouisse me dicis, profligata sint equidem nescio: Hoc autem negotium, quod in te incidit, proculdubio, siue id audiam, siue non audiam, profligatum est. Quod significare autem uolunt qui profligatum dicunt, ii qui latine locuti sunt, nō profligatum, sed affectum dixerunt, sicut M. Cicero in oratione, quam habuit de prouinciis consularibus. Eius uerba hæc sunt: Bel lum affectum uidemus, & uere ut dicam, pene cōfectum. Item infra: Nam ipse Cæsar, quid est quod in ea prouincia commorari uelit, nisi ut ea, quæ per eum affecta sunt, perfecta reipublicæ tradat? Idem Cicero in æconomico: Cum uero affecta iam prope æsta

te, uuas à sole mitescere tempus est.

In libro M. Ciceronis de gloria secundo, manifeste est erratum in ea parte, in qua scriptum est super Hectore & Aiace. Caput .VI.

Ciceronis error.

In libro M. Tullii, qui est secundus de gloria, manifestus error est non magnæ rei. Quem errorem esse possit cognoscere non aliquis eruditorum, sed qui tantum legerit. Quamobrem non tam id mirabamur errasse in eam rem Marcii Tullii, quam non esse animaduersum hoc postea, correctumque uel ab ipso, uel à Tyrone liberto eius diligentissimo homine, & librorum patroni sui studiosissimo. Ita enim scriptum in eo libro est apud eundem poetam: Ajax cum Hectore congregiens, depugnans di causa agit, ut sepeliatur, si sit forte uictus. Declaratque se uelle, ut suum tumultum multis etiam post seculis prætereuntes, sic loquantur:

Hic situs est, uitæ iam pridem lumina linquens,

Qui quondam Hectoreo percussus concidit ense,

Fabatur hoc aliquis, mea semper gloria uiuet.

Huius autem sententiæ uersus, quos Cicero in linguam latinam uertit, non Ajax apud Homerum dicit, neque Ajax agit ut sepeliatur, sed Hector dicit, & Hector de sepultura agit, prius quam sciat, an secum depugnandi causa congressurus sit Ajax:

ἀνδρὸς μὲν τόδε σῆμα πάλαι κατακείμενον

ὃν ποτ' ἀνέευσεν κατέκτανε φάσμα θεῶν

ὥς ποτὲ τις ἐρέει. δὲ δὲ μὲν κλέει οὐ ποτ' ὀλέσῃ.

Observatum esse in senibus, quod annum ferè ætatis tertium & sexagesimum agant, aut laboribus aut interitu aut clade aliqua insignitum. Atque inibi super eadem observatione exemplum appositum epistolæ diui Augusti ad Caium nepotem. Caput .VII.

Annus. lxiij. climactericus. i. scalaris.

Observatum in multa hominum memoria, expertumque est in senioribus perisque omnibus, sexagesimum tertium uitæ annum cum periculo & clade aliqua uenire, aut corporis, morbique grauioris, aut uitæ interitus, aut animi ægritudinis. Propterea qui rerum uerborumque istiusmodi studio tenentur, eum ætatis annum appellant κλιμακτηρικόν. Nocte quoque ista proxima superiore, cum librum epistolarum D. Augusti, quas ad Caium nepotem suum scripsit, legeremus, duceremurque elegantia orationis, neque morosa, neque anxiosa, sed facili hercle, & simplici, id ipsum in quadam epistola super eodem anno scriptum offendimus. Eiusque epistolæ exemplum hoc est. IX. caleñ. Octobres: Aue mi Cai, meus ocellus iucundissimus, quem semper me diusfidius desidero cum à me abes: sed præcipue diebus talibus, qualis est hodiernus, oculi mei requirunt meum Caium, quem (ubicunque hoc die fuisti) spero latum & bene ualentem celebrasse quartum & sexagesimum natalem meum. Nam ut uides κλιμακτηρικόν, communem seniorum omnium tertium & sexagesimum annum euasimus. Deos autem oro, ut mihi quantumcunque superest temporis, id saluis nobis traducere liceat, in statu reip. felicissimo ἀνδραγαθῶντων ἡμῶν, καὶ δὲ διαδεχομένων.

Locus ex oratione Phauorini ueteris oratoris, de coenarum atque luxuriæ exprobratione: qua usus est, cum legem Liciniam de sumptu minuendo suasset. Caput .VIII.

Phauorinus in luxum epularum.

Clunicali.

Cum legeremus orationem ueterem Phauorini, non indiserti uiri: quam orationem totam, ut meminisse possemus, odio hercle istiusmodi sumptus, atque uisctus perdidicimus. Verba quæ apposimus Phauorini, hæc sunt: Præfecti popinæ atque luxuriæ negant coenam lautam esse, nisi cum libentissime edis, tum auferatur, & alia esca melior atque amplior succenturiatur. Is nunc flos coenæ habeatur inter istos, quibus sumptus & fastidium pro facetiis procedit. Qui negant ullā auem, præter ficedulam, totam comesse oportere. Cæterarum auium atque altilium, nisi tantum apponatur, ut à cluniculis inferiori parte saturi fiant, conuiuium putant inopia fordere. Superiorem partem auium atque altilium qui edunt, eos palatum non habere. Si portione crescit luxuria, & debere epulas crescere, Videte quid relinquitur nisi ut deli-

bati sibi coenas iubeant, ne edendo defatigentur: quando stratus auro, argento, purpura, amplior aliquot hominibus, quam diis immortalibus adornantur.

Quod Cæcilius poeta frontem genere uirili, non poetice, sed cum probatione & cum analogia appellauit. Ca. IX.

Vere ac diserte Cæcilius hoc in subditio scripsit:

Nam si sunt inimici pessimi fronte hilario,

Corde tristi: quos neque ut apprehendas, neque ut mittas, scias.

Hos ego uersus, cum de quodā istiusmodi homine sermones essent, in circulo forte iuuenum eruditorum dixi. Tum de grammaticorum uulgo quispiam nobiscum ibi assistens, non sane ignobilis: Quanta, inquit, licentia audaciaque Cæcilius hic fuit, cum fronte hilario, non fronte hilario dixit, & tam immanem solœcismum nihil ueritus est. Imò, inquam, potius nos & quæ audaces & quæ licentes sumus, qui frontem improbe indocte que non uirili genere dicimus: cum & ratio proportionis, quæ analogia appellatur, et ueterum autoritas, non hanc, sed hunc frontem debere dici suadeant. Quippe M. Cato in quinta originum, ita scripsit: Postridie signis collatis, æquo fronte, peditatu, equitibus, atque aliis, cum hostium legionibus pugnaui. Recto quoque fronte idem Cato, eodem in libro dicit. At ille semidoctus grammaticus: Missas, inquit, autoritates facias, quas quidem ut habeas, posse fieri puto: sed rationem dic, quam non habes. Atque ego his eius uerbis, ut tum ferebat ætas, irritator: audi, inquam, mi magister rationem falsam quidem, sed quam redarguere falsam esse tu non queas: Omnia, inquam, uocabula tribus literis finita, quibus frons finitur, generis masculini sunt, si in genitiuo quoque casu eadem syllaba finiantur, ut mons, pons, frons. At ille contra renitens, audi, inquit, discipule plura alia cōsimilia, quæ non sint generis masculini. Petebant ibi oēs, ut uel unum statim diceret. Sed cum homo uultū intorqueret, & non hisceret, coloresque mutaret, tum ego intercessi: & uade, inquam, nunc, & habeto ad requirendum. XXX. dies. Postquam inueneris, repertes nos. Atque ita hominem nulli rei, ad indagandum uocabulum, quo rescinderet finitionem fictam, dimisimus.

De uoluntario & admirando interitu uirginum Milesiarum.

Caput .X.

Plutarchus in librorum, quos ἡθικοὶ in scripsit primo, cum de moribus differeret in animos hominum incidētib, uirgines dixit Milesii nominis, ferme quæ tum in ea ciuitate erant, repente sine ulla euidenti causa, uoluntatem coepisse ob eundem mortis, ac deinde plurimas uitam suspendio amississe. Id cum accideret indies crebrius, neque animis earum mori perseverantium medicina adhiberi quiret, decreuissent Milesios, ut uirgines, quæ corporibus suspensis domortuæ forent, ut eæ omnes nuda cum eodem laqueo, qui essent præuinctæ, efferrentur. Post id decretum, uirgines uoluntariam mortem non petisse, pudore solo deterritas tam inhonesti funeris.

Milesia uirgines.

Verba senatusconsulti de exigendis urbe Roma philosophis. Item uerba edicti cens. quo improbat & coerciti sunt, qui disciplinam rhetoricam instituere & exercere Romæ coeperant. Caput .XI.

Caius Fannio Strabone, M. Valerio Messala COSS. senatusconsultum de philosophis & rhetoribus latinis factum est. M. Pomponius prætor senat. consuluit, quod uerba facta sunt de philosophis, & rhetoribus de ea re ita censuerunt, ut M. Pomponius prætor animaduertere, curaretque (uti ei è rep. fideque sua uideretur) uti Romæ ne essent. Aliquot deinde annis post id senatusconsultum Cn. Domitius Aenobarbus, & L. Licinius Crassus censores de coercendis rhetoribus latinis ita edixerunt: Renuntiatum est nobis esse homines, qui nouum genus disciplinæ instituerunt, ad quos iuuentus in ludum conueniat: eos sibi nomen imposuisse latinis rhetoras: ibi homines adulescentulos dies totos desiderare. Maiores nostri quæ liberos suos discere, & quos in ludos itare uellent, instituerunt. Hæc noua, quæ præter consuetudinem, ac morem maiorum fiunt, neque placent, neque recta uidentur. Quapropter & iis, qui eos ludos habent, & iis, qui eo uenire consueuerunt, uisum est faciendum, ut ostenderemus nostram sententiā, nobis non placere. Neque illis solū temporibus nimis rudibus, necdū græca do-

Philosophi rhetoresque ut be cicti.

N iij

150
Epictetus philosophus
Gracchi parsimonia
151
Exigor portorium.

Trina expolitīs, philosophi ex urbe Roma pulsi sunt, uerum etiam Domitiano imperante, senatusconsulto eieci, atque urbe & Italia interdicti sunt: Qua tempestate Epictetus quoque philosophus propter id senatusconsultum Roma decessit.

Locus ex oratione Gracchi de parsimonia ac de pudicitia sua memoratissimus. Caput .XII.

Gracchi parsimonia.

Caius Gracchus cum ex Sardinia rediit, orationem ad populum in concione habuit: ea uerba sunt hæc: Versatus sum, inquit, in prouincia, quomodo ex usu uestro existimabam esse, non quomodo ambitioni meæ conducere arbitrabar, nulla apud me fuit popina, neque pueri eximia facie stabant: sed in cōuiuio liberi ueluti modestius erāt quā apud principē. Post deinde hæc dicit: Ita uersatus sum in prouincia, ut nemo posset uere dicere, assem aut eo plus in muneribus me accepisse, aut mea opera quēpiam sumptū fecisse. Biennium enim fui in prouincia, si ulla meretrix domū meam introiuit, aut cuiusquā seruulus propter me sollicitatus est, omnium nationū postremissimum nequissimūque existimatote. Cū a seruis eorum tā caste me habuerim, inde poteritis cōsiderare, quō me putetis cū liberis uestris uixisse, atque ibi ex interuallo. Itaque, inquit, Quirites cum Roma profectus sum, zonas, quas plenas argenti extuli, eas ex prouincia inanes retuli. Alii uini amphoras, quas plenas tulerunt, eas argento plenas domum reportauerunt.

De uerbis inopinatis, quæ utroque uersum dicuntur, et a grammaticis communia uocantur. Caput .XIII.

Communia uerba multa.

Vtor, & uereor, & hortor, & consolor, communia uerba sunt, ac dici utroque uersū possunt, uereor te, & uereor abs te, id est tu me uereris: uitor te, & uitor abs te, id est tu me uteris: hortor te, & hortor abs te, id est tu me hortaris: cōsolor te, & consolor abs te, id est tu me consolaris. Testor quoque & interpretor significatione reciproca dicuntur. Sunt autem uerba hæc omnia ex altera parte inusitata: & antea dicta sunt in eam quoque partem, quæri solet, Afranius in consobrinis;

Hem iste parentum est uitabilis liberis.

Vbi malunt metui quā uereri se a suis.

Hic uereri ex ea parte dictum est, qua est non usitatius. Nouius in Ligartia Liciniaria, uerbum, quod est utitur, ex contraria parte dicit:

Quia supellex multa, quæ non utitur, emitur tamen, id est quæ usui nō est. M. Cato in quinta origine: Exercitum, inquit, suū pransum, paratū, cohortatū eduxit foras, atque instruxit. Consolor quoque in partem alteram, præterquā dici solitū est, in epistola Q. Metelli, quam cū in exilio esset, ad Cn. & ad L. Domitios dedit: ac cum aim, inquit, uestre erga me uideo, uehementer cōsolor, & fides, uirtusque uestra mihi ante oculos uersatur. Testata itidem & interpretata, eadem ratione dixit M. Tullius in primo libro de diuinatione, ut testor, interpretorque uerba cōiā uideri debent. Sallustius quoque eodem modo dilargitis prescriptorū bonis, dicit: tanquā uerbū largior sit ex uerbis cōibus. Veritum autem, sicut pudum, & pigum, non personaliter per infinitum modū dictum esse, non a uetustioribus tamen uidemus, sed a M. quoque Tullio in secundo de finibus. Primum, inquit, Aristippi Cyrenaicorumque omnium, quos non est ueritū in ea uoluptate, quæ maxia dulcedine sensum moueret, summum bonum ponere. Dignor quoque, & ueneror, & confiteor, & testor, habita sunt in uerbis communibus, sicut illa in Vergilio dicta sunt:

Coniugio Anchisa Veneris dignate superbo.

Et,

Cursusque dabit uenerata sacerdos.

Confessi autem æris, de quo facta confessio est, in .XII. tabulis scriptum est his uerbis: Aetris confessi, rebusque iudicatis. XXX. dies iusti sunt. Item ex iisdem tabulis id quoque est:

Quæ si erit testatior, libripens uel fuerit, in testimoniū feriat, improbus intestabilisque esto.

Quod Metellus Numidicus figuram orationis nouam ex orationibus grecis mutuatus est. Caput .XIII.

Apud Q. Metellum Numidicum, in lib. accusationis in Val. Messalā tertio, noue dictū esse annotauimus. Verba ex orōne eius hæc sunt: Cum sese sciret in tantum crimen uenisse, atque socios ad senatum questum flentes uenisse, sese maximas pecunias exactos esse. Pecunias se maximas exactos, id nobis uidebatur græca figura dictum, Græci enim dicunt, ἡν ἡμεῖς ἀπὸ τοῦ ἀγροῦ, id significat, exegit me pecunia.

niam. Quod si id dici potest, etiam exactus esse aliquis pecuniam dici potest. Cæcilius quoque eadem figura in Hypobolimeo Aeschino usus uidetur:

Ego illud minus nihilo exigor portorium. i. nihilo minus exigis de me portorium.

Passis uelis, & passis manibus dixisse ueteres, non a uerbo suo, quod est patior, sed ab alieno, quod est pando. Cap. XV.

AB eo quod est pando, passum ueteres dixerunt, non pansum, & cum præpositione expansum, non expansum. Cæcilius in Synaristis:

Heri uero prospexisse eum se ex tegulis,

Hæc nuntiasse, & flammeum expansum domi.

Capillo quoque esse mulier passo dicitur, quasi porrecto, & expanso. Et passis manibus & uelis passis dicimus, quod significat diductis atque distētis. Itaque Plautus in milite glorioso, a litera in e mutata, per compositi uocabuli morē, dispestis dicit, pro eo quod est distēsis.

Credo ego isthoc exemplo tibi esse eundem extra

Portam dispestis manibus patibulum cum habebis.

De nouo genere interitus Crotoniensis Milonis. Caput .XVI.

Milo Crotoniēsis athleta illustris, quem in chronicis scriptum est olympiade prima coronatum esse, exitum habuit uitæ miseradum & mirandum. Cum iam natiū grandis artē athleticam desisset, iterque faceret forte solus in locis Italiae syluestribus, quercū uidit proxime uiam, patulis in parte media ramis hiantem. Tū experiri (credo) etiam tūc uolens, an ulla sibi reliquæ uires adessent, immisit in cauer nas arboris digitis, diducere & rescindere quercum conatus est. Ac mediam quidē partem discidit diuellitque. Quercus autem in duas diducta partes, cum ille quasi perfectō, quod erat connexus, manus laxasset, cessante ui, rediit in naturam: manibusque eius retentis inclusisque, stricta denuo & cohaesa dilacerandum hominem feris præbuit.

Quam ob causam nobiles pueri Atheniensium tibijs canere desierint, cum patrum istum morem canendi haberent. Caput .XVII.

Alcibiades Atheniensis, cum apud auunculum Periclem puer artibus ac disciplinis liberalibus erudiretur, & arcessi Pericles Antigenidam tibi cinem iussisset, ut eum canere tibijs (quod honestissimum tum uidebatur) doceret: tradidit sibi tibijs cum ad os adhibuisset, inflassetque, pudens oris deformitate, abiicit infregitque. Ea res cum percubisset, omnium tum Atheniensium consensu, disciplina tibijs canendi desita est. Scriptum hoc est in cōmentario Pamphilæ nono & uigesimo.

Quod pugna belli ciuilijs uictoriaeque C. Caesaris, quam uicit in Pharsalicis campis, nuntiata predictaque est per cuiusdam Cornelii sacerdotis uaticinium, eodem ipso die in Italia Patuui.

Caput .XVIII.

Quo C. Caesar, & Cn. Pompeius die ciuile bellū signis collatis in Thessalia confluxerunt, res accidit Patuui in transpadana Italia, memoria digna: Cornelius quidam sacerdos, & loco nobilis, & sacerdotii religionibus uenerandus, & castitate uitæ sanctus, repente mota mente conspicerē se procul dixit pugnam acerrimam pugnari: Ac deinde alios cedere, alios urgere: eadem, fugam, tela uolantia, instaurationem pugnae, impressionem, gemitus, uulnera, perire ut si ipse in prælio uersaretur, coram uidere sese uociferatus est. Ac postea subito exclamauit, Caesarem uicisse. At Cornelii sacerdotis ariolatio leuis tum quidē uisa est et uecors. Magna mox admirationi fuit, quod non modo pugnae dies, quæ in Thessalia pugnata est, neque prælii exitus, qui erat prædictus, idem fuit: sed omnes quoque pugnandi reciprocae uices, & ipsa exercituum duorum conflictatio, uaticinantis motu atque uerbis repræsentata est.

Verba Marci Varronis memoria digna, ex satyra quæ inscribitur ἡδὲ δὲ ἀπομύκτης. Caput .XIX.

Non paucissimi sunt, in quos potest cōuenire id, quod M. Varro dicit in satyra, quæ inscribitur ἡδὲ δὲ ἀπομύκτης. Verba hæc sunt: Si quantū opæ sumpstisti, ut tuus pistor bonum faceret panē, eius duodecimā philosophiæ dedisses, ipse bonus iam pridem esses factus, Nunc illum qui norunt, uolunt emere milibus cētum.

Te qui nouit, nemo centussis.

Notata quedam de Euripidis poetæ genere, uita, moribus, deq; eiusdem fine uitæ.

Caput .XX.

Euripidis
genus.

Euripidis poetæ matrem, Theopompus agrestia holera uendētem uictum quæ fuisse dicit. Patri autem eius nato illo, responsum est à Chaldaïs, eum puerum cū adoleuisset, uictorem in certaminibus fore. Id ei puero fatū esse pater interpre-
tatus, athletam debere esse, roborato exercitatoq; filii sui corpore, Olympiam certatu-
rum eum inter athletas pueros deduxit. Ac primo quidem in certamine per ambigam
ætatem receptus nō est. Post Eleusinio, & Theseo certamine pugnavit, & coronatus est.
Mox à corporis cura ad excolendi animi studium trāsgressus, auditor fuit physici Ana-
xagoræ, & rhetoris Prodicii: in morali autem philosophia, Socratis. Tragœdiam scribe-
re natus annos duodeuiginti adortus est. Philocorus refert in insula Salamine spelun-
cam esse tetram & horridam, quam nos uidimus, in qua Euripides tragœdias scriptita-
rit. Mulieres fere omnes in maiorem modum exosus fuisse dicitur, siue quod natura ab
horruit à mulieræ cœtu, siue quod simul duas uxores habuerat, cum id decreto ab Athe-
nienſibus factū ius esset, quarum matrimonii pertædebat. Eius odii in mulieres Aristo-
phanes quoq; meminit ἐν ταῖς προτέραις διεισοφορῶσαις, in his uersibus:

Νῦν δ' αὖ ἀπὸ δαίμονος ἡρώωνος, ἡρώωνος
τῶν ποταμῶν τὸν ἀνδρῶν πολλοὺς οὐκ ἐκ
ἀγρία γὰρ ἡνὶ δ' ἡρώωνος Δράπε, ἐν ἀγρίοις
τοῖς λαχάνοις αὐτὸς τραφεῖς.

Alexander
Actolus.

Alexander autem Actolus hos de Euripide uersus composuit:

ὁ δ' ἀναξαρχὸς τῶν ποταμῶν ἀρχαῖος
ἐρυνδὸς μὲν ἐμοὶ γένοιτο προσπαῖρ
ἡρώωνος γέλωτος, ἡρώωνος τῶν ἀνδρῶν οὐκ ἐκ
μεγαδικῶς. ἄλλοι γὰρ αὖ τὸν δ' ἐν
μέλιτι ἡρώωνος τῶν ποταμῶν.

Fortas. παρ' οἶνον
Fortas. ἀλλ' ὅτι.

Is, cum in Macedonia apud Archelaum regem esset, utereturq; eo rex familiariter, red-
iens nocte ab eius cœna, canibus à quodā amulo immixtis dilaceratus est, & ex his uul-
neribus mors secuta est. Sepulchrum autem eius & memoriam Macedones eo dignati
sunt honore, ut in gloriæ quoq; loco prædicarent: οὐποτέ σὸν μνημα Εὐριπίδης ὤλετο πῶς
quod egregius poeta morte obita sepultus in eorum terra foret. Quamobrem cum le-
gati ad eos ab Athenienſibus missi perissent, ut ossa Athenas in terram illius patriam pe-
mitterent transferri, maximo consensu Macedones in ea re deneganda perſisterunt.

Quod à poetis Iouis filij prudentissimi humanissimiq; Neptuni autem inhumanissimi & ferocissimi
traduntur.

Caput .XXI.

Iouis filij.

Neptuni filij.

Prastantissimos uirtute, prudentia, uiribus, Iouis filios poetæ appellauerunt, ut
Acacum, & Minoa, & Sarpedona: ferocissimos & immanes, & alienos ab omni
humanitate, tanquam è mari genitos, Neptuni filios dixerunt, Cyclopa & Cere-
cyona & Lestrygonas.

Historia de Sertorio duce, deq; astu eius, commentitijsq; simulamentis, quibus ad barbaros milites conti-
nendos, conciliando q; sibi utebatur.

Caput .XXII.

astutia.
Sertorij

Sertorius uir acer egregiusq; dux, & utendi, regendiq; exercitus peritus fuit. Is in
temporibus difficillimis mentiebatur ad milites si mendacium prodesset, & lite-
ras compositas pro ueris legebat, & somnium simulabat, & falsas religiones con-
ferebat, si quid istæ res eum apud militum animos adiutabant. Illud adeo Sertorii nobi-
le est: Cerua alba eximia pulchritudinis, & uiuacissimæ celeritatis, à Lusitano ei quo-
dam dono data est. Hanc sibi oblatam diuinitus, & instinctam Dianæ numine, collo-
qui secum, monereque & docere quæ utilia factu essent, persuadere omnibus instituit.
Ac si quid durius uidebatur, quod imperandum militibus foret, à cerua sese monitum
tum prædicabat, Id cum dixerat, uniuerſi tanquam si deo, libentes parebant, Ea cerua

quodam die, cum incurſio esset hostium nuntiata, festinatione ac tumultu consternata,
in fugam se prorupit, atq; in palude proxima delituit, & postea requisita perisse credita
est. Neq; multis diebus post, inuentam esse ceruam Sertorio nuntiatur. Tum qui nun-
tiauerat, iussit tacere: ac ne cui palam diceret interminatus est: præcepitq; ut eam poste-
ro die repente in eum locum, in quo ipse cum amicis esset, immitteret. Admissis deinde
amicis poſtridie, uisum sibi esse ait in quiete, ceruam quæ perierat, ad se reuerti: & ut
prius consueuerat, quod opus esset facto, prædicare. Tum Sertorio quod imperauerat
significante, cerua emissā in cubiculum Sertorii introrupit. Clamor factus, & orta ad-
miratio est. Ea q; hominum barbarorum credulitas, Sertorio in magnis rebus magno
usui fuit. Memoriam proditum est ex iis nationibus, quæ cum Sertorio faciebant, cum
multis præliis superatus esset, neminem unquam ab eo descivisse, quanquam id genus
hominum esset mobilissimum.

De ætatibus historicorum nobilium, Hellanici, Herodoti, & Thucydidis. Caput .XXIII.

Hellanicus, Herodotus, Thucydides, historiæ scriptores, in iisdem temporibus
ferè laude ingenti floruerunt, & non nimis longe distantibus fuerūt ætatibus.
Nam Hellanicus in initio belli Pelopōnesiaci fuisse quinq; & sexaginta annos
natus uidetur, Herodotus tres & quinquaginta, Thucydides quadraginta. Scriptum
hoc in libro undecimo Pamphilæ.

Quid Vulcatius Sedigitus in libro, quem de poetis scripsit, de comicis latinis iudicarit. Ca. XXIII.

Sedigitus in libro quem scripsit de poetis, quid de iis sentiat qui comœdias fece-
runt, & quem præstare ex omnibus cæteris putet, ac deinceps quo quenq; in lo-
co, & honore ponat, his uersibus suis demonstrat:

Multos incertos certare hanc rem uidimus,
Palmā poetæ comico cui deferant.
Eum, me iudice, errorem dissoluam tibi,
Ut contrā si quis sentiat, nihil sentiat.
Cæcilio palmam statuo de comico.
Plautus secundus facile exuperat cæteros.
Dein Næuius qui feruet, pretio in tertio est.
Si quid quarto detur, dabitur Licinio.
Post insequi Licinium facio Attilium.
In sexto consequitur hos Terentius.
Turpilius septimum, Trabea octauum obtinet.
Nono loco esse facile facio Lusciū.
Decimum addo antiquitatis causa Ennium.

Comici latini.

De uerbis quibusdam nouis, quæ in Cn. Matij Mimiambis offenderamus. Caput .XXV.

Cn. Matius uir eruditissimus in Mimiambis suis non absurde, neque absone
finxit, recentatur, pro eo quod Græci dicunt ἀνανεύου. Versus in quibus hoc
uerbum est, hi sunt:

Iamiam albicassit Phœbus, & recentatur,
Commune lumen hominibus, & uoluptas.
Idem Matius in hisdē Mimiambis, edulcare dicit, quod est dulcius reddere, in his uersis,
Quapropter edulcare conuenit uitam,
Curasq; acerbis sensibus gubernare.

Recentatur,
id est, denuo
nascitur.

Edulcare.

Quibus uerbis Aristoteles philosophus definiuit syllogismum, eiusq; definitionis interpreta-
tum uerbis latinis factum. Caput .XXVI.

Aristoteles quid syllogismus esset, his uerbis definiuit: λόγος ἐν ᾧ τὸ δέν πῶς ἐν ᾧ
ἐπὶ τὸν αὐτὸν καμίνον δὲ ἀνάγκη συμβαίνει διὰ τῶν καμίνων. Eius definitionis nō ui-
debatur habere incōmode interpretatio facta hoc modo: Syllogismus est ora-
tio, in qua consensus quibusdam & concessis, aliud quid quàm quæ cōcessa sunt, per ea
quæ concessa sunt, necessario conficitur.

Syllogismus.

Quid sint comitia calata, quid curiata, quid centuriata, quid tributa, quid consilium. Atque
inibi quedam eiusmodi. Caput .XXVII.

IN libro Lælii Felicis ad Q. Mutium primo, scriptum est, Labeonem scribere cala-
ra comitia esse, quæ pro collegio pontificum habentur, aut regis sacrorum, aut fla-
minum inaugurandorum causa. Eorum autem alia esse curiata, alia cēturiata. Cur-
riata per lictorem curiatim calari, id est, conuocari, centuriata per cornicinē. Hisdē co-
mitiis, quæ calata appellari diximus, & sacrorū detestatio, & testamenta fieri solebant.
Tria enim genera testamentorum fuisse accepimus: Vnum, quod calatis comitiis in cō-
clione populi fieret, alterum in procinctu, cum uiri ad prælum faciendum in aciem uo-
cabantur, tertium per familiæ emancipationem, cui æs, & libra adhiberetur. In eodem
Lælii Felicis libro hæc scripta sunt: Is, qui non uniuersum populum, sed partem aliquā
adesse iubet, non comitia, sed consilium edicere debet. Tribuni autem neque aduocant
patritios, neque ad eos referre de re ulla possunt. Ita ne leges quidem proprie, sed ple-
bis cita appellantur, quæ trib. pleb. ferentibus accepta sunt. Quibus rogationibus antē
patritii non tenebātur, donec Q. Hortensius dictator eam legem tulit, ut eo iure quod
plebes statuisset, omnes Quirites tenerentur. Item in eodē libro hoc scriptum est: Cū
ex generibus omnium suffragium feratur, curiata comitia esse: Cum ex censu & atate
centuriata: Cum ex regionibus & locis, tributa. Centuriata autē comitia intra pomeri-
um fieri nefas esse, quia exercitum extra urbem imperari oporteat, intra urbem impera-
ri ius non sit. Propterea centuriata in campo Martio haberi, exercitumq; imperari præ-
sidii causa solitum, quoniam populus esset in suffragiis ferendis occupatus.

Quod errauit Cornelius Nepos, cum scripsit Ciceronem tres & uiginti annos natum, causam
pro Sexto Roscio dixisse. Caput .XXVIII.

Cornelius Nepos & rerum memoriæ non indiligens, & M. Ciceronis, ut qui
maxime amicus familiarisq; fuit. Atque is tamen in primo librorum, quos de
uita illius composuit, errasse uidetur, cum eum scripsit tres & uiginti annos
natum, primam causam iudicii publici egisse, Sextumque Roscium parricidii reum de-
fendisse. Dinumeratis quippe annis a Quinto Capione & Q. Serrano, quibus con-
sulibus, ante diem. III. nonas Ianuarii M. Cicero natus est, ad M. Tullium, & Cn. Dolo-
bellam, quibus COSS. causam priuatam pro Quintio apud Aquilium Gallum iudicē
dixit, sex & uiginti anni reperiuntur. Neq; dubiū est, quin post annū quā pro Q. Cin-
tio dixerat, Sextum Roscium reum parricidii defenderit, annos iam septem & uigin-
ti natus, L. Sylla Felice, & Q. Metello Pio consulibus. In qua re etiam Fenestellam erras-
se Pedianus Asconius animaduertit, quod eum scripserit sexto & uigesimo ætatis anno
pro Sexto Roscio dixisse. Longior autem Nepotis quā Fenestellæ error est: nisi quis
uult in aīm inducere, studio amoris & amicitiae adductum, amplificandæ admirationis
gratia, quadriennium Nepotem suppressisse, ut M. Cicero orationem florētem dixisse
pro Roscio admodum adolescens uideretur. Illud adeo ab utriusq; oratoris studiosis
animaduersum & scriptum est, quod Demosthenes, & Cicero pari ætate illustrissimas
orationes in causis dixerint: Alter ἡ δὲ ἀνδορίας, ἡ δὲ ἀνδορίας, septem & uiginti
annos natus, alter anno minor pro P. Quintio, septimo & uigesimo pro Sexto Roscio.
Vixerunt quoque non nimis numerum annorum diuersum: alter treis & sexaginta an-
nos, Demosthenes, LX.

Quali figura orationis, & quā noua L. Piso annalium scriptor usus sit. Caput .XXIX.

DVæ istæ in loquendo figuræ, notæ satis usitatæq; sunt: Mihi nomen est Iulio,
& mihi nomen est Iulii. Tertiam figuram nouam hercle reperi apud Pisonē
in secundo annalium. Verba Pisonis hæc sunt: L. Tarquinius collegam suū,
quia Tarquinius nomen esset, metuere. Eumq; orat, uti sua uolūrate Roma concedat:
quia Tarquiniū (inquit) nomen esset: Hoc perinde est, tanquam si ego dicam, mihi no-
men est Iulium.

Vehiculum, quod petorritum appellatur, cuiatis linguae uocabulum sit, græcæ aut gallicæ. Caput .XXX.

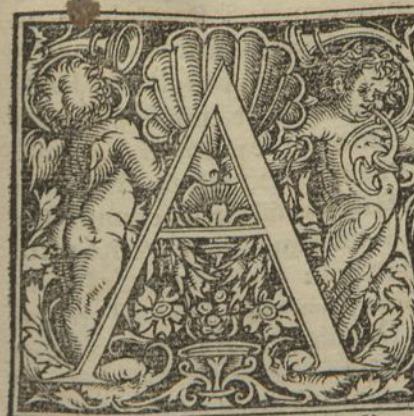
QVI ab alio genere uitæ detriti iam & retorridi, ad literarum disciplinas seri-
us adeunt, si forte iidem garruli natura & subargutuli sunt, oppidoquam fi-
unt in literarum ostentatione inepti & friuoli. Quod genus profecto ille ho-
mo est, qui de petorritis nuper argutissimas nugæ dixit. Nam cum quæ Petorritum.
reretur, petorritum quali forma uehiculum, cuiatisq; linguae uocabulum esset, et faciē
uehiculari ementitus est longe alienam falsamq; & uocabulum græcum esse dixit: atq;
id significare uolucres rotas interpretatus est: Commutataq; una litera, petorritum ef-
se dictum uolebat, quasi petorrotum. Scriptum etiam hoc esse a Valerio Probo cōtēne-
dit. Ego, cum Probi multos admodum commentationum libros inquisierim, neq; scri-
ptum in his inueni, nec usquam alioquin Probum scripsisse credo. Petorritum enim est
non ex græca dimidiatum, sed totum trans alpibus factum: nam est uox gallica. Id scri-
ptum est in libro M. Varronis decimoquarto rerum diuinarum. Quo in loco Varro
cum de petorrito dixisset, esse id uerbum gallicum, lanceam quoq; dixit non latinum,
sed hispanicum uerbum esse.

Quæ uerba legauerint Rhodij ad hostium ducem Demetrium, cum ab eo obsiderentur, super illa incluta Ialysi
imagine. Caput .XXXI.

RHodum insulam celebritatis antiquissimæ, oppidumq; in ea pulcherrimum
ornatissimumq; obsidebat oppugnabatq; Demetrius, dux ætatis suæ inclutæ:
cui a peritia disciplinæq; faciendi obsidij, machinarumq; solertia, ad capiendā
oppida repertariū, cognomentum ῥητορικὴς fuit. Tum ibi in obsidione illa, ædes quas
dam publice factas, quæ extra urbis muros cum paruo præsidio erāt, aggredi & uasta-
re atq; absumere igni parabat. In his ædibus erat memoratissima illa imago Ialysi, Pro-
togenis manu facta illustris pictoris: cuius operis pulchritudinem præstantiamq; ira-
percitus Rhodij inuidebat. Mittunt Rhodij legatos ad Demetrium cum his uerbis:
Quæ malum (inquiunt) ratio est, ut tu imaginem istam uelis incēdio ædium facto dis-
perdere? Nam si nos omnes superaueris, & oppidum hoc totum ceperis, imagine quo-
que illa integra & incolumi per uictoriam poteris: sin uero nos uincere obsidēdo ne-
quiueris, petimus consideres ne turpe tibi sit, quia non potueris bello Rhodios uince-
re, bellum cum Protogene mortuo gessisse. Hoc ubi ex legatis audiuit, oppugnatione
desita, & imagini & ciuitati pepercit.

AVLI GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII LIBER .XVI.

Verba Musonij philosophi græcæ, digna atq; utilia audiri obseruariq; Eiusdem utilitatis sententia a
M. Catone multis antē annis Numantiae ad equites dicta. Caput .I.



Verba ex oratione hæc sunt: Cogitate cum animis uestris, si quid uos per laborē recte
feceritis, labor ille a uobis cito recedet, bene factum a uobis dum uiueris non abscedet.
Sed si qua per uoluptatem nequiter feceritis, uoluptas cito abibit, nequiter factum il-

DOLescuntuli cum etiam tum in scholis essemus,
ἐν δὲ σχολῇ hoc græcum quod apposui, dictum ef-
se a Musonio philosopho audiebamus: et quoniam
uere atque luculente dictum, uerbisq; est breuibus
& rotundis uinctū, perq; libenter meminimus:
ἄρ τι πρᾶξις καλὴ μετὰ πόνου, δὲ μὴ πόνου οἴχεται, δὲ ἡ
καλὴ μένει, ἄρ τι ποιήσας ἀχρεὶ μετὰ ἡδονῆς, τὸ μὲν ἡδὺ
οἴχεται, τὸ δὲ ἀχρεὶ μένει. Postea istam ipsam sententi-
am in Catonis oratione, quā dixit Numantia apud
equites, positam legimus. Quæ etsi laxioribus pau-
lo longioribusq; uerbis comprehensa est præ q̄ il-
lud græcum quod diximus, quoniam tamen prior
tempore antiquiorq; ē, uenerabilior uideri debet.

lud apud uos semper manebit.

Cuiusmodi sit lex apud dialecticos percontandi differendiq; & quæ sit eius legis reprehensio. Cap. .II.

Egem esse aiunt disciplinæ dialecticæ, si de quapiam re quaratur disputeturq; atq; ibi quod rogere, ut respōdeas: tum, ne amplius quid dicas, quam id solum quod es rogatus, aut aias, aut neges. Eamq; legem qui nō seruēt, et aut plus, aut aliter quam sunt rogati respondeant, existimant rudes indoctiq; esse, disputandi q; mo rem atq; rationem non tenere. Hoc quidem quod dicunt, in plerisq; disputationibus proculdubio fieri oportet. Indefinitus namq; inexplicabilisq; sermo fiet, nisi interrogationibus responsionibusq; simplicibus fuerit determinatus. Sed enim esse quædam uidentur, in quibus si breuiter & ad id quod rogatus fueris respondeas, capiāre. Nam si quis his uerbis interroget, postulo ut respondeas: Desieris ne facere adulteriū an non? utcunq; dialectica lege respōderis, siue aias, siue neges, hærebis in captione: tam si te dicas aduulgæ, quam si neges. Sed quod minus est in interrogatione, id ē addēdum. Nam qui facere aliquid non desinit, non id necessario etiam fecit. Falsa igitur est species istius captionis: & nequaquam procedere ad id potest, ut colligi concludiq; possit, eum facere adulteriū, qui se negauerit facere desisse. Quid autem legis istius propugnatores in illa captiuncula facient, in qua hære eos necessum est, si nihil amplius quam quod interrogati erunt, responderint? Nam si ita ego istorum aliquem rogem: Quicquid nō perdidisti, habeas ne an nō habeas? postulo aut aias aut neges. Vtcunq; breuiter respōderit, capietur. Nam si non habere se negauerit, quod non perdidit, colligetur oculos eum non habere, quos non perdidit. Sin uero habere se dixerit, colligetur eum habere cornua, quæ non perdidit. Rectius igitur cautiusq; ita respōdebitur: Quicquid habui, id habeo, si id non perdidit. Sed huiusmodi responsio non fit ea lege quam diximus. Plus enim quam qd rogatus est respōdet. Et propterea id quoq; ad eam legem addi solet, non esse captiosis interrogationibus respondendum.

Quanam ratione effici dixerit Erasistratus medicus, si cibus forte deerit, ut tolerari aliquantisper inedia possit, & tolerari famem. Verbaq; ipsa Erasistrati super ea re scripta. Caput .III.

Cum Phauorino Romæ dies pleriq; totos eramus, tenebatq; animos nostros homo ille fandi dulcissimus: atque eum quoquò iret, quasi ex lingua prorsum eius capti, prosequeremur: ita sermonibus usq; quaq; amoenissimis demulcebat. Tum ad quendam ægrem cum isset uisere, nosq; cum eo unā introissemus, multa q; ad medicos qui tum forte istic erant ualitudinis eius gratia, oratione græca dixisset, ac ne hoc quidem (inquit) mirum uideri debet, quod cum antehac semper edundi fuerit appetens, nunc post imperatam inediam tridui, omnis eius appetitio pristina elanguerit. Nam quod Erasistratus scriptum reliquit, inquit, propemodum uerum est: Esuritionē faciunt inanes patentesq; intestinorum fibræ, & caua intus uentris, & stomachi uacua hiantia: quæ ubi aut cibo complentur, aut inanitate diutina cōtrahuntur & conuiēt, tunc loco in quem cibus capitur uel stipato uel adducto, uoluntas capiendi eius desiderandi q; restinguitur. Scythas quoq; ait eundem Erasistratum dicere, cum sit usus ut famem longius tolerant, fasciis uentrem strictissime circumligare. Ea uentris compressione esuritionem posse depelli creditum est. Hæc tum Phauorinus, multa q; istiusmodi alia affabilissime dicebat. Nos autem postea, cum librū forte Erasistrati legeremus, primū, id ipsum in eo libro quod Phauorinum audiebamur dicere, scriptum offendimus. Verba Erasistrati ad eam rem pertinentia, hæc sunt: *ελογιζόμεθα οὐρ πρὸς τὴν ἰκνύσασιν συμπίπτειν τὴν κοιλίαν εἶναι τὴν σφόδρα ἀσπιδίαν. καὶ γὰρ τὸς ἐπιπλοῦς ἀσπιδίαν ἢ πρὸς αἵματι σπινθὴν πρὸς τὴν πρῶτον γόνον ἢ πρὸς τὴν ἀσπιδίαν, ὅταν διὰ τινὰ καὶ ἀναγκάσειν ἀσπιδίαν, ζώναν, πλάκας τὴν κοιλίαν διὰ σφίγγας ὡς εἰς αὐτοὺς ἢ τὸν ἰκνύσασιν, καὶ δὲ ὅταν πλάκας ἢ κοιλίαν ἢ διὰ τὸ κένωμα εἰς αὐτὴν μὴ εἶναι. διὰ τὸ οὐ πρὸς τὴν σφόδρα συμπίπτειν ἢ κένωμα οὐκ ἔχει.*

In eodem libro Erasistratus uim quandam famis non tolerabilem, quam Græci βέλμορ καὶ εὐπνοῦ appellānt, in diebus frigidissimis multo facilius accidere ait, quam cum

serenum atq; placidū est. Atq; eius rei causas, cur is morbus in eo plerunq; tēpo re oriatur, nondum sibi esse compertas dicit. Verba, quibus id dicit, hæc sunt: *ἀπορορ δὲ καὶ ἀδύνατον ἐπισκέψασθαι, καὶ ἐπὶ τούτῳ, καὶ ἐπὶ τῷ λοιπῷ ἐδραμίζοντο διὰ τὴν τῶν φύσεως καὶ ἀδύνατον δὲ συμπίπτειν τὸ γινέσθαι ἢ ἐν τῷ εὐδρίαι.*

Quoritu quibusq; uerbis specialis pop. Ro. bellum indicere solitus sit ijs, quibus po. Ro. bellū fieri iusserat. Et item in quæ uerba conceptum fuerit iusiurandum de furtis militaribus sancendis, et uti milites scripti intra prædictum diem in loco certo frequentarent, causis quibusdam exceptis, propter quas id iusiurandum remitti quum esset. Caput .IIII.

C Incius in lib. iij. de re militari, facialem populi Rom. bellum indicentem hostibus, telumq; in agrum eorū iacentem, hisce uerbis uti scripsit: Quod pop. Hermundulus, hominesq; populi Hermunduli, aduersus populum Romanum bellum fecere deliquere: quæ quodq; populus Romanus, cum populo Hermundulo, hominibusq; Hermundulis bellum iussit. Ob eam rem ego populusq; Romanus populo Hermundulo hominibusq; Hermundulis bellum indico facio: quæ. Item in libro eiusdem Cincij de re militari. v. ita scriptum est: Cum delectus antiquitus fieret, & milites scriberentur, in iusiurandum eos tribunus militaris adigebat, in uerba hæc: In magistratu C. Lælij C. filij COS. L. Cornelij P. filij COS. in exercitu decemq; milia passuum ppē, furtum non facies dolo malo, solus, neq; cum pluribus, pluris nūmī argētei, in dies singulos. Extraq; , hastam, hastile, ligna, pabulum, utrem, follem, faculam si quid ibi inueneris, sustuleris: ue, quod tuum non erit, quod pluris nūmī argentei erit, uti tu ad C. Lælium C. filium COS. L. uē Cornelium P. filium COS. siue ad quē eorū iusserit, pferas: aut pfitebere in triduo pximo, quicquid inueneris sustuleris: ue dolo malo, aut dño suo, cuiū id censēbis esse, reddes, uti quod recte factum esse uoles. Militibus aut scriptis dies pfiniebat, quo die adessent, & ut citati COS. responderent. Dein de ita concipiebatur iusiurandum, ut adessent, his additis exceptionibus, nisi harunce aliqua causa erit: Funus familiare, feriæ uindemiales: calendæq; quæ nō eius rei causa in eum diem collatæ sint, quo is eo die minus ibi esset: morbus fonticus: auspiciū ue, quod sine piaculo præterire non liceat: sacrificiū ue anniuersariū, quod recte fieri non posset, nisi ipsius eo die ibi sit: ius, hostis ue, status condictus ue dies cum hoste: si cui eorū harunce quæ causa erit, eum se postredie q; per eas causas licebit, eo die uētūz aditurumq; eum, qui eum pagum, uicum, oppidum ue delegerit. Item in eodem libro uerba hæc sunt: Miles cum die, qui prædictus est, aberat, neq; excusatus erat, infrequēs dabat. Item in libro sexto hoc scriptum est: Alæ dictæ exercitus equitum ordines, qd circum legiones dextra sinistraq; tanq; alæ in auium corporibus locabantur. In legiōe sunt centuriæ sexaginta, manipuli triginta, cohortes decem.

Vestibulum quid significet, deq; eius uocabuli rationibus.

Caput .V.

P Leraq; uocabula, quibus uulgo utimur, neq; tñ liquido scimus quid ea proprie atq; uere significant, sed incōpertam & uulgariam traditionem rei non exploratæ secuti, uidemur magis dicere quod uolumus, quam dicimus. Sicuti est uerbum vestibulum, in sermonibus celebre atq; obuiū, nō oībus tñ, qui illo facile utuntur, satis spectatum. Animaduerti enim quoddam, haudquaquam indoctos uiros, opinari vestibulum esse partem domus primorem, quam uulgo atrium uocat. Cæcilius Gallus in lib. de significatione uerborū, quæ ad ius ciuile pertinent: secundo, vestibulum esse dicit non in ipsis ædibus, neq; partem ædium, sed locum an ianuam domus uacuum, per quem a uia aditus accessusq; ad ædis est: cum dextra sinistraq; inter ianuam tectaq; quæ sunt uia iuncta, spatium relinquitur: atq; ipsa ianua pcul a uia est area uacanti interstita. Quæ porro huic uocabulo ratio sit, quæri multum solet. Sed quæ scripta legi, ea ferme oīa inconcinna atq; absurda uisa sunt. Quod Sulpitium autem Apollinarem meminī dicere, uix elegantī scientia ornatum, huiusmodi est: Ve particula, si cuti quædam alia, tum intēfionem significat, tum minutionē. Nam uetus, & uehemēs, alterq; ab ætatis magnitudine cōpositum elisumq; est, alterq; a mētis uī atq; impetu dici

Dialectica
captiones.

Esuritio.

Scythæ mos

Hermundulus.

Iusiurandi
militaris formula.

Morbus fonticus.

Alæ militares.

Legio.

Vestibulum
atrium.

Ve particula.
Vetus.
Vehemens.

tur. Vescum asit, quod ex ue particula, & esca copulatum est, utriusque diuersae significationis uim capit. Aliter enim Lucretius uescum falem dicit ex edendi intentione, aliter Lucilius uescum appellat cum edendi fastidio. Qui domos igitur amplas antiquius faciebant, locum ante ianuam relinquebant, qui inter fores domus, & uiam medius esset. In eo loco qui dominum eius domus salutatum uenerant, prius quam admitterent, consistebant, & neque in uia stabant, neque intra aedes erant. Ab illa ergo grandis loci consistione, & quasi quadam stabulatione, uestibula appellata sunt, spatia (sicuti diximus) grandia, ante fores aedium relicta, in quibus starent qui uenissent, prius quam in domum intramitterentur. Meminisse autem debebimus, id uocabulum non semper a ueteribus proprie, sed per quasdam translationes esse dictum: quae tamen ita sunt factae, ut ab ista, de qua diximus, proprietate non longe descuerint: sicut illud in sexto Vergilij,

Vestibulum ante ipsum, primisque in faucibus orci,
Luctus, & ultrices posuere cubilia curae.

Non enim uestibulum priorem partem domus infernae esse dicit, quod obrepe potest, tanquam si ita dicatur: sed loca duo demonstrat extra orci fores, uestibulum & fauces: ex quibus & uestibulum appellat ante ipsam domum, & ante ipsa orci penetralia. Fauces autem uocat iter angustum, per quod ad uestibulum adiretur.

Hostiae, quae dicuntur bidentes, quid sint, et quam ob causam ita appellatae sunt: super ea re P. Nigidij, et Iulij Higini sententiae.

Caput .VI.

Redeunt Gracia, Brundisium nauem aduertimus. Ibi quispiam linguae latinae literator, Roma a Brundisinis accersitus, experiundum sese uulgo dabat. Imus ad eum nos quoque oblectamenti gratia. Erat enim fessus atque languens, animus de aestu maris. Legebat barbare insciteque Verg. vii. in quo li. hic uersus est,

Centum lanigerasmaetabat rite bidentes:

Et iubebat rogare se, si quis quid omnium rerum uellet dicere. Tum ego indocti hominis confidentiam demiratus, doces ne inquam nos magister, cur bidentes dicantur: Bidentes, inquit, oues appellatae: ideoque lanigeras dixit, ut oues planius demonstraret. Posthac, inquam, uidebimus, an oues solae (ut tu ais) bidentes dicantur: & an Pomponius Attellanarum poeta, in Gallis transalpinis errauerit, cum hoc scripsit:

Mars tibi uoueo facturum,
Si unquam redierit, bidenti uerre.

Sed nunc ego a te rogam, eequam scias esse huiusce uocabuli rationem. Atque ille nihil contatus, sed nimium quantum audacter: Oues, inquit, bidentes dictae, quod duos tamen dentes habeant. Vbi terrae quae te inquit duos solos per naturam dentes habere ouem uideat? Ostentum enim est, & piaculis factis procurandum. Tum ille permotus mihi, & irritatus, quare, inquit, ea potius, quae a grammatico quaerenda sunt. Nam de ouium dentibus upiliones percontantur. Facetias nebulonis hominis risi, & reliqui. P. autem Nigidius in libro, quem de extis composuit, bidentes appellari ait, non oues solas, sed omneis bimas hostias: neque tamen dixit, apertius cur bidentes. Sed quod ultro existimabamus, id scriptum inuenimus in commentariis quibusdam, ad ius pont. pertinentibus: Bidentes primo dictas litera immissa, quasi biennes: tum longo usu loquendi corruptam esse uocem, & ex biennibus bidentes factum, quoniam id uidebatur esse dictum facilius. Higini tamen Iulius, qui ius pontifi. non uidetur ignorasse, in .iiij. librorum, quos de Vergilio fecit, appellari bidentes scripsit hostias, quae per aetatem duos dentes altiores haberent. Verba illius ipsa posui: Quae bidens est, inquit, hostia oportet habeat dentes octo: sed ex ijs duo ceteris altiores, per quos appareat, ex minore aetate in maiorem transcendisse. Haec Higini opinio, an uera sit, non argumentis, sed oculis iudicari potest.

Quod Laberius uerba pleraque licentius petulantiusque finxit: et quod multis item uerbis utitur, de quibus an sint latina, queri solet.

Caput .VII.

Aberius in Mimis quos scriptitauit, oppido quam uerba finxit praelicenter. Nam & mendicimonium dicit, & moechimonium, & adulterionem, adulteritatemque

pro adulterio, & depudicauit pro stuprauit, & abluuium pro diluuium: & quod in Mimo ponit, quem Cophinum inscripsit, manuatus est, pro furatus est. Et item in Fullone, suam rem manuarium appellat:

Manuari, inquit, pudorem perdidisti.

Multaque alia huiusmodi nouat, neque non obsoleta quoque, & maculantia ex sordidiori uulgi usu ponit, quale est in Staminariis:

Tollet bona fide uos orcus nudas in Catomium.

Et elutriare lintea, & labandria dicit, quae ad lauandum sint data, & Collicior, inquit, in Fullone.

Ecquid pperas, ecquid pcurris Caldonia? Clonicam.

Item in Restione, Calabarrunculos dicit, quos uulgi Calaburriones.

Item in Compitalibus, malas malaxauit. Item in Cacomemnone:

Hic est, inquit, ille gurdus, quem ego

Me abhinc duos menses ex Africa

Venientem excepisse tibi narraui.

Item in Mimo, qui inscribitur Naca, L. Cippum dicit, & obbam, & camelliam, & pictarium, & capitium: Induis, inquit, capitium tunicae pictarium. Praeterea in anna gubernium pro gubernatore, & planum pro sycophanta, & nanum pro pumilione dicit: quantum planum pro sycophanta M. quoque Cicero in oratione scriptum reliquit, quam pro Cluentio dixit. Atque item in Mimo, qui saturnalia inscriptus est, botulum pro farcimine appellat, & hominem * leenam pro leui. Item in necromantia cocionem peruulgate dicit, quem ueteres arulatore dixerunt. Verba Laberij haec sunt: Duas uxores, hoc hercle plus negotij est (inquit cocio) sex aediles uiderat. Sed enim in Mimo, quae inscripsit Alexandream, eodem quidem modo, quo uulgi, sed perbene latineque usus est graeco uocabulo. Emplastrum enim dixit *ὀστρεράς*, non genere foeminino, ut isti nouitij semidocti. Verba ex eo Mimo apposui:

Quid est iusiurandum? Emplastrum aris alieni.

Quid significet, et quid a nostris appellatum sit *ἄλγισμα*, quod dialectici dicunt: et quaedam alia, quae prima in disciplina dialectica traduntur.

Caput .VIII.

Cum in disciplinas dialecticas induci atque imbui uellemus, necessum fuit adire atque cognoscere quas uocant dialectici *ἰσοχώρας*, tum in primo περὶ ἄλγισμα * discendum, quae M. Varro alias profata, alias proloquia, appellat. Commentarium de proloquijs Laelii docti hominis, qui magister Varronis fuit, studiose quae siuimus, etiam in Pacis bibliotheca repertum legimus. Sed in eo nihil edoceter, neque ad instituendum explanate scriptum est. Fecisseque uidetur eum librum Laelius sui magis admonendi, quam aliorum docendi gratia. Rediimus igitur necessario ad graecos libros, ex quibus accipimus *ἄλγισμα* definitum esse his uerbis:

λεκτὸν αὐτοτελὲς, ἀποφαντὸν ὅσον ἐφ' ἐαυτῷ.

Hoc ego super sed i uertere, quia nouis & inconditis uocibus utendum sit, quas patiens aures per insolentiam uix possent. Sed M. Varro in libro de lingua latina ad Cicero nem. iij. & .xx. expeditissime ita finit: Proloquium est sententia, in qua nihil desiderat. Erit autem planius, quod istud sit, si exemplum eius dixerimus. *Ἀλγισμα* igitur, siue id proloquium dicere placet, huiusmodi est: Annibal Poenus fuit, Scipio Numantiam deleuit, Milo caedis damnatus est, neque bonum est uoluptas, neque malum. Et omnino quicquid ita dicitur, pleinaatque perfecta uerborum sententia, ut id necesse sit aut uerum, aut falsum esse, id a dialecticis *ἄλγισμα*, id est, oratio uerum aut falsum plene significans, appellatum est: a M. Varro. sicuti dixi, proloquium, a M. autem Cicerone pronuntiatum: quo ille tamen uocabulo tantisper uti se attestatus est, quoad melius, inquit, inueniret. Sed quod Graeci *συνημιμένον ἄλγισμα* dicunt, id alij nostros adiunctum, alij conexum dixerunt. Id conexum tale est: si Plato ambulat, Plato mouetur: Si dies est, sol super terras est. Item quod illi *συμπεπλεγμένον*, nos uel coniectum uel copulatum dicimus, quod est eiusdem modus: P. Scipio Pauli filius, & bis conf. fuit, & triumphauit, & censura functus est, & collega in censura L. Mumij fuit. In omnia autem con-

O ij

Alias Theophrastum.

Manua pro annua.

Leucunam.

Emplastrum. neu. generis.

Quidam non habent.

Proloquium.

Verba noua facta a Laberio.

iuncto si unum est mendacium, etiam si cætera uera sunt, totum esse mendacium dicis. Nam si ad ea omnia, quæ de Scipione illo uera dixi, addidero: & Annibalem in Africa superauit, quod est falsum, uniuersa quoque illa, quæ coniuncte dicta sunt, propter hoc unum quod falsum accesserit, quia simul dicuntur, uera non erunt. Est item aliud, quod Græci *διεξωγμένον ἀξίωμα*, nos dissociatum proloquium dicimus. Id huiusmodi est: Aut malum est uoluptas, aut bonum, aut neque bonum neque malum est. Omnia autem quæ dissociantur, pugnantia esse inter sese oportet, eorumque opposita *ἀντικείμενα* Græci dicunt. Ea quoque ipsa inter sese aduersa esse. Ex omnibus, quæ dissociantur, unum esse uerum debet, falsa cætera. Quod si aut nihil omnium uerum, aut omnia plura uel quæ unum uera erunt, aut quæ dissociata sunt, non pugnant, aut quæ opposita eorum sunt, contraria inter sese non erunt, tunc id dissociatum mendacium est, & appellatur *παράδοξον* γένος: sicuti hoc est, in quo quæ opposita, non sunt contraria: aut curris, aut ambulas, aut stas. Nam ipsa quidem inter se aduersa sunt, sed opposita eorum non repugnant. Non ambulare enim, & non stare, & non currere, contraria inter sese non sunt: quoniam am contraria ea dicuntur, quæ simul uera esse non queunt. Possis enim simul eodemque tempore, neque ambulare, neque stare, neque currere. Sed hoc iam breue ex dialectica libamentum dedisse, nunc satis erit. Atque id solum addendum admonendumque est, quod huius disciplinæ studium atque cognitio, in principijs quidem tetra & aspernabilis, insuauisque esse, & inciuilis uideri solet: sed ubi aliquantum pcefferis, tum denique & emolumentum eius in animo tuo dilucebit, & sequetur quædam discendi uoluptas insatiabilis: Cui sane si modum non feceris, periculum non mediocre erit: ne ut plerique alij, tu quoque in illis dialecticæ gyris atque mæandris, tanquam apud Sirenios scopulos cōsenescas.

Quid significet uerbum in libris ueterum creberrime positum, susque deque.

Caput .IX.

Dialecticæ
utilitas.

Susque deque
fero & habeo.

Vsq; deq; fero, aut susq; deq; habeo (his enim omnibus modis dicitur) uerbum est ex hominum doctorum sermonibus, in poematis quoque, & in epistolis ueterum scriptum plurifariam. Sed facilius reperias, qui id uerbum ostendent, quam qui intelligent. Ita plerique nostrum quæ remotiora uerba inuenimus, dicere ea properamus, non discere. Significat autem, susque deque ferre, æquo animo esse, & quod accidit non magnè pendere, atque interdum negligere & contemnere: & propemodum id ualet, quod dicitur *ἀδιαφορεῖν*.

Laberius in Compitalibus:

Nunc tu lentus es, nunc tu susque deque fers.

Mater familiæ tua in lecto aduerso sedet

Seruos sextantis uerbis nefariis. Vt si M. Varro in Sisenna, uel de historia:

Quod si non horum omnium similia essent principia, susque deque esset. Lucilius in. iij.

Verum hic ludus, ibi susque omnia deque fuerunt.

Susque & deque fuere, inquam, omnia ludus, iocusque.

Illud opus durum, ut Setinum accessimus finem.

ἐπὶ τὸ λοιπὸν.

Vt aiunt, montes Aetnæ omnes atque asperi Athones.

Quid sint proletarij, quid Capitecensi, quid item sit in .xij. tabulis assiduus, quæ eius uocabuli ratio sit. Cap. .X.

O Tium erat quodam die Romæ in foro à negotijs, & læta quædam celebritas feriarum, legebaturque in consessu forte complurium Ennii liber ex annalibus tertius. In eodem libro uersus hi fuere:

Proletarius publicitus scutisque, ferroque

Ornatur, ferro muros, urbemque, forumque

Excubiis curant.

Tū ibi quæri coeptū est, quid eēt proletarius. Atque ego aspiciens quēpiam in eo circulo ius ciuile callentē, familiarē meū rogabam ut id uerbum nobis enarraret. Et cū ille se iuris, non rei grāmaticæ peritū esse rēdisset, eo maxie, inquit, te dicere hoc oportet, quādo, ut p̄dicas, es iuris peritus. Nāque Enni? uerbum hoc ex .xij. tabulis ueris accepit, in quibus si recte cōmemini, ita scriptū est: Assiduo uindex, assiduus esto, Proletario ciui quis uolet uin-

dex esto. Petimus igitur ne annalem hunc Quinti Ennii, sed .XII. tabulas legi arbitreris: & quid sit in ea lege Proletarius ciuis, interpretare. Ego uero, inquit, dicere atque interpretari hoc deberem, si ius Faunorum, & Aboriginum didicissem. Sed enim cum Proletarii, & assidui, & sanates, & uades, & subuades, & uiginti quinque asses, & taliones, furorumque quæstiones cum lance & licio euauerint, omnisque illa duodecim tabularum antiquitas, nisi in legis actionibus centumuiralium causarum lege Aebutia lata conscripta sit, studium scientiamque ego præstare debeo iuris, & legum, uocumque earum, quibus utimur. Tum forte quadam Iulium Paulum, poetam memoriæ nostræ doctissimū, prætereuntem conspeximus. Is à nobis salutat, rogatusque uti de sententia, deque ratione istius uocabuli nos doceret: Qui in plebe, inquit, Romana tenuissimi pauperissimi que erant, neque amplius quam mille quingentū aëris in censum deferebant, Proletarii appellati sunt: Qui uero nullo, aut perquam paruo aëre censebantur, Capitecensi uocabantur. Extremus autem census capite censorum, aëris fuit. CCCLXXV. Sed quoniam res pecuniæ quæ familiaris, obsidis uice pignorisque esse apud remp. uidebatur, amorisque in patriam fides quædam in ea firmamentumque erat, neque Proletarii, neque Capitecensi milites, nisi in tumultu maximo scriberentur, quia familia his aut tenuis, aut nulla esset. Proletariorum tamen ordo honestior aliquanto et re & nomine, quam Capitecensorum fuit. Nam & asperis reipub. temporibus, cum iuuentutis inopia esset, in militiam tumultuariam legebantur. Armisque iis sumptu publico præbebantur, & non capitis censione, sed prosperiore uocabulo, à munere officioque proles edendæ, appellati sunt: quod cū re familiari parua minus possent remp. iuuare, sobolis tamē gignendæ copia ciuitatem frequentarent. Capitecensos autem primus C. Marius, ut quidam ferunt, bello Cimbrico difficillimis reipub. temporibus, uel potius, ut Sallustius ait, bello Iugurthino, milites scripsisse traditur, cum id factum antè, in nulla memoria extaret. Assiduus in .XII. tabulis, & pro locuplete, & facile munus faciente, dictus ab assibus, id est, aëre dando, cum id tēpora reip. postularent: aut à muneris pro familiari copia faciendi assiduitate. Verba autem Sallustii in historia Iugurthina de C. Mario consule, & de Capitecensis hæc sunt: Ipse interea milites scribere, non more maiorum, nec ex classibus, sed ut libido cuiusque erat, Capitecensos plerisque. Id factum alij inopia bonorum, alij per ambitionē consulis memorabant, quod ab eo genere celebratus auctusque erat, & homini potentiam quarenti, egentissimus quisque opportunissimus.

Historia ex Herodoti libris sumpta de Psyllorum interitu, qui in syrtibus Africanis colebant. Caput .XI.

G Ens in Italia Marforum, orta fertur esse à Circes filio Marso. Propterea Marfis hominibus, quorum duntaxat familiæ cum externis cognationibus nondum etiam permixta corruptaque sunt, uti quadam genitali datum, ut serpentium uirulentorum domitores sint, & incantationibus herbarum que succis faciant melarum miracula. Hac eadem ui præditos esse quosdam uidemus, qui Psylli uocantur: quorum nomine super & genere, cum in ueteribus literis quæsissem, in quarto denique Herodoti libro, fabulam hæc de Psyllis inuenimus: Psyllos quodam fuisse in terra Africa, conterminos Nasamonibus, austrumque in finibus eorum quodam in tempore perquam ualidum, ac diutinum flauisse. Eo flatu aquam omnem in locis, in quibus colebant, exaruisse. Psyllos re aquaria defectos, eam iniuriam grauiter austro succēuisse: Decretumque fecisse, uti armis sumptis ad austrum, perinde quasi ad hostem, iure belli res repetitū proficiscerentur. Atque ita profectis, uetum austrum magno spiritus agmine uenisse obuiam. Eoque uniuersos cū omnibus copiis, armisque, cumulis montibusque arenarum superiectis operuisse. Eo facto Psyllos ad unum omnes interisse. Itaque eorum fines à Nasamonibus occupatos.

De ijs uocabilis quæ Cloatius Verrius, aut satis commode, aut nimis absurde, & illepide, ad origines linguæ græcæ redegit. Caput .XII.

Cloatius Verrius in libris, quos inscripsit uerborum à Græcis tractorum, non pauca hercle dicit curiose, & sagaciter conquisita, neque non tamen quædam futilia, &

frivola. Errare, inquit, dictum est ἀπὸ τοῦ ἐρῆν. Versumq; infert Homeri, in quo id uerbum est ἐρῆν καὶ γλῆν. & illud:

ἐρῆν ἐκ νῆος ἀάτορ ἐλέγχισε ζωόντων.

Hallucinari.
Elucis.
Fascinare.
Foenerator.

Item hallucinari, factum scripsit ex eo, quod dicitur græce ἀλῦν. unde elucis quoq; esse dictū putat, a litera in e conuersa, tarditate quandā animi & stupore, qui hallucinātibz plerūq; usu uenit. Item fascinū appellat quasi βᾶσκανον, & fascinare esse quasi βᾶσκαίνον. Cōmode hæc sanē omnia & condecenter: Sed in lib. IIII, Foenerator, inquit, appellatus est, quasi φανερότερον ἀπὸ τοῦ φανέοντος τὸ πᾶσιότερον, qm̄ id genus hoīm spēm ostentēt humanitatis, & cōmodi esse uideant inopibus nūmos desiderantibus. Idq; dixisse ait Hypsicraten quenpiam grammaticū, cuius libri sane nobiles sunt super iis, quæ à Græcis accepta sunt: siue hoc aut ipse Cloatius, siue nescio qui alius nebulo effutiuit, nil potest dici insultius. Foenerator em̄, sicut M. Varro in libro tertio de sermone latino scripsit, à foenore est nominatus. Foenus autē dictum à foetū, & quasi à foetura quadam pecuniæ parientis, atq; increscentis, & iccirco & M. Catonem, & cæteros atatis eius foenoreto rem sine a litera pronuntiasse tradit, sicuti foetus ipse, & foecunditas appellata.

Foenus.

Quid sit municipium, & quid à colonia differat, & quid sint municipes, quæq; sit eius uocabuli ratio ac proprietas. Atq; inibi quod D. Adrianus in senatu de iure, atq; uocabulo municipum uerba fecit. Caput .XIII.

Municipes & municipia, uerba sunt dictu facilia & usu obuia: & neutiquam reperias qui hæc dicat, quin scire se planē putet quid dicat. Sed profecto aliud est, aliud dicitur. Quotus em̄ fere nostrū est, qui cum ex colonia po. Ro. sit, non & se municipem esse, & populares suos municipes esse dicat, quod est à ratione, & à ueritate longè auersum? Sic adeo & municipia quid & quo iure sint, quantumq; à colonia differant, ignoramus. Existimamusq; meliorem conditionē esse colonias, quā municipia: De cuius opinionis tam promissæ erroribus D. Adrianus in oratione, quā de Italicensibus, unde ipse ortus fuit, in senatu habuit, peritissime differuit: mirariq; se ostendit, quod & ipsi Italicenses, & quædam itē alia municipia antiqua, in quibus Vtriacenses nominat, cum suis moribus legibusq; uti possent, in ius coloniarum mutari gesti uerint. Prænestinos autē refert maximo opere à Tiberio imperatore petisse, orasseq; ut ex colonia in municipii statu redigerent. Idq; illis Tiberium pro referēda gratia tribuisse, quod in eorū finibus sub ipso oppido, ex capitali morbo reualuisset. Municipes ergo sunt ciues Romani ex municipiis, suo iure & legibus suis utentes, muneris tm̄ cum po. Ro. honorarij participes, à quo munere capeſſendo appellati uidentur, nullis aliis necessitatibus, neq; ulla po. Ro. lege astricti, cum nunq; populus eorum fundus factus esset. Primos autē municipes sine suffragij iure, Cerites esse factos accepimus: Concessumq; illis, ut ciuitatis Romanæ honorem quidē caperent, sed negotiis tamen, atq; oneribus uacarent, pro sacris bello Gallico receptis custoditisq;. Hinc tabulæ Cerites appellata uersa uice, in quas censores referri iuebant, quos notæ causa suffragiis priuabant. Sed coloniarū alia necessitudo est. Non enim ueniunt extrinsecus in ciuitatem, nec suis radicibus nituntur, sed ex ciuitate quasi propagatæ sunt, & iura, institutaq; oīa po. Ro. non sui arbitrii habent. Quæ tm̄ conditio, cū sit magis obnoxia, & minus libera, potior tm̄ & p̄stabilior existimat, propter amplitudinē maiestatisq; po. Ro. cuius istæ coloniarū, quasi effigies parua, simulacraq; esse quædā uident: & simul quia obscura oblitterataq; sunt municipiorū iura, quibus uti iam per ignorantiam non queunt.

Municipes.

Cerites.

Colonia.

Quod M. Cato differre dixit properare & festinare. Et quā commode Verrius Flaccus uerbum quod est festinat, interpretatus est. Caput .XIII.

Propero.
Festino.

Festinare & properare, idem significare atq; in eandem rem dici uident. Sed M. Cato id differre existimat, eaq; hoc modo diuisa, uerba sunt ipius ex orōne, quā de suis uirtutibus habuit: Aliud est properare, aliud festinare. Qui unū quid mature transigit, is properat: qui multa simul incipit neq; perficit, is festinat. Verrius Flaccus rationē uolens dicere differentia huius, festinat, inquit, à fando dicitur: quoniam isti ignauiores qui nihil perficere possunt, plus uerborum quā operæ habent. Sed id

nimis coactum atq; absurdum uidetur. Neq; tanti momenti esse potest prima in utroq; uerbō litera, ut propter eam unam tam diuersa uerba, festinare & fari, eadem uideri debeant. Commodius autē propriusq; uisum est, festinare quasi festum esse. Nam qui multis simul rebus properandis defessus est, is iam non properat, sed festinat.

Quid Theophrastus mirum de perdicibus scriptum reliquerit, & quid Theopompus de leporibus. Cap. XV.

Theophrastus philosophorum peritissimus, omnes in Paphlagonia perdices bina corda habere dicit: Theopompus in Bisaltia lepores bina iecora. Agrippas, à partus ægri & improſperi uitio appellatos. Deq; ijs deabus, quæ uocantur Prosa, & Postuerta. Cap. XVI.

Quorum in nascendo nō caput, sed pedes primi extiterant, qui partus difficilissimus ægerrimusq; habetur, Agrippæ appellati uocabulo, ab ægritudine & pedibus. Confixos esse autem pueros in utero Varro dicit capite infimo nixos, sursum pedibus elatis, non ut hominis natura est, sed ut arboris. Nā pedes cruraq; arboris appellat ramos: caput, stirpem atq; caudicem. Quando igitur, inquit, contra naturam forte conuersi in pedes, brachiis plerūq; diductis retineri solent, ægrius quæ tunc mulieres enituntur: Huius periculi deprecandi gratia, aræ statuta sunt Romæ duabus Carmentibus: quarum altera Postuerta nominata est, Prosa altera: à recte peruersiq; partus & potestate, & nomine.

Quæ ratio uocabuli sit agri Vaticanī.

Caput .XVII.

Etagrum Vaticanum, & eiusdem agri deum præsidē, appellatum acceperamus à uaticiniis, quæ uiatq; instinctu eius dei in eo agro fieri solita essent. Sed præter hanc causam M. Varro in libris diuinarum, aliam esse tradit istius nominis rationem. Nam sicut Aius, inquit, deus appellatus, araq; ei statuta est, quæ est in infima noua uia, quod eo in loco diuinitus uox edita erat, ita Vaticanus deus nominatus, pene quem essent uocis humanæ initia: Quoniam pueri simulatq; parti sunt, eam primā uocem edunt, quæ prima in Vaticano, syllaba est. Iccircoq; uagire dicitur, exprimere uerbo sonum uocis recentis.

Lepida quædam memoratu & cognitu de parte geometriæ, quæ ὀπτική appellatur. Et item alia, quæ μετρίκη. Et tertia itidem, quæ dicitur κοινική. Caput .XVIII.

Pars quædam geometriæ ὀπτική appellatur, quæ ad oculos pertinet. Pars altera, quæ ad aureis, κοινική uocatur, qua musici ut fundamento artis suæ utunt. Vtraq; harum spatij & interuallis linearum, & ratione numerorum constat. ὀπτική facit multa demiranda, id genus, ut in speculo uno imagines unius rei plures appareāt. Item ut speculū in loco certo positū, nihil imagnet, aliorum trālatū faciat imagines. Item si rectius speculum spectes, imago fiat tua eiusmodi, ut caput deorsum uideatur, pedes sursum. Reddit etiam causas ea disciplina, cur istæ quoq; uisiones fallant, ut quæ in aqua conspiciuntur, maiora ad oculos fiant: quæ procul ab oculis sunt, minora. κοινική autē longitudines & altitudines uocis emittit. Longior mensura uocis ῥυθμός dicitur, altior μέλος. Est & alia species κοινική, quæ appellatur μετρίκη, per quam syllabarum longarum, & breuium, & mediocrium iunctura, & modus congruens cum principijs geometriæ, aurium mensura examinatur. Sed hæc, inquit, M. Varro, aut omnino non discimus, aut prius desistimus, quā intelligamus, cur discenda sint. Voluptas autem, inquit, uel utilitas talium disciplinarum in postprincipijs existit, cum perfectæ ab solutæq; sunt: in principijs uero ipsis ineptæ & insuauis uidentur.

Sumpta ex historia Herodoti libro primo super fidicine Arione.

Caput .XIX.

Celeris admodum et cohibili oratione, uocumq; filo tereti & candido fabulam scripsit Herodotus super fidicine illo Arione: Verus, inquit, et nobilis Arion, cantator fidibus fuit. Is loco & oppido Methymnæus, terra atq; insula omni Lesbios fuit. Eū Arionē rex Corinθi Periander amicū amatūq; habuit artis grā. Is inde à rege proficiscit, terras inclitas Siciliā atq; Italiam uisere. Vbi eō uenit, auresq; oīm mētesq; in utriusq; terræ urbibus demulſit. In quæstibus istis & uoluptatibz amoribzq; hoīm fuit, Is tum postea grandi pecunia & re bona multo copiosus, Corinthum in-

Arionis fabu.

stuit redire. Nauem igitur & nautas, ut notiores amicioresq; sibi Corinthios delegit. Sed eo Corinthios homine accepto, nauisq; in altum prouecta, prædæ pecuniæq; cupidos cepisse consilium de necando Arione. Tū illum ibi pernecie intellecta, pecuniā cæteraq; sua ut haberent, dedisse: uitam modo sibi ut parcerent, orauisse. Nautas precum eius hæc cōmiseritum esse illatenus, ut ei necem afferre per uim suis manibus temperarent: sed imperauisse, ut iam statim coram defiliret præceps in mare. Homo, inquit, ibi territus spe omni uitæ perdita, id unum postea orauit, ut prius quàm mortem oppeteret, induere permitterent sua sibi indumenta, & fides capere, & canere carmen casus illius sui consolabile. Feros & immanes nauitas prolubium tū audiendi subit. Quod ora uerat, impetrat. Atq; ibi mox de more cinctus, amictus, ornatus, stansq; in summæ puppis foro, carmē quod orthium dicitur, uoce sublatissima cantauit. Ad postrema cantus, cum fidibus ornatuq; omni, sicut stabat canebatq; eiecit sese procul in profundū. Nautæ haudquaquā dubitantes quin perisset, cursum quem facere cœperant, tenuerunt. Sed nouū, & miræ, et piū facinus contigit: Delphinū repēte inter undas adnauisse, & dorso super fluctus edito uectauisse: incolumiq; eū corpore & ornatu, Tænax in terram Laconicam deuexisse. Tum Arionem prorsus ex eo loco Corinthi petiuisse: Talemq; Periarandro regi, qualis Delphino uectus fuerat, sese obtulisse: eiq; rē, sicuti acciderat, narrauisse. Regē istac parum credidisse, Arionem quasi falleret, custodiri iussisse. Nauitas requisitos, ablegato Arione, dissimulatē interrogasse, ecquid audissent in iis locis, unde uenissent, super Arione. Eos dixisse, hominē cum inde irent, in terra Italia fuisse, eūq; illic bene agitare, & studiis delectationibusq; urbium florere, atq; in gratia pecuniæq; magna fortunatum esse. Tū inter hæc eorū uerba, Arionem cū fidibus & indumentis, cū quibus se in salum eiaculauerat, extitisse. Nautas stupefactos conuictosq; ire inficias nō quisse. Eam fabulā dicere Lesbios & Corinthios: atq; esse fabulæ argumentū, quod simulacra duo ahenea ad Tænarum uiserent, Delphinus uehens, & homo insidens.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII LIBER .XVII.

Quod I. Gallus Asinius, & Largius Licinius sententiā M. Ciceronis reprehenderunt, ex oratione quā dixit pro M. Caelio, & quid aduersus hoīes stolidissimos pro eadem sententiā uere digneq; dici possit. Caput .I.



T quidam fuerūt, monstra hominum, qui de diis immortalibus impias falsasq; opiniones prodiderūt, ita nonnulli tam prodigio si, tamq; uecordes extiterunt (in quibus sunt Gallus Asinius, & Largius Licinius, cuius liber etiam fertur infando titulo Cicero mastix) ut scribere ausi sint M. Ciceronem parum integre atque improprie, atq; inconsiderate locutum. Atq; alia quidem, quæ reprehenderunt neq; dictū, neq; auditu digna sunt. Sed etenim hi in hoc, quo sibi metipsis præter cetera esse uisi sunt uerborū penfitatores subtilissimi, cedo quale id sit cōsideremus. M. Cicero p. Mario Caelio ita scripsit: Nā qd obiectū est de pudicitia, qdq; oīm accusatorū, non criminibus, sed uocibus maledictisq; celebratum est, id nunquam tam acerbè feret M. Caelius, ut eum pœniteat: atque id prope ineptum etiam esse dicunt. Nam pœnitere, inquit, tum dicere solemus, cum quæ ipsi fecimus, aut quæ de nostra uoluntate, nostroq; consilio facta sunt, ea nobis post incipiunt displicere, sententiāq; in iis nostram demutamus. Nemi nem autē recte ita loqui, pœnitere sese quod natus sit, aut pœnitere quod mortalis sit, aut quod ex offenso forte uulneratoq; corpore dolorem sentiat: quando istiusmodi rerum nec consilium sit nostrum, nec arbitrium, sed ea ingratissimè in corporibus nostris, uel ac necessitate naturæ nobis accidant. Sicut hercle, inquit, non uoluntarium fuit M. Caelio quali forma nasceret, cuius eū dixit nō pœnitere: tanq̃ in ea causa res esset, ut rō

nem caperet pœnitendi. Est hæc quidem, quam dicunt uerbi huiusce sententiā, & pœnitet, nisi in uoluntarijs rebus, non probè dicitur: tametsi antiquiores uerbo ipso, alio quoq; modo usitati sunt, & pœnitet ab eo, quod est pene, & à penuria dixerunt. Sed id aliorum pertinet, atq; alio in loco dicet. Nuncaut sub hac eadem significatione, quæ uulgo nota est, non modo ineptum hoc non est quod M. Cicero dixit, sed festiuissimū adeo, & facetissimum est. Nam cum aduersarij & obrectatores M. Caelij, quoniam erat pulchro corpore, formam eius & faciem in suspiciones impudiciæ accerferent, ille ludens Cicero tam absurdam criminatiōem, quod formam quam natura fecerat, uitio darent, eodem ipso errore, quem illudebat, sciens usus est, & nō pœnitet, inquit, M. Caelium non deformem esse natum: ut uel hac ipsa re, quod ita dicebat, opprobaret aduersarijs, ac per facetias ostentaret facere eos deridiculum, quod perinde Caelio formam crimini darent, quasi arbitrium eius fuisset quali forma nasceretur.

Verba quedam ex Q. Claudij annalium primo, cursim in legendo notata.

Caput .II.

Cum librum ueteris scriptoris legebamur, conabamur postea memoriæ uegetandæ gratia indipisci aīo, ac recensere quæ in eo libro scripta essent, in utraq; æstimationes laudis, aut culpæ adnotamētis digna. Eratq; hoc sanè quàm utile exercitium ad conciliandas nobis, ubi uenisset usus, uerborum sententiarumq; elegantium recordationes. Velut hæc uerba ex Q. Claudij primo annali, quæ meminisse potui, notauī, quem librum legimus biduo proximo superiore: Arma, inquit, pleriq; abijciunt, atq; inermi inlatebrant sese. Ibi inlatebrant uerbum poeticum uisum est, sed non absurdum neq; asper: Ea, inquit, dum fiunt, latini subnixo aīo: quasi sublimi, & sub pra nixō, uerbum penè significans & non fortuitum, demonstratq; animi fortitudinē, fidutiamq; qm̃ quibus innitimur, ijs quasi erigimur attolimurq;. Domus, inquit, suas quēq; ire iubet, & sua omnia fruisci. Rarius quidē fuit in ætate M. Tullij, ac deinceps infra rarissimum: dubitatumq; est ab imperitis antiquitaris an latinum foret. Nō modo autem latinum, sed iucundius amœniusq; etiam uerbum fruiscor factum est, quàm fruor: & ut fatiscor à fateor, ita fruiscor factū est à fruor. Q. Metellus Numidicus, qui caeste purēq; lingua usus latina uidetur, in epistola quā exul ad Domitios misit, ita scripsit: Illi uero omni iure, atq; honestate interdicti: Ego neq; aqua, neq; igni careo, & summa gloria fruiscor. Næuius in Attellana, quæ partus inscripta est, hoc uerbo ita utitur: Quod magnopere quæsierunt, id fruisci non queunt.

Qui non parsit, apud se fructus est.

Et Romani, inquit, multis armis & magno cōmeatu, prædæq; ingenti copiantur: Verbum castrense est, nec facile id reperias apud ciuiliū causarū oratores: exq; eadem figura est, qua lignantur, & pabulatur, & aquantur. Sole, inquit, occaso: Sole occaso, nō insuaui uenustate est, si quis aurem habeat nō fordidam, nec pculcatam. In. xij. aut tābulis uerbum hoc ita scriptum est: Ante meridiem causam conscito, cū porant ambo præsentēs. Post meridiem pñti litem addicito. Si ambo præsentēs, sol occasus suprema tēpestas esto. Nos, inquit, in medium relinquemus: Vulgus in medio dicit. Nam uitū istuc putant, si dicas in mediū ponere, id quoq; esse σόλομος putant. Et tamen probabilius significantiusq; sic dici uidebitur, si quis ea uerba non incuriose introspeciat. Græce quoque θάνατος εἰς μέσους uitium id non est. Postquam nuntiatum est (inquit) ut pugnatum esset in Gallos, id ciuitas grauiter tulit. In Gallos, mundius subtilius que est, quàm cum Gallis, aut contra Gallos: Nam pinguiora hæc, obsoletiora que sunt. Simul, inquit, forma, factis, eloquentia, dignitate, acrimonia, confidentia pariter præcelebat, ut facile intelligeretur magnum uiaticum: Magnum uiaticum, pro magna facultate, & paratu magno, noue positum est. Videtur que Græcos secutus, qui ἐφόδος, sumptum uiaē ad aliarum quoque rerum apparatus traducunt: ac sæpe ἐφόδος pro eo dicunt, quod est institue & instrue. Nam Mar. inquit, Manlius, quem Capito lium seruasse à Gallis suprā ostendi, cuius que operam cum M. Furio dictatore apud

Orthium carmen.

Ciceromastix

Pœnitere.

Inlatebrant.

Fatiscor a fateor.

Fruiscor a fruor.

Copari.

Lignare.

Pabulor.

Aquor.

Sole occaso.

Pugnatum in Gallos

Magnum uia tium.

157
Cumprime. Gallos cumprime fortem atq; exuperabilem resp. sensit, is & genere, & uir, & uirtute bellica nemini cōcedebat: Apprime crebrius est, cumprime rarius: traductumq; ex eo est, quod cum primis dicebant, pro quod est in primis. Nihil sibi, inquit, diuitias opus esse: Nos diuitijs dicimus, & uitium hoc orationis nullum est: ac ne id quidem est, qd̄ figura dici solet. Recta enim isthac oratio est, & ueteres complusculi ita dixere. Nec ratio dici potest, cur rectius sit diuitijs opus esse, quā diuitias: nisi qui grammaticorum noua instituta, ut *περίωνος* & *ἰσχυρὸς* obseruant. Nam hæc, inquit, maxime uersatur deoꝝ iniquitas, quod deteriores sunt incolumiores: neque optimum quempiam inter nos si nunt diurnare. Inusitate dixit diurnare pro diu uiuere: sed ex ea figura est: qua dicimus perennare. Cum his, inquit, confermonabatur: Sermonari, rusticius uidetur, sed rectius: Sermocinari crebrius est, sed corruptius. Sese, inquit, ne id quoque, quod tum suaderet, facturum esse: Ne id quoque, dixit, pro ne id quidem: infrequens nunc in loquendo, sed in libris ueterum creberrimum. Tanta, inquit, sanctitudo fani est, ut nunquam quisquam uiolare sit ausus. Sanctitas quoq; & sanctimonia, non minus latine dicuntur, sed nescio quid maioris dignitatis est uerbū sanctitudo: Sicuti Marcus Cato in L. Verurium, duritudinem, quā duriciem dicere grauius putauit: Qui illius, inquit, im pudentiam norat, & duritudinem. Cum tantus, inquit, arrabo penes Samnites populi Rom. esset: Arrabonem dixit. D.C. obsides, & id maluit quā pignus dicere, quoniam uis huius uocabuli in ea snia grauior acriorq; est. Sed nunc arrabo in sordidis uerbis haberi cōceptus, ac multo rectius uidetur arra. Quāquam arram quoque ueteres sæpe dixerint. Et compluries, inquit, in laboribus miserrimas uitas exegerunt. Et hic motus in otijs, inq̄, consumptus. Elegantiā utrobique ex multitudinis numero quæsitā est. Cominius, inquit, qua ascenderat, descendit, atq; uerba Gallis dedit. Verba Cominiū dedisse Gallis dicit, qui nihil quicquam cuiquam dixerat. Neque enim eum Galli, qui Capitolium obsidebant, ascendentem aut descendentem uiderant. Sed uerba dedit, haud secus posuit, quā si tu dicas latuit atq; obrepit. Conualles, inquit, & arboreta magna erant: Arboreta ignobilius uerbum est, arbuta celebratius. Putabant, inq̄, eos, qui foris atque qui in arce erant, inter se commutationes & consilia facere: Commutationes, id est, collationes communicationesq; inusitate dixit, sed non hercle inscite, nec ineleganter. Hæc ego pauca interim super eo libro, quorum memoria post lectionem suppetierat mihi notauī in sermonibus forte, quos de temporibus rerum ad usus hominum repertarum agitabamus.

Verba M. Varronis ex libro quinto, et. XXV. humanarum, quibus contra opinionem uulgariam interpretatus est Homeri uersum. Caput .III.

Adolescens quispiam non indoctus, sparti quoq; usum in terra Græcia diu incognitū fuisse dixit, multisq; post illum captum tēpestatibus ex terra Hispania aduectū. Riserunt hoc ad illudendū, ex ijs, qui ibi aderant unus atq; alter, male homines literati: quod genus Græci *ἀνοήτους* appellant: atq; eum qui id dixerat, librum legisse Homeri aiebat, cui uersus hic forte deesset:

καὶ δὲ δῖρα σείοντι νεῶν, καὶ ἀέετα λέλανται.

Tum ille prorsus irritatus, non, inquit, in eo libro uersus, sed uobis plane magister defuit, si creditis in eo uersu sparta id significare, quod nos spartum dicimus. Maiorem enim uero illi risum subiiciunt: neque id destiterunt, nisi liber ab eo prolatus esset Marci Varronis uicesimus quintus humanarum, in quo de isto Homeri uersu à Varrone ita scriptum est: Ego sparta apud Homerum non plus spartum significare puto, quā *ἀέετα*, q̄ dicunt in agro Thebano nati. In Græcia sparti copia modo cōp̄it esse ex Hispania. Neque ea ipsa facultate usi Liburni, sed hi plerisq; naues loris suebant, Græci magis cannabo & stuppa cæterisq; satiuis rebus, à quibus *ἀέετα* appellabant. Quod cum ita Varro dicat, dubito hercle an posterior syllaba in eo uerbo, quod apud Homerum est, acuenda sit: nisi quia uoces huiusmodi, cum ex communi significatione in rei certæ proprietatem cōcedunt, diuersitate accentuum separantur.

Quid Mænander poeta Philemoni poetæ dixerit, à quo sæpe indigne incertam inibus comœdiarū superatus est. et quod sæpius Euripides in tragœdia ab ignobilibus poetis uidus est. Caput .IIII.

MAENADER à Philemone nequaquā pari scriptore in certaminibus comœdiarū, ambitu gratiaq; & factionibus sæpenumero uincebatur: eum cum forte habuisset obuiam, quæso, inquit, Philemon, bona uenia dic mihi, cum me uincis, non erubescis? Euripidem quoq; M. Varro ait, cum quinq; & septuaginta tragœdiæ ascripserit, in quinq; solis uicisse, cum eum uincerent aliq̄ poetæ ignauissimi. Mænander aut aliq̄ centū & octo, primū centū & nouē comœdias reliq̄isse ferunt. Sed Apollodori scriptoris celebratissimi, hos de Mænandro uersus legimus in li. q̄ chronica inscripti est:

*καφισινὸς ὦρ, ἐκ διοπείδος πατρὸς
πρὸς τοῖς ἑκατὼν τὴν τε γράφας δ' ἑξήματ' ἔξ,
ἔλιπε, πεντήκοντα καὶ δύο τ' ἑτοῖρ.*

Ex istis tamen centum & quinq; omnibus, solis eum octo uicisse, idem Apollodorus eodem in libro scripsit.

Nequaquā esse uerum, qd̄ minutis quibusdam rhetorice artificibus uideatur M. Cic. in libro, quē de amicitia scripsit, uitiolo argumento usum ἀποσπαστοῦ μέρους, totumq; id consideratius tractatum exploratumq;. Caput .V.

CICERO in dialogo cui titulus est Lælius, uel de amicitia, docere uolens amicitiam non spe expectationeq; utilitatis, neq; pretii mercedisq; causa colendam, sed quo ipsa per sese plena uirtutis honestatisq; sit, expetendam diligendāq; esse, etiam si nihil opis, nihilq; emolumentū ex ea percipi queat, hac sententia, atq; his uerbis usus est, eaq; dicere facit C. Lælius sapientem uirum, qui Pub. Africani fuerat amicissimus: Quid enim Africanus indigens mei? Ne ego quidem illius. Sed ego admiratione quadam uirtutis eius, ille uicissim opinione fortasse nonnulla, quā de meis moribus habebat, me dilexit, auxit beneuolentiā cōsuetudo. Sed quāq; utilitates multæ & magnæ consecutæ sunt, non sunt tñ ab eaq; spe causæ diligendī profectæ. Ut enim benefici liberalesq; sumus, non ut exigamus gratiam, (neq; enim beneficium cōneramur, sed natura propensi ad liberalitatem sumus) sic amicitiam non spe mercedis ad ducti, sed quod omnis eius fructus in ipso amore inest, expetendam putamus. Hoc cū legeretur in cœtu forte hoīm doctoz, rhetoricus quidam sophista utriusq; linguæ callens haud sane ignobilis, ex istis argutulis, & minutulis doctoribus, qui *περιωνοὶ* appellantur, atq; in differendo tñ non impiger, usum esse existimabat argumento M. Tullii non probo, neq; ἀποσπαστικῶς, sed eiusdem quæstionis, cuius esset ea ipsa res, de qua quæreret. Verbisq; id uitium Græcis appellabat quod accepisset, ἀποσπαστοῦ μέρους, ἀντὶ ὁμολογεῖν. Nam beneficos, inquit, & liberales sumpsit ad confirmandum id, quod de amicitia dicebat: eum ipsum illud & soleat quæri & debeat, quisq; liberaliter & benigne facit, qua mente, quō uē cōsilio, benignus liberalisq; sit: Vt quia mutuam gratiā speret, & eum, in quem benignus sit, ad parē curam sui prouocet, quod facere pleriq; oēs uidentur: An quia natura sit beneuolus, benignitasq; eum p̄ sese ipsa & liberalitas delectet, sine ulla recipiendæ gratiæ p̄curatione, qd̄ est oīm fermè rarissimum. Argumenta aut censebat, aut p̄babilia esse debere, aut p̄spicua, & minime controuersa. Idq; ἀπόδειξις uocari dicebat, cū ea, quæ dubia, aut obscura sunt, p̄ ea quæ ambigua nō sunt, illustrat. Atq; ut oñderet beneficos liberalesq; ad id, qd̄ de amicitia quæreret, q̄ si argumentum exēplum uel sumi nō oportere, eodem, inq̄, simulacro, & eadem rationis imagine, amicitia inuicē p̄ argumento sumi potest, si quis affirmet hoīes beneficos liberalesq; esse debere, non spe aliqua cōpendij, sed amore & studio honestatis. Poterit em̄ consimiliter ita dicere. Nanq; ut amicitiam nō spe utilitatis amplectimur, sic benefici liberalesq; non gratiæ recipiendæ studio esse debemus. Poterit sanē, inquit, ita dicere: Sed neq; a amicitia liberalitati, neque liberalitas amicitia præbere argumentum potest, cum de utroq; pariter quærat. Hæc ille rhetoricus artifex dicere quibusdam uidebatur perite & scienter, sed uidere licet eum uocabula rerum uera ignorauisse. Nam beneficium & liberalem Cicero appellat, ita ut philosophi appellandum esse censent, non eum i

Falsum esse quod Verrius Flaccus in librorum secundo, quos de obscuris Marci Catonis composuit, de seruo receptitio scriptum reliquit.

Caput .VI.

recipere quid

Verba hæc ex Atinia lege, quod surreptum erit, eius rei æterna autoritas esto, P. Nigidio, et Q. Scauole ui-
sa esse non minus de præterito furto, quàm de futuro cauisse.

Caput .VII.

Esse, & Erit.

Vespauerat.

Guttum.

De notis literarum quæ in Caji Caesaris epistolis reperiuntur, deq; alijs claudestinis literis ex ueteri historia petitis, & quid σπυτάλλη sit laconica.

Сарит

.IX.

F

Lacōnice
epistola.

Casaris scriptarum. Lacedaemonij autem ueteres, cum dissimulare & occultare literas publice ad imperatores suos missas uolebant, ne si ab hostibus exceptae forent, consilia sua noscerentur, epistolas id genus factas mittebant: Surculi duo erant teretes, oblonguli, pari crassamento, eiusdemq; longitudinis, derafi atq; ornatī consimiliter. Vnus imperatori in bellum proficiscēti dabatur, alterum domi magistratus cum iure atq; cum signo habebant. Quando usus uenerat literarum secretior, circum eum surculum lorum modicā tenuitatis, lōgum aut quantum rei satis erat, complicabant, uolumine rotundo & simplici: ita uti orae adiunctae undiq; & cohaerentes lori, quod plicabatur coirent. Literas deinde in eo loro per transversas iuncturarum oras, uersibus à summo ad imum proficiscentibus inscribebant. Id lorum literis ita perscriptis reuolutum ex surculo, imperatori commenti illius conscio mittebant. Resolutio autem lori, literas truncas atq; mutilas reddebat, membraq; earū & apices in partē diuersissimas spargebat. Propterea si id lorum in manus hostium inciderat, nihil quicquam coniectari ex eo loro quibat. Sed ubi ille ad quem erat missum acceperat, surculo compari quem habebat capto, ad finem perinde ut debere fieri sciebat, circumplicabat, atq; ita literae per ambitum eundem surculi coalescentes, rursus coibant, integramq; & incorruptam epistolam & facilem legi praestabant. Hoc genus epistolae Lacedaemonij *συντάλλω* appellant. Legebamus id quoq; in uetere historia rerum Punicarum, uirum indidem quempiam illustrem (siue ille Hasdrubal, siue quis alius est, non retineo) epistolam scriptam super rebus arcanis, hoc modo abscondisse: Pugillaria noua, nondum etiam cera illita accepisse, literas in lignum incidisse; postea tabulas (uti solitum est) cera colliuisse, easq; tabulas tanquam non scriptas, cui futurum id praedixerat, misisse. Eum deinde ceram derassisse, literasq; incolumes ligno incisas legisse. Est & alia in monumentis rerum Graecarum profunda quaedam & inopinabilis latebra, barbarico astu excogitata: Histieus nomine fuit, loco natus in terra Asia non ignobili. Asiam tunc tenebat imperio rex Darius. Is Histieus, cum in Persis apud Darium esset, Aristagorae cuiusdam res quasdam occultas nuntiare furtiuo scripto uolebat. Communis est opertum hoc literarum admirandum: Seruo suo diu oculos agros habenti, capillum ex capite omni tanquam mendendi gratia, deradit: caputq; eius leue in literarum formas cōpingit. His literis, quae uoluerat, perscripsit. Hominem postea quoad capillus adolefceret, domi cōtinuit. Vbi id factum est, ire ad Aristagoram iubet. Et cum ad eum (inquit) ueneris, mandasse me dicito, ut caput tuum (sicut nuper egomet feci) deradat. Seruus ut imperatum erat, ad Aristagoram uenit, mandatumq; domini affert. Atq; ille id nō esse frustra ratus, quod erat mandatum fecit. Ita literae perlatae sunt.

Quid de uersibus Vergilij Phauorinus existimarit, quibus in describenda flagrantia montis Aetnae, Pindarus poetam secutus est. Collataq; ab eo super eadem re utriusq; carmina & diiudicata. Caput .X.

Phauorinum philosophum, cum in hospitii sui Antiatem uillam aestu anni concessisset, nosq; ad eum uidendum Roma uenissemus, memini super Pindaro poeta & Vergilio in hunc ferē modū differere: Amici (inquit) familiaresq; P. Vergilij, in ijs quae de ingenio moribusq; eius memoriae tradiderūt, dicere eum solitum ferunt, parere se uersus more atque ritu urfino. Nanq; ut illa bestia foetum ederet ineffigiatum informemq; lambēdoq; id postea quod ita edidisset, cōformaret & fingeret: proinde ingenij quoq; sui partus recētes rudi esse facie & imperfecta, sed deinceps tractando colendoq; reddere ijs se oris & uultus linimenta. Hoc uirum iudicij subtilissimi in genue atq; uere dixisse, res (inquit) ipsa uerum indicium facit. Nam quae reliquit perfecta expolitaq; quibusq; imposuit sensus atq; delectus sui supremam manum, omni poetica uenustatis laude florent. Sed quae procrastinata sunt ab eo, ut post recenserentur, & absolui (quoniam mors praeuenterat) nequiuērunt, nequaquam poetarum elegantissimi nomine atq; iudicio digna sunt. Itaq; cum morbo oppressus, aduentare mortem uideret, petiuit orauitq; à suis amicissimis impense, ut Aeneida quam nondum satis elimauiisset, abolerent. In ijs autem (inquit) quae uidentur retractari & corrigi debuisse, is

maxime locus ē, qui de monte Aetna factus ē. Nam cum Pindari ueteris poetae carmē quod de natura atq; flagrantia montis eius compositum est, aemulari uellet, eiusmodi sententias et uerba molitus est, ut Pindaro quoq; ipso qui nimis opima pinguiq; esse facundia existimatus est, insolentior hoc quidem in loco tumidiorq; sit. Atq; uti uosmet ipsos, inquit, eius quod dico arbitros faciam, carmen Pindari quod est super monte Aetna, quantulum mihi memoriae est, dicam:

τὰς ἐρεῦγον ἢ μὲν ἀπὸ λῶν
τῶ πυρὸς ἀγνότατον
ἐν μυχῶν παλαιῶν ποταμῶν
δ' ἀμέγαροι μὲν προχέοντα ῥόον καπνὸν
αἰθρῶν ἀλλ' ἐν ὄρεσσιν ἀπὸ πέτρων
φοίνισσιν κυλινδομένα φλόξ ἐξ βαθέων
ἀπ' ὄρεων πόντος πλάκα σὺν πατάγῳ
κῆνος δ' ἀφ' αἰσίοιο κερτανοῦς, ἐρπειτὸν
δανοτάτῳ ἀναπέμῳ
πα. τῆρας μὲν δαυμάσιόν τε ἰδέσθαι
ὄψ. δαῦμα δ' ἡγεῖται πῦρ ἰόν
πρὸς ἀκτῶνα.

Audite nunc (inquit) Vergilij uersus, quos inchoasse eum ueri⁹ dixerim quā fecisset:

Portus ab accessu uentorum immotus, & ingens
Ipse, sed horrificis iustā tonat Aetna ruinis.
Interdumq; atram prorumpit ad aethera nubem
Turbine fumantem piceo, & candente fauilla.
Attollitq; globos flammaram, & fidera lambit.
Interdum scopulos, auulsaq; uiscera montis
Erigit eructans, liquefactaq; saxa sub auras
Cum gemitu glomerat, fundoq; exaestuato imo.

Iam principio (inquit) Pindarus ueritati magis obsecutus, id dixit quod res erat, qd̄q; istius ueniēbat, quodq; oculis uidebat, interdū fumare Aetnam, noctu flammigare. Vergilius aut, dum in strepitu sonituq; uerborū cōquīrendo laborat, utrunq; tempus nulla discretionē facta cōfundit. Atq; ille graecos quidem fontes imitatus, igneis eructare, & fluere amnes fumī, & flammaram fulua & tortuosa uolumina in plagas maris ferre quasi quosdam igneos amnes, luculente dixit. At hic noster, atram nubem turbine piceo & fauilla fumante ῥόον καπνὸν αἰθρῶν interpretari uolens, crasse & immodice congeffit. Globos quoq; flammaram quod ille κερτανοῦς dixerat, duriter & ἀκνῶς trāstu lit. Item quod ait, fidera lambit, uacanter hoc etiam (inquit) accumulauit & inaniter. Neq; non id quoq; inenarrabile esse ait, & propemodum insensibile, qd̄ nubem atram fumare dixit turbine piceo, & fauilla candente. Non enim fumare (inquit) solent, neq; atra esse quae sunt candentia: nisi si candenti dixit peruulgate & improprie, pro feruenti fauilla, non pro ignea & relucēti. Nam candens scilicet est à candore dictum, non à calore. Quod saxa autem & scopulos eructari & erigi, eosdemq; ipsos statim liquefieri & gemere, atq; glomerari sub auras dixit, hoc (inquit) nec à Pindaro scriptū, nec unquam fando auditum, & omnium quae monstra dicuntur, monstrosissimum esse.

Quod Plutarchus in libris Symposiacis opinionem Platonis de habitu atq; natura stomachi, fistulaeq; eius quae τρεχέαια dicitur, aduersum Erasistratū medicum tutatus est, autoritate adhibita antiqui medici Hipocratis. Caput .Xl.

ET Plutarchus, & alij quidam docti uiri, reprehensum esse ab Erasistrato nobili medico Platonem scripsere, qd̄ porum dixit defluere ad pulmonē: eoq; satis humectato, dimanare per eum quia sit rimosior, & confluere inde in uescicam: errorisq; istius fuisse Alcaem ducem, qui in poematis suis scriberet, τὸν τε πνεύμονα ὄντα, & τὸν ἀκροῦς πρὸς τὴν σπλῆνός. Ipsum aut Erasistratum dicere, duas esse quasi canaliculas quasdam

Candens.

uel fistulas, easq; ab oris faucibus proficisci deorsum, per earumq; alteram deduci de la-
biq; in stomachum esculenta omnia & poculenta, ex eoq; ferri in uentriculū, qui græce
appellat *καὶ τοὺς κοιλίας*, atq; ibi subigi digeriq; ac dein aridiora ex ijs recrementa in altū
conuenire, quod græce *κωλύει* dicit, humidiora puehens in uesicam. Per alteram autē fi-
stulam quæ græce nominat *τραχεῖα ἀετρίαι*, spiritū à summo ore in pulmonē, atq; inde
rursum in os & in naris cōmeare, perq; eandem uiam uocis quoq; fieri meatū. Ac ne
potus cibuscq; aridior, quem oportet in stomachū ire, procideret ex ore, labereq; in
eandem fistulam per quam spiritus reciprocat, eaq; offensione intercluderetur animæ
uia, impositam esse arte quadam & ope naturæ, inde apud duo ista foramina, quæ dici-
tur *ἐπιγλωττίς*, quasi claustra quædā mobilia, cōiuentia uicissim & resurgentia. Eamq;
ἐπιγλωττίδα inter edendū bibendūq; operire atq; protegere *τὴν τραχεῖαν ἀετρίαν*, ne qd
ex esca potū ue incideret in illud quasi æstuantis animæ iter. Ac propterea nihil humo-
ris influere in pulmonē ore ipso arteriæ cōmunito: Hæc Erasistratus medicus aduer-
sum Platonē. Sed Plutarchus in libro symposiacorū, autorē Platonis sententiæ Hippo-
cratē dicit fuisse, idemq; esse opinatos & Philistiona Locrū, & Dioxiptū Hippocrati-
cum, ueteres medicos & nobiles. Atq; illam de qua Erasistratus dixerit *ἐπιγλωττίδα*, nō
idcirco in eo loco constitutā, ne quid ex potu influeret in arteriā (nam pulmonī quoq;
fouendo rigandocq; necessarios humores uideri) sed appositā quasi moderatricē quan-
dam, arbitramq; prohibendi admiscendū ue quod ex salutis usu foret; uti edulia quidē
omnia defenderet ab arteria, depelleretq; in stomachū: potum autē partiret inter stoma-
chum & pulmonē. Et quod ex eo admitti in pulmonem per arteriam deberet, nō rap-
idum id neq; uniuersum, sed quadam quasi obice sustentatū ac repressum, sensim paula-
timq; transmitteret, atq; omnem reliquum in alteram stomachi fistulam deriuaret.

De materijs infamibus quas Græci *ἀδύσχε* appellāt, à Phauorino exercēdi gratia disputatis. Cap. XII.

Infames materias, siue q̄s mauult dicere inopinabiles, quas Græci *ἀδύσχε* καὶ ἀτο-
πῶς ὑποθέσθαι appellant, et ueteres adorti sunt, non sophistæ solum, sed philosophi
quoq; & noster Phauorinus oppidoquam libēs in eas materias dicebat, uel inge-
nio erpergificando ratus idoneas, uel exercendis argutijs, uel edomandis usu difficul-
tibus, sicuti cum Therfitæ laudes quæsiuit, & cum febrim quartis diebus recurrentem
laudauit. Lepida sane multa, & non facilia inuētū in utranq; causam dixit, eaq; scripta
in libris reliquit. Sed in febris laudibus testem etiam Platonem produxit, quem scri-
psisse ait: qui quartanam passus conualuerit, uiresq; integras recuperauerit, fidelius cō-
stantiusq; postea ualiturum. Atq; inibi in eisdē laudibus non hercle hac sententiola in-
uenuste lusit. Versus, inquit, est longo hominum æuo probatus:

ἄλλοτε μὲν πάλαι καὶ ἄλλοτε μὲν.

Eo uersu significatur, non omni die bene esse posse, sed isto bene, atq; alio male. Quod
cum ita sit, inquit, ut in rebus humanis bene aut male uice alterna sit, hæc biduo medio
interuallata febris, quanto est fortunatior in qua est *μία κατὰ μέρος, δύο κατὰ μέρος*.

Quin particula, quot qualesq; uarietates significationis habeat, & q̄ sepe in ueterū scriptis obscura sit. Ca. XIII.

Quin parti-
cula.

Vin particula, quam grammatici coniunctionem appellant, uarijs modis sen-
tentisq; cōnectere orationem uidet. Aliter enim dici putat, cum quasi incre-
pantes, uel interrogantes, uel exhortantes dicimus: quin uenis? quin legis? quā-
fugis? aliter cum ita confirmamus: Non dubium est, quin M. Tullius omnium sit elo-
quentissimus; aliter autem cum sic cōponimus, quod quasi priori uidet contrariū: Nō
idcirco causas Isocrates nō defendit, quin id utile esse & honestum existimarit. A quo
illa significatio non abhorret, quæ est in tertia Origine M. Catonis: Haud eos (inquit)
eo postremū scribo, quin populi, & boni, & strenui fiēt. In secunda quoq; Origine M.
Cato non longe secus hac particula usus est. Neq; satis (inquit) habuit, q̄ eum in occul-
to uitauerat, quin eius famam prostitueret. Præterea animaduertimus Quadrigariū
in octauo annalium particula ista usum esse obscurissime. Ipsius uerba posuimus: Ro-
mam uenit, uix superat quin triumphus decernatur. Item in sexto annali eiusdem uer-

ba hæc sunt: Pene factum est, quin castra relinquerent, atq; cederent hosti. Non me autē
præterit, dicere aliquem posse de summo pectore nihil esse in his uerbis negotiū. Nam
quin utrobicq; positum pro ut: planissimumq; esse, si ita dicas: Romam uenit, uix supe-
rat, ut triumphus decernatur. Item alio in loco, pene factum est, ut castra relinquerent,
atq; cederēt hosti. Sed utantur sane, qui tam expediti sunt, perfugijs commutationum
in uerbis quæ non intelliguntur: utantur tamen, ubi id facere poterunt, uerecundius.
Hanc uero particulam, de qua diximus, nisi quis didicerit compositam, copulatamq; ef-
se, neq; uim tantum coniūgendī habere, sed certa quadam significatione factam, nunq̄
profecto rationes ac uarietates istius comprehensurus est. Quod quia longioris diserta-
tionis est, poterit cui otium est, reperire hoc in P. Nigidii commētarijs, quos Gram-
maticos inscripsit.

Sententiæ ex Publii Mimis selectæ lepidiores.

Caput .XIIII.

Publius Mimos scriptitauit, dignuscq; habitus est, qui super Laberio iudicaret. Laberij arro-
gantia. C, autem Cæsarem ita Laberii maledicentia, & arrogantia offendebat, ut acce-
ptiores, & probatiores sibi esse Publii, quàm Laberii Mimos prædicaret. Huius
Publii sententiæ feruntur pleræq; lepidæ, & ad cōm sermonū usum cōmodatissimæ.
Ex quibus sunt istæ singulis uersibus circumscriptæ, quas libitum hercle est ascribere:

Malum consilium est, quod mutari non potest.

Beneficium dando accipit, qui digno dedit.

Feras, non culpes, quod uitari non potest.

Cui plus licet quàm par est, plus uult, quàm licet.

Comes facundus in uia pro uehiculo est.

Frugalitas miseria est rumoris boni.

Hæredis fletus sub persona risus est.

Furor fit læsa sapius patientia.

Improbe Neptunum accusat, qui iterum naufragium facit.

Ita amicum habeas, posse ut fieri hunc inimicum putes.

Veterem ferendo iniuriā, inuitas nouam.

Nunquam periculum sine periculo uincitur.

Nimium altercando ueritas amittitur.

Pars beneficii est, quod petitur si belle neges.

Quod Carneades Academicus helleboro stomachum purgauit, scripturus aduersus Zenonis Stoici decreta.

Deq; natura medelæq; hellebori candidi, & nigri.

Caput .XV.

Carneades Academicus scripturus aduersum Stoici Zenonis libros, superio-
ra corporis helleboro cādido purgauit, ne quid ex corruptis in stomacho hu-
moribus ad domicilia usq; animi redundaret, & constantiam uigoremq; mē-
tis labefaceret. Tanta cura, tantoq; apparatu uir ingenio præstanti ad refellēda, quæ scri-
pserat Zeno, aggressus. Id cū in historia græca legissem, quod helleboro cādido scri-
ptum erat, quid esset quæsiui. Tum cōperī duas species hellebori esse discerniculo co-
loris insignes, candidi, & nigri. Eos autem colores non in semine hellebori, neq; in uir-
gultis, sed in radice dinosci. Candido stomachū & uentrem superiorem uomitionibus
purgari: nigro aluum, quæ inferior uocatur, diluī. Vtriusq; esse hanc uim, ut humores
noxios, in quibus causæ morborum sunt, extrahant. Esse autem periculū, ne inter cau-
sas morborum omni corporum uia patefacta, ea quoq; ipsa in quibus causa uiuendi est,
exinaniantur, amissocq; omni naturalis alimonie fundamento, homo exhaustus inter-
eat. Sed helleborum sumi posse tutissime in insula Anticyra, Plinius Secundus in libris
naturalis historie scripsit. Propterea Liuium Drusum, qui trib. ple. fuit, cum morbu,
qui comitialis dicitur, pateretur, Anticyram nauigasse, et in ea insula helleborū bibisse
ait, atq; ita morbo liberatum. Præterea scriptum legimus, Gallos in uenatibus tingere
helleboro sagittas, quod iis ictæ exanimatæ feræ, teneriores ad epulas fiant. Sed ppter
hellebori contagium, uulnera ex sagittis facta circumcidere latius dicuntur.

Pythagoras.

Archilochus.

Aeschylus.

Aediles.

Themistocles.

Fabij.

Empedocles.

Decemviri.

Sophocles.

Euripides.

Hippocrates.

Democritus.

Socrates.

Eudoxus.

Aristoteles.

Consules.

Plato.

Demosthenes.

fuit, Solone antè in exilium uoluntarium profecto, quoniam id ei prædicenti non creditum est. Postea Pythagoras Samius in Italiam uenit, Tarquinii filio regnum obtinente, cui cognomen Superbus fuit. Iisdemq; temporibus occisus est Athenis ab Harmodio, & Aristogitone Hipparchus Pisistrati filius, Hippiae tyranni frater. Archilochum autem Nepos Cornelius tradit Tullo Hostilio Romae regnante, iam tunc fuisse poematis clarum & nobilem. Ducentesimo deinde & sexagesimo anno post Romam conditam, aut non longe amplius, uictos esse ab Atheniensibus Persas, memoriae traditum est, pugna illa in ditya Marathonis Miltiade duce: qui post eam uictoriam damnatus a populo Atheniensi, in uinculis publicis mortem obiit. Tum Aeschylus Athenis tragœdiarum poeta celebris fuit. Romae autem ferme istis temporibus tribunos, & aediles, tum primum per seditionem sibi plebes creauit. Ac non diu post Cn. Martius Coriolanus ex agitur uexatusq; a trib. pleb. ad Volscos, qui tum hostes erant, a rep. desciiuit, bellumque po Ro. fecit. Post deinde paucis annis Xerxes rex ab Atheniensibus, & pleraq; Graecia, Themistocle duce, nauali praelio, quod ad Salamina factum est, uictus fugatusq; est. Atq; inde anno fere quarto, Menenio Agrippa, Marco Horatio Pulullo COSS. bello Veiente apud fluuium Cremeram, ab iis sex & trecenti patritii Fabii cum familiis suis, uniuersi ab hostibus circumuenti perierunt. Iuxta ea tempora Empedocles Agrigentinus in philosophiae naturalis studio floruit. Romae autem per eas tempestates decemuiros legibus scribundis creatos constitit, tabulasq; ab iis primo decem conscriptas, mox alias duas additas. Bellum deinde, in terra Graecia maximum Peloponnesiacum, quod Thucydides memoriae mandauit, coeptum est, circa annum fere post conditam Romam tricentesimum uicesimum nonum, qua tempestate A. Posthumius Torquatus dictator Romae fuit: qui filium suum, quod contra suum dictum in hostem pugnauerat, securi necauit. Hostes tum po. Ro. fuerant Fidenates. Itaq; qui inter haec tempora nobiles celebresq; erant, Sophocles, ac deinde Euripides tragici poetae, & Hippocrates medicus, & Democritus philosophus; quibus Socrates Atheniensis natu quidem posterior fuit, sed quibusdam temporibus iisdem uixerunt. Iam deinde trib. militaribus consulari imperio remp. Romae regentibus ad annum fere conditae urbis. CCCXLVII. triginta illi tyranni praepositi sunt a Lacedaemoniis Atheniensibus, & in Sicilia Dionysius superior tyrannidem tenuit: paucisq; annis post Socrates Athenis capitis damnatus est, & in carcere ueneno necatus. Ea fere tempestate Romae M. Furius Camillus dictator fuit, & Veios cepit. Ac post non longo tpe bellum Senonicum fuit. Tum Galli Romam praeter Capitolium ceperunt. Neq; multo postea Eudoxus astrologus in terra Graecia nobilitatus est. Lacedaemoniisq; ab Atheniensibus apud Corinthum superati duce Phormione. & M. Manlius Romae, qui Gallos in obsidione Capitolii obrepentes per ardua depulerat, conuictus est consilium de regno occupando inisse: damnatusq; capitis, è saxo Tarpeio (ut M. Varro ait) praecipit datus est: ut Cornelius aut Nepos scriptum reliquit, uerberando necatus est. Eoq; ipso anno qui erat post recuperatam urbem septimus, Aristotelem philosophum natum esse, memoriae mandat est. Aliquot deinde annis post bellum Senonicum, Thebani Lacedaemonios duce Epaminonda apud Leuctra superauerunt. Ac breui post tempore, in urbe Roma lege Licinii Stolonis COSS. creari, etiam ex plebe coepti, cum antea ius non esset, nisi ex patritii gentibus fieri COS. Circa annum deinde urbis conditae quadragesimum, Philippus Amyntae filius Alexandri pater, regnum Macedoniae adeptus est, inq; eo tempore Alexander natus est. Paucisq; inde annis post, Plato philosophus ad Dionysium Siciliae tyrannum posteriore profectus est. Post deinde aliquanto tpe, Philippus apud Cheroneam praelio magno Athenienses uicit. Tum Demosthenes orator ex eo praelio salutem fuga quaesiuit. Cumq; id ei, quod fugerat, probose obiiceret, uersu illo notissimo illudit:

Ανὴρ δὲ φεύγων καὶ τὸν ἀλὶν μαχίσσετο.

Postea Philippus ex infidiis occiditur, & Alexander regnum adeptus, ad subigendos Persas in Asiam atque in orientem transgressus est. Alter autem Alexander, cui cognomen Molosso fuit, in Italiam uenit, bellum populo Roma, facturus, iam enim fama

uirtusq; felicitatis Romanae apud exterarum gentes enitescere inceperat. Sed prius quam bellum faceret, uita decessit. Eum Molossum cum in Italiam transiret, dixisse accepimus, se quidem ad Romanos ire, quasi in ἀνδραγαθίῳ, Macedonem isse ad Persas, quasi in γυναικακονίῳ. Postea Macedo Alexander pleraq; parte orientali subacta, cum annos regnauisset undecim, obiit mortis diem. Neq; ita longe post, Aristoteles philosophus, & post aliquanto Demosthenes, uita functi sunt: iisdemq; ferme tempestatibus populus Romanus graui ac diutino Samnitum bello conflictatus est. Consulesq; T. Verurius, & Sp. Posthumius, in locis iniquis apud Caudium a Samnitibus circumuallati ac sub iugum missi, turpi foedere facto discesserunt. Ob eamq; causam populi iussu Samnitibus per faciales dediti, recepti non sunt. Post annum deinde urbis conditae CCCC. fere & LXX. bellum cum rege Pyrrho sumptum est. Ea tempestate Epicurus Atheniensis, & Zeno Cittius cum rege Pyrrho sumptum est. Eodemq; tempore C. Fabritius Lucinus, & Q. Aemilius Papus censores Romae fuerunt, & P. Cornelium Rufinum qui. II. consul & dictator fuerat, senatu mouerunt. Causamq; isti nota subscribere, quod eum comperissent arrogantem facti coenae gratia decem pondo habere. Anno deinde post Romam conditam CCCC. ferme & XC. consulibus Appio Claudio cui cognomen Caudex fuit, Appij illius Cæci fratre, & M. Fuluius Flacco, bellum aduersum Pœnos primum coeptum est. Neq; diu post Callimachus poeta Cyrenensis, Alexandriae apud Ptolemaeum regem celebratus est. Annis deinde postea paulo pluribus quam uiginti, cum Pœnis pace facta, consulibus Cl. Centone Appij Cæci filio, & M. Sempronio Tuditano, primus omnium L. Liuius poeta fabulas docere Romae coepit, post Sophoclis & Euripidis mortem annis plus fere centum & sexaginta: post Menandri, annis circiter quinquaginta duobus. Claudium & Tuditanum, consules sequitur Q. Valerius, & C. Manilius, quibus natum esse Q. Ennium poetam M. Varro in primo de poetis libro scripsit: eumq; cum septimum & sexagesimum annum ageret, duodecimum annalem scripsisse: idq; ipsum Ennium in eodem libro dicere. Anno deinde post Romam conditam quingentesimo undeciesimo, Sp. Carbilus Ruga, primus Romae de amicorum sententia, diuortium cum uxore fecit quod sterilis esset, iurassetq; apud censores uxorem se liberorum quærendorum causa habere. Eodemq; anno C. Nauius poeta fabulas apud populum dedit. Quem M. Varro in libro de poetis primo stipendia fecisse ait bello Punico primo. Idq; ipsum Nauium dicere in eo carmine, quod de eodem bello scripsit, Portium autem Licinium Seruius poeticam Romae coepisse dicit in his uersibus:

Punico bello secundo Musa pennato gradu
Intulit sese bellicosam in Romuli gentem feram.

Ac deinde annis fere post quindecim, bellum aduersum Pœnos sumptum est. Atq; non nimium longe M. Cato orator in ciuitate, & Plautus poeta in scena floruerunt.

Iisdemq; temporibus Diogenes Stoicus, & Carneades Academicus, & Critolaus Peripatericus ab Atheniensibus ad senatum populi Romani negotij publici gratia legati sunt. Neq; magno interuallo postea Q.

Ennius, & iuxta Cæcilius, & Terentius, ac subinde Pacuius, & Pacuuius iam sene Accius, clariorq; tunc in poematis eorum obrectandis, Lucilius fuit. Sed progressus longius sumus, cum finem propositi

scimus annotatiunculis istis bellum Pœnorum secundum.

Epicurus.

Zeno.

Callimachus.

L. Liuius.

Ennius.

Diuortium primum.

Nauius.

Portius Licinius.

M. Cato.

Plautus.

Diogenes.

Carneades.

Critolaus.

Cæcilius.

Terentius.

Pacuius.

Accius.

Lucilius.

Disputationes à philosopho Stoico, & contrà à Peripatetico arbitro Phauorino factæ: quæ situmq; inter eos, quantum in perficienda uita beata uirtus ualeret, quantumq; esset in ijs quæ dicuntur extranea. Cap. .I.



Vita beata
an in sola uir-
tute.

AMILIares Phauorini duo erant quidam non in-
lebres in urbe Roma philosophi. Eorum fuit unus
Peripatetica disciplinæ sectator, alter Stoica. Iis
quondam ergo acriter atq; cōtente pro suis utrinq;
decretis propugnantibus, cum essemus unā Hostiæ
omnes, cum Phauorino interfui. Ambulabamus au-
tem in littore cum iam aduersperasceret, æstate anni
nouī. Atq; ibi Stoicus cēsebat & uitam beatam ho-
minū uirtute animi sola, & miseriam summam ma-
litiā sola posse effici; etiam si cætera bona omnia quæ
corporalia & externa appellarent, uirtuti deessent,
malitiæ adessent. Ille cōtrā Peripateticus, miseriam
quidem uitam uitij animi & malitiā sola fieri con-
cedebat: sed ad complendos omnes uitæ beatæ numeros, uirtutem solam nequaquam
satis esse existimabat: quoniam & corporis integritas sanitasq;, & honestus modus for-
mæ, & pecunia familiaris, & bona æstimatio, cæteraq; omnia corporis & fortunæ bo-
na necessaria uiderentur perficiendæ beatæ uitæ. Reclamabat hoc in loco Stoicus, &
tanquam ille duas res diuersas poneret, mirabatur: qd cum essent malitiā & uirtus duo
contraria, uita misera & beata quoq; æque contraria, non seruaret in utrisq; uim & na-
turam contrarij, & ad miseriam quidem uitæ conficiendam, satis ualere malitiā solā
putaret; ad præstandam uero uitam beatam, non satis solam esse uirtutem diceret. At-
que id maxime dissidere, neq; conuenire dicebat, quod qui profiteretur uitam nullo pa-
cto beatam effici posse, si uirtus sola abesset, idem contrā negaret beatam fieri uitam, cū
sola uirtus adesset; & quem daret haberetq; absenti uirtuti honorem, eundem patenti
atque præsentī adimeret. Tum Peripateticus perquam hercle festiue, rogo te (inquit)
cum bona uenia respondeas, an existimes esse uini amphoram cū abest ab ea unus con-
gius? Hæc ubi accepit Stoicus, minime (inquit) uini amphora dici potest, ex qua ab-
est congius. Hoc ubi accepit Peripateticus, unus igitur congius amphoram facere di-
ci debet; quoniam cum deest ille unus, non fit uini amphora: & cum accessit, fit am-
phora. Quod si id dicere absurdum est, uno congio solo fieri amphoram, itidem absur-
dum est una sola uirtute uitam fieri beatam dicere: quoniam cum uirtus abest, beata ef-
se uita nunquam potest. Tum Phauorinus respiciens Peripateticum: Est quidem (in-
quit) argutiola hæc, qua de cōgio uini usus es, exposita in libris: sed (ut scis) captio ma-
gis lepida, quam probū aut simile argumentū uideri debet. Cōgius enim cum deest, ef-
ficat quidem ne sit iustæ mensuræ amphora: sed cum accedit & addit, non ille unus fa-
cit amphoram, sed supplet. Virtus autē (ut isti dicunt) non accessio, neq; supplementū,
sed sola ipsa uitæ beatæ instar est, & propterea uitam beatam ipsa sola una cum adest fa-
cit. Hæc atq; alia quædam, minuta magis & nodosa, tanquam apud arbitri Phauorinū,
in suam uterq; sententiam conferebant. Sed cum iam prima fax noctis, & densiores es-
se tenebræ cœpissent, prosecuti Phauorinū in domū in quam diuertebat, discessimus.

Cuiusmodi quæstionum certaminibus Saturnalia ludicra Athenis agitare soliti sumus: atq; inibi in
persa quædam sophismata & enigmata oblectatoria. Caput .II.

SATURNALIA Athenis agitabamus hilare prorsum ac modeste, non (ut dicis) remit-
tentes animum. Nam remittere (inquit Musonius) animum, quasi amittere est:
sed demulcentes eum paulum atque laxantes iucundis honestis que sermonum
illectationibus. Conueniebamus autem ad eandem cœnam complusculi, qui Romani

in Græciam ueneramus, quicq; easdem auditiones, eisdemq; doctores colebamus. Tum
qui & cœnulam ordine suo curabat, præmiū soluendæ quæstionis ponebat, librum ue-
teris scriptoris uel græcum uel latinū, & coronam è lauro plexam: totidemq; res quæ-
rebat, quot homines istic eramus. Cumq; eas omnes exposuerat, rem locumq; dicen-
di fors dabat. Quæstione igit soluta, corona & præmio donabat: nō soluta autem trans-
mittebatur ad eum qui sortito successerat. Idq; in orbē uice pari seruabat. Si nemo dis-
soluebat quæstionis eius nodum, præmiū ipsum & corona deo, cuius id festum erat di-
cabat. Quærebant autē res huiusmodi, aut sententiæ poetæ ueteris lepide obscura, nō
anxiæ, aut historiæ antigoris requisitio, aut decreti cuiuspiā ex philosophia perperā in-
uulgati purgatio, aut captionis sophisticæ solutio, aut inopinati rariorisq; uerbi inda-
gatio, aut tempus item in uerbo perspicuo obscurissimum. Itaq; nuper quæsitæ esse me
mini numero septem, quorum prima fuit enarratio horum uersuum, qui sunt in saty-
ris Q. Ennii, uno multifariam uerbo concinniter implicati, quorum exemplū hoc est:

Nam qui lepide postulat alterum frustrari,
Quem frustratur, frustra eum dicit frustra esse.
Nam qui sese frustrari, quem frustra sentit,
Qui frustratur, is frustra est: si non, ille est frustra.

Frustrari.

Secunda quæstio fuit, quonam modo audiri atq; accipi deberet, quod Plato in ciuitate
quam in libris suis cōdidit, & πλῆτας fingeat, κοινὰς τὰς γυναικας esse censuit: & præ-
mia uiris fortibus summisq; bellatoribus posuit suauitates puerorū & puellarū. Ter-
tio in loco hoc quæsitum est: In quibus uerbis captionum istarū fraus esset, & quo pa-
cto distingui resoluīq; possent: Quod non perdidisti habes, cornua nō perdidisti, habes
igit cornua. Itē altera captio: Quod ego sum, id tu nō es; homo ego sum, homo igit tu
nō es. Quæsitū id quoq; ibi est, quæ esset huius quoq; sophismatis resolutio: Cū menti-
or & mentiri me dico, mētor an uerū dico? Postea quæstio ista hæc fuit: Quam ob cau-
sam patritij Megalēfibus mutitare soliti sint, plebs Cerealibus? Secundū ea quæsitum
hoc est: Verbū uerant, quod significat uera dicūt, quisnam ueterū poetarū dixerit? Se-
xta quæstio fuit, asphodelū cuiusmodi herba sit, quod Hesiodus in isto uersu posuerit:

Vxorē com-
munes.

νῆπιος οὐδ' ἰσασιν ὅσῃ πλέον ἡμῶν πάντες,
οὐδ' ὅσῃ εἰς μάλα χεῖτε, καὶ ἀσφodelῶ μέγ' ὄναρ.

Vero uerbū.
Asphodelū.

Et quid item Hesiodus se dicere sentiat, cum dimidium plus esse toto dicit. Postrema
quæstionum omniū hæc fuit: Scripserim, uenerim, legerim, cuius tēporis uerba sint, Dimidium
præteriti an futuri, an utriusq;. Hæc ubi ordine quo dixi pposita, atq; singulis sorte du-
ctis disputata explanataq; sunt, libris coronisq; omnes donati sumus, nisi ob unam quæ-
stionem, quæ fuit de uerbo uerant. Nemo enim tum commemorat dictum esse a Q.
Ennio id uerbum in .XIII. annalium in isto uersu:

Dimidium
plus toto.

Satin uates uerant atate in agunda.

Corona igitur huius quæstionis deo feriarum istarum Saturno data est.

Quid Aeschines rhetor in oratione qua Timarchum de impudicitia accusauit, Lacedæmonios statuisse dix-
erit super sententia probatissima, quam improbatissimus homo dixisset. Caput .III.

Aeschines uel acerrimus, prudentissimūq; orator, qui apud cōciones Atheni-
ensiū floruerunt, in oratione illa sæua, criminosaq;, & uirulenta, qua Timarchū
de impudicitia grauiter insigniterq; accusauit, nobile & illustre cōsilium La-
cedæmonijs dedisse dicit, uirū indidem ciuitatis eiusdem principem, uirtute atq; ætate
magna præditū. Populus (inquit) Lacedæmoni, de summa rep. sua quidnam esset uti-
le & honestū deliberabat. Tū exurgit sententiæ dicendæ gratia, homo quispiā turpitudi-
ne pristina uitæ defamatissimus, sed lingua tunc atq; facundia nimīū q̄to p̄stabilis. Cō-
silium quod dabat, quodq; oportere fieri suadebat, acceptū ab uniueris, & cōplacitum
est, futurūq; erat ex eius sententia populi decretū. Ibi unus ex illo principū ordine, quos
Lacedæmonij atatis dignitatisq; maiestate tanq; arbitros & magistros disciplinæ pu-
blicæ uerebatur: cōmoto iratoq; animo exiit: Et quænam (ingit) Lacedæmonij ratio, aut

Saturnalia.
Remittere
animum.

179
*Consiliarij
 mali reijcien
 di.*
 qua tandem spes erit, urbem hanc & hanc rempublicam saluam inexpugnabilemque esse diutius posse, si huiusmodi antea uita hominibus consiliarijs utemur? Quod si proba ista & honesta sententia est, quaso uos, non sinamus eandem dehonestari turpissimi auctoris contagione. Atque ubi hoc dixit, elegit uirum fortitudine atque iustitia praeter alios praestantem, sed inopi lingua & infacundum; iussitque eum consensu, peti-
Bit.
 tuque omnium, eandem illam sententiam disertum uiri cuiusmodi posset uerbis dicere: ut nulla prioris mentione habita, scitum atque decretum populi ex eius unius nomine fieret, quod ipsum denuo dixerat. Atque ita ut suaserat prudentissimus senex, factum est. Sic bona sententia mansit, turpis auctor mutatus est.

Quod Sulpitius Apollinaris praedicantem quendam a sese uno Sallustij historias intelligi, illius questione proposita, quid uerba ista apud Sallustium significarent, Perincertum stolidior an uanior. Caput .III.

Cum iam adolescentuli Romae praetextam & puerile togam mutassemus, magistrosque tunc nobismetipsis exploratiores quareremus, in sandalario forte apud librarios fuimus: cum ibi in multorum hominum coetu Apollinaris Sulpitius, uir in memoria nostra praeter alios doctus, iactatorem quempiam & uenditatorum Sallustianae lectionis irrisset: illustrisque genere illo facetissimae dissimulationis, qua Socrates ad sophistas utebatur. Nam cum ille se unum & unicum lectorem esse, enarratoremque Sallustij diceret, neque primam tantum cutem ac sententiarum speciem, sed sanguinem quoque ipsum ac medullam uerborum eius eruere, atque introspicere penitus praedicaret, tum Apollinaris amplecti uenerarique se doctrinas illius dicens: Per, inquit, magister optime, exoptatus mihi nunc uenis cum sanguine & medulla Sallustij uerborum. Hesterno enim die querebatur ex me, quidnam uerba eius haec in quarto historicarum libro de Cn. Lentulo scripta significant: de quo perincertum fuisse ait, stolidior ne esset an uanior. Eaque ipsa uerba uti sunt a Sallustio scripta, dixit: At Cn. Lentulus patritiae gentis, collega eius cui cognomentum Clodiano fuit, perincertum stolidior an uanior, legem de pecunia quam Sylla emptoribus bonorum remiserat exigenda, promulgauit. Quaesitum ergo ex se Apollinaris, neque id se dissoluere potuisse asseuerabat, quid esset uanior, quid stolidior: quoniam Sallustius sic ea separasse atque opposuisse inter se uideretur, tanquam diuersa ac dissimilia, nec eiusdem utraque uitij forent. Ac propterea petebat, uti se doceret significationes utriusque uocis & origines. Tum ille, rictu oris labiorumque ductu, contemni a se ostendens & rem de qua quareretur, & hominem ipsum qui quareret: Priscoque (inquit) & remotore ego uerborum medullas & sanguinem (sicuti dixi) perspicere & elicere soleo, non istorum quae proculcata uulgo & protrita sunt. Ipso illo quippe Cn. Lentulo stolidior est & uanior, qui ignorat eiusdem stultitiae esse uanitatem & stoliditatem. Sed ubi hoc dixit, media ipsa sermonis reliquit, & abire coepit. Nos deinde eum tenebamus urgebamusque, & cum primis Apollinaris, ut de uocabulorum istorum uel differentia, uel (si ei ita uideretur) similitudine plenius apertiusque disserteret, & ut ne sibi inuideret discere uolentibus orabat. Atque ille se iam plane illud ratus, negotium sibi esse causam, & digreditur. Nos autem postea ex Apollinari didicimus, uanos proprie dici, non (ut uulgus diceret) desipienteis aut hebetes, aut ineptos: sed ut ueterum doctissimi dixissent, medaces & infidos, & leuia inaniaque pro grauibus & ueris astutissime componentes. Stolidos autem uocari non tam stultos & excordes, quam tetros & molestos & illepidos, quos Graeci *μοχθηροὺς καὶ φολικούς* dicerent. Et unamquamque harum uocum origines scriptas esse dicebat in libris Nigidianis: quos ego requisitos & reperi-
Vani.
Stolidi.
 tos cum primae significationum exemplis, ut commentariis hanc nocturnum inserere, notauit: & intulisse iam me aliquo in loco commentationibus istis existimo.

Quod Quintus Ennius in septimo annali, quadrupes eques, ac non quadrupes equus, ut legunt multi, scriptum reliquit. Caput .V.

Cum Antonio Iuliano rhetore, uiro hercle bono & facundia florentis, complures adolescentuli familiares eius, Puteolis aestiuarum ludum & iocum, in literis amoenioribus & in uoluptatibus pudicis honestisque agitabamus. Atque ibi

tunc Iuliano nuntiatur, quaedam non indoctum hominem, uoce admodum scita & canora, Ennii annales legere ad populum in theatro: Eamus, inquit, auditum nescio quem istum Ennianistam. Hoc enim se ille nomine appellari uolebat. Quem cum iam inter ingentes clamores legentem inuenissemus (legebat autem librum ex annalibus Ennii septimum) hos eum primum uersus perperam pronuntiantem audiui-
Ennianista.
 mus: Denique ui magna quadrupes equus, atque elephantum Proiciunt sese.

Neque postea multis uersibus additis, celebrantibus eum laudantibusque omnibus, discessit. Tum Iulianus egrediens e theatro, quid uobis, inquit, de hoc & de qua drupede equo uidetur? Sic enim profecto legit:

Denique ui magna quadrupes equus, atque elephantum Proiciunt sese.

Ecquid putatis, si magister praefectoremque habuisset alicuius aeris, quadrupes equus dictus fuisse, ac non quadrupes equus? quod ab Ennio ita scriptum relictumque esse, ne mo unus literarum ueterum diligens dubitauit. Cumque aliquot eorum, qui aderant, quadrupes equus apud suum quisque grammaticum legisse se dicerent, & mirarentur quidnam esset quadrupes equus? Vellem uos, inquit, optimi iuuenes tam accurate Qu. Ennium legisse, quam P. Vergilius legerat, qui hunc eius uersum secutus, in Georgicis suis, equitem pro equo posuit in his uersibus:

Frena Pelethronij Lapithae gyrosque dedere
 Impositi dorso, atque equitem docuere sub armis
 Insultare solo, & gressus glomerare superbos.

In quo loco equitem si quis modo non inscite ineptique argutior sit, nihil potest accipi aliud nisi equum. Pleraque enim ueterum aetas, & hominem equo insidentem, & equum qui insideretur, equitem dixerunt. Propterea equitare etiam, quod uerbum e uocabulo equis inclinatum est, & homo equo utens, & equus sub homine gradiens dicebatur. Lucili-
Eques pro equo.
Equitare.
 us adeo uir adprime linguae latinae sciens, equum equitare dicit his uersibus:

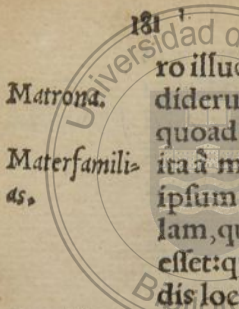
Queis hinc currere equum nos atque equitare uidemus,
 His equitat, curritque, oculis equitare uidemus.
 Ergo oculis equitat.

& illud:

Sed enim contentus, inquit, ego his non fui. Et ut non turbidae fidei nec ambiguae, sed ut pure liquentiusque esset, equus ne, an eques Ennius scriptum reliquisset, librum summae, atque reuerendae uetustatis, quem ferè constabat Lampadionis manu emendatum, studio pretioque multo unius uersus inspiciendi gratia co-duxi, & eques non equus scriptum, in eo uersu inueni. Haec tum nobis Iulianus, & multa alia erudite simul & affabiliter dixit. Sed eadem ipsa posteritatem in peruulgatis commentariis scripta offendimus.

Quod Helius Melissus in libro cui titulum fecit de loquendi proprietate: quem cum ederet, cornu esse copiosum dicebat, rem scripsit, neque dictu, neque auditu dignam, cum differre matronam et matrem familias existimauit, differentia longe uanissima. Caput .VI.

Helius Melissus in nostra memoria fuit Romae, summae quidem loci inter grammaticos & temporis, sed maiore in literis erat iactantia, & doctissima, quam operis. Is praeter alia, quae scripsit, compluria, librum composuit, ut tum uidebatur cum editus, doctrinae inclytae. Ei libro titulus est ingentis cuiusdam illecebrae ad legendum. Scriptus quippe est de loquendi proprietate. Quis adeo existimet loqui se recte atque proprie posse, nisi illas Melissi proprietates perdidicerit? Ex eo libro haec uerba sunt: Matrona est, quae semel peperit: quae sapientius, materfamilias: sicuti sus, quae semel peperit, porce tra: quae sapientius scropha. Vt autem hoc de matrona ac de matrefamilias Melissus excogitauerit ipse & coniecitauerit, an scriptum ab aliquo legerit, ariolis profecto est opus. Nam de porcetra habet sane autorem Pöponium in Attellana, quae hoc eodem uocabulo in scripta est. Sed matronam non esse appellatam, nisi quae semel peperit, neque matrefamilias, nisi quae sapientius, nullius ueterum scriptorum auctoritatibus confirmare potest. Enimue
*Helius Me-
 lissus.*
*Porcetra.
 Scropha.*



Matrona.
Mater famili-
as.

Domitius In
sanus.

Concio.

Mortuaria
glossaria.

Senatus
Civitas
Tribus.
Concio.

ro illud compendio probabilius est, quod idonei uocum antiquarum enarratores tra-
diderunt, matronam dictam esse proprie, quæ in matrimonium cum uiro conuenisset,
quoad in eo matrimonio maneret, etiam si sibi liberi nondum nati forent: dictamq; esse
ita à matris nomine, non adepto iam, sed cum spe & omine mox adipiscendo, unde
ipsum quoque matrimonium dicitur. Matrem autem familiam appellatam esse eam so-
lam, quæ in mariti manu mancipioq; aut in eius, in cuius maritus manu mancipioq;
esset: quoniam non in matrimonium tantum, sed in familiam quoque mariti, & in sui hære-
dis locum uenisset.

Quem in modum Phauorinus tractauerit intempestium quendam de uerborum ambiguitatibus querentem.
Atque ibi quot significationes capiat concio.

Caput .VII.

Omitio homini docto, celebriq; in urbe Roma grāmatico, cui cognomen In-
d sano factum est, quoniam erat natura intractabilior & morosior. Ei Domitio Pha-
uorinus noster, cum forte apud fanum Carmentis obuiam uenisset, atq; ego cū
Phauorino essem. Quæso, inquit, te magister dicas mihi, num errauit, quod cum uellem
δημηγορίας latine dicere, conciones dixi: dubito quippe & requiro, an ueteres eorū q ele-
ctius locuti sunt, pro uerbis & oratione, dixerit quis concionem. Tum Domitius uoce
atq; uultu atrocior: Nulla, inquit, prorsus bonæ salutis spes reliqua est, cum uos q; q;
philosophorū illustrissimi, nihil iam aliud quā uerba autoritatesq; uerborū cordi habea-
tis. Mittam autem librum tibi, in quo id reperias, quod quæris. Ego enim grāmaticus ui-
tæ iam atq; morū disciplinas quæro, uos philosophi mera estis (ut M. Cato ait) mortua-
ria glossaria. Nam qui collegisti, & lectitasti res tetras, & inanes, & friuolas, tanq̃ mu-
liæ uoces præficar. Atq; utinam, inquit, muti oēs hoīes essemus, minus improbitas
instrumenti haberet. Cūq; digressi essemus, non tempestiue, inquit Phauorinus, hunc
hominem accessimus: uidetur enim mihi ἐπιμαίνεσθαι. Scitote, inquit, tñ intēperiem
istam, quæ μελαγχολία dicit, non paruis, nec abiectis ingeniis accidere, ἀλλὰ εἶναι χεῖρόν τι
τὸ πάθος τὸτο ἥρωικόν, & ueritates plerūq; fortiter dicere, sed respectum non habere
μήτε καὶ τοῦ, μήτε μέτρος. Vel ipsum quale hoc existimatis, quod nunc de philosophis di-
xit? Nonne et si Antisthenes aut Diogenes dixisset, dignum memoria uisum esset? Mi-
sit aut paulo post Phauorino librum, quem promiserat, Verrii (opinor) Flacci erat, in q̃
scripta ad hoc genus quæstionis pertinentia hæc fuerunt: Senatum dici & pro loco &
pro hominibus: Civitatem & pro loco & pro oppido, & pro iure quoq; oīm, & p ho-
minum multitudinem: Tribus quoq; & decurias dici, & pro loco & pro iure, & pro ho-
minibus: Concionem aut tria significare, locum suggestumq; unde uerba fierent: Item
significare cœtum populi assistentis: item orationem ipsam, quæ ad populum diceret.
Sicut M. Tul. in oratione, quæ inscripta est contra concionem Q. Metelli: Ascendi, in-
quit, in concionem, cōsursus est populi factus. Sicuti idem M. Tull. in oratore ait: Cō-
ciones sæpe exclamare uidi, cum apte uerba cecidissent. Etenim expectant aures, ut ex
uerbis colligerent sententia. Exēpla in eo libro scripta non erant, sed nos postea Phauori-
no desideranti hæc oīm significationū monumenta, & apud Ciceronē, sicuti suprà scri-
psi, & apud elegantissimos ueteres reperta exhibuimus. Id autem quod potissimum expe-
tebat, concionem esse dictam pro uerbis & oratione, docuit titulus Tulliani libri, qui
à Marco Cicerone inscriptus est, Contra concionem Qu. Metelli: quo nihil pfecto si-
gnificatur aliud, quā ipsa, quæ à Metello dicta est, oratio.

ὁμοιοτέλευτα, καὶ ὁμοιοπῆματα, atque alia id genus, quæ ornamenta orationis putantur, inepta
esse et puerilia, Lucilij quoque uersibus declarari.

Caput .VIII.

ὁμοιοτέλευτα, ὁ ἰσοκατάληκτα, καὶ πάριστα, καὶ ὁμοιοπῆματα, ceteraq; huiusmodi sci-
tamenta, quæ isti ἀπεροκάλοι, qui se Isocraticos uideri uolunt, in collocandis
uerbis imodice faciunt & rancide, quā sint insipida, & inertia, et puerilia,
facetissime hercle significat in quito satyræ: Lucilius. Nam ubi est cuma mico conque-
rus, quod ad se ægrotum non uiseret, hæc ibidem addit festiuiter:

Quo me habeam pacto, tametsi non quæris, docebo.
Quando in eo numero mansi, quo in maxima non est
Pars hominum, ut peris se uelis, quem nolueris, cum
Debueris, hoc nolueris, & debueris, te
Si minus delectat, quod ἀτεχνον Isocratium hoc est.
ὁχλησώδης quæ simul totum καὶ σὺ μαρκασιώδης.
Non operam perdo. Si tu hic.

Quid significet apud Marcum Catonem uerbum infecenda: Quodq; infecenda potius legendum sit, quā
quod pleriq; existimant insequendo.

Caput .IX.

Et sequor, & item secta, & secutio, consuetudine loquendi differunt, sed qui pe-
nitus inspexerit, origo & ratio utriusq; una est. Doctores quoq; & interpretes
uocum græcarum, ἀνδρα μοι ἔννεπε, μοῖσα. Et ἑωπεί νῦν μοι μῦθον dictum putat,
quod latine insequi dicitur. Nam in altero, n. geminum, in altero scilicet esse transla-
tum dicunt. Sed etiam ipsum illud ἑωπεί, quod significat uerba aut uersus, non aliunde
esse dictum tradunt, quā ἀπὸ τοῦ ἑπειδὴ, καὶ ἐπιπεί. Eadem ergo ratione antiqui nostri
narrationes sermonesq; infectiones appellauerunt.

Secta.
Insecenda.
Infectiones.

Errare istos, qui in exploranda febris pulsus uenarum pertentari putant, non arteriarum. Caput X.

IN Herodis clarissimi uiri uillam, quæ in agro est Attico, loco, qui appellatur Ce-
phissia, aquis & lucis & nemoribus frequentem, æstu anni medio concesseram. Ibi
aluo mihi cita, & accedente febris rapida decubueram. Eò Caluissius Taurus phi-
losophus, & alij quidam sectatores eius, cum Athenis uisendi mei gratia uenissent, me
dicus, qui tum in his locis repertus affidebat mihi, narrare Tauro coeperat, quid incom-
modi paterer, & quibus modulis, quibusq; interuallis accederet febris decederetq;. Tū
in eo sermone cum iam me synceriores corpufculo factum diceret, Potes, inquit, Taure
tu quoq; id ipsum cōprehendere ἐὰν ἂν αὐτὸς τῆς φλεβός; Quod nostris uerbis profe-
cto ita dicitur: Si attigeris uenam illius. Hanc loquendi imperitiam, quod uenam pro
arteria dixisset, cum in eo docti hoīes, qui cum Tauro erant, tanq̃ minime utili in medi-
co offendissent, atq; id murmure & uultu ostenderent, tū ibi Taurus (ut mos eius fuit)
satis leniter, certi, inquit, sumus uir bone, non ignorare te quid uena appelletur, & qd
arteria: quod uenæ quidem suapte ui immobiles sint, & sanguinis tantum demittendi
gratia explorentur: Arteriæ autē motu atq; pulsu suo habitum & modum febrium de-
monstrent. Sed, ut uideo, peruulgate magis quā inscite locutus es. Non enim te solum,
sed alios quoq; itidē errantes audiui uenam pro arteria dicere. Fac igif, ut experiamur
elegantiorē esse te in medendo quā in dicendo, & cum dijs beneuolētibus opera tua
sistas hunc nobis sanum atq; ualidum quāmcitissime. Hoc ego postea cum medico re-
prehensum esse meminissē, existimaui non medico soli, sed omnibus quoq; homini-
bus liberis liberaliter institutis turpe esse, ne ea quidem cognouisse ad notitiam corpo-
ris nostri pertinentia, quæ non altius occultiusq; remota sunt, & quæ natura nobis tuē
dæ uoletudinis causa, & in promptu esse, & in propatulo uoluerit: ac propterea quan-
tum habui tēporis subsiciui, medicinæ quoq; disciplinæ libros attigi, quos arbitrabar
esse idoneos ad docendum. Et ex his cum alia pleraq; ab isto humanitatis usu non alie-
na, tum de uenis quoq; & arterijs didicisse uideor, ad hunc ferme modum: Vena est cō-
ceptaculum sanguinis, quod ἀγγεῖον medici uocant, misti, confusiq; cum spiritu natura-
li, in quo plus sanguinis est, minus spiritus: Arteria est conceptaculū spiritus naturalis
misti confusiq; cum sanguine, in quo plus spiritus est, minus sanguinis. σφυγμός autem
est intensio motus & remissio in corde, & in arteria naturalis, non arbitrarij. A medicis
autem ueteribus oratione græca ita definitus est: σφυγμός ἐστὶ διαστολὴ καὶ συστολὴ ἀδια-
φύκτως ἀετηρίας καὶ καρδίας. Vel σφυγμός ἐστὶ παλμός, ἢ ἐξέσις φλεβός, ἢ ἀρτηρίας.

Vena.
Arteria.

Verba ex carminibus Furii Antiatii inscite à Cefellio vindice reprehensa: uersusq; ipsi in quibus ea
uerba sunt subscripti.

Caput .XI.

Q ij

Furius poeta.

Lutescere.

Noctescere.

Virescere.

Purpurare.

Opulescere.

Non hercle idem sentio cum Cefellio Vindice, grammatico (ut mea opinio est) haudquaquam inerudito. Verum hoc tamen petulanter insciteque, quod Furium ueterem poetam dedecorasse linguam latinam scripsit huiuscemodi uocum fictionibus, quæ mihi quidē, neque abhorrere à poetica facultate uisæ sunt, neque dictu profatuque ipso tetra aut insuauis eē: sicuti sunt quædā ab illustribus poetis ficta dure & rancide. Quæ reprehendit aut Cefellius Furiana hæc sunt, quod terram in lutū uer- sam lutescere dixerit: & tenebras in noctis modū factas, noctescere: et pristinas recu- rare uires, uirescere: & quod uentus mare cœruleū crispicās nitescere facit, purpurat dixe- rit, & opulentum fieri, opulescere. Versus aut ipsos ex poematis Furianis, in quibus hæc uerba sunt, subdidi:

Sanguine diluif tellus, caua terra lutescit.
Omnia noctescunt tenebris caliginis atræ.
Increfcunt animi, uirescit uulnere uirtus.
Sicut fulica leuis uolitat super æquora classis.
Spiritus Eurorum uirides cum purpurat undas,
Quo magis in patriis possint opulescere campis.

Viribus in uires

Actiua pro passiuis.

Idque habitū est in oratione faciēda elegantiæ genus, ut per uerbis habetibus patiēdi figurā, agētia ponerēt, ac deīn hæc uice inter sese mutua uerterēt. Terēt, in comœ Pallium, inquit, face ut splendeat. (dicit)

Nōne hoc impediō uenustius gratiusque est, quā si diceret, ne maculet? Plautus etiā nō Quid est hoc? rugat pallium. (dissimiliter)

Pulueret

Amictus non sum commode.
Itidem Plautus pulueret dicit, non quod puluere impleat, sed quod ipsum pulueris plenū sit:
Exi tu Daue, age, Sparge, mundū esse hocce uestibulū uolo,
Venus uentura est nostra, nolo hoc pulueret.

Contēples.

In Asinaria quoque contēples dicit pro contēpleris:
Meum caput contēples, si quidem ē re consultas tua.

Cn. Velleius in annalibus: postquē tēpestas sedauit, Atherbal taurum immolauit. M. Cato in originibus: Eodem nomine complures ex agro accessitauere, eo res eorum au- xit. Varro in libris, quos ad Marcellum de lingua latina fecit: In priore uerbo graues prosodia, quæ fuerunt manent, reliquæ mutant, inquit, elegantissime pro mutant. Pos- test etiam id quoque ab eodem Varrone in. vii. diuinæ similiter dictū uideri: Inter duas filias regum quid mutet, inter Antigonom & Tulliam, est em aduertere. Verba aut pa- tiendi pro agentibus in oibus ferme uetere scriptis reperiunt, ex quibus sunt pauca ista, quæ nūc meminimus: muneror te pro munero, & significor per significo, & sacrificor, per sacrifico, & assentior pro assentio, & sceneror pro scenero, & pignero pro pignero: & alia istiusmodi pleraque, proinde ut in legendo fuerint obuia, notabuntur.

Passiua pro actiuis

Muneror te

Significor

Sacrificor

Assentior.

Sceneror.

Pignero.

Quali talione Diogenes philosophus usus sit pertentatus à dialectico quodā sophismatice impudenti. Caput. XIII.

Saturnalibus Athenis alea quadam festiua & honesta lusitabamus huiuscemodi: Vbi conueneramus cōplusculi eiusdem studiū hoīes, ad leuandum tempus, ca- ptiones quæ sophismata appellant, mēte agitabamus: easque quasi talos aut tesse- rulas in medium uice sua quisque iaciebamus. Captionis solutæ aut pa- intellectæ præ- mium poenā ue erat, nūmus unus. HS. Hoc ære collecto, quasi manuário cœnula cu- rabat oibus quæ eum lusum luseramus. Erant aut captiones ad hoc ferē exēplum, tamen si latina oratione nō satis scite ac penē etiā illepide exponunt: Quid nix est, hoc grando nō est, nix aut alba est, grando igit alba nō est. Itē aliud nō dissimile: Quid homo est, hoc non est equus: homo aut aīal est, equus igit aīal nō est. Dicere ergo debebat quod ad sophisma diluendū, ac refellendū ritu alcatorio uocatus erat, in qua parte quocumque in uerbo captio foret, Quid dari concedi nō oporteret, nisi dixerat, nūmo singulo multabam, Ea mul-

ta cœnam iuuabat. Libet autem dicere, quā facete Diogenes sophisma id genus, quod supra dixi, à quodam dialectico ex Platonis diatriba per contumeliam propositum re- muneratus sit. Nam cum ita rogasset dialecticus: Quod ego sum, id tu non es, & Dio- genes annuisset, atque ille addidisset: Homo aut ego sum. Cum id quoque assensus esset, & contrā dialecticus ita concludisset, homo igitur tu non es, hoc quidem, inquit Diogenes, falsum est: & si uerum id fieri uis, à me incipe.

Quid sit numerus hemiolios, quid epitritos, et quod uocabula ista non facile nostri ausi sunt uertere in linguam latinam. Caput. XIII.

Figura quædam numerorum, quas Græci certis nominibus appellant, uocabula in lingua latina non habent. Sed qui de numeris latine scripserunt, græca ipsa dixerunt, fingere autem nostra (quoniam id absurde futurum erat) noluerunt. Quale em fieri nomē posset hemiolio numero, aut epitrito? Est aut hemiolios, quod nume- rum aliquem totum in se habet, dimidiumque habet eius, ut tres ad duo, quindecim ad decem, triginta ad uiginti. Epitritos autem est, qui habet totum aliquem numerum, et eiusdem partē tertiam, ut quatuor ad tres, duodecim ad nouem, quadraginta ad triginta. Hæc aut notare, atque meminisse non ab re uisum est, quia uocabula ista numerorum nisi in- telligunt, rationes quædam subtilissimæ in libris philosophorum scriptæ percipi nō queunt.

Quod M. Varro in herois uersibus obseruauerit rem nimis anxie et curiose obseruationis. Caput. XV.

In longis uersibus, qui hexametri uocantur, item in senariis, animaduertunt me- trici duos primos pedes, item extremos duos habere singulas posse integras par- tes orationis, medios haud unquam posse: sed constare eos semper ex uerbis, aut diuisis, aut mistis, atque confusis. Mar. etiam Varro in libris disciplinarum scripsit obser- uasse se in uersu hexametro, quod omni modo quintus semipes uerbum finiret, & quod priores quinque semipedes æque magnam uim haberent in efficiendo uersum, atque alij posteriores septem. Idque ipsum ratione quadam geometrica fieri disserit.

Hemiolios. Epitritos.

Metrorum ni- mis curiosa ob- seruatio.

AVLI GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARIJ LIBER .XIX.

Responsio cuiusdam philosophi interrogati quam ob causam maris tempestate palluerat. Caput. I.



Nauigabamus à Cassiopeia ad Brundisiū mare Ioni- um uiolentum & uastum & iactabundum. Nox de- inde, quæ diem primum secuta est, in ea fere tota uē- tus à latere sauiens, nauem undis cōpleuerat. Tum postea complorantibus nostris omnibus, atque in sen- tina satis agētibus, dies quidem tandem illuxit, sed nihil de periculo atque sauitia remissum: quin turbi- nes etiam crebriores, & cœlum atrum, & fumigan- tes globi, & figuræ quædam nubium metuendæ, quas τυφῶνες uocabant, impendere imminereque, ac depressuræ nauem uidebantur. In eadem fuit phi- losophus in disciplina Stoica celebratus, quem ego Athenis cognoueram, non parua uir- autoritate, sa-

Typhones

tisque attente discipulos iuuenes continentem. Eum tunc in tantis periculis, inque illo tu- multu cœli marisque requirebam oculis, scire cupiens quonam statu animi, & an intre- pidus intrepidusque esset. Atque ibi hominem cōspicimus impavidum & extrilidum, plo- ratus quidem nullos, sicut ceteri omnes, nec ullas eiusmodi uoces cientem, sed coloris & uultus turbatione nō multū à ceteris differentē. At ubi cœlū enituit & deferbuit ma- re, & ardor ille periculi deflagrauit, accedit ad Stoicum Græcus quæpiam diues ex Asia, & ardor ille periculi deflagrauit, accedit ad Stoicum Græcus quæpiam diues ex Asia, magno (ut uidebamus) cultu paratuque re- & familia, atque ipse erat multis corporis an- tiquis

Extrilidus.

quod est salubrius, diffilari atque euaporari ex niue, indicium illud est, quod minor sit illo quam ante fuerat, quam conresceret. Verba ipsa Aristotelis ex eo libro pauca sumpsi, & ascripti: Διατι τα απο χιόνος, καὶ κρυάδων ὕδατα φασὶν ἄλλοι, ὅτι παντὸς ὕδατος παρρημεινὸς ὁ λειψότερος διασπνέται, καὶ κρυότερος γίνεται, σημαίνει δὲ ὅτι ἑλαττωρ γίνεται ἢ πρότερον ὅταν ταύη παύρῃ ἐπεληλυθότῃ. ὅσα δὲ ὑγινοτάτου, ἀνάγκη δὲ καταλεσόμενον χεῖρον εἶναι.

Hoc ubi legimus, placuit honorem doctissimo viro habere Aristoteli. Atque ita postea ego bellum & odium niui indixi, alij inducias cum ea uarie factitabant.

Quod pudor sanguinem ad extra diffundit, timor uero contrahit.

Caput .VI.

In problematis Aristotelis philosophi, ita scriptum est: Διατι οἱ μὲν ἀχνυόμενοι ἐρυοθρίωσι. οἱ δὲ φοβόμενοι, ὠχρίωσι, πρὸς ἀπλοσίωρ τῶν παθῶν ὄντων, ὅτι τὸ μὲν ἀχνυόμενον διαχεῖται δ' αἷμα ἐκ τῆς καρδίας εἰς ἅπαντα τὰ μέλη τὸ σώματος. ὡς περὶ πηλῶν. τοῖς δὲ φοβούμενοι συνῆχται εἰς τὴν καρδίαν ὡς τὸ ἐκλείπειν ἐκ τῶν ἄλλων μερῶν. Hoc ego Athenis cum Tauro nostro legissem, percontatusque essem, quid de ratione ista reddita sentiret, dixit quidem (inquit) probe & uere quid accideret diffuso sanguine aut contracto: sed cur ita fieret non dixit. Adhuc enim queri potest, quam ob causam pudor sanguinem diffundat, timor contrahat, cum sit pudor species timoris, atque ita definiatur: Pudor est timor iustae reprehensionis. Ita enim philosophi definiunt, ἀσχύνῃ δὲ φόβῳ δυνάει λόγῳ.

Quid sit obesum, nonnullae aliae priscae uocabula.

Caput .VII.

In agro Vaticano Iulius Paulus poeta, uir bonus, & rebus literarumque ueterum impense doctus, praediolum tenue possidebat. Eo saepe nos ad sese uocabat, & olusculis pomisque satis comiter copioseque inuitabat. Atque ita molli quodam tempestatis autumno die, ego & Iulius Celsinus, cum ad eum cenassemus, & apud mensam eius audissemus legi Naeui Alcestin, rediremusque in urbem sole iam fere occiduo, figuras habitusque uerborum noue aut insigniter dictorum in Naeuiano illo carmine ruminabamur: & ut quaeque uox indidem animaduerti digna subuenerat, qua nos quoque possemus uti, memoria mandabamus. Erant autem uerba, quae tunc suppetebant, huiusmodi:

Corpore, inquit, pectoreque undique obeso,

Ac mente exensa, tardigemulo senio oppressum.

Obesum hic notauimus proprie magis quam usitate dictum pro exili atque gracileto, ἀκύνως, ἢ κατὰ ἀντίφρασιν, obesum pro pingui atque huberi dicit. Item notauimus, quod oblitteram gentem pro oblitterata dixit. Itē quod hostes, qui foedera frangeret, foedifragos, nō foederifragos dicit. Itē quod rubentem auroram, pudoricolorē appellauit, & memnonē nocticolorem. Item quod forte dubitanter, & ab eo quod est fileo, filenta loca dixit, & puluerulenta, & pestilenta; & carendum tui est, pro te, quodque magno impete pro impetu. Item quod fortescere posuit pro forte fieri, quodque dolentiam pro dolore, & auēs pro libens. Item curis intolerantibus pro intolerandis: quodque manciolis, inquit, tene illis pro manibus, & quiescam feliceo. Item fieri, inquit, impendio infit, id est impense fieri incipit, quodque accipitret posuit pro iaceret. His nos inter uiam uerborum Naeuiarum notae adnotatiunculis oblectabamur. Caetera enim, quae uidebantur nimium poetica, exploratae orationis usu alieniora praetermisimus, ueluti fuit, quod de Nestore ait, triseclisenex, & dulcoriloquus. Itē quod tumidis magnisque fluctibus, inquit, multigrumis, & flumina gelu concreta, tegmine esse onychino dixit: & quae multiplicia ludens composuit, quale illud est, quod uituperones suos subducti supercilij carptores appellauit.

Quaestio an arena, coelum, triticum, pluralia inueniantur. Atque inibi de quadrigis, inimicitijs, nonnullis praeterea uocabulis, an singulari numero comperiantur.

Caput .VIII.

Adolefcentulus Romae priusquam Athenas concederem, quando erat a magistris auditibusque obeundis otium, ad Frontonem Cornelium uisendi gratia pergebam, sermonibusque eius purissimis bonarumque doctrinarum plenis fruebar: Nec unquam factum est, quoties eum uidimus, loquentemque audiuius, quin rediremus fere cultiores doctioresque. Veluti fuit illa quodam die sermocinatio illius, le-

ui quidem de re, sed a latinae tamen linguae studio non abhorrens. Nam cum quispiam familiaris eius, bene eruditus homo, & tum poeta illustris, liberatum se esse aquae intercutis morbo diceret, quod arenis calentibus esset usus, tum illudens Fronto, morbo quidem, inquit, cares, sed uerbi uitio non cares. C. enim Caesar ille perpetuus dicitur. Cn. Pompeij socer, a quo familia & appellatio Caesaris deinceps propagata est, uir ingenij praecellentis, sermonis praeter alios suae aetatis castissimi, in libris quos ad Marcum Ciceronem de analogia conscripsit, arenas uitiose dici existimabat, quod arena nunquam multitudine numero appellanda sit, sicuti neque coelum, neque triticum. Contra autem quadrigas, etiam si currus unus equorum quatuor iunctorum agmen unum sit, pluratiuo semper numero dicendas putat, sicut arma, & moenia, & comitia, & inimicitias: ni quod contra ea dicitur poetarum pulcherrime, quo & te purges, & non esse id uitium demonstras. De coelo (inquit ille) & tritico non inficias eo, quin singulo semper numero dicenda sint, neque de armis, & moeniis, & comitiis, quin figura multitudinis perpetua censentur. Videbimus autem post de inimicitijs & quadrigis, ac fortasse an de quadrigis ueterum auctoritati concessero. Inimicitiam tamen, sicut inscientiam, & impotentiam, & iniuriam, quae ratio est, quam obrem C. Caesar uel dictam esse a ueteribus, uel dicendam a nobis non putat, quando Plautus linguae latinae decus, deliciam quoque inuicem dixerit pro delicijs.

Mea, inquit, uoluptas, mea delicia.

Inimicitiam autem Quintus Ennius in illo memoratissimo libro dixit:

Eo, inquit, ingenio natus sum, amicitiam

Atque inimicitiam in fronte promptam gero.

Sed enim arenas parum latine dici quis (oro te) aut alius scripsit, aut dixit? Ac propterea peto, ut si C. Caesaris liber praemanibus est, promi iubeas, ut quam confidenter hoc dicat, aestimari a te possit. Tum prolato libro de analogia primo, uerba haec ex eo pauca memoriae mandauit. Nam cum supra dixisset, neque coelum, triticum uel, neque arenam multitudinis significationem pati, num tu, inquit, harum rerum natura accidere arbitraris, quod unam terram, & plures terras, & urbem & urbes, & imperium, & imperia dicamus; neque quadrigas in unam nominis figuram redigere, neque arenam in multitudinis appellationem conuere possimus? His deinde uerbis lectis sibi, Fronto ad illum poetam, uidetur ne tibi, inquit, C. Caesarem de statu uerbi contra te satis aperte satisque constanter pronuntiasse? Tunc permotus auctoritate libri poeta, si a Caesare, inquit, ius pronuntiandi foret, ego nunc ab hoc Caesaris libro prouocassem. Sed quoniam ipse rationem sententiae suae reddere superedit, nos te nunc rogamus, ut dicas, quam esse causam uitii putes, & in quadriga dicenda, & in arena. Tum Fronto ita respondit: Quadrigae semper etiam multiugae non sunt, multitudinis tamen tenentur numero: quoniam quatuor simul equi iuncti, quadrigae quasi quadriugae uocantur. Neque debet prorsus appellatio equorum plurium includi in singularis numeri unitatem. Eandem quoque de arena rationem habendam, sed in specie dispari. Nam cum arena singulari numero dicta, multitudinem tamen & copiam significet minima rum ex quibus constat partium, indocte & inscite arenae dici uidentur, tanquam id uocabulum indigeat numeri amplitudine, cum ei singulariter dici ingenua sit naturalis sui multitudo. Sed haec ego, inquit, dixi, non ut huius sententiae legisque fundus subscriptor fierem, sed ut ne Caesaris uiri docti opinionem ἀπαρμύδατος destituerem. Nam cum coelum semper ἑνὸς dicatur, mare & terra non semper, & puluis, & uentus, & fumus non semper, cur inducias, & ceremonias scriptores ueteres nonnunquam singulari numero appellauerunt, ferias, & nundinas, & inferias, & exegas nunquam? Cur mel & uinum, atque id genus caetera, numerum multitudinis capiunt, lac non capiat? Quare inquam istam omnia, & enucleari, & excudi ab hominibus negotiosis in ciuitate tam occupata non queunt: quin his quoque ipsis, quae iam dixi, demoratos uos esse uideo, alicui (opinor) negotio destinatos. Ite ergo nunc, & quando forte erit otium,

Arena.

Quadrigae.

Deliciae.

Inimicitiae.

Coelum.

Lac.

Pudor

Iulius Paulus

Obesus.

Obliterus

Foedifragus.

Pudoricolor.

Nocticolor.

Silenta.

Pestilenta.

Carendū tui.

Impete.

Fortescere.

Dolentia.

Auens

Manciola.

Fieri.

Accipitret.

Triseclisenex

Dulcorilo-

quus.

Multigrumis

Vituperones

Frōtqnīs laus

quarite an quadrigam, & arenas dixerit è cohorte illa duntaxat antiquiore uel ora-
torum aliquis, uel poetarum, id est, classicus, assiduusq; aliquis scriptor nō proletarius.
Hæc quidem Fronto requirere nos iussit uocabula, non ea re (opinor) qd̄ scripta esse
in ullis uetere libris existimaret, sed ut nobis studiū lectitandi in quærendis rarioribus
uerbis exerceret. Qd̄ unum ergo rarissimum uidebatur, inuenimus quadrigam nume-
ro singulari dictam in libro satyrarū Marci Varronis, qui inscriptus est Exdemetricus.
Arenas autem ἀλυστικῶς dictas minore studio quærimus: quia præter C. Cæsarem
(quod equidem meminere) nemo hoc doctorum hominum dedit.

Antonii Iuliani in conuiuio ad quosdam Græcos lepidissima responsio.

Caput .IX.

Antonius Iu-
lianus.

Adolescens è terra Asia de equestri loco, lætæ indolis, moribusq; & fortuna be-
ne ornatus, & ad rem musicam facili ingenio ac libenti, cœnam dabat amicis
ac magistris in rusculo, celebradæ lucis annuæ, quam sibi principem uitæ ha-
buerat. Venerat tum nobiscum ad eam cœnam Anto. Iulianus rhetor, docendis publi-
ce iuuenibus magister, hispano ore, florentisq; homo facundiæ, & rebus literarūq; uetere
peritus. Is, ubi edulijs finis & poculis, mox sermonibusq; tempus fuit, desiderauit exhi-
beri, quos habere eum adolescentem sciebat, scitissimos utriusq; sexus, qui canerent uo-
ce, & qui psallerent. Ac postea quàm introducti pueri puellæq; sunt, iucundūq; in mo-
dum ἀνακρεόντεια pleraq; & sapphica, & poetarū quoq; recētium ἑλεγεῖα, quædā ἑρωτικὰ
cecinerunt. Oblectati aut̄ sumus præter multa alia uersiculis lepidissimis Anacreontis
senis, quos equidem scripsi, ut interea labor hic uigiliarum, & iniquies suauitate paulisp̄
uocum atque modulorum acquiesceret:

τὸν ἀργυροῦν τορεύσας
ἡφαιέ μοι ποίησον
πανοπλιάς μὲν οὐχί.
τί γὰρ μάχαισι καὶ μοῖς
ποτήριον δὲ κῆλον.
ὅσον δ' αὖθις βάθρον.
καὶ μὴ ποῖα καὶ αὐτὸ
μῆτις ἄσπας, μῆτις ἀμάσας,

τί πλάσσω μέλλει μοι.
τί δ' ἄσπερον βοῶντι,
ποίησον ἀμπέλας μοι.
καὶ βότρυας κατ' αὐτὸ,
καὶ χρυσίδας πατοῦντας
δμῶς καλῶς λυαίω,
ἔρωτα καὶ βάθρον.

Tum Græci plusculi, qui in eo conuiuio erāt, homines amœni, & nostras quoque li-
teras haud incuriose docti, Iulianum rhetorem laceffere insectari que adorti sunt, tan-
quam prorsus Barbarum et agrestem, qui ortus terra Hispania foret, clamator que tan-
tum & faciundia rabida iurgiosa que esset, eiusq; linguæ exercitationes doceret, quæ nul-
las uoluptates, nullam que mulcedinem Veneris atque Musæ haberet. Sæpē que cum
percontabantur, quid de Anacreonte ceterisq; id genus poetis sentiret: Et ecquis no-
storum poetarum tam fluentes carminum delicias fecisset: Nisi Catullus, inquiunt,
forte pauca, & Caluus iridem pauca. Nam Næuius implicata, & Hortensius inueni-
sta, & Cinna illepidia, & Memmius dura, ac deinceps omnes rudia fecerunt atq; abso-
na. Tum ille pro lingua patria, tanquam pro aris & focis, animo irritato indignabun-
dus, cedere equidem, inquit, uobis debui, ut in tali ἀσωτία artium nos uinceretis: & si
cut in uoluptatibus cultus atque uictus, ita in cantilenarum quoque multis anteiretis.
Sed ne nos, id est nomen latinum, tanquam profestos quosdam, & insubidos ἀναψο-
δισίας condemnetis, permitte mihi quæso operire pallio caput, quod in quadam pa-
rum pudica oratione Socratem fecisse aiunt. Et audite ac discite, nostros quoque anti-
quiores ante eos quos nominastis, poetas amafios ac uenerios fuisse. Tum resupinus
capite conuelato, uoce admodum quàm suauī, uersus cecinit Valerii Aeditui ueteris
poetæ, item Portii Licinii, & Quinti Catuli, quibus mundius, uenustius, limati-
us, pressius, græcum latinum uel nihil quicquam reperiri puto.

Versus Aeditui:

Dicere cum conor curam tibi Pamphila cordis,
Quid mi abs te quæram, uerba labris abeunt,

Valeri⁹ Aedi-
tius.
Portius Licin-
ius.
Q. Catulus.

Per pectus miserum manat subito mihi sudor.

Si tacitus, subidus, duplo ideo pereo.

Atque item alios uersus eiusdem addidit, non hercle minus dulces quàm priores:

Quid faculam præfers phileros, qua nil opus nobis?

Ibimus, hic lucet pectore flamma satis.

Istam non potis est uis sæua extinguere uenti,

Aut imber cœlo candidus præcipitans.

At contra hunc ignem Veneris, si non Venus ipsa,

Nulla est quæ possit uis alia opprimere.

Item dixit uersus Portii Licinii hosce:

Custodes ouium uidere propaginis agnum,

Quæritis ignem? ite huc: quæritis? ignis homo est.

Si digito attigero, incendam syluam simul omnem.

Omne pecus flamma est, omnia quæ uideo.

Q. Catuli uersus illi fuerunt:

Aufugit mi animus, credo (ut solet) ad Theotimum

Deuenit, sic est perfugium illud habet.

Quid, si non interdixem ne illuc fugitium

Mitteret ad se intro, sed magis eniceret?

Ibimus quæsitum, uerum ne ipsi teneamur

Formido. quid ago? da Venus consilium.

Verba hæc, præter propter, in usu uulgi prodita, etiam Ennii fuisse.

Caput .X.

Memini me quondam & Celsinum Iulianum Numidam, ad Frontonē Cor-
nelium, pedes tūc grauiter ægrum, ire uisere: atq; ibi qui introducti sumus, in scimpodio
offendimus eum cubantem in scimpodio Græciensi, circumundiq; sedenti Græciensi.
bus multis, doctrina, aut genere, aut fortuna nobilibus uiris. Assistebant fabri adium
complures balneis nouis moliendis adhibiti, ostendebantq; depictas in membranulis
uarias species balnearum. Ex quibus cum elegisset unam formam speciemq; ueris, in-
terrogauit, quantus esset pecuniæ conspectus ad id totum opus absolundum. Cūq; ar-
chitectus dixisset, necessaria uideri esse HS ferme trecenta, unus ex amicis Frontonis,
& præter propter, inquit, alia quinquaginta. Tum Fronto dilatis sermonibus: quos ha-
bere de balnearū sumptu instituerat, aspiciens ad eum amicum qui dixerat quinquagin-
ta esse alia præter propter, atq; ille amicus, non meum, inquit, hoc uerbum est, sed mul-
torū hominum, quos loquentes id audias. Quid aut̄ id uerbum significet, nō ex me, sed
ex grāmatico quærendum est: ac simul digito demonstrat grammaticum haud incele-
bri nomine, Romæ docentem, sedentem. Tum grammaticus, usitati peruulgatq; uer-
bi obscuritate motus, quærimus, inquit, quod honore quæstionis minime dignum est.
Nam nescio quid hoc prænimis plebeium est, & in opificum sermonibus quàm noti-
us. At enim Fronto, iam uoce atq; uultu intentiore, ita ne, inquit, magister dehonestū
tibi deculpatūq; hoc uerbū uidet, quo & M. Cato, & M. Var, & pleraq; ætas supior ut
necessario & latino usi sunt? Atq; ibi Iulius Celsinus admonuit in tragœdia quoq; Q.
Ennii, quæ Iphigenia inscripta est, idip̄m de quo quærebatur scriptum esse, & a gram-
maticis contaminari magis solitum quàm enarrari. Quocirca statim pferri Iphigeniam
Q. Ennii iubet. In eius tragœdiæ choro inscriptos esse hos uersus legimus:

Orio qui nescit uti, plus negotij habet,

Quàm cum est negotium in negotio.

Nam cui quod agat, institutum est, nullo negotio

Id agit, studet ibi, mentem atq; animum delectat suum.

Orioso initio animus nescit, quid uelit.

Hoc idem est, neq; domi nunc nos, nec militiæ sumus.

Imus huc, hinc illuc: cum illuc uentum est, ire illinc lubet,

In scimpodio
Græciensi.

Præter pro-
pter.

Incerte errat animus, præter propter uitam uiuitur.

Hoc ubi lectum est, tum deinde Fronto ad grāmaticum iam labantem, audistīne, inq̃t, magister optime, Ennium tuū dixisse præter propter, & cum sententia quidē tali, quā li feuerissimæ philosophorū esse obiurgationes solent? Petimus igitur dicas (qm̃ de Enniano iam uerbo quæritur) quid sit notus huiusce uersus sensus:

Incerte errat animus, præter propter uitam uiuitur.

Et grammaticus sudans multum, ac rubens multum, cum id pleriq̃ proluxius riderent, exurgit. Et abiens: tibi, inquit, Fronto postea uni dicam, ne inscitiores audiant, ac discant. Atq̃ ita omneis, relicta ibi quæstione uerbi, consurreximus.

Ponit uersus Platonis amatorios, quos admodum iuuenis lusit, dum tragœdijs contendit.

Caput .XI.

Celebrant duo isti grāci uersiculi, multorūq̃ doctorū hoīm memoria dignantur, qđ sint lepidissimi, & uenustissimæ breuitatis. Neq̃ adeo pauci sunt ueteres scriptores, qui eos Platonis esse philosophi affirmāt, quibus ille adolescēs luserit, cum tragœdijs quoq̃ eodem tēpore faciendis præluderet:

τὸν ψυχρὸν ἀνδρῶνα φίλῳ ἐπὶ χεῖλεσσι ἔχον
ἴλδῃ γὰρ ἢ τλήμων, ὃς διαβροσμένον.

Amicus meus οὐκ ἄνδρῳ, adolescens, in plureis uersiculos licētius liberiusq̃ uertit: qui quoniam mihi quidem uisi sunt non esse memoratu indigni, subdidit:

Dum semhiulco sauiō
Meum puellum suauior,
Dulcemq̃ florem spiritus
Duco ex aperto tramite,
Anima ægra & faucia
Cucurrit ad labias mihi,
Rictumq̃ oris peruium
Et labra pueri mollia
Rimata itineri transitus

Vt transiliret nititur.
Tum si moræ quid plusculæ
Fuiſſet in coitu osculi,
Amoris igni percita
Transisset, & me linqueret;
Et mira prorsum res foret,
Vt ad me fierem mortuus,
Ad puerum intus uiuerem.

Disertatio Herodis Attici super ui et natura doloris, suæq̃ opinionis affirmatio per exemplum indocti rustici, qui cum rubis fructiferas arbores præcidit.

Caput .XII.

Herodem Atticum, consularem uirū, Athenis differentem audiui græca oratio ne: in qua ferē oēs memoriæ nostræ uniuersos grauitate atq̃ copia, & elegantia uocum longe p̃stitit. Disseruit autē contra ἀπείθεον Stoicorū, lacessitus à quo dā Stoico, tanq̃ minus sapienter, & parē uiriliter dolorē ferret ex morte pueri quē amauerat. In ea disertatione (quantulum memini) huiuscemodī sensus est: quod nullus usq̃ homo, qui secundum naturam sentiret & saperet, affectiōibus istis animi, quas πῶδον appellabat, ægritudinis, cupiditatis, timoris, iræ, uoluptatis, carere & uacaret totis ossiet, & omnino non dolere: Atq̃ si posset etiam obniti ut totis careret, non ex re id esse melius: qm̃ langueret animus, & torperet affectionum quarūdam adminiculis, ut necessario plurimum imperio priuatus. Dicebat em̃ sensus istos motusq̃ animi, qui cū immo derationes sunt, uitia fiunt, innexos implicatosq̃ eē uigoribus quibusdam mētium & alacritatibus. Ac p̃pterea, si omnino oēs eos imperitiū conuellamus, periculū esse, ne eis adherentes, bonas quoq̃ & utiles animi indoles amittamus. Moderandos eē igit, & scite considerateq̃ purgandos censebat: ut ea tantum quæ aliena sunt, contraq̃ naturam uiderent, & cum p̃niciē agnata sunt, detrahantur: ne p̃fecto id accideret, quod cuiuspiam Thracio insipienti & rudī, in agro quē emerat p̃curando, uenisse usu fabula est: Homo Thracius, inq̃t, ex ultima Barbaria, ruris colendi insolens, cū in terras cultiores humanioris uitæ cupidine cōmigrasset, fundum mercatus est, olea atq̃ uite cōsuetum: qui, quia nihil admodum sup̃ uite aut arbore colenda sciret, uidet forte uicinū, rubos late atq̃ alte obortos excidentem, fraxinos ad summum pp̃e uerticem deputantem, soboles uitium ē radicibus caudicum super terram fusas reuellentem, stolones in pomis aut in ole

Rustici im
prudencia.

is proceros atq̃ decerptos amputantem. Acceditq̃ prop̃e, & cur tantam ligni atq̃ frondis cadē faceret, percōtatus est. Et uicinus ita rōdit, ut ager (inquit) mundus purusq̃ fiat, eiusq̃ arbor atq̃ uitis fecundior. Discedit ille à uicino, gratias agens & latus, tanquam adeptus rei rusticæ disciplinam. Tum falcem ibi ac securim capit, atq̃ ibi homo miser imperitus uites suas sibi omnes & oleas detruncat: comasq̃ arborum lætissimas huberrimosq̃ uitium palmites decidit: & frutera atq̃ uirgula simul om̃ia, pomis frugibusq̃ gignendis felicia, cum sentibus & rubis purificandi agri gratia conuellit, mala mercede doctus audaciā, fidutiāq̃ peccandi imitatione falsa eruditus. Sic (inquit) isti apathiaē sectatores, qui uideri se esse tranquillos & intrepidos & immobiles uolūt, dum nihil cupiunt, nihil dolent, nihil irascunt, nihil gaudent, omnibus uehementiori bus animi officijs amputatis, in corpore ignauæ & quasi eneruatæ uitæ consenescent.

Apathiaē se
ctatores.

Quos pumiliones dicimus, græce νάνους appellari.

Caput .XIII.

Tabant forte una in uestibulo palatij fabulantes Fronto Cornelius, & Festus Posthumius, & Apollinaris Sulpitius. Atq̃ ego ibi assistens cum quibusdam alijs, sermones eorum quos de literarum disciplinis habebant, curiosius captabam. Tum Frōto Apollinari: Fac me, inquit, oro magister ut sim certus, an recte superfederim nos dicere, parua nimis statura homines, maluerimq̃ eos pumiliones appellare, quoniam hoc scriptum esse in libris ueterū memineram. Nanos autē sordidum esse uerbum, & barbarum credebam. Est quidem inquit hoc Apollinaris in consuetudine imperiti uulgi frequens, sed barbarum non est, censeturq̃ linguæ græcæ origine. νάνους em̃ Græci uocauerūt breui atq̃ humili corpore homines, paulum supra terram extantes. Id q̃ ita dixerunt adhibita quadam ratione etymologiæ, cum sententia uocabuli cōpetente. Et si memoria (inquit) mihi nō labat, scriptū hoc est in comœdia Aristophanis, cui nomen est ἀνδρῆς. Fuiſſet autē uerbum hoc à te ciuitate donatum, aut in latinam coloniam deductum, si tu eo uti dignatus fores. Essetq̃ id impediō probabilius, q̃ quæ à Laberio ignobilis nimis & sordentia in usum linguæ latinæ intromissa sunt. Tum Festus Posthumius grammatico cuiuspiam latino Frontonis familiari: Docuit (inquit) nos Apollinaris nanos uerbum græcum esse, tu nos doce in quo de mulis aut eculeis humiliorib⁹ uulgo dicitur, an ne latinum sit, & apud quem scriptum reperiatur. Atq̃ ille grammaticus, homo sane perquam in noscendis ueteribus scriptis exercitus: Si piaculum (inquit) non committitur præſente Apollinare, quid de uoce illa græca latina ue sentiam dicere, audeo tibi Feste quærenti respondere, esse hoc uerbum latinum, scriptumq̃ inueniri in poematis Helui Cinnae, non ignobilis neq̃ indocti poetæ. Versus eiusq̃ ipsos dixit: quos, quoniam memoriæ mihi forte aderant, ascripsi:

Pumiliones
Nani.

At nunc me genij nana per salicta
Bis rheda rapit citata nauis.

Contemporaneos fuisse Cæsari & Ciceroni M. Varronem & P. Nigidium, ætatis suæ doctissimos Romanos. & quod Nigidij commentationes propter earū obscuritatem subtilitatemq̃ in uulgus non exeunt.

Caput .XIII.

Aetas M. Ciceronis & C. Cæsaris præstanti facundia uiros paucos habuit. Doctrinarum autem multiformium, uariarumq̃ artium quibus humanitas erudita est, culmina habuit M. Varronem, & P. Nigidium. Sed Varronis quidē monumenta rerum ac disciplinarum, quæ per literas condidit, in proparulo frequentiq̃ usu feruntur: Nigidiana autem commentationes non proinde in uulgus exeunt, & obscuritas subtilitasq̃ earum tanquam parum utilis derelicta est. Sicuti sunt quæ paulo antē legimus in commentarijs eius quos grammaticos inscripsit: ex quibus quædam ad demonstrandum scripturæ genus exempli gratia sumpsi. Nam cum de natura atq̃ ordine literarum differeret, quas grammatici uocales appellāt, uerba hæc scripsit: quæ reliquimus inenarrata ad exercendam legētium intentionem: a, & o, semper principes sunt: i, & u, semper subditæ: e, & subit & præit. In Eurippo præit, subit in Aemilio. Si q̃s putat præire u, in his uerbis, Valerius, Vennonias, Volusius: aut i, in his, iam

Nodi insolui
ti ex literis
Nigidianis.

R

194
 pridem, iecur, iocum, iucundum, errabit: quod hæc literæ cum præeunt, ne uocales quidem sunt. Item ex eodē libro uerba hæc sunt: Inter literam n, & g, est alia uis, ut in nomine anguis, & angaria, & ancoræ, & increpat, & incurrit, & ingenuus. In omnibus enim his non uerum n, sed adulterinū ponitur. Nam n nō esse, lingua indicio est. Nam si ea litera esset, lingua palatum tangeret. Alio deinde in loco est scriptum: Græcos non tantæ inscitæ arcesso, qui ou ex o & y scripserunt, quantæ qui ei ex e & i. Illud enim in opia fecerunt, hoc nulla re subacti.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII LIBER .XX.

Disceptatio Sex. Cæcilij iureconsulti & Phauorini philosophi de legibus. XII. tabularum. Cap. .I.

Sex. Cæcilius



EXTus Cæcilius in disciplina iuris atq; legibus populi Ro. noscendis interpretandisq; scientia, usu, auctoritateq; illustri fuit. Ad eum forte in area Palatina cum salutationē Cæsaris opperiremur, philosophus Phauorinus accessit, collocutusq; ē, nobis multisq; alijs præsentibus. In illis tunc eorum sermonibus orta mentio est legum decemuiralium, quas decemui-
 ri eius rei gratia à populo creati composuerunt, inq; duodecim tabulas cōscripserunt. Eas leges cū Sex. Cæcilius inquisitis exploratisq; multarum urbium legibus, eleganti atq; absoluta breuitate uerborum scriptas diceret: Sit inquit hoc Phauorinus in plera-

que earum legum parte, ita uti dicis. Non enim minus cupide tabulas istas duodecim legi, quàm illos decem libros Platonis de legibus. Sed quædam istic animaduertuntur aut obscurissima, aut leuia, cōtrā dura nimis & remissa, aut nequaquam ita ut scriptum est consistentia. Obscuritates (inquit Sex. Cæcilius) non assignemus culpæ scribingenti, sed inscitæ non assequentium: quanquam ij quoq; ipsi, qui quæ scripta sunt, minus percipiunt, culpa uacant. Nam lōga ætas uerba atq; mores ueteres obliterauit, quibus uerbis moribusq; sententia legum comprehensa est. Tricētesimo namq; anno post Romā conditam, tabulæ compositæ scriptæq; sunt. A quo tēpore ad hunc diem anni esse non lohge minus septingenti uidentur. Dure autem scriptum esse in istis legibus, quid existimari potest? Nisi duram esse legem putas, quæ iudicem arbitrum uel iure datū, qui ob rem dicendam pecuniam accepisse conuictus est, capite punit: aut quæ furem manifestum ei cui furtum factum est, in seruitutem tradit: nocturnum autem furem ius occidendi tribuit. Dic enim quæso, dic uir sapientiæ studiosissime, an tu aut iudicis illius perfidiam, contra omnia iura diuina atq; humana iusiurandum suum pecunia uendentis, aut furis manifesti intolerandam audaciam, aut nocturni grassatoris insidiosam uolentia, nō dignam esse capitis poena existimes? Noli (inquit Phauorinus) ex me querere quid ego existimem. Scis enim solitum esse me pro disciplina sectæ quam colo, inquirere potius quàm decernere. Sed non leuis æstimator, neque aspernabilis est populus Romanus, cui delicta quidem istæc uindicanda, poenæ tamen huiusmodi nimis duræ esse uisæ sunt. Passus est enim leges istas de tam immodico supplicio, situ atq; senio emori. Sicut illud quoq; non humaniter scriptum improbauit, quod si homo in ius uocatus, morbo aut ætate æger ad ingrediendum inualidus est, arcera nō sternitur, sed ipse aufertur, & iumento imponitur, atq; ex domo sua ad prætorem in comitium noua fureris facie effertur. Quam enim ob causam morbo affectus, & ad respōdendum pro se non idoneus, iumento adhærēs in ius aduersario deportatur? Quod uero dixi, uideri quædam esse impediō molliora, non ne tibi quoq; uidetur esse dilutum, quod ita de iniuria puniendā scriptum est? Si iniuria alteri faxit, uiginti quinq; aris poenæ sunt,

Arcera.

Quis enim erit tam inops, quem ab iniuria faciēda uiginti quinq; asses deterreant? Ita que cum eam legem Q. quoque Labeo uester in libris, quos ad duodecim tabulas conscripsit, non probaret, inquit: L. Neratius fuit egregie homo improbus, atque immani uercordia. Is pro delectamento habebat, os hominis liberi manus suæ palma uerberare. Eum seruus sequebatur crumenam plenam assium portitans: & quemcunq; depalmauerat, numerari statim secundum duodecim tabulas, quinque & uiginti asses iubebat. Propterea (inquit) prætores postea hanc abolescere & relinquī censuerunt, iniurijsq; æstimandis recuperatores se daturos edixerunt. Nonnulla aut in istis legibus nec consistere quidē (sicuti dixi) uisa sunt. Velut illa lex talionis, cuius uerba (nisi memoria me fallit) hæc sunt: Si membrū rupit meum, ē pacto talio esto. Præter enim ulciscēdi acerbitem, ne procedere quoq; executio iusta talionis potest. Nam cui membrum ab alio ruptum est, si ipsi itidem rumpere per talionem uelit, quæro an efficere possit rumpendū pariter membri æquilibrium? In qua re primum ea difficultas est inexplicabilis. Quid si membrum (inquit) alter imprudens ruperit? Quod em̄ per imprudentiam factum est, retaliari per imprudentiam debet. Ictus quippe fortuitus & consultus, non cadunt sub eiusdem talionis similitudinem. Quonam igitur modo imprudentem poterit imitari, qui in exequenda talione non licentiæ ius habet, sed imprudentiæ? Sed etsi prudens ruperit, nequaquam patietur aut altius se lædi aut latius: quod cuiusmodi libra atque mēsurā cauēri possit, non reperio. Quin etiam si quid plus erit, aliter uel commissum, res fiet ridiculæ atrocitatis, ut contraria actio mutuae talionis oriatur, & adolescat infinita quædam reciprocatio talionū. Nam de immanitate illa secandi partemq; humani corporis, si unus ob pecuniam debitam adiudicatus addictusq; sit pluribus, non libet meminisse, & piget dicere. Quid enim uideri potest efferatius, quid ab hominis ingenio diuersius, quàm quod membra & artus inopis debitoris breuissimo laniatu distrahantur, sicut nunc bona uenum distrahūt? Tum Sex. Cæcilius ample xus utraq; manu Phauorinum: Tu es (inquit) unus profecto in nostra memoria, non Graiæ modo, sed & Romanæ rei peritissimus. Quis enim philosophorum disciplinæ suæ leges, tam scite atq; docte callet, quàm leges tu nostras decemuirales percalluisti? Sed quæso te, cum tamen digrediare paulisper ē curriculum istis disputationum uestrarum academicis, omissoq; studio quicquid lubitū est, arguendi tuendiq; confideres grauius, cuiusmodi sint ea quæ reprehendisti. Nec ideo contemnas legum istarum antiquitates, quod plerisq; ipsis iam populus Romanus desuerit. Nō enim profecto ignoras legum opportunitates, & medelas pro temporum moribus, & pro rerum publicarum generibus, ac pro utilitatum præsentium rationibus, proq; uitiorum quibus mendandum est feruoribus, mutari atq; flecti, neq; uno statu consistere, quin ut facies cœli & maris, ita rerum atq; fortunæ tempestatibus uariantur. Quid salubrius uisum est ratione illa Stolonis iugerum de numero præfinito? quid utilius plebiscito Voconio de coercēdis mulierum hæreditatibus? quid tam necessariū existimatum est propulsa ciuium luxuriæ, quàm lex Licinia, Fannia, aliæq; item leges sumptuariæ? Omnia tamen hæc obliterata & operta sunt ciuitatis opulentia, quasi quibusdam fluctibus exæstuantis. Sed cur tibi esse uisa est inhumana, omnium mea quidem sententia humanissima, quæ iumentum dari iubet agro, aut seni in ius uocato? Verba sunt hæc de lege: Si in ius uocat, si morbus, æuitas uel uitium extitit, qui in ius uocabit, iumentum dato: si nolet, arceram ne sternito. An tu fore morbum appellari hic putas, agrotationē grauem cum febris rapida & quercera? iumentumq; dici pecus aliquod unicum tergo uel hens? Ac propterea minus fuisse humanum existimas, agrotum domi suæ cubantem, iumento impositum in ius rapit? Hoc mi Phauorine nequaquam ita est. Nam morbus in lege ista non febriculofus, neq; nimis grauis, sed uitium aliquod imbecillitatis atq; inualentia demonstratur, non periculum uitæ ostēditur. Cætero qui morbum uehementiorem uim grauius nocendi habentem, legum istarum scriptores alio in loco nō per se morbum, sed morbum fonticum appellant, iumentum quoq; non id solum significat.

Neratij petulantia.

Lex talionis.

Æuitas.

Morbus.

Morbus fonticus.

Iumentum.
Vestibulum.
Arcera.

cat quod nunc dicitur, sed uectabulum etiam quod adiunctis pecoribus trahebatur. Vete-
res enim nostri iumentum a iungendo dixerunt. Arcera autem, uocabatur plostrum
tectum undique & munitum, quasi arca quaedam magna uestimentis instrata, qua ni-
mis ægri, aut senes portari cubantes solebāt. Quænam ibi igitur acerbitas esse uisa est,
quod in ius uocato pauperrimo homini, uel inopi, qui aut pedib⁹ forte ægris esset, aut
quo alio casu ingredi non quiret, plostrum esse dandum censuerunt: neque infestum ta-
men delicate arceram iusserunt, quoniam satis esset inualido huiusmodi uectaculum.

Arque id fecerunt, ne causatio ista ægri corporis perpetuam uacationem daret fidem
detrectantibus, iurisq; actiones declinantibus. Sed enim ipsum uide, quod in iniurias
factas quinque & uiginti assibus sanxerunt, non omnino omnes mi Phauorine iniuri-
as ære isto pauco diluerunt, tametsi hæc ipsa paucitas assium, graue pondus æris fuit.
Nam librarijs assibus in ea tempestate populus usus est. Sed iniurias atrociores, ut de
osse fracto non liberis modo, uerum etiam seruis factas impensiore damno uindicaue-
runt. Quibusdam autem iniurijs talionem quoq; apposuerunt. Quam quidem tu talio-
nem uir optime iniquius paulo infectatus es, ac ne consistere quidē dixisti, lepida qua-
dam solertia uerborū: quoniam talioni par non sit talio: neque rumpi membrum facile
possit ad alterius rupturæ (ut ais tu) æquilibrium. Verum est mi Phauorine, talionem
rarissimum fieri difficillime. Sed decem uiri minuire atq; extinguere uolentes huius-
cemodi uiolentiam pulsandi atq; lædendi talione, eo quoque metu coercendos esse ho-
mines putauerunt. Neque eius qui membrum alteri rupisset, & pacisci tamen de tali-
one redimenda nollet, tantam esse habendam rationem arbitrati sunt, ut an prudēs im-
prudens uel rupisset, spectandum putarent: aut talionem in eo uel adamussim æquipa-
rarent, uel in librili perpenderent, sed potius eundem animum, eundemq; impetum in
eadem parte corporis rumpendi, non eundem quoq; casum exigere uoluerunt: quoniam
modus uoluntatis præstari posset, casus ictus non posset. Quod si ita est, ut dico, & ut
ipse æquitatis habit⁹ demonstrat, taliones illæ tuæ reciproca argutiores profecto, quam
ueriores fuerūt. Sed quoniam acerbum quoque esse hoc genus poenæ putas, quæ (ob
secro te) ista acerbitas est, si idem fiat in te, quod tute in alio feceris? Præsertim cum ha-
beas facultatem paciscendi, & non necesse sit pati talionem, nisi eam tu elegeris. Quod
edictum autem prætorium de æstimandis iniurijs, probabilius esse his potest? Nolo
hoc ignores, hanc quoque ipsam talionem ad æstimationem iudicis redigi necessario
solitam. Nam si reus qui depacisci noluerat, iudici talionē imperanti non parebat, æsti-
mata lite iudex hominem pecuniæ damnabat: atq; ita si reo & pactio grauis, & acerbata
talio uisa fuerat, seueritas legis ad pecuniæ multam redibat. Restat, ut ei quod de secti-
one partitioneq; corporis immanissimū esse tibi uisum est, respondeam: Omnibus qui
dem uirtutum generibus exercēdis colendisq; populus Romanus ē parua origine ad
tantæ amplitudinis instar emicuit. Sed omnium maxime atq; præcipue fidem coluit,
sanctamq; habuit, tam priuatim quam publice. Sic consules clarissimos uiros hostibus
confirmandæ fidei publicæ causa dedit. Sic cliētem in fidem acceptum chariorem ha-
beri quam propinquos, tuendumq; esse contra cognatos censuit. Neq; prius ullum fa-
cinus æstimatum est, quam si cui probaretur clientem derisui habuisse. Hanc autem fi-
dem maiores nostri non modo in officiorum uicibus, sed in negotiorum quoq; contra-
ctibus sanxerunt, maximeq; in pecuniæ mutuatice usu atq; commercio. Adimi enim
putauerūt subsidium hoc inopiæ temporariæ, quo communis hominum uita indiget,
si perfidia debitorum sine graui poena eluderet. Confessi igitur æris ac debiti iudica-
tis triginta dies sunt dati, conquirendæ pecuniæ causa quam dissoluerēt. Eosq; dies de-
cem uiri iustos appellauerunt, uelut quoddam iustitium, id est iuris inter eos quasi in-
terstitutionem quādam & cessationem, quibus diebus nihil cum his agi iure posset. Post
deinde nisi dissoluerant, ad prætorem uocabantur: & ab eo quibus erant iudicari, addi-
cebantur. Neruo quoq; aut compedibus uinciebantur. Sic enim sunt (opinor) uerba le-
gis: Aeris confessi, rebusq; iure iudicatis, triginta dies iusti sunt. Post deinde manus in

Taliones re-
ciprocæ.

Dies iusti.

lectio esto, in ius ducito, ni iudicatum facit, aut qui pseudo eo in iure uim dicit, secum
ducito, uincito aut neruo aut compedibus quindecim pondo, ne minore: aut si uolet,
maiore uincito. Si uolet, suo uiuito. Ni suo uiuit, qui cum uinctum habebit, libras far-
ris in dies dato. Si uolet plus, dato. Erat autem ius interea paciscendi. Ac nisi pacti fo-
rent, habebantur in uinculis dies sexaginta. Inter eos dies trinis nundinis continuis ad
prætorem in comitium producebantur, quantæq; pecuniæ iudicati essent, prædicaba-
tur. Tertijs autem nundinis capite poenas dabant, aut trans Tiberim peregre uenum
ibāt. Sed eam capitis poenam sancienda, sicuti dixi, fidei gratia, horrificam atrocitatis
ostentū, nouisq; terroribus metuendam reddiderunt. Nam si plures forent, qbus reus
esset iudicatus, secari si uellent, atque partiri corpus addicti sibi hominis, permiserūt.
Et quidem uerba ipsa legis dicam, ne existimes inuidiam me istā forte formidare: Ter-
tjjs, inquit, nundinis, parteis secanto: si plus minúsue secuerunt, sine fraude esto. Ni
hil profecto immitius, nihil immanius: nisi (ut re ipsa apparet) eo consilio tanta im-
manitas poenæ denuntiata est, ne ad eam unquam perueniretur. Addici nanq; nūc, &
uinciri multos uidemus, quia uinculorū poenam deterrimi homines contemnunt. Dis-
sectum esse antiquitus neminem equidem neque legi, neque audiui, quoniam sauitia
ista poenæ contemni non quita est. An putas Phauorine, si non illa etiam ex duodecim
tabulis de testimonijs falsis poena aboleuisset, & si nunc quoque ut antea qui falsum te-
stimonium dixisse conuictus esset, ē saxo Tarpeio deiceretur, mentituros fuisse pro te-
stimonio tam multos quam uidemus? Acerbitas plerunque ulciscendi maleficii, bene
atq; caute uiuendi disciplina est. Historia de Metio Sufetio Albano, nobis quoque non
admodum numero istiusmodi libros lectitantibus, ignota non est: qui quoniam pactū
atque conditum cum rege pop. Rom. perfide ruperat, binis quadrigis uinctus in di-
uersa nitentibus laceratus est. Nouum atque asperum supplicium quis negat? Sed qd
elegantissimus poeta dicat, uide:

At tu dictis Albane maneres.

Hæc, atq; alia ubi Sex. Cæcilius, oibus qui aderant, ipso quoq; Phauorino approbā-
te atq; laudante, disseruit, nuntiatum est Cæsarem iam salutari, & separati sumus.

Vocabulum siticinum in Marci Catonis oratione quid significet, et quam ob cau-
sam L. Accius poeta in pragmaticis sicinistas nebuloso nomine esse
dixerit. Caput .II.

Siticiques scriptum est in oratione Marci Catonis, quæ inscribitur, Ne imperium
sit ueteri, ubi nouus uenerit. Siticines, inquit, & liticines, & tubicines. Sed Cæsel
lius Vindex in commentarijs lectionum antiquarum, scire quidem se ait, litici-
nes lituo cantare, & tubicines tuba. Quid istuc autem sit, quod siticines cantant, homo
ingenue ueritatis scire sese negat. Nos autem in Capitoni Attici Coniectaneis inueni-
mus siticines appellatos, qui apud sitos canere soliti essent, hoc est uita functos & se-
pultos. Eosq; habuisse proprium genus tubæ qua canerent, à cæterorum tubicinū pro-
prietate differens, quos sicinistas uulgius dicit. Qui rectius locuti sunt, sicinnistas lite-
ra, n, gemina dixerunt. Sicinnium genus ueteris saltationis fuit. Saltabundi autem ca-
nebant, quæ nunc stantes canunt. Posuit hoc uerbum Lucius Accius poeta in pragma-
ticis, appellariq; sicinnistas ait nebuloso nomine: credo propterea nebuloso, quod sicin-
nium cur diceretur, obscurum esset.

Artificum scenicorum studium, amoremq; inhonestum probrosumq; esse, & super ea re uerba
Aristotelis philosophi ascripta. Caput .III.

Comædos quispiam & tragædos & tibicines, diues adolescens Tauri philo-
sophi discipulus, liberos homines in delicijs atq; in delectamentis habebat.
Id genus autem artifices græce appellant οἱ τῶν ἀρ' διονυσίου τεχνῖται. Eū adolescen-
tem Taurus a sodalitatibus conuictuq; hominum scenicorum abducere uolens, misit
ei uerba ex Arist. libro excerpta, qui προβλήματα ἐγκύκλια inscriptus est. Iussitq; ut ea
quotidie lectitaret: Διατί οἱ διονυσιακοὶ τεχνῖται ὥς ἐπὶ δ' πολλοὶ πομπῆς εἰσι, ὅτι ἡμισυ λόγῳ καὶ

R in

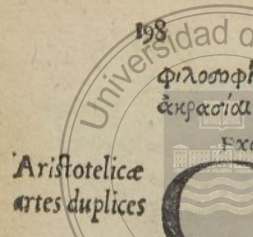
Nō quita est
lex hominem
dissecandi.

Metij Sufetij
historia.

Siticines.

Sicinistas.

Sicinnium.



Aristotelica
artes duplices

Alex. magni
epistola.

Aristo. respo
sio.

Nostri.
Vestri.

198
φιλοσοφίας καὶ ἄλλων διὰ τὴν περὶ τὰς ἀναγκαίας τέχνας πολὺν μὲν τὸν εἶναι, καὶ ὅτι ἐν
ἀκροατικῇ τῇ πολλῇ χρόνῳ εἰσὶν ὅτε δὲ ἐν ἀπορίαις. ἀμφοτέρω δὲ φανερὸν ὅτι πρὸς ἀσκητικὰ.
Exempla epistolarum Alexandri regis, et Aristotelis philosophi, ita uti sunt edita. Caput .IIII.

Commentationum suarum artiumque, quas discipulis tradebat Aristoteles phi
losophus, regis Alexandri magister, duas species habuisse dicitur: Alia erant
quæ nominabat ἐξωτερικά, alia quæ appellabat ἀκροαματικά. ἐξωτερικά diceban
tur, quæ ad rhetoricas meditationes, facultatem argutiarum, civiliumque rerum notia
tiam conducebant. ἀκροαματικά autem uocabantur, in quibus philosophia remotior sub
tiliorque agitabatur, quæque ad naturæ contemplationes disceptationesue dialecticas per
tinebant. Huic disciplinæ, quam dixi ἀκροαματικήν, tempus exercendæ dabat in Lycio
matutinum. Nec ad eam quenquam temere admittebat, nisi quorum antè ingenium,
et eruditionis elementa, atque in discendo studium laboremque explorasset. Illas uero ἐξω
τερικάς eodem in loco uesperis faciebat, easque uulgo iuuenibus sine delectu dabat, atque
eum δαλινὸν περίπατον appellabat: Illum alterum supra ἑωπινόον. Vtroque enim tempore
ambulans disseribat. Librosque suos earum rerum omnium commentarios seorsum diui
sit, ut alii ἐξωτερικοί dicerentur, partim ἀκροαματικοί. Quos cum in uulgus ab eo editos rex
Alexander cognouisset, atque ea tempestate armis exercituque omnem propè Asiam tene
ret, regemque ipsum Darium præliis & uictorijs urgeret, in illis tamen tantis negotijs li
teras ad Aristotelem misit, non eum recte fecisse, quod disciplinas ἀκροαματικάς, quibus
ab eo ipse eruditus foret, libris foras editis inuulgasset. Nam quæ, inquit, alia re præsta
re cæteris poterimus, si ea, quæ ex te accepimus, omnium prorsus fient communia?
Quippe ego doctrinam anteire malim, quàm copijs atque opulentijs. Rescripsit ei Aristo
teles ad hanc sententiam: ἀκροαματικούς libris, quos editos quereris, et non perinde,
ut arcana absconditos, neque editos scito esse, neque non editos, quoniam ijs solis, qui
nos audiunt, cognobiles erunt. Exempla utrarumque literarum sumpta ex Andronicæ
philosophi libro subdidi. Amaui autem prorsus in utriusque epistola breuitatis elegan
tissimæ filum tenuissimum:

Ἀλέξανδρος ὁ βασιλεὺς Ἀριστοτέλει εὐχάριστην, οὐκ ὀρθῶς ἐποίησας ἐκδόντες τοὺς ἀκροαματικούς τῶν λόγων, τίνι δὲ
ἐτι διορίσῃς ἡμῶς τὴν ἀλλήλων καὶ οὐκ ἐπαυθέντων μετ' ἄλληλους, οὗτοι πάντες ἐσονται κοινοί. ἔγω δὲ
ἐσθλὸν μὲν ἔρ' τὰς περὶ τὰ ἀκροαματικά ἐπιγράσεις. ἡ τὰς δ' ἀνάμεικτοι διαφέρουσιν, ἔρ' ἔωσο.

Ἀριστοτέλης βασιλεὺς Ἀλέξανδρον εὐχάριστην
ἔγραψάς μοι περὶ τῶν ἀκροαματικῶν λόγων. οἷόν μιν ὅτι δὲ αὐτοὺς φυλάττω ἐν ἀπὸ τῶν ἑσθλῶν, ἰδίῳ δ' αὐτοὺς
καὶ δ' ἐκδομένους, καὶ μὴ ἐκδομένους. ζῶντες γὰρ εἰσι μόνους τοῖς ἡμῶν ἀκούσασιν, ἔρ' ἔωσο.

Hoc ego uerbum, ζῶντες γὰρ εἰσι, quærens uno itidem uerbo dicere, aliud non re
peri, quæ quod est scriptum à Marco Catone in sexto origine: Itaque ego, inquit, cognat
biliorum cognitionem esse arbitror.

Quæsitum atque tractatum utrum sit rectius dicere, habeo curam uestri, an uestrum. Caput .V.

Percontabar Apollinarem Sulpitium, cum eum Romæ adolescentulus sectarer
qua ratione diceretur, Habeo curam uestri, aut misereor uestri: & iste casus, uest
stri, eo in loco quem uideretur habere casum rectum. Isthic mihi ita respondit:
Quæris, inquit, ex me quod mihi quoque est iamdiu in perpetua quæstione. Vide est enim
non uestri oportere dici, sed uestrum, sicut Græci loquuntur, ἐπιμελῶμαι ὑμῶν, καὶ καὶ ὑμῶν
καὶ ὑμῶν: quo in loco ὑμῶν aptius uestre dicitur quàm uestri, & habet casum nominan
di, quem tu rectum appellasti. Inuenio tamen, inquit, non paucis in locis, nostri atque
uestri, dictum: non nostrum aut uestrum. L. Sylla rerum gestarum libro secundo: Quo
si fieri potest, ut etiam nunc nostri uobis in mentem ueniat. Nosque magis dignos credi
tis, quibus ciuibus quàm hostibus utamini, quique pro uobis potius, quàm contra uos
pugnemus, neque nostro, neque maiorum nostrorum merito nobis id contingeret, Terentius
us in Phormione:

Ita plerique ingenio sumus
Omnes, nostri nosmet poenitet,

Afranius in Togata:
Nescio qui nostri miseritus tandem deus.
Et Laberius in Necromantia:
Dum diutius detinetur, nostri oblitus est.

Dubium porro, inquit, non est, quin eodem hæc omnia casu dicantur, nostri oblitus
est, nostri miseritus est, quo dicitur mei poenitet, mei miseritus est, mei oblitus est. Mei
autem casus interrogandi est, quem genitiuum grammatici uocant, & ab eo declinat,
quod est ego, huius deinde pluratiuum est nos. Tui æque declinatur ab eo quod est tu,
huius itidem pluratiuum est uos. Sic namque Plaut. declinauit in Pseudolo in hisce uersibus:

Si ex te tacente fieri possem certior here,
Quæ miseris te tam misere macerent,
Duorum labori ego hominum parvissem iubens,
Mei te rogandi, & tui respondendi mihi.

Mei enim Plautus hoc in loco non ab eo dixit, quod est meus, sed ab eo quod est ego.
Itaque si dicere uelis, patrem mei pro patrem meum, quo Græci modo πατέρα μὲν di
cunt, inusitate quidem, sed recte profecto, eaque ratione dices, qua Plautus dixit labori
mei, pro labori meo. Hæc autem ipsa ratio est in numero pluratiuo, qua Gracchus mi
sereri uestrum dixit, & qua Marcus Cicero contentio uestrum, & contentio nostrum
dixit: quaque ite ratione Quadrigarius in annali. xix. uerba hæc posuit: C. Mari, ecquan
do te nostrum et reipub. miserebunt? Cur igitur Terentius, poenitet nostri, et non no
strum, et Afranius nostri miseritus est, non nostrum? Nihil hercle, inquit, mihi de ista
re in mentem uenit, nisi autoritas quædam uetustatis, non nimis anxie neque supersti
tiose loquentis. Nam sicuti multifariam scriptum est, uestrorum pro uestrum (ut in Plau
ti Mustellaria in hoc uersu:

Verum illuc esse maxima pars uestrorum intelligit:

cum uellet maxima pars dicere uestrum) ita nonnunquam uestri quoque dictum est
uestrum. Sed proculdubio qui rectissime loqui uolet, uestrum potius dixerit quàm ue
stri. Et ideo importunissime, inquit fecerunt, qui in plerisque Sallustij exemplaribus
scripturam istam syncerissimam corruerunt. Nam cum ita in Catilina scriptum eēt,
Sæpe maiores uestrum miserti plebis Romanæ, uestrum aboleuerunt, et uestri super
scripserunt, ex quo in plerisque libris mendæ istius indoles inoleuit. Hæc memini mi
hi Apollinarem dicere: eaque tunc ipsa ita, ut dicta fuerant, notauit.

Quoniam diuersæ Græcorum sententiæ super numero Niobæ filiorum. Caput .VI.

Mira & propè adeo ridicula diuersitas fabulæ apud græcos poetas deprehen
ditur super numero Niobæ filiorum. Nam Homerus pueros puellasque
eius senos dicit fuisse, Euripides bis septenos, Sappho bis nouenos, Bac
chylides, et Pindarus bis denos: quidam alij scriptores tres fuisse solos dixerunt.

De his quæ habere συμπελάς uidentur cum luna augescente ac senescente. Caput .VII.

ANnianus poeta in fundo suo, quem in agro Falisco possidebat, agitare erat
solitus uindemiam hilare atque amœniter. Ad eos dies me, et quosdam item
alios familiares uocauit. Ibi tum cœnantibus nobis, magnus ostrearum nu
merus Roma missus est: quæ cum appositæ fuissent, & multæ quidem, sed inhuberes
macraque essent, Luna (inquit Annianus) nunc uidelicet senescit, ea re ostrea quoque, si
cuti alia quædam, tenuis exuctaque est. Cum quæreremus quæ alia item senescente lu
na tabescerent: Nonne Lucilium, inquit, nostrum meministis dicere:

Luna alit ostrea, & implet echinos, muribus fibras Et pecu addit.

Eadem autem ipsa, quæ crescente luna gliscunt, deficiente contra luna deficiunt. Aelu
rorum quoque oculi ad easdem uices lunæ, aut ampliores fiunt, aut minores. Id etiam, in
quit, multo mirandum est magis, quod apud Plut. in. iij. in Hesiodum commentario le
gi: Cape tum reuirescit, & cōgerminat decedente luna: Contra autem inarescit adolescen
R iij

Vestrum pot
tius quàm uestri

Niobes filij

Tenuia exu
taque sunt.

te. Eam causam esse dicunt sacerdotes Aegyptii, cur Pelusiotæ capere non edant, quia solum holus omnem contra lunæ aucta atque dāna, uices minuendi et augendi habeat contrarias.

Quilibet uerbis delectari solitus sit Ant. Iulianus, positis in Mimambiis, quos Cn. Martius inscripsit de adolescentia sua, cum ita dicitur, nunquam uestimenta à populo posci. Caput .VIII.

Delectari mulcerique aures suas dicebat Antonius Iulianus figmentis uerborum nouis Cn. Martij hominis eruditi: qualia hæc quoque essent, quæ scripta ab eo in Mimambiis memorabat:

Sinuque amicam recipere frigidam caldo

Columbatim labra conferens labris.

Item id quoque iucunde lepideque fictum dicitabat:

Iam tonsiles tapetes ebrii fuco,

Quos concha purpura imbuens uenenauit.

Quid uocabulum, ex iure manu confertum significet. Caput .IX.

Ex iure manu confertum

Ex iure manu confertum, uerba sunt ex antiquis actionibus: quæ cum lege agitur, et uindictæ contenduntur, dici nunc quoque apud prætorem solent. Rogaui ego Romæ grammaticum celebri hominem fama, et multo nomine, quid hæc uerba essent. Tum ille me despiciens, aut erras, inquit, adolescens, aut ludis. Rem enim doceo grammaticam, non ius respondeo. Si quid igitur ex Vergilio, Plauto, Ennio querere habes, queras licet. Ex Ennio, ego inquam, est magister quod quero. Ennius enim uerbis hisce usus est. Cumque ille demiratus, aliena hæc esse à poetis, et haud usquam inueniri in carminibus Ennii diceret, tum ego hos uersus ex octauo annali absentes dixi. Nam forte eos tanquam insigniter præter alios factos memineram.

Pellitur è medio sapientia, ui geritur res.

Spernitur orator bonus, horridus miles amatur.

Haud doctis dictis certantes, sed maledictis

Miscet inter sese inimicitias agitantes.

Non ex iure manu confertum, sed mage ferro

Rem repetunt, regnumque petunt, uadunt solida ui.

Cum hos uersus Ennianos dixissem, Credo, inquit, grammaticus, iam tibi. Sed tu uelim credas mihi Q. Ennium didicisse hoc non ex poeticae literis, sed ex iuris aliquo perito. Eas igitur tu quoque, inquit, et discas unde Ennius didicit. Vfus consilio sum magistri, quod docere me ipse debuerat, à quo discerem prætermostrantis. Itaque id quod ex iureconsultis, ex libris quoque eorum didici, inferendum his commentariis existimaui: quoniam in medio rerum et hominum uitam qui colunt, ignorare non oportet uerba actionum ciuiliū celebriora, manum conferere. Nam de qua re disceptabatur in iure præsentis, siue ager, siue quid aliud est, cum aduersario simul manu prenderet, in ea re omnibus uerbis uindicare, id est, uindicta correptio manus in re atque in loco præsentis, apud prætorem ex duodecim tabulis fiebat. In quibus ita scriptum est: Si qui in iure manus conferunt. Sed postquam prætor propagatis Italiae finibus, datis iurisdictionibus, negotiis occupati, pacisci uindictiarum dicendarum causa longinquas res grauabantur, institutum est contra duodecim tabulas tacito sensu, ut litigantes non ex iure apud prætorem manum confererent, sed ex iure manu confertum uocarent, id est, alter alterum ex iure ad conferendam manum in rem de qua ageretur, uocaret. Atque profecti simul in agrum de quo litigabatur, terræ aliquid ex eo, uti unam glebam, in ius in urbem ad prætorem deferrent, et in ea gleba tanquam in toto agro uindicare. Idcirco Ennius significare uolens bellum, non ut ad prætorem solitum est, legitimis actionibus, neque ex iure manu confertum, sed bello ferroque, et uera ui, atque solida: quod uideretur dixisse conferens uim illam ciuilem et festucariam, quæ uerbo diceretur, non quæ manu fieret cum ui bellica et cruenta.

Manum conferere.

Quid sit sculna, uerbum positum apud M. Varronem. Caput .X.

Publii Lauinii liber est non incuriose factus. Is inscriptus est de uerbis fordidis. In eo scripsit sculnam uulgo dici, quasi sculnam: quem qui elegantius (inquit) loquuntur, sequestrem appellant. Vtrunque uocabulum à sequendo factum est: quod eius qui electus sit, utraque pars fidem sequatur. Sculnam autem scriptum esse in historico M. Varronis, qui inscribitur Catus, idem Pub. Lauinius admonet. Sed quod apud sequestrem depositum erat, sequestro positum, per aduerbium dicebant, Cato de Ptolemæo contra Thermum:

Per deos immortales nolite uos sequestro ponere.

Autori: de opere suo sententia, deque aliorum operum titulis. Caput .XI.

Atqui iucundiora alia reperiri queunt. Ipse autem ad hoc scripsi, ut liberis quoque meis paratæ istiusmodi remissiones essent, quando animus eorum interstitutione aliqua negotiorum data, laxari indulgerique potuisset. Vbi autem sumus ordine rerum fortuito, quem antea in excerpando feceramus. Nam proinde ut librum quenquam in manus ceperam, seu græcum, seu latinum, uel quid memoratu dignum audieram, itaque libitum erat, cuius generis cunque erat, indistincte atque promiscue annotabam, eaque mihi ad subsidium memoriæ quasi quoddam literarum penus recondebam: ut quando usus uenisset aut rei, aut uerbi cuius me forte repens obliuio tenuisset, et libri ex quibus eam sumpseram non adessent, facile inde nobis inuentu atque de promptu foret. Facta igitur est in his quoque commentariis eadem rerum disparilitas, quæ fuit in illis annotationibus pristinis, quas breuiter et indigeste et incondite, annotationibus, tractationibus, lectionibusque uariis feceramus. Sed quoniam longinquis per hyemem noctibus in agro (sicuti dixi) terræ Atticæ commentationes hæc ludere ac facere exorsi sumus, idcirco eas inscripsimus Noctium Atticarum: nihil imitati festiuitates inscriptionum, quas plerique alij utriusque linguae scriptores, in id genus libris fecerunt. Nam quia uariam, et miscellam, et quasi confusaneam doctrinam conquisuerant, eo titulos quoque ad eam sententiam exquisitissimos indiderunt. Namque alij Musarum inscripserunt, alij Sylvarum, ille *κρηττον*, alius *κρηττον & μαλιστα*, quidam lectionis suæ, alius antiquarum lectionum, atque alius *πρωτων ιδιων*, et item alius *εργων ιδιων*. Sunt etiam qui Pandectas inscripserunt. Sunt autem qui *διατριβας*. Sunt adeo qui de disciplina regia, et de philosophia, et de natura humana, et epistolicarum questionum. Est qui memoriales titulos fecerit: est qui studiosorum, et de ridiculis, et *παι παιδιας ισογιν*; est qui historiae naturalis, est qui *βιβλιοδιναν*, est præterea qui pratum, est item qui *επισημειων*, est qui scripsit *συνηγαγμενα*. Sunt item multi, qui Coniectanea. Neque item desunt, qui indices libris suis fecerunt, aut epistolarum moralium, aut epistolicarum questionum, aut confusarum. Et quædam alia inscripta nimis lepida, multasque prorsus concinnitates redolentia. Nos uero (ut ceptus noster est) incuriose et immediate, ac prope etiam subrustice, ex ipso loco ac tempore hybernarum uigiliarum, Atticas Noctes inscripsimus: tantum cæteris omnibus in ipsius quoque inscriptionis laude cedentes, quantum cessimus in cura et elegantia scripti onis. Sed ne consilium quidem in excerpendis notandisque rebus idem mihi, quod plerisque illis fuit. Namque illi omnes, et eorum maxime Græci, multa et uaria lectitantes, in quas res cunque inciderent, alba (ut dicitur) linea, sine cura discriminis, solam copiam sectati conuertebant: quibus in legendis, ante animus senio aut tædio languebit, quam unum alterum uere repererit, quod sit aut uoluptati legere, aut cultui legisse, aut usui meminisse. Ego uero cum illud Heracliti Ephesii, uiri summe nobilis uerbum cordi haberem, quod profecto ita est: Introite, nam et hic dii sunt: ipse quidem uoluendis transeundisque multis admodum uoluminibus, per omnia semper negotiorum interualla, in quibus furari otium potui, exercitus defessus que sum. Sed modica ex his, ea que sola accepi, quæ aut ingenia prompta expeditaque ad honestam eruditionis cupidinem, utiliumque artium contemplationem, celeri facilique compendio ducerent, aut homines alijs iam uitæ negotiis occupatos, à turpi certe agrestique rerum atque uerborum imperitia uindicarent.

Sculna. Sequester.

Noctes Atticæ.

Tituli uarij operum.

Adagium.

Volumina commentariorum ad hunc diem uiginti iam facta sunt. Quantum autem uitæ mihi deinceps deûm uoluntate erit, quantûq; à cura publica & à re familiari, procurandoq; cultu liberorum meorum dabitur otium, ea omnia subsiciua & subsecundaria tempora ad colligendas huiuscemodi memoriarum disceptatiuculas conferam. Progredietur igitur numerus librorû (dñs bene iuuantibus) cum ipsius uitæ quātuli quicq; fuerint progressibus. Neque longiora mihi dari spatia uiuendi uolo, quàm dum ero ad hanc quoque facultatem scribēdi commentandiq; idoneus. Capita rerû, quæ cuique commentario insunt, exposuimus hic uniuersa: ut iam statim declareſ, quid quo' ue in libro quæri inueniriq; possit.

Hoc admonitum candidum lectorem uolumus, nos capita rerum quæ hisce Atticis Noctibus insunt, cōsulto omisisse. tum quod singula commentarijs singulis præposita sint, tum quod quæ legi queriq; possint, index ipse qui locupletior accessit, citratædium indicabit.

A decorative woodcut border featuring two cherubs at the ends, holding a central cartouche with a crown and floral motifs. The design is symmetrical and highly detailed, typical of 18th-century book ornamentation.



ATTICIS NOCTIBVS GRAECAE DICTIONES MVLTAE, & uersus ac loci complures græci erant, ea omnia latina seorsum hic subnectenda curauimus, quando Gellius ipse græce tantum citarat, nec latina fecerat. Cōsuluimus autem cum ipsi Gellio, quem integrum impollutumq; esse uoluimus, tum etiam studiosis omnium endati complures loci sunt, qui uitiati admodum erant.

Quanta sit animorum corporumque inter homines differentia quoad ingenium uirtutemque.

ἀκώλυτοι, ἀνεκβίβαστοι, ἀπὸ ἐμποδιστοί, ἐλεύθιοι, εὐήρητοι, εὐοδαίμων.

ἐἰπέ μοι πρὸς ἀγαθόν ηὐρή κακῶν ἀκέρως;

ἰλιόθεν με φέρωρ ἄνεμ' ὅ κικόνεσσιν πέλασσε.

De bonis cedo & malis, audis'ne illud?

Ad Ciconas Troia referens me uentus adegit.

ἢ ὅντων τὰ μὲν ὅστις ἀγαθὰ, τὰ δὲ κακὰ, τὰ δὲ ἀδιαφόρα, ἀγαθὰ μὲν οὐκ ἄρετα, κακὰ δὲ τὰ μετέχοντα κακίας. ἀδιαφόρα δὲ, τὰ μεταξὺ τούτων, παύεται, συζυγία, ζωὴ, δύναται, ἡδονή, πόνος. πόσις οὐδίας οὕτως ἐλλάνηται λέγειν τοῖς ἀγυπτιοῖς. τί γὰρ διαφέρει τότο εἰπεῖν, ἢ ὅτι διοργήκειν ἐν τῇ ἐκδικίᾳ, ἢ χροσπιπτοῖ, ἢ κλεάνθης βιβλαστήκης σὺν αὐτῷ, ἢ δῶγμα (αὐτῷ) περιήσσαι· εἰκνευε πῶς εἶω δας ἐν πλοίοι χαμάζειν, μέμνησαι τὰν τῆς ἐν διαμέσεως, ὅταν φοβῆται τὸ ἴσιον, καὶ ἀνακραυγῆσθαι ἐκαστοί τις οὕτω πῶς πῆσας δαίς· εἰπὴ, λέγε μοισὺν ἃ πρῶτον ἔλεγε, καὶ κακία ὅστις τὸ ναυαγῆσαι μὴ ἐν κακίᾳ μετέχον· οὐκ ἄρα ἐξύλον ὀρσίσεως· αὐτὸ τί ἡμῖν, καὶ σοὶ ἄνθρωπος· ἀπλῆ μεδα, καὶ σὺ ἐλθὼν παύσεις ἐν δέ σε ὁ καὶ (ἀρετα) πῶς ἐμὴ κατηγορευμένον.

Rerum quædam bona, quædam mala, quædam indifferentia sunt. Bona fane uirtutes, quæ uitij participant, mala. Indifferentia uero illa, quæ horum intermedia sunt, opes, coniugium, uita, mors, uoluptas, labor. unde nostri, inquit? Sic Hellanicus in Aegypti acis tradit. Quid enim magis refert ita dicam, an Diogenem in moralibus, Chrysi-
pum^{ue}, aut Cleatham? Hoc itaq; exquisiisti, decretumq; fecisti tuum. Expone quo-
nam modo tempestatē in naui feras, nunquid eius distinctionis memineris, ubi instre-
pit ac stridet uelum? & reclamabis si quis te ita alloquatur, repete age tu ea, quæ modo
aiebas, num sit uitium naufragium faceret? num particeps uitij sit, an non contra istum
baculum moueas? heus homo, quid mecum tibi? nos perimus, & ipse accedens ludis,
Cæsar quoq; si te delatum accersuerit, quid agas?

Νυνquid oporteat contra iustitiam amico subuenire? *¶* qua fini, *¶* in cuiusmodi?

QVAE SVB NVMERO .III. & .IIII.

ὅς με συμπαράτηρ τοῖς φίλοις, ἀλλὰ μέγχι θανάτῳ.

Opus est me amicis opitulari, sed usq; ad deos.

* οὐκ οἶδ' ἔπειτα τότ' ἔβ' γενέ, ἀμώπερον ἦδ' η, ὅτι οὐρ' ἄρ' ἡ μένος τ' ἐστ' πρὸς τὸ πλίκον θατέρ' σωμηγί
νόμνον αἰρετοῦρες α. λέγω δ' ὅμορου καὶ χυσοῦ ἀμώπερον χαλκῷ, καὶ πλίκον τῷ χυσοῦ πρὸς τὸ πλ
λίκον χαλκῷ μέγεθ' ἀνίπτα βαλλόμενον πλέον εἴοξεν, ἀλλὰ πρῆσεν τινὰ εὐσπῶν καὶ τὸ πλῆθος
καὶ τὸ μέγεθ'.

οὐκ ἔτι πρὸς
 nō, si quid sua
 genere alio est
 nobilius, conti-
 nuo quis quo-
 q; p̄s eius, par-
 tis cuiuslibet al-
 terius, quo cō-
 paratur, colle-
 ctione eligenda
 sit potius.

DICTIONVM GRAECARVM.

Et quidem nos uidimus apud Puteolos Delphinum amantem mire puerum inclamatum a puero acciri. Quinetiam adnatans dorso puerum admittebat, ita ut pinnae aculeos, uelut uagina conderet, ne dilectum sibi corpus laceraret, receptumque equitis modo insidentem per magnum aquor per ducenta stadia deferret. Roma igitur, omnisque Italia confluebat, ut piscem amoris causa uectorem pueri spectaret.

QVAE SVB NVMERO .LXXVII. & .LXXVIII.

ἄσωτον.
ἡ ἀνοήτως.
ἡ ἀχρηστία.
ἡ ἀχρηστία.
ἡ ἀκακότης.
ἡ μαζία.

Prodigum.
Vel libidinosum.
Vel inutilem.
Vel inutilem.
Vel improbum.
Vel scelestum.
Tunicatis.
Tunicatas.
Formas.

χρυσιδωτοῦς.
χρυσιδωτοῦς.
χαρὰ κτῆρας.

ἄδριον, ἰχθυον, μέσον.

Sublime, tenue, medium.

QVAE SVB NVMERO .LXXIX.

De edulijs.

πρὶ ἐδεσμάτων.

ἔπει τί δὲ βροτοῖσι πλὴν διψῶν μόνον
δὴ μίτηρ ἀνδρῶν, πώματ' ὅ, ὃ ὑδροχόος,
ἄτινα πάρεσι καὶ πέφυκ' ἡμᾶς τρέφει
ὅν οὐκ ἀπὸ τῆς πλυσμονῆς τρυφῇ δέτοι.
ἔλλωρ ἐδεσμάτων μηχανὰς διδρῶμεθα.

Nam quid mortalibus sit usu, præter duo illa modo, Cereris munus, & aquæ poculū, quæ adsunt, ac nos queunt alere, quorum satias nunquam est, luxus autem sunt cætera rum epularum indagines.

QVAE SVB NVMERO .LXXXI. & .LXXXII.

ἡ δ' ἐτέρη δέξερ' προσέειπεν ἡμεῖς χαλὰ
ἡ χιόνι ψυχρῇ δὲ ὑδατὶ κρυαῖαν.

Grandinis est similis, ruit æstate altera, uel iam Prægelidis niuibibus, aut glaciæ humore coactæ.

ἡ δὲ ἄνω ὡδὶς ἔσκε καὶ τῇ λόφου.

Saxum sursum impellebat ad cumulum.

QVAE SVB NVMERO .LXXXIII. & .LXXXIII.

πρὶ οὐ μνήμης.
ἡ μνήμης ἐξήρ.
ἡ μνήμης ἐξήρ.
ἡ ἀρετῆς.

De memoria ac mente.
Incurrere aliquid.
Auertere, atque depellere.
In panes.
Dignus igitur est argento.

ἄξιον οὖν ὅστις ἀργυρίῳ.

QVAE SVB NVMERO .LXXXV. & .LXXXVI.

ἀνῆκοι.

ἀνδρῶν φάγες.

ἄρκος εὐσαθὲς μετασχημα.

μανεῖν, μάλλον, ἢ ἡδονῇ.

Infanirem potius quam oblectarer.

ἡ δὲ οὐκ ἐλπίς πόρνης δόγμα, ἀπέσω τρεῖς οὐδ' ἐν πόρνης δόγμα.

Voluptatis finis meretricis decretū est. tolle Venerem, nullū meretricis erit decretū.

QVAE SVB NVMERO .LXXXVII.

ὅτι γὰρ μνηστὴρ καὶ πεντακχιλίω, χαλαμύδιω δὲ ὁμοῦ οὐκ ἐστὶ μὴ πλεονάζειν, οἷος γὰρ ἐχὼ
πρὸς τοῦτον ὁ φελεὶς ὡς ἐχὼ, ἀρκῶμα δὲ ἐχὼ.

INTERPRETATIO

Enimvero qui decem milibus, & quindecim milibus uestimentorum egeat, is quo minus indigeat, fieri non potest. Cum enim plus quam habeam, egeo, detrahens ex his quæ habeo, acquiesco.

βάλλει καὶ μάλοισι τὸ αὐτὸν ἢ κλεῖσται
τὰς αἰγὰς πρὸς τὸν αὐτὸν ἢ ἀδύτι πρὸς τὸν αὐτὸν.

Me petit pomis caprarium Clearistæ filia,

Capras propellentem, & suaue quid canit, insusurrat.

τίτρε μὴ τὸ καλὸν τελευτᾶν ἐσθλὴν τὰς αἰγὰς,

καὶ τῇ τὰν κρῶναρ ἄγε τίτρε, ὅτι τὸν ὄρεον

ὅτι λιθὸν κρῶναρ φυλάσσει, μὴ τὸν κορυφῶν.

Pasce adamate mihi pulchre heus Tityre capras,

Et potum ad fonteis age Tityre, sed colearum

Hunc Afrum, rufumque caue, ne cornua uibre.

οἷον ἄρτι μὲν ἐστὶ κατ' οὐρανὸν ἰοχέουσα.

ἡ καταπνύγεται πρὸς τὸν ἰσχυρὸν, ἢ ἐξυμνοῦσα.

περὶ μὲν καὶ ποταμοῖσι καὶ ὠκείαις ἐλάφοισι,

τῇ δ' ἅμα νύμφῃ καὶ δίδωμι δίδωμι αἰγῶν.

ἀγρονομοὶ παύσονται, γένητε δὲ τε φρένα λητῶ.

πασσάων δ' ὑπὸς ἡγεκῶν ἐχθρῶν, ἡ δὲ μέτωπα.

QVAE SVB NVMERO .LXXXVIII.

ἔφαδ' ἀγρίων πελέτη, καλαὶ δὲ τε πᾶσαι.

ὡς ἢ ἀμειψόλοισι μετέπειτε πρὸς τὸν αὐτὸν.

Montibus it qualis studiosa Diana pharetræ,

Aut per Taygeti spatiosa iuga aut Erymanthi,

Et nunc gestit apro, nunc ceruo diua uolucris.

Stant circum nymphæ agrestes Ioue cœlite natæ,

Inq̃ agris ludunt, Latonæ pectora gaudent.

Fronte dea ante omneis ceruice prominet alta,

Et pulchras omneis inter clarissima fulget.

Talibus in famulis uirgo intemerata decebat.

γένητε δὲ τε φρένα λητῶ.

Latonæ pectora gaudent.

ἔφαδ' ἀγρίων πελέτη καλαὶ δὲ τε πᾶσαι.

Pulchras omneis inter clarissima fulget.

πρὸς τὸν αὐτὸν, ὅτι λητῶν οὐδὲν.

Virgineum soluit castum, legemque cubilis,

καὶ ἔργα ἐπιλοχίσια.

Et munus amoris.

τὸν δ' ἄρ' ὅτι τρεῖς κατενύκτωρ ὅτι λεχέας.

Inq̃ toris illi sculptis cepere soporem.

QVAE SVB NVMERO .XCI.

Dubium.

ἄριστον.

QVAE SVB NVMERO .XCIII.

Tertium & quartum.

τῇ τὸν καὶ τέττατον.

QVAE SVB NVMERO .XCV. & .XCVI.

φύσιν τὰ ὀνόματα ἢ δέσιν.

τὸν ἔσω δὲ λαοσύν.

ἀνατομὰς.

πρὸς τὸν βραδείας.

Natura ne nomina sint an posita,

Internum mare,

Dissectiones,

Festina tarde.

QVAE SVB NVMERO .XCVII. & .XCVIII.

ἀρχὴ τὰς ταραχῶν καὶ ἐλπίς τὸν αὐτὸν καὶ μνηστὴρ ὡς ἐπὶ τὸν αὐτὸν, ὅτι τὸν αὐτὸν καὶ τὸν αὐτὸν.

ἔπειτα καὶ τὸν αὐτὸν καὶ τὸν αὐτὸν καὶ τὸν αὐτὸν.

ἁσώτιαντες.

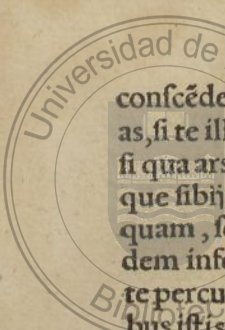
Luxim'qz.

Verum ne dicas sic esse actum saepenumero, sed hoc fieri sic dicere. Non enim si quid aliquando contra leges actum iam est, tuq; id secutus es, propterea iure queas euadere, quinimo eo magis idcirco in te debeat statui. Vt enim si prius in aliquem foret animus aduersum, tu minime hac scriberes, ita si ipse in praesentia punieris, nequaquam deinceps alius scribet.

[illegible]

φόρῳ τῷ τῷ ἐστὶν ὡς δωδεκάετες, ἔτι τις εὐφυὲς λαβὼν τέχνην φῶτα, ἔθηκε χεῖρονα, μήτε αὐτὸν αὐτῷ δυνά-
 μινον βοηθεῖν, μή δ' ἐκώσσαι ἐκ αὐτοῦ μεγάλῳ κινδύνῳ, μή τε αὐτὸν, μή τε ἄλλοι κινδύνα, ὅν δ' αὖ ἐπὶ
 χερσὶν προσυλαῶσαι πάσαι τῶν οὐσίᾳ. ἀπεχρῶς δ' ἐ, τιμὸν ζῆν ἐν τῇ πόλει, τῶν τοιούτων. ἐπὶ ἡδὲ ἀγχοῖς
 κόπερον ἐνὶ οὐδ', ἐξεστὶν. ὡὲρ κόρην τύπτονται, μή διδόναι δίκην. ἀλλ' ὡς ἀγαθὲ μοι παῖδες, παῖδες
 ἀ ἐλέγχω, πραγμάτων δ' ἐνυμοῖσιν ἄσκη. ἢ ὁ πόθεν δόξει φρονεῖν, ἀλλοις τὰ κομῆα ταῦτ' ἀφείξ
 εἴτε ληρήματα, ῥη φάναι εἶναι, εἴτε φλυαρίας. δὲ ὡς κενόοισιν ἐγκατοικησὶς δόμοις. ζήλωρ, οὐκ ἐλέ-
 γχοντας ἀνδρας τὰ μικρὰ ταῦτα, ἀλλ' οἷς ὅστις βίος, ὅ δόξα, ἢ ἄλλα, πολλὰ ἀγαθὰ.

Philosophia sane, o Socrates, res est elegans, si modice quispiam per aetatem attigerit: at si supra modum tempus in ea contriuerit, hominum est corruptela. Nam si quis uel ameno sit acrisque ingenio, ultraque aetatem philosophetur, necessum est eum rerum omnium esse imperitum, quarum usu calleat oportet, quisquis honestus probusque est futurus. Legum enim ciuilium peritia et orationis, uacat: quibus, in actionibus ac commercijs cum hominibus, tum priuatim tum publice uti conuenit. Voluptatum item, atque cupiditatum humanarum, et morum euadunt prorsus insolentes. Cum itaque in ullam quampiam incidunt priuatam publicamue actionem, habentur deridiculi: perinde ac uiri ciuiles ipsi, ubi uestra adeunt studia et disputationes, irridentur. Accidit ijs enim illud Euripidis: Qua in re clarus quisque est, ad eam properat: et dici partem illi plurimam impertit, in qua ipse se exuperet: contra, in qua stupidior ac nihil sit, inde effugit, eamque contemnit: alteram uero sui beneuolentia commendat, arbitrans ita sese laudare. Sed praestat (sicuti opinor) utriusque esse participem: philosophiae inquam, quoad illius honestas finit, disciplinae gratia compotem fieri: Neque turpe habetur adulescentem philosophari. At cum grandis iam natu philosophatur, ridicula res o Socrates geritur. Atque equidem ita penes philosophantes afficior, ueluti erga balbutientes ludentesque. Cum enim puerulum uideam, cui decorum adhuc est, sic lingua balbutientem ac ludentem, demulceor, resque mihi quidem festiua et liberalis uidetur, puerilique aetati congruens: Quod si uolubiliter puerulum loquentem audiam, acerbam quaeque mihi oboritur, et aures meae molestia afficiuntur, uideturque nescio quid esse feruile. At si quis uirum audierit balbutientem, aut ludentem uideat, res uidetur et deridenda et puerilis, et denique digna uerberibus. Ita equidem afficior sane eorum qui philosophantur ratione. Vbi enim in adulescente philosophiam aspicio, oblector exosculorque, et id mihi uidetur perdecere, ingenuum quoque ac liberalem hunc esse hominem iudico: e contrario, si non philosophatur, illiberalem, et sese nunquam re ulla dignum, uel honesta uel ingenua arbitrantem. Verum cum senio rem iam hominem philosophantem adhuc, necdum facientem finem persentio, uerberibus egere commodum uir ille mihi uidetur. Quod enim modo dixi, id homini isti accidit, ut et si sit admodum ingeniosus, uilis atque abiectus efficiatur, cum mediam ciuitatem forumque defugiat, in quo poeta inquit uiros excellere. Abdat se uero, et uitae reliquum cum adulescentulis tribus aut quatuor degat, in angulorum aliquo commurmuras, ingenuum aut quicquam magnum dignumue haud unquam loquatur. Equidem o Socrates, pro mea erga te beneuolentia atque humanitate, uideri mihi uideor affici in praesentia eodem modo, quo Zethus respectu Amphionis apud Euripidem cuius modo mentionem feci. Etenim mihi quoque eiusmodi quaedam, tecum ut fabuler, in mentem uenit, qualia cum fratre ille. Neglectum habes o Socrates ea quae debes curare, animique naturam tuam usque adeo nobilem puerili quodam ornamento condecoras, nec foro senatuiue orationis quicquam recte affers, neque probabilem aut consentientem ullam rationem inuenisti, neque uero pro alijs consilium integrum cepisti. Atqui amice Socrates, quod aegre ne feras uelim, (loquor enim tua causa summa cum beneuolentia) an tibi non turpe uideatur, ita te gerere, ut ego te habere existimo, et ceteros qui ultra iustum pergant philosophari? Nam si quis te nunc, aut alium eiusmodi quelibet ad carcerem rapiat, iniuriam te quidem intulisse arguens, qui culpa omnino uaces, nosti ne te minime habitum: quoniam te pacto tuearis? Sed uertigine uexeris, ac consilij inops oscites quid dicas, quid agas. In iudicio item suggestum



DICTIONVM GRAECARVM.

conscēdens, si improbus admodum ac nequam aduersarius tuus sit, mori de facili que
as, si te ille capitali deferat crimine. Verum quo nam pacto Socrates hoc sapientis sit,
si qua ars aliquem praeſtatem ingenio uirum nacta, deteriore illum effecerit? qui ne
que sibiſſi auxilio eſſe poſſit, periculisq; extremis liberare neque ſe nec alium quen
quam, ſed ab inimicis bonorum omnium facultate ſpoliari neceſſe ſit, & palam quis
dem infelicem degere. Liceat enim quanquam agreſtius, uera dicere: ſi quis in genam
te percuſſerit, poenas non det. Sed heus uir bone, mihi obtempera, atq; a redargutioni
bus iſtis te abſtine, rerumq; elegantiam cole, & eam ſane unde recte ſentire uideare, ali
is miſſa faciens iſta arguta, ſiue deliramenta ſiue nugalia deceat appellare: quibus effi
ciatur, ut domos inanes habites: atq; ſequens non eos, qui exigua iſta reprehendūt, ſed
illos porius, a quibus & facultates, & gloria, & bona alia permulta poſſidentur,

εις τεταρτῶν, καὶ εἰς πέμπτῶν.

In quartam & quintam.

QVAE SVB NUMERO .CV. & .CVI.

ἰταλοί.

Vituli.

Per contrariam dictionem.

κατ' ἀντίφρασιν.

τὸ δ' ἀξιωμακία ἢ ἀμ' κανὼς λέγει τὸ σόρ.
πείσῃ λόγῳ γὰρ ἐκτ' ἀδοξάζοντων ἰώρ
ἢ ἀκτῶν δοκούντων, αὐτοὺς οὐ ταυτὸν οἰεῖται.

Autoritas uero, & ſi male dicat, tua

Perſuadebit. nam ab inexiſtimatis proficiſcens oratio,

Et ab exiſtimatis, eadem haudquaquam tantundem uacat.

ἀντὶ ἀδοξάζοντων.

Pro eo quod inexiſtimatis.

ἀντὶ δοκούντων.

Pro exiſtimatis.

ἀδοξάζον.

Inexiſtimati ſunt.

ἐνδοξάζον.

Exiſtimati ſunt.

σκεπτικοί.

Commentantes.

QVAE SVB NUMERO .CVII. & .CVIII.

ὅν μᾶλλον οὕτως ἔχει τόδε ἢ ἐκεῖν & ὅνδετέρως.

Haud magis ſic ſe hoc quam illo habet modo, aut quam neutro,

πυρρῶν ἰώρ τρόπων.

Pyrhonicorum modorum.

σκεπτικοί, ἐφεκτικοί, ἀπρητικοί.

Commentantes, obligantes, ambigentes.

τῶν πρὸς τί.

Eorum quae ad aliquid.

ὀψιμαδίαν.

Tardidiſcentiam.

ἐν πωλῶσμένοις.

In uendentibus.

ἀπρόκαλῳ.

Ineptus.

συνάγχην.

Anginam pati.

συνάγχην.

Anginam.

ἀργυράγχην.

Argentāginam.

QVAE SVB NUMERO .CX.

παραγωγὰς

Deductiones & deriuationes.

ἐπιβολῶς.

Ingenioſe & apte.

τῶν πλεοναγμοσύνων.

De curiositate.

QVAE SVB NUMERO .CXI. & .CXII.

πλεοναγμῶν.

Multorum amicitiam.

πλεοναγμῶν.

Multiplices ac uarios mores.

πλεοναγμῶν.

Corpulentiam.

INTERPRETATIO

πλεοναγμοσύνων.

Curioſitatem.

QVAE SVB NUMERO .CXIII.

ὅν ἄρα σοὶ γὰρ πατήρ ἢ πατὴρ ὁ παλαιός,

ὅν δ' ἀέτις μήτηρ γλαυκὴ δ' ἐστὶν ἑλκτε δ' ἀλαοσα,

πέτραι τ' ἡλίβατοι. οὗτοι τοὶ νόμοι δ' ἐπὶ ἀπλωῆς.

Non eques ipſe pater fuerat tibi mehercule Peleus,

Non Thetis eſt genitrix, glaucum te protulit æquor.

Aeriæq; rupes, mens quod tibi dura, ferox eſt.

QVAE SVB NUMERO .CXV. & .CXVI.

ἐνδυμῖματε.

Commentatione.

καλόν.

Laxum inteſtinum.

ἀμαθές ὁρὸν πῶς εἴπω, καὶ σαφές ὁρὸν λέγει.

Indoctius rudiusq; quodammodo loquere, & apertius ac clarius ſare,

τὰ πρῶτα καὶ φύσιν.

Primigenia.

QVAE SVB NUMERO .CXVII.

ἀναλγησίᾳ.

Indolentia.

ἀπαθία.

Impaſſibilitas.

QVAE SVB NUMERO .CXIX.

κάκιον εἶναι τὸ ἀδίκον τῷ ἀδίκῳ.

Peius eſſe iniuriā facere quam peccare.

πρὸς ταῦτα κρύπτει καὶ ἐν ὧς ἀπαρτὶς ὁρῶν,

καὶ πάντ' ἀκέρως πάντ' ἀναπύσας ἔχον.

Nihil occulte: quando cuncta tuens,

Et cuncta audiens, omnia reuelabit dies.

QVAE SVB NUMERO .CXXII.

ἀνδ' ἐνός ὑπεκμένον, περὶ πρῶτον, καὶ φύσιν.

Pro uno ſubiecto, fatum, & naturam.

καὶ καὶ ὑπὲρ μοῖραν δόμον αἰδῶν & ἀφίκα.

Ne ue obſtante domum fato penetrabis auerni.

τῶν σεφάνων.

De corona.

ὅμ' τοῖς γονεῦσι νομίζω μόνον γεγεννηθῆναι, τὸν γὰρ εἰμαρμένον καὶ τὸν αὐτόματον δάνατον, πρὶν γενέσθαι.

ὅμ' τῇ πατρίδι ὑπὲρ τῆς καὶ ταύτης ἐπιδοῦναι δούλην/αμ, ἀποδυνάστην ἐνδελεῖς.

Nam qui parentibus tm ſe natum putat, fatalem, atq; ſpōtis ſuæ mortem manet. Qui

uero etiam patriæ ob id, ne in ſeruitutē redactam illam uideat, occumbere præoptabit.

τῶν περὶ πρῶτον, καὶ τῶν αὐτόματον δάνατον.

Fatalem, & ſpontis ſuæ mortem.

αὐτόματ' & δάνατ'.

Spontanea mors.

QVAE SVB NUMERO .CXXIII. & .CXXIII.

ἡλιώρ ὁ λείσβι.

Suauius leſbium,

προσφάσας.

Accentus.

ἢ ἡ λείαννα, ἐὼν ἰχθυότατον ἢ θρασύτατον, ἀπαξ ἐν τῷ βίῳ τίντετ' ἐμ. τίντετ' γὰρ στανεβλάτ' ὡς τὸ

κνωτὰς μήτρας. ὅτ' αἰτίον τόδε ὅτι, ἐπεὶ ὁ σκύνειν ἐν μήτρῃ ἐὼν ἀρχὴ τῇ διακινεόμηνος ὁ ἢ ἐχωρ

ὄνυχας θηρίων πολλῶν πάντων δέξεται, ἀμύσας τὰς μήτρας. αὐξάνοντες τε διὰ πολλὰ μᾶλλον ἐξ

κνέτ' καταγασφῶν πέλρας τὸ δ' ὁ τόνος ὅτι, καὶ τὸ πρῶτον λείπει τὴν αὐτῶν ὑγίειαν ὅντ' ἐμ.

Cum autem animalium acerrimum ſit leana & audaciſſimum, ſemel omnino in uita

& unum parit. Enitendo enim, cum foetu pariter matricem proijcit. Rei uero huiusce

cauſa eſt, quod cum in matrice manens moritari incipit catulus, morus ille unguiculis

præmunitus ferarum longe omnium acutiſſimus matricē diſcerpit: tum in maius con

tinuo augeſcens, multo magis dilanians prodit. Inſtante uero iam nixu, prorsum relin

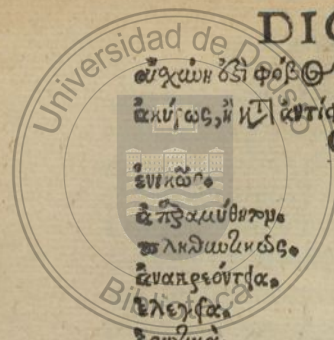
quitur eorum integrum & ſanum nihil.

ἐπιβοῶν.

Promiſcuum.

ἐκείν' ὡς τίς τε λείω πρὶν ὅτι τέκεται

工 坊



DICTIONVM GRAECARVM.

αἰσχύνει φόβος. Διναῖς φόγος.

ἀκρίως, ἢ ἄντιφρασις.

QVAE SVB NVMERO .CLXXXIX. & .CXC.

Singulariter.

Abſq; conſolatione.

Pluratiue.

Anacreontia, & anacreontis uerſus.

Elegos, hoc eſt lugubria carmina.

Amatoria, dulcia, & uenulta.

Argentum tornans

Fabrica Vulcani mihi.

Non hominem armatum.

Quid enim cum bellis mihi?

Sed cauum poculum cude.

Quantum uales maxime.

Inq; eo neq; aſtra

Neq; plauſtra facias.

Nam quid cum Pleiadibus,

Quid cum Boote mihi?

Vites fabrica quaſo intus,

Et racemos pariter,

Aureosq; pulchre calcantis

Comites Lyæi.

Amoremq; excude ſimul.

Luxu, prodigalitate.

Inuenultaſtis.

QVAE SVB NVMERO .CXCII.

τὸν ψυχλὸν ἀγρόθωνα εὐλαῖον ὑπὸ χεῖλεσσι ἔχον.

ἢ λῆξ ἢ τλήμων, ὡς διαβησομένη.

Sauia dans Agathon animam ipſa in labra tenebam.

Aegra etenim properans tanquam abitura fuit.

οὐκ ἄμωσ.

Inelegans.

ἀπαθίω.

Tranquillitatem.

παθίω.

Paſſiones.

QVAE SVB NVMERO .CXCIII.

ἀκλαίς.

Minime plorans.

QVAE SVB NVMERO .CXCVII. & .CXCVIII.

οἱ παῖδες τοῦ Διονυσίου τεχνίται.

Liberi patris artifices.

προβλήματα ἐγκύκλια.

Quæſtiones circulares.

Διατί οἱ Διονυσιακοὶ τεχνίται ὡς ὑπὸ τὸ πλὺ πρῶτοι ἦσαν, ὅτι ἤκιστα λόγος ἐκ εὐλαστοφίας κοινωνῶσι διατί τὸ παῖδες ἀναγκαῖας τέχνας πρὸς μέγαν τὸν βίον ἔχοντες, ὡς ἐν ἀκροασίαις τὸν πολὺν χρόνον ἔχοντες.

Cur genus id hominum, quod Dionysiacos technitas, id eſt artifices bacchanales, appellamus, improbos eſſe moribus magna ex parte conſueuerunt? An quia minime ſe ſe ſtudio ſapientiae dedunt? eo ſcilicet quod in artibus neceſſarijs magnam partem atq; eis ſuae conſumunt, uitam plurimum traducunt incontinentes, partim etiam cum inopia, quod quidem utrunq; uitia & gignit & auget.

ἐξωπρια.

Extraria, uel extrinſeca.

ἀκροαμαῖα.

Auſcultatoria.

ἀκροαμαῖα κλῶ.

Auſcultatoria.

INTERPRETATIO

ἐξωπρια.

Extrarias.

ἀφ' ἡλίου περιπάτου.

Pomeridianam ambulationem.

ἐωδιόρ.

Dilucularia.

ἐξωπριακοί.

Extrarij.

ἀκροαμαῖα.

Auſcultatori.

ἀκροαμαῖα.

Auſcultatorias.

ἀκροαμαῖα κλῶ.

Auſcultatorios.

Ἀλέξανδρος ὁ Ἀριστοτέλῃ εὖ πράττει.

οὐκ ὀρθῶς ἐπὶ τῇ ἐκδοῦς τοῦ ἀκροαμαῖου ἡ λόγος, τίνι δ' ὑπὸ τῇ διορίσῃ μὲν ἡμεῖς τῇ ἄλλῃ καὶ εὖς ἐπαδεδίδη μὲν λόγος, οὗτοι πάντες ἐσθνη κοινοῖσι γὰρ ἡ βδλοῖ μὲν ὅρ τῶς παῖς τὰ ἀρεῖα ἐμὲ πρὸς αὐτῶς. ἢ τῶς διατάμει διαφείρει. ἔρξωσο.

Ἀριστοτέλης βασιλεῖ Ἀλεξάνδρῳ εὖ πράττει.

ἔρξωσο μοι παῖς τῇ ἀκροαμαῖου λόγος, διορίσῃ δ' ἐμὲ αὐτοῦς φυλάττει ἐν ἀπρὸς ἡτοῖς. ἢ οὐκ αὖ αὐτοῦς δ' ἐδομένους, ἢ μὴ ἐκδομένους. ἔρξωσο γὰρ ἡσι μόνους τοῖς ἡμῶς ἀκροαμαῖοις. ἔρξωσο.

Alexander Aristoteli salutem.

Haud recte feciſti, quod auſcultatorios libros edideris. In qua enim re à cæteris nos ite præſtabimus, ſi diſciplinæ in quibus eruditi ſumus, omnium om̃ino ſint communes? Equidem malim in rerum uſu optimarum, q̃ in facultatibus anteire. Vale.

Aristoteles regi Alexandro salutem.

Scripſiſti ad me de libris auſcultatorijs, inter arcana illos cõdĩ putans oportere: ſed tu eos & eſſe editos, & minime editos ſcito. Cognobiles enim ijs tantum erunt, qui nos audiunt, Vale.

ἐπιμελῶμαι ὑμῶν, ἢ κήδομαι ὑμῶν.

Habeo curam ueſtrũ, & conſulo rebus ueſtris.

ὑμῶν.

Vestri.

QVAE SVB NVMERO .CXCIX.

συμπαράδειγμα.

Conſenſum.

QVAE SVB NVMERO .CCI.

κηρίον.

Fauum.

κέρως ἀμαλθείας.

Copia cornu.

πινυκίδιον.

Indicem.

ἐγχερίδιον.

Pugillarem, aut tabellam.

διατριβάς.

Exercitationes, & ſtudia.

πρὸς πικίλας ἰσορίκας.

De uaria hiſtoria.

βιβλιοθήκη.

Librariam.

ἐκπρὸς δῶν.

Spectaculorum.

συγγραφή.

Hiſtoriam.

FINIS.

Colonia in ædibus Eucharj Ceruicorni, ſumptu & ære M. Godefridi Hittorpij ciuis Colonien. nonis Martijs.

